ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 փր.	Վեցամսեայ 50 փր	
Արտասահման	Տար. 115 փր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
1er DECEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12279

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.279

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆԸ

—o—

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ինչպէս գրած էինք, Կիրակի առաւօտ կատարուեցաւ Մտաւորականներու նորակառոյց շէնքին պաշտօնական բացումը Անթիլի Հանգստեան Տան հողին վրայ:

Քանիցս գրուած է արդէն «Յառաջ»ի մէջ այս շէնքին մասին, շինութեան սկիզբէն մինչեւ լրանալը եւ բոլոր մանրամասնութիւններն ալ տրուած են թէ՛ անոր կառուցման համար եղած յատկացումներուն եւ թէ ներքին կարգուսարքին մասին:

Կիրակի օր, ուրեմն, կը կատարուէր բացումը ի ներկայութեան Ֆրանսայի պաշտօնական անձնաւորութեանց, գլխաւորութեամբ Ընկերային Գործերու նախարար Օր. Տիէնէշի ներկայացուցիչ բժշկ. քննիչ՝ Պ. Ֆոլիարի, Տիկին Թաֆանի որ կը ներկայացնէր Միացեալ Ազգերու գաղթականներու բաժանմունքի զառուխրակ՝ Պ. Էրվէ Ալֆանը, Անթիլի քաղաքապետ՝ Պ. Վօղէլ, Մոնմորանսիի քաղաքապետ՝ Պ. Նուաշովիչ, Վալ դ'Ուազի նահանգապետարանի քննիչ՝ Պ. Ալէն-Փօլ, Անթիլի հոգեւոր հովիւը: Հայ գաղութը կը ներկայացնէին՝ Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի, Հ. Նիկողոս Ծ. Թ. Վարդապետ Քէհեայեան, Առաքելական Կառավարիչ Ֆրանսայի Հայ Եկեղեցական Թեան, Զարեհ Վրդ. Թօփալեան որ կը ներկայացնէր Կաթող. Պատրիարք Սեդրաք Արք. Մանուկեանը, Հ. Բարսեղ Մերհաթեան, տեսուչ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի, Հ. Բ. Ը. Մ.ի, Կապոյտ Խաչի, Որբերու Օգն. Մարմնի ներկայացուցիչներ, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը եւ հաստատութեան բարերարներ:

Կարճ այցելութենէ մը ետք, Պ. Նուպար Յովհաննէսեան խօսք առաւ Ազգասէրներու կողմէ եւ նախ եւ առաջ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ անձնաւորութեանց, որոնք եկած էին վկայելու այն հետաքրքրութիւնը զոր կը տածեն հանդէպ Ազգասէրներու ընկերային գործունէութեան:

Հակիրճ պատմականն ընելով Հանգստեան տուներուն, նախագահը ոգեկոչեց յիշատակը այն նախագահներուն, որոնք 1946էն ի վեր վարած են Միութիւնը եւ յատկապէս անոր: Ասոնց կարգին մասնաւոր տեղ մը կ'իյնար անշուշտ ողբացեալ Տոքթ. Վահրամ (Վակրամ) Զիլինկիրեանի, որուն ժրաջան գործունէութեան արդիւնք են ցարդ գոյութիւն ունեցող հանգստեան չորս տուներէն երկուքը — Լիմանուռի Սէն Ռաֆայէլը — եւ որուն անունը կարելի չէ յիշել առանց խոր յուզումի:

Առաջին հանգստեան տան (Անթիլի) բացումը կատարուեցաւ 1949 Յուլիս 10ին, Ազգասէրներու վարչական կազմին կողմէ գլխաւորութեամբ իր նախագահին՝ Պ. Արմենակ Աճէմեանի: Ներկայիս տունը կը պատսպարէ 30 տարեց հայրենակիցներ:

1953 Յուլիս 15ին կը կատարուէր Մոնմորանսիի հանգստեան տան բացումը, երբ վարչութեան նախագահն էր ողբացեալ Վահէ Ֆրէնկեան: Այս տունէն վեց տարի ետք էր, 1959 Յուլիսին որ կը բացուէր Սէն Ռաֆայէլի հանգստեան տունը, որ ներկայիս 108 պատսպարեալ կայ (Ֆրանսայի մաս մը՝ Ռուս):

1961 Ապրիլ 1ին կը բացուէր «Տոքթ. Վահրամ Զիլինկիրեան» շէնքը որ յատկացուած է անկարներու: Ու նախագահը շարունակեց.—

«Հպարտ ենք այսօր որ այս չորս թուականներուն վրայ՝ կ'աւելցնենք հինգերորդ մը՝ 1971 Նոյեմբեր 28: Այս 5րդ իրագործումը, այս նոր օճախը տունն է մեր տարեց մտաւորականներուն, որոնք նիւթապէս բախտաւորուած չեն եւ երկար ատեն է կը սպասէին նման տունի մը»:

Ճառին վերջաւորութեան Պ. Ն. Յովհաննէսեան անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնեց Օր. Տիէնէշի, որ իր բարձր հովանաւորութիւնը շնորհած էր այս բացումին, Պ. Ֆոլիարի ինչպէս նաեւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան (զոր կը ներկայացնէր Պ. Ժորժ Կիւլպէնկեան):

Յանուն Օր. Տիէնէշի խօսք առաւ Պ. Ֆոլիար, որ շնորհաւորեց Ազգասէրները, որ 1890էն հիմնուած, իր ընկերային գործունէութեամբ ռահվիրայ մը կարելի է նկատել այդ ասպարէզին մէջ, ու երկարօրէն անդրադարձաւ կառավարութեան ծրագիրներուն ընկերային գետնի վրայ, Վեցերորդ Ծրագրին մէջ:

Ճաշ մը կը յաջորդէր այս բացման արարողութեան:

×

Կարելի է արդարեւ հպարտ ըլլալ այս նորակառոյց արդիական շէնքով, որ օժտուած է ամէն յարմարութիւններով եւ զոհացում կրնայ տալ ամէնէն պահանջկոտներուն: Իւրաքանչիւր սենեակ որ փառաւոր տեսարան մը ունի Փարիզի վրայ, լայն պատուհաններով, առանձին ալ ունի լուացարանի եւ այլ յարմարութիւններ: Եւ որովհետեւ լաւ է ուշ քան անզամ, չենք կրնար չատ ցաւ յայտնել նման շէնքի մը կառուցման յապաղումին համար, թէեւ որքան փափաքելի պիտի ըլլար որ ան գոյութիւն ունեցած ըլլար երբ դեռ հողին չէին յանձնած գրեթէ բոլոր անոնք որոնք արժանի էին մտաւորական ածականին, այս բառին իսկական իմաստով:

Ամէն պարագայի մէջ, անվերապահ գնահատանքի արժանի է Ազգասէրներու ամբողջ վարչութիւնը իր տարած գործունէութեան համար եւ որովհետեւ Ազգասէրները գաղութիս ամէնէն սիրելի եւ յարգելի կազմակերպութիւններէն է, եթէ ոչ ամենասիրելին, թող թոյլ տրուի մեզի ընել նաեւ կարգ մը «բարեկամական» դիտողութիւններ:

Զենք կրնար չըսել որ Կիրակի օրուան ընդունելութիւնը ընդհանուր ձեւով անկազմակերպ տպաւորութիւն մը թողուց (եւ հոս չենք ծանրանար փրոթոքոլի թերացումներու վրայ, որովհետեւ ծանօթ է որ այդ մասին բնաւ գաղափար չունինք): Ճաշը, որ պաճէ անունին արժանացած էր հրաւէրին վրայ, շատ աւելի կը նմանէր հայկական ընտանեկան հաւաքոյթի մը քան պաշտօնական կոչունքի: Ըստ մեր առած տեղեկութեանց, որոնց սխալ ըլլալը գոհունակութիւն պիտի պատճառէր մեզի, հայ կազմակերպութեանց կամ միութեանց հրաւէրներ եղած չէին ընտրովի: Եթէ ճիշդ է ասիկա, բացարձակապէս դատապարտելի է Ազգասէրներու վարչութիւնը, որ իրաւունք չունի ընտրելու իր հիւրերը: Գաղութս ունի ներկայացուցչական մարմիններ, որոնք չեն կրնար անտեսուիլ:

×

Այս փակագիծէն ետք, կրկնենք անգամ մը եւս թէ այս նորակառոյց շէնքը պատիւ կը բերէ Ազգասէրներուն եւ Փարիզի հայ գաղութին, եւ վստահ ենք որ Ազգասէրները իր շրջահայեաց եւ բեղուն գործունէութեամբ պիտի մնայ միշտ օրինակելի կազմակերպութիւն մը եւ պիտի գիտնայ լաւագոյնս ապահովել իր շէնքերու մատակարարման դժուարին գործը:

Ա. Մ.

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԿԷՏԵՐՈՎ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Երկուշաբթի գիշեր, Փալէ տէ Սփորի մէջ, Քէշիշեան կէտերով յաղթական հռչակուեցաւ իտալացի Մարիօ Լամանեայի դէմ իր մրցումին մէջ:

Քէշիշեան, Ֆրանսայի գեր-ուելթէր ախոյեան է եւ թեկնածու Եւրոպայի տիտղոսին:

Իրաւարարին որոշումը, շատ գոհացում չէ տուած ներկաներուն որ տասը ռաունտներու այս կռուոյ կէսին իր-րեւ եզրակացութիւն կը սպասէին տանուլն հաւասար արդիւնքի մը: Սկիզբէն իսկ Քէշիշեան եւ Լամանեա զիրար չեն խնայած եւ էքիփ կը գրէ թէ հեացումի արժանի էր Իտալացին, որ արիւնլուայ դէմքով կը շարունակէր պայքարը եւ տեղի չէր տար: Ամէն պարագայի մէջ էքիփի թղթակիցը արդար կը գտնէ Հայուն յաղթանակը: Մրցումէն ետք Ժաք Քէշիշեան յայտարարած է.— «Եօթը ամիս է որ չէի մրցած, յետոյ դժուար է իմ ծանրութեամբ մրցակից գտնել: Լամանեա երկու քիլօ աւելի է ինձմէ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆ ՉԷ ՓՈԽՈՒԱԾ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԳԱՀԻՐԷ ԳՆԱՑ

Կը թուի թէ Յորդանանի թագաւորին մտադրութիւնն է չծանրացնել տագնապը, որ յառաջ եկաւ վարչապետին սպանութեամբ, Գահիրէի մէջ:

Քաղաքական շրջանակները նկատեցին, որ Հիւսէյն շատ կարճ միջոցի մը մէջ վարչապետի պաշտօնին կոչեց Ահմէտ Լաուզին, որ նախապէս կը գրաւէր Ելմտական նախարարի աթոռը: Նոր դահլիճը աննշան փոփոխութիւն կը կրէ նախկինին բաղդատմամբ: Նախարարները կը մնան նոյները: Այս ձեւով Հիւսէյն կ'ուզէ շարունակութիւն մը հաստատել իր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Նորութիւն կը նկատուի թագաւորին որոշումը՝ յատուկ խորհրդատու մը նշանակել ապահովութեան խնդիրներու համար: Այդ պաշտօնին կոչուեցաւ Զօր. Մոհամմէտ Ռասուլ Քիլանի, նախկին Ներքին նախարար, որ անցեալին վարած է նաեւ գաղտնի սպասարկութեանց պետի պաշտօնը:

Զօրավարը երգուեալ թշնամին է ֆէտայիներուն, ինչ որ մտածել կու տայ ոմանց, որ Հիւսէյն պիտի շարունակէ բոտ առաջնոյն վճռական դիրք բռնել Պաղեստինցիներու դէմ, Յորդանանի մէջ:

Նոր վարչապետը անմիջապէս Գահիրէ մեկնեցաւ մասնակցելու համար Արաբական Լիկայի պաշտպանութեան Խորհուրդի ժողովին: Այս արագ կարգադրութեամբ Ամման կ'ուզէ պահպանել իր լաւ յարաբերութիւնները Գահիրէի հետ:

Այլ եւ այլ մայրաքաղաքներէ ցաւակցական հեռագիրներ հասած են Ամման՝ Ուասֆի Թալի սպանութեան կապակցութեամբ: Հեռագիրներ ղրկած են Պօղոս Զ., Պուրկիպա, Մարոքի թագաւորը, Իրանի Շահը, նախագահ Նիքսըն եւ ուրիշներ:

Ալժէէն կը հաղորդեն, թէ ալժերացի փաստաբաններ առանձնած են երեք ահաբեկիչներուն պաշտպանութեան գործը: Ականատեսներու վկայութեամբ պաղեստինցի ահաբեկիչները սպաննելէ ետք Յորդանանի վարչապետը անոր դիակին վրայ ծռելով «արիւնը խմած են» իբրեւ վրէժխնդրական արարք:

Ահաբեկիչները հպարտութեամբ չեն ուրացած են այս:

—o—

ՆԻՔՍԸՆ Փեքին պիտի այցելէ Փետրուար 21ին: Ուաշինկթըն եւ Փեքին միաժամանակ հաղորդեցին լուրը: Թուականը ճշդուած էր Քիսինճըրի այցելութեան ժամանակ: Նախագահին բանբերը յայտարարեց, թէ Նիքսընի նպատակն է նոր յարաբերութիւն մը հաստատել երկու երկիրներու միջեւ եւ «վերջ տալ երկու մեծ ժողովուրդներու առանձնացումին իրարմէ»:

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Երեւանի «Արարատ»ը, որ փայլուն դիրք մը ապահովեց Խորհ. Միութեան 1971ի ախոյենական մրցաշարքին գրաւելով երկրորդ տեղը, Հալէպի մէջ մրցելէ ետք տեղւոյն Հ.Մ.Ը.Մ.ին եւ այլ քանի մը խումբերու հետ, կարգ մը հանդիպումներ ունեցաւ Պէյրութի մէջ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին, «Արարատ» դիւրին յաղթանակ մը արձանագրեց Հ. Մ. Մ.ի դէմ: Արդարեւ Հայաստանի մարզիկները ապահովեցին 4 կէտ, մինչդեռ Հայ Մարմնամարզական Միութիւնը չյաջողեցաւ կոլ մը արձանագրել՝ մնաց 0 արդիւնքով:

Չորեքշաբթի Նոյեմբեր 24ին, Պուրճ Համուտի քաղաքապետարանի դաշտին վրայ, աւելի քան 15.000 մարզասէրներու ներկայութեան, «Արարատ» բարեկամական հանդիպում մը ունեցաւ Հ. Ը. Մ. Ը. Մ.ի խումբին դէմ:

Մրցումը եղաւ շատ հետաքրքրական: Երկու խումբերն ալ ցոյց տուին կազմակերպուած ներդաշնակ խաղ:

Մրցումին առաջին կէտը դիպուածով նշանակուեցաւ: Գնդակը դպնալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի յետսապահ Սապայեանի ոտքին, ուղղուեցաւ բերդէն ներս:

Խաղի 43րդ վայրկեանին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խաղացողներէն Լեւոն կը նշանակէ կոլ մը՝ հաւասարեցնելով արդիւնքը՝ 1-1:

Երկրորդ կիսախաղի 49րդ վայրկեանին, Երեւանի խաղացողներէն Պօղոսեան կը նշանակէ «Արարատ»ի յաղթանակի կէտը:

Այնուհետեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները չեն յաջողիր երկրորդ կոլով մը հաւասարեցնել արդիւնքը:

Այս ձեւով «Արարատ» կ'ապահովէ յաղթանակը:

Աւելցնենք, որ Հայաստանի ոտնագնդակի խումբը դաշտ իջաւ առանց իր քանի մը լաւագոյն խաղացողներուն — Զանազանեան, Իշտոյեան, Կովալենկօ, Անդրէասեան եւ Մեսրոպեան:

Մրցումի նախօրէին «Արարատ»ի խմբապետը՝ Յովհաննէս Զանազանեան յայտարարած է, թէ իրենք երբ նոյնիսկ խորհրդային ոլիմպիական խումբին մէջ կը խաղան, «կը ներկայացնեն հայկական ոտնագնդակը» եւ, հետեւաբար, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ իրենց կատարելիք մրցումը եւս կը նկատեն հայկական ֆութպոլի կեանքին պատկանող գեղեցիկ էջ մը:

Չորեքշաբթի երեկոյեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ ճաշ մը տրուեցաւ ի պատիւ հայրենի մարզիկներուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէյրութի ակումբի շքեղ սրահին մէջ: Բազմաթիւ բաժակաճառեր խօսուեցան եւ ստեղծուեցաւ հայրենաշունչ մթնոլորտ մը:

ՇԱՆԹԻ ՀԵՏ

Բ.

Ինքնուրոյն էր Շանթի վերաբերումը եւ դէպի Ռուսաստանն ու ռուսական յեղափոխութիւնը: Հակառակ Հայաստանի անկախութեան, Ռուսը դեռ ամուր նըստած էր հայ մարդու հոգում: Ռուսահայութիւնը, ընդհանուր առմամբ, համակրանքով էր նայում դէպի հիւսիս, բացի ղեկավար նեղ շրջանակից, որի մէջ զարգանում էր ատելութեան զգացումը դէպի Ռուսն ու Ռուսութիւնը: Շանթը Եւրոպացիի աչքով էր դիտում ռուսական երեւոյթները. Ռուսաստանը նրա աչքում այլեւս արտաքին ուժ էր, որի հետ Հայաստանը կարող էր միայն պետական յարաբերութիւններ ունենալ հաւասարէ հաւասար: Ռուսութիւնը, որպէս մշակոյթ ու քաղաքական տարերք, նրա կարծիքով, անհարազատ էր Հայութեան սըրտին եւ, հետեւաբար, անհրաժեշտ էր խզել նախկին կապերը նրա հետ: Հայն ու Հայաստանը պէտք է կապուէին արեւմըտեան քաղաքակրթութեան հետ: Նա ատելութիւն չունէր դէպի Ռուսը, բայց եւ ջերմ զգացումներով տոգորուած չէր, ինչպէս Ռուսահայերից շատերը: Ցաւով ու մտահոգութեամբ էր դիտում երիտասարդութեան յարումը ռուսական յեղափոխութեան, որ դժբախտութիւն էր համարում Հայաստանի համար:

Այս հարցի շուրջ մեր մէջ յաճախ տեղի էին ունենում վէճեր: Մեզանից շատերը դեռ չէին ազատագրուել ռուս մտքի եւ յեղափոխական ոգորումների հմայքից: Ռուսաստանը համարում էինք նաեւ միակ մեծ ուժը Հայաստանի կից, որ կարող էր բախտորոշ դեր կատարել մեր հայրենիքի կեանքում: Շանթը լսում էր մեր վէճերը ուշադրութեամբ, բայց մազաչափ իսկ չէր փոխում իր համոզումը, որ շա՜տ հեռու էր մեր մտքերից ու ապրումներից: Որքան հեռու լինի Ռուսը մեզանից, այնքան լաւ — այսպէս կարելի էր ձեւակերպել նրա տեսակէտը:

Իր այս կեցուածքի պատճառով գլխաւորապէս, որ նա նշանակուեց Հայաստանի Պատուիրակութեան նախագահ բանակցելու համար խորհրդային իշխանութեան հետ Մոսկուայում: Շանթի այդ առաքելութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութեան համար կարեւոր մէկ դրուագն է կազմում, որի շուրջ կան թեր ու դէմ կարծիքներ եւ որը, դժբախտաբար, բաւարար չափով լուսաբանուած չէ: Ես մէկից աւելի անգամներ թախանձել եմ Շանթին, որ գրի առնէ այդ օրերի իր յուշերը: Վերջին անգամ, Սան Ֆրանսիսկոյում, նա մի անգամ եւս խոստացաւ գրել, բայց կեանքի առօրեան, երեւի, զրկեց նրան այդ հնարաւորութիւնից:

Մոսկուայից Շանթը վերադարձաւ աւելի եւս ամրապնդուած իր համոզումների մէջ ռուսական հարցում. այժմ նրա աչքում Ռուսաստանը ոչ միայն արտաքին, այլեւ թշնամի ուժ էր: Անշուշտ, Մոսկուայում ստացած տպաւորութիւնները ծանր կերպով ազդել էին նրա մտքի վրայ: Վերջին անգամ, Սան Ֆրանսիսկոյում մեր ունեցած խօսակցութիւնների միջոցին այդ նիւթի մասին, նա, կարծես, մեղմացրել էր, բայց հիմնականում մնացել էր միեւնոյն համոզման. որքան հեռու Ռուսից — ամէ՛ն տեսակ Ռուսից — այնքան լաւ:

Երեւանում մեզ թւում էր, որ Շանթը ամբողջապէս կլանուած էր պետական կեանքով եւ գրականութեամբ չէր զբաղւում: Գրասէր երիտասարդութիւնը աշխատում էր քաշել նրան գրական ասպարէզ, հրաւիրում էր գրական հաւաքոյթների, աշխատում էր նրա անունից օգտուել — առհասարակ Շանթը խուսափում էր նման գործերից եւ ցոյցերից եւ քիչ էր երեւում գրական շրջանակներում: Մամուլին էր գրեթէ չէր աշխատակցում: Շատ անգամներ ես խնդրել եմ նրանից «Յառաջ»ի համար նիւթ, բայց նա միշտ կէս-կատակ, կէս-լուրջ խոստումով էր սահմանափակւում — խոստում, որ հաւասար էր մերժումի: Մեծ դժուարութեամբ ես կարողացայ նրանից մի կտոր ստանալ բանակի օրուայ թերթի համար: Յետոյ, սակայն, երեւաց որ նա չէր լքել գրականութիւնը, այլ ազատ ժամերին, անաղմուկ, շարունակում էր գրական աշխատանքը: Բանակի օրուայ թերթին տուած նիւթը մի հատուած էր «Շղթայուածը» թատերգութիւնից, որի մըշակման վրայ աշխատելիս է եղել այդ օրերին:

Մոսկուայից վերադարձին Շանթին ես շատ փոխուած տեսայ: Ընկճուած չէր: Արտաքնապէս պահում էր նախկին աշխոյժը եւ անայլայլ շարունակում էր հետաքրքրուել պետական գործերով: Ժողովներին ներկայ էր լինում սովորական ճշդապահութեամբ: Բայց կարծես մէջը մի բան կոտրուել էր: Դարձել էր մտամփոփ, աւելի կծկուած: Աւելի լսում էր, քան խօսում: Եւ երբ վէճերը սուր բնոյթ էին ստանում, նա գլուխը կախ, հայեացքը մի կէտի յառած՝ մնում էր անշարժ: Երբեմն թւում էր նոյնիսկ, թէ բացակայ էր ժողովից:

Առանձնապէս ծանր ազդեցին նրա վրայ հայ – թրքական պատերազմը եւ Մոսկուայի ներկայացուցիչ Լեգրանի խաղերը: Եւ այլեւս մինչեւ խորհրդայնացում նախկին լաւատեսութիւնն ու եռանդը չերեւացին նրա մէջ: Կրկնում եմ՝ ընկճուած չէր, ոչ էլ յուսալքւ, բայց, այո՛, մի բան փոխուած էր մէջը...

Հայաստանի խորհրդայնացման թոհ ու բոհին ես համարեա առիթ չունեցայ նրա հետ մտերմօրէն խօսելու եւ բացի ժողովական արտայայտութիւններից, ուր նա անյողդողդ պաշտպան էր անկախութեան եւ հակառակորդ էր բոլշեւիկների, չեմ կարող ասել, թէ ի՛նչ ապրումներ ունէր: Տառապում էր, անշուշտ, ինչպէս տառապում էին ամէնքը, բայց մէկ օր նրա բերնից չլսեցի յուսահատութեան կամ դժգոհանքի խօսքեր: Արտաքնապէս միշտ անյոյզ էր, չափի ու կշռի մարդ, պարզաբուն ու անխռով: Ներսը ի՞նչ կար. ի՞նչ փոթորիկներ վրդովում էին նրա հոգեկան անդորրութիւնը — ո՞վ կարող էր ասել: Նրա ներքին աշխարհը փակ էր դրսեցիների առջեւ:

Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ, ես բէատ նստայ իմ բնակարանում: Շատ քիչ էի դուրս գալիս սալերին չգրգռելու համար: Ընկերներն ու բարեկամները աւելի ինձ էին այցելում՝ զգուշութեամբ: Համօ Օհանջանեանի եւ ընկերների ձերբակալութեան օրերին, մի առաւօտ, Շանթը եկաւ մօտս Հայր Աբրահամի հետ: Վերջինս յուզուած էր եւ խօսում էր վրդովմունքով. «Պէտք է մի բան անել: Պէտք է բողոքել... պէտք է... պէտք է...»:

Ըստ երեւոյթին, Շանթի հետ ունեցած դրսի խօսակցութեան շարունակութիւնն էր: Շանթը լուռ լսում էր Հայր Աբրահամի «պէտք է»ները: Մէկ էլ ընդհատեց:

— Ա՛, Հայր Աբրահամ, ի՞նչ բողոքես, որու՞ն բողոքես... Ջաղացքը գացեր է, չախչախն է մնացեր... գինիդ խմէ ու տեղդ նստէ հանգիստ...

Հայր Աբրահամը ցասումով հայհոյեց բոլշեւիկներին եւ պարպեց ձեռքի գաւաթը:

Եւ, յիրաւի, սառը դատելով, մենք ի՞նչ կարող էինք անել. ոչ միայն ջաղացք, չախչախն էլ չէր մնացեր մեր ձեռքում: Բայց Հայր Աբրահամը — հին յեղափոխական — չէր ուզում հաշտուել այդ դրութեան հետ: Եւ դեռ երկար թափում էր իր ցասումը «բարբարոսների» գլխին...:

Յաջորդ օրը լուր բերին, որ Շանթը գիշերը անքուն է մնացել, ինչ որ տագնապ է ունեցել, բժիշկ են կանչել, եւ բժիշկը պատուիրել է մի քանի օր պառկած մնալ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՐՕՍ, հեղինակ՝ Արամ Հայկազ, հրատարակութիւն Մշակ մատենաշար, Պէյրութ 1971:

×

ՀԱՅԱՍՏՐՈՓ (հայավէպ) հեղինակ ժազ Ս. Յակոբեան, հրատարակութիւն Շիրակ հրատարակչականի, Պէյրութ 1970:

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան մշակութային յանձնախումբը՝ կազմուած արուեստագէտներէ եւ արուեստասէրներէ, իբրեւ նախամուտ իր գործունէութեան, նախաձեռնարկ եղաւ նուագահանդէսի մը Չորեքշաբթի երեկոյ, Նոյեմբեր 17, Սալ Կավօ:

Երաժշտասէր հասարակութիւնը, որ լեցուցած էր սրահը, առիթն ունեցաւ ունկնդրելու Ռաֆֆի Պետրոսեանի նուագը, այնքա՛ն յաջող իր թեքնիքով եւ մեկնաբանական խորքով:

Մոցարթի Սոնաթի մուտքը եղաւ հանդարտ ու հաւասարակշռուած: Դաշնակահարը գեղեցկօրէն մեկնաբանեց զայն՝ ունկնդիրներուն փոխանցելով երգահանին սրտայոյզ կտորը, որ կը յատկանշուի լուսաւոր հնչական խաղերով:

Պեթհովէնի «Փոթորիկ» անունով ճանչցուած սոնաթը, որ ներշնչուած է Շէյքսփիրի համանուն թատերախաղէն, ինչպէս որ նկատել տուած է երգահանը առիթով մը, անոր ստեղծագործական երկրորդ շրջանի յատկանշական գործն է:

Ռաֆֆի Պետրոսեան հարազատ մեկնաբանութեամբ մը պարզեց խառնակ զգացումներու փոթորկայոյզ պահը, որ առաջին չափերու խորհրդաւոր մուտքէն ետք կ'արտայայտէ հոգիի մը ներքին թրթռացումը՝ վերացական շունչով:

Շոփէնի վեց էթիւտները, որոնք երգահանին լաւագոյն գործերուն կարգին կը դասուին, յղացուած են երգահանին կողմէ թեքնիք դժուարութիւններ յաղթահարելու մտադրութեամբ: Պետրոսեան, իր կարգին, յաղթահարեց զանոնք եւ, միեւնոյն ժամանակ, պարզեց իւրաքանչիւրին ներքին մթնոլորտը. առաջինին աննիւթական շունչը, չորրորդին նոք–թիւրնի բնոյթը, վերջինին (թիւ 10) խռովայոյզ տրամադրութիւնը, որ հանդարտ նկարագիր մը կը ստանայ միջանկեալ:

Շումանի «Քառնավալ»ը երգահանին ամէնէն վիպական խորք ու դրոշմ ունեցող գործերէն է, թէեւ ո՛չ ամէնէն հասունը: Բարեյոյս եւ քիչ մըն ալ «ազգային» դիմագիծ մը ունի ան:

Դաշնակահարը լաւագոյն մեկնաբանութիւն մը ապահովեց, տալով իւրաքանչիւր պարին ներքին խառնուածքին համապատասխան նուագ:

Յայտագրի աւարտէն ետք ներկաներու ծափերուն ընդառաջելով Ռ. Պետրոսեան նուագեց Ա. Խաչատրեանի Թոքատան եւ Տրպլիսի մէկ գործը:

Նուագահանդէսը Փարիզի հայ մշակութային վերամուտի մէկ յաջող երեկոներէն եղաւ:

Ժ.

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

— Ըստ էութեան, քո ասածների դէմ անհնարին է առարկել: Այնուամենայնիւ, քո արածը անթոյլատրելի է ու դատապարտելի: Դու պետական մարդ ես եւ պէտք է իմանաս, որ նման վարմունքով ոտքի տակ ես առնում օրէնքն ու իրաւունքը եւ անյարմար դրութիւն ստեղծում հասարակական հիմնարկութիւնների ղեկավարութեան համար: Ի՞նչն էր խանգարում քեզ գալ ինքնավարութիւն եւ այդ մասին խօսել Մուսինեանի (քաղաքագլուխ) կամ ինձ հետ, այսինքն՝ ցանկացածդ գլուխ բերել օրինական եւ ոչ ապօրինի ճանապարհով:

— Այդ հասկանում եմ, բայց գիտեմ եւ այն, որ քո ցոյց տուած ճանապարհով խնդրի լուծումը պիտի տեւէր շաբաթներ, գուցէ ամիսներ, եւ այդ ժամանակում չգիտեմ, թէ քանի՞ երեխաներ պիտի մահանային: Նման պարագաներում հարցադրումները չեն, որ պիտի զբաղեցնեն ինձ. բաւական է, որ ես իմ արածի անհրաժեշտութիւնը գիտակցում եմ եւ դու էլ ինձ հետ համաձայն ես, ինչպէս որ պիտի համաձայնի ամէն մի հայ մարդ: Մնացածը, այսինքն՝ ձեւականութիւնը կարեւոր չէ: Ես սկսեցի, դուք շարունակեցէք եւ այդ՝ շտապողական կերպով, քանի փողոցները չեն լցուել որբերով:

Երբ ես թողեցի Լուսաւորութեան նախարարութիւնը եւ անցայ քաղաքային ինքնավարութիւն, Արամի հետ իմ յարաբերութիւնները եւ հանդիպումները գործի կապակցութեամբ իսպառ կտրուեցին: Բայց որովհետեւ ես շատ էի սովորել նրան, ուստի յաճախ գնում էի նրա մօտ երեկոյեան՝ նախապէս հեռախօսով՝ ստուգելով՝ տա՞նն էր լինելու թէ ոչ: Ռուբէնի հետ ունեցած իմ վերջին խօսակցութիւնից մի երկու օր անց, ես, ըստ սովորականի, գնացի Արամի մօտ: Այնտեղ էր եւ Ռուբէնը: Իմ նախաձեռնութեամբ խօսք բացուեց նաեւ նրա ելոյթի եւ այդ առթիւ մեր ունեցած խօսակցութեան մասին: Մենք նորից պարզեցինք մեր տեսակէտները: Հետաքրքրական էր, որ Ռուբէնը մինչ այդ Արամին ոչինչ չէր ասել: Արամը ուշադրութեամբ լսեց Ռուբէնին, ապա եւ իմ դըժգոհութիւնը նրա վարմունքների համար:

— Կան դէպքեր, երբ օրէնքն ու իրաւունքը գործադրելով՝ մենք յանցաւորներ ու չարագործներ կը դառնանք, — ասաց ինձ Արամը, — մանաւանդ այնպիսի արտակարգօրէն ծանր ու անբնական ժամանակներում, երբ դէպքերը տեղի են ունենում գահավէժ արագութեամբ եւ ստեղծւում են կացութիւններ, որոնք օրէնքը չէր կարող նախատեսել: Յիշեցէք Յատուկ Կոմիտէի շրջանը եւ այնուհետեւ մինչեւ կառավարութեան Թիֆլիսից Երեւան գալը եւ Հայաստանի Խորհրդարանի կազմուիլը: Ի՞նչպէս էինք անում. նախ օրէ՞նք էինք հրատարակում եւ ապա՞ գործ կատարում համաձայն այդ օրէնքների: Գիտես, որ ոչ: Գիտես, որ կեանքը մեզ հարկադրում էր նա՛խ գործ անել, ապա՝ երեկները մեր նիստերում վաւերացնել, օրինականացնել մեր արածը: Եւ ես այժմ, գործերի յաջողութեան տեսակէտից, երանի եմ տալիս այն օրերին: Շատ յաճախ Խորհուրդը իր ձգձգումներով, թէեւ օրինական, կաշկանդում ու խանգարում է մեզ, որ նախարարներ ենք, եւ դրանից գործն է տուժում: Եւ վա՜յն էր եկել մեզ տարել, եթէ մենք բոլոր պարագաներում առաջնորդուէինք օրէնքով, սպասէինք օրէնսդրական մարմնի խօսքին: Պատահում են դէպքեր, երբ հարցերը չեմ տանում քննութեան, անգամ կառավարութեան նիստին, այլ լուծում եմ տեղն ու տեղը իմ պատասխանատուութեամբ, թէեւ այդ իրաւունքը չունեմ: Ռուբէնը իրաւացի է եղել վարմունքի մէջ:

Թերեւս տեղին է այստեղ նորից վերյիշել Գ. Պետրոսեանի կարծիքը Արամի մասին՝ նրա մահից յետոյ: Այդ շնորհալի իրաւաբանը, որ իբր Արդարադատութեան նախարար աշխատում էր Քաջազնունու դահլիճում եւ իր քաղաքական հայեացքներով ազատական էր, շատ բարձր կարծիքի էր Արամի մասին նաեւ այն պատճառով, որ նա արհամարհում էր եւ ոտքի տակ էր առնում օրէնքները, երբ այդ պահանջում էր ժողովրդի շահը:

«Սովորական մարդիկ, — ասում էր Պետրոսեանը, — կարող են հասկանալ, որ երբեմն օրէնքն ու ժողովրդի շահը հակասում են իրար, բայց համարձակութիւն չեն ունենում գնալ օրէնքի դէմ: Այդ կարող են անել միայն մեծ մարդիկ, որոնց ժողովուրդն էլ բարձր է համարում օրէնքից: Այդպիսիներից էր Արամը»:

Այդպիսիներից էր ե՛ւ Ռուբէնը:

×

Արամը վախճանուեց 1919 թ. Յունուարի 29ին: Աւելի մեծ կորուստ նորաստեղծ Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը այդ օրերին չէր կարող ունենալ: Այդ զգում էին բոլորը, իսկ Հայաստանի մայրաքաղաքը համակուած էր ընդհանուր սուգով:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(5 – Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ 21 Նոյեմբեր Կիրակի օր կէսօրէ ետք, Հայ Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ: Հակառակ խառաշունչ օդին սրահը լեցուած էր մասնաւորապէս երիտասարդներով, որոնք եկած էին անգամ մը եւս լսելու Դաշնակցութեան խօսքը:

Բեմը պատշաճ զարդարուած էր դրօշակներով եւ Երրորդութեան նկարներով, մէջտեղը ունենալով զինանշանը:

Ժամը 4,30ին Նոր Սերնդականները բացումը կատարեցին «Մշակ բանուոր»ով: Օրուան նախագահը՝ ընկ. Միսաք Միրզէ իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց, թէ այն գրչի եւ մտքի հերոսները, որոնք հիմը դրին կուսակցութեան, միայն եւ միայն մէկ նպատակ ունէին — Ազատագրել հայ ժողովուրդը՝ պայքարի ճամբով: Յանուն այդ յայտնի եւ անյայտ հերոսներու յիշատակին նախագահը վայրկեանի մը յոտնկայս լռութիւն խնդրեց:

Նախագահը ապա նկատել տուաւ, թէ Դաշնակցութիւնը այսօր աւելի քան երբեք դարձեր է մտայնութիւն մը, խորապէս ազգային: Պատի՛ւ այն բոլորին, զէնքի եւ մտքի հերոսներուն, որոնք կռուեցան շատ դժուարին պայմաններու մէջ, ստեղծելով այսօրուան Հայաստանը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին ընկերներ Ղեւոնդ Թորոսեան, Կրընոպլէն, Խաչիկ Մխսիեան, ընկերուհի Սաթօ Գըլըճեան, փոքրիկն Տարագճեան եւ ընկ. Յովհաննէս Պէրպէրեան ջութակով, նմանապէս Օր. Էքմէքճեան:

Օրուան բանախօսն էր Փարիզէն մեր երիտասարդ ընկեր Գրիշա Տէր-Ստեփանեան, որ գրաւոր ճառով մը յիշեց թէ ինչ պայմաններու տակ ծնունդ առած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Հինգ դար շարունակ ստրկութեան մէջ ապրեցաւ հայ ժողովուրդը, ոչինչ ունէր սեփական. ամէն ինչ թշնամիին էր, բայց շնորհիւ Դաշնակցութեան մարտական բազուկին, Հայն ալ սորվեցաւ զարնել զարնողին ու այսպէս հազիւ 30 տարեկան էր երբ հայ ժողովուրդի միահամուռ ջանքերով եւ առաջնորդութեամբ Դաշնակցութեան, ստեղծեց հայրենիքը, որ այսօր 50 տարիներէ ի վեր կ'ապրի եւ կը բարգաւաճի շնորհիւ ստեղծագործող հայ բազուկին: Ինչպէս բոլոր ժողովուրդները այնպէս ալ հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի ապրելու ազատ եւ ինքնիշխան, եւ իր խօսքը ուղղելով երիտասարդութեան, ըսաւ. «Սիրելի սերնդակիցներ, ունինք սրբազան դատ մը, որ իր լուծումին կը սպասէ: Աշխարհի մէջ չկայ ոչ մէկ ազգ որ մեր դատով հետաքրքրուի. կան անհատներ, որոնք ի նպաստ մեր դատին հանդիսաւոր առիթներով արտայայտութիւններ կ'ընեն, սակայն, մեր դատին տէրն ու տիրականը հայ երիտասարդը պէտք է ըլլայ: Աշխատեցէ՛ք, ըրէք ձեր կարելին, որպէսզի օր մը իր լուծումին հասնի մեր սրբազան երազը»:

Պաշտօնական բաժինէն ետք սկսաւ ընտանեկան խնջոյքը շատ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ, որ տեւեց մինչեւ գիշեր: Ազգային եւ յեղափոխական երգերու կարգին հայկական պարն ալ անպակաս եղաւ՝ նուագախումբին առաջնորդութեամբ:

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԱՐԱՐԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 53ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պատի՛ւ մեր տարեց սերունդին որ մինչեւ այսօր, անսահման զոհողութեամբ եւ օրինակելի ջանքերով կը պահէ յաւերժ յիշատակը անոնց՝ որոնք ինկան պատուոյ դաշտին վրայ:

Վերապրողները, այսօր թէպէտ ալեհեր մազերով, ծանր քայլերով, բայց անջնջելի հաւատքով եւ «երիտասարդ բազուկներով» կը բարձրացնեն հարկ ի պահանջին այն գոյները, որոնք եղան այդ օրերուն պայքարի խորհրդանիշեր ու այժմ անոնց թեւերուն վրայ, անոնց ամէն մէկ ծփանքներուն մէջ կը կարդան ու կը տեսնեն դառն պատկերներ ու յիշատակներ:

Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու բարեկամական Միութիւնը կազմակերպած էր Կիրակի 21 Նոյեմբեր, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն, ի յիշատակ բոլոր հայ ռազմիկներու եւ կամաւորներու, որոնք ինկան Արարայի հերոսամարտին, առաջին եւ երկրորդ համաշխարհային պատերազմներու ընթացքին, ֆրանսական դրօշակին տակ:

Արդարեւ աննախընթաց բազմութիւն մը, մօտաւորապէս 500 հոգի, լեցուցած էր եկեղեցին եւ իր բակը: Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ ներկայ էին, որոնց կարգին յիշենք՝ Պր. Իվ Գասպարեան, ներկայացուցիչ Պր. Ժ. Գամիթիի, նախարար՝ որ յատուկ հեռագրով մը յայտնած էր իր համակրութիւնը, Պր. Ռէմոն, նահանգապետի ներկայացուցիչը, Պր. Ֆ. Լէնար, քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ, ներկայացուցիչ Պր. Կ. Տըֆէրի՝ քաղաքապետ-երեսփոխան: Գնդ. Տարդօ, ներկայացուցիչը 7րդ ռազմական շրջանի հրամանատար զօրավարին, Պր. Ժ. Մառ՝ երեսփոխան եւ քաղաքապետական ու նահանգական Խորհուրդներու անդամ, Պր. Սարֆաթի՝ նախագահ Ֆրանսայի նախկին Ռազմիկներու, Պր. Պոնիֆէ՝ քաղաքապետական եւ նահանգական Խորհուրդներու անդամ, Պր. Էրօ՝ քաղաքապետական եւ նահանգական Խորհուրդներու անդամ, Պր. Գարիֆեան՝ նախկին Ֆրանսական ազատ ուժերու անդամ, Պր. Մալմեր՝ նախագահ նախկին Ֆրանս. ազատ ուժերու, Պր. Կ. Տէրտէրեան՝ նախագահ ծագումով Հայ-Ֆրանսայի նախկին դիմադրականներու բարեկամական Միութեան, Պր. Վէնսան՝ քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ, ինչպէս նաեւ Հայկէ՝ եպիսկոպոս Մարոնի եկեղեցւոյ հոգեւոր պետ, եւ Գերապայծառ Զուհաճեան Ծայրագոյն վարդապետ եւ հոգեւոր պետ Հայ Կաթողիկէ համայնքին:

Եկեղեցական տպաւորիչ արարողութենէն ետք, յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գինեձօն: Այս առթիւ, Միութեան կողմէ եղած շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսքերէն վերջ, ուղղուած յատկապէս բազմաթիւ օտար անձնաւորութիւններուն, Պր. Վահրամ Միսթիք, Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան ընդհանուր քարտուղար, յուզիչ բառերով եւ պատկերներով վերանորոգեց եւ վերակենդանացուց յիշատակը Արարայի հերոսամարտին եւ զայն կերտող հազարաւոր հայ նուիրեալներուն, որոնք անցած են այսօր պատմութեան էջերուն մէջ: Յարգելի ընդհանուր քարտուղարը արտասանեց, ընդհանուր հրամանատար Արեւելեան Լեգէոնի զօրավար Ալլէնպիի խօսքերը. «Հպարտ եմ հրամանատարութեանս տակ ունենալու Հայկական Լեգէոնը. ան քաջաբար պայքարեցաւ եւ մեծապէս մասնակցեցաւ յաղթանակին»:

Խօսք առին նաեւ Հայկէ Եպիս. (եկեղեցւոյ մէջ) եւ Պր. Ռոպէր Վէնսան, յայտնելով իրենց յարգանքը բոլոր հայ ռազմիկներուն եւ կամաւորներուն, մաղթելով որ անոնց պատարագը մարդկութեան խորանին վրայ սատարէ աշխարհի խաղաղութեան, միշտ եղբայրական եւ արդար ոգիով յառաջդիմութեան, բարօրութեան եւ երջանկութեան մէջ: Պր. Ժագ Սարաճեան, Միութեան փոխ-նախագահ, Թարգմանը ըլլալով երիտասարդ տարրին, յայտնեց գիտակից նոր սերունդի մը պատրաստակամութեան ոգին միշտ փայլուն պահելու համար հայ կամաւորներու եւ ռազմիկներու նուիրական դրօշակը:

Իրապէս ընտիր, լուրջ, տպաւորիչ եւ պատմական իմաստով համաշխարհային տարողութիւն ունեցող այս հանդիսութիւնը մաս կը կազմէ ազգային արդար տօնակատարութիւններուն շարքին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

Ինքնաշարժի երթեւեկութեան եւ կառքի արկածներու մասին կարգ մը տուեալներ կը ներկայացնէ Հ. Ջրաղացպանեան, «ՀՍՍՀ ՆԳՄ պետաւտոտեսչութեան պետ, տեխնիկական գիտութիւնների թեկնածու», «Սով. Հայաստան»ի Նոյեմբեր 19ի թիւին մէջ:

— Այս տարուան տասը ամիսներուն (Յունուարէն Հոկտեմբեր), անցեալ տարուան համապատասխան ժամանակաշրջանին համեմատութեամբ, «աւտոճանապարհային պատահարները», այսինքն ինքնաշարժի արկածները, «պակասել են 188 դէպքով»:

Կը նշանակէ, թէ անցեալ տարուան տասը ամիսներուն 188 արկած աւելի արձանագրուած է:

«Զոհուածների թիւը, սակայն աւելացել է 13 եւ մարմնական վնասուածք (այսինքն՝ վիրաւորուածներ) ստացողների թիւը՝ 14 տոկոսով»:

Խորհրդային սովորութեան համաձայն կը ներկայացուին միայն տոկոսներ, առանց ճշդելու ճշգրիտ թիւերը, որով յստակ գաղափար կարելի չէ կազմել ո՛չ կառքի արկածներու եւ ոչ ալ անոնց հետեւանքով մեռած ու վիրաւորուած անձերու թիւին մասին:

Կառքի արկածներու թիւը աւելցած է Էջմիածինի, Շամշադինի, Վարդենիսի, Մարտունիի, Արթիկի, Ստեփանաւանի եւ այլ շրջաններու մէջ: Արկածներուն մէկ մասը տեղի ունեցած է վարորդներուն «անկարգապահութեան ու անպատասխանատուութեան, երբեմն էլ աւտոմեքենան չտիրապետելու պատճառով»:

Պէտք է ըսել, կը ճշդէ յօդուածագիրը, թէ մեր երկրին եւ, յատկապէս, Երեւանի մէջ «դեռեւս ցածր է երթեւեկութեան կուլտուրան, խախտումները հասնում են մեծ չափերի, որոնք յաճախ աւարտւում են դժբախտ պատահարներով»:

Յունուարէն Հոկտեմբեր, երթեւեկութեան օրէնքներու եւ կանոններու խախտումներու հետեւանքով կառք վարելու իրաւունքէն զրկուած, տուգանքի եւ այլ պատիժներու ենթարկուած են հարիւր հազարէ աւելի վարորդներ: Երեւանի մէջ՝ մօտաւորապէս 75.000 հոգի:

Փողոցի հետիոտն երթեւեկութեան կանոններու խախտումի պատճառով տուգանքի ենթարկուած են աւելի քան ինը հազար անձեր Երեւանի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ոչ, ոչ, այդ բառերուս վրայ տակաւին դուն համոզուած չես: Տակաւին հոգիիս թափանցած չես, ոչ անկեղծութիւնս, ոչ համբոյրներս, եւ ոչ ալ զգացումներս էին անոնք որոնք ես կրնայի տալ այն մարդուն որ պիտի սիրէի, ինչ որ ստացար ինձմէ ոչինչ է անոր առջեւ, որ ես կրնամ քեզ տալ եթէ փոխանակ հոս այս ոսկեզօծ բանտին մէջ գտնուելուս, աշխարհիս մէկ ծայրը քեզի հետ խրճիթի մը մէջ գտնուէի եւ բայց իմ հաւատքս ուրիշ ոչ մէկ բանէ չվախնայի, այս իմ հաւատքս որ ան ալ քու սիրոյդ պիտի ուրանայի եւ միմիայն քու հաւատքդ պիտի դաւանէի, որովհետեւ անիկա քու հաւատքդ է. ահ դուք քրիստոնեաներդ վարժուեցաք մեզ՝ Թրքուհիներս ամէնքս ալ նոյնը նկատել... չեմ ուզեր ըսել թէ հեշտութեան ստրուկներ չենք, կնոջ կոչումը այս է կամ գոնէ մեր ծնած օրէն անիկա կը սորվեցնեն... բայց վերջապէս իմ ինչ փոյթս միւսները, ես, ե՛ս եմ... չհասկցար ինծ, ոչ, սակայն հաւատա Տիգրան, վայրկեաններ կուգան ուր ինծ այնպէս կը թուի թէ գիշերը նոր զօրութեամբ մը կ'արթննամ ո՞ւր է այս զօրութիւնը... ջիղերո՞ւս մէջ... գլխո՞ւս մէջ... հոգւո՞յս մէջ... անիկա երբեք չկրցի հասկնալ... եւ ինծ այնպէս կը թուի թէ այս բանտին պատերը կը փլին... թէ առջեւս նոր աշխարհ մը կը բացուի որ երբեք տեսած չէի... ոհ եւ ինչ գեղեցիկ աշխարհ, աշխարհ մը լոյսերով լեցուն, ոգեւորութեամբ լեցուն... ծաղիկներով լեցուն... աշխարհ մը ուր ամբողջ մարդերը կը ժպտին, կը խնդան, կը սիրեն եւ երջանիկ կ'ապրին... ի՛նչ աշխարհ է այս, միթէ հոս երկրիս վրա՞յ է անիկա... Այո՛, հարցումը ինքզինքիս կ'ուղղեմ եւ այն ատեն ինծ կը թուի թէ գլխուս մէջ խորհրդաւոր ձայն մը կը լսեմ, ձայն մը որ ինծ կը պատասխանէ.

«Այո, այդ աշխարհը քու ապրած աշխարհէդ անդին ամբողջ միւս աշխարհն է: Այո, անիկա սէրը ունեցող, ուրախութիւնը ունեցող երջանկութիւնը ունեցող աշխարհն է... դուն հոդ նստէ եւ ոսկեզօծ անկողնիդ վրայ տապլտկէ... տես, կը տեսնե՞ս, ցուցուցած խրճիթիս խորը նայէ եւ լաւ ուշադրութիւն ըրէ, հպարտ Սուլթանուհի, հոն այդ խրճիթին անկիւնը յարդէ անկողին մը կայ որուն վրայ իրարու պինդ փարած երկու էակներ կան... լաւ դիտէ, հպարտ Սուլթանուհի... անոնք երկու սիրահարներ են... կրնա՞ս զանազանել եւ ինծ ըսել թէ երկուքէն որը միւսին գրկին մէջ կը գտնուի... անոնք իրարու այնքան պինդ փարած են որ դուն երբեք պիտի չկարողանաս զանազանել...»:

«Եւ ատոր վրայ ինծ կը թուի թէ սադայէլեան քրքիջ մը ականջներուս կը հնչէ... այդ պատկերները մէկիկ մէկիկ առջեւէս կ'անհետանան եւ արշալոյսը անկողինիս մէջ արցունքներէ կարմրած աչքերով զիս արթուն կը գտնէ... Է՛հ, պիտի ըսես թէ անիկա ցեղիս օրէնքն է... պիտի ըսես թէ այս նոյն օրէնքը այս յողնաբեկ գլուխը կը ջախջախէ եթէ իմանայ որ նախորդ գիշերը իր ծնելէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով կուրծքի մը վրայ հանգչեցաւ, որ իր ամուսինը չէր... պիտի ըսես թէ այս է իմ ցեղիս օրէնքը: Է՛հ, ուրեմն ես ոտնակոխ կ'ընեմ այս օրէնքը»:

Եւ այս ըսելով գեղանի Չէրքէզուհին տեղէն ընդոստ վեր ցատկեց ու ոտքը ննջասենեակին հաստ գորգին զարկաւ:

Երիտասարդ յեղափոխականը, վեհ գաղափարին նուիրուած նորընծայ անդամը երբեք այդ սենեակին մէջ եւ մանաւանդ կնոջ մը բերնէ այդպիսի խօսքեր լսելու չէր սպասեր:

Խարտեաշ Սուլթանուհին վայրկեանէ վայրկեան իր աչքերուն առջեւ ներշնչուած մարգարէուհիի մը կերպարանքը կ'առնէր:

Լսածները կը կարծէր թէ երկինքէն իջած ազատարար հրեշտակի մը բերնին մէջ գտնուած աներեւոյթ փողէ մը կուգային:

Այժմ Սուլթանուհիին միջոցաւ իր ազատութեանը համար խորհող ու կշռող մարդկային միտքը չէր որ կը խօսէր, այլ պարզ եւ մանկամարդ կնոջ մը միջոցաւ մարդկային հոգին, որ իր նախնական լեզուին բանաստեղծութեամբ իր ազատութեան գաղափարը կը հռչակէր:

Որովհետեւ ազատութիւնը մտքի փիլիսոփայութիւն չէ, հոգւոյ բանաստեղծութիւն է: Մտածում չէ, զգացում է: Ներշնչում չէ, պոռթկում է:

ՓՈԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Փօլ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իվ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արման Զաքարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծմօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ՆՈՒԷՐ

Տոքթ. Արշակ Պօղոսեանի եւ Զաբելի Պօղոսեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Վահրամ Քըրմըզեան եւ զաւակները կը նուիրեն 100 ֆր. Աղքատախնամին, 50 ֆր. Կապ. Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Տիկին Նշանուհի Աչճեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Երուանդ Աչճեանի մահուան ութերորդ տարելիցին առթիւ, նաեւ 1915ին իրենց նահատակ ծնողաց Պահլաւուններու յիշատակին 50 ֆր. կը նուիրեն Տէսինի յուշարձանին: Նոյն նպատակին 10 ֆր. մեռելներու օրուան առթիւ Մեծ Նոր Գիւղցի Եղիշէ Ճունկուրտայեանի յիշատակին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍՐՂԱՆԸ
Դեկտեմբեր 5ին Կիրակի օր ժամը 17ին
HOTEL SPLENDIDE
Գեղարուեստական խնամուած բաժին
երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ զանազան հաճելի անակնկալներ:
Կը հրաւիրուին Մարսէյլի բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները, Միութեան բարեկամները եւ համակիրները:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

LA SECTION CULTURELLE DU
CLUB des JEUNES de l'U. G. A. B.
présente
L'ARMÉNIE
Ce film sonorisé et en couleur a été tourné en Arménie au mois de Septembre dernier lors du voyage organisé par le Club des Jeunes de l'U. G. A. B.
La projection aura lieu le
VENDREDI 3 DECEMBRE à 20 h. 45 précises
à la Maison des CENTRANX, 8 Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
(Métro Alma Marceau ou Rond Point des Champs Elysées)
ENTREE GRATUITE

MUSÉE ARMÉNIEN

Une exposition temporaire s'ouvrira au Musée Arménien de France 59, Av. Foch, le samedi 4 Décembre.

Le thème en est : *Ceintures et accessoires — argent ou métal — du costume arménien traditionnel, tant masculin que féminin.*

L'Exposition sera ouverte les Jeudis, Samedis et Dimanche de 14 à 17 heures.

ENTREE GRATUITE

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԻԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 ֆր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի.—

Ողբ. Միսաք Թօփալեանի թաղման առթիւ այրի Տիկին Սոնա Չէօրթիւքեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Գարրիէլեան, Պր. Համբարձում Թօփալեան 20ական ֆր., Ներսէս Մըրըեան 20 ֆր. եկեղեցիին 10 երգչախումբին, Երեմիա Մետոսեան, Հաճի Զաքրեան, Ֆիլիփ Չէօրթիւքեան, այրի Տիկին Գոհար Հայալեան, Աւետիս Կէչիճեան, Կարապետ Կէչիճեան 10ական:

Ողբ. Կարապետ Մազմանեանի թաղման առթիւ Երուանդ Պապոյեան 10 ֆր., թաղի դպրոցին, 20 Սեբաստիոյ Վերաշ. Միութեան 20 եւ 20 Ֆր. Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան, Պր. Արսէն Տէր-Զաքարեան 100 եկեղեցիին, Ս. Դ. Հ. կուս. Մարսէյլի մասնաճիւղին 10, եկեղեցիին 50, Սահակեան լիսէին (պէյրութ), Առաքել Տուտուեան 10 եկեղեցիին, Յակոբ Թորոսեան 20 երգչախումբին:

Ողբ. փոքրիկն Փաթրիսիա Ղազարեանի թաղման առթիւ այրի Տիկին Զարուհի Քասոյեան 50 եկեղեցիին, Յարութիւն Յարութիւնեան 20 եկեղեցիին եւ 20 թաղի դպրոցին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը 4 Դեկտեմբերին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգը՝ տեղւոյն վրայ:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Շ. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շըրջանի ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ (4 Դեկտ.) կէսօրէ ետք ժամը 6ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — 92 - SEVRES — 027-18-28
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՃԱՇ-ՀԱՆԴԷՍ
Կիրակի, 12 Դեկտ. ժամը 16,30ին
Կազմակերպուած վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ
ԵՐԳ — ՊԱՐ — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ — ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
Մասնակցութեամբ
Նաւասարդ պարախումբին — Ժիրայր Մելքոնեանի — Պետիկ Պետիկեանի
եւ վարժարանի աշակերտներուն
Ընտանեկան զուարթ միջավայր
Ճոխ վիճակահանութիւն
Ներկայ բոլոր մանուկները խաղալիքներ պիտի ստանան Կաղանդ Պապայի ձեռքէն
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — PARKING ASSURE

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ
ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
A la Salle du GRAND CERCLE
AU CASINO DE CHARBONNERES
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի Տիկնանց վարչութեան կողմէ, Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ առաւօտ Հիւսիսեան սրահը:

Նուագախումբ ԺԱԳ ԲՕԺԱ
Մուտքը 10 ֆրանք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարապետ Կարապետեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Մարի Էքմէքճեան որ ատենին իր ամուսնոյն հետ Մարսէյլ էր (Ռիւ Նասիոնալ թիւ 8): Մօրը անունը՝ Նեկտար, հօրը՝ Աստուր:

Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն գրել «Յառաջ»ի:

×

Երեւանէն, Թերճան գաւառի Բրիս գիւղացի Թեւոս Հայրապետի Թորոսեանի որդին՝ Վարդգէս կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Գալուստ Գալայճեան որ ժամանակին ապրած է Տիթրոյթ (Միացեալ Նահանգներ):

Տեղեկութիւն ունեցողներէն գրել՝
Mr. ROUBEN KEHIAYAN
14, Rue Beauséjour
95 - SARCELLES — FRANCE

«Հայրենիք»էն կը խնդրուի արտատպել:

×

Յովհաննիսեան Յովհաննէս Լեւոնի, ծնած Ղարաքիլիսա (Լենինականի շրջան) հօրը անունը՝ Լեւոն, մօրը՝ Վարսենիկ, եղբայրը՝ Ժորա: Ծնած է 1922ին: Լուր ունեցողներէն գրել մօրը՝ Բաթանիա, Բելինսկի 54 տուն, Երեւան:

ԴԷՊԻ ԱԻՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը լ'էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պետչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 ֆրանք

կանխավճար 75 ֆր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Նոյեմբեր 25էն Դեկտ. 10 ՄԻԱՅՆ
450 ֆր.
փոխանակ 525ի

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը Կիրակի, 19 Մարտ 1972:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ աննախընթաց պատրաստութեամբ, 15 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, Սալոն Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ: Եւրոպական առաջնակարգ նուագախումբ: Շէնշող միջավայր եւ ճոխ պիւֆէ:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երեկոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿՈՉ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը կոչ կ'ընէ բոլոր երիտասարդներուն, որ կը փափաքին մասնակցիլ երգեցողութեան, փորձերը կը կատարուին ամէն Ուրբաթ գիշեր ժամը 8,30ին 19 Նոյեմբերէն սկսեալ, Հայոց եկեղեցին:

Արձանագրութիւն՝ 15 տարեկանէն վեր:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 2 DECEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12280

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.280

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆ

—o—

Յիսուներեք տարի առաջ, երբ վարագոյրը կ'իջնէր հայկական աննախընթաց ողբերգութեան վերջին արարուածին վրայ, հաչիւ նստանք՝ չափելու համար աղէտը։ Մեծ Եղեռնի պատճառած աւերներուն։

Անհաշուելի կորուստներ կրած էինք ամէն մարզի մէջ, մասնաւորաբար միտքի ճակատին վրայ։

Դահիճը առաջին եւ ամէնէն ուժգին հարուածը տուած էր մտաւորական դասակարգին, անգլուխ ամբոխ, անհովիւ հօտ դարձնելու համար դարաւոր քաղաքակրթութեան տէր հայ ազգը։ Ուզած էր մեռցնել մեր ոգին, որպէսզի յետոյ այլեւս չկարենանք ոտքի կանգնիլ։

Զինադադարի խանդավառ եւ յուսադրիչ օրերուն չորս կողմ ինկանք՝ դարմանելու համար մեր վէրքերը եւ լեցնելու բացուած պարապը։

Մատի վրայ կը համրուէին երէց սերունդէն անոնք, որ հրաշքով ճողոպրած էին Մեծ Սպանդէն։

Ճակատագրական այդ օրերուն է, որ հրապարակ եկաւ «միջին» կոչուած սերունդը, որ իր ուսերուն վրայ վերցուց ծանր պարտականութիւններ, իբրեւ արժանաւոր ժառանգորդը նահատակ մտաւորականներուն։

«Միջին» սերունդին կը պատկանէր մեր ողբացեալ ընկերը՝ Բենիամին Թաշեան, որուն անսպասելի մահը սուգ ձգեց Գահիրէի մեր պաշտօնակից Յուսաբերը, միաժամանակ սուգի ենթարկելով գաղափարի իր բոլոր ընկերներն ու թերթին հաւատարիմ ընթերցողները։

Ջաւակ հայկական Բիւթանիոյ Ատափազարի, իր ընտանեկան Թաշեան մականունը պիտի վերածուէր Թաշեանի, իբրեւ հետեւանք տպագրական սխալի մը։ Ետքէն, երբ Յուսաբերի խմբագիր դարձաւ, Գ. Մխիթարեան Թաշը (Թրքերէն քար), հայերէն գրաբարի թարգմանելով Վէմունի պիտի մկրտէր զինքը։

«Աստուածարեալ քաղաք»ի համբաւաւոր կեդրոնական վարժարանին եւ Հինդլեանի «Նոր Դպրոց»ին մէջ հիմնական կերպով սորված էր մայրենի լեզուն, որուն հանդէպ իր պաշտամունքը անաղարտ պիտի պահէր մինչեւ վերջին շունչը։

Ինքնաշխատութեամբ պիտի ճոխացնէր իր մտաւորական պաշարը՝ կարդալով եւ ուսումնասիրելով հայ եւ օտար հեղինակներու գլխաւոր գործերը։

Նախասիրութիւն ունէր ուսուցչական ասպարէզի համար, որուն նուիրուեցաւ պահ մը Պոլիս, յետոյ երկար տարիներ՝ Եգիպտոս (Աղեքսանդրիա եւ Գահիրէ)։ Սակայն դպրոցի սահմանափակ միջավայրը նեղ կուգար իրեն։ Կ'ուզէր իր հոգին խռովող գաղափարներուն հաղորդակից դարձնել աւելի լայն զանգուածներ։

Երիտասարդ տարիքէն հակում ունէր լրագրութեան։ Իր կեանքի պայմանները դասաւորուեցան այնպէս, որ հասուն տարիքին (1946ին) հրաժարելով ուսուցչութենէ՝ դարձաւ մնայուն խմբագիր Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Կեդր. Կոմիտէի պաշտօնաթերթ Յուսաբեր մեծածաւալ օրաթերթին։

Մեծաքանակ դաղտնիք չունէր իրեն համար։ Դասարան չունէր այլեւս չունէր հայերէնը սորվեցնելու համար աշակերտներու առջեւ։ Վաստակաւոր ուսուցիչ եւ քաջահմուտ հայերէնի՝ ուզեց մայրենի լեզուն սորվեցնել աւելի լայն զանգուածներու։ Բանաւոր ուսուցումէն անցաւ գրաւորին։ Դպրոցներու համար պատրաստեց եւ հրատարակեց Հայկարաններու շարքը, ութ հատոր, իբրեւ դասագիրք հայ լեզուի ընթերցանութեան, նախակրթարանէն մինչեւ բարձրագոյն ընթացք։

Զգուհացաւ այսքանով։ Հայերէնի հրապարակային դասեր ալ տուաւ, Յուսաբերի մէջ պարբերաբար մատնանշելով Թիւրն ու թերին՝ Մ. Մ. ստորագրութեամբ։

Առաջին աշխարհամարտէն առաջ Պոլսոյ մէջ ունէինք «գրական ոստիկան» մը, որ կը կոչուէր Հորոյ (Նշան Ճիվանեան)։ Ետքէն ունեցանք Հ. Արսէն Ղազիկեանը, Տարագը (Երուանդ Տէր-Անդրէասեան) եւ Արազը (Շ. Նարդունի)։ Վերջին երկուքը երկար ատեն Յառաջի մէջ շօշափեցին լեզուական խնդիրներ, ի խնդիր հայ լեզուի մաքրութեան։

Վահէ (Շ. Միսաքեան) եւ Եւրոպացի (Ժ. Միսաքեան) եւս անմասն չմնացին այս մարզին մէջ։

Բենիամին Թաշեան շարունակեց անոնց գործը։ Դարձաւ մեր օրերու «գրական ոստիկան»ը։ Սփիւռքի հայերէն թերթերու կոպիտ սխալները ճանկեց եւ ցոյց տուաւ ուղիղ գրելու ճամբան։ 1961–63 երեք փոքր հատորներու մէջ ամփոփած էր լեզուական հարցերու մասին իր տեսութիւնները։ 1968ին Թիւրն ու թերին գրքի վերածեց։

Հիմնած էր Մատենաշար մը եւ կատարած զանազան հրատարակութիւններ։ Ունէր անտիպ երկեր։ Վերահաս մահը կէս ձգեց իր գործը։

Կ'աշխատակցէր դաշնակցական թերթերուն։ Մեր ընթերցողները յաճախ կարդացած են իր կուռ գրութիւնները ազգային եւ հանրային հրատապ խնդիրներու շուրջ։ Վերջին տարիներուն կանոնաւորապէս կը գրէր Հայրենիք օրաթերթին մէջ։

Վերջին ծայր ծանրաբեռնուած ու յոգնած՝ կ'ուզէր ազատիլ Յուսաբերի առօրեայ մեծ հոգէն։ Սակայն չէր կրնար։ Հաւատաւոր դաշնակցականի իր խիղճը թոյլ չէր տար որ ձգել կուսակցութեան պաշտօնաթերթը։

Քանի մը տարի առաջ կը գրէր մեզի.

«Յուսաբերի համար խմբագիր մը փընտռեցինք ամբողջ աշխարհի մէջ, չգտանք։ Լիբանան գրեցի քանի մը անգամ, անձամբ խօսեցայ որոշ ընկերներու. «չունինք, չկա՛յ» կ'ըսեն կ'երթան։ Եւ գործը մնաց իմ ուսերուս. գրեթէ միակ իմ եւ բեռը ծանր է ինծի համար, մանաւանդ որ քանի մը գործեր ունիմ հրատարակելիք, բայց որո՞ւ համար հրատարակել. հոս գիրք գնող ու կարդացող չկայ այլեւս»։

Յետոյ կը յայտնէր թէ «Նարդունին շատ յուզուած նամակ մը գրած էր» իրեն։ Ու կ'աւելցնէր. «կարդացի յուզումով. ի՞նչ ունի այս տղան այսքան յուզուելու համար. «մեռնիլ կ'ուզեմ» կ'ըսէ նամակին մէջ։ Կը մտածեմ իր գոյ նամակին պատասխանել բաց նամակով մը։ Տեսնե՛նք»։

Գրելու ժամանակ չունեցաւ, որովհետեւ շատ չանցած մեռաւ Նարդունին։

Հիմա կը սգանք սիրելի Բենիամինի մահը։ Ազնիւ, բարեհամբոյր, ծառայելու պատրաստակամ, համեստ, տաղանդաւոր մտաւորական մը, ներհուն հրապարակագիր մը, վաստակաւոր կրթական մշակ մը եւ մաքուր հայրենասէր մը կը կորսնցնէ Հայութիւնը իր անդարձ կորուստով։

Հայ լրագրութիւնը կ'ողբայ բծախնդիր պաշտօնակից մը, հայ լեզուի մաքրութեան նախանձախնդիր «գրական ոստիկան» մը եւ միջին սերունդի յատկանշական ներկայացուցիչներէն մէկը։ Մեծապէս զգալի պիտի մնայ իր ձգած պարապը։

Անթառամ պիտի մնայ իր յիշատակը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ ԵՐԵՔ ԿՂԶԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ

—o—

ԱՐԱԲ ԵՐԿԻՐՆԵՐ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Երեք փոքր կղզիներ, Պարսից ծոցի մէջ, քաղաքական աշխարհի ուշադրութեան առարկայ դարձան անցեալ օր, երբ պարսկական ուժեր անսպասելի կերպով գրաւեցին զանոնք։

Երեք կղզեակները՝ Աբու Մուսա եւ Մեծ ու Փոքր Թոմպ, ռազմագիտական դիրք մը կը գրաւեն Պարսից ծոցին մէջ։ Պարսկաստանէն, Իրաքէն եւ մասամբ նաեւ Սէուտական Արաբիայէն քարիւղ փոխադրող նաւերը պարտաւորուած են անցնիլ կղզեակներուն մօտէն, որոնք տիրապետող դիրքի մէջ կը գտնուին շրջանին մէջ։

Պարսկական ուժերու ցամաքհանումը թեթեւ դիմադրութեան մը հանդիպած է քանի մը տասնեակ արաբ զինուորներու կողմէ։ Եօթը հոգի սպաննուած են։

Պարսկական կառավարութեան համաձայն՝ համաձայնութիւն գոյացած է Լոնտոնի հետ՝ իրանեան իշխանութեան ներքեւ դնելու համար Աբու Մուսա կղզին։ Կղզին շէյխը սակայն կը շեշտէ, թէ հաստատուած համաձայնութեամբ Պարսկաստան կ'ընդունի Շարժայի էմիրութեան գերիշխանութիւնը կղզին վրայ։ Թեհրան կը մերժէ ընդունիլ այս առարկութիւնը յայտարարելով, թէ երբեք իր իրաւունքները պիտի չզիջի կղզին վրայ։ «Իրանի պատմական գերիշխանութիւնը վերահաստատուած է երեք կղզիներուն վրայ», յայտարարած է Իրանի վարչապետը պարսկական Խորհրդարանին առջեւ։

Ծանենք, որ 84 տարի առաջ Թեհրան հրաժարած էր իր գերիշխանական իրաւունքներէն այս երեք կղզիներուն վրայ, որոնք իրենց էմիրութիւններուն անգլիական թեւարկութեան տակ անցած էին, շրջանի միւս արաբ էմիրութիւններուն հետ։

Անգլիական թեւարկութիւնը Լոնտոնի որոշումին համաձայն վերջ կը գտնէր այս օրերուն։ Պարսից ծոցի էմիրութիւնները որոշած էին իրենց կազմած դաշնակցութեան անկախութիւնը յայտարարել (Պարսից ծոցի էմիրութիւններու Դաշնակցութիւն)։

Պարսկական գրաւումին դէմ բողոքած է շրջանի էմիրը յայտարարելով, թէ պէտք է յարգուին արաբ իրաւունքները։

Պաղտատ բողոքելէ ետք պարսկական միջամտութեան դէմ խզեց դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Թեհրանի հետ։

Աւելցնենք, որ գրաւուած երեք կղզիներէն մեծագոյնը ունի 200 բնակիչ։ Ընդերքը հարուստ է սեւ ոսկիով։

5 ԹՈՒՐՔԵՐ ՓԱԽՈՒՍՏ ՏՈՒԻՆ ՄԱԼԹԵՓԷԻ ԲԱՆՏԷՆ

Պոլսոյ զինուորական բանտէն փախուստ տուին ծախապաշտ հինգ բանտարկեալներ, որոնք ամբաստանուած եւ դատուած էին իբրեւ Պոլսոյ իսրայէլեան հիւպատոսը առեւանգողներն ու սպաննիչները։ Դատախազը մահապատիժ պահանջած էր անոնց համար, սակայն, այս վերջինները ատեանի վճիռէն առաջ փախուստ տուին։ Իշխանութիւնները անմիջապէս կոչ ըրին մամուլին, որ անոնց լուսանկարները հրատարակէ։

Այս փախուստը կը վնասէ զինուորական վարկին։ Արդարեւ Մալթեփէի բանտը կը նկատուէր ամէնէն «ապահով» արգելարանը։ Կը թուի թէ ամբաստանեալները փախած են կոյուղիները օգտագործելով։ Իշխանութիւնները Երկուշաբթի իրիկուն միայն անդրադարձած են այս հինգերու բացակայութեան երբ նրանց — խցիկները խուզած են ուր քաղաքական բանտարկեալները ցոյց մը կ'ընէին, զօրավիգ կենալու համար նմանօրինակ ուրիշ ցոյցի մը զոր կը կատարէին Անգարայի բանտը գտնուողները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ շաբաթական աշխատանքի տեւողութիւնը 54էն 50 ժամ եղած է եւ որեւէ պարագայի չի կրնար 57 ժամէն աւելի ըլլալ (նախապէս՝ 60)։ Այս նոր սահմանափակումները արդիւնք են ընկերային բարեփոխումներէն մէկուն։

ՇԱՊԱՆ – ՏԵԼՄԱՍ անձամբ պարզեց Ազգ. Ժողովին առջեւ «ընկերային մեծագոյն բարեփոխումներէն մէկը, որ երբեք ծնունդ առած ըլլայ Ազատագրումէն ի վեր»։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը փաքիստանեան բանակին հեռացումը պահանջեց Արեւելեան Փաքիստանէն։ Պահանջեց նաեւ, որ Իսլամապատ բանակցի «75 միլիոն ժողովուրդի մը ներկայացուցիչներուն հետ»։ Զօր. Ասյուպ Խան, Փաքիստանի նախագահը, պաշտօնապէս Ու Թանի դիմեց, որպէսզի ՄԱԿի դէտեր հաստատուին սահմանագլուխին վրայ։ Կռիւները, միշտ բուռն տարողութեամբ, կը շարունակուին Հնդիկ եւ փաքիստանեան ուժերու միջեւ։

ՍԻՆԱՅԻ Ս. Կատարինէ վանքին մէջ հրդեհ ծագեցաւ՝ սպառնալով քանդել 1450 տարուան անցեալ ունեցող պատմական վանքը։ Իսրայէլեան թռաններ ջուր փոխադրելով առաջքն առած են հրդեհին տարածման։ Աւանդութեան համաձայն Ս. Կատարինէ դայն շինած է 521ին։ Վանքը կը նկատուի քրիստոնէական աշխարհի ամէնէն հին եկեղեցիներէն մէկը։ Շինուած է այն վայրին մէջ, ուր աւանդաբար Աստուած երեւցած է Մովսէսի։ Վանքը ունի շատ հարուստ դրչագիրներ։ Կը պատկանի յոյն օրթոտոքս եկեղեցիին։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Հրատ–2 արուեստական արբանեակը Հրատի ծիրին մէջ հաստատուեցաւ։ Հոնկէ արձակուեցաւ մուրճ — մանգաղ կրող զինանշան մը՝ առաջին «երկրային իրը» այդ մոլորակին վրայ։ Արձակուած իրին վայրէջքը յաջողած չի նկատուիր։ Կը կարծուի թէ զօրաւոր վայրէջքի հետեւանքով քանդուած է։

ՅՈՐԴԱՆԱՆ – ՍՈՒՐԻԱ սահմանին վրայ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ պաղեստինցի արձակազէններու եւ յորդանանեան ուժերու միջեւ։ Երեք Պաղեստինցիներ սպաննուեցան։

ՆԻՔՍԸՆԻ Չինաստան այցելութիւնը պիտի տեւէ մէկ շաբաթ։ Այցելութեան հանգրուաններն են՝ Փեքին, Շանկայ եւ Հանկչօ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ փոխ – վարչապետը վերահաստատեց Փեքինի որոշումը՝ զօրավիգ կենալ Փաքիստանի։ Փոխ–վարչապետը այնուամենայնիւ կոչ ուղղեց երկու երկիրներուն՝ «խաղաղ խորհրդակցութեամբ» հարթել իրենց տարակարծութիւնները։

ՇԱՆԹԻ ՀԵՏ

Գ.

Այնուհետեւ սկսուեց ողբերգա-զաւեշտական կեանքը «պրոլետարական դիկտատուրայի» տակ։ Յեղկոմի տիրապետութեամբ՝ հին մտաւորականութիւնը, կարելի է ասել, նետուեց փողոց՝ անպաշտօն եւ ապրուստի միջոցներից զուրկ։ Ով մի բան ունէր՝ ուտում էր խնայողաբար։ Ոմանք ծախում էին իրենց հագուստները, կարպետները, գրքերը մի կտոր հաց ճարելու համար։ Ծուռով այդ էլ սպառուեց։ Յայտնի իրաւարան եւ գրական գործիչ Տիգրան Յովհաննիսեանը համոզել էր Կոմկուսի քարտուղար Աշոտ Յովհաննիսեանին մտաւորականներից ստեղծել մի յանձնախումբ իրաւագիտական բառարան կազմելու համար։ Այդ նպատակով բաց էր թողնուած մի գումար։ Չեմ յիշում ով եւ ինչպէս էր ընտրել յանձնախմբի անդամներին։ Ես էլ կայի մէջը, Շանթն էլ, Նիկոլ Աղբալեանն էլ։ Ժողովներին ներկայ էին լինում Մանուկ Աբեղեանը, Սիրական Տիգրանեանը, Արշամ Խոնդկարեանը, Դերենիկ Դեմիրճեանը, Յակոբ Մանանդեանը եւ ուրիշներ — մօտ 15 հոգի։ «Անօթիներու յանձնախումբ» ասում էր Շանթը։ Մի քանի նիստ ունեցաւ այդ յանձնախումբը, որի անդամները, բառարանից աւելի, հետաքրքրւում էին այն հարցով, թէ որտեղից ինչ մթերք կարելի է ստանալ։ Ամէնէն լուրջ վերաբերւում էր ցոյց տալիս դէպի բառագիտութիւնը Մ. Աբեղեանը։ Իսկ Շանթի համար անվերջ սրախօսութիւնների եւ կատակի նիւթ էր յանձնախմբի գործը։ Այդտեղ իմ առջեւ բացուեց մի նոր Շանթ — կեանքի ողբերգութիւնը արհամարհող ու երգիծող փիլիսոփան։

Նոյն կարգի մի «յանձնախումբ» էլ Ն. Աղբալեանն էր կազմել — զուտ տնտեսական նպատակով։ Ինձ այցելելիս՝ նա, յաճախ, գանգատւում էր ապրուստի դժուարութիւններից եւ իբրեւ նախկին «Գիւղատնտեսական նախարարից» խորհուրդ էր հարցնում՝ ի՞նչ անել։ Մի օր, երբ Շանթի ներկայութեամբ, Նիկոլը նորից նոյն խօսքը բացեց, Շանթը կատակով ասաց, թէ՝

— Մարդ Աստծոյ, Նիկոլ ջան, բրնձի կոմիսարը դու ես, ինչո՞ւ ես այս մարդու օձիքից փակել...

Ծարուրի գրաւման օրերին Աղբալեանին պաշտօն էր տրուել Ծարուրի լքեալ գիւղերի գոյքը պետականացնել։ Նա շատ բարեխղճութեամբ հաւաքել էր թըրքական գիւղերի բրինձը. այդ պատճառով էլ «բրնձի կոմիսար» տիտղոսին էր արժանացել։

Եւ ահա մի օր Նիկոլից «Հաղարծինի Կոմունայի հիմնադիր ժողովի» հրաւիրատոմս եմ ստանում «բրնձի կոմիսար» ստորագրութեամբ։ Ժողովը Նիկոլի տանն էր։ Երբ ներս մտայ, թէյասեղանի շուրջ նստած էին ինքը Նիկոլը, Շանթը, Բժ. Արշակ Ղազարեանը եւ Դերենիկ Դեմիրճեանը, ամէնքը ուրախ տրամադրութեան մէջ։ Յրտաշունչ Յունուարին հաճելի էր ներսի ջերմ մթնոլորտը եւ տաք թէյը՝ անուշով։ Թէյի միջոցին, ամբողջ ժամանակ, Շանթը զուարթ կատակում էր։ Վերջը հանդիսաւորապէս յայտարարեց.

— Իբրեւ Հաղարծինի կոմունայի նախագահ, յայտարարում եմ ժողովը բացուած եւ խօսքը տալիս եմ բրնձի կոմիսար եւ Լուսաւորութեան նախկին նախարար Ն. Աղբալեանին։

Նիկոլը, լուրջ դէմքով, սեղանի վրայից առաւ թղթերի մի տրցակ, հագաց ու սկսեց կարդալ։ Հիմնուելիք Կոմունայի կանոնագրի նախագիծն էր։ Մենք, Կոմունայի հիմնադիրներս, Հաղարծին լքեալ վանքում, որ կառավարութիւնը պիտի տրամադրէր մեզ, պէտք է հաստատենք համայնական տնտեսութիւն խորհրդային արտէլի սկզբունքով։ Պիտի ունենայինք բանջարանոց, հաւաբուծութիւն եւ խոզաբուծութիւն։ Նիկոլը մանրամասն հաշուել էր, թէ տարին այսքան խոզի ու հաւի ձագ, այսքան հաւկիթ, որից այսքան գումար պիտի ստանայինք եւ Կոմունայի իւրաքանչիւր անդամին այսքան բաժին պիտի հասնէր։ Ամէն բան թղթի վրայ նախատեսուած ու հաշուած էր։ Ուրախ եւ երջանիկ կեանք պիտի բացուէր Կոմունայի անդամների առջեւ։ Չէր մոռացուած եւ մշակութային մասը. կոմունան պիտի դառնար լուսաւորութեան կենտրոն, մի տեսակ աշխարհիկ միաբանութիւն։

Երբ Նիկոլը վերջացրեց ընթերցումը, Շանթը ամենայն լրջութեամբ հարցը դըրեց քննութեան։ Եղան բազմաթիւ հարցումներ — ո՞րտեղից առնել դրամագլուխը, ի՞նչ ապահովութիւն, թէ կառավարութիւնը պիտի տրամադրէ հողը, ի՞նչպէս նորոգել կիսաւեր վանքը, ո՞րտեղից ճարել անհրաժեշտ մթերքը։ Նիկոլը եւ Ա. Ղազարեանը բոլոր հարցերին շատ գործնական պատասխաններ տուին։ Եւ Շանթը յայտարարեց Կոմունան հիմնուած։ Ամէնքը ցոյց էին տալիս, թէ գործը առանց դժուարութեան գլուխ կը գայ։ Կասկածոտ ու հեգնական էր միայն Դեմիրճեանի վերաբերումը։ Նրան աւելի հետաքրքրում էր անուշով թէյը, քան թէ Հաղարծինի Կոմունան։

Շնորհիւ Յեղկոմի՝ Երեւանի մթնոլորտը շուտով այնպէս ծանրացաւ, որ ոչ միայն Կոմունայի մասին կարելի չէր մտածել, այլեւ իրար տեսնելը դժուարացաւ։ Շանթը փակուեց իր սենեակում եւ այլեւս դուրսը չէր երեւում։ Ի՞նչ էր անում նա մենակ, ի՞նչ էր մտածում։ Յետագային իմացայ, որ այդ օրերին էր աւարտել «Շղթայուածը»։

Ու մի օր էլ, Փետրուար 10ի առաւօտեան, ինձ լուր բերին, թէ գիշերը երկու հարիւր մարդ Չէկա է տարուած, որոնց թւում եւ Շանթն ու Աղբալեանը։ Շանթը բանտարկուած մնաց մինչեւ Փետրուար 18։

Փետրուարեան յեղաշրջումը հազարաւոր բանտարկեալների հետ փրկեց եւ Շանթի կեանքը ստոյգ մահից։ Չէկայի եւ բանտի տանջանքները խորապէս ցնցել էին նրա հոգին։ Առաջին օրերը ուղղակի ընկճուած էր նա, թէեւ արտաքնապէս ցոյց չէր տալիս։ Յաճախ լինում էր ինձ մօտ, Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէի գրասենեակը, եւ լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւում էր կռիւների ընթացքին։ Շատ չանցած թէեւ ինքզինքը գտաւ ու նորից նախկին հաւասարակշռուած Շանթը դարձաւ, բայց նորից փակուեց ինքն իր մէջ եւ հրապարակում քիչ էր երեւում։

Երբ հիւսիսից Յեղկոմին օգնութեան հասան ռուսական զօրքերը եւ այլեւս պարզ դարձաւ, որ Հայաստանը նորից պիտի նուաճուի ռուսական սուիններով, մենք մտաւորականութեան մէկ մասին ճանապարհ դրինք դէպի Բաշ Գառնի գիւղը՝ այնտեղից Պարսկաստան ուղարկելու համար։ Շանթն էլ նրանց մէջ էր։ Բաշ Գառնիից, Սիրական Տիգրանեանի, Գր. Ջաղէթեանի, Բաշխի Իշխանեանի եւ Մալխասի հետ, Վայոց Ձորի եւ Զանգեզուրի վրայով, Շանթը անցաւ Թաւրիզ։ Հայրենիքը թողնող տարագիրների առաջին խմբում էր նա։

Փետրուարեան դէպքերի մէջ Շանթը գործօն դեր չկատարեց։ Մի քանի անգամ խնդրեց, որ իրեն էլ ռազմաճակատ ուղարկենք Հայր Աբրահամի կամ Համօ Օհանջանեանի պէս, բայց ես միշտ, զանազան պատրուակներով, յետ կեցրի նրան այդ մտքից։ Այդ դերի համար յարմար մարդը չէր եւ աններելի պիտի լինէր, ձմեռուայ ցրտին, շրջանները հանել։ Ինքն էլ, պէտք է ասել, շատ չէր պնդում, աւելի բարոյական պարտականութիւն էր ուզում կարծես կատարած լինել։

Շանթը Յովհ. Թումանեանի մտերիմներից էր։ Երբ այս վերջինը, Օրջոնիկիձէի յանձնարարութեամբ Երեւան եկաւ մեզ բոլշեւիկների հետ հաշտեցնելու յոյսով, առաջին իսկ օրը ես Շանթին էլ յանձնարարեցի տեսնուել նրա հետ։ Նա դժկամակութեամբ լսեց իմ առաջարկը եւ պատասխանեց մերժումով։ Չեմ յիշում՝ այնուհետեւ տեսնուե՞ց հետը։ Մինչ, օրինակ, Քաջազնունին օրերով Թումանեանի հետ անցկացրեց եւ ամէն տեսակցութիւնից յետոյ բերում էր մեզ իր տպաւորութիւնները, Շանթից ոչ մէկ խօսք չլսեցի Թումանեանի մասին։ Թումանեանը Ռուսների կողմից էր գալիս, Շանթի համար անտանելի էր իր մտերիմ ընկերոջ այդ քայլը։ Մարդկանց վերաբերմամբ, առհասարակ, հանդուրժող էր նա, բայց պատեհապաշտութիւն, մանաւանդ կեղծիք չէր կարողանում տանել։ Եւ Թումանեանի վարմունքը, այդ օրերին, պատեհապաշտութիւնից էլ վատ մի բան էր երեւում շատերին։

Ես չգիտեմ՝ մտերիմ, սրտակից ընկերներ շատ ունէ՞ր Շանթը Հայաստանում։ Նրա հոգու խորքը, առհասարակ, դժուար էր թափանցել։ Մէկը կար, սակայն, որից անբաժան էր նա — Նիկոլ Աղբալեանը։ Զարմանալի էր այդ զոյգի մտերմութիւնը։ Բնաւորութեամբ ու խառնուածքով բոլորովին հակոտնեայ մարդիկ էին նրանք — երկու տարբեր բեւեռներ, բայց ի՜նչ ջերմութիւն կար նրանց յարաբերութիւնների մէջ, ի՜նչ անկեղծ ընկերականութիւն։ Երկուսի հետ էլ ես մօտիկ էի, բայց չեմ յիշում մի դէպք անհամաձայնութեան կամ վէճի։ Ճիշդ է, տեղի տուողը միշտ Աղբալեանն էր լինում, բայց Շանթի բերանից երբեք չեմ լսել մի դառն խօսք Նիկոլին ուղղուած։ Անբացատրելի կապով բնութիւնը միացրել էր այդ երկու տարամերժ անհատականութիւնները, իբրեւ հոգեբանական տարօրինակ մի առեղծուած։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՓԱՐԻԶԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

1805էն ի վեր գոյութիւն չունի Օփերային Թատրոնը, եւ սակայն աւելի քան մէկուկէս դար է կը շարունակենք օփերա երթալ։

Ընդունած ենք այլեւս Օփերա անունը եւ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի լսել, «Այս գիշեր, սիրելիս, քեզի հետ երաժշտութեան Ակադեմի» երթանք։ Քնարական ներկայացումներու պաշտօնական անունն էր ասիկա։

Վերջնականապէս հաստատուելէ առաջ Կառնէի պալատը ժթ. դարու վերջը, Օփերան շատ յաճախ անուն փոխեց եւ 12 անգամ ալ սրահ։

Օփերան փարիզեան այն թատրոնն է, որուն կեանքը ամէնէն շարժումը եղած է։

Արբայ Փէռէն եւ երգահան Քամպէռ 1669ին հիմնեցին Երաժշտութեան եւ Պարի Արքայական Ակադեմիան, որ ամէնէն առաջ հաստատուեցաւ Ժէօ տը Փոմ տը լա Պութէյ սրահը, որ նախապէս Ֆոսէ տը Նէլ փողոցին մէջ էր, ներկայ Մազարին փողոցը։ Բայց շուտով երկու անօրէններուն տեղը գրաւեց Թագաւորին մէկ բարեկամը, Ժան Պաթիսթ Լիւլի, որ թէեւ շատ նախանձ մէկն էր, սակայն տաղանդաւոր երաժշտագէտ էր։ Անոր առաջին գործը եղաւ Օփերային տեղը փոխել եւ տանիլ Վօժիրառ փողոցը։

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Բնական է, որ Արամի մահը ծանրապէս ազդել էր եւ Ռուբէնի վրայ։ Չեմ յիշում, թէ Արամի մահից որքան ժամանակ էր անցել, երբ փողոցում առաջին անգամ պատահեցի Ռուբէնին, որի վերաբերմունքն ինձ ոչ միայն սաստիկ զարմացրեց, այլեւ մեծ ցաւ պատճառեց։

— Պիտի ուզէի, որ չերեւաս աչքիս, — իր առաջին խօսքերն էին։

Թէ՛ խօսքի շեշտը եւ թէ դէմքի արտայայտութիւնը վկայում էին, որ լաւծս կատակ չէր։ Պարզապէս ապշեցի. ա՜յնքան անակնկալ էր պատահածը։

— Ի՞նչ է պատահել, — շուարած հարցրի ես։

— Կը հասկնա՞ս ինչ կ'ըսեմ, չեմ ուզեր տեսնել քեզ։

Շեշտի մէջ ինչ որ բան կար, որ անկարող էի հասկանալ։ «Անպայման փատ բան է պատահել», անցաւ մտքովս։ Միաժամանակ վերյիշեցի մօտերս անցածդարձածը, որ կարող էր տեղի տալ նրա դայրոյթին։ Բայց ոչինչ չէի արած մեր յարաբերութիւնները աւրելու մտքով։ Ընդհակառակն, միշտ էլ տեսել էի իր բարեացակամ զգացմունքը, անգամ իրեն հակառակելիս։ Ապա, ուրեմն, ի՞նչ կարող էր պատահած լինել։ Ինչ որ ներքին ջղայնութիւն եկաւ վրաս։

— Վերջապէս, փարուելու սա ինչ քըրտական ձեւ է, — վշտացած ձգեցի ու քաշուեցայ։

Ռուբէնի այդ տարօրինակ վարմունքը ծանրապէս ազդեց վրաս։ Անպայման որեւէ բան պատահած պիտի լինէր, որ այդ աստիճան ջղայնացրել էր նրան։ Սակայն, մեր յարաբերութիւնները այնպէս էին, որ նա կարող էր մարդավարի ասել — բացատրութիւն պահանջել ու լսել ինձ եւ ոչ թէ այդպէս գռեհկօրէն փարուել, վշտացնել...

Նորից յիշեցի Բժ. Տէր-Միքայէլեանի հետ պատահածը եւ հանգստացայ, ենթադրելով, որ նման կարգի մի բան կարող էր պատահած լինել, եւ Ռուբէնը իր մաղձը թափել էր իմ գլխին, իբրեւ ինքնավարութեան ներկայացուցչի։ Եւ ցաւ զգացի, որ անկարող եղայ ինձ պահել Օվիի պէս։

Մի առ ժամանակ անց, Պարլամենտի շէնքի մուտքի առաջ դէմ առ դէմ եկանք։ Իրենից խոյս տալու շարժումս նկատելով, կանգնեցրեց.

— Մի վշտանար։ Քո ներկայութիւնն ինձ յիշեցնում է Արամին, որի մահը ծանրապէս ազդել է վրաս։ Այդ է պատճառը, որ չեմ ուզեր տեսնել քեզ։ Հասկցի՛ր ու մի՛ նեղանար։

Ապա անցաւ ու գնաց։ Քարացայ տեղումս։ Բնաւ նման բան չէի կարող սպասել։ Ուշքի գալով ու անդրադառնալով Ռուբէնի խօսքերին, յուզուեցի։ Յաճախ լինելով Ռուբէնի եւ Արամի հետ, առիթներ էի ունեցել դիտելու, որ նրանց յարաբերութիւնները սովորական չէին, այլ նրանք մտերմական կապերով կապուած շատ մօտ ընկերներ էին։

Սակայն, Ռուբէնի դէպի Արամը ունեցած զգացմունքների մասին ես լրիւ գաղափար կազմեցի, երբ ծանօթացայ նրա «Յիշատակների» հետ։ Այդ յուշերից ես այժմ գիտեմ, որ Արամը միակ մարդն էր եղել, որի հետ Ռուբէնը կապուած էր արտակարգ զգացումներով, — զգացմունքներ, որոնց սահմանները շատ աւելի լայն են, քան ենթադրւում է սովորական ընկերական սէրը։

Ռուբէնը բարձր նկարագրի տէր ընկերներ շատ է ունեցել, սակայն նրանցից եւ ո՛չ մէկի մասին չի խօսում այնպէս, ինչպէս՝ Արամի մասին, մանաւանդ Երկիր մտնելուց եւ այնուհետեւ մինչեւ վերջ։ Ամէն անգամ, երբ խօսում է Արամի մասին, այդ խօսքը յատուկ շեշտ ու իմաստ է ստանում, որով Արամը բարձրանում է իր շրջապատից, անհասանելի է դառնում։ Ինձ այնպէս է թւում, որ Ռուբէնի աչքում Արամը հայ հասարակական – քաղաքական – պետական գործչի լաւագոյն յատկութիւնների մարմնացումն էր։ Կարճ՝ Ռուբէնի համար Արամը իտէալական հայ գործիչ էր։ Այդ եզրակացութեան ես եկայ, ինչպէս յիշեցի, յետագայում, ծանօթանալով Ռուբէնի յուշերի հետ։ Բայց այն ժամանակ Երեւանում ես միայն զգում էի գիտողութիւնների հիման վրայ — նրանց յարաբերութիւնների արտաքինը շօշափելի ոչինչ չէր տալիս։ Իմ բանալին Արամն էր։ Ես այնքա՜ն էի ընտելացել նրան, որ ոչ միայն հասկանում էի նրա դէմքի արտայայտութիւնները, այլ ինձ շատ բան էին ասում նաեւ նրա շարժուձեւերը։ Եւ ահա, երբ Ռուբէնը եւ Արամը միասին էին լինում երեկոները, ես տեսնելով Արամին, զգում էի, որ նրա հոգին թըռչում է դէպի Ռուբէնը։

Ռուբէնին լաւ չէի ճանաչում, բայց կասկած չունէի, որ Արամի զգացմունքները փոխադարձւում էին նրա կողմից։

Ռուբէնի տարօրինակ վերաբերմունքից դէպի ինձ հասկացայ, որ Արամի կորուստը անբուժելի վէրք է բաց արել նրա սրտի մէջ եւ ամէն ինչ, որ յիշեցնում էր Արամին, դիպչում էր այդ վէրքին ու անտանելի ցաւ պատճառում։

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(6 – Շար.)

1673ին մտածելով թէ հեռու էր այդ վայրը Օփերայի համար, եւ ժողովուրդը չէր կրնար քաշել իրեն, աշխատեցաւ Փալէ Ռուայեալ Թատրոնը ունենալ, քանի որ Մոլիէրի մահով տրամադրելի էր։ Շատ չքեղ ներկայացումներ տուաւ հոն։

1763ին Փալէ Ռուայեալ Թատրոնը հրոյ ճարակ եղաւ, որով Օփերան վեց տարի Թիւյլըրի հաստատուեցաւ, մեքենաներու սրահը, զոր բարեփոխեցին։ Սակայն հակառակ Սուֆլոյի ներմուծած փոփոխութեանց, թերի էր աքուսթիքը։ Սրահը քիչ մը խուլ էր, թէեւ քանի մը տարիէ ի վեր նուագախումբն ալ միջակ էր։

1770ին Օփերան գաղթեց Սէնթ Օնոռէ փողոցը, մասնաւորապէս յարդարուած շէնքի մը մէջ, որուն մուտքը կը գտնուէր Փալէ Ռուայեալի հրապարակը։ Դժբախտաբար, 11 տարի ետք, անգամ մը եւս հրոյ ճարակ եղաւ Օփերան, խանգարելով հանդիսութիւնը, եւ քշելով երաժիշտները եւ պարողները դէպի Մընիւ փլէզիռ տիւ Ռուայի սրահը, Պերժէռ փողոցը։

Մինչ դէշ աղէկ տեղաւորուած էին հոն, երբ Մառի Անթուանէթ կանչեց ճարտարապետ Լընուարը եւ ամենայն հանդարտութեամբ ըսաւ.

— Պարոն, դուք յանձն առած էք շինել նոր Օփերայի շէնքը, հետեւաբար մտիկ ըրէք, այսօր Օգոստոս 27 է, եթէ Հոկտեմբեր 31ին ինծի տաք իմ օթեակիս բանալին, ի փոխարէն ձեզի պիտի տրուի Քռուա տը լ'Օռտը տը Սէն Միշէլը։

Լընուար խոստացաւ եւ Հոկտեմբեր 31ին, այսինքն ճիշդ վաթսունեւհինգ օր ետք, արդէն վերջացած էր նոր Օփերան։

Առաջին ներկայացումը ձրի տրուեցաւ փարիզցիներուն, որոնք մեծ բազմութեամբ գացին, առանց կասկածելու թէ՝ այդպէսով թոյլ պիտի տային Լընուարին որ փորձի ենթարկէր իր նոր շէնքին տոկունութիւնը։ Այս բազմութեան ներկայութիւնը պատճառ եղաւ որ «պատերը քիչ մը ծռին»։ Յաջորդ օրը, թագուհին վախը փարատած ըլլալով, բացումը կատարեց Փորթ Սէն Մառթէն Թատրոնին։

Յեղափոխութեան ատեն «Լ'Աքատէմի Ռուայեալ տը Միւզիք»ի անունը փոխելով 1791ին կոչուեցաւ Օփերայի Թատրոն։ Երեք տարի միայն կրեց այս անունը։

1794ին դարձեալ փոխադրուեցաւ, այս անգամ Ռիշլիէօ փողոցը Ազգային Մատենադարանին ճիշդ դէմը եւ անունը դրուեցաւ «Թէաթրը տէ զ'Առ», իսկ յետոյ ալ «Թէաթրը տը լա Ռեփիւպլիք է տէ զ'Առ»։

1803էն վերջ Ռեփիւպլիք անունը անհետացաւ եւ Նափոլէոն Ա.ի գահակալութեամբ Օփերան կոչուեցաւ Աքատեմի Էմփէրիալ տը Միւզիք։ 1814ին էմփէրիալի տեղ դրուեցաւ Ռուայեալ։ Այնպէս որ պարուսոյցը չէր գիտեր թէ ո՛ր ոտքին վրայ պէտք է պարէ։

1820ին Օփերան սարքեց հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղան դքսուհի եւ դուքս Պառիները։ Երբ անոնք Օփերայէն դուրս կ'ելլէին, մէկը յարձակեցաւ դուքսին վրայ եւ դանակը սիրտը մխրճեց։ Երկու ժամ ետք հոգին աւանդեց իր հօրեղբօր՝ Լուդովիկոս ԺԸ.ի ներկայութեան։ Այս մահափորձը հետեւանքներ ունեցաւ Օփերայի ճակատագրին վրայ։ Փարիզի արքեպիսկոպոսը ըսաւ թէ վերջին սուրբ հաղորդութիւնը կուտամ դուքսին, պայմանաւ որ անհետանայ Օփերան, յաջորդ օրն իսկ փակուեցաւ եւ քանդուեցաւ։

Օփերան անգամ մը եւս փոխադրուեցաւ եւ տեղաւորուեցաւ Ֆավառ սրահին մէջ, յետոյ 1821ին Լը Փէլըթիէ փողոցին 12 թիւը։ Հոն էր որ ճանչցաւ լուսաւոր եւ գեղեցիկ օրերու փառքը։

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԷԼԺԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

—o—

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Գարեգին Եպս. Սարգիսեան Պրիւսէլ ժամանեց Նոյեմբերի կիսուն, ուր առիթ ունեցաւ մօտէն հետաքրքրուելու եւ ծանօթանալու գաղութիս ազգային կեանքին։

Գարեգին Եպս. Անգլիա մեկնած էր՝ նախագահելու համար «Աստուածաբանական Ուսմանց Հիմնարկութեան» գործադիր ժողովին։ Այդ առթիւ քարոզեց Օքսֆորտի Նիւ Քոլէճի տաճարին մէջ՝ հանդիսաւոր ժամերգութեան մը ընթացքին, ի ներկայութեան ուսուցչական կազմին եւ ուսանողութեան։

Ժամերգութենէն ետք պաշտօնական հիւրը եղաւ քոլէճի տնօրէն Սըր Ուիլեըմ Հէյթըրի, որու հետ երկար խօսեցաւ Հայութեան մասին։

Գարեգին Եպս. Սարգիսեան Պրիւսէլ այցելեց կարգ մը ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար տեղւոյն թանգարանը։

Օգակայանը զինք ընդունեցան Պելժիոյ հայ գաղութի նախագահն ու ազգայիններ։

Նոյեմբեր 17ին ան այցելեց Պրիւսէլի Հայ Տունը, ուր ի պատիւ իրեն երեկոյթ մը կազմակերպուած էր։

Ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ մտերմիկ մթնոլորտի մէջ։

ԱՅՑԱ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԿԵԱՆՔԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

—o—

Գիտական վկայութիւններով մարդիկ ի վիճակի են աւելի երկար ապրելու, քան ինչ որ կ'արձանագրուի ներկայիս իբրեւ կեանքի միջին տեւողութիւն։ Խօսքը կը վերաբերի ոչ միայն երկար տարիքին, այլեւ այդ տարիներու աշխուժութեան, ֆիզիքական եւ մտային աշխատունակութեան։ Իսկ ասոր համար ի՞նչ պէտք է ընել — աղօթե՞լ, կենարար ջո՞ւր խմել, էլիքսի՞ր գործածել։ Ո՛չ։ Գաղտնիքը շատ պարզ է եւ կախում ունի մեզմէ։

Նախ պէտք է ընդունիլ, որ կեանքի պայմաններու բարելաւումը, բժշկութեան արձանագրած նոր նուաճումները, առողջապահական լայն ծրագիրներու իրագործումը արդիւնք կուտան, երբ մարդիկ ամէն օր կանոնաւոր կերպով հետեւին առողջապահական կանոններուն, եթէ մարդիկ անխոյթ կեցուածք չորդեգրեն իրենց շրջապատին հանդէպ։

Բայց ասոնք ընդհանուր խօսքեր են եւ անհրաժեշտ է աւելի շօշափելի ձեւով ներկայացնել հարցը։ Ժամանակէն առաջ ծերանալը կանխելու համար առաջին առթիւ պէտք է արգիլենք մարմնին դիմադրողականութեան թուլացումը։ Երկարաձգել կեանքը՝ կը նշանակէ չկրճատել զայն։ Դժբախտաբար մեր տարիքը «կը կրճատեն» այն վնասակար սովորութիւնները, որոնք արմատացած են մեր մէջ։ Այդ տկարութիւններէն են ալքոլն ու ծխելը։

Ի զուր չէ, որ ժողովուրդը կ'ըսէ, թէ «գաւաթ մը օղիին մէջ աւելի շատ մարդիկ կը խեղդուի, քան՝ ծովին մէջ»։ Արդարեւ չկայ մարմնի մաս մը, դրութիւն մը, որուն վրայ բացասաբար չանդրադառնայ ալքոլը։

Ալքոլի չափազանցեալ գործածութեան հետեւանքները կրնան նկատուիլ կաստրիտները, լեարդի հիւանդութիւնը։ Ալքոլին նոյնիսկ չնչին քանակը լեարդին աշխատանքին վրայ կ'ազդէ այնպէս, ինչպէս բուռ մը աւազը մեքենայի մը աշխատանքին վրայ։ Լեարդին հետ կը տուժեն նաեւ երիկամունքները, շնչառական օրկանները, գեղձերը եւայլն։ Միւս թմրեցուցիչներուն նման ալքոլն եւս կը խախտէ ջղային դրդիռներուն բնական հաղորդումը, ինչ որ ծերացումի պատճառ կը դառնայ, ժամանակէն առաջ։

Նիքոթինը վաղաժամ կերպով կը խախտէ մարդուն սխորժակը, անոր մարսողութիւնը, բարենպաստ հող կը ստեղծէ ստամոքսի եւ աղիքներու խոցերուն յառաջացման համար։

Սխալ սնունդն ալ իր դերը կը կատարէ։ Անժխտելի կերպով պարզուած է, որ զարկերակի ճնշումը կը բարձրանայ դիւրութեան հետ եւ կը նուազի՝ նիհարութեան հետ։ Շատ ուտելու պարագային մարմինը կ'ուռի։ Անգլիացիները իրաւունք ունին, երբ կ'ըսեն, թէ «Որքան բարակ ըլլայ մէջքը, այնքան երկար կ'ըլլայ կեանքը»։

Վ. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՐԱԽՃԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

—o—

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ.— Սէն Շամոնի եւ շրջակայքի հայ ընտանիքներու համար խրախճանքի պարանցիկ երեկոյթ մը կազմակերպած էր «Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Միութեան վարչութիւնը։

Հայ ժողովուրդը, ըստ սովորութեան, խուռներամ փութացած էր վայելելու այս բացառիկ երեկոն։ Ասիկա առիթ մըն էր իրեն համար որ քով քովի ըլլալով մտերմիկ խօսակցութիւններ փոխանակէին իրարու մէջ։ Արդէն այս էր Միութեան բուն նպատակներէն մին։

Բարի գալուստի եւ գոհունակութեան անկեղծ խօսքեր ուղղուեցան վարչութեան ատենապետ եւ ատենադպիր Պ. Պ. Ժան Գրիգորեանի եւ Մանուէլ Հելվաճեանի կողմէ։ Մին հայերէն լեզուով, միւսը՝ ֆրանսերէն սահուն լեզուով առ ի յարգանք ֆրանսացի ազնիւ հիւրերուն։

Միութեան հիմնարկած հայկական շաբաթօրեայ վարժարանին աշակերտները երգեցին հայերէն երգեր, ղեկավարութեամբ Օր. Լուսաբեր Բօշայեանին, ուրախութեան ծափահարութիւններ խլելով հայ ծնողքներէն։

Միութեան վարչութիւնը ազգային ոգիով տոգորուած օրինակելի քայլ մը առած էր հրաւիրելով զուտ հայկական նուագախումբ մը՝ Պր. Իւթիւճեանի ղեկավարութեամբ, որուն շնորհիւ ներկաները ըմբոշխնեցին անմոռանալի ապրում մը։

Կիրակի առաւօտեան ժամը 4ին հիւրերը մեկնեցան մեծագոյն գոհունակութեամբ եւ ուրախութեամբ լի։

ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍ ՄԸ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Ուսուցչուհին կը պատմէր, թէ որքան վտանգաւոր է կենդանիները համբուրելը։

Պօղոսիկ, ի հարկէ, անմիջապէս խօսքի մէջ կը մտնէ.

— Մօրաքոյրս սովորութիւն ունէր համբուրելու իր շունը։

— Եւ ի՞նչ պատահեցաւ, մօրաքոյրդ մեռա՞ւ, վախցած կը հարցնէ ուսուցչուհին։

— Ո՛չ, շունը սատկեցաւ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Եւ պարզամիտ կնոջ հոգւոյն այդ պոռթկումէն, երիտասարդ յեղափոխականը հիմա սկսաւ հասկնալ թէ՝ երիտասարդ – Թուրքերու ընկերութեան նախագահին, փայտէ սեւ խաչին առջեւ իրեն պարզած փիլիսոփայական տեսութիւնները ոչինչ էին այն տեսութեան առջեւ որ այդ վայրկեանին տառապող կին մը իր իսկ մարմինէն շինուած վարդագոյն խաչի մը առջեւ իրեն պարզեց։

Եւ Տիգրան ինչպէս որ էր, ծնրադրեալ դիրքին մէջ, խանդավառութենէ խելայեղ Սուլթանուհիին ոտքերուն փաթթուեցաւ ու գոչեց.

— Հայրիէ... հրեշտակս... ի՞նչպէս կ'ուզես կոչեմ քեզ... դուն ինծ հանդէպ անկեղծ գտնուեցար, ուրեմն ես ալ պարտիմ քեզ հանդէպ անկեղծ գտնուիլ։ Հիմա պիտի ըսեմ քեզ թէ ես ո՞վ եմ։

— Ի՞նչպէս թէ ով ես. միթէ Տիգրան չե՞ս կոչուիր։

— Այո։

— Հայ չե՞ս։

— Այո։

— Այլչէն հոս չբերա՞ւ քեզ, որպէսզի փաշային հետապնդումներէն ազատիս։

— Այո։

— Ուրեմն ուրիշ ի՞նչ ես որ ես չեմ գիտեր։

Ահա հիմա ալ Վեհ Գաղափարի նորընծայ անդամին կարգը կուգար խօսելու։

Սուլթանուհիին պաղատագին բռնած ոտքերը ձգեց եւ հպարտութեամբ վեր ելաւ։

— Կ'ուզե՞ս գիտնալ թէ ո՛վ եմ ես, ըսաւ հեղինակաւոր շեշտով մը, շատ լաւ պիտի ըսեմ։ Հիմա հանգարտ նստէ եւ ուշադրութեամբ ինծ մտիկ ըրէ, ինչպէս որ ես ալ քիչ առաջ քեզ մտիկ ըրի։

Եւ Սուլթանուհին տիվանը առաջնորդելով վերստին անոր ոտքերուն քովը խոնարհ տեղը գրաւեց եւ սոյն պատմութեան առաջին մասին մէջ բոլոր մեր պատմածները մանրամասնութեամբ պատմեց։

Պատմութեան ամէն մէկ կէտին Հայրիէի դէմքը առաւել եւս կ'ոգեւորուէր։ Երբ Տիգրան խօսքը աւարտեց, մանկամարդ Սուլթանուհին ոգեւորուած երիտասարդին ձեռքը բռնեց ու գոչեց.

— Եւ այսպէս մտածող երիտասարդներս շա՞տ են։

— Այո, չափազանց շատ։

— Եւ ատոնց կը մեռնի՞ն։

— Այո։

— Եւ ո՞վ է այդ հրամանը տուողը։

Տիգրանի աչքերը զարհուրելի արտայայտութիւն մը ստացան։

Ձեռքը ոգեւորութեամբ Սուլթանին յարկաբաժիններու կողմը երկարեց ու խիստ ձայնով մը պատասխանեց.

— Ան։

Հայրիէ յուսահատութեամբ ձեռքերը իրար միացուց եւ լռելով գլուխը վար ծռեց։

Տիգրան շարունակեց.

— Այն ձեռքը որ մինչեւ հոն պիտի հասնի եւ հարուածը պիտի իջեցնէ, ամենասուրբ ձեռքը պիտի ըլլայ, որ յետոյ միլիոնաւոր մարդեր պիտի պաշտեն։

Հայրիէ վայրկեան մը ձեռքերը աչքերուն տարաւ, պահիկ մը մտածեց, ապա առջեւը երկարեց որպէս թէ մտքին մէջ ծնող անորոշ գաղափար մը բռնել ուզէր։

— Տիգրան... Տիգրան, ըսաւ բամբ ձայնով մը, հոգւոյս մէջ դարձեալ բան մը կը պատահի...

Երիտասարդը սարսռաց։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղար, հարցուց։

Հայրիէ շարունակեց.

— Այս... այս... այն նոյն ձայնն է որ այս վայրկեանիս ինծ «զա՛րկ... զարկ», կ'ըսէ...

Տիգրան արտորանօք վեր ելաւ եւ Սուլթանուհիին բազուկներուն մէջ առաւ։

— Անուշիկ Հայրիէս ըսաւ խելայեղ, ի՞նչպէս քանի մը վայրկեանի մէջ այսպէս փոխուեցար... Դուն այլեւս այն Հայրիէն չես, որ միայն հեշտանքի սրուակ մը կարծած էի... Դուն, հրեշտակս, այժմ ուրիշ էակ մըն ես... եւ հիմա միայն կը սկսիմ ճանչնալ քեզ...

Ձերքէզուհին Տիգրանի գիրկէն բաժնուեցաւ եւ ոտքի ելլելով սենեակին մէջ քանի մը քայլ ըրաւ։

Մութ խորհրդածութիւններու մէջ թաղուած կ'երեւէր։

Պահ մը յետոյ դէմքը յանկարծական փայլ մը ստացաւ եւ Տիգրանի մօտենալով անոր ձեռքերը իր ձեռքերուն մէջ առաւ։

— Քեզի ըսի՞, հարցուց Հայրիէ թէ Սուլթանին յարկաբաժիններուն եւ քէօշկին միջեւ գաղտնի նրբանցք մը կայ, որ միայն ես գիտեմ։

— Այո, այն նրբանցքը զոր Ճէմիլէ Սուլթանուհին Ազիզի մօտը կ'առաջնորդէր։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Փօլ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իվ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արման Զաքարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծմօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպ. Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը իր Վիէնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրաքեանի, Տէր եւ Տիկին Վանիկ Միրաքեանի, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փանոսեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր եւ խնամիին, այրի Տիկին Արմենուհի Միրաքեանի *մահուան առթիւ:*

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Համազասպ *խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:*

Վարուժան *խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:*

Ակնունի *խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:*

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ (4 Դեկտ.) կէսօրէ ետք ժամը 6ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի բոլոր ընկերները անխտիր Դեկտ. 8, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԻԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 ֆր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Ժ. Վ. Մեսրոպեան կը նուիրէ 200 *Ֆր. ի նպաստ Կարմիր Խաչի օգախոխութեան կայանի կահաւորման, իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Վաղարշակ Մեսրոպեանի մահուան 19րդ տարելիցին առթիւ: Պր. Ռընէ Հիմրիզեան կը նուիրէ* 25 *Ֆր. նոյն նպատակին համար:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը 4 Դեկտեմբերին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգը՝ տեղւոյն վրայ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍՈՂԱՆԸ

Դեկտեմբեր 5ին Կիրակի օր ժամը 17ին

HOTEL SPLENDIDE

Գեղարուեստական խնամուած բաժին *երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ զանազան հաճելի անակնկալներ:*

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները, Միութեան բարեկամները եւ համակիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — 92 - SEVRES — 027-18-28

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՃԱՇ-ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, 12 Դեկտ. ժամը 16,30ին
Կազմակերպուած վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ
ԵՐԳ — ՊԱՐ — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ — ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
Մասնակցութեամբ
Նաւասարդ պարախումբին — Ժիրայր Մելքոնեանի — Պետիկ Պետիկեանի եւ վարժարանի աշակերտներուն
Ընտանեկան զուարթ միջավայր
Ծով վիճակահանութիւն
Ներկայ բոլոր մանուկները խաղալիքներ պիտի ստանան Կաղանդ Պապայի ձեռքէն
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — PARKING ASSURE

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այրի Տիկին Այվազեանի 50 *Ֆրանք նուէրին համար* Գէորգ Կիրակոսեանի *մահուան առթիւ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Վիքթորիա Բալոյեան (ծնեալ Շալճեան) ընիկ Էսկիշէհիրցի, կը փնտռէ իր մայրը՝ Մաքրուհի Շալճեան եւ եղբայրը՝ Լեւոն Շալճեան, զորս կորսնցուցած է 1922ին Աֆիոն Գարահիսարի մօտերը, երբ եղբայրը երկու տարեկան էր: Կը կարծուի թէ Քանատա են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝
Madame Paloyan
45, Rue de la Défense
92 - Issy-les-Moulineaux
FRANCE

×

Յովհաննիսեան Յովհաննէս Լեւոնի, ծնած Ղարաքիլիսա (Լենինականի շրջան) հօրը անունը՝ Լեւոն, մօրը՝ Վարսենիկ, եղբայրը՝ Ժորա: Ծնած է 1922ին: Լուր ունեցողներէն գրել մօրը՝ Բաթանիա, Բելինսկի 54 տուն, Երեւան:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
A la Salle du GRAND CERCLE
AU CASINO DE CHARBONNERES
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի Տիկնանց վարչութեան կողմէ, Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ առաւօտ Հիւսիսեան սրահը:
Նուագախումբ ԺԱԳ ՔՕԺԱ.
Մուտքը 10 ֆրանք

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

REGION PARISIENNE
DE BASKET-BALL
CHAMPIONNAT
de Promotion d'Excellence Régionale
L'U. G. ARMENIENNE
Vous invite Dimanche à 16 h. 45
12 Décembre : U.G.A. - A.S. Pierrefitte
9 Janvier : U.G.A. - Paray Vieille Poste
6 Février : U.G.A. - U.S. Champagne
13 Février : U.G.A. - F. Gonesse
5 Mars : U.G.A. - U.S. Charonne
19 Mars : U.G.A. - C.S. Montereau
SALLE VALEYRE (entrée libre)
24, Rue Rochechouart, Paris (9e)
Métro : CADET
Renseignement et inscriptions sur place pour les jeunes gens et jeunes filles à partir de 12 ans.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

PLEYEL — SAMEDI 4 DECEMBRE à 17 h. 45 252 Fbg. St. Honoré, Métro Ternes

Adiss Harmandyan

et son excellent Orchestre au Grand Complet dirigé par JASQUES KODJIAN

Au programme 21 de ses succès, dont plusieurs nouvelles chansons composant sont 4ème disque
Akhtamar, 2750 *Dareguan, Dzarighner, Yes tche kidem, Djerani bess, Akh garod, Noune*

ADIS HARMANDYAN dédicacera ses disques dans le grand hall, durant les 10 à 15 minutes d'Entracte.

En début de spectacle, audition en première mondiale de l'enregistrement d'un indicatif musical d'ARMENIA MONDIA, interprété par l ensemble folklorique d'Arménie, dirigé par TATOUL ALTOUNIAN

Chaque programme - tombola donnera droit à une pochette surprise à retirer à nos expositions (§), et pourra gagner le gros lot (Tapis d'Arménie) dont le tirage et sa remise, se feront à la fin du spectacle.

Jusqu'au 1er Décembre réserv ation aux adresses suivantes :
Patisserie Markarian, 32 Rue de Trévise, Paris (9e) — *SOS Camping*, 38 Rue de Chalon, de 10 à 18 h. sauf dimanche et lundi (Métro : Gare de Lyon) — *Café Tine*, 20 bis, Rue de la Défense, Issy — *Sikar*, 83 Ave. Jean-Jaurès, Arnouville, Tél. : 985-10-68
et tous les jours à la Salle Pleyel — Samedi ouverture à 17 h.

(§ *Semaine Arménienne au Centre Commercial du Parking Foch - Etoile du* 17 *au* 29 *Décembre* 1971 *de* 11 *h. à* 21 *h.*

LA SECTION CULTURELLE DU

CLUB des JEUNES de l'U. G. A. B.

présente

L'ARMÉNIE

Ce film sonorisé et en couleur a été tourné en Arménie au mois de Septembre dernier lors du voyage organisé par le Club des Jeunes de l'U. G. A. B.

La projection aura lieu le

VENDREDI 3 DECEMBRE à 20 h. 45 précises

à la Maison des CENTRANX, 8 Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
(Métro Alma Marceau ou Rond Point des Champs Elysées)
ENTREE GRATUITE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 փր·	Վեցամսեայ	50 փր
Արտասահման	Տար· 115 փր·	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
3
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
3 DECEMBRE
1971

Le Numéro 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12281 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.281

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԸ ԱՌԹԻւ

—o—

Հայաստանի խորհրդայնացման 51րդ տարեդարձը առիթ կ'ընծայէ «Հայաստանաէր» պիտակով սոնքացող տարրերուն գրձնաչուրթն փառաբանելու մեր հայրենիքին պարտադրուած բոլշեւիկեան վարչաձեւը:

Կէս դարէ ի վեր տակաւին չեն հան– գչած կիրքերը եւ մարդիկ չեն սորված Հայոց ժամանակակից պատմութիւնը: Թուղթակի պէս կը հոլովեն նոյն յանկերգը, տաղտկալի ըլլալու աստիճան:

Կարծես թէ բան չէ պատահած 1915ի Մեծ Եղեռնէն մինչեւ 1920 Նոյեմբեր 29: Հայութիւնը աճաւոր անդունդին եզրին էր հասած, կը գրեն, երբ հիւսիսի «Փրկիչն», կարմիր պատմուճան հագած, ընդ– ճլումէ ազատեց զայն:

Արտասահմանի կարմիր–կապոյտ մունետիկները կ'ուրանան հայ ժողովուրդի մղած օրհասական կռիւները՝ Երզնկայէն մինչեւ Սարտարապատ՝ ճակատագրական յաւէտ յիշատակելի այն օրերուն, երբ երբեւ հետեւանք 1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութեան, ռուս զինուորները զանգուածաբար կը լքէին Թրքահայաստանի գրաւեալ հողերը եւ տուն կը վերադառնային:

«Եղբայրական ռուս մեծ ժողովուրդ»ի բանակները կը քայքայուէին, հայ կամաւորական գունդերը մինակ ձգելով Թուրք կանոնաւոր բանակներու գերակշիռ ուժերուն դէմ:

Հայ զինուորները 1918ի Յունուարէն մինչեւ Մայիսի վերջերը՝ ամբողջ հինգ ամիս՝ հերոսական կռիւ կը մղէին Թուրքերուն դէմ: Իրենց կուրծքը վահան դարձուցած՝ կը պաշտպանէին հայրենի հողը, միաժամանակ նոր կոտորածներէ փրկելով դէպի Կովկաս յարաբերաբար ապահով սահմանները կը փոխադրէին վըտանգուած վայրերու արմատախիլ Հայութիւնը, — կին, երախայ, ծեր, անկար ու անպաշտպան բազմութիւնները:

Այդ աճաւոր ողբերգութիւնը կը վերջանար Արարատեան դաշտի Մայիսեան երբեակ յաղթանակներով եւ հիմը կը դրուէր անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան:

1918 Մայիս 28ին է, որ ստեղծուեցաւ կորիզ Հայաստանը, նեղ սահմաններով: Նեղ՝ անոր համար, որ Բրեստ–Լիտովսկի մէջ 1918 Մարտ 3ին բոլշեւիկները ջարդարար Թուրքերուն նուիրած էին ո՛չ միայն ամբողջ Թրքահայաստանը, այլեւ Արեւելեան Հայաստանէն ընդարձակ հողամասեր, Կարսի եւ Արտահանի նահանգներով, 1914ի ռուսեւթուրք սահմանագլուխէն դէպի հիւսիս եւ արեւելք:

Նոյն բոլշեւիկները, «համաշխարհային յեղափոխութեան» ցնորքէն տարուած՝ պիտի շարունակէին իրենց սիրաբանութիւնը քեմալական Թուրքերուն հետ, նոյնիսկ Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք, Մոսկուայի 1921 Մարտ 16ի եւ Կարսի 1921 Հոկտեմբեր 13ի գոյգ դաշնագրերով:

Այսօր, երբ մարդիկ պատմութիւնը նենգափոխելով, կը փառաբանեն բոլշեւիկները, լաւ կ'ըլլայ, որ յիշնան այս դառն ճշմարտութիւնները:

Բախտը չժպտեցաւ հայ ազգին: Մեր հայրենիքին կէսը դարհուրելի պայմաններու մէջ զոհ տալէ եւ պահ մը անկախ Հայաստանի փառքով խանդավառուելէ վերջ, կրկին ինկանք ուրիշի թեւարկութեան տակ:

Հայութեան կէսը արմատախիլ իր հայրենի բոյներէն՝ դարձաւ պանդուխտ, ցրուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի:

Միւս կէսը մնաց հայրենիքի կորատուած սահմաններուն մէջ եւ ի գին անհուն զոհողութեանց նուիրուեցաւ շինարարական աշխատանքի, նուաճումներ կատարելով զանազան մարզերու մէջ:

Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք հայ ստեղծագործ ժողովուրդի ձեռք բերած յաջողութիւնները, շնորհիւ տոկալու, ապրելու եւ բարգաւաճելու իր հաստատակամութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ - ՓԱՔԻՍՏԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

—o—

Ուաշինկթըն որոշեց դադրեցնել իր զէնքի առաքումը Հնդկաստանի եւ չեղեալ նկատել առժամեայ կերպով շուրջ երկու միլիոն տոլարի նոր պայմանագրութիւնը, որով ամերիկեան ռազմամթերք պիտի ուղարկուէր Հնդկաստան:

Ամերիկեան կառավարութեան բանբերին յայտարարութեան համաձայն՝ այս որոշումը տրուած է նկատի ունենալով Հնդկական ցամաքամասի վրայ ստեղծուած վտանգաւոր կացութիւնը, ինչպէս նաեւ այն բախումները, որոնք տեղի կ'ունենան հնդիկ–փաքիստանեան ուժերու միջեւ:

Ուաշինկթըն նոյն պատճառներով յար եւ նման որոշում մը տուած էր Փաքիստանի նկատմամբ, անցեալ Ապրիլին:

Հնդկաստանի վարչապետը, որ, ինչպէս գրած էինք, փաքիստանեան ուժերու պարպումը պահանջած էր Արեւելեան Փաքիստանէն, Նիքսընի նամակին պատասխանելով երեք գլխաւոր կէտեր արծարծեց, հարցին խաղաղ լուծման համար: Տիկին Ինտիրա Կանտիի համար Հնդկաստանի դէմ ուղղուած «յարձակողական» բնոյթ կը կրէ տասը միլիոն Պենկալցի գաղթականներու ներկայութիւնը Հնդկաստանի մէջ, քանի որ անոնք փախուստ տուած են փաքիստանեան բանակին հալածանքին պատճառով: Այս հրջագիծին մէջ պէտք է նկատի առնուի հարցը: Որով փաքիստանեան ուժերու հեռացումով գաղթականները կրնան վերադառնալ իրենց տուները: Տիկին Կանտի նկատել կուտայ նաեւ, թէ Իսլամապատն է, որ ուժեր կեդրոնացուց սահմանագլուխին վրայ, ուրկէ ետք Նոր Տելհի հարկադրուեցաւ նոյն քայլին դիմել: Հնդկաստանի հիմնական նպատակակէտը կը մնայ գաղթականներու վերադարձը:

Մինչ կռիւները կը շարունակուին սահմանագլուխի քանի մը կէտերու վրայ, հնդիկ պաշտօնատար մը պաշտօնապէս ընդունեցաւ, թէ իրենց զօրքերը անցած են սահմանը եւ ներկայիս կը գտնուին Արեւելեան Փաքիստանի հողին վրայ, քանի մը վայրերու մէջ:

Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով Նոր Տելհի մտադիր է ի մօտոյ ճանչնալու Պենկալի անջատողական կառավարութիւնը:

Որոշ շրջանակներ կը նախատեսեն փաքիստանեան ուժերու պարտութիւնը Պենկլա Տաշի (Ազատ Պենկալի) մարտիկներուն եւ հնդիկ ուժերու հարուածներուն տակ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԸ ընդունեց նաեւ (Երեքշաբթի) այն օրինագիծը որ կը բարելաւէր ընտանիքին պայմանները, Չորեքշաբթի օր դրադեցաւ հանգստեան թոշակներու հարցով, մինչ Փարիզ թէ գաւառը ցոյցեր կը կատարուէին սենտիքաներու կողմէ հանգստեան կոչուիլը 60 տարեկանին պահանջելով: Նոր օրէնքներով կարելի պիտի ըլլայ հանգստեան կոչուիլ 63 տարեկանէն սկսեալ, առանց իրաւունքներ կորսնցնելու:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ լուսարգել հաստատուեցաւ առաւօտեան 1էն 4, մինչեւ նոր կարգադրութիւն: Այս որոշումը տրուեցաւ հինգ ձախապաշտ «ահաբեկիչներ»ու փախուստին հետեւանքով: Թուրքիոյ վարչապետը՝ Նիհատ Էրիմ Ֆրանսա պիտի այցելէ Յունուար 19էն 22: Փոմփիտու, երբ վարչապետ էր, Թուրքիա այցելած էր 1963 Յուլիսին:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը կոչ ուղղեց արաբ երկիրներուն զօրակոչի ենթարկել իրենց ուժերը Իսրայէլի դէմ, որովհետեւ «ուժի միջոցով միայն կարելի է լուծել Մերձաւոր Արեւելքի հարցը»:

ԻՐԱՔ Ապահովութեան Խորհուրդի գումարումը պահանջեց՝ քննելու համար «Պարսկաստանի յարձակումը երեք կղզիներու վրայ»: Պաղտատ խզեց իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Լոնտոնի հետ: Նախապէս խզած էր նաեւ Թեհրանի հետ:

ՓԱՐԻԶԻ «ընտրանիին» ամէնէն ծանօթ դէմքերէն մէկը՝ Ալպէր Տըպարժ, որու ընդունելութիւնները Փարիզ թէ Սէն–Թրոփէզի իր ապարանքին մէջ համբաւաւոր էին, ձերբակալուեցաւ աղջի օր կնոջը հետ, թմրեցուցիչի առուծախի համար: 55 տարեկան, Տըպարժ ամուսնացած էր քանի մը տարի առաջ իրմէ 31 տարի երիտասարդ գեղեցիկ կնոջ մը հետ: Տըպարժ 80 միլիոնի (նոր Ֆրանք) ծախած էր, երկու տարի առաջ, իր անունը կրող գեղագիտական արտադրութեանց տարրալուծարանը: Ֆրանսայի ամէնէն հարուստ անձերէն մէկն էր: Մինչ կինը կը ձերբակալուէր օդակայանը եւ պայուսակներուն մէջ թմրեցուցիչ կը գտնուէր, խուզարկութիւններ կը կատարուէին Փարիզի թէ Սէն – Թրոփէզի իր բնակարաններուն մէջ ուր զանազան տեսակի մեծաքանակ թմրեցուցիչ կը գտնուէր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ մտահոգիչ համեմատութիւններու հասած է կրօնամոլութիւնը գիազննութեանց առթիւ: Բոլոր այն բժիշկները, որոնք կամ ուսուցման կամ այլ պատճառներով դիազննութիւն կը կատարեն, սպառնական նամակներ կը ստանան կրօնապաշտներու կողմէ: Ոմանք նոյնիսկ նամակի տեղ պահարաններու մէջ տարրձանակի գնդակներ կը դնեն, աւելցնելով բժիշկին հասցէին. «Այսօր այս գնդակը պահարանի մէջ է, վաղը՝ գըլխուդ մէջ պիտի ըլլայ»: Հակառակ վարչապետին եւ իշխանութեանց կոչերուն, կարելի չէ եղած խօսք հասկցնել այս մոլեռանդ երիտասարդներուն:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արտասահմանեան թղթադրամի նոր սակերու հետեւանքով «Յառաջ»ի վարչութիւնը ստիպուած է բարձրացնել արտասահմանի բաժնեգինները Յունուար մէկէն սկսեալ: Նոր սակ 125 փր· տարեկան, սովորական թղթատարով: Օդանաւային սպասարկութեան համար դիմել թերթիս վարչութեան:

ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

—o—

Ազգային հերոս Միսաք Թորլաքեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ Յառաջի 19 Նոյեմբերի թիւին մէջ հրատարակած էինք Մ. Թ.ի գրութիւնը Ջիւանշիրի սպանութեան պարագաներուն մասին:

Պէհպուտ Խան Ջիւանշիր Բագուի 30 հազար Հայերու ջարդը կազմակերպող դահիճն էր, հրէշածին Թալէաթի Ատրպէյճանցի հոգեկիցը, որ իր երկրի խորհրդայնացումէն վերջ ապաստանած էր Պոլիս:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրիժառու բազուկը 1921ին իրարու ետեւէ պիտի անհետէր գլխաւոր ջարդարարները — Թալէաթ, Պէհաէտտին Շաքիր, Ճէմալ Ազմի, Սայիտ Հալիմ փաշա (յետագային նաեւ Ճէմալ փաշան):

Երիտասարդ տարիքէն յեղափոխութեան քուրային մէջ թրծուած եւ ռազմաճակատներու վրայ քանիցս Թուրքին դէմ կռուած Միսաք Թորլաքեանի՝ Կիւմիւշխանէցի (Տրապիզոնի շրջան) այս համեստ տղուն պիտի վիճակէր Ջիւանշիրի սպանութիւնը 1921 Յուլիս 18ին Պոլսոյ հարուստ թաղամասին՝ Բերայի մէջ, օր ցերեկով:

Միսաք կը ձերբակալուէր ու կը յանձնուէր անգլիական գրաւման բանակի զատարանին, իբրեւ ոճրագործ, որ յանցանքի վրայ բռնուած էր: Ըստ անգլիական օրէնքին, յանցաւորը երեք օրուան մէջ դատուելով կրնար ենթարկուիլ մահապատիժի:

Մեծ էր իրարանցումը Պոլսոյ Հայութեան մէջ, փրկելու համար երիտասարդ հերոսին կեանքը: Բոլորին աչքը ուղղուած էր դէպի մեծահամբաւ փաստաբան Հմայեակ Խոսրովեանը, որ տարիներով միջազգային իրաւաբանութեան դասախօս էր եղած Պոլսոյ համալսարանին մէջ: 1909ին ալ, Կիլիկեան ջարդերէն մնացած Հայերու դատն էր պաշտպանած ապահովագրական ընկերութեանց դէմ:

Խոսրովեան սիրայօժար նուիրուեցաւ Թորլաքեանի պաշտպանութեան հայրենասիրական գործին: Դատավարութիւնը երկարաձգել տուաւ: Կարճ ժամանակի մէջ ինքնաշխատութեամբ անգլերէն սորվեցաւ, ուսումնասիրեց Անգլիոյ դատական օրէնքները: Բազմաթիւ յարգելի մարդիկ ու կիներ իբրեւ ականատես ու արժանահաւատ վկաներ դատարան ներկայացուց: Եւ իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ ձեռնհասօրէն պաշտպանեց Թորլաքեանը, որ օրինակելի անձնազոհութեամբ լուծած էր իր ջարդուած եղբայրներու եւ քոյրերու անմեղ արեան վրէժը:

Պոլսահայութիւնը հեւ ի հեւ կը հետեւէր դատավարութեան ընթացքին: Անգլիական դատարանին առջեւ Հայկական Դատը կ'արծարծուէր: Կը բացուէին Մեծ Եղեռնի ծալքերը:

Ի վերջոյ դատարանը արձակեց արդար վճիռ մը: Անպարտ հռչակեց Միսաքը:

Հմայեակ Խոսրովեան իր ճարտար պաշտպանութեամբ փրկած էր երիտասարդ հայ հերոսին կեանքը:

Երբ կը խօսուի Թորլաքեանի մասին, պէտք չէ մոռնալ իր ազատարարը՝ Հմայեակ Խոսրովեանը:

ՇԱՆԹԻ ՀԵՏ

Դ.

Թաւրիզում Շանթը երկար չմնաց, հազիւ մէկուկէս ամիս: Տարագրութեան թոհուբոհին նա մասնակից չեղաւ: Առաւելապէս Կարապետ Պիոնեանի եւ Ագրալեանի հետ էր: Նիկոլի եւ նրա չուրջ դառնում էր տարագիր եւ տեղական գրասէր երիտասարդութիւնը: Երեւանից նա հետը բերել էր «Շղթայուած»ի ձեռագիրը: Եւ մի երեկոյ, Պիոնեանի բնակարանում, մտաւորականների մի շրջանակում նա կարդաց իր այդ թատերախաղը:

Շանթը իրեն յատուկ չեչտով, առանց ընդհատումի կարդաց ձեռագիրը ծայրէծայր: Ապա տեղի ունեցաւ մտքերի փոխանակութիւն: Խոստովանում եմ, որ իմ վրայ թատերախաղը աննպաստ տպաւորութիւն արաւ. նա բոլորովին չէր համապատասխանում մեր այն ժամանակուայ տրամադրութեան, մեր ընկերվարական գաղափարներին: Ես այդ իմաստով էլ արտայայտուեցի: Որքան յիշում եմ՝ նոյն իմաստով արտայայտուեցին եւ Ռ. Դարբինեանը, նաեւ Ն. Ագրալեանը, թէեւ վերջինս աւելի ծանրացաւ գրական արժանիքների վրայ: Ընդհանուր առմամբ «Շղթայուածը» ներկաներին չգոհացրեց: Ինձ համար հետաքրքրական էր Շանթի վերաբերումը դէպի քննադատութիւնը. Նա ամենայն ուշադրութեամբ լսեց ամէնքին, երբեմն կարճ հակաճառութիւններով, բայց դժգոհութեան ո՛չ մէկ նշան ցոյց տուեց: Ընդհակառակն, կարծես ուրախ էր, որ ամէնքը անկեղծօրէն, առանց վերապահութեան իրենց կարծիքն էին յայտնում: Հապա փորձեցէք մեր այժմեայ հեղինակների գործերը այդպիսի սրտբացութեամբ քննադատել...

Թաւրիզից Շանթը մեկնեց Թեհրան: Երբ ես էլ, ամառուայ վերջը անցայ Թեհրան, նրան գտայ մեր դեսպան Յովսէփ Արղութեանի տանը: Այնուհետեւ ինձ վիճակուեց երկար ճամբորդութիւն կատարել Շանթի, Յ. Քաջազնունու եւ Յ. Տէվէճեանի հետ Բաղդատի, Բասրայի, Բոմբէի, Գահիրէի վրայով դէպի Եւրոպա՝ ճանապարհին երկար կանգ առնելով Բաղդատում, Բասրայում եւ Բոմբէյում: Կարելի է ասել, գիշեր ու ցերեկ միասին էինք, եւ Շանթը, որպէս անհատականութիւն, աւելի բացուեց իմ տեսողութեան՝ իր ապրելակերպով ու մտածելակերպով, իր նախասիրութիւններով ու տկարութիւններով, իր յարաբերութիւններով արտաքին աշխարհի եւ մարդկանց հետ:

Եգիպտոսում մենք բաժանուեցինք. Շանթը մեկնեց Եւրոպա, իր ընտանիքի մօտ, ես անցայ Պոլիս: Մի քանի տարի անց՝ մենք նորից հանդիպեցինք Ֆրանսայում: Նա մի տարի ուսուցչութիւն արաւ Մարսէյլում, ազգային վարժարանի մէջ եւ ոտքի փոշին թօթափելով՝ հեռացաւ դժգոհ հոգաբարձութիւնից: Ապա ընտանիքով հաստատուեց Փարիզի Շաւիլ արուարձանում, ուր ապրում էի եւ ես, ինչպէս Բժ. Յ. Տէր-Դաւթեանը, Վ. Փափազեանը, իշխան Արղութեանը, Կ. Սասունին, Տիկին Պերճուհի Բարսեղեանը եւ ուրիշներ: Ընկերական տաքուկ շրջանակ ստեղծուեց, եւ մենք յաճախ տեսնւում էինք միմեանց հետ: Ամէնքի պէս, Շանթի նիւթական վիճակն էլ փայլուն չէր, նա ապրում էր գրական վաստակով եւ, ի հարկէ, նեղւում էր, բայց մի օր նրա բերնից ես դժգոհութիւն չլսեցի: Ոչ յօրինակ այլոց, ազգից չէր խռովում, որ իր գրողներին անօթի էր պահում, ոեւէ մէկին օգնութեան ձեռք չէր մեկնում: Հայ ժողովուրդի մասին իր հիացումը անվերապահ էր:

Յիշում եմ Ահարոնեանը եւ Փրոֆ. Աղոնցը աշխատում էին երկու մեծահարուստ Հայերից մի խոշոր գումար ապահովել մշակութային ընկերութիւն եւ գրական ամսագիր հիմնելու համար: Շանթին էլ փորձեցին կապել այդ ձեռնարկին, ուզեցին նրան էլ տանել այդ հարուստների մօտ: Շանթը կտրուկ կերպով մերժեց: Եթէ այդ հարուստները ուզում են նման գործի ձեռնարկել, իրենք պէտք է դիմեն մեզ եւ ոչ թէ մենք խնդրենք — այս եղաւ նրա պատասխանը: Նա չէր հաւատում, որ հայ մեծահարուստը կարող է դրամ տալ հայ հեղինակին: Այդպէս էլ եղաւ. այդ հարուստ պարոնները, խոստումներով օրօրելից յետոյ, ի վերջոյ, մերժեցին դրամ տալ:

Յիշում եմ եւ Ճեմարանի գաղափարի յղացման պարագաները: Բուն հեղինակը Շանթն էր: Ագրալեանը միացաւ նրա գաղափարին: Այն ժամանակ էլ ոմանք առաջարկեցին հարուստ անհատների դիմել Ճեմարանի հիմնադրութեան համար դրամ ապահովելու: Եւ այդ ուղղութեամբ քայլեր էլ եղան, նոյնպէս ապարդիւն: Շանթը հէնց սկզբից այն մտքի էր, թէ պէտք է ապաւինել միայն ժողովուրդի աջակցութեան. գործի սկսեցին եւ ժողովուրդը դրամ տուեց: Եւ եթէ այսօր կանգուն է Բէյրութի մեր լոյս տաճարը, անկասկած, նրա հիմերը հաստատուած են Շանթի լաւատեսութեան, ամուր հաւատի եւ յամառ կամքի վրայ:

Շանթը դաշնակցական էր, ինչպէս դաշնակցական էին եւ Ահարոնեանը, Զարդարեանը, Դ. Վարուժանը, Սիամանթօն եւ ուրիշ մեծանուն հայ գրագէտներ: Իր խառնուածքով, սակայն, նա երբեք հակում ցոյց չէր տուել կուսակցական գործօն կեանքում դեր կատարելու: Գոնէ ինձ ծանօթ չէր նման բան: Այդ պատճառով՝ մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ 1947ի Ընդհ. Ժողովում Շանթը ներկայացաւ իբրեւ «մարտնչող» դաշնակցական՝ արտասովոր եռանդով մասնակցելով կուսակցական բոլոր հարցերի քննութեան, որպէս ժողովական եւ որպէս նախագահ, երբեմն նոյնիսկ աշխատելով իր համոզումները պարտադրել ընկերներին: Հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, նա բացառիկ աշխուժութիւն էր ցոյց տալիս՝ բծախնդիր ու ճշգապահ դէպի ժողովական պարտականութիւնները:

Այդտեղ ես տեսայ զարմանքով, որ Շանթը մօտից հետեւելիս է եղել մեր կուսակցական կեանքին: Նա հանգամանօրէն ծանօթ էր ոչ միայն ընդհանուր երեւոյթներին, այլեւ ներքին կեանքի այլազան իրադարձութիւններին: Իրեն հարազատ էր զգում դաշնակցական տարերքում եւ հաճոյք էր տեսնում կուսակցական մթնոլորտում: Անյողդողդ ջատագով էր Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարի եւ անտեղիտալի հակառակորդ բոլշեւիզմի: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նրա համար հայ կեանքից ծնունդ առած այն միակ ուժն էր, որ կոչուած էր լուծելու Հայ Դատը՝ յաջողութեամբ պսակելով Հայութեան ազատագրական ոգորումները:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓԱՐԻԶԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1836ին բացուեցաւ Ֆուայէ տը լա Տանսը, ուր կը յաճախէին հարուստները, պաշտպանները եւայլն... եւ պարուհի մը մէկ օրէն միւսը կրնար տէր դառնալ, օրինակի համար, պզտիկ պանդոկի մը: Լա Կազէթ Միւզիքալը այս առթիւ կը գրէր թէ՝ «Օփերան ընդարձակ շուկայ մըն է, տեւական ցուցադրութիւն մը զգացումներու եւ երկու սեռերու ֆիզիքական առաւելութեանց, բայց մասնաւորաբար իգական սեռին»:

Պարուհի մը Փօլին Տիվէնէ, մերժելով ռուս մեծահարուստի մը հարիւր հազար ֆրանքի նուէրը, պայթակղեցուց Օփերան:

Պարուհին անոր սիրոյ արտայայտութեանց պատասխանեց թէ խօսքեր են ատոնք, «վստահ եմ, պարո՛ն, եթէ ձեր մէկ ակռան ուզէի, պիտի մերժէիք»:

Երիտասարդը ատամնաբոյժին քով վազեց եւ ակռայով մը վերադարձաւ, եւ որպէսզի ապացոյցը տայ թէ չէր գնած, ցոյց տուաւ իր ծնօտը:

— Օ՛հ, Աստուած իմ, բացագանչեց պարուհին, խաբուեր էք, փարինն էր որ կ՚ուզէի:

Դժբախտ երիտասարդը նուաղում մը ունեցաւ:

Այս բոլոր պարուհիներուն մէջէն, միայն երեք հոգի կը յիշուին — Թակլիոնի, Քառլոթա Կրիզի եւ Ֆանի Էլսլէր: Մարի Թակլիոնի 1827ին սկսաւ պարել Օփերայի մէջ: Ոչ գեղեցիկ էր, ոչ ալ բարեկազմ, մինչեւ իսկ կը գտնէին որ քիչ մըն ալ կուզիկ էր, բայց իր ժամանակին առաջին պարուհին եղաւ: Վիքթոր Հիւկօ գիրք մը ղրկեց հետեւեալ ձօնով. «Ձեր ոտքերուն, ձեր թեւերուն»:

Թակլիոնին էր որ հրապարակ նետեց մարմնին փակած մայօն, որովհետեւ Ռեսթորասիոնի ատեն, Պօ տ՚Արի անօրէնը կը ստիպէր որ պարուհիները քղանցքէն աւելի երկար տաբատ մը կրեն:

Աւելի յանդուգն եղաւ ուրիշ պարուհի մը, թէեւ մէկ գիշերուան համար միայն: Նախորդ օրը բաժնուած ըլլալով սիրականէն, առանց մայօյի պարեց, մեծ պայթակղութիւն պատճառելով, եւ միեւնոյն ատեն ալ մեծ յաջողութիւն:

Ֆանի Էլսլէր սկսաւ պարել 1834ին: Գեղեցիկ էր եւ պարին սպանական ձեւը հրապարակ նետելով շատ հաճելի թուեցաւ Թէոֆիլ Կօթիէի:

1840ին Միացեալ Նահանգներ իր մեկնումին առթիւ, իր վրայ հիացողները ուզեցին բան մը նուիրել եւ հանգանակութիւն բանալով ոսկիէ թագ մը ապսպրեցին իբրեւ յիշատակ: Սակայն տակաւին չէին յանձնած նուէրը, երբ հանգանակութեան մասնակցողներէն ոմանք խղճահարութիւն ունեցան եւ ուզեցին Պապին կարծիքը առնել:

— Ես չեմ կրնար ոչ իմ հաւանութիւնս, ոչ ալ համաձայնութիւնս տալ, ըսաւ Պիոս Թ.: Չեմ ալ կրնար հակառակիլ, թէեւ կը մտածեմ թէ թագերը շինուած են գլխուն համար եւ ոչ թէ ոտքերուն...

Իրիկուն մը Օփերայի ներկայացումը ընդհատեցաւ Մարսէյյի բանաստեղծ Ժօզէֆ Մեռի կողմէ, որ պալքոնը կը գտնուէր: Նուագախումբը երկու փողահարներ ունէր որոնք զարհուրելի կերպով սխալ կը նուագէին: Նեղուելով ատոնց աղմուկէն, ոտքի ելաւ եւ պոռաց նուագախումբի վարիչին.

— Պարոն Հապընէք:

Ամբողջ սրահը դէպի անոր դարձաւ, ինչպէս եւ խմբավարը եւ բոլոր երաժիշտները:

— Պարոն Հապընէք, ձեզի ութ հարիւր հազար ֆրանք կուտանք, որպէսզի ֆիւվր մօրկ ընենք: Բարի եղէք հանել այդ երկու փողահարները որոնք ոտքիս տակ կը գտնուին:

1847ին նշանաւոր պճնամոլ Նեսթոր Ռոքփլանը անօրէն կարգուեցաւ Օփերային: Խեղկատակութիւններ կ՚ընէր չափազանց եւ գիշեր մըն ալ մտածեց հանդէս մը սարքել բարեկամներով եւ հրաւիրեց պարախումբին պզտիկ պարուհիները: Օրիորդները առարկեցին թէ՝ չէին ուզեր երեկոյթը անցնել պարոններու հետ, զորս չէին ճանչնար:

— Եթէ գոնէ մեր մայրերը միասին ըլլային, ըսին:

— Մամաներն ալ թող գան, համակերպելով ըսաւ Ռոքփլան:

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Այնուհետեւ ես խուսափում էի Ռուբէնի հետ հանդիպումներ ունենալուց: Սակայն, հեռուից հեռու առիթներ էի ունենում ենթադրելու, որ նրա վերաբերմունքը դէպի ինձ մնացել էր նոյնը, ինչ որ էր Արամի մահից առաջ: Երբեմն նրանից երկտող էի ստանում, որով խնդրում էր պարէնով օգնել սրան կամ նրան, որոնք կարիքի մէջ էին լինում, իսկ աշխատանք գտնելու հնարաւորութիւն չունէին:

Երեւանի քաղաքային ինքնավարութեան պարէնաւորման բաժանմունքի պահեստները այն օրերին թէեւ բաւականին մթերքներ ունէին (ալիւր, լուբիա, շաքար, թէյ, խտացած կաթ, բրինձ, օճառ եւայլն), սակայն ոչ այն չափով, որ չունեւոր քաղաքացիների կարիքներին բաւարարութիւն տային: Տրւում էին հիւանդանոցներին, որբանոցներին, դրսից եկող հիւրերին ու խիստ բացառիկ դէպքերում միայն քաղաքացիներին: Ռուբէնը, հարկաւ, այդ բանը գիտէր: Նրա այդ կարգի դիմումները ես կատարում էի կա՛մ անմիջապէս եւ կամ քաղաքային վարչութեան անդամ Ա. Շարաֆեանի միջոցով, որին ենթարկւում էր պարէնաւորման բաժանմունքը: Դա, ինչպէս ասացի, բացառիկ վերաբերմունք էր, որ թոյլ էր տրւում հազուագիւտ դէպքերում: Գաղափար կազմելու համար, թէ ինչ վերաբերմունք ունէր քաղաքային վարչութիւնը նման դէպքերում, պատմեմ մի երկու օրինակ:

×

Նստած էի Շարաֆեանի մօտ պարէնաւորման բաժանմունքի գրասենեակում: Ներս մտաւ նրա տիկինը Լուսաւորութեան եւ Արուեստի նախարար Ն. Աղբալեանի կնոջ հետ, որ Շարաֆեանի մօտ բարեկամներից էր: Սովորական խօսակցութիւնից յետոյ, Տիկին Աղբալեանը դիմեց Շարաֆեանին.

— Շարաֆ, եկել եմ մօտդ մի խնդրանքով, վաղուց է երեխաները բրինձի երես չեն տեսել: Կը խնդրեմ կարգադրես, որ պահեստից մի քիչ բրինձ տան:

Շարաֆի դէմքից ժպիտը չքացաւ:

— Չեմ կարող, — չոր ու կտրուկ պատասխանեց նա:

Տիկին Աղբալեանը, ծանօթ Շարաֆեանի բնաւորութեան, չյուսահատուեց եւ այլ եւ այլ ձեւերով աշխատեց կոտրել նրա յամառութիւնը, սակայն՝ անյաջող:

Նստած լուռ դիտում էի եւ տեսնում, որ Շարաֆեանը գնալով մռայլւում էր:

Տեսնելով, որ ինքը յաջողութիւն չունէր, Տիկին Աղբալեանը ակնարկով հասկացրեց Տիկին Շարաֆեանին, որ օգնութեան գայ իրեն:

— Շարաֆ, Արփիկը (Տիկին Աղբալեան) առաջին անգամ է քեզ դիմում նման խնդրով, եւ դու էլ մերժում ես: Կարելի՞ բան է:

Շարաֆեանը համբերութիւնը կորցրեց, եւ այլեւս խօսքը կնոջ բերնում կիսատ մնաց.

— Զո՛ռ ու ցաւ ունէք: Մի նայեցէ՛ք ձեր չորս կողմը. մարդիկ հաց չունեն ուտելու, իսկ դուք ուզում էք, որ որբերի եւ հիւանդների բերնից կտրեմ եւ ձեզ տամ:

Վիրաւորուած – վշտացած հեռացան ձեռնունայն:

×

Մի ուրիշ օրինակ: Ինքնավարութեան գործով մի անգամ հեռախօսով միացայ կառավարութեան նախագահ Ա. Խատիսեանի հետ: Երբ պաշտօնական խօսակցութիւնը վերջացաւ, առ ի քաղաքավարութիւն հետաքրքրուեցի իր անձնական վիճակով եւ... զղջացի: Պատասխանեց, որ կերածը լուբիա եւ գետնախնձոր է եւ կէս կատակ, կէս լուրջ հասկացրեց, որ գոհ կը լինէին (ինքն ու տիկինը), եթէ ինքնավարութիւնը այդ իմաստով իրենց չմոռանար:

Կոտրուած սրտով պատասխանեցի, որ քաղաքային ինքնավարութիւնը, դժբախտաբար, այդ հնարաւորութիւնը չունի...

— Գիտեմ, գիտեմ, խրատունք ունիք...

Ներքին Գործոց նախարարի օգնական Ս. Մանասեանը (այն, որի յետագայում հայ բոլշեւիկները Դիլիջանի շրջանում պաշտօնական շրջագայութեան ընթացքին դաւադրօրէն գերեցին եւ ուղարկեցին Բագու, ուր նրան թուրք «բոլշեւիկները» գնդակահարեցին) «ապօրինի» ճանապարհով մի երկու ֆունտ միս էր ճարել իր երեխաների համար: Ինքն իրեն «յանցանքի» մէջ բռնելով, դիմեց ինձ հեռախօսով.

— Եղբա՛յր, տանը լուբիա ուտելով մեռանք: Մեղքս խոստովանում եմ, իրաւունքը ձերն է եւ ես պատրաստ եմ մեղքս քաւելու...

Ինչպէս նկատեցի, Ռուբէնը ծանօթ էր քաղաքի պարէնաւորման վիճակին եւ եթէ նա, երբեմնապէս, քաղաքային ինքնավարութեան դիմելով՝ օգնութեան էր գալիս սրան կամ նրան, այդ պէտք է բացատրել նրանով, որ օգնութեան կարիք ունեցողները անգամ գետնախնձոր եւ լուբիա չէին կարողանում ճարել, իսկ իրենց անցեալով միանգամայն արժանի էին նման ուշադրութեան:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(7 Շար.)

Նշանակուած օրը օրիորդները եկան իրենց յարգելի մայրերուն հետ: Տնօրէ- նը ճարպիկօրէն կարգադրեց որ պարու- հիները մտնեն այն սրահը ուր ճաշը պի- տի արուէր: Իսկ մայրերը մացին ճա- շարան: Ընտիր գինին իր ազդեցութիւնը գործեց մայրերուն վրայ: Առտուան ժա- մը մէկին աւեննները բոլոր մայրերը կը քնանային իրենց բազկաթոռներուն մէջ: Օփերային տնօրէնը աչք ընելով իր բա- րեկամներուն, կիսովին բացաւ ճաշա- րահին դուռը եւ պոռաց.

— Քոռտոն, սիլ վու փլէ:

Իսկոյն ելեկտրական հոսանքէ մղուա- ծի պէս, բոլոր մայրերը սկսան շարժել իրենց աջ թեւը, փնտռելու համար իրենց ընտանի «քոռտոն»ը:

Այդ թուականներուն էր որ Փրուսիա- յի Քրուփ պայթեցուց իր ուղեղը ներ- կայացման միջոցին:

Ծափահարութեան նշանը տուողը, որ կը մրափէր, արթննալով տարձանակի ձայնէն եւ մտածելով թէ պայթուցիկն էր որ պէտք է պայթէր վերջաւորութեան, նմանցնելու համար պատերազմի աղմու- կին, ծափահարութեան նշանը տուաւ:

1873 Հոկտեմբեր 28–29ի գիշերի Օ- փերան դարձեալ այրեցաւ եւ ընաց ա- պաստանիլ Վանտոմի սրահը: 1875 Յուն- ուար 5ին հանդիսաւոր մուտք գործեց այն շքեղ շէնքին մէջ, զոր Շառլ Կառ- նիէ կանգնած էր Բափուսիններու փան- քին տեղը: Այդ առենուան բոլոր մեծ ար- ուեստագէտները աշխատակցեցան այդ գործին եւ կոմսուհի Մարթէլ, որ աւելի ծանօթ էր Ժիփ անունով, մինչեւ իսկ ինքզինք տրամադրեց նկարուելու Քար- փոյի «Պարին» համար:

Այս հոյակապ սրահին մէջ էր որ Հիթ- լեր մտաւ դողի մը պէս առտուան ժամը վեցին, 1940ի Յունիսի օր մը:

Օփերան որ երկար ատեն տաճարն ե- ղած էր անկրագխուութեան, հիմա դարի փոքրիկ աշակերտները իրենց տրամադ- րութեան տակ ունին դպրոց մը գլխենք ուսման վկայականի պատրաստող, երբեւ ապագայ աստղեր, որովհետեւ անձնելի կը գտնէին, որ անոնք Ժէ. դարու պա- րուհիի մը չափ տգէտ ըլլային, որուն ամէն մէկ բառը ուղղագրական սխալ մըն էր:

Կ'ըսուի թէ Օփերան իր տասը քիլո- մեթր նրբանցքով, իր արուեստական լի- ճով, երբեւ ապահովութիւն ջուրի պա- հեստի, իր ջրհորներով եւ դպրոցով, հա- գուստի եւ պաստառներու մթերանոցով, քաղաք մը կը կազմէ Փարիզի կեդրոնը:

Քաղաք մը, որուն ճարտարապետը զուարճանալով ստորագրած է:

Բաժանորդներու բոլորաձեւ գաւիթին առաստաղին վրայ, քիչ մը համբերու- թեամբ եւ լաւ տեսողութեամբ, կը կար- դացուի «Ժան Լուի Շառլ Կառնիէ, ճար- տարապետ 1861–1875», ինչ որ քիչ թիւով հանդիսականներու ուշադրութիւնը գրա- ւած է:

Թ. Ա. Թ.

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԵՒԳԻՆԷ

—o—

Եւգինէ Եփրեմեան, լիբանահայ երի- տասարդ արուեստագիտուհի, իր քանդա- կած արձանիկներն ու ջրաներկ նկարները կը ցուցադրէ ներկայիս Փարիզի(*) մէջ:

Շնորհալի արուեստագիտուհին ծանօթ անուն մըն է Լիբանանի արուեստասէր շրջանակներուն մօտ: Արդարեւ ամէն տարի ան եւս իր գործերով կը մասնակ- ցի լիբանանցի նկարիչներու եւ քանդա- կագործներու ցուցահանդէսին, որ կը նախաձեռնուի Իւնեսքոյի կողմէ: Անհա- տական ցուցահանդէսներ ալ կազմակեր- պած է 1962ին եւ 1966ին, Պէյրութի մէջ: Վերջին ցուցահանդէսին անոր երկու քան- դակները գնեց Հայաստանի Պետական Թանգարանը:

Եւգինէ Եփրեմեան յաջորդական ցու- ցահանդէսներ տուած է նաեւ Փարիզի մէջ, ինչպէս 1967ին, երբ գործերը ներ- կայացուց Անկախներու Սալոնին մէջ, քանդակագործութեան երրորդ Պիէնալին առթիւ Ռոտէնի Թանգարանը եւ, անցեալ տարի, «Թորոս–Ռոսլին» արուեստագէտ- ներու ցուցահանդէսին:

Փարիզեան ցուցահանդէսին նկատելի են լիբանանեան բնանկարներ եւ Ֆրան- սայէն ներշնչուած պաստառներ: Նկար- չուհին իր գործերուն մէջ կը դնէ լոյսի խւրայատուկ ինքնատիպութիւն, որով կը ստեղծուին այլազան կլիմաներ: Հրաժա- րելով պատկերացումի գիծին ձեւէն՝ ան աւելի շատ կ'ոգեկոչէ, քան՝ կը նկարէ: Արդարեւ ան կ'ոգեկոչէ Նորմանտիի մը- շուշն ու հանդարտութիւնը, Ժիւրայի վայրի կանաչութիւնը, Պրըթանիի գու- նաղեղ հակապատկերները: Զգուշ դի- ծերով ան ցոյց կուտայ իր ղեղեցիկ թեք- նիքին յատկանիշերը, աւելին՝ շնորհ- ները:

Քանդակներուն մէջ երկու տարբեր յատկանիշեր ի յայտ կուգան: Նախ կի- սանդրիները, որոնց զուսպ նկարագիրը ցայտուն դիմագիծ կը ստանայ: Ապա՝ էսքիզները, նախագիծերը, որոնց կորովի շրջագիծերը տարածութիւն մը կը ստեղ- ծեն իրենց շուրջ:

Լիբանահայ նկարչուհիին եւ քանդա- կագործուհիին ցուցահանդէսը յաջող ոս- տում մըն է անոր արուեստի նուաճում- ներուն մէջ:

Այս իմաստով շնորհաւորելի է ան:

Ժ. Տ.

(*) Centre d'Accueil aux Etudiants du Proche-Orient, 28 rue de Bourgogne.

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՊՏՈՒՂՆԵՐՈՒ ՀԻՒԹԵՐԸ

Աշխարհի բոլոր կողմերը անհամար եւ այլազան անուններով ըմպելիներու կող- քին, անտարակոյս, ամէնէն առողջապա- հականները՝ պտուղներու հիւթերն են: Անոնք ունին թարմ պտուղներու բոլոր առաւելութիւնները, առանց սակայն ու- նենալու անոնց թերութիւններէն մէկ քանին:

Ծանօթ է թէ՝ կարգ մը պտուղներու կեղեւը եւ երբեմն միսն ալ, դժուար կը մարսուին կարգ մը ստամոքսներու կող- մէ: Այդ բանը չի պատահիր, երբ կը խմուին նոյն պտուղներու հիւթերը:

Անոնք զովացուցիչ են, մեղմացուցիչ եւ փորը թոյլ պահող: Կը պարունակեն ա- ռատ կենսանիւթեր (վիթամին) եւ հան- քային աղեր, որոնք թանկագին են մարմ- նին (օրկանիզմին) համար: Սակայն, ու- շադրութիւն: Պէտք չէ ըստ բախտի խմել որեւէ հիւթ, որեւէ ժամու եւ որեւէ քա- նակութեամբ:

Ո՞ր պտուղներէն կը ստացուին լաւա- գոյն հիւթերը: Գրեթէ բոլոր պտուղնե- րէն: Բաւական է որ թարմ ըլլան եւ հա- սուն: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է նախընտրել անուշ պտուղները, այսինքն՝ ծիրանը, դեղձը, տանձը, խաղողը եւայլն: Այսուհանդերձ, այս վերջին պտուղներու հիւթերը թէեւ շատ լաւ են առողջութեան համար, բայց եւ այնպէս, կրնան վնասել երբ մեծ քանակութեամբ առնուին:

Կարեւոր մանրամասնութիւն մը: Պը- տուղներու հիւթերը օգտակար են, երբ կը ստացուին թարմ պտուղներէ: Պէտք է զգուշանալ տուփերու մէջ պահուած (պա- հածոյ եղած) հիւթերէ: Մասնաւորաբար պէտք է զգուշանալ ու չտալ մանուկնե- րու եւ ամէն անոնց՝ որոնք զգայուն մար- սողական դրութիւն ունին, որովհետեւ այդ հիւթերէն շատեր կորսնցուցած են իրենց գրեթէ բոլոր կենսանիւթերը:

Պէտք է տան մէջ պատրաստել եւ ան- միջապէս խմել: Մնացածը՝ արժէքը կը կորսնցնէ:

Պտուղներու հիւթերը պէտք է խմել ինչպէս որ են, առանց որեւէ բան աւել- ցնելու: Ոչ շաքար, ոչ ալ ջուր:

Բացառութիւն կը կազմեն թթու պը- տուղներու հիւթերը, ինչպէս լեմոնինը, որուն վրայ պէտք է շաքար աւելցնել ու ջուրով թեթեւցնել: Եւ հասկնալի է ան- շուշտ,, թէ պտուղներու հիւթը առնելէ առաջ, պէտք է շատ լաւ լուալ զանոնք:

Անուշ պտուղներու հիւթերուն վրայ կարելի է աւելցնել միայն քիչ մը լեմոնի հիւթ (անոնց քանակութեան մէկ հինգե- րորդին չափ): Աւելի համով կ'ըլլան:

Ե՞րբ պէտք է խմել պտուղներու հիւթը: Մասնագէտները կ'ըսեն թէ՝ պէտք է խմել անօթի փորով: Այսինքն, ճաշերու միջեւ ինկած ժամանակամիջոցի ընթաց- քին: Անգլեւսաքսոնները գաւաթ մը պը- տուղի հիւթ կը խմեն նախաճաշի առեն:

Գէշ չէ սակայն: Այդ ժամուն, մարսո- ղութիւնը լաւ կանոնաւորող մը կ'ըլլայ հիւթը:

Հապա բանջարեղէններու հիւթե՞րը:

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, շատեր. վարժուած են անոնց: Եւ մասնաւորա- բար, նշանաւոր լոլիկի հիւթին: Բայց սակայն ալ պէտք է թարմ խմել: Այսինքն, թարմ ու հասուն լոլիկը քամել եւ հիւթը խմել, առանց որեւէ բան աւելցնելու (աղ, շաքար կամ ջուր):

Բանջարեղէններու հիւթերը (անշուշտ ոչ բոլոր բանջարեղէններունը) սքանչելի ըմպելիներ են, յատկապէս իրենց կենսա- նիւթերուն համար: Մարմինը կը զօրա- ցնեն եւ թունաթափումին կը նպաստեն:

Սակայն, պէտք չէ տալ անոնց՝ որ ալ- կար կամ զգայուն մարսողական դրու- թիւն ունին: Բացառութիւն մը կարելի է ընել կանխահաս բանջարեղէններու հիւ- թերուն, որովհետեւ, անոնց պարունա- կած քիթարինը աւելի մատղաշ է եւ հե- տեւաբար, դիւրամարս: Սակայն, միւս կողմէ,այս բանջարեղէնները քոլեսթերոլ կը պարունակեն եւ հետեւաբար, անոնց հիւթերէն պէտք է խուսափին արթրիթիզ- մէ եւ ռիւմաթիզմէ տառապողները:

Շաքարախտ ունեցողները, պէտք է զգուշանան ստեպղինի (քարոթ) հիւթէն ինչպէս նաեւ բոլոր անուշ պտուղներու հիւթերէն:

Մանուկներու պտուղներու հիւթեր կա- րելի է տալ հինգէն վեց ամսու եղած ա- տենէն, սակայն, քիչ մը ջուր խառնելով հիւթերուն: Նարինջի հիւթը, երբեմն կը յանձնարարուի նոյնիսկ անոնց ծննդեան առաջին ամիսներուն, երբ կաթով սնըն- դառութեան լրացուցիչ մասը: Մասնա- ւորաբար անոնց համար, որ կը սնանին կովու կաթով:

Որովհետեւ կաթը եռալով կը կորսըն- ցնէ իր պարունակած Ս. կենսանիւթի եր- կու երրորդը եւ նարինջի հիւթը՝ կը լրացնէ այդ կորուստը:

Ընդհանուր առմամբ, պտուղներու հիւ- թերը թանկագին են միրաբուժական գոր- ծողութեան ենթարկուածներուն եւ ապա- քինման շրջան բոլորողներուն համար:

Քանի մը շահեկան տեղեկութիւններ ալ՝ պտուղներու հիւթերու մասին:

Շաքար կայ գրեթէ բոլոր պտուղներուն մէջ, բայց զանազան քանակութեամբ: Օրինակի համար, լեմոնին մէջ, շաքարին համեմատութիւնը հարիւրին մէկ է, իսկ խաղողին մէջ՝ հարիւրին քսանըհինգ:

Նմանապէս պտուղներու հիւթերը կը պարունակեն տնկալի (փաթաս), կիրի, երկաթի, ֆոսֆորի եւ կենսանիւթերու այն բոլոր քանակութիւնները, որ կան իւրաքանչիւր պտուղի մէջ:

Բաղեց՝ ՎԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱԵՒՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Է՛հ ուրեմն:

Սակայն մանկամարդ Սուլթանուհին խօսքը չկրցաւ աւարտել: Ձեռքը ճակտին տարաւ եւ վհատութեամբ աւելցուց.

— Տիգրանս, իրաւունք ունի: Ո՛չ, ես Ճէմիլէի չեմ կրնար հաւասարիլ:

— Անուշս, դուն հրեշտակ մըն ես:

— Այո, եւ ճիշդ ատոր համար Ճէմիլէի ըրածը ես չեմ կրնար ընել:

— Բայց ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ Ճէմիլէ իր արկղին մէջ դաշոյն մըն ալ ունէր, մինչդեռ ես չու- նիմ: Ո՛հ, ես այնքան խոնարհ եղած եմ որ միայն դրամին կարեւորութիւն տուած եմ:

Հայրիկէի այս խօսքին վրայ, Տիգրան ծռեցաւ եւ գուլպային մէջէն դաշոյնը հանելով զայն Սուլթանուհիին երկարեց:

— Ահա, ըսաւ:

Հայրիկէի աչքերը փայլեցան:

— Օ՛, բացագանչեց, ունի՞ս ուրեմն: Հոս բեր: Հայրիկէ իր հոս կորսնցուցած կեանքը շատ սուղի պիտի ծախէ:

Եւ Տիգրանի վրայ խոյանալով դաշոյնը ձեռքէն յափշտակեց:

Այդ վայրկեանին դրան բացուիլը լը- սուեցաւ եւ Ջաւի սենեակէն ներս մտաւ:

Սուլթանուհին հազիւ հասաւ դաշոյնը ծոցը պահել:

— Սուլթանուհիս, ըսաւ սենեկապա- նուհին խոնարհութիւն մը ընելով, լո- գանքին կաթը բերին:

— Շատ աղէկ, պատասխանեց Հայրիկէ պաղարիւնութեամբ, ես ալ այս վայր- կեանիս պատրաստուելու վրայ էի: Գնա՛ լոգանքին պատրաստութիւնները տես:

Ջաւի իր տիրուհիին գիշերային պատի- ւին համար միշտ ուրախ ու զուարթ, հը- պարտութեամբ սենեակէն դուրս ելաւ:

ԺԵ.

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԱՂՕԹՔԸ

Գիշերուան ժամը տասնին, խարտեաշ Սուլթանուհին ամէն կերպով պատրաստ ներքինապետին գալուն կը սպասէր, որ- պէսզի անոր առաջնորդութեամբ իր հզօր տիրոջը ու կողակիցին գիրկը առաջնոր- դուի:

Եթէ մարդ այդ ժամուն նրբակազմ Սուլթանուհիին կերպարանքը դիտէր, պիտի կարծէր թէ՝ ներշնչուած մար- գարէուհիի մը կամ այն յանդուգն կինե- րէն միոյն առջեւ կը գտնուէր, զոր պատ- մութիւնը միշտ անոնց այրերէն գերիվեր դիրք մը վերապահած է:

Ուրիշ ոչ մէկ տեղ տկարութիւնը եւ անզօրութիւնը այնքան տեսլականացած չեն որքան կնոջ մէջ: Ատոր համար, ա- մէն անգամ որ կնոջ անզօր հոգիին մէջ փոփոխութիւն մը գոյանայ եւ տկարու- թեան յաջորդէ յանդգնութիւնը, այդ ե- րեւոյթը միշտ դարերու հիացման պատ- ճառ կ'ըլլայ: Բռնենի մը մարդ մը բղըք- տելը բնական բան մըն է, սակայն թի- թեռի մը մարդ մը բզքտելը զարմանալի կը թուի, եւ տակաւ թերեւս մարդս ալ աւելի ցնցէ:

Տիգրան լուռ ու մունջ, սենեակին մէկ անկիւնը քաշուած Սուլթանուհիին ոգե- ւորեալ շարժումները կը դիտէր զոր Ջաւի օգնութեամբը դրդուիչ շրջազգեստ մը հագուելու կը պատրաստուէր:

Ոչ մէկը չէր կրնար գուշակել թէ անոր այդ ոգեւորութիւնը վեհ գաղափարէ մըն էր որ կուգար եւ ոչ թէ Սուլթանին ներ- կայանալու պատրաստուող կնոջ մը անա- փառութեան զգացումէն:

Պարզամիտ Ջաւի հայեացքը այդ փայ- լէն խաբուեցաւ:

— Ա՛խ, Սուլթանուհիս, կ'ըսէր ան Հայրիկէի վարսերը յարդարելով, դուն ինքդ անգամ անկարելի է որ այսօրուան գեղեցկութեանդ վրայ գաղափար մը ու- նենաս... Այս ի՛նչ աչքերու ոգեւորու- թիւն է... Հապա մո՞րթդ ըսես, այն- պիսի հուր մը ստացած է, որ կրնայ մար- մարը նոյնիսկ տաքցնել... Պիտի տեսնես թէ վաղը գիշեր ինչպէս դարձեալ Ջաւիդ քեզ պիտի յարդարէ, որովհետեւ վստահ եմ թէ Ն. Վեհափառութիւնը անպատճառ ձերդ բարձրապատուութիւնը վերստին իր քովը պիտի հրաւիրէ:

Մխամխտ կնոջ այդ հաւաստքին վրայ, Հայրիկէ երիտասարդին կողմը շեշտակի ակնարկ մը նետեց, մինչ Տիգրան անոր այդ ակնարկին ժպիտով մը պատասխա- նեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՋՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Այրի Տիկին Տիւրիյա Մեծատուրեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Մեծատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Անկօ, Օր. Ալիս Մեծատուրեան, այրի Տիկին Ագնիւ Սէթեան եւ զաւակները (Ամերիկա), այրի Տիկին Վերժին Տէր-Ազարեան եւ զաւակները, Պր. Բիւզանդ Քէօթահեալեան եւ զաւակները եւ Էքպէրեան, Պապէրեան, Նիկողոսեան, Մինէլեան, Պալեան, Ֆըչըճեան, Յակոբեան, Սազաթէլեան եւ Տօքթ. Լըմէռ ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին

ՅԱԿՈԲ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

(80 տարեկան, Իզմիրցի)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 1ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, Երկուշաբթի, 6 Դեկտեմբեր ժամը 14,15ին (Ռիւ տէ Թուռս Շանթիէ): Թաղումը Շաւիլի վերեզմանատունի ընտանեկան դամբարանին մէջ:

×

Այս տխուր առթիւ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Տիւրիյա Մեծատուրեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Հ. Թորոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մ. Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Գալայճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ա. Թորոսեան եւ զաւակները (Թուլուզ) եւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հայ կազմակերպութեանց, եւ բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, հեռագրով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով եւ անձամբ այցելելով մասնակից եղան իրենց վշտին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին ողբացեալ

ՀՐԱՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Երջանիկ Պետրոսեան (Պէսանքուռէն) 100 Ֆր. կը նուիրէ իր ամուսնոյն Երուանդ Պետրոսեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ, «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ԻՍԻԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

12ՐԴ ՑԱՆԿ

Այրի Տիկին Շ. Ատանալեան 500, Տէր եւ Տիկին Խ. Կիւրինեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Ավանօղեան, Տէր եւ Տիկին Գր. Զուլեան, Պր. Յ. Խորիկեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Ասլանեան 200ական, Տէր եւ Տիկին Ա. Յակոբեան, այրի Տիկին Ս. Պօղոսեան, այրի Տիկին Ո. Ասատուրեան 100ական, այրի Տիկին Բալուեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Խանդիմուրեան 50, այրի Տիկին Ս. Ընպատեան 100 Ֆր.:

Նախորդ ցանկի մէջ կարդալ՝ Տօնիկ Թէրզեան - Դերձակեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարապետեան եւ Պ. Նուպար Կիպրանոսեան (Քլամառ):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ ԵՒԱ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 Ֆր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արշալոյս Յակոբեան (Մարսէյլ) կը նուիրէ 50 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օղափոխութեան կայանի կահաւորման, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Միսաք Գապայեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Տեսչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի 150 Ֆր. Ստեփանեան եւ Շէխիկեան ընտանիքներէն, Մարսէյլ եւ Փարիզ, իրենց քեռայրին՝ Վահրամ Թորամանեանի մահուան տխուր առիթով: Պր. Արամ Շէխիկեան 50 Ֆր. Կարապետ Կտաւեանի մահուան առիթով: Յակոբ Միրագեան 100 Ֆր. մօրը մահուան տխուր առիթով:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը 4 Դեկտեմբերին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգը՝ տեղւոյն վրայ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
A la Salle du GRAND CERCLE
AU CASINO DE CHARBONNERES
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շահպազեան Յարութիւն Մարտիրոսի, ծնած 1908ին Վանի Ալիւր գիւղը: Կորսուած է 1942ին, պատերազմի ատեն: Գրել՝

DERDERIAN Y.
25, Rue Joseph Desbas
69 - Meyzieu
FRANCE

×

Տիկին Վիքթորիա Բալոյեան (ծնեալ Շալճեան) ընիկ Եսկիշէհիրցի, կը փնտռէ իր մայրը՝ Մաքրուհի Շալճեան եւ եղբայրը՝ Լեւոն Շալճեան, զորս կորսնցուցած է 1922ին Աֆիոն Գարահիսարի մօտերը, երբ եղբայրը երկու տարեկան էր: Կը կարծուի թէ Քանատա են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Madame Paloyan
45, Rue de la Défense
92 - Issy-les-Moulineaux
FRANCE

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ (4 Դեկտ.) կէսօրէ ետք ժամը 6ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի բոլոր ընկերները անխտիր Դեկտ. 8, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ
ԹԷՅԱՍՐԱՀԸ

Դեկտեմբեր 5ին Կիրակի օր ժամը 17ին
HOTEL SPLENDIDE

Գեղարուեստական խնամուած բաժին երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ զանազան հաճելի անակընկալներ:

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները, Միութեան բարեկամները եւ համակիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

PLEYEL — SAMEDI 4 DECEMBRE à 17 h. 45 252 Fbg. St. Honoré, Métro Ternes

Adiss Harmandyan

et son excellent Orchestre au Grand Complet dirigé par JASQUES KODJIAN

Au programme 21 de ses succès, dont plusieurs nouvelles chansons composant sont 4ème disque

Akhtamar, 2750 *Dareguan, Dzarighner, Yes tche kidem, Djerani bess, Akh garod, Noune*

ADIS HARMANDYAN dédicacera ses disques dans le grand hall, durant les 10 à 15 minutes d'Entracte.

En début de spectacle, audition en première mondiale de l'enregistrement d'un indicatif musical d'ARMENIA MONDIA, interprété par l ensemble folklorique d'Arménie, dirigé par TATOUL ALTOUNIAN

Chaque programme - tombola donnera droit à une pochette surprise à retirer à nos expositions (§), et pourra gagner le gros lot (Tapis d'Arménie) dont le tirage et sa remise, se feront à la fin du spectacle.

RESERVATION

tous les jours à la Salle Pleyel — Samedi ouverture à 17 h.

(§ *Semaine Arménienne au Centre Commercial du Parking Foch - Etoile du* 17 *au* 29 *Décembre* 1971 *de* 11 *h. à* 21 *h.*

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՇԱԲԱԹ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 4 DECEMBRE 1971

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12282

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.282

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ ՀՈՐԻԶՈՆԻՆ ՎՐԱՅ

—o—

Զորուկէս տարին բաւական չեղաւ հաշուեյարդարի ենթարկելու վեց օր մի-այն տեւած կռիւներու հետեւանքով ծագած բարդ խնդիրները:

Հրադադար յայտարարուած է 1970 Օգոստոսէն ի վեր: Պարբերական ընդհարումները դադրած են: Լռած են թնդանօթներն ու օդային ռմբակոծումները: Կողմերը հաշտեցնելու հողը ստանձնած են ՄԱԿի իրաւարարն ու 4 մեծ Պետութիւնները, որոնք տարիներէ ի վեր ջուր կը ծեծեն:

Երբեմն թեթեւ լոյսեր կը նշուլեն հորիզոնին վրայ, սակայն շուտով կը մարին առուլի մը պէս:

Յստակ տեսակէտներ ունին Արաբներն ու Իսրայէլը՝ բնականոն վիճակ ստեղծելու համար: Ո՛չ մէկը կ'ուզէ զիջիլ իր պահանջներէն: Բոլոր բանակցութիւններն ու սակարկութիւնները երկու խուլերու տրամախօսութեան տպաւորութիւնը կը ձգեն:

Արաբները յամառօրէն կառչած են ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին 22 Նոյեմբեր 1967ի բանաձեւին, որ ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ գրաւուած արաբական հողամասերու պարպումը իսրայէլեան բանակներուն կողմէ: Այս նախապայմանի ընդունումէն վերջ է միայն, որ կ'ուզեն բանակցութեան սկսիլ յարակից զանազան հարցերու, ի մէջ այլոց Սուէզի ջրանցքին բացման մասին:

Իսրայէլ իր կողմէ ամուր կառչած է իր գրաւած հողերուն եւ չուզեր մէկ մատնաչափ իսկ քաշուիլ՝ նախքան իր հիմնական պահանջներուն ընդունումը Արաբներուն կողմէ:

Հրեաները երկու հազար տարի երազեր էին տիրանալու Երուսաղէմին: Եւ ամէն Նոր Տարիի իրար շնորհաւորելու առթիւ մէկ մաղթանք միայն ունէին, — «գալ տարի յԵրուսաղէմ»: Այժմ որ չորսուկէս տարիէ ի վեր իրենց ձեռքն է Սուրբ Քաղաքը, չեն ուզեր հեռանալ անկէ: Չեն ուզեր երկրորդ անգամ երկու հազար տարի եւս սպասել՝ վերաշինելու համար Սողոմոնի քանդուած տաճարը: Կ'ուզեն Երուշաղայիմը դարձնել Իսրայէլի անվիճելի մայրաքաղաքը:

Հողային ուրիշ պահանջներ ալ ունին — ինչպէս Կոլանի բարձունքն ու Շարմ էլ-Շէյխը — սահմաններու ապահովութեան համար:

Կայ նաեւ Պաղեստինի արաբ գաղթականներուն իրենց հայրենի տուները վերադառնալու հարցը: Յորդանանի, Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Իրաքի հողերուն վրայ ապաստանած շուրջ մէկ միլիոն Պաղեստինցիները տուն-տեղ եղած են հարեւան ցեղակից ու կրօնակից երկիրներուն մէջ: Կան որ իրենց երկրորդ հայրենիքներուն մէջ հաստատուած են 1948-էն ի վեր: 1956ին տեղի ունեցաւ երկրորդ բանագաղթը, երրորդը՝ 1967ին:

1948ին գաղթողներուն մէջ սերունդ փոխուած է արդէն: Ու շատ հաւանական չէ, որ նորերը ուզեն երթալ Պաղեստին, զոր չեն ճանչնար: Յետոյ՝ Հրեաները քանդած են Արաբներու տուները եւ տեղը նորը չինած՝ հիները անճանաչելի դարձնելու սատիճան: Իսրայէլ կ'առաջարկէ դրամական հատուցում ընել գաղթականներուն՝ իրենց լքած տուներուն եւ կալուածներուն փոխարէն:

Շատ դժուար լուծուելիք հարցեր են ասոնք:

Դրական արդիւնքի մը չհասան խրատախոհութեան մը յանգելու համար 1967էն ի վեր տեւող բանակցութիւններն ու բարեխօսութիւնները: Կողմերէն իւրաքան-չիւրը կը վայելէ գերատիճան մեծ Պետութեան մը պաշտպանութիւնը:

«Զինեալ խաղաղութեան» շրջան մը կ'ապրի Մերձաւոր Արեւելքը: Սանձարձակ զինարշաւի լծուած են Արաբներն ու Հրեաները: Մոսկուա կը սպառազինէ առաջիններ, Ուաշինկթըն՝ Իսրայէլը:

Եգիպտոսի նախագահը Զօր. Անուար էլ-Սատաթ առենէ մը ի վեր անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտայ: Քանիցս հրապարակաւ յայտարարեց, որ եթէ մինչեւ տարեվերջ խաղաղ լուծումի մը կարելի չըլլայ յանգիլ, խօսքը պիտի պատկանի զէնքին, իբրեւ միակ միջոցը:

Իբրեւ նախատեսութիւն նման հաւանականութեան մը՝ արաբական միացեալ ճակատ կազմելու փորձեր կ'ըլլան ներկայիս Գահիրէի մէջ, ուր ժողով կը գումարէ Արաբ. Պաշտպանութեան Խորհուրդը: Յորդանանի վարչապետ Ուասֆի Թալը: Յորդանանի վարչապետին սպանութիւնը արդէնք չելլի եղերական սպանութիւնը արգելք չեղաւ գագրեցնելու ժողովը, որուն կը մասնակցի նորընտիր վարչապետը:

Անստոյգ է կացութիւնը:

Մութ ամպեր կուտակուած են հորիզոնին վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻԼԻԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

Չիլի ներքին տագնապի մատնուած է: Կառավարութիւնը արտակարգ վիճակ հռչակեց Սանթիակոյի նահանգին մէջ, երբ առջի օր ցոյցեր եւ բուռն բախումներ տեղի ունեցան զանազան հատուածներու միջեւ:

Միջադէպը սկսաւ կիներու կողմէ կազմակերպուած ցոյցով մը: Այս վերջինները կը բողոքէին ուտեստեղէնի եւ առօրեայ ապրանքներու պակասին դէմ շուկայի վրայ, որ հետեւանք է շուկայի սպառարկման անկանոնութեան, ինչպէս նաեւ այն իրողութեան, որ բանջարեղէն կ'արտածուի Քուպա:

Ցուցարարները, որոնք կը պատկանին քրիստոնեայ-դեմոկրատ, աջ եւ ծայրայեղ աջ խմբակցութեանց, բախում ունեցան համայնավար տարրերու հետ, որոնք հրապարակ իջան արգիլելու համար ցոյցը: Բախումը եղաւ բուռն, կիներուն միացան այրերը եւ ոստիկանութիւնը, որ փորձեց միջամտել եւ վերջ տալ կռիւներուն:

Բախումներու հետեւանքով հարիւրի մօտ անձեր վիրաւորուեցան եւ նոյնքան մըն ալ ձերբակալուեցան:

Կառավարութիւնը անմիջապէս արգիլեց ցոյցերը եւ պահանջեց մամուլէն, որ «տագնապալի բնոյթ» ունեցող լուրեր չհրապարակէ: Միեւնոյն ատեն փակել տուաւ ձայնասփիւռի երեք կայաններ, որոնք ընդդիմադիր կուսակցութիւններու կը պատկանին: Կառավարութեան առարկութիւնը այն է, թէ ասոնք «ծանր» լուրեր ձայնասփռեցին ցոյցերուն մասին:

Ներքին նախարարին համաձայն ցոյցը մաս կը կազմէր «խռովմիտ ծրագրի» մը, որ կը ձգտէր «քանդել Չիլիի ժողովրդավարութիւնը»:

Այս ցոյցերը կը հաստատեն, թէ երկրին ներքին քաղաքական մթնոլորտը վատթարացած է: Արդարեւ, քրիստոնեայ-դեմոկրատները, որոնք միացած էին ձախ կուսակցութիւններու հետ՝ կազմելու համար կառավարութիւնը, ժամանակէ մը ի վեր բացայայտ կը դարձնեն իրենց դժգոհութիւնը կառավարութեան գործունէութեան նկատմամբ: Քրիստոնեայ-դեմոկրատները միացած են պահպանողական ընդդիմադիրներուն:

Որոշ շրջանակներու կարծիքով, դժգոհութիւնը աւելի մեծ բնոյթ ստացած է Ֆիտէլ Քասթրոյի Չիլի ներկայութեամբ: Այս վերջինը երկարաձգեց իր այցելութիւնը եւ Չիլի մնաց 24 օր:

Պղինձի հանքագործները, իրենց կարգին, աշխատավարձքի յաւելում կը պահանջեն ժամանակէ մը ի վեր, իսկ կառավարութիւնը կը մերժէ լրիւ բաւարարութիւն տալ ասոնց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՊՈՒԼԷՆ» բարեփոխումը որ Ազգ. Ժողովի կողմէ քուէարկուեցաւ մէկի դէմ 474 ձայնով (ինչ որ յաղթանակ մըն է կառավարութեան ընկերային քաղաքականութեան համար) զգալի փոփոխութիւններ կը բերէ առաւելաբար հանգստեան կոչուելէ ետք ստացուելիք թոշակներու համար: Յիշենք սակայն թէ այս բարեփոխութիւնը ի գործ կը դրուի 1975ին: Այդ թուականին, ընդհանուր զլութեան ենթակայ բոլոր աշխատողները, որոնք կրնան 37ուկէս տարի աշխատանք արդարացնել պիտի ստանան հիմնական աշխատավարձքի (սալէռ տը պազ, ներկայիս՝ 1650 ամիսը) 50 առ հարիւրը: Մինչ այդ 40 առ հարիւրը պիտի չարունակեն ստանալ: Անոնք որ արդէն իսկ հանգստեան թոշակ կը ստանան, 5 առ հարիւրի յաւելում մը պիտի ունենան 1972ի ընթացքին: Միակ աշխատավարձքի նպաստը, որ կը տրուի երբ կինը չաշխատիր եւ միայն ամուսնոյն աշխատանքով ընտանիքը կ'ապրի, պիտի կրկնապատկուի անոնց համար որոնք համեստ ամսականներ ունին, պիտի ջնջուի անոնց համար որոնք լաւ կը շահին եւ ներկայ սակը պիտի պահուի միւսներուն համար:

ԵԳԻՊՏՈՍ պատերազմի որոշում տալու պարագային Խորհ. Միութեան կարծիքը պիտի չառնէ, պիտի չխորհրդակցի անոր հետ նախապէս, յայտարարեց Մահմուտ Ռիատ, Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը:

ԿՈՍԻԳԻՆ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Դանիոյ վարչապետին հետ, Քոփէնհակի մէջ: Կոսիգինի Դանիա այցելութեան առթիւ ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի չկրկնուին Թորոնթոյի եւ Մոնրէալի դէպքերը:

ԽՄԵՐ ուժերը ծանր պարտութիւն մը կրեցին Փնոմ-Փէնէն 70 մղոն հիւսիս, Հիւսիս. Վիէթնամցիներու կողմէ: Բանակը հարկադրուեցաւ պարպել երկու քաղաք:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Տիկին Կոլտա Մէյր Ուաշինկթընի մէջ տեսակցեցաւ նախագահ Նիքսընի եւ Արտաքին նախարար Ռոճըրսի հետ: Տիկին Մէյրի այցելութեան նպատակն է ամերիկեան օժանդակութեան նպաստակն է ամերիկեան օգնութիւնը ձեռք ձգել: Նիքսըն տեսակցութեան ընթացքին նկատել տուաւ, թէ իսրայէլեան բանակը պէտք է շարունակէ զօրանալ եւ կատարելագործել իր զէնքերը: Ամերիկա պատրաստ է այս ուղղութեամբ օգնելու Իսրայէլի: Օգնութիւնը յանձնումի մասին խօսք չկայ:

ՀՌՈՄԻ դրամական ժողովէն ետք, կրկին կը խօսուի տոլարի արժեզրկման մասին Ծնունդէն առաջ եւ Ֆրանքի եւ եւրոպական այլ դրամներու վերարժեւորման: Արդէն իսկ տոլարը կ'իյնայ սակարաններու մէջ մինչ Ֆրանսա կը փորձէ կասեցնել օտար դրամագլուխներու մուտքը, չհազործումներու առաջքն առնելու համար:

ԵԼԻԶԱՊԷԹ Թագուհիին համար «աշխատավարձքի» յաւելում պահանջուած է 106 առ հարիւր համեմատութեամբ եւ ընդունուած: Յունուար մէկէն սկսեալ Մեծն Բրիտանիոյ Թագուհին տարեկան 980 հազար անգլիական ոսկի պիտի ստանայ (աւելի քան 100 միլիոն հին ֆրանք): Յաւելումներ պիտի ստանան նաեւ մայր-Թագուհին, իշխան Ֆիլիփ, Անն իշխանուհին եւ Մարկարէթ:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ Սառակաթ կրկին թեկնածու է նախագահական ընտրութեանց: Յարդ. միայն Տէմօ-Քրիսթիանի թեկնածուին անունը ծանօթ չէ: Ընտրութիւնը կը կատարուի Դեկտ. 9ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ցոյցեր եւ բախումներ տեղի ունեցած են ոստիկաններու եւ լիսէի աշակերտներու միջեւ: Քանի աշակերտ եւ եօթը ոստիկան վիրաւորուած են: Հաւաքուած ուսանողները ցոյց մը կ'ընէին Կիչարի նոր շրջաբերականին դէմ՝ «կարգն ու կանոնը լիսէներու մէջ»:

Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՉԱՄՉԵԱՆ

—o—

Յառաջի 26 Նոյեմբերի թիւով հրատարակեցինք Դէմքերու շարքէն Մ. Թ.ի գրութիւնը հռչակաւոր պատմաբան Հ. Միքայէլ Չամչեանի կեանքին ու գործին մասին:

Լրացնելու համար իր տուած տեղեկութիւնները Մխիթարեան ներհուն վարդապետին մասին, աւելցնենք, որ իր Պատմութիւն Հայոց եռահատոր ու հաստափոր երկը (1784-86) համառօտակի թարգմանուած է անգլերէնի եւ երկու հատորով հրատարակուած Կալկաթայի մէջ 1827ին:

Թարգմանիչն է Յովհաննէս Աւտալ, անդամ Պէնկալի Ասիական Ընկերութեան եւայլն:

Գրքի հեղինակի անունը՝ Հ. Միխայէլ Չամիչ. խորագիրը՝ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ, Ք. Ա. 2247էն մինչեւ յամի Տեառն 1780 կամ տոմարական թուականին Հայոց 1229»:

Ա. հատորը կը բաղկանայ ԽԱ-414 էջէ, երկրորդը՝ ԺԴ-565 էջէ: Գրքին սկիզբը դրուած է Լազարեան Ճեմարանի մեծադիր նկարը՝ հետեւեալ մակագրութեամբ. — «Ճեմարան կառուցեալ արդեամբ Պայազատ տոհմին Եղիազարեանց ի Մոսկով, յամի 1816»:

Ա. հատորին մէջ հրատարակուած է նաեւ Հայաստանի քարտէսը:

Յովհաննէս Աւտալ Բ. հատորի վերջաւորութեան աւելցուցած է 1780էն մինչեւ 1827, այսինքն մինչեւ անգլերէն թարգմանութեան հրատարակուելու թուականը պատահած դէպքերը, խմբագրուած իր կողմէ:

Հայերէն բնագրէն աւելի հազուագիւտ է Հ. Միքայէլ Չամչեանի 1827ին Կալկաթա հրատարակուած երկհատոր անգլերէն թարգմանութիւնը:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արտասահմանեան ԹՂԹԱՏԱՐԻ նոր սակերու հետեւանքով «Յառաջ»ի վարչութիւնը ստիպուած է բարձրացնել արտասահմանի բաժնեգինները Յունուար մէկէն սկսեալ: Նոր սակ 125 ֆր. տարեկան, սովորական թղթատարով: Օդանաւային սպասարկութեան համար դիմել թերթիս վարչութեան:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՃԱՓՈՆԷՆ

ԵՐԲ ԿԻԹԱ ԼԷՓՍԻՈՒՍԸ ԿԸ ՓՆՏՌԷԻՆՔ...

Ամբողջ Հայութիւնը միշտ երախտագիտութեամբ կը յիշէ Եոհաննէս Լէփսիուսը, գերմանացի գրագէտը եւ փիլիսոփան, որ իր կեանքի ընթացքին ճանչնալով հայ ժողովուրդը, սիրեց եւ պաշտպանեց զայն, պայքարելով ամէն տեղ ի նպաստ հայ դատին: 1915ի ջարդերուն առթիւ, Լէփսիուս բողոքեց անվախ, Թուրքիոյ զինակից գերմանական կառավարութեան դէմ, դատապարտելով գերմանական քաղաքականութիւնը ի նպաստ Թուրքերուն:

Խօսեցաւ ամէն տեղ, գրեց ի նպաստ Հայութեան եւ մինչեւ իր վերջին շունչը Հայութեան լաւագոյն բարեկամներէն մին եղաւ:

1921ին Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութեան ընթացքին բերաւ իր վկայութիւնը գերմանական դատարանին առջեւ՝ Պերլին, հայ ժողովուրդին կրած չարչարանքներուն մասին, յիշեց իրական դրուագներ ջարդերէն՝ կազմակերպուած Թուրքիոյ կառավարութեան ծրագրով, տուաւ փաստեր եւ յուզեց բոլորը: Սողոմոն Թէհլիրեանի անպարտ արձակուիլը իրեն ալ կը պարտինք:

Պզտիկ երախայ էի, երբ առիթը ունեցայ ծնողքիս հետ Փոցտամի իր տունը հրաւիրուելու, քանի մը անգամներ: Շատ համեստ կեանք մը ունէր եւ կ՚ապրէր իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ:

Մեզ բոլորիս համար հերոս մըն էր Եոհաննէս Լէփսիուս: Այդ ժամանակ 63 տարեկան էր, յաղթանդամ եւ հեզահամբոյր:

Կը յիշեմ իր բարի ժպիտը, հետաքրքրական խօսակցութիւնը, ազնիւ եւ սիրալիր վերաբերմունքը:

Իր կրտսեր աղջիկը՝ Կիթա, քսան տարեկան, կ՚աջակցէր իր հօր աշխատանքներուն, խանդավառ հայասէր մըն էր, հայերէն ալ կը սորվէր եւ սկսած էր խօսիլ: Ուրախութեամբ ճանչցանք զինքն ալ եւ կը զարմանայինք այս տեսակ բնտանիք մը գտնելով Գերմանիոյ մէջ:

Տարիներ անցան, եւ 1932ին, Կիթա Լէփսիուս եկաւ հաստատուիլ Փարիզ իր ամուսնոյն հետ: Մնաց մինչեւ 1939ի պատերազմին մօտենալը, բաժնուեցաւ իր ամուսինէն եւ վերադարձաւ Գերմանիա:

Պատերազմէն ետք, 1949ին օր մըն ալ դարձեալ Կիթա Փարիզ եկաւ, ուղղակի մեր տունը:

Բոլորովին փոխուած, առողջութիւնը կորսնցուցած, չարչարուած եւ ծերացած կերպարանքով մը:

Մեծ էր մեր ուրախութիւնը զինքը դարձեալ ողջ եւ ազատած գտնելով: Մեզի պատմեց իր տառապանքը Գերմանիոյ մէջ պատերազմի ընթացքին, եւ պատերազմէն յետոյ, ռուսական բանակին Փոցտամ մուտք գործելէն ետք:

Ո՞ւր էր մեր ճանչցած գեղեցիկ եւ խանդավառ Կիթան... դառնացած, ընտանեկան հոգերով լեցուն, բայց միշտ կը յիշէր իր հայրը, եւ ինքն ալ միշտ հետաքրքիր ու կապուած էր Հայութեան եւ անոր կեանքին:

Չէր ուզեր Եւրոպա մնալ, եւ քանի մը ամիս ետք մեկնեցաւ Ճափոն աշխատելու Թօքիօ գրադարանի մը մէջ, ուր ծանօթներ ունէր:

Տարիները անցան, իր լուրերը հազուագիւտ էին. գիտէինք որ աշխատանքի հանդարտ կեանք մը ունէր, եւ շատ սիրած էր Ճափոնը:

×

Օգոստոս ամսուն Ճափոն մեր ճամբորդութեան առթիւ մեծագոյն փափաքս էր գտնել Կիթան, որ հիմա ծերացած եւ եօթանասունը անցած կին մը եղած էր:

Հազիւ Թօքիօ հասած, եւ օգտուելով մեր առաջին ազատ օրերէն, որոշեցինք գտնել Կիթան, եւ իր հասցէն ձեռքերնիս, կնոջս հետ Թօքիոյէն բաւական հեռու էր գիւղը: Առաջին անգամ կը մտնէինք Թօքիոյի մեթրօն, բայց շնորհիւ հաճոյակատար Ճափոնցիներու երկար ճամբորդութենէ մը վերջ հասանք:

Իր բնակարանին եւ թաղին թիւը փոխուած էր. երկար շրջելէ յետոյ, շնորհիւ ոստիկանութեան գտանք իր նոր հասցէն:

Ամառ էր, եւ սոսկալի տաք: Սկսանք քալել՝ քարտէսը ձեռքերնիս: Տէնէնչօֆու էր գիւղին անունը, սիրուն տուներ, կորսուած ծառերու եւ պարտէզներու մէջ:

Անհամբեր էինք գտնելու Կիթան: Հասանք իր տան շրջանը, տուներուն վրայ գրուած էին գերմանական անուններ: Ամէն կողմ կը հարցնէինք, ոչ ոք բան մը կը հասկնար: Վերջապէս ճափոնցի տիկին մը առաջնորդեց մեզ տուն մը:

Նկարիչ այր եւ կին մը կը բնակէին հոն: Ոչ մէկ լեզու կը հասկնային, բացի ճափոներէնէն: Նախ հանեցինք մեր կօշիկները, եւ ըստ ճափոնական սովորութեան հագանք սանտալներ եւ առաջնորդուեցանք ներս: Արուեստագէտներու ճաշակաւոր տուն մըն էր:

— Կիթա Լէփսիուս, Լէփսիուս...

Բայց իրենց պատասխանէն բան մը կարելի չէր հասկնալ: Կը ջանային մեզ բացատրել ճափոներէն, երկար նախադասութիւններով եւ ժպիտով... միայն հասկցանք որ Կիթան հոն չէր:

Նկարիչները ամէն բանէ առաջ, ըստ ճափոնական սովորութեան, մեզի մէկ մէկ նկար ստորագրեցին, նուէր տուին, բայց մենք բան մը չէինք կրնար հասկցնել կամ հասկնալ: Վերջապէս ամուսինը քարթ մը գտաւ եւ մեզի բերաւ:

Նոր տարուան շնորհաւորական քարթ մըն էր, գրուած Կիթա Լէփսիուսի կողմէ, եւ ուղղուած իր դրացիներուն Անգլիոյ Պրիսթոլ քաղաքէն կուգար:

Այդպէս գիտցանք որ Կիթա Անգլիա մեկնած էր քանի մը ամիսէ ի վեր: Այցելութիւննիս պարապը անցաւ, եւ բախտը չունեցանք զինքը գտնելու: Յուսախաբութիւննիս մեծ էր:

— Պրիսթոլը մեր ճամբուն վրայ չէ... ըսի կնոջս, եւ տխուր ու յոգնած, անգամ մը եւս շրջելով գիւղին մէջ, վերադարձանք մեթրոյին կայարանը:

Ուխտերնիս անկատար էր, բայց կարծես թէ այդ գեղեցիկ կանանչազարդ գիւղին մէջ, Կիթա Լէփսիուսէն անուշ յիշատակ մըն էր մնացած:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՇԱՆԹԻ ՀԵՏ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Մանաւանդ, արտասովոր կորով ցոյց տուեց Շանթը հայ մշակոյթի պաշտպանութեան գործում: Նրա ընդարձակ եւ հմտօրէն հիմնաւորուած զեկուցումը Համազգայինի մասին կարելի է համարել դասական մի գործ: Եւ այնքան ուժ ու հաւատ կար նրա խօսքերի մէջ: Ես չեմ կարող ասել, թէ կեանքում էլ որքան հետեւողական էր նա իր տեսութիւնները գործադրելիս, բայց Հայ Ճեմարանի գոյութեան փաստը ինքնին պերճախօս ապացոյց է այդ տեսակէտից: Միայն անսահման հաւատի եւ զոհաբերութեան վրայ է հաստատուած կրթական այս տաճարը:

Դաշնակցական մտաւորականութեան յատուկ գաղափարական ոգեւորութեամբ ներկայացաւ Շանթը Ամերիկահայութեան, ուր եկել էր Ճեմարանի հանգանակութիւն անելու: Պայմանները այնքան էլ նպաստաւոր չէին, եւ շատերը յոռետես էին արդիւնքի մասին: Թւում է, թէ Շանթը ինքն էլ լաւատես չէր եւ գոհ պիտի մնար, եթէ 50–60 հազար տոլար հաւաքուէր: Բայց հանգանակուեց մօտ 130 հազար, կարելի է ասել բացառապէս Շանթի անձնական հմայքի եւ հեղինակութեան շնորհիւ: Խօսք չկայ, ընկերներն ու համակիրներն էլ ջանք չխնայեցին, բայց վճռական դեր կատարեց Շանթի անձը, իր հաւատաւոր խօսքը, իր երիտասարդական աշխոյժը: Ամերիկայի հողի վրայ ոտք դնելուց սկսած, մինչեւ մեկնիլը, նա առանց յոգնութեան նշաններ ցոյց տալու, շրջեց քաղաքից քաղաք, խօսեց մեծ ու փոքր ժողովներում, անհաշիւ տեսակցութիւններ ունեցաւ, անհաշիւ ճաշեր կերաւ (Ամերիկայի մէջ ճաշ ուտելն էլ գործի յաջողութեան գրաւական է), անհաշիւ այցելութիւններ արաւ եւ ամէնքի սրտերը գրաւեց իր խօսքով ու վարուելակերպով:

Ինձ համար բոլորովին անակնկալ էր այդ: Յիշում եմ, երբ Ճեմարանի հիմնադրութեան օրերին միտք ծագեց Շանթին կամ Ագրալեանին ուղարկել Ամերիկա, ես պնդում էի, որ վերջինը երթայ: Ինձ թւում էր, որ Նիկոլի պերճախօսութիւնն ու կենցաղագիտութիւնը աւելի էր համապատասխան ամերիկեան միջավայրին ու հոգեբանութեան: Շանթը իր այցելութեամբ արաւ աւելին, քան այն ժամանակ մենք սպասում էինք Ագրալեանից: Նա նուաճեց բոլորի սրտերը եւ խորունկ տպաւորութիւն թողեց ամերիկահայ հասարակութեան վրայ:

Սան Ֆրանսիսկոյում ես բախտ ունեցայ մի ամբողջ շաբաթ միասին անցընելու Շանթի հետ: Մեր խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը, յաճախ Ճեմարանն էր լինում, ի հարկէ, եւ երբեմն մեր տեսակէտները բաժանւում էին: Նա մեկնում էր զուտ մանկավարժական սկզբունքներից — գիտակից մարդ անհատներ պատրաստել: Գիտակից անհատը կը լինի լաւ հայ եւ լաւ քաղաքացի: Ինձ, սակայն, թւում էր, թէ շեշտը պէտք է դնել հայ անհատի եւ հայ քաղաքացիի վրայ: Ճեմարանի գլխաւոր նպատակը ո՛չ թէ հայախօս ու հայամիտ մասնագէտներ պատրաստելն է — բժիշկ, ճարտարապէտ, գործի մարդ — այլ գաղափարական հայ մտաւորականներ — ուսուցիչ, լրագրող, ազգային գործիչ եւայլն: Ըստ այնմ էլ պէտք է լինի Ճեմարանի ծրագիրը եւ կրթական-դաստիարակչական եղանակը: Ես պնդում էի, թէ Ճեմարանի պայմաններում, չայլութիւն է, օրինակ, մանկապարտէզը կամ նոյնիսկ նախակրթարանները, Ճեմարանի աշակերտութիւնը պէտք է հայթայթուի ազգային վարժարաններից, հետեւաբար, անհրաժեշտ է ներդաշնակութիւն ստեղծել Ճեմարանի եւ ազգային վարժարանների ծրագիրների միջեւ:

Շանթը այդ ամէնը մերժում էր: Նրա մտքում կար ներդաշնակ մի ծրագիր՝ պատճառաբանուած մանկավարժական-գիտական տուեալներով. վարից-վեր, մանկապարտէզից սկսած մինչեւ լսարանները մե՛ր կրթած ու դաստիարակած աշակերտները պէտք է լինեն, որպէսզի մեր ուզած մտաւորական անհատները ստացուեն: Տեսականօրէն, ի հարկէ, ճի՛շդ էր այս, բայց մեր պայմաններում, մեր սահմանափակ նիւթական միջոցներով — անհասնելի, դժբախտաբար: Նոյնիսկ Ամերիկայի պէս հարուստ մի երկրում, յաճախ, զիջումներ են տեղի ունենում մանկավարժական գիտութեան պահանջներից, ո՛ւր մնաց աղքատիկ մեր միջավայրում:

Սան Ֆրանսիսկոյից Շանթը մեկնեց գոհ սրտով. գոհ թէ՛ ընկերներից ու բարեկամներից...

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Ռուբէնի այդ երկտող գիմումները ամէն անգամ էլ ինձ յիշեցնում էին Արամին: Սրա ուշադրութիւնից էլ չէին վրիպում մեր այն ընկերները, որոնք գերադասում էին գրկանքներից տառապել, բայց դիմումներ չանել:

×

Լաւ չեմ յիշում թուականը, կարծեմ, 1920ի ամառն էր: Հիւանդութեանս պատճառով քաղաքային վարչութեան անդամ ընկերները մի ամսով ազատեցին ինձ գործերից եւ ուղարկեցին Ծաղկաձոր (Դարաչիչակ) կազդուրուելու համար:

Երբ ապաքինած պատրաստւում էի վերադառնալ Երեւան, հանդիպեցի Լեւոն Ամիրխանեանին (*), որից լսեցի ինձ համար շատ անսպասելի բաներ: Խօսքը վերաբերում էր Ծաղկաձորի շրջանում ընկած Թրքաբնակ գիւղերի մաքրագործման: Ես ուշադրութեամբ լսեցի, միաժամանակ աշխատելով ինձ զսպել, որպէսզի Ամիրխանեանը չնկատի իր պատմածի ձգած տպաւորութիւնը: Նա պատմում էր այն համոզմամբ, որ ես, իբրեւ Մրգաստանի (Երեւանի) Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ, տեղեակ պիտի լինէի այդ գիւղերը մաքրագործելու ծրագրին, որի իրագործման մասին էր նրա խօսքը: Մինչդեռ Ամիրխանեանի պատմածը ինձ համար ոչ թէ նորութիւն էր, այլ անհաւատալի բան: Մրգաստանի Կեդր. Կոմիտէն, որի անդամն էի ես, որքան գիտէի, նման հարցով զբաղուած չէր:

«Միթէ՞ իմ բացակայութեան այդ հարցը քննուել ու լուծուել է», անցաւ մտքովս: «Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս կարելի է թոյլ տալ նման բարբարոսութիւն», յուզւում էի ես, բաժանուելով Ամիրխանեանից: Որովհետեւ շրջանում ընկած երկու – երեք կոտոր Թրքական ողորմելի գիւղերը, ինչպէս թւում էր ինձ այն ժամանակ, ոչնչով չէին կարող սպառնալ մեզ: Ուրեմն, ի՞նչ կարիք կար նման դաժանութեան, անմեղ մարդկանց բնաւեր անել ու կոտորել՝ նմանուելով Թուրքին...:

Ընկերվարական իմ հասկացողութիւնները ոչ մի կերպ չէին կարողանում հաշտուել նման արարքների հետ:

Մտածում էի, որ Երեւանում ընկերներս կը բացատրեն խնդրի էութիւնը ու կը փարատեն կասկածներս: Սակայն մեծ եղաւ զարմանքս, երբ Երեւանում իմացայ, որ Կենտրոնական Կոմիտէն գաղափար չունի Ծաղկաձորի շրջանում տեղի ունեցած մաքրագործման մասին, թէեւ այդ շրջանն էլ կուսակցականօրէն ենթարկւում էր նրան:

Անդամներից ոմանց զայրոյթը, ինչպէս օրինակ, Սահակ Թորոսեանի, շատ մեծ էր: Ս. Թորոսեանը Ներքին Գործոց Նախարարի (որ Ռուբէնն էր) օգնական էր եւ ենթադրում էր, որ երեւոյթը ընդհանուր բնոյթ էր կրում եւ ինքը ոչ մի տեղեկութիւն չունի այդ մասին:

Որոշուեց հարցը տանել Բիւրոյին: Կենտրոնական Կոմիտէի անդամ ներկայացուցիչը, սովորաբար, մասնակցում էր Բիւրոյի նիստերին:

Կոմիտէի որոշմամբ, Բիւրոյի առաջիկայ հերթական նիստին ես պիտի ներկայ լինէի: Բիւրոյի նիստերին մասնակցում էր նաեւ Ս. Թորոսեանը, երեւի, Ներքին Գործոց Նախարարի օգնականի հանգամանքով: Սահակի հետ որոշեցինք, որ մեզ զբաղեցնող հարցի մասին զեկուցանի ինքը: Նա աւելի ձեռնհաս եւ կարող էր:

Երբ սկսուեց Բիւրոյի նիստը, Սահակը օրակարգից դուրս ձայն խնդրեց ու սկսեց խօսել Ծաղկաձորի Թրքաբնակ գիւղերի մաքրագործման մասին, որ արդէն կատարուած փաստ էր: Ռուբէնը բացակայում էր: Սահակը խօսում էր ջղայնացած շեշտով: Նրա խօսքը յարձակողական բնոյթ էր կրում. նա մեղադրում էր Բիւրոյին, որ ինքնագլուխ բաներ է անում, դուրս գալով իր իրաւասութեան սահմաններից: Ծաղկաձորի Թրքական գիւղերի մաքրագործման մասին՝ ոչ կառավարութիւնը լուր ունէր, ոչ էլ Կենտրոնական Կոմիտէն: Ի՞նչպէս կարող էր պատահել, որ Պետութեան մէջ գիւղեր կործանուեն եւ կառավարութիւնն այդ մասին տեղեկութիւն չունենայ կամ Կենտրոնական Կոմիտէի շրջանում նման դէպքեր տեղի ունենան՝ առանց այդ Կոմիտէի գիտութեան:

Սահակը դեռ չէր վերջացրել իր խօսքը, երբ ներս մտաւ Ռուբէնը: Հասկանալով, թէ բանն ինչումն է, նա սաստիկ գայրացաւ եւ, թափով բռունցքը խփելով սեղանին, բացագանչեց.

— Ո՞վ է այդ հարցը յարուցանողը այստեղ:

— Ե՛ս, — պատասխանեց Սահակը:

Հետեւեց ծանր վիրաւորական, կոպիտ խօսք Ռուբէնի կողմից: Սահակը անմիջապէս վեր կացաւ տեղից, առանց բառ արտասանելու, դուրս գնաց սենեակից: Այս ձեւով պատասխանեց Ռուբէնի անհանդուրժելի, վայրենի կոպտութեան:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(8 – Շար.)

(*) Դաւալուեցի մի ազնուական բնտանիքից ազնուական հոգիով մի անձնաւորութիւն, որն այն ժամանակ Երեւանի նահանգի փոխ նահանգապետն էր: Ա. Ա.

բեկամներից, թէ՛ գտած ընդունելութիւնից, թէ՛ իր անձի ու ճեմարանի հանդէպ ցոյց տրուած նիւթական ու բարոյական զուրգուրանքից, թէ՛ Քալիֆորնիոյ բնութիւնից — գոհ ամէն բանից: Վստահ եմ, թէ նոյն գոհունակ տրամադրութեամբ նա հեռացաւ նաեւ Ամերիկայից: Եւ արդար կերպով կարող էր ասել.

— Եկի, տեսի եւ յաղթեցի:

Յիշում եմ՝ իր մեկնումի նախորդ օրն էր կարծեմ. նստած էինք ընդունարանում՝ ճաշի պատրաստութեան սպասելով: Շանթը խաղում էր փոքրիկ Արայի հետ. նրան զանազան հարցումներ էր տալիս եւ սրամիտ պատասխաններ ստանում: Մէկ էլ դարձաւ ինձ, թէ՝

— Մենք կուգանք Ամերիկայէն օգնութիւն խնդրելու, մինչդեռ Ամերիկա ինքը մեր օգնութեան պէտք ունի: Ասոնք, ցոյց տալով փոքրիկ Արային, ամէնքը պիտի կորսուին, եթէ այսպէս ձգենք: Ճեմարան մըն ալ հոս պէտք է, քանի մը ճեմարաններ...

Ամերիկեան իրականութեան հետ ունեցած շփումը բոլորովին յեղաշրջել էր նրա միտքը Ամերիկահայութեան մասին: Առաջ Ամերիկան նրան պատկերանում էր — ինչպէս շատերին — սոսկ իբրեւ դրամի աղբիւր. այժմ նա տեսնում էր, թէ ազգային ի՜նչ մեծարժէք ուժ է Ամերիկահայութիւնը, որի նոր սերունդը, սակայն, արեւի տակ ընկած ձեան պէս արագ կերպով հալում է: Նա կարծես ափսոսած էր, որ աւելի առաջ չէր այցելել Ամերիկան: Եւ խոստանում էր մի քանի տարի վերջը վերադառնալ Ամերիկա, այս անգամ կրթական – մշակութային ձեռնարկի համար:

Այլեցուցիչ էր Շանթի կենսական եռանդը: Թւում է, թէ նա համոզուած էր, որ հարիւր տարի պիտի ապրէր: Այդ է պատճառը, երեւի, որ ամէն գործ, ամէնից առաջ, իր վրայ էր առնում եւ իր անձի հետ կապում: Հիմա, որ ծանօթանում եմ ճեմարանական գործունէութեան, նրա բնաւորութեան այս գիծը աւելի ակնբախ ձեւով է երեւան գալիս. ճեմարանում գործ չէ եղած, որ Շանթը իր սեփական ձեռքերով կատարելիս չլինէր: Ուժեղ եւ չեչտուած անհատականութիւնների նկարագրի յատկանիշն է այդ: Այդպէս չէ՞ին, օրինակ, Խրիմեան Հայրիկը, Ռոստոմը, Արամը, Անդրանիկը...

Բաժանուելիս մտքովս չէր անցնում, թէ մեր վերջին տեսակցութիւնն էր այդ: Համոզուած եմ, թէ Շանթն էլ այդպիսի մտածում չունէր: Նա դեռ այնքան առողջ էր, տոկուն եւ աշխոյժ, այնքա՛ն կենսական զօրութիւն կար մէջը... բայց՝ մարդ ենթադրում է, ճակատագիրը՝ կարգադրում: Ճակատագրի կամքն էր, որ մենք այլեւս չտեսնուենք այս աշխարհում...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՆՈՐ ԿԵՍԱՐԻԱ

—o—

Նոր Կեսարիոյ վերահաստատման լուրը թէեւ Հայաստանի մամուլին մէջ կարդացած էինք, սակայն Նիւ Եորքաբնակ հայրենակից Պ. Յարութիւն Նալպանդեան Հայաստանէն վերադարձի ճամբուն վրայ Փարիզի մէջ, աւելի մանրամասնութիւններ տուաւ խումբ մը հայրենակիցներու, եւ հաղորդեց թէ Նոր Կեսարիան, Երեւանէն շուրջ եօթանասուն քիլոմեթր հեռու, Հոկտեմբերեանի եւ Սարտարապատի մօտ հողամասի մը վրայ հիմնուած է, ապագային զարգանալու մեծ հնարաւորութիւններով:

Հարցում եղաւ թէ ինչո՞ւ սահմանին այդքան մօտ տեղ ընտրուած է, պատասխանեց որ «պատմական Հայաստանի հողին մեծ մասը կը գտնուի մեր դարաւոր թշնամի Թուրք Պետութեան ձեռքը, հետեւաբար երբ այս հողերը ազատագրուին Նոր Կեսարիան կը դառնայ կեդրոն մը, ինչպէս Հին Կեսարիան Փոքր Ասիոյ կեդրոնը, Կապադովկիոյ մայրաքաղաքն էր:

Ուրեմն Հին Կեսարիան Արգէոսի ստորոտը մեռաւ 1915 թուականին Մեծ Եղեռնի ժամանակ, կեցցէ՛ Նոր Կեսարիան Արարատի ստորոտը, Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան հովանաւորութեան տակ»:

Ահա այս նպատակով մեր յարգելի հայրենակիցը կոչ ըրաւ Փրանսահայ Կեսարացիներուն, Թալասցիներուն, Էվէրէկ – Ֆէնէսէցիներուն, Զամախլուցիներուն, Թոմարզացիներուն եւ Կեսարիոյ մօտիկ ու հեռաւոր շրջաններու պատկանող բոլոր հայրենակիցներուն, իբրեւ առաջին գործ ի մի հաւաքուելով նիւթական միջոցներ հայթայթել, որպէսզի Նոր Կեսարիան օժտուի հեռաձայնական ցանցի նորագոյն մեքենաներով, աւելցուց նաեւ որ Նոր Կեսարիոյ փողոցները պիտի անուանուին վերոյիշեալ քաղաքներու կամ գիւղերու անուններով, միայն Զմախլուի անունը պիտի փոխուի Արգէոսի: Ահա ասոնք էին մեր հայրենակցին պատմածները Նոր Կեսարիոյ մասին, ուր շնորհիւ Հայաստանի հեռատես ղեկավարներուն տուած դիւրութիւններուն, արդէն իսկ հիմնուած է թանկագին իւղի գործարան մը, շինուած են բազմաթիւ բնակելի շէնքեր եւայլն եւ դեռ կը շարունակուին շինարարական աշխատանքները:

Հիմա կը մնայ ուրեմն Փրանսահայ Կեսարացիներուն, ամէն ջանք թափել եւ մեզմէ պահանջուած գործը իրականացնել:

Այստեղ պէտք է ըսենք որ Կեսարիոյ եւ շրջանի Վերաշինած Հայրենակցական Միութիւնը իր հիմնուած օրէն ի վեր (1933 թուականին) միեւնոյն նպատակները կը հետապնդէր, երկրորդ համաշխարհային պատերազմէն առաջ, բաւական փայլուն աշխատանքներ էր ըրած եւ սակայն պատերազմէն վերջը նոյն թափով չընթացան աշխատանքները:

Ներկայիս առիթ է ուժեղ կերպով գործի անցնիլ եւ Կեսարացիներուն հայրենասիրական յատկութիւնները ցոյց տալ: Յիշենք նաեւ որ պատմական Հայ Կեսարիան, ամէն ինչ կորսնցուցած էր, նոյնիսկ իր լեզուն, բայց հայրենասիրական ոգին երբեք:

Արդ, սիրելի հայրենակիցներ, ինչպէս Արաբկիրցիներ, Խարբերդցիներ, Սեբաստացիներ եւայլն, իրենց քաղաքներուն անունները անմահացուցին մեր վերածնած հայրենիքին մէջ, նոր-նոր աւաններ հիմնելով, մենք ալ Կեսարացիի յատուկ գործունէութեամբ, պէտք է շէնցնենք Նոր Կեսարիան, իբրեւ յուշարձան մեր բիւրաւոր զոհերուն յիշատակին համար:

Փարիզի, Լիոնի, Մարսէյլի շրջաններու հայրենակիցներ պէտք է հաւաքուին, կազմեն վարչութիւններ եւ օր մը իրարու քով գալով վերականգնեն Կեսարիոյ եւ շրջանի Վերաշինած Հայրենակցական Միութիւնը, որպէսզի կեդրոնացեալ ձեւով եւ կազմակերպուած աշխատինք, մայր հայրենիքին օգտակար ըլլալու եւ Նոր Կեսարիան շէն տեսնելու նպատակով:

Կեցցէ Նոր Կեսարիան:

ՅԱԿՈԲ Ս. ՎԷԶԻՐԵԱՆ

Յ. Գ. Նամակագրութիւնը ընել հետեւեալ հասցէով.—

Աւետիս Գալֆայեան
62, Rue Gambetta
Fontenay s/Bois - 94

ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի հայ գաղութը վերջերս դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու իր մէկ ազնիւ անդամը յանձին՝ Տիկին Հերմինէ Ասլանեանի:

Բնիկ պոլսեցի եւ մօրը կողմէ ամիրաներու գերդաստանի պատկանող, ողբացեալը միշտ բարձր դիրք մը գրաւած է հայ կանանց ընկերութեան գլուխը: Ասիկա արդիւնքը չէր միայն իր ազնուական ծնունդին այլ՝ առաւելաբար իր անձնական արժանիքին: Զգայուն եւ նուրբ նկարագրի տէր, զարգացած եւ հաղորդական բնաւորութեամբ օժտուած, միշտ փնտռուած էր բոլորէն:

Զոհաբերող ոգիի տէր, միշտ ծառայած է հայ մշակոյթի տարածման եւ մասնակցած բարեսիրական կազմակերպութեանց հանրանուէր գործունէութեան:

Տիկին Պետրոսեանի կողքին աշխատած է Հայ Ուսանողներու Օգն. Մարմնին մէջ: Աւելի առաջ, 1929ին Տոքթ. Ղազարոսեան հիմնած էր մրցանակ մը սահմանուած այն օտարներուն որոնք նպաստած են հայ մշակոյթի ծանօթացման, եւ այդ մարմինը մկրտած էր Տիկին Զօր. Պրեմոնի անունով, առ ի երախտագիտութիւն Հայերու այս բարերար տիկնոջ: Այս նպատակաւ կազմուած տիկնանց մարմնին մէջ, Տիկին Ասլանեան նախ ստանձնեց քարտուղարուհիի, ապա Տիկին Սթանպուլեանի մահէն ետք, 1954ին միաձայն որոշումով, նախագահի պաշտօնները:

Այս նոր բեռան տակ ալ, Տիկին Ասլանեան միշտ ջանք չխնայեց լաւագոյնս ապրեցնելու համար այս մարմինը, հակառակ նիւթական թէ այլ դժուարութեանց:

Տիկին Ասլանեանի մահով, կը կորսնցնենք անկեղծ հայրենասէր մը եւ Մեծ Տիկին մը:

Բ.

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ ՄԸ

—o—

Իգմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը այս տարի եւս գիտցաւ յարգել 1922ին զոհուած իր բազմահազար սիրելիներուն յիշատակը:

Առաւօտուն Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցիին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստը: Պատարագող Գիւտ Ծ. Վրդ. Նաղգաշեան իր քարոզին մէջ յիշեց քառասունեւինը տարիներ առաջ կատարուած ահաւոր եղեռնը: Կէսօրին վաթսուն հայրենակիցներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ հոգեճաշը «Կավռոշ» ճաշարանին մէջ:

Միութեան նախագահ Պ. Հրանդ Սարեան նախ քան ճաշը աւուր պատշաճի քանի մը խօսք ըսելէ յետոյ հրաւիրեց ներկաները ոտքի վայրկեան մը լռութիւն պահել զոհերու եւ վերջերս հանգուցեալ հայրենակիցներու յիշատակին:

Հետզհետէ խօսք առին պատուոյ նախագահ Պ. Զատիկ Խանզատեան, Եղուարդ Մէնէվիշ, Փրանսերէն Պ. Տարագճեան եւ Հ. Գույումճեան:

Թամատայի պաշտօնը ձեռնհասօրէն, վարեց Տիկին Այտա Թորոսեան:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մեներգներով մասնակցութիւն բերին Տիկիններ Անմահունի, Հ. Կզերունի, Ժ. Սէթեան եւ Վ. Արսլանեան: Արտասանեցին Տիկին Մ. Քերմանեան, Տիկին Յասմիկ Քիւթնէրեան կարդաց Սեւակի գրութիւնը եւ Պ. Ճիզմէճեան արտասանեց:

Իրիկուան մօտ ժամը հինգին վերջացաւ ճաշը եւ հայրենակիցները ցրուեցան կորսուած սիրելիներու յիշատակը անմար պահելու համար Միութիւնը աւելի զօրացնելու հաստատ որոշումով:

Ե. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Զաւի շարունակեց.

— Ահա՛, տեսա՞ր Սուլթանուհիս, Զէյնէփն ալ խնդաց եւ ուրախացաւ որ վաղը գիշեր վերստին այդպիսի պատիւի մը պիտի արժանանաս: Է՛հ, Զէյնէփ, ըսաւ շատախօս սենեկապանուհին Հայուն դառնալով, տեսա՞ր թէ ինչ բախտաւոր աղջիկ ես... Ապրիս... ապրիս... երբ Ալիշէ հանըմը քեզ դարձեալ առնելու գայ, ես քու այդ բախտիդ համար քեզի աղուոր նուէր մը պիտի ընեմ, որպէսզի խեղճ Զաւի հանըմը յիշես... բայց Ն. բարձրապատուութիւն Մեծ Սուլթանուհին ալ չմոռնաս որ քեզ պատիւը ըրաւ իր ամենամեծ փառքի օրերուն իր քովը պահելու:

«Ա՜, գիտցած ըլլայ ձեր բարձրապատուութիւնը, վրայ բերաւ Զաւի վերստին Սուլթանուհիին դառնալով, որ ես մարդուս շուքին վրայ մեծ վստահութիւն ունիմ... տեսա՞ր Սուլթանուհիս, հաղիւ թէ այս աղջիկը ոտքը հոս դրաւ, բախտերնիդ անմիջապէս դարձաւ... Ա՜հ, եթէ Ալիշէ հանըմը հաւանէր Զէյնէփը հոս ձգել, ես գլուխովս կ՚երաշխաւորեմ, թէ Ն. Վեհափառութիւնը բնաւ ուրիշ կնոջ մը երեսը պիտի չնայի: Եւ ամէն օր իր Լալային պիտի ըսէ. «Այս գիշեր դարձեալ Հայրիէն կ՚ուզեմ»:

— «Բայց դարձեա՞լ Հայրիէն, Վեհափառ տէր, պիտի ըսէր մեծ-ներքինապետը, այնքան ուրիշ կիներ կան որ այս պատիւին կը սպասեն»: — «Ոչ, ոչ, Լալա, այդ սպասող կիներէն ո՞րը պիտի կարող անոր դեղձան վարսերը, ձիւթափայլ հոլանի կուրծքը, վարդանոյշ անուշ շրթները, գրաւիչ փոքրիկ բերանը, մարգարտաշար ակռաները եւ ճինաթոր մարմինը ունենալ որ կեանք կը բուրէ, սէր կը ներշնչէ եւ գինս ալ սէրով կը գինովցնէ... ոչ, ոչ Լալա, եթէ կ՚ուզես ինձ երջանիկ ընել, է՛հ ուրեմն, ինձ իմ սիրական Հայրիէս բեր...»:

Սենեկապանուհիին ամբողջ այդ շաղակրատ երեւակայութիւնը անորոշ վրդովումի մը նման մանկամարդ կնոջ այտերուն կը հնչէր: Սուլթանուհին միշտ երեսը սիրահարին կողմը դարձուցած էր եւ բարեսիրտ կնոջ ամէն մէկ երեւակայական խօսքին վրայ, երիտասարդ յեղափոխականին հետ շանթեր արձակող ակնարկ մը կը փոխանակէր:

Զաւիին խօսքերը Սուլթանուհիին ցասումը աւելի գրգռեցին:

Ասոնք իրեն երջանկութեան պատկերներ կը ներկայացնէին որոնք բնաւ փայլելու յուսացած չէր: Այս պատկերները ճիշդ այն պատկերներն էին որոնց միշտ երազած էր եւ որոնց համար ինքզինքը թէ՛ իր գուրգուրոտ սրտին, թէ իր զգայնոտ հոգիին, թէ՛ իր մտային զարգացումին եւ թէ իր դէմքին գեղեցկութեան արժանի կը գտնէր:

Սենեկապանուհիին ծաղկուէտ երեւակայութեան եւ երկամեայ ցամաք իրականութեան միջեւ եղած հակադրութիւնը իր վրիժառութեան գաղափարը առաւել եւս կ՚ամրապնդէր: Եթէ քանի մը վայրկեան առաջ տակաւին հոգին կը տատանէր, այժմ այլեւս ինքզինքը հանգստութեան պողպատով մը շրջապատուած կը գտնէր...

Պահ մը յետոյ Զաւի Սուլթանուհիին վարսերուն յարդարումը լրացնելով, քանի մը քայլ ետ ընկրկեցաւ եւ անոր վրայ հիացիկ ակնարկ մը սեւեռեց:

Ստուգիւ այդ պահուն խարտեաշ Սուլթանուհին ուրիշ որեւէ ժամէ մը աւելի գեղեցիկ էր: Սպիտակ մետաքսէ երկարաձիգ շրջազգեստ մը հագած էր, որուն ծանրագին ժանեակներէ կազմուած թեւնոցները թափանցիկ մորթ մը երեւան կը հանէին, այնպէս որ, ճրագին լոյսին տակ հանդիսատեսին աչքին այդ ժանեակները սպիտակ մետաքսէ հիւսուած վարդագոյն ճաճանչներու ձեւ մը կ՚առնէին: Վիզին շուրջ հագուստը ուղղանկիւն անկիւններով կը բացուէր եւ երկու քովերէն մինչեւ թեւերը ձիւնաթոյր ուսեր երեւան կը հանէր:

Այդ շրջազգեստը բոլորովին յատուկ ձեւով մը, շինուած էր: Մէջքին շուրջ, մէջի կողմէն կակուղ զսպանակ մը ունէր որ մէջքը բռնելու երկարուող որեւէ թեւի մը համար հլութեամբ կ՚ընկրկէր եւ հասակը ծածկող ամբողջ շրջազգեստը ինքնիրեն վար կ՚իյնար ու մարմինը միայն մետաքսէ թափանցիկ շապիկով կը ձգէր:

— Սուլթանուհիս գոչեց Զաւի տղայական ուրախութեամբ մը ձեռքերը իրար միացնելով, թող տուր որ առաջին անգամ ձեռքդ ես համբուրեմ:

Եւ վերստին Հայրիէի մօտենալով, մեծագին բոյրերով բուրումնաւորուած Սուլթանուհիին ձեռքը առաւ ու շրթներուն տարաւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Նազելի Գոր – Թուշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրէնկեան եւ Տէր եւ Տիկին Եղ – ուարդ Արզումանեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ազգականներուն, բարեկամ – ներուն, հայրենակիցներուն եւ բոլոր ա – նոնց որոնք սուգին մասնակցեցան իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՆԱՆԻԿ ԳՈՐԹՈՇԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Լա Վուլթէն (Արտէշ) Տէր եւ Տիկին Ագատ Պալեան (Ագատ–Մարգիկ) երեսուն ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգա – ւաճման, իրենց զաւակներուն՝ Ռուբէն–Միսաքի եւ Թագուհիի մկրտութեան ա – թիւ, որ տեղի ունեցաւ 14 Նոյեմբերին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, կնքահայ – րութեամբ Պր. Անանիա Խաղնաճեանի եւ Օր. Լուսի Խաղնաճեանի:

×

Այրի Տիկին Արշալոյս Ֆէնէրճեան իր ամուսնոյն մահուան չորրորդ տարեդար – ձին ի յիշատակ կը նուիրէ 30 Ֆր. Ազքա – տախնամին, 25 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, 25 Ֆր. Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառա – ջ»էն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍՈՂԱՆԸ

Դեկտեմբեր 5ին Կիրակի օր ժամը 17ին

HOTEL SPLENDIDE

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ զանազան հաճելի անա – կընկալներ:

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները, Միութեան բարեկամները եւ համա – կիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Ի – վէթ Առի իր մօր՝ Լուսաբեր Գէրէմէճ – եանի *մահուան առթիւ եւ ընկերուհի Ար – շալոյս Քիւրքճեանի իր ամուսնոյն* Անու – շաւան Քիւրքճեանի *մահուան առթիւ:*

A VENDRE

FABRIQUE DE TRICOTS

Matériel moderne, circulaires et rectiligne, proche banlieue 700 m2

×

ԾԱԽՈՒ Է

Հիւսուածեղէնի գործատուն մը, մերձաւոր արուարձանի մէջ, 700 քառակուսի մեթր արդիական կազ – մած, սիրքիւլէռ *եւ* ռեքթիլինէը:

S'adresser :

MICMACHER
9, Rue Saulnier, Paris (9e)
Tél. : 770-76-86

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուա – կաններուն՝

Համազասպ *խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմ – բեր ժամը 21ին:*

Վարուժան *խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմ – բեր ժամը 21ին:*

Ակնունի *խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկ – տեմբեր ժամը 21ին:*

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շըր – ջանի ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ (4 Դեկտ.) կէսօրէ ետք ժամը 6ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վա – րանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մօ – րիսի բոլոր ընկերները անխտիր Դեկտ. 8, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օ – րակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայու – թիւնը պարտաւորիչ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ըն – կերակցութեան վարչութիւնը շնորհակա – լութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսա – կի հետեւեալ նուէրները, եկեղեցւոյ պայ – ծառութեան համար.—

Ազաւնի Մենծիկեանի մահուան քառա – սունքի հոգեհանգիստի առթիւ՝ Տիկին Բ. Քէօլէեան 30 Ֆր., Մանուքա Քէնթէք – եանի թաղման առթիւ Քէշեան եւ Վար – դուկեան ընտանիքներ 50 Ֆր., Ա. Մա – նուկեան 20: Կիւլքառ Օհաննէսեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին Կիւլխասեան ընտանիք 50: Արամ եւ Մարի Թէքէեաններու հոգեհանգիստին Տիկին Սեդա Սարգիսեան 30, Տէր եւ Տիկին Աննի եւ Անտրէ Միսակեաններ բիւրեղա – պակիէ մեծ սրուակ մը բերանը արծաթա – պատ եւ կանթերը նոյնպէս արծաթէ՝ ջրօրհնէքի համար: Աստղիկ Պասմաճեանի (ծնեալ Մաթիկեան) մահուան քառա – սունքի հոգեհանգիստին Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պաժան 50 ֆրանք: Յովսէփ Մարաշլեանի մահուան տարելիցի հոգե – հանգիստին Նազարէթ Մարաշլեան 100, Յ. եւ Ա. Մարաշլեան 40 Ֆր.: Ալիս Տէր–Մարտիրոսեանի (ծնեալ Աւոյեան) մահ – ուան տարելիցին Մ. Աւոյեան եւ զաւակ – ները 30, Ա. Տէր–Մարտիրոսեան, Կ. Զէօրէքճեան, Պ. Ժողվարեան 20ական: Լուսի Մաթիկեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ն. Նիքոթեան եւ Օր. Մ. Եա – ղըճեան մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Միու – թեան 100 Ֆր.: Պաղտասար Պաղտասար – եանի թաղման առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սօ – ղոմոնեան 100, Ե. Պ. եւ 100 Ե. Տ. Միու – թեան, Տէր եւ Տիկին Լօրան Խօքիւզեան 50, Ե. Պ. 50 Ե. Տ. Միութեան, Տիկին Ա. Մենչուրեան, Կիրակոսեան ընտանիք 50ական, Տիկին Է. Ջրբաշեան, Հ. Բ. Ը. Մ. Տիկնանց Միութիւն դպրոցին 50ա – կան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սիսակեան 20 Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Վարպետեան ի – րենց զաւեր Ժաքլինի ընդ Պր. Տ. Ար – վիսյի ամուսնութեան ուրախ առիթով 100, Ե. Պ. եւ 100 յուշարձանի ֆոնտին. նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Տէօլէնեան 50 Ե. Պ. եւ 50 յուշարձանի ֆոնտին, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պէրպէրեան (կնքահայր) 50: Տէր եւ Տիկին Շառլ Ճէրճէրեան 100 Ֆր. նուէր Ե. Պ.:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ ԵՒԱ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆԻ
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 ֆր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴ-ՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամա – կան ժողովը 4 Դեկտեմբերին, Շաբաթ ե – րեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքա – տեղին: Օրակարգը՝ տեղւոյն վրայ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս

A la Salle du GRAND CERCLE
AU CASINO DE CHARBONNERES

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շահպազեան Յարութիւն Մարտիրոսի, ծնած 1908ին Վանի Ալիւր գիւղը: Կոր – սուած է 1942ին, պատերազմի ատեն:

Գրել՝

DERDERIAN Y.
25, Rue Joseph Desbas
69 - Meyzieu
FRANCE

×

Տիկին Վիքթորիա Բալոյեան (ծնեալ Շալճեան) ընիկ Էսկիշէհիրցի, կը փնտռէ իր մայրը՝ Մաքրուհի Շալճեան եւ եղ – բայրը՝ Լեւոն Շալճեան, զորս կորսնցու – ցած է 1922ին Աֆիոն Գարահիսարի մօ – տերը, երբ եղբայրը երկու տարեկան էր: Կը կարծուի թէ Քանատա են: Լուր ու – նեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Madame Paloyan
45, Rue de la Défense
92 - Issy-les-Moulineaux
FRANCE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ – պարահանդէսը Կիրակի, 19 Մարտ 1972:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկ – նանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ աննախըն – թաց պատրաստութեամբ, 15 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, Սալոն Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ: Եւրոպական առաջնա – կարգ նուագախումբ: Շէնշող միջավայր եւ ճոխ պիւֆէ:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երե – կոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

×

ՅԱՑԳԱՏՕՆ (ՌԷՎԷՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյ – թը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրո – ցին եւ երիտասարդներու ակումբին շի – նութեան:

PLEYEL — SAMEDI 4 DECEMBRE à 17 h. 45 252 Fbg. St. Honoré, Métro Ternes

Adiss Harmandyan

et son excellent Orchestre au Grand Complet dirigé par JASQUES KODJIAN

Au programme 21 de ses succès, dont plusieurs nouvelles chansons composant sont 4ème disque

Akhtamar, 2750 *Dareguan, Dzarighner, Yes tche kidem, Djerani bess, Akh garod, Noune*

ADIS HARMANDYAN dédicacera ses disques dans le grand hall, durant les 10 à 15 minutes d'Entracte.

En début de spectacle, audition en première mondiale de l'enregistrement d'un indicatif musical d'ARMENIA MONDIA, interprété par l ensemble folklorique d'Arménie, dirigé par TATOUL ALTOUNIAN

Chaque programme - tombola donnera droit à une pochette surprise à retirer à nos expositions (§), et pourra gagner le gros lot (Tapis d'Arménie) dont le tirage et sa remise, se feront à la fin du spectacle.

RESERVATION

tous les jours à la Salle Pleyel — Samedi ouverture à 17 h.

(§ *Semaine Arménienne au Centre Commercial du Parking Foch - Etoile du* 17 *au* 29 *Décembre* 1971 *de* 11 *h. à* 21 *h.*

LYON

Dimanche, 5 Décembre à 20 h. 30, Salle Rameau, 5 Rue Henri-Flandrin, Lyon le
VENTE DE BILLETS : *Scouts Arméniens de Lyon* (60-56-78)
Pressing Genas, 18 Rte de Genas, Lyon 3e (60-54-15)
Agence Sévan, 50 Cours de la Liberté, Lyon 3e

MARSEILLE

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, auPalais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).
VENTE DE BILLETS :
Restaurant « Jean-Jaurès », 26 Pl. Jean-Jaurès « La Plaine », Marseille 1er
Claryss'Bar, Mlle Arzoumanian, 1 Pl. des Capucins, Marseille 1er
Buvette du Parc Chanot, M. Avakian, Palais des Congrès, de 8 h. à 18 h. Rond point Prado, Marseille 8e
Epicerie Yervant Der Mesrobian, 18 Ave. Figonne - Beaumont, Marseille 12e
Epicerie Mlle Tahmissian, Campagne Perrier - Vallon des Tuves, Marseille 15e

VALENCE

Lundi 6 Décembre à 20 h. 30 Salle des Fêtes
Vente de billets : Ets. Maksoudian, Rue Bouffier 48

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 5 DECEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12283 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 47e ANNÉE — N° 12.283

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

—o—

Հայաստանի խորհրդայնացման քառասնամեակի տօնակատարութենէն առաջ համայնավար գործակալներ, նոյնիսկ հայրենիքէն վերադարձող քարեմիտ գրուաշրջիկներ խորհրդաւոր ձեւերով աւետաբեր լուրեր կը բերէին Հայաստանէն սփիւռքի Հայութեան:

Կը հաւատէին թէ այդ «բարեբաստիկ» տարեդարձին առթիւ Երեւան պիտի այցելէ Նիկիտա Խրուշչեւ եւ Հայաստանին նուէր պիտի բերէ Լեռնային Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը, որոնք անիրաւաբար խլուած էին մեր հայրենիքէն եւ տրուած «եղբայրական» Ազրբէջանի:

Հայութիւնը Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ անհամբեր կը սպասէր Խորհրդային Միութեան այդ օրերու անվիճելի տէր–տիրականին, որ սակայն կ'ուշանար: Աւետիսը բերող լուրջ մարդիկ անկեղծօրէն հաւատացեր էին թէ կատակ չէ, այս անգամ լուրջ էր խնդիրը:

Փոխանակ 1960 Նոյեմբեր 29ի՝ Խրուշչեւ Երեւան հասաւ վեց ամիս յապաղումով, 1961 Մայիսի վերջերը: Բազմաթիւ Հայեր սփիւռքէն Հայաստան էին փութացեր՝ չզրկուելու համար պատմական այդ դէպքին ներկայ ըլլալու պատիւէն:

Խրուշչեւ խօսեցաւ իրեն յատուկ զըւարթ ոճով ու չեչտով: Փառաբանեց խորհրդային վարչաձեւին շնորհած բարիքները Հայաստանին: Մեր հայրենիքը բաղդատեց սահմանին միւս կողմի հարեւան երկրին հետ, որ քանի մը մղոն անդին մխրճուած է խոր խաւարի մէջ, մինչ Երեւան կը փողփողայ լոյսերու հեղեղին տակ:

Այնքան բարգաւաճ է Հայաստան, որ «մագնիսի պէս» դէպի իրեն կը քաշէ սփիւռքի տարագիր Հայերը, ըսաւ:

Ո՛չ Լեռնային Ղարաբաղ նուիրեց Հայաստանին, ո՛չ ալ՝ Նախիջեւան: Պաղ ջուր թափեց բազմահազար հայրենասէր ունկնդիրներու գլխուն:

Մոսկուայի վարիչները անգամ մը եւս յուսադրելէ վերջ՝ յուսախաբ ըրին մեզ խորհրդայնացման քառասնամեակին առթիւ:

Նման հիասթափութիւն մը ունեցեր էինք անկէ տասնեւչորս տարի առաջ: Երկրորդ աշխարհամարտի վերջաւորութեան, երբ խորհրդային խորհրդաւոր պգրիչները կը յուսադրէին մեզ թէ Հայկական Դատն ալ աշխարհի նոր քարտէսը գծող յաղթական դաշնակիցներու օրակարգին վրայ պիտի դրուի, Փարիզի մէջ 1945ի Յուլիսին կազմեցինք «Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբ» մը, մասնակցութեամբ քաղաքական բոլոր հոսանքներու:

Յանձնախումբը աւելի քան երկու տարի կարելին ըրաւ՝ որպէսզի հայկական արդարութեան... Դատն ալ նժարի վրայ դրուի: Չէ՞ որ բացի Մեծ Եղեռնի մէկուկէս միլիոն նահատակներէն եւ առաջին աշխարհամարտին դաշնակից բանակներու կողքին Թըլշամի ճակատներու վրայ արիւն թափող բազմահազար կանոնաւոր ու կամաւոր զինուորներէն՝ 1941–45ի «Հայրենական պատերազմ»ին աւելի քան հարիւր հազար զոհեր էինք տուած, մերովսանն աջակցելով դաշնակիցներու յաղթանակին:

Պիտի ընդարձակուէին Հայաստանի սահմանները: 1945 Յունիսին, կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ, Փարիզէն էջմիածին գացող պատգամաւորները վերադարձին կը հաւատէին թէ «հանձարափայլ»ը հաստատ խոստումներ է տուեր այդ մասին տեղապահ Գէորգ Արք. Չէօրէքճեանի, որ Մոսկուա գացեր էր կաթողիկոս ընտրուելէ առաջ:

Ուզեցինք հաւատալ, մանաւանդ երբ ճիշդ այդ օրերուն Սթալին Փոցտամի խորհրդաժողովին մէջ իր դաշնակիցներէն՝ նախագահ Թրումընէն եւ Չըրչիլէն պահանջեց Կարսն ու Արտահանը, ինչպէս նաեւ խորհրդային հակակշիռ՝ Վոսփորի եւ Տարտանէլի նեղուցներուն վրայ:

Այս վերջին պայմանը պատճառ դարձաւ, որ մերժուի առաջին պահանջն ալ:

Սակայն մենք չյուսահատեցանք: Այն փաստը, որ Կարսի ու Արտահանի հարցը Հաշտութեան Խորհրդաժողովի մը օրակարգին մէջ է դրուած, ապացոյց հեռանկարներ բացաւ մեր առջեւ:

Քանի մը ամիս վերջ, 1945ի աշնան, Մոսկուայի Պոլիտպիւրօն կ'որոշէր Հայերու պանդուխտային ներգաղթ կազմակերպել: Խորհրդային գործակալներ այս որոշումը կը կապէին Հայաստանի սահմաններու ընդարձակման հաւանականութեան հետ:

1946–47 շուրջ հարիւր հազար Հայեր ներգաղթեցին հայրենիք, սակայն Հայաստանի սահմանները մատնաչափ մը անգամ չընդարձակուեցան:

Փարիզի «Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբ»էն զատ, զանազան տեղեր նոյն նպատակով կազմուեր էին, «հայաստանասէր»ներու կողմէ, «Ազգային Խորհուրդ»ներ:

Ասոնք 1947ի աշնան խորհրդաժողով գումարեցին Նիւ Եորքի մէջ: Գէորգ Զ. կաթողիկոս այդ առթիւ գրաւոր գիմում կատարեց յաղթական դաշնակից Պետութեանց՝ արդարութիւն պահանջելով Հայաստանի համար:

Ճիշդ այդ օրերուն, Լէյք Սըքսէսի մէջ կը գումարուէր ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը: 1947 Հոկտ. 24ին Վիշինսկի՝ Խորհ. Միութեան Ա. պատուիրակը՝ խօսքն ուղղելով Թուրքիոյ Ա. պատուիրակ եւ Մոսկուայի նախկին դեսպան Սէլիմ Սարփէրի՝ յայտարարեց, որ «Կարսն ու Արտահանը կը պատկանին Վրաստանի եւ ատենն է, որ անոնք վերադարձուին իրենց արդար տիրոջ»:

Պաղ ջուր թափեցաւ հայաստանասէրներու Նիւ Եորքի խորհրդաժողովին վրայ: Շշմեցաւ Փարիզի «Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբ»ը, որ երկու տարի զուր աշխատանք էր կատարեր: Փարիզի հայ գաղութին անունով քառասուներկու հազար ֆրանքնոց ինքնահոս գրիչ մըն էր նուիրեր Խ. Միութեան Արտաքին Գործավար Մոլոթովին, որ նոյնիսկ չէր բարեհաճած ընդունիլ պատուիրակութիւն մը՝ Յանձնախումբին կողմէ:

Ուրեմն կ'աշխատէինք Վրաստանի համար...:

Վերջին շրջանի այս զոյգ յուսախաբութիւնները դաս մը եղան մեզի, — եթէ տակաւին դասի պէտք ունէինք:

Խորհրդայնացման յիսնամեակին առթիւ գգայացունց լուրեր հրապարակ չհանուեցան:

Հասկցան, որ հաւատացող չկայ այլեւս:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ Է ՓԱԲԻՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

—o—

Շարաթավերջին պատերազմական վիճակը սաստկացաւ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ:

Կացութիւնը առանձնապէս վտանգաւոր բնոյթ ստացաւ, երբ փաքիստանեան օդուժը, յաջորդական թռիչքներով ռմբակոծեց հինգ քաղաքներ Հնդկաստանի մէջ: Առաջին ռմբակոծութիւնները կատարուեցան արեւմտեան ճակատին վրայ: Ռումբերու թիրախ դարձած քաղաքներէն երեքը կը գտնուին Քաշմիրի մէջ, որ, մինչեւ այսօր կռուախնձոր եղած է երկու երկիրներու միջեւ, քանի որ Փաքիստան եւ Հնդկաստան այդ շրջանը կը նկատեն իրենց երկրին անբաժան մասը:

Ռմբակոծութիւններուն հետեւանքով Նոր Տելհի արտակարգ վիճակ հռչակեց երկրին մէջ: Միւս կողմէ, Տիկին Ինտիրա Կանտի, վարչապետը, ժողովուրդին եւ Խորհրդարանին ուղղուած յայտարարութեան մը մէջ ըսաւ, թէ Փաքիստան ամբողջական պատերազմի ձեռնարկած է Հնդկաստանի դէմ, այլ խօսքով Իսլամապատ պատերազմ յայտարարած է: Իրաց այս կացութեան մէջ բացառիկ միջոցներ ձեռք կ'առնուին երկիրը «պատերազմական» վիճակի մէջ դնելու համար:

Քարաչիի ձայնասփիւռը արձագանգ հանդիսացաւ փաքիստանեան օդուժին յարձակումներուն «չորս հնդկական օդակայաններու վրայ», մինչդեռ Նոր Տելհի կը խօսի ռմբակոծուած ութ օդակայաններու մասին:

Երկու երկիրներն ալ զիրար կ'ամբաստանեն ստեղծուած կացութեան համար: Ցամենայն դէպս Արեւելեան Փաքիստանի սահմանագլուխին վրայ կռիւները կը շարունակուին հռետանիի ռմբակոծութեամբ եւ փոքր ու մեծ յարձակումներով սահմանամերձ քաղաքներու վրայ:

Ապահովութեան Խորհուրդը որոշած է անմիջական նիստ գումարել՝ քննելու համար հնդիկ – փաքիստանեան հարցը:

Մինչ կացութիւնը կը վատթարանայ հնդկական ցամաքամասին վրայ, աղդին Օրլիի օդակայանին մէջ Ուեսթերնի բնոյթ ունեցող դէպք մը կը պատահէր, որ նաեւ հետեւանք էր հնդիկ – փաքիստանեան հարցին:

Լոնտոնէն Քարաչի թռիչք կատարող փաքիստանեան ճամբորդատար օդանաւ մը վայրէջք կը կատարէ Օրլիի մէջ: Գրեթէ կէսօր է, երբ օդաւորդը կը տեղեկացնէ օդակայանի կեդրոնին, թէ պիտի մեկնի անմիջապէս: Հոս է, որ կը հասկցուի թէ բան մը պատահած է: Արդարեւ քանի մը վայրկեան ետք թուղթ մը դուրս կը նետուի օդանաւին դռնակէն: Անթերի ֆրանսերէնով կը պահանջուի իշխանութիւններէն 20 թոն դեղօրայք փոխադրել օդանաւ, որպէսզի յանձնուի պենկալ գաղթականներու, այլապէս օդանաւը օդը պիտի հանուի իր ճամբորդներով:

Երեկոյեան ժամը 8ին է միայն որ վերջ կը գտնէ միջադէպը, երբ ոստիկաններ բեռնակիրի տարազով եւ դեղերը փոխադրելու պատրուակով կը մօտենան օդանաւին ու կը յաջողին ձերբակալել օդահէնը: Այս վերջինը՝ Ժան Քէյ, 28 տարեկան, Ալժերիա ծնած Ֆրանսացի երիտասարդ մըն է, «խէալիստ» մը, ինչպէս կ'ըսեն իրեն ծանօթները:

Ցամենայն դէպս երիտասարդը յաջողեցաւ իր նպատակին մէջ, քանի որ իշխանութիւնները քսան թոն դեղօրայքը անմիջապէս ուղարկեցին:

ԴՈՒՄԻ համաճարակը կը տարածուի Արեւելեան Եւրոպա: Ամիս մըն է 775.000 պարագայ երեւան եկած է Հունգարիոյ մէջ:

Վարերգ

—o—

Արեւու մը շալկած
Ծանրութիւնը ոսկի,
Երբ այլեւս հարկ է
Ինչ երկինք է՝ բացուի,
Մնանք բարով աչքեր
Ու շրթունքներ քարէ
Երբ այլեւս հարկ է
Ինչ քերթուած է՝ գրուի,
Ես գտած եմ արդէն
Իմ բաժինը լոյսի,
Ես հասած եմ, ահա,
Արքայութեան բոսոր,
Գերեզմանէն հանած
Մեռելներս բոլոր:

Սիրտը սրտին՝ կրակ,
Սիրտը՝ բացուած երակ,
Ցայտող հուր ու արիւն
Բոցավառում ու գոյն. —
Լուսաւորեաց, աշխարհ,
Յոգնած սէրե՛ր, մարտի՛,
Սիրտը սրտին համար
Թող կոտկոտայ, այրի. —
Սիրտը սրտին կրկին
Տենչայ տառփանք ու մահ,
Աչքերը գոյն առնեն,
Մեռելներս շնչեն
Լոյսի շաչիւն, զէնքի
Փայլատակում, անկում:

Ի հեճուկս բոլոր
Տկարներու մահին,
Պէտք է ապրիլ, ի գին
Անկումի մը վերջին:
Ապրիլ պահ մը, բայց խայր,
Ապրիլ իբրեւ կայծակ,
Որ կը ցոլայ ուժգին
Կը հարուածէ արագ:
Ապրիլ՝ ինչպէս գիտէ
Ապրիլ լոյսը միայն,
Ապրիլ լոյսին համար
Լոյսերուն պէս շռայլ:

Լոյսերուն պէս անբաւ,
Լոյսերուն պէս՝ հսկայ
Մենք թափօր ենք կազմած
Մեռելներս ու ես:
Անմահութեան, եւ կամ
Ի գին մահի մը հուսկ,
Մենք մարտի ենք ելած
Մեռելներս ու ես:
— Հով, բարձրացիր, մեկնինք,
Մենք գտած ենք, ահա,
Մեր Աստուածը վերջին,
Մենք լոյսերուն կ'երթանք
Լոյսերուն պէս զուարթ,
Լոյսերուն պէս թեթեւ,
Մեռելներս ու ես:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ուրբաթ օր 11 նախարարներ իրենց հրաժարականը տուած էին առարկելով թէ «անկարելիութեան մէջ են իրագործելու տնտեսական եւ ընկերային իրենց բարեփոխումները»: Արդէն այս նախարարները բարեփոխապաշտներ էին: Այս հրաժարականներուն հետեւանքն այն եղաւ որ նոյն իրիկունը կառավարութիւնը հրաժարեցաւ: Նախագահը խնդրեց վարչապետ Էրիմէն, որ ըստ սովորութեան շարունակէ զբաղիլ ընթացիկ հարցերով մինչեւ նոր դահլիճի մը կազմութիւնը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԵՐԴԵՐԸ»

Սո՛վ կայ, սո՛վ կայ հայկական մամուլին մէջ, գրախօսականի սով կայ: Գիրքեր կը հրատարակուին, նոր եւ փորձուած հեղինակներ մեր գրականութիւնը կը ճոխացնեն, գեղարուեստ, գիտութիւն, բանասիրութիւն եւ պատմական ու տեղագրական հոյակապ հատորներ լոյս կը տեսնեն, սակայն հայ ընթերցող հասարակութիւնը անգիտակից կը մնայ: Թերթեր, լրագիրներ, շաբաթական, կիսամեայ, ամսօրեայ պարբերականներ, օրը օրին արթնցող օրաթերթեր կ'անգիտանան գիրքերու ծնունդը, ոչ մկրտութեան ներկայ կ'ըլլան, ոչ կնքահայր կամ կնքամայր կ'ըլլան, ոչ անոնց անունները կը գիտնան, և գիրք ու հեղինակ մութին մէջ կը ծնին, մութին մէջ կը մեռնին:

Ով որ ծանօթ է եւրոպական արդի մամուլին, լաւ գիտէ թէ օրաթերթ կամ պարբերական մամուլ, իրենց սեփական անկիւնն ունին նոր գիրքերն հանրութեան ծանօթացնելու համար. մասնագէտ գրողներ ունին, որոնց պաշտօնն է նոր գիրքերու տարածումով զբաղիլ, չեն նայիր հեղինակին քաղաքական դաւանանքին, այլ գրքին արժէքին եւ օգտակարութեան հետամուտ են: Ունին նաեւ հեռատեսիլի յատուկ ժամեր գիրքերու յատկացուած, ո՛րքան հաճելի է լսել այդ գիտնականներու խորամիտ որակումները: Մենք արտասահմանի մէջ հեռատեսիլի բախտը չունինք, թերեւս Հայաստանի մէջ կատարեն, չեմ գիտեր:

Կայ նաեւ ուրիշ մէկ օգտակար սովորութիւն, գէթ Իտալիոյ մէջ այդպէս է. տարւոյն լաւ եղանակներուն ամէն քաղաք հրապարակներու վրայ երկու շաբաթ գրքի շուկայ կը բանայ, տեսակ մը ցուցահանդէս, ուր տպարաններ, գրավաճառներ իրենց արտադրութիւնները կը ցուցադրեն. գիները բաւական ցած կը բռնեն. այցելուներ կը ծանօթանան տարեկան արտադրութեան հետ. հոգ չէ թէ վաճառքը քիչ ըլլայ, թող ժողովուրդը ծանօթանայ եւ հպարտ զգայ իր ցեղին մտաւոր հունձքով: Քանի՞ Հայեր ծանօթ են այն հոյակապ Մանրանկարչական հատորին որ լոյս տեսաւ Վենետիկի մէջ եւ այնքան մեծ գնահատանքի արժանացաւ օտար գիտնականներէ: Ահա ուրիշ մէկ պատկառելի գիրք մը՝ Հայաստանի բերդերը, որ տարի մը առաջ լոյս տեսաւ, դարձեալ Վենետիկի մէջ, 15×25ով, 1010 էջերէ բաղկացած. շքեղ տպագրութիւն, բարձրորակ թուղթ, հարիւրաւոր լուսանկարներով, ամէն նահանգ իր գունաւոր քարտէզն ունի. գիտական ամբարանոց մը. բայց քանի՞ հոգի ծանօթ են, ո՞վ ունի իր տանը մէջ, ո՞վ առած, թղթատած եւ բացած է — Հայ ազգը չի մեռնիր — Ես հպարտ եմ Հայ ծնած ըլլալուս համար:

Տարեկան որքա՞ն հայերէն գիրք կը տպագրուի, դժուար է բացարձակ թիւ մը տալ. թերեւս միջին հաշուով 1500 հատոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն, 1000 հատ Խորհրդային Հայաստանի մէջ եւ 500 հատ արտասահմանի մէջ: Իտալիան, ըստ իրենց հաշիւներուն, տարեկան 16 հազար գիրք հրապարակ կը հանէ, թերեւս Ֆրանսան 20.000ի հասնի: Մենք փոքր ազգ մըն ենք, անոնք հսկաներ են, սակայն մեր թիւին համեմատ տպաքանակը լաւ է: Բայց ո՛րքան դէշ է գրքի տարածումը մեր մէջ: Եւրոպայի մէջ գրեթէ ամէն ընտանիք իր գրադարանն ունի, պատիւ կը զգայ քովէ քով շարել իր ցեղին մտաւոր գանձերը, կարդալ, տողորուիլ անոնց շունչով, հպարտանալ յառաջդէմ ազգի մը զաւակն ըլլալով. իսկ մեր տուներուն մէջ թերեւս այբբենարան մըն ալ չկայ. թերեւս օտար վատորակ պատկերազարդ պարբերականներ գտնուին նորոյթ փնտռելու, բարոյականը վերլուծելու համար: Զգենք ընտանիքներու մօտ գրադարան փնտռելը, մեր արտասահմանի մէջ հայ գրավաճառ իսկ չկայ: Փարիզ Հրանդ Սամուէլ մը ունի հին յուշարձանի պէս կանգուն. ի՞նչ ունի հսկայ Միացեալ Նահանգները, Քանատան, Հարաւային Ամերիկաները, Եգիպտոս, Պարսկաստան, Սուրիա: Փա՛ռք, պատի՛ւ Հայաստանի, որ ճամբաներու ամէն անկիւն գրախանութ ունի, թերեւս աշխարհիս մէջ մրցանիշ կը կոտրէ ընթերցումի տեսակէտով:

Խե՜ղճ հայ հեղինակներ, խե՜ղճ հայ հեղինակներ, եթէ թիկունք մը չունին, իրենց երազները կը փշրին, իրենց գիրքերը կը դեղիննան նկուղներու մէջ, եւ սակայն պէտք է հաւատալ թէ ամէն հեղինակ, ըլլայ բանաստեղծ, վիպասան, պատմագէտ թէ բանասէր միշտ արդիւնաբեր մշակ մըն է մեր մտաւոր անդաստանին մէջ:

Եթէ մեր արտասահմանը տարեկան 500 հատոր գիրք կ'արտադրէ, գէթ 20.000 հայ ընթերցող պէտք է ունենայ, առանց հաշուելու որ Աքիսողոմ աղայի օրերէն օքլախճի ընթերցողներ շատ կան: Գրքին դրամ տալ գնել, թերեւս ամէնէն ազնուական առեւտուրն մարդէ մարդ. ափ մը երկաթ կուտաս եւ անմահութիւն կը գանձես:

Այսպէս Վենետիկի մէջ տարի մը առաջ լոյս տեսաւ 1010 էջնոց հոյակապ գիրք մը Հայաստանի բերդերը անունով, հեղինակն է Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան Ան շուրջ 25 տարի աշխատած է այդ կոթողական գիրքը հրապարակ հանելու համար: Այն մտաւոր արտադրութիւններէն է որ գրադարաններուն անկիւնը չեն դեղնիր, ամէն պատմաբան, բանասէր, աշխարհագէտ, տեղագրող եւ առհասարակ հայութեամբ զբաղող մարդ պէտք է այդ գիրքը իր աչքին առջեւ ունենայ, ինչպէս Սիսուան, Սիսական, Այրարատ կամ Հայապատում, որոնց մէջ Ալիշան ամբողջ ազգ մը զետեղած է իր հողով եւ մարմինով:

Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեանի գիրքը նոր դաշտ մը կը բանայ մեր ուսումնական աշխարհին մէջ: Նիւթը թէեւ մասնական է, սակայն կ'ընդգրկէ ժողովուրդի մը կենցաղը, կեանքի եւ մահուան պայքարը, քաղաքներու, ընտանիքի եւ ինչքերու պաշտպանութիւնը, մեր մարտական պատմութիւնը, ուր քարերը, աշտարակներն ու երկաթները կը խօսին հայ մարտիկին քաջագործութիւնը պատմելու համար:

Հայաստան արշաւանքներու երկիր եղած է, հովիտներու մէջ, լեռներու կատարներուն անդադար պատերազմի ազդակներ հնչած են: Ամէն նահանգ, գաւառ, քաղաք կամ գիւղ պաշտպանութեան պէտք ունէր: Հարիւրաւոր բերդեր դարէ դար սունկի պէս կը բարձրանային լեռներու գագաթներուն, պատերազմի կը բռնուէին, ստէպ թշնամիները կործանէին եւ կը դառնային, երբեմն բերդերը կը խորտակուէին քաջերու դիակներ թաղելով, ապա քանի մը տարի յետոյ նորէն յարութիւն առնելու համար:

Ով որ այցելած է Իտալիա, Ֆրանսա, Անգլիա կամ Գերմանիա, գիտէ թէ հեռաւոր դարերէն տակաւին կանգուն են բազմաթիւ դղեակներ, բերդեր եւ ամրոցներ, անոնք գետերու կամ լիճերու մէջ կը ցոլանան հէքեաթի գեղեցկութեամբ. անոնք չեն տեսած Արաբի, Թաթարի, Պարսիկի կամ Թուրքի բարբարոս դէմքերը, շատ հեռու էին Արեւելքէն, շատ բախտաւոր էին, քրիստոնէութիւնը յաղթանակած էր ցեղային կռիւներուն եւ քիչ թէ շատ իրաւունքի եւ եղբայրութեան երկինք մը կը տարածուէր իրենց վրայ:

Մինչեւ այսօր ալ մեր բախտը սեւ եղած է. շատ քիչ բերդեր, տակաւին կիսականգուն, բռնած են լեռ ու հովիտ: Մեծ մասը հաստարեստ քարեր ձգած են, ապագային իր պատմութիւն, եւ շատե՛ր, շատե՛ր, հարիւրաւոր անուններ, ժայռերու հետ ժայռ եղած են, հողին հետ հող դարձեր են, կարծես թէ իրենց համար ըսուած ըլլար թէ՝ Հող էիր եւ ի հող դարձցիս: Ժամանակն ու բարբարոս ձեռքեր քարերն իսկ կողպեր տարեր են:

Ինչ գեղեցիկ զարդեր պիտի ըլլային Արագածի կողերուն, Սիւնիքի սրագագաթ լեռներուն, Սիփանի կամ Սասունի լեռներուն վրայ, Այրարատի սրտին վրայ, եթէ Ամբերդ ամրոց մը, Բջնի մը, կամ Տարօնի մէջ Ողական ամրոց մը. Սիւնիքի հերոսական Հալիձորը, կանգուն ըլլային միջնադարեան ասպետի պէս զինուած, վստահ եմ թէ եկեղեցիի նման մենք ուխտի կ'երթայինք քարերն համբուրելու համար: Վիրաւոր Անի մը կայ մեր աչքերուն դիմացը, Ռուսը սիրտ չունի, Թուրքը հաւատք չունի, Հայն այլեւս արցունք չունի, Ողբամ զքեզ Անի քաղաք ըսելու եւ մեր բերդերուն բերդը, քաղաքներուն քաղաքը, արեւելքի թագուհի, դեռ գերի է այս քանիերորդ դարուն մէջ, Միացեալ Ազգերու սուտ պատգամներու տեղատարափին տակ:

Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան սրտով եւ հաւատքով մօտեցած է մեր ամէն մէկ բերդին, ջանք թափած է ճշգրիտ ըլլալ, որքան կարելի է: Դժուար գործ էր, պատմական տուեալները քիչ են, յաճախ պէտք է գուշակել, երդուընցնել պատմիչները, մեկնել արձանագրութիւնները: Ընթերցողը պիտի տեսնէ թէ իր առջեւի հսկայ մատեանը ոչ վէպ է, ոչ բանաստեղծութիւն, հոն երեւակայութիւնը չէ աշխատած, այլ միտքը եւ տրամաբանութիւնը: Հարկ էր բոլորովին իրապաշտ ըլլալ, պատմութեան հետ պատմիչ ըլլալ, արձանագրութիւններուն հետ ճշգրիտ վերծանող. եթէ ընթացիկ ոճ կայ, հովիտ ու լեռ նկարող ածական մը, քիչ մը Հայու սիրտ, եւ ալիշանեան հողի, այդ վենետիկեան դպրոցին աւանդական ուղղութիւնն է:

Հեղինակը չէ բաւականացած բերդերու լոկ չոր նկարագրութեամբ: Ամրոց, բերդ ու դղեակ, պարսպապատ քաղաքներ ապրած են, շարժում եւ կեանք ունեցած են, անոնց շուրջ եռուզեռ մը եղած է, ուր իշխան եւ իշխանուհի, նախարար եւ զինուորական, առեւտրականն ու գեղջուկն իրենց կեանքը, գանձն ու հոգին կը պահէին: Բերդեր եղած են որոնք բազմաթիւ անգամներ պատերազմ տեսած են, եկող պատմիչը նկարագրած է իր դարն ու պատմութիւնը, յաճախ կարծես թէ կրկնութիւն կայ բերդէ բերդ. ոչ, պատմութեան կրկնութիւնն է, միշտ անունները, դարը կը փոխուին պաշարում եւ պատերազմ նոյնն են: Չկայ բերդ մը որ քանի մը անգամներ պատերազմ տեսած չըլլայ, յաղթած կամ պարտուած է, հեղինակն ստիպուած էր ամէն մէկուն ողբականն ընել:

Անյիշատակ ժամանակներէ եկած անցած են մեր երկրէն Պարսիկն ու Բիւզանդիոնը, Արաբն ու Սելճուքը, Ճինկիզ խանը, Լենկ Թիմուրն ու Թուրքը. այս ամէն մէկն իր արիւնոտ պատմութիւնն ունի: Հ. Յովհաննէսեան, տարիներու աշխատանքով, մանրամասն քննած է, ջանք թափեր է, ըլլալ ճշգրիտ, մանրամասն. նոյնիսկ բերդերու կողմնակի դէպքերով կենդանացնել շրջապատը: Աւա՜ղ, որ շատերուն լոկ անունը մնացած է, ոչ քար մը, ոչ արձանագրութիւն մը ցոյց կուտան թէ այդ լերան գագաթին, կամ հովտին մէջ ժամանակին կեանք կար եւ հիմա պատմութեան մէջ լոկ սեւ կէտ մը ձգած են:

Բացի հայ հեղինակներէն, որոնք գլխաւոր աղբիւրները կը կազմեն Հայաստանի բերդերու մատեանին, հեղինակը, որքան հնարաւոր էր, օգտուած է նաեւ բիւզանդացի եւ արաբ պատմիչներէն,

---

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Բոլորս լուռ էինք: Ռուբէնը, ծայր աստիճան յուզուած, անցուդարձ էր անում, հակառակ իր սովորութեան: Ես զգում էի, որ կա՛մ մի բան պէտք է ասեմ ի պաշտպանութիւն ընկերոջս եւ կամ պէտք է հեռանամ, հետեւելով Սահակի օրինակին: Բայց Ռուբէնի արտակարգ յուզուած վիճակը մի պահ մոռացնել տուաւ անելիքս: Աչքս չէի հեռացնում նրանից եւ ինձ թւում էր, որ նա ահա նորից կը պայթի եւ, ո՞վ գիտէ ինչ կարող էր պատահել: Ինձ զարմացնում էր նաեւ միւսների լռութիւնը:

Սակայն Ռուբէնը այլեւս ելոյթ չունեցաւ: Երբ հանգստացաւ եւ վառեց ծխախոտը, ես թողի նիստն ու հեռացայ:

Այնուհետեւ Սահակին յաջողուել էր պարզել, որ մաքրագործման մասին ոչ ոք չէր իմացել (խօսքը պատասխանատու մարմինների մասին է) եւ ամէն ինչ տարուել էր Ռուբէնի կարգադրութեամբ: Նա թէ՛ Ներքին Գործոց նախարար էր եւ թէ Բիւրոյի անդամ եւ նրա կարգադրութիւնները կրկնակի կշիռ ունէին թէ՛ պետական – վարչական եւ թէ կուսակցական գծով:

Երբ յետագայում Մեղրիում, մտերմական խօսակցութեան ժամանակ (այդ մասին խօսք կը լինի վարը), յիշեցրի Բիւրոյի նիստի իր վարմունքի մասին, պատասխանեց, որ Կենտրոնական Կոմիտէի արածը տղայամտութիւն էր եւ առաջ էր եկել Հայաստանի շահերի թիւր ըմբռնումից: Իսկ դրանից առաջ Վայոց Ձորի (Դարալագեաղ) Քէշիշքենդ գիւղում, երբ առաջին անգամ հանդիպեցի նրան, Երեւանից դուրս գալուց յետոյ, ողջագուրուելուց յետոյ, նկատեց ժպիտով.

— Հապա ի՞նչպէս էիք ազատուելու բոլշեւիկների ձեռքից, եթէ Միլլի ձորը մաքրած չլինէինք Թուրքերից:

Ի հարկէ, երբ Ռուբէնը Միլլի ձորը եւ այլ թրքական շրջանները մաքրում էր անհարազատ եւ թշնամի տարրերից, չէր նախատեսում մեր ապագայի գաղթը, այլ այդ բանն անում էր անտուն ու անտէր մնացած հարազատ տարրը՝ տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականները տեղաւորելու համար եւ յետոյ՝ Երկիրը ազատելու համար թշնամաբար տրամադրուած դրսեցիներից:

Պէտք է անցնէին տարիներ, որպէսզի ինձ պէս մտածողները համոզուէին, որ Ռուբէնը հէնց այդ մաքրագործումներով ցոյց էր տալիս, որ պետական մեծ մարդ էր եւ ընկերվարական մտածողութիւնը նման դէպքերում տեղ չունէր:

×

Բոլշեւիկեան Մայիսեան ապստամբութիւնը յայտնի է գաղթաշխարհին: Նրա մասին շատ է գրուել: Ամբողջ հայ ժողովուրդը առանց կուսակցական խտրութեան դատապարտեց այդ հակապետական, հակազգային դաւադրական շարժումը: Եւ գլխաւորապէս ժողովրդի նման վերաբերմունքով պէտք է բացատրել այն, որ այդ շարժումը խեղդուեց շատ կարճ ժամանակում: Այդ ժամանակ Ռուբէնը Ներքին Գործոց եւ Պատերազմական նախարար էր եւ իր պաշտօնի բերումով մեծ դեր կատարեց բոլշեւիկեան ապստամբութիւնը ճնշելու գործում:

Հակապետական շարժման սկզբնական օրերին Ռուբէնը ինչ որ ճանապարհներով իմանում է, որ Վահան Մինախորեանը, Պարլամենտի եւ Հայ Սոցիալիստ Յեղափոխական կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ, նոյնպէս այդ շարժման կողմնակից է: Վ. Մինախորեանը բոլշեւիկների շարժման մասնակցելու առաջարկ է բերում կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէին, սակայն Արշամ Խոնդկարեանը, կուսակցութեան ամենապատասխանատու դէմքը, կտրականապէս մերժում է այդ առաջարկը:

Ռուբէնը, երեւի ենթադրելով, որ Վ. Մինախորեանը, չբաւականանալով կուսակցութեան ներսը ունեցած ելոյթներով, կարող է որեւէ այլ քայլ անել ի նպաստ ապստամբութեան, կանչում է նրան իր մօտ՝ հետը խօսելու նպատակով:

Հանդուցեալ Վահանը ինքն այդ «խօսակցութիւնը» այսպէս էր պատմում ինձ.

«Նշանակուած ժամին գնացի մօտը: Չգիտէի թէ ինչո՞ւ է կանչել: Մօտը մարդ չկար: Սենեակը թոնրատան տպաւորութիւն էր ձգում, ծխով լի էր, ինքը նստած՝ ծխում էր, թանձր քուլաներ արձակելով բերնից: Առաջին հայեացքից հասկացայ, որ տրամադրութիւնը տեղը չէր, ինչ որ հասկանալի համարեցի, աչքի առաջ ունենալով երկրում ստեղծուած կացութիւնը: Բարեւեցի եւ տեղ բռնեցի, սպասելով իր խօսքին:

«Լուռ եւ խոժոռած, թեք հայեացքը մի պահ վրաս պահելուց յետոյ, հարցրեց կարծիքս բոլշեւիկեան ապստամբութեան մասին: Լռեցայ նաեւ ես: Ինձ համար բացորոշ էր, որ Ռուբէնը գիտէր ամէն բան եւ հարցումը ձեւական հանգամանք ունէր: Շտկուեցի տեղս ու ամէն բան պատմեցի, պարզելով իմ տեսակէտները, նաեւ իմ վերաբերմունքը շարժման հեռանկարների մասին: Ասացի, որ այս դէպքում համակրանքս բոլշեւիկների կողմն է:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 9)

որքան հնարաւորութիւն ունէր, սակայն այս արտաքին աղբիւրները կարելի էր աւելի ընդարձակել եւ խորացնել. պատմական շատ անուններ եւ հանգոյցներ կան որոնք մութին մէջ մնացեր են: Հեղինակը խոնարհաբար ապացոյ սերունդին կը ձգէ եւս աւելի խորացնել բերդերու պատմութեան աղբիւրները:

Արդէն աւելի քան 300 բերդեր իրենց տեղը, նահանգը, պատմական նկարագրութիւնն ունին, շատեր դարդարուած են լուսանկարներով: Պէտք է շնորհակալ ըլլալ Հայաստանի ճարտարապետներուն, որոնք, ազնիւ գործակցութեամբ, բաւական լուսանկարներ հայթայթեցին հատորին ճոխութեան համար:

Հեղինակը յաջողեր է նաեւ Թրքական աղբիւրներ օգտագործել, լուսանկարներ առնել Արեւմտեան Հայաստանի նահանգներէն: Մեր հայրենի երկրին մեծ մասը տակաւին Մահիկին տխուր շուքին տակն է. հայկական շինութիւններու, եկեղեցի, վանք կամ բերդ, կոտորածը դեռ չէ վերջացած. պէտք էր աճապարել փրկելին փրկել գէթ լուսանկարներով:

Հ. Յովհաննէսեան ամէն ճիգ թափած է ճոխ եւ ճշգրիտ ըլլալ, չխնայել աշխատանք ու ծախք, կարելի եղածին չափ, կատարելութեան հասնելու համար. չէր կարելի գործը թեթեւ վերցնել, մեր պատմութեան կենսական մէկ մասն է. հողը մարդուն կապող յօդուածներն են, ինչպէս ոսկորը միսին:

Ի՞նչ դրութիւն ընդգրկել բերդերն աշխարհագրականօրէն տեղաւորելու համար. կարելի էր այբուբենական ցանկ մը չինել, կամ ժամանակագրական կարգ մը հաստատել, բայց հեղինակը լաւ ըրած է գիրքը նահանգներու բաժնելու համար: 15 նահանգներն ունին իրենց գունաւոր քարտէզները, հոն նշանակուած են նաեւ բերդերու տեղերը, որքան պատմութիւնը ցոյց տուած է: Վասպուրականցին, Տարօնցին, Կարնեցին կամ Սիւնեցին դիւրաւ պիտի գտնեն իրենց հայրենական բերդերը երբ գունաւոր քարտէզներուն վրայ ցուցամատերնին երկարեն:

Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան արդէն աշխատանքի մէջ է, լոյս ընծայելու համար նաեւ Կիլիկիոյ բերդերը. թերեւս գործն աւելի դժուար ըլլայ, որովհետեւ պատմական աղբիւրները Մեծն Հայաստանի չափ առատ չեն: Հարկ է շնորհակալ ըլլալ հեղինակին այսպիսի պատուաւոր գործի մը համար եւ մաղթել որ Կիլիկիան եւս ծանր հատոր մը ունենայ իբր քարէ վկայական հայրենիքի ազատագրութեան սրբազան դատին:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Վենետիկ

Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Տպ. Վենետիկ, Ս. Ղազար 1970, էջ 1010, գին Տոլ. 24:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԳՏԱՅ

—o—

Ա.

Կազմակերպչական թերիներ

Սեպտեմբեր 10ին օդային թռիչքով (մօտաւորապէս ուղիղ գծով՝ երեք հազար քիլոմեթր) երեք ժամէն հասանք Մոսկուա, մեզ առաջնորդեցին պահականոցի նման հին պանդոկ մը: Ամուսնացած զոյգերը տեղաւորեցին մէկ մէկ սենեակի մէջ, մնացեալները թխեցին երեք չորս հոգի մէկ սենեակի մէջ: Առաւօտ կանուխ Մշակութայինի կողմէ նշանակուած եօթանասունըհինգ տարեկան դանդաղաշարժ (քալեմ թէ չքալեմ, նստիմ թէ չնստիմ, խօսիմ թէ չխօսիմ, աքցան մը պէտք էր բերանէն բառ մը դուրս քաշելու համար) կուսուհլոր, կարճահասակ առաջնորդին եւ ուրիշ Մշակութայինի մը միջեւ վճարանութիւն մըն է որ ծայր տուաւ, տուր հա տուր, համեմուած ալա Թուրքա լուտանքներով: Առաջնորդին մե՛ղքը՝ բսած էր — Մոսկուա լաւ լուսաւորուած չէ, օճառները պղտոր չեն, — վայ դուն արդէն քննադատութեան սկսար, եթէ Փարիզ վերադառնանք պիտի բողոքեմ, թող աներևքդ ըլլայ, ձեզի պէս անճարակներու պիկարութեան երեսէն թուրիզմի գործն ալ դաշնակցականներու ձեռքը անցաւ:

Երկրորդ օրը վերստին (ուղիղ գծով 3000 քիլոմեթր) օդային թռիչքով երեք ժամէն հասանք Երեւան: Մեզ առաջնորդեցին «Անի» հիւրանոցը, հազիւ երկու ժամէն կրցան մեզ տեղաւորել: Մէկ հոգինոց սենեակներու մէջ աւելցուցած էին երկաթէ (լի փլիան)նեղլիկ ծալուող մահճակալներ, նմանապէս երկու հոգինոց սենեակներուն մէջ եւ յաջորդաբար...:

Մենք բողոքեցինք ըսելով — Արձակուրդի եկած ենք ոչ թէ ճամփինկ ընելու: Մեր դանդաղաշարժ առաջնորդը կորսուած էր, վերջապէս գտանք: Պատասխանեց. — Եղբայր ես առաջնորդ ըլլալու կարողութիւնը չունիմ, ինծի սխալեցին, ես բան մըն ալ չեմ կրնար ընել: ինքզինքը լուծարքի ենթարկեց:

Մէջտեղ նետուեցաւ տիկին մը աւելի արագաշարժ ու ըսաւ. — Ես 17 հոգինոց Մարսէյլի խումբին առաջնորդն եմ, ինքնակոչ առաջնորդ: Բայց այս տիկինը դժուարութեան հանդիպելու պարագային կ'ըսէր. — Ես Մարսէյլի առաջնորդն եմ: Մնացինք անտէր անտիրական, առանց առաջնորդի:

Պանդոկի պաշտօնեաները, առհասարակ կիներ, իրարու հետ ռուսերէն կը խօսին. բոլոր գրութիւններն ալ ռուսերէն: Բան մը հարցնես, երեսնին մէկ կողմ կը դարձնեն կամ կ'ըսեն. — Ես չգիտեմ, քովինին կը յանձնարարէ, քովինն ալ քովինին (հէվալէ Ալիճ վալիճ, վալիճ Ալիճ): Անհոգ, անտարբեր վերաբերմունք ունին դէպի ճամբորդները:

Շարունակեցինք մեր բողոքները, վերջապէս գտնուեցաւ ազնիւ տիկին մը, որ ըսաւ. — «Էլլի ոչինչ, վաղը առաւօտ ժամը 9ին պատասխանատու պաշտօնեան կու գայ քովի գրասենեակը կը լինի»:

Այդ գիշերը անցուցինք: Յաջորդ առաւօտ ներկայացանք վերոյիշեալ գրասենեակը, պաշտօնեաներէն մէկուն դիմեցինք, մատնացոյց ըրաւ քովի տիկինը, քովինին դիմեցինք, պատասխանեց. — Հիմի կուգայ: Բաւական սպասելէ ետք, վերջապէս ժամը 10ին խոժոռ դէմքով (աւաղ Ուրբաթ) երիտասարդ տիկին մը ներս մտաւ, աթոռը գրաւեց (մենք ոտքի մնացինք) ոչ բարեւ, ոչ Աստծոյ բարին, արհամարհական ձեւով.

— Ի՞նչ էք ուզում:

Բացատրեցինք մեր պարագան: Զոր պատասխան մը. — Դուք չորրորդ կարգի թուրիսթներ էք, նոյնիսկ այս հիւրանոցը ապրելու, լոգարան ունենալու իրաւունքը չունէք: — Ուրեմն մեզի շատ մեծ շնորհք մը ըրած էք. շնորհակալութիւն, բայց ըսինք. — Մենք առաջին կարգի դրօսաշրջիկներ ենք եւ ամենաշատ գումար վճարողներ: Հայերէն եւ Ֆրանսերէն տպուած յայտագիրը առջեւը դրինք, «Առաջին կարգի դրօսաշրջիկներ», «հիւրանոց Անի» կամ «Արմենիա» ու ըսինք. — Մէկ ամիս է որ արձանագրուած ու կանխավճարներ տուած ենք, անշուշտ ձեզի տեղեկացուցած են իր ժամանակին եւ մեր տեղերն ալ ապահովուած: Պատասխանեց. — Մենք լուր չունենք, չգիտենք թէ ի՞նչ են անում Փարիզում, եւ նորէն կրկնեց. — Դուք չորրորդ կարգի թուրիսթներ էք, մենք անակնկալ հիւրեր ունեցանք, անոնք պէտք է տեղաւորենք, եթէ գոհ չէք, ձեզ կ'ուղարկենք 30 քիլոմեթր հեռաւոր հիւրանոցներ: Մենք ալ պատասխանեցինք. — Ձեր անակնկալ հիւրերը ղրկեցէք այդ հեռաւոր պանդոկները: Մենք առաջին կարգի դրօսաշրջիկներ ենք, պէտք եղած տեղերը պիտի դիմենք եւ բողոքենք: Վերջապէս այս չոր ու անհամակրելի տիկինը թէ օրիորդը փետուրները վար առաւ եւ պատասխանեց. — Էլլի սպասեցէք մի բան կ'անենք, ոչինչ:

Խանութներու, նամականան, պանդոկի պաշտօնեաները չափազանց անհոգ ու անտարբեր վերաբերմունք ունին ճամբորդներու նկատմամբ: Բնաւ աճապարող չեն, խավաշ խավաշ, հազիւ իրենց մօտեցած՝ երեսնին անդին կը դարձնեն կամ կը հեռանան, հակառակ պարագային չոր ու ցամաք կը պատասխանեն. — Ձկայ, չունիմ, չգիտեմ: Այս ալ անկազմակերպութեան վերջին արարուածը:

Երեւանէն վերադարձին, Մոսկուայի օդակայանն ենք. յանկարծ գգացին թէ անցագիրները մոռցուած են 30 քիլոմեթր հեռաւոր պանդոկը: Իրար անցան, աճապարանքով թաքսի մը ճարեցին, գացին անցագիրները բերին մինչեւ օդանաւը թռչելէն քառորդ ժամ առաջ. մազ մնաց որ մեր ճամբորդութիւնը յետաձգուէր: Երկու օրէ ի վեր 65 հոգիի անցագիրները փիլէի մը մէջ դրուած ձեռքէ ձեռք կը պտտէին, թղթակալ մը ճարելը շատ դժուա՞ր էր, որ կարենային խնամքով պահել այդ շատ կարեւոր թուղթերը, եթէ անցագիրները կորսուէին, պատասխանատուն ո՞վ էր, անոնց տէրերը ի՞նչպէս պիտի ճամբորդէին:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

(Շար. — 1)

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Արարատի ճակատամարտին 53րդ տարեդարձը առիթ հանդիսացաւ, որ մեծ շուքով արարողութիւն մը տեղի ունենայ նաեւ Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին, Փրատոյի Մայր եկեղեցիին մէջ:

Գրիգոր Գալայճեան խօսք առնելով նկատել տուաւ, թէ Արարատի ճակատամարտի տարեդարձին յիշատակութեամբ մենք մեր յարգանքի տուրքն է, որ կ'ընծայենք մեր հայրերուն եւ եղբայրներուն, որոնք եռագոյն դրօշին տակ կռուեցան ու զոհուեցան Պաղեստինէն մինչեւ Սոմ եւ Վերտէօն: Այս առթիւ կարելի չէ լռութեամբ անցնիլ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն վրայէն եւ չյիշեցնել, թէ 56 տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդը կը սպասէ արդարութեան վճռին հաստատման:

Ապա՝ երեք հոգեւոր պետերու ներկայութեան Մ. Պարսոթի, փոխ-քաղաքապետ Մարսէյլի, պաշտօնապէս առաջին քարը զետեղեց այն յուշարձանին, որ պիտի հաստատուի ի յիշատակ 1915ի եղեռնի զոհերուն եւ Ֆրանսայի ազատութեան համար մարտնչած նախկին մարտիկներուն:

Արարողութեան ներկայ էին բարձր անձնաւորութիւններ:

Յ. Պ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼԱ ՎՈՒԼԹ. — Վալանսի Հայ Մարզականը կը շարունակէ իր բեղուն գործունէութիւնը:

Վերջերս ան գումարեց իր ընդհանուր ժողովը, ուր ներկայացուեցաւ անոր անցնող տարեշրջանի գործունէութեան տեղեկագիրը: Ժողովը գնահատելով վարչութեան աշխատանքները՝ լրիւ կազմով վերընտրեց նախկին կազմը, բազկացած հինգ անդամներէ:

Մարզականը ներկայիս ունի ոտնագնդակի ութ խումբեր 129 խաղացողներով, որոնցմէ 72ը՝ Հայ: Միութիւնը այսօր դարձած է հաստատուն կազմի մը իր բազմաթիւ ճիւղերով եւ արմատով:

ԱԶԱՏ-ՄԱՐԶԻԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Հայրիէ, բարեխիղտ կնոջ այդ ուրախութենէն յուզուեցաւ, աչքերը արցունքներով լեցուեցան ու քովը գտնուող աթոռակի մը վրայ իյնալով ըսաւ.

— Ջաֆ քու այդ բարեսրտութեանդ համար շնորհակալ եմ: Դուն բարի կին մըն ես եւ զիս չափազանց կը սիրես: Եթէ ես քու այս բարեսրտութեանդ փոխարէն չկարողանամ պէտք եղածին պէս վարձատրել, Աստուած մեծ է եւ ան կը վարձատրէ:

— Ոչ, Սուլթանուհիս, բացադանչեց Ջաֆ, ես որեւէ վարձատրութիւն չեմ ուզեր. իմ միակ վարձատրութիւնս քեզ երջանիկ տեսնելս է:

— Շնորհակալ եմ բարի Ջաֆս, հիմա սեղճատէն փաէ, կ'ուզեմ Լալան չեկած աղօթք մը ընել:

Ջաֆ զարմացած ետ ընկրկեցաւ:

— Այս ժամուս եւ այսպէս հագուած նամա՞զ պիտի ընէք, մրմնջեց:

— Եարապպիին համար ժամանակն ու տարազը կարեւորութիւն չունին, սէզճատէն փաէ:

— Բայց Սուլթանուհիս...

— Խնդրեմ Ջաֆ, ինչ որ ըսի ըրէ:

Սենեկապանուհին իբրեւ հաւանութեան նշան գլուխը խոնարհեցուց եւ չքեղադարդ դարանի մը մօտենալով մէջէն մետաքսէ պարսկական փոքրիկ զորգ մը առաւ եւ եկաւ սենեակին ճիշդ մէջտեղը փռեց:

Հայրիէ՝ սենեակին մէկ անկիւնը քաշուած ու անխօսիկ այդ պատրաստութիւնները դիտող Տիգրանի վրայ զղջումի ակնարկ մը նետելով ոտքի ելաւ եւ առոյգ քայլերով դէպի դէտինը փռուած սէզճատէն ուղղուեցաւ:

Ան զորգին առջեւ հասնելով կանգ առաւ, ծռեցաւ ու երկրպագութիւն մը ըրաւ... ապա ոտքերը կքեց եւ մարմինը ուղիղ բռնած ծնրադրեց ու ճակատը մինչեւ գետին խոնարհեցնելով, դէմքը ձեռքերովը ծածկեց ու այսպէս Մուհամմէտի իր մարգարէութեանը առաջին օրերուն Գաբրիէլ հրեշտակապետին հանդիպած միջոցին առած դիրքը խորհրդանշեց:

Ասիկա ընելէ յետոյ աղօթող Սուլթանուհին վերստին ծունկերուն վրայ կանգնեցաւ, ապա վեր ելաւ, ծնրադրութիւնը քանի մը անգամ կրկնեց, աջ ու ձախ բարեւեց ու վերջապէս ոտքի ելաւ:

Երիտասարդ յեղափոխականին համար որ մանկամարդ կնոջ որոշումը գիտէր, այս աղօթքը վեհ գաղափարի մը դժընդակ խաչին վրայ ելլելու պատրաստուող նահատակի մը վերջին աղօթքէն բնաւ չէր տարբերեր:

Տիգրան քիչ մնաց որ Հայրիէ ոտքերուն իյնար, գաղտնիքը սենեկապանուհին յայտնէր եւ զայն այդ սոսկալի որոշումը գործադրելէ արգիլէր:

Սակայն թերեւս իր վերջին աղօթքը ընող կնոջ պաղարիւնութիւնը, իրեն ալ համարձակութիւն ներշնչեց եւ տեղէն չերերաց:

— Լմնցաւ, ըսաւ Հայրիէ: Ջաֆ սէզճատէն վերցուր:

Սենեկապանուհին խկոյն Սուլթանուհիին հրամանը կատարեց:

— Հիմա Ջաֆ, աւելցուց Սուլթանուհին, գնա նրբանցքին մէջ Լալային սպասէ եւ երբ հեռուէն գալը տեսնես, եկուր անմիջապէս ինծի իմաց տուր:

Ջաֆ ուրախացած դուրս ելաւ:

Սենեկապանուհիին հեռացումը պատճառ մըն էր որպէսզի Հայրիէ Տիգրանի հետ մինակ մնայ: Ատոր համար հազիւ թէ Ջաֆ դուրս ելած էր, Սուլթանուհին փութաց եւ ետեւէն սենեակին դուռը գոցել եւ բազուկները բանալով Տիգրանը գրկին մէջ առաւ ու աչքերը արցունքներով լեցուն դոչեց.

— Տիգրան, սիրելի Տիգրան, այս աղօթքը ուժերս կրկնապատկեց... եկուր, եկուր մեկնելէս առաջ անգամ մըն ալ գրկիս վրայ սեղմեմ քեզ... Զգուշացիր դուն ուժով մի սեղմեր, որովհետեւ հագուստս կ'իյնայ... Ա՛խ, աղուորս, թող տուր որ դէմքդ անգամ մըն ալ դիտեմ... շրթներդ անգամ մըն ալ համբուրեմ: Հիմա այլեւս դուն այն մարդը չես, որ առաջին անգամ տուփանօք գրկիս վրայ սեղմեցի որպէսզի անոր հետ մէկ մարմին ըլլամ... ոչ ալ այն երիտասարդն ես որուն բերանը կը համբուրէի որպէսզի հոգւով հետը կապուէի: Ոչ, դուն այժմ այն մարդն ես որուն միայն աչքերը կը համբուրեմ որպէսզի անոնց հետ միատեղ այն գաղափարն ալ համբուրեմ, որ այդ աչքերէն ելաւ ու մտքիս մէջ թափեցաւ եւ մինչեւ հիմա քնացած գաղափար մը արթնցուց... իմ աղուորիկ Տիգրանիկս, աւելորդ բաներ ըսելու ժամանակ չունիմ, որովհետեւ հիմա ուր որ է Լալան պիտի գայ եւ զիս պիտի խնդրէ... Դուն ինծ համար բնաւ հոգ մի ըներ, զարնելիք տեղս գիտեմ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը, Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, Զաւարեան կոմիտէն եւ Մուրատ Ռուսումնասիրացը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Սերճիկեան Շէրպէթճեանի եւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Շէրպէթճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց թոռան եւ զարմիկի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ.— Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ գպրոցին, Պր. Եղիա Պասմաճեանէ 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Գրիգորեանի որդւոյն մկրտութեան առթիւ, կնքահայր Պր. Նշան Նիկողոսեանէ 50 Ֆր., Տիկին Մարիամ Պէրպէրեանի մահուան առթիւ Պր. Մանուկ Պէրպէրեանէ 30, Տիկին Վ. Յովհաննէսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Պր. Յարութիւն Յովհաննէսեանէ 20 Ֆր.։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Հեղինէ Թորոսեան եւ զաւակները իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր Հրանդ Թորոսեանի կսկծալի մահուան տխուր առիթով հետեւեալ նուէրները կ՚ընեն Վիէնի Ազգ. Միութեան միջոցով.—

Վիէնի Կապոյտ Խաչի գպրոցին 100 Ֆ., Վիէնի Անի Կոմիտէին 100, Վիէնի Նոր Սերունդի Սեւան խումբին 100,, Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան 200, «Յառաջ» օրաթերթին 50 Ֆր.։

×

Նոյն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ճիհանշահեան փոխան ծաղկեպսակի Կապոյտ Խաչի գպրոցին 30 Ֆր., «Յառաջ» օրաթերթին 20 Ֆր.։

Սարգիս Թորոսեան (Շաս) Կ. Խ. դըպրոցին 10, Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան 10 ֆրանք։

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ։

Adiss Harmandyan

et son excellent Orchestre au Grand Complet dirigé par JACQUES KODJIAN

Au programme 21 de ses succès, dont plu sieurs nouvelles chansons composant sont 4ème disque

Akhtamar, 2750 Dareguan, Dzarighner, Yes tche kidem, Djerani bess, Akh garod, Noune

ADIS HARMANDYAN dédicacera ses disques dans le grand hall, durant les 10 à 15 minutes d'Entracte.

En début de spectacle, audition en première mondiale de l'enregistrement d'un indicatif musical d'ARMENIA MONDIA, interprété par l ensemble folklorique d'Arménie, dirigé par TATOUL ALTOUNIAN

Chaque programme - tombola donnera d roit à une pochette surprise à retirer à nos expositions (§), et pourra gagner le gros lot (Tapis d'Arménie) dont le tirage et sa remise, se feront à la fin du spectac le.

MARSEILLE

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, au Palais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).

VENTE DE BILLETS :

Restaurant « Jean-Jaurès », 26 Pl. Jean-Jaurès « La Plaine », Marseille 1er

Claryss'Bar, Mlle Arzoumanian, 1 Pl. des Capucins, Marseille 1er

Buvette du Parc Chanot, M. Avakian, Palais des Congrès, de 8 h. à 18 h. Rond point Prado, Marseille 8e

Epicerie Yervant Der Mesrobian, 18 Ave. Figonne - Beaumont, Marseille 12e

Epicerie Mlle Tahmissian, Campagne Perrier - Vallon des Tuves, Marseille 15e

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի բոլոր ընկերները անխտիր Դեկտ. 8, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20,30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ)։ Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը։ Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆՈՒԷՐ

Կրընոպլէն Պ. Ղեւոնդ Թորոսեան իր շատ սիրելի ընկերներուն՝ Ներսէս Գըշիկեանի, Երուանդ Ատանալեանի եւ նորոգ հանգուցեալ Հրանդ Թորոսեանի (Վիէն) յիշատակին կը նուիրէ 50 Ֆր. Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ օր, Դեկտ. 10, ժամը 5ին Փարիզի Ասիական Ընկերութեան հրաւէրով ֆրանսերէն դասախօսութիւն մը կուտայ Տոքթ. Գուրգէն Կարապետեան, նիւթ ունենալով՝

Հայ բժշկութեան եւ դեղագիտութեան պատմութիւնը ըստ հայերէն հին ձեռագիրներու

3, Ռիւ Մազարին (Մեթրօ Օտէոն), երկրորդ յարկ։

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Շահպազեան Յարութիւն Մարտիրոսի, ծնած 1908ին Վանի Ալիւր գիւղը։ Կորսուած է 1942ին, պատերազմի ատեն։

Գրել՝

DERDERIAN Y.
25, Rue Joseph Desbas
69 - Meyzieu
FRANCE

×

Տիկին Վիքթորիա Բալոյեան (ծնեալ Շալճեան) բնիկ Էսկիշէհիրցի, կը փնտռէ իր մայրը՝ Մաքրուհի Շալճեան եւ եղբայրը՝ Լեւոն Շալճեան, զորս կորսնցուցած է 1922ին Աֆիոն Գարահիսարի մօտերը, երբ եղբայրը երկու տարեկան էր։ Կը կարծուի թէ Քանատա են։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Madame Paloyan
45, Rue de la Défense
92 - Issy-les-Moulineaux
FRANCE

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին։ Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն։

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ։

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնին մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-4°
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
7
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
7 DECEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12284
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.284

ԵՐԲ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

—o—

Անդա՛րձ մեկնած են այն բոլոր դէմքերը, զորս յիշելու փորձը կ՚ընենք վերջերս։

— Խրիմեան, Ալիշան, Սրուանձտեանց, Մխիթարեան, Ռուբէն, Շանթ եւ ահա — սակայն Համաստեղ։ Արժէքներ՝ որոնց հոգեկան էութիւնը հողին տալէ ետք, կարծես կը մտնենք վերածել Թանգարանային գանձերու։

Քանի՜ հողի, հարիւրի վրայ, փոյթ կընէ իր առօրեայ զբաղումներու կարգին Թղթատել մէկուն կամ միւսին գործը՝ ճշդելու համար թէ ո՛ւր էինք երէկ, ինչ կ՚որոնէինք կամ կ՚երազէինք, եւ ո՛ւր ենք այսօր...

Հեւասպառ կը վազենք։ Կեանքը շըղթայած է մեզ իր խաղերուն եւ քմայքներուն, ու առօրեան մեզի համար ապրուստի պայքար մըն է միայն։ Եթէ ժամանակ ու տրամադրութիւն մնաց՝ «օրաթերթ»ին վրայ նայուա՛ծք մը, ու գոհացած ենք արդէն։

Մեղադրանք չենք հիւսեր։ Մենք ալ, մեր կարգին, «գրոց-բրոց»նե՛ր իբրեւ թէ մեր ուսերուն վրայ կը զգանք նոյն բռնացումը առօրեային...

Սակայն, հաւանօրէն ուրիշներէ աւելի առիթ կ՚ունենանք խոկալու՝ թէ ո՛ւր հասած ենք այսօր եւ դէպի ո՛ւր կը դիմենք։ 1800ական Թուականներու մեր ազգային ու մտաւոր ծարաւներէն ի՛նչ է մնացած, եւ գիտութեան ու ժամանակի յառաջդիմութիւնները ի՛նչ նոր իրագործումներու հասցուցած են մեզ։

Ձէ ցամքած անշուշտ Հայուն ստեղծագործ աւիշը։ Նորեր կուգան. նոր արժէքներ կը յայտնուին. մտքի եւ գիտութեան մարզերուն մէջ նոր նուաճումներ կարձանագրուին։ Սակայն, երբ փորձը կ՚ընենք ստուգելու առարկայօրէն՝ թէ մերօրեայ հերկն ու հունձքը ի՞նչ վկայութիւն կը բերէ Հայուն ժամանակակից անդոհանքէն, մտածողութենէն, մտքի եւ հոգիի ընդհանուր կլիմայէն կամ ազգային-մշակութային ձգտումներէն, կը մղուինք եզրակացնելու թէ համեմատական չեն կարելիութիւնները եւ արդիւնքները։

Կը թուի մեզի, թէ երկու հիմնական պատճառներու հետեւանքով աղքատացած է մտքի մեր բերքը։ Առաջինը՝ կեանքի ու պայմաններու բացասական անդրադարձումն է գրականութեան եւ արուեստի կոչուած մարդոց վրայ։ Աւելորդ է յաւելել։ Նոր ժամանակներու Հայը շատ աւելի աննպաստ պայմաններու մէջ կ՚ապրի՝ քան ինչ որ էր դար մը առաջ։ Խորհելու, վերլուծելու, յաճախ նոյնիսկ տեսնելու եւ մտածելու հնարաւորութիւնը չունի, որպէսզի կարենայ նաեւ զգալ եւ ստեղծագործել։

Երկրորդը՝ կախարդանքն է Հայրենիքի, եւ հիացումը՝ հոն ծաղկող մշակոյթի հանդէպ։ Ամէն ինչ Հայրենիքէ՛ն յուսալու հոգեվիճակը կ՚ապրին շատեր, եւ այս տրամադրութիւնը գիրենք ենթագիտակցօրէն կը պահէ ստորադասութեան զգացումի մը մէջ, որ կ՚ամլացնէ ստեղծագործական ամէն կիրք։

Պէտք չէ անգիտանալ, թէ մտքի եւ ստեղծագործական ճակատներու վրայ որոշական ներգործութիւն ունի ժողովուրդի մը հաւաքական կեանքը՝ իր կենդանի կամ լճացած պատկերով։ Եթէ Արտասահմանը բարձրորակ գործեր չի կրնար տալ, պատճառը պէտք չէ փնտռել լոկ գրականութեան կոչուած անհատին մօտ. այլ մանաւա՛նդ շրջապատին, միջավայրին ու հաւաքականութեան մէջ։

Երբ մեծերուն կը նայինք, յաճախ եւ բանի՛ կուտանք անոնց տառապանքին եւ անձկութեանց՝ որովհետեւ մեր օրերու տագնապանքը հիմնովին տարբեր բնոյթ ունի.— «Մթնոլորտային ապականութեան» դարն է՝ ոչ միայն թոքերուն, այլ եւ մտքերուն ու հոգիներուն համար...։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ – ՓԱՔԻՍՏԱՆ

ՄԱԿ-Ը՝ ԱՆԿԱՐՈՂ

—o—

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՒ ՉԻՆԱԿԱՆ ՎԷԹՕՆԵՐ ԱՆԵԼ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ

Շարաթավերջին պատերազմը այլեւս իրականութիւն դարձաւ Հնդկական ցամաքամասին վրայ։

Մինչ քանի մը շաբաթներէ ի վեր կռիւները մասնակի բնոյթ կը կրէին եւ սահմանափակուած էին Արեւելեան Փաքիստանի կարգ մը շրջաններուն մէջ, այլեւս պատերազմը ամբողջական է։ Անշուշտ, ըստ սովորութեան մէկը միւսը նախայարձակ կը նկատէ եւ եթէ յստակ չէ թէ ո՞վ սկսաւ, յստակ է թէ կռիւները կը տարածուին ցամաքի վրայ թէ երկինքի մէջ։

Նիւ Եորքի մէջ Ապահովութեան Խորհուրդը նիստ նիստի վրայ կը գումարէ, առանց լուծում մը գտնելու։ Ներկայիս չորս Մեծերուն եկած է միանալ հինգերորդ մեծը՝ Չինաստան, ինք ալ վէթոյի իրաւունքով։

Առաջին բանաձեւը ամերիկեան էր եւ արժանացաւ խորհրդային վէթոյին, արգարեւ Չինաստան քուէարկեց ի նպաստ։

Խորհրդային պատուիրակը սկիզբէն կ՚ուզէր որ լսուի Պանկլա Տէշի մէկ ներկայացուցիչը բայց Չինացին էր որ ամէնէն բուռն կերպով պիտի ընդդիմանար եւ քանիցս պիտի կրկնէր թէ Չինաստան Փաքիստանի կողքին է։ Այլեւս հետաքրքրական կը դառնար անշուշտ չին-խորհրդային փոխասացութիւնը, որու ընթացքին մէկը միւսին երեսին «աշխարհակալ», «ամբոխավար» եւ այլ ածականներ պիտի նետէր։

Գալով բուն խնդրոյ առարկայ Պետութեանց (Փաքիստան եւ Չինաստան) իրենց դիրքը շատ որոշ է։ Փաքիստանի ներկայացուցիչը պարզապէս սպառնալիք կարդացած է այն պարագային երբ Պանկլա Տէշի կողմէ ոեւէ մէկը հրաւիրուի։ Ցանուն Հնդկաստանի, Սամար Սէն շեշտած է թէ իր կառավարութիւնը ոչ մէկ բանաձեւ կ՚ընդունի որ կրնայ թոյլ տալ Փաքիստանի զինեալ ուժերուն «շարունակել իրենց ջարդերը, բռնաբարումները եւ այլ անգութ արարքները Արեւելեան Փաքիստանի ժողովուրդին դէմ»։

Այս կացութեան մէջ է որ Միացեալ Նահանգները աւանդական բնոյթ ունեցող, «ՄԱԿեան» ոճով ինչպէս գիտել կը տրուի, բանաձեւ մը ներկայացուցին, որ 11 ձայն ստացաւ, ձեռնպահ մնացին Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա, դէմ քուէարկեցին Խորհ. Միութիւն (վէթոյի իրաւունք) եւ Լեհաստան։

Բանաձեւը կը պահանջէր որ հնդկական զօրքը քաշուի փաքիստանեան գրաւուած հողերէն, կոչ կ՚ընէր կողմերուն որ անմիջապէս դադրեցնեն կռիւները, կ՚արտօնէր ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարին որ դէտեր տեղաւորէ սահմանին երկայնքին եւայլն, եւայլն։

Մինչ նոր բանաձեւ կը փնտռուի Ու Թան երկու ժամուան հրապարակ մը կ՚ուզէ որպէսզի Տաքքայի շրջանին միջազգային եւ ՄԱԿի անձնակազմերը կարենան հեռանալ։ Այլ խօսքով «սպասեցէք որ մենք երթանք, վերջը կրնաք դիրար ջարդել»։

Երկուշաբթի օր մինչ հնդկական բանակը Տաքքայի կը մօտենար, ուր կը մտադրէր Պանկլա Տէշի ինքնավարութիւնը հռչակել, արդէն իսկ հնդիկ կառավարութիւնը կը ճանչնար անկախ Պանկլա Տէշը։

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԿՈՂՈՊՏՈՒԵՐ Է...

—o—

Փարիզի կիրակնօրեայ թերթը՝ ժուռնալ տիւ Տիմանշ «Յարձակումի ենթակայ պատրիարք» խորագրին տակ, կը գրէ Դեկտեմբեր 5ի իր թիւով.—

«Երբ ճաշարանէ մը դուրս կ՚ելլէր, Ռիւ Մարպէօֆ (Փարիզ 8րդ) Ուրբաթէն Շաբաթի լուսնալիք գիշերը, Երուսաղէմի հայ պատրիարքը՝ Տէրտէրեան, յարձակումի մը ենթարկուած է անծանօթի մը կողմէ, որ գողցած է իր դրամապանակը 6.500 տոլարով»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ԵՒ ՊՐԱՆՏ կը փափաքին, որ փութացուի Եւրոպայի միութեան հաստատումը, որպէսզի ան ի վիճակի ըլլայ ստանձնելու իր պատասխանատուութիւնները։ Արդարեւ Պոն եւ Փարիզ, համագործակցաբար իրենց դաշնակիցներուն կը ձգտին քաղաքական եւ տնտեսական ուժ մը ներկայացնել, որպէսզի իրենց ձայնը ունենան երկու գեր-պետութիւններու կողքին եւ չանտեսուին անոնց կողմէ, միջազգային հարցերու լուծման ընթացքին։

ՊԵԼՖԱՍԹԻ փքալի մը մէջ ռումբի պայթում մը 16 հոգիի մահուան պատճառ դարձաւ, բոլորն ալ կաթողիկէ։ Պայթումին հետեւանքով բախումներ տեղի ունեցան բողոքականներու եւ կաթողիկէներու միջեւ։ Բանակը միջամտեց։

ՅՈՐԴԱՆԱՆ արգիլեց Պաղեստինցինեբուն ամբութիւններ շինել իսրայելեան սահմանագիծին վրայ։ Ֆէտայիներու գործունէութիւնը պէտք է սահմանափակուի գրաւեալ շրջանին մէջ, յայտարարեց նոր վարչապետը՝ Ահմէտ Լաւզի։

ՖՐԱՆՍԱ ձախողեցաւ արուեստական արբանեակ մը արձակելու իր ծրագրին մէջ։ Արձակումը կատարուեցաւ ֆրանսական Կուեանի մէջ։ Հրթիռին երկրորդ յարկը ոչ միայն չէ աշխատած, այլեւ անհետացած է։ Պատրաստութիւնը արժած էր 40 միլիոն ֆրանք։

ՄԱՍՆԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, որոնք տեղի ունեցան Կիրակի (Բ. շրջան) նորութիւն բերին միայն Ռոտէզի մէջ, ուր ընտրուեցաւ «բարեփոխիչ» մը՝ Պոխան, որ կը վայելէր արմատականներու համանուորութիւնը։ Կափի եւ Մոնթելիմարի մէջ նորութիւն չկար, առաջին աթոռը կը վերագրաւէր մեծամասնութեան անդամը, միւսն ալ՝ ընկերվարականը։

ՊՕՂՈՍ Զ. կոչ մը ըրած է իր կիրակնօրեայ քարոզին մէջ մարդկութեան, շեշտելով.— «... Կը թուի թէ յանկարծ համաշխարհային խաղաղութեան խտէալը կը մարի ինչպէս գեղեցիկ երազ մը՝ մարդը մարդուն թշնամի իրականութեան գարթումին առջեւ»։

ԴԻՄՔԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

(ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԿԵԼԷՆԵԱՆ 1895–1966)

—o—

Հինգ տարի առաջ, 1966 Նոյեմբեր 26ին Լոս Անճելըսի մէջ — ուր կը գտնուէր իր գրական գործունէութեան յիսնամեակի յոբելենական հանդիսութեան առիթով — Հայ Մշակոյթի պանծացման նուիրուած իր առեղծխօսութեան ընթացքին՝ սրտի տագնապի մը հետեւանքով մեռաւ հայ գիւղագրութեան եւ հայաշունչ պատմուածքի այս վարպետը, որ, ճակատագրական զուգիպութեամբ մը, մտաւորական իր ընկերոջ՝ Գուրգէն Մխիթարեանի նման, ճիշդ չորս տարի ետք անոր շիջումէն, կ՚աւանդէր իր հոգին զինք ողջունող ներկաներու բազուկներուն մէջ։

Ծնած էր Խարբերդի Փերչենճ գիւղը։ Գիւղական վարժարանն ու Մեզրէի Կեդրոնականը եղան ուսման իր երկու օրօրոցները։ 1911ին, հագիւ տասնըվեց տարու, կը նուիրուի ուսուցչութեան։ 1913ին կուգայ Միացեալ Նահանգներ, ուր ապրեցաւ յիսունըերեք տարի՝ իր իսկ բառերով «Փոքրիկ Հայաստան»ի, այսինքն «Հայրենիք»ի շուքին տակ, դառնալով ամսագրի գլխաւոր աշխատակիցներէն մէկը, անոր խմբագրին՝ ողբ. Ռուբէն Դարբինեանի գուրգուրանքով ու քաջալերութեամբ։

Համեստ այլ կորովի՝ իր տեսակէտներուն մէջ, անյագուրդ ընթերցող, հայրենի հողէն հեռու՝ սակայն հայրենիքով մտահոգ կամ խանդավառ, բնաշխարհիկ իր գիծերը անխաթար պահեց ոչ միայն գործերուն՝ այլեւ ու մանաւանդ կեանքին մէջ։ Անկաշառ ու աներեր մնաց ազգային, գաղափարական, տոհմիկ ու դաւանական իր ըմբռնումներուն մէջ եւ սեւեռումի նիւթ դարձուց Հայուն անխարդախ իմացումները կեանքի գոյութեան, կենցաղի, աւանդութիւններու, առհաւական հասկացողութեանց։

Գրական իր պատկառելի վաստակը, իր անձէն ու հայկական բնաշխարհէն խօսուն վկայութիւն մըն է։

1921–1925 տուաւ «Գիւղը», «Անձրեւը», «Քաջն Նազար եւ տասներեք պատմուածքներ»ը։ 1953ին, երկու առանձին հատորներով, «Սպիտակ Ձիաւորը»՝ որ ենթահող ունի Տարօնի աշխարհը, ու նկարագիրներ՝ Գէորգ Չաւուշ, Սեբոր, Անդրանիկ, Ռուբէն եւ Աղբալեան։ 1966-ին, իր մահուան տարին, Համազգայինը հրատարակեց «Առաջին սէր» հատորը, ինչպէս նաեւ ձեռնարկեց — աւելի ուշ — իր ամբողջական գործերու տպագրութեան։

Դիտելու եւ թափանցելու իր արտակարգ շնորհին կը միացնէր պատկերացնելու տաղանդը։ Գիւղն ու գիւղացին տուաւ ոչ միայն առարկայական իրենց հարազատութեան՝ այլեւ ու մանաւանդ կենցաղի, բարքերու, մտայնութեանց, նկարագրի եւ հոգեբանութեան անխաթար խնկութեան մէջ։

Փակեց աչքերը՝ Հայրենիքի ու հայ ժողովուրդի յաւերժութեան անսասան հաւատքով։

Մ. Թ.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հաւանական վարչապետ կը նկատուի Ֆեհմի Էրիմ, որ պէտք է նոր դահլիճ մը կարենայ կազմել «կուսակցութիւններէն վեր»։ Հրաժարեալ 11 նախարարները կ՚ըսեն թէ կառավարութիւնը չկրցաւ իրագործել տնտեսական եւ ընկերային բարեփոխումները։

ՊԷՆԿԼԱ ՏԷՇ

ԿԱՄ ԱՇԽԱՐՀԻ ՔԱԽԱՐԱՆԸ

—o—

Արեւելեան Պենկալ, կամ Պենկլա Տէշ, այսինքն՝ ազատ Պենկալ: Այս է անունը այն աշխարհամասին, որ սկսած է թաբախոտիլ երկրագունդի ձախ կողին: Երկիր մը, որուն դէմ շղթայազերծուած է երկինքի եւ երկրի ցասումը, մարդոց եւ բնութեան գայրոյթը: Կարծէք ան դարձած է քաւութեան նոխազը մարդոց բոլոր մեղքերուն, չուառութիւններուն, ցաւութիւններուն եւ անարդարութիւններուն:

Տարի մը առաջ, բնութիւնը կը շղթայազերծէր իր թաքուն ուժերը, մրրիկներ կը խոյանային, ծովը կը բարձրանար եւ հսկայ մակընթացութիւններ կ'ալէին – կ'անցնէին մարդերու այս մրջնոցը. հետեւանք՝ 500 հազար մեռեալ: Զորս ամիս ետք, կը սկսէր ուրիշ աղէտ մը: Որովհետեւ այս կիսամարդերը յանդգնած էին ազատութիւն պահանջել, Փաքիստանի կեդրոնական կառավարութիւնը անոնց դէմ կը ղրկէր արդիական զէնքերով, հրասայլերով եւ օդանաւերով իր բանակը: Մեռեալներու թիւը կ'անցնէր հարիւր հազարաւորները, իսկ տասը միլիոն գաղթականներ կ'անցնէին Հնդկական սահմանը՝ փրկելու համար իրենց ապառին կեանքը:

Արեւելեան Պենկալ՝ 143.000 քառակուսի քիլոմեթր, 75 միլիոն բնակիչ, 75 միլիոն անօթիները եւ անծեալները: Մարդ էակը հոն իջած է իր նուազագոյն արժէքին, դարձած է տեսակ մը զզուելի մակաբոյծ, անհանդուրժելի բեռ: Երկիր մը, ուր մարդիկ իրենց ընտանիքին խնայելու համար թաղմանական ծախքերը, իրենց վերջին ուժը կը գործածեն՝ հեռանալու համար գիւղէն եւ ողջ-ողջ իջնելու համար հասարակաց փոսը, կամ թաղուելու համար աղբակոյտին մէջ:

Այսօր, այս դժոխքը փոխադրուած է Կալկաթայի կոյուղիներուն եւ զրիհնեբուն մէջ: Աղբակոյտերը դարձած են անունդի շտեմարաններ, եւ տղաքը կը պայքարին առնէտներու դէմ, բանջարեղէնի կեղեւ մը կամ թարմ ոսկոր մը խլելու համար: Կիներ կը մուրան՝ իրենց զաւակներուն դիակները շալկած: Շարժուն կմախքներ առած են զրաստներուն տեղը եւ կը քաշեն ծանր սայլեր: Կոյուղիի ջրանցքները երբ բնակարան կը ծառայեն ամբողջ ընտանիքներու: Բորոտներ կը շրջին փողոցներու մէջ: Դիակներ կը շարուին մայթերու վրայ, կամ կը սպասեն երկաթուղիներու միջեւ:

Մարդեր կը վխտան ամէն կողմ, պոլոճներու պէս, հազարներով, միլիոններով: Միաւորի գաղափարը կորսուած է վաղուց: Հնդիկները հնարած են համբանքի նոր գրութիւն մը, լաք՝ կը նշանակէ 100 հազար, քրոր՝ կը նշանակէ 10 միլիոն:

Գաղթը ունեցած է իր լաւ կողմերը: Անձ գլուխ կը բաշխուի 300 կրամ բրինձ, եւ կարելի դարձուցած է հանդիպիլ առասպելական այն էակին, որ բժիշկ կը կոչուի:

Հայրենիքէն ներս կամ հայրենիքէն դուրս նոյնն է թշուառութիւնը: Իրենց երկինքէն եւ հողէն բաժնուած մարդոց համար կը մնայ մէկ ելք միայն, անդամակցիլ ազատագրութեան ուժերուն:

Բախտաւորները կրցած են խրճիթներ կառուցանել քաղաքէն դուրս, դաշտերու մէջ կամ ճամբաներու եզերքը: Տեսակ մը շարժական ճամբարներ, ուր կը տիրէ որոշ կարգ ու կանոն: Մանուկներուն համար կան բացօթեայ դպրոցներ: Շաբաթը անգամ մը ուտեստեղէն կը բաժնուի ընտանիքներուն եւ անձ գլուխ քանի մը ֆրանք արժողութեամբ դրամ: Նոյնիսկ բացուած են շարժական կլպակներ, ուր կարելի է գտնել սիկարէթ եւ զանազան պիտանի նիւթեր:

Այս տասը միլիոն գաղթականները ծանրօրէն կը ճնշեն Հնդկաստանի տնտեսութեան վրայ: Անոնց համար տարեկան կը ծախսուի մօտ 700 միլիոն տոլար, այսինքն՝ Հնդկաստանի տարեկան պիւտճէին մէկ տասներորդը:

Եւ սակայն այս հարցը պէտք է հետաքրքրէ ոչ միայն Հնդկաստանը, այլեւ ամբողջ մարդկութիւնը: Ողբերգութիւնը կրնայ տարածուիլ ուրիշ շրջաններու վրայ, եւ ո՞վ կ'ըսէ, որ յղփացած երկիրները օր մը պիտի չենթարկուին նոյն ճակատագրին:

Հնդկաստան, որ դարերէ ի վեր կ'ապրի թշուառութեան տռամը, իր կարելիութիւններուն սահմանին մէջ, գիտցաւ կատարել իր մարդասիրական առաքելութիւնը: 800 հնդիկ բժիշկներ կամաւոր արձանագրուած են՝ ծառայելու համար գաղթականական ճամբարներու մէջ: Որովհետեւ միայն անօթութիւնը չէ, որ կը սպառնայ այդ խեղճերուն, այլ կան մահացու համաճարակները, ժանտախտը, քոլերան, ծաղկախտը եւ զանազան ուրիշ հիւանդութիւններ:

Մէկ անպատեհութիւն միայն, Հնդկաստան չուզեր որ օտարներ միջամուխ ըլլան իր ներքին գործերուն: Նոյնիսկ օտար բժիշկները չեն կրնար ծառայել ճամբարներու մէջ: Պէտք է ըսել, որ ասոր պատճառը բաւական պարզ է: Հընդկաստան չուզեր, որ իր թշնամիները՝ Փաքիստան եւ Չինաստան տեղեակ ըլլան իր ներքին կացութեան, այսինքն՝ չիմանան, որ այդ ճամբարներուն մէջ կը մարզուի հնդիկ սպաներու ղեկավարութեամբ Պենկլա Տէշի ազատագրական բանակը:

Դուրսի աշխարհէն Հնդկաստան կը խնդրէ միայն դրամ, դեղօրայք, ինքնաշարժներ, ամպիւլանսներ, բրինձ եւ ուտեստեղէն: Բայց դրամատիրական կամ ընկերվարական երկիրները միայն ճաուրու մէջ կ'արծարծեն մարդկային համերաշխութիւնը եւ ազգերու եղբայրութիւնը: Դրական գետնի վրայ՝ անոնց սիրտը կղպուած կը մնայ, ինչպէս կղպուած կը մնան իրենց պողպատէ դրամարկղները:

23 Հոկտեմբերին, Փարիզի մէջ, Միջազգային Դրամատունը կոչ մը ուղղեց բոլոր Պետութիւններուն, որպէսզի իրենց օժանդակութիւնը բերեն Հնդկաստանին, իրենց ազգային եկամուտին հիման վըրայ, արդար համեմատութեամբ մը: Դեռ պատասխան չստացաւ: Բայց ցարդ կատարուած հանգանակութիւնները եւ Միացեալ Ազգերու բերած մասնակցութիւնը գոյացուցած են 200 միլիոն տոլար, այսինքն՝ պէտք եղածին մէկ երրորդը:

Բարեկամեցողութիւն ունեցող մարդիկ չեն պակսիր աշխարհի մէջ Քրիշնակար **քաղաքին** մէջ, Հայր Ակոսթինի՝ խումբ մը մայրապետներուն ղըլուխը անցած շաբիկներ կը պատրաստէ բրինձի պարապ պարկերէն: Ժընեւի մէջ, Պր. Ժան Շիլց կը ջանայ ձրի օդանաւեր գտնել՝ գոյացած ապրանքները փոխադրել տալու համար: Մարդասիրական մեծ հաստատութիւններ ջանք չեն խնայեր դարմանելու համար մարդկային այս ահաւոր աղէտը: Եւ ինչ որ մխիթարական է ան ալ ցեղապաշտութեան անհետացումն է:

Խղճալ, այո՛, օգնել, այո՛, բայց ոչ լումա մը դնելով աղքատին ափին մէջ: Մարդասիրութիւնը դարձած է հասուն, այսինքն՝ վերածուած է պարտականութեան եւ ոչ թէ քմահաճոյքի: «Սիրէ՛ քու հարեւանդ քու անձիդ պէս», ըսուած է ասկէ մօտ քսան դար առաջ: Եւ քրիստոնեաները լաւ գիտեն ասիկա, լաւ գիտեն, որ մարդասիրութիւնը կը բխի արդարասիրութենէն:

Բայց այս բոլորին վրայ կը սաւառնի քաղաքական անստուգութիւնը: Որովհետեւ կարելի չէ հետեւանքները դարմանել՝ առանց մաքրելու չարիքին աղբիւրը:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը անդամալուծուած է՝ չէզոքութեան պատնէշին ետեւը: Մեծ Պետութիւնները շահեր ունին պաշտպանելիք: Բայց ժամանակները փոխուած են եւ այլեւս կարելի չէ ապաստանիլ պեղատոսեան անտարբերութեան ետեւը:

Եթէ մարդկային ընկերութիւնը կարենայ հասնիլ ինքնագիտակցութեան մը, այն ատեն միլիոնաւոր Պենկալցիներ ի զուր մեռած պիտի չըլլան:

Ն. Զ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԳՏԱՅ

—o—

Բ.

ԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Յաճախ խօսուած ու գրուած է Հայաստանի շինարարութեան, փառաւոր ու լայն պողոտաներուն, հանրային, մանկական պարտէզներուն ու այգիներուն, պաղ ջուրերուն, ցայտաղբիւրներուն, քոնեակի, գինիի, ժամացոյցի գործատուներու մասին: Ես պիտի խօսիմ «Անի Հիւրանոց»ի մասին:

Անի հիւրանոցը Սայաթ Նովա պողոտային վրայ 14 յարկանի, մօտաւորապէս 450 սենեակներով՝ արտաքին թէ ներքին տեսքով արդիական շքեղ պանդոկ մըն է: Գետնայարկը եւ երկրորդ յարկը ընդարձակ հիւրասրահ ու ճաշարան, 14րդ յարկը նմանապէս ճաշարան, սրճարան եւ պարասրահ, վերելակ, հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, հեռախօս, լոգարան, պատըշգամ, վերէն վար ամբողջ պանդոկին յատակը ծածկուած է մոքէթով, սենեակները կահաւորուած են արդիական կարասիներով, մահճակալ, հագուստ կախելու խոշոր որմնադարակ մը, մահիճին կից սեղան մը եւ լամբ մը, արուեստական կաշիով ծածկուած թիկնաթոռ, աթոռ, հեռախօս, սենեակին ճիշդ մէջտեղը դրուած մեծ սեղան մը, ձեղունէն ու պատէն կախուած երկու լամբեր, ձայնասփիւռի գործիք մը, մուտքին վերարկու եւ գլխարկ կախելու հայելապատ դարակ մը, լոգարանը օժտուած է արդիական անհրաժեշտ կազմածներով, պիտոյքներով, ամէն տեսակ յարմարութիւններով, տաք ու պաղ ջուր, ամէն յարկի ընդարձակ մուտքին հերթապահին պաշտօնեայ մը սեղանին առջեւ նըստած՝ մօտը հեռատեսիլի գործիք մը որ ռուսերէն եւ հայերէն լուրեր կը հաղորդէ, ֆիլմեր կը ներկայացնէ:

Գետնայարկի ընդարձակ հիւրասրահն ու ճաշարանն ալ նմանապէս կահաւորուած են կոկիկ արդիական կարասիներով: Բազկաթոռ, թիկնաթոռ, աթոռ, սեղաններ, վերելակ, երեկոները ճաշարանի սեղանակիցներ զուարճացնելու համար նուագախումբ մը ընկերակցութեամբ երգիչ – երգչուհիի մը կը նուագեն ու կ'երգեն հայերէն, ռուսերէն եւ ֆրանսերէն ժողովրդային ու եւրոպական երգերու ու պարերու եղանակներ: Ճաշարանի խոհարարներ կը պատրաստեն ամէն քիմքի եւ ճաշակի յարմար խնամուած ճաշեր:

Առաւօտ մը, զբօսաշրջիկներս հրաւիրուած էինք Սփիւռքի Կոմիտէի զրասենեակը: Վարդգէս Համազասպեան խօսեցաւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի մշակութային կապի առաւելութիւններուն, օգտակարութեան, աւելի սերտ գործակցութեան անհրաժեշտութեան մասին, ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Տասը տարի առաջ

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

—o—

— «Ըսածներդ ինձ համար նորութիւն չեն, բայց կ'ուզէի քեզնից անձամբ լսել: Դէ հիմա լսիր ինձ, — ասաց, տեղից վեր կենալով, շարժուեց դէպի սենեակի անկիւնը, առաւ այնտեղից կարծես ինձ սպասող փայտը ու դարձաւ ինձ.

— «Թուփալ չուն, կը տեսնես այս փայտը. ողջ մնացած ոտքդ էլ ես կը ջարդեմ, եթէ խելքդ գլուխդ չհաւաքես: Գիտցիր, որ կատակ չեմ անում... Կարող ես հեռանալ:

«Կարո՞ղ ես երեւակայել վիճակս: Եթէ Ռուբէնին չճանաչէի, թերեւս ասածին արժէք չտայի: Բայց գիտէի, որ նա «քամի փչող» չէ, առաւել եւս այդպիսի դաժան վիճակում: Մտածեցի, որ խենթութիւն է հակառակ խօսք անելը ու լաւագոյն է հեռանալ, միաժամանակ վըրաս բռնելով կատաղութիւն արտայայտող, գրեթէ բներից դուրս ընկած կարմրած աչքերը: Վախի զգացում ունեցայ եւ փորձեցի վեր կենալ, բայց էս անտէր երեսիս ցնցումները սկսուեցին եւ մնացի տեղս... Երեւի նկատեց անճար վիճակս, չուռ եկաւ, փայտը դրեց իր տեղը ու գնաց նստեց իր աթոռին: Ցենած ձեռնափայտիս, գլխիկոր սպասում էի, որ ոտքիս ցնցումներն անցնեն (*)... Երբ դուրս եկայ փողոց, խայտառակ փորձանքից ազատուելու զգացում ունեցայ: Ռուբէնից ամէն բան սպասելի էր»:

— Ձեր յետագայ յարաբերութիւնների վրայ այդ դէպքը ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցաւ, — հետաքրքրուեցի ես:

— Բացարձակապէս ոչ մի: Եթէ երբեմն յիշում էլ էինք այդ դէպքը, այդ անում էինք կատակի, զուարճանալու համար, թէեւ երկուսով էլ լաւ գիտէինք, որ նրա արածը կատակ չէր:

Պէտք է նկատեմ, որ Վ. Մինախորեանն այն մարդկանցից էր, որոնց Ռուբէնը սիրում ու գնահատում էր: Այստեղ, Բելգրադում մի երկու նամակ ըստացանք նրանից, վերնագրուած՝ «Քաֆթառ Արշալոյս եւ Թուփալ Վահան»: Այդ նամակներից երեւում է, թէ որքան է մտահոգուած Վահանի վիճակով: Մի նամակում էլ գրում էր, որ եթէ Վահանը Բելգրադում գործ չունի, առաջարկում էր անցնել Մերձաւոր Արեւելք, ուր նրա համար յարմար գործ կը ճարուէր: Գործ ճարողը, հարկաւ, ինքը՝ Ռուբէնն էր լինելու:

Մինախորեանը այդ ամէնը գնահատում էր: Ռուբէնի մասին շատ մեծ համարում ունէր:

×

Երեւանում Ռուբէնին վերջին անգամ տեսայ այն օրերին, երբ արդէն որոշուած էր Երկրի իշխանութիւնը յանձնել բոլշեւիկներին: Բնական է, որ բոլորիս տրամադրութիւնն էլ ընկճուած էր. իսկ պատասխանատու գործիչները պատրաստւում էին թողնել հայրենիքը:

Գործով գնացել էի կառավարութեան տուն՝ վարչապետի մօտ: Ընդունարանի մի անկիւնում աչքովս ընկաւ Ռուբէնը ճամբորդական պատրաստութեամբ, շըրջապատուած՝ նոյնպէս կազմ ու պատրաստ տղաներով: Ռուբէնն ինձ չտեսաւ: Շտապ ներս անցայ, մտածելով գործս վերջացնելուց յետոյ մօտենալ նրան: Սակայն, երբ վարչապետի մօտից դուրս եկայ, Ռուբէնն այնտեղ չէր, արդէն ճանապարհուել էր: Յետոյ իմացայ, որ անցել էր Վայոց Ձոր (Դարալագեազ):

Փետրուարեան ապստամբութիւնից յետոյ (1921), Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէի ուժերը եւ հազարաւոր մարդիկ թողին Երեւանը եւ Միլլի ձորի վրայով անցան Վայոց Ձոր, ապա Զանգեզուր:

Վայոց Ձորի կենտրոնական գիւղ՝ Քէշիշքենդում էր Ռուբէնը:

Այնտեղ էր, որ գրկախառնուելուց յետոյ, ժպտալով ու յանդիմանական եղանակով հարց տուեց.

— Ի՞նչպէս էիք անելու, եթէ Միլլի ձորը ժամանակին մաքրագործուած չլինէր Թուրքերից:

— Ուրեմն Միլլի ձորը մաքրագործուել էր Հայաստանի ձգողներին ճանապա՞րհ բաց անելու համար, — կատակով պատասխանեցի ես:

— Նպատակս ուրիշ էր, — ըրջացաւ Ռուբէնը, — բայց լաւ եղաւ եւ ձեզ համար, ասել է՝ բոլորիս համար:

Այնուհետեւ Ռուբէնին չտեսայ մինչեւ 1921 թուի Զատկի օրը: Նա հաստատուել էր Արեւիկ՝ Մեղրի գիւղում, իսկ ես Ղափանի հանքերում էի:

Այդ շրջանում ինձ յանձնուած գործը վերջացնելուց յետոյ, տեղական գործիչներից մէկի հետ իջանք Մեղրի: Մեծ եղաւ զարմանքս, երբ ձիուց իջած, իմացայ, որ դեռ եւս այդտեղ են մեր մի շարք աչքի ընկնող մտաւորականներն ու հասարակական գործիչները, որոնք, ինչպէս ենթադրում էի, անցած պիտի լինէին Պարսկաստան, Թաւրիզ:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(10 – Շար.)

(*) Վ. Մինախորեանը մի ոտքին գրեթէ չէր տիրապետում, իսկ միւսը՝ առողջն էլ լաւ վիճակում չէր. երբ յուզւում էր, այդ առողջ ոտքը ենթարկւում էր ցնցումների, որոնք անցնելուց յետոյ միայն նա կարող էր քայլել: Ա. Ա.

չատ պակասներ ունէինք, այսօր ալ ունինք, բայց քիչ, ու աւելցուց.— Շինիչ քննադատութիւններն ու թելադրութիւնները սիրով կ'ընդունինք»:

«Գրական Թերթ»ի Սեպտեմբեր 10 թիւին մէջ Ռոյա Խաչատրեան «Արագ, աժան, բայց... որակով» խորագրով յօդուածով մը կ'անդրադառնար Հայաստանի շինարարական թերութիւններուն մասին («Յառաջ» 12–13 Հոկտ.), Անի հիւրանոցն ալ դժբախտաբար Ռոյա Խաչատրեանի մատնանշած շինարարական թերութիւններու շարքին մաս կը կազմէ:

Տարի մըն է «Անի» պանդոկի շինութիւնը աւարտած է, բայց արդէն սենեակներու պատին փակցուած թուղթերը սկսած են փրթիլ, թափթփիլ, պատերն ու ձեղունները ողորկ չեն, շատ գէշ կերպով ծեփուած են, խորտուբորդ ճաթըռտած ու ճեղքուած, ծեփերը վար կը թափին, վերանորոգուած հին տուներու առաստաղներու տեսքը ունին: Դուռները պատուհանները չեն գոցուիր ու բացուիր: Բաղնիքի յատակաքարերը (քարըլաժ) անկանոն, ծուռ ու մուռ, խորտուբորդ շարուած ու գէշ սալարկուած են, բաղնիքի վերի մասին օդանցքի ծակը՝ ծեփի կտորներով գոցուած է, կաղմածները՝ անփորձ, անվարժ բանուորներու ձեռքով զետեղուած են: Աստիճաններու ձեղուններուն ծեփերը վար կը թափին: Կիներ ամէն օր կ'աւլեն եւ ծեփի կտորները կը հաւաքեն: Շարք մը աստիճաններ արդէն խախտած կը շարժին, սանդուխներու քովի ապակիները վերջին ծայր աղտոտ՝ կարծէք ամիսներէ ի վեր մաքրուած չեն: Պանդոկի ետեւի կողմի փոքրիկ պարտէզներու պատերը ու գետնի քարերը սեւ կրաքարով՝ շատ գէշ կերպով ծեփուած ու սալարկուած է, երկաթեայ ճողերը լաւ ամրացուած չեն, հին գիւղական տուներու պատշգամներու կը նմանին: Ճաշարանի ետեւի կողմի պատը վերէն վար ճեղքուած է՝ դուրսի լոյսը ներս կը թափանցէ:

Հիւրասրահի եւ ճաշարանի առաջ — նոցները շինուած են հին դրութեամբ, յատակը ծակ մը: Երբ իրենք կ'ըսեն թուալէթին դուռը կը բանաս կը պարզուի աքանչելի տեսարան մը, որմնապատեր՝ բաժնուած՝ առանց դուռներու առաջ — նոցներ (իրենք կ'ըսեն զուգարան, ինչո՞ւ արդեօք զուգարան) մարդիկ պպզած՝ քովի պատին վրայ ալ շարք մը միզարաններ, մարդիկ շարուած: Իսկական տեսարժան բաղլօ:

Պանդոկին մէջ կայ հին դրութեամբ շինուած երեք վերելակներ. մէկը երբեք չէր բաներ, երկրորդը եթէ կամենար կ'աշխատէր, իսկ երրորդը քիչ մը կ'աշխատէր ու կը յոգնէր, երեք վերելակի դեր կը կատարէր: Արհեստաւորներ օրն ի բուն կուգային նորոգելու: Կը պատահէր ժամերով չէր աշխատեր. պանդոկին բնակիչները ստիպուած էին պոչ բռնել վեր բարձրանալու համար. վերելակով վար իջնելն ալ անկարելի էր, միայն 14րդ յարկի առանձնաշնորհեալներ բախտաւորուած էին, միւս յարկերու բնակիչները ստիպուած էին ոտքով իջնել: Վերելակին մէջ պաշտօնեայ մը չկար որ վերելակը կառավարէր, եկողը մատը կոճակին վրայ կը դնէր ա՛լ չէր վերցներ մինչեւ որ վերելակը վար իջնէ, վերէն ալ ուրիշ մը մատը կոճակին վրայ կը պահէր մինչեւ որ վերելակը վեր ելլէ. այսպէս վերելակը վեր կ'ելլէր (պարապ) վար կ'իջնէր: Պատահեցաւ որ մարդիկ վերելակին մէջ բանտարկուին: Ցանկարծ վերելակը կը կենար, ստիպուած կ'ըլլային ոտքով աստիճանները մագլցիլ. առհասարակ տարիքոտներ, կամաց կամաց ամէն յարկի վրայ նստելով, հանգստանալով վեր կը բարձրանային:

Նորակառոյց «Անի» հիւրանոցի ներքին մասը վերէն վար ամբողջութեամբ վերանորոգման պէտք ունի: Տասնեակ միլիոններու կորուստ:

Պանդոկին դուռը կանգնած են երկու տարիքոտ՝ անները կայանալի պաշտօնեաներ (թէեւ հագուած բայց գլխարկները մինչեւ ականջները իջած) յաճախորդները ընդունելու եւ անոնց պահանջներուն գոհացում տալու համար: Օտար լեզու չեն գիտեր: Ամէն ազգէ զբօսաշրջիկներու հանդիպեցանք՝ ռուս, ամերիկացի, լեհ, չեխ, հունգարացի, գերմանացի, պուլկար, ռումանացի, ֆինլանտացի, ֆրանսացի եւայլն: Այս նորակառոյց պանդոկի մուտքին արդեօ՞ք հնարաւոր չէր երիտասարդ, ներկայանալի երկու-երեք օտար լեզու գիտցող պաշտօնեաներ դնել:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

(Շար. — 2)

ԸՆԿ. ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆԻ

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 17ին կէսօրուան ժամը 12ին, Գահիրէի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ ազգ. յուղարկաւորութիւնը, համահայկական չափանիշով մտաւորական, բազմավաստակ ուսուցիչ, հեղինակ, «Յուսաբեր»ի խմբագրապետ՝ ընկեր Բենիամին Թաշեանի:

Տխուր արարողութեան կը նախագահէր եգիպտահայ թեմի առաջնորդական տեղապահ Զաւէն Եպս. Չինչինեան, շրջապատուած Ներսէս Ծ. Վ. Փափուճեանէ, Սահակ Ա. Քհնյ. Շաքարեանէ եւ Նարեկ Քհնյ. Ձըրնճեանէ:

Ազգ. իշխանութեան կողմէ ներկայ էին Պատ. Քաղաքական Ժողովի Ա. ատենապետ Պ. Հայկազուն Քիւրքճեան, Պատ. Թեմական Ժողովի Ա. ատենադպիր Պ. Յակոբ Համբիկեան, անդամներէն Նուպարեան, ազգ. վարժարանի տնօրէն Պ. Տիգրան Պապիկեան եւ «Զահակիր» շաբաթաթերթի խմբագրապետ Պ. Սարգիս Պալըեան:

Ներկայ էին նաեւ «Յուսաբեր» Մշակութային Ընկերակցութեան նախագահ Աւետիս Զաղըճեան, փոխ-նախագահ եւ «Յուսաբեր» օրաթերթի արտօնատէր Օննիկ Մաճառեան, ընկերակցութեան ներկայացուցիչներ Լեւոն Յովհաննէսեան, Տիգրան Էվէրէկլեան, Յովհ. Սիմոնեան, Նուպար Բանեան, Տիգրան Տատեան եւ անդամներ, «Յուսաբեր» ակումբներու կողմէ Հայկազ Գալուստեան, Պետրոս Գրգաճեան, Խեչօ Յակոբեան, Հ. Կ. Խաչի կողմէ վարչութեան ատենապետուհի Տոքթ. Տիկին Աստղիկ Մաճառեան, Բ. ատենապետուհի Տիկին Արմենուհի Սագայեան, ատենադպրուհի Տիկին Գոհար Քիպուրեան, անդամուհիներէն Տիկիններ Արշալոյս Եսայեան, Սիրան Պիւլպիւլեան, Տիգրանուհի Կարապետեան եւ Աննիկ Մանուկեան, Հ. Մ. Ը. Մ. Արարատի կողմէ Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան եւ Եր. Թումայեանց:

Ծնողք – Ուսուցչական Միութեան վարչութեան կողմէ ներկայ էին ատենապետ եւ Գալուստեան վարժարանի վարչական տնօրէն Նշան Վարդեան, փոխ-ատենապետ Վահրամ Բրուտեան, անդամներ Քերոբէ Կորկիկեան եւ Սարգիս Կայէեան:

Աղեքսանդրիոյ «Յառաջդիմասէր» Մշակութային եւ «Կամք» մարզական Միութեան կողմէ Հմայեակ Յոխիկեան եւ Նուպար Թընկըրեան ինչպէս նաեւ նախկին աշակերտներ ու սգակիր ազգայիններու հոծ բազմութիւն մը:

Ողբ. ընկեր Թաշեանի դագաղը ծածկուած էր Ազգ. իշխանութիւններու, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մեր շրջանակի բոլոր միութեանց ու մարմիններու եւ բարեկամներու ղրկած ծաղկեպսակներով:

Եղ. Յակոբեանի ղեկավարած դըպրաց դասուն դաշն երգեցողութիւններով կատարուած արարողութիւններէն ետք Զաւէն Ս. յուզիչ դամբանական մը խօսեցաւ վեր առնելով ողբ. ընկեր Թաշեանի բազմարդիւն վաստակը իբրեւ ուսուցիչ, հրապարակագիր, գրքերու հեղինակ եւ գաղափարի նուիրեալ գործիչ, որուն անունը որքան մեր գաղութին նոյնքան հայ գիրի ու Ազգ. մշակոյթի պատմութեան մէջ պիտի մնայ փայլուն դէմք մը:

Այս դամբանակէն ետք ողբ. ընկ. Թաշեանի դագաղը ընկերներու եւ նախկին աշակերտներու ուսերուն վրայ փոխադրուեցաւ եկեղեցիին բակը, ուր Եգիպտոսի կամքի ընկերներուն, «Յուսաբեր» օրաթերթի, «Յուսաբեր» Մշակութային Ընկերակցութեան եւ յարակից Մարմիններուն կողմէ հրաժեշտի խօսքը ըրաւ ընկեր Կայծ Կոկանեան:

Աղեքսանդրիոյ ընկերական կազմին, «Յառաջդիմասէր» Ընկերակցութեան եւ «Կամք» մարզական միութեան կողմէ խօսեցաւ ընկ. Նուպար Թընկըրեան:

Երկու ընկերներն ալ յուզումով ու յարգանքով անդրադարձան ողբ. ընկեր Թաշեանի կեանքին ու գործին եւ անոր ազգային, կուսակցական, հրապարակագրական ու գրական հարուստ վաստակին:

Ապա ողբ. Բենիամինի դագաղը ինքնաշարժներու թափօրով մը ուղղուեցաւ Հելիոպոլսոյ Ամենայն Սրբոց գերեզմանատունը որուն մատուռին մէջ կատարուեցաւ հրաժեշտի եկեղեցական վերջին պաշտօնը:

Այնուհետեւ դագաղը առաջնորդուեցաւ դէպի Հ. Յ. Դ.ի վեթերաններու դամբարանը:

Այնտեղ դագաղը բացուեցաւ եւ երկու ազգայիններու կողմէ Մայր Հայրենիքէն բերուած հողը Զաւէն Եպս.ի կողմէ օրհնուելէ ետք դրուեցաւ ողբ. ընկ. Թաշեանի կուրծքին վրայ:

Յետոյ վերջին աղօթքներու, ներկաներու զսպուած արցունքներուն մէջ դագաղը զետեղուեցաւ դամբարանին իր մասնաւոր խորշը զինքը նախորդող ողբ. ընկերներ Վահան Նաւասարդեանի եւ Գաբրիէլ Լազեանի կողքին:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ներկայիս կը տեղեկացնենք Պատ. հանրութեան թէ Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 27ին Ազգ. Տան մէջ:

Անդամներու մեծամասնութիւնը ներկայ ըլլալով ժողովը բացուեցաւ: Ըստ օրակարգի, կարդացուեցաւ վարչութեան տեղեկատուութիւնը եւ հաշուետուութիւնը, որոնք ընդհ. ժողովի հաւանութեան եւ գնահատանքին արժանացան:

Որպէս օրակարգի երկրորդ հարց, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը:

Ընդհ. ժողովէն ետք, նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին ժողովը գումարեց Երկուշաբթի գիշեր, 29 Նոյ. եւ իր կազմին մէջէն ընտրեց դիւանը, զոր կը ներկայացնենք ստորեւ.—

Ատենապետ՝ Պր. Վահագն Ասլանեան, փոխ-ատենապետ՝ Պ. Յակոբ Խաչատուրեան, ատենադպիր՝ Օր. Հիլտա Գալֆայեան, փոխ-ատենադպիր՝ Պր. Հրանդ Թէքըզեան, գանձապետ՝ Պր. Թորգոմ Մեսրոպեան:

Ընտրուեցան նաեւ չորս խորհրդականներ:

Հաշուեքննիչ յանձնախումբ ընտրուեցան պարոններ՝ Յ. Խաչատուրեան, Լ. Խաչիկեան եւ Մ. Անտոնեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Հոս, հոս, ըսաւ երիտասարդը, ոգեւորութեամբը ձեռքը կուրծքին տանելով:

— Հող մի ըներ. այո՛, հող, ճիշդ հող, ճիշդ հող պիտի պարնեմ... ձեռքս զօրաւոր է, բնաւ պիտի չդողայ, թէպէտ կնոջ մը համար ասիկա դժուարին վայրկեան մը պիտի ըլլայ, սակայն քեզ պիտի յիշեմ եւ բնաւ պիտի չդողամ... Հիմա մըտիկ ըրէ թէ դուն այդ միջոցին ինչ պէտք է ընես, որպէսզի ինքզինքդ պաշտպանես: Որովհետեւ չեմ գիտեր վերջապէս թէ ինչ կրնայ պատահիլ... թերեւս եւ չյաջողիմ...

— Ոչ, ոչ, պիտի յաջողիս եւ պէտք է յաջողիս, բացագանչեց Տիգրան ազդու շեշտով մը: Մի մոռնար թէ փառքդ այնքան մեծ պիտի ըլլայ որքան աշխարհիս վրայ մինչեւ այսօր եղած չէ ուրիշ սեւէ կնոջ մը համար: Մինչեւ հիմա քեզի չըսի, սակայն այժմ պիտի ըսեմ: Այն օրը երբ Ըլտըզի բռնակալը պիտի դադրի ապրելէ եւ անոր յաջորդը պիտի գայ որ միլիոնաւոր ժողովուրդներու ազատութիւն պիտի տայ, իմ ալ ազգս զարձեալ թագաւորութիւն պիտի ստանայ, գէթ ասիկա խոստացան ինծի եթէ երբեք յաջողէի զայն մեռցնել... Այդ օրը, իմ սիրելի հերոսուհիս դիրքդ իմ ազգիս մէջ շատ աւելի բարձր պիտի ըլլայ, քան որքան է այսօր այս ոսկեզօծ բանտին մէջ, ուր թէ՛ տիրուհի մըն ես եւ թէ միեւնոյն ատեն ստրկուհի մըն ես:

Փառաւէր Սուլթանուհիին աչքերը, երիտասարդին այդ խօսքերէն յաղթանակի շողեր արձակեցին:

— Այո, այո, գոչեց, պիտի երթամ եւ կարելին պիտի ընեմ որպէսզի ազգդ ալ փրկեմ: Հիմա դուն ճակտիս վրայ համբոյր մը դրոշմէ:

Եւ քաջասիրտ կինը սպիտակ լայն ճակատը խոնարհեցնելով Տիգրանի կիզիչ շրթներուն յանձնեց:

Ասիկա ընելէ յետոյ աւելցուց.

— Ուրեմն մտիկ ըրէ թէ ի՛նչ պիտի ընես: Ես դուրս ելած միջոցիս պիտի հրամայեմ որ դուն հոս մնաս, մինչդեռ Զաւի նրբանցքին մէջ իմ վերադարձիս պիտի սպասէ: Դուն դուրս ելլելէս յետոյ դուռը ետեւէս պիտի կղպես եւ պատրաստ ինծի պիտի սպասես: Բայց այո, աւելցուց յանկարծ Հայրիէ, տակաւին քեզի գաղտնի նրբանցքին դուռը չցուցուցի: Տես:

Եւ կաղնիի փայտէ շինուած բարձր դարանի մը մօտենալով ձեռքը տարր քովը պատին վրայ աննշմարելի կէտի մը երկարեց եւ մատովը գաղտնի զսպանակ մը հրեց: Այդ մղումէն իսկոյն դուռ մը բացուեցաւ եւ մութ նրբանցք մը երեւցաւ:

— Ասիկա գաղտնի նրբանցքին դուռն է, աւելցուց Զէրքէզուհին:

— Բա՞ց պէտք է թողում զայն, հարցուց Տիգրան:

— Ոչ, հարկ չկայ, ներսի կողմէն ալ նոյն զսպանակը ունի եւ ներսէն ալ նոյն ձեւով կը բացուի:

— Այն ատեն ինչո՞ւ կ'ուզես որ սենեակին դուռը կղպեմ:

Հայրիէ մելամաղձոտութեամբ ժպտեցաւ ու յարեց.

— Ինչպէս յայտնի է սիրելիս, որ տակաւին տղայ ես: Միթէ՞ վստահ ենք թէ պիտի յաջողիմ: Եթէ առանց աղմուկ հանելու կարողանամ զայն սպաննել, նրբանցքին հետ հաղորդակցող դրան ուր գտնուիլը գիտեմ, որովհետեւ Զաւէ ճշգրիտ նկարագրութիւն մը ըրած է ինծ: Արդ, գործը յաջողցնելէ յետոյ արտորանօք դուրս պիտի ելլեմ... այն ատեն բաղնիքին դուռը պիտի բանանք եւ առկէ պիտի փախչինք: Մնացածը այլեւս քու գործդ է:

— Ո՛հ, թող այդ վայրկեանը գայ, եւ կ'երդնում թէ այլեւս մեզ ոչ մէկը պիտի կրնայ բան մը ընել, որովհետեւ իսկոյն մերինները պիտի տիրապետեն եւ ոչ մէկ հետապնդում պիտի ըլլայ:

— Այո, պզտիկ Տիգրանս, հասկըցայ, սակայն պարտ եմ քեզ իմացնել թէ չյաջողելու պարագայիս ինչ պէտք է ընես, վասնզի իմ ձախողութիւնս գիտցած եղիր որ մահս ալ է:

— Հայրիէ՛, հրեշտակս, յարեց Տիգրան լալագին:

— Լռէ, արցունք չեմ ուզեր, պէտք է ուրեմն որ ես քեզմէ աւելի՞ համարձակ ըլլամ: Միթէ մեզ երկուքս ալ նոյն գաղափարը չի խրախուսեր:

— Այո, իրաւունք ունիս:

— Ուրեմն պէտք է դուն ապրիս եւ գործդ շարունակես: Ես կին եմ եւ եթէ մեռնիմ իսկ աշխարհը բան մը կորսնցուցած չըլլար, մինչդեռ դուն գաղափար մը ունիս եւ պէտք է այդ գաղափարը իրագործելու համար ապրիս:

— Հայրիէ... հոգեակս:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՕՓՈՒԼՕՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Նազելի Գոր – թոշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Եդ – ուարդ Արզումանեան, Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, յառաջիկայ Կիրակի Դեկտ. 12ին իրենց մօր եւ մեծ–մօր

ՄԱՆՆԻԿ ԳՈՐԹՈՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Առ ի գիտութիւն յիշատակը յար – գողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ահարոնեանի, Մանուկեան, Պօղեան, Հարօեան ընտանիք – ներուն եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն իրենց եղբօր եւ ազգականին՝

Կարապետ Ահարոնեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուրկ. Օտտոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Շուշան Աւագեանի քառա – սունքի առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեանէ 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Միրօեանէ 20, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Յակոբեան իրենց եղբօր որդւոյն քառա – սունքին առթիւ 20 Ֆր., այրի Տիկին Փեբուզ Քէնտիրեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Թէճիրեան 25, այրի Տիկին Ա. Քէնտիրեան 15 Ֆր.: Այրի Բ. Քէնտիրեանի քառասունքին առթիւ Թէճիրեան ընտանիք 50, Տէր եւ Տիկին Տ. Սուքիասեան 10 Ֆր.:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մոնմորանսիի Հանգստեան տան պա – տըսպարեալներէն Միքայէլեան Թագուր 20 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ օր, Դեկտ. 10, ժամը 5ին Փարիզի Ասիական Ընկերութեան հրաւէրով ֆրանսերէն դասախօսութիւն մը կուտայ Տոքթ. Գուրգէն Կարապետեան, նիւթ ունենալով՝

Հայ բժշկութեան եւ դեղագիտութեան պատմութիւնը ըստ հայերէն հին ձեռագիրներու

3, Ռիւ Մազարին (Մեթրօ Օտէօն), երկրորդ յարկ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժա – րանին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի բոլոր ընկերները անխտիր Դեկտ. 8, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայու – թիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Վիքթորիա Բալոյեան (ծնեալ Շալճեան) ընիկ Էսկիշէհիրցի, կը փնտռէ իր մայրը՝ Մաքրուհի Շալճեան եւ եղբայրը՝ Լեւոն Շալճեան, որոնք կորսնցուցած է 1922ին Աֆիոն Գարահիսարի մօտերը, երբ եղբայրը երկու տարեկան էր: Կը կարծուի թէ Քանատա են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Madame Paloyan
45, Rue de la Défense
92 - Issy-les-Moulineaux
FRANCE

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԿՈՉ

Սիրելի Հայրենակիցներ,

Մեր առաջին կոչով յայտնած էինք, որ յանձնախումբս Հայաշատ արուարձանիս կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ գտած էր Հայ Մշակոյթի Տան համար յարմար շէնք մը:

Այժմ ուրախ ենք յայտնելու, որ շնորհիւ մեր Հայրենակիցներու առատաձեռն նուիրատուութեան, արդէն իսկ գնած ենք յիշեալ շէնքը եւ սեփականութեան օրի – նական գործողութիւնները լրացուցած նոտարի միջոցաւ:

Սակայն այդ հին շէնքը կը կարօտի կարեւոր նորոգութեանց եւ բարեզարդումի, որոնց համար անհրաժեշտ արտօնագիրը վերջերս ստացած ենք պատկան իշխա – նութիւններէն: Հայ ճարտարապետ մըն ալ անձնուիրաբար պատրաստած է յատակագիծը եւ պիտի հսկէ նորոգութեան աշխատանքներուն:

Հարկ չկայ շեշտելու, որ Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Մշակոյթի Տունը կոչուած է դառնալու մեր համայնքի բոլոր հայրենակիցներու ժամադրավայրը:

Մեր բոլոր Միութիւնները, առանց դաւանական ու գաղափարական խտրու – թեան, պիտի կրնան օգտագործել զայն իրենց ժողովներուն եւ հաւաքոյթներուն ու փոքրիկ հանդէսներուն համար:

Այնտեղ պիտի վերսկսի հայերէնի շաբաթական դասընթացքը, որ ընդհատ – ուած էր Խրիմեան սրահի փակուելէն ի վեր: Մեր բարեսիրական, երիտասարդական, մարզական եւ այլ կազմակերպու – թիւնները այնտեղ պիտի կրնան սարքել իրենց դասախօսութիւնները:

Ներկայիս կուգանք դարձեալ դիմում ընելու ձեր հայրենասիրական ազնիւ զգացումներուն, վստահ թէ այս անգամ եւս պիտի չզլանաք ձեր անսակարկ եւ անվերապահ օժանդակութիւնը, հնարաւո – րութիւն տալու համար յանձնախումբիս, որ անյապաղ գլուխ հանէ շէնքին նորոգութիւնը, բարեզարդումն ու կահաւո – րումը, որոնք մեծ գումարներու կը կարօտին:

Ազգապահպանման նուիրական նպա – տակին ծառայող այս կարեւոր ձեռնարկին ձեր լուման տալով, հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը պիտի ունենաք անպայման:

Կանխաւ կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնը բոլոր նուիրատուներուն:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէին.—

Madame D. HOVSEPIAN
20, Rue des Travailleurs
92 - Issy-les-Moulineaux

Programme culturel pour la saison 1971-72

des CLUBS des JEUNES de L'UGAB

SECTION MARSEILLE :

Cours de Langue et Civilisation arméniennes donnés par Monsieur DER MERGUERIAN, professeur d'Arménien à la faculté de Lettres d'Aix en Provence :

Tous les lundis de 20 h. 30 à 22 heures dans ses locaux
7, rue Papère, MARSEILLE 1er.

SECTION PARIS :

11, Square Alboni, PARIS 16e métro Passy, Tél. 870-03-18

— *Tous les lundis* de 19 h. 30 21 h. 30
— Cours de Langue Arménienne : Première — Seconde et Troisième année.
— Cours de Civilisation Arménienne
— *Les Samedis* une fois par mois de 15 h. à 17 heures :
— Cours de littérature et poésie arméniennes.

CES COURS SONT GRATUITS
ET OUVERTS A TOUS LES JEUNES ARMENIENS

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի

Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական եւ ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկուները ժամը 19–21

32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ԱՐՏՍԱՀՄԱՆԻ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արտասահմանեան ԹՂԹԱՏԱՐԻ նոր սակերու հետեւանքով «Յառաջ»ի վարչութիւնը ստիպուած է բարձրացնել արտասահմանի բաժնեգինները Յունուար մէկէն սկսեալ: Նոր սակ 125 ֆր. տարեկան, սովորական թղթատարով: Օդանաւային սպասարկութեան համար դիմել թերթիս վարչութեան:

MUSÉE ARMÉNIEN

Une exposition temporaire s'ouvrira au Musée Arménien de France 59, Av. Foch, le samedi 4 Décembre.

Le thème en est : *Ceintures et accessoires — argent ou métal — du costume arménien traditionnel, tant masculin que féminin.*

L'Exposition sera ouverte les Jeudis, Samedis et Dimanche de 14 à 17 heures.

ENTREE GRATUITE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ): Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Օրա – կարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1972ի օրացոյցը: Դիմել մասնաճիւղերու վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԷՍԻՆ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Յունուար 16, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին, Տէսինի Թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներու կողմէ: Խմբերգ, երգ, պար, արտասանութիւն եւ մանկական զաւեշտ մը մէկ արար:

×

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ–պարահանդէսը Կիրակի, 19 Մարտ 1972:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երեկոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 — C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS
HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— *Frais d'envoi à la charge du client* —

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 8 DECEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12285

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.285

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ

Հակառակ բանակի միջամտութեան, Անգարայի նոր վարիչները չկրցան բնական վիճակ հաստատել Թուրքիոյ մէջ, ինն ամիսէ ի վեր:

Վերջին տարիներուն ծայր տուած աջակողմեան ու ձախակողմեան հակընդդէմ շարժումները կը սպառնային յուերժացնել անիշխանութիւնն ու խռովայոյզ կացութիւնը՝ համալսարաններէն մինչեւ գործարանները:

1961ի Սահմանադրութիւնը՝ հիմնուած ժողովրդավարական սկզբունքներու վրայ՝ խօսքի ու մտածումի — մամուլի ու գաղափարի — հաւաքոյթի ու ցոյցի ազատութիւն կուտար քաղաքացիներուն:

Եկող ու գացող կառավարութիւնները չկրցան առաջքն առնել ծայրայեղութեանց, որոնք կը բխէին օրէնքին սխալ մեկնաբանուած, աւելի ճիշդը չարաչար գործածուած տրամադրութիւններէն:

Ի բնէ եւ ի ծնէ անկարգ — պաշըպօ — զուք — ու վայրագ՝ ուսանող թէ գործաւոր՝ ազատ թոյլ ծափ տուին իրենց առհասարակ ըմբոստ բնազդներուն, խառնիճաղանճ կացութիւն ստեղծելով երկրին մէջ:

Սահմանադրութիւնը պատրուակ էր: Անգարայի վարիչները, ինչ կուսակցութեան ալ որ պատկանէին, չէին ուզեր «գէշ մարդ» ըլլալ զանգուածներուն հետ: Երբեմն նոյնիսկ կը քաջալերէին յետամնաց գիւղացիներու եւ տգէտ քաղաքացիներու կրօնական մոլեռանդութիւնը, նպատակ ունենալով շահիլ անոնց քուէները:

Աթոռի կռիւ: Տիրակալութեան մրցում: Ատնան Մէնտէրէս, որ կը յաւակնէր ժողովրդավարական երկրի վերածել Թուրքիան, «Դեմոկրատ» կուսակցութիւնը պատուանդան դարձուց, ի վերջոյ մենատիրական վարչաձեւ հաստատելու համար: «Ցաւիտենական վարչապետ»ի տիտղոսով կը յոխորտար: Ի վերջոյ կախաղանի վրայ պիտի քաւէր իր գործած մեղքերը: «Դեմոկրատ» բառը պարզ սեթեւեթ էր: Իրականին մէջ յետաշրջական գաղափարներ ունէր եւ իր տիրապետութեան շրջանին գլխաւոր գործն էր եղած մզկիթներ կառուցանել երկրին ամէն կողմը:

Մուսթաֆա Քէմալ կրօնքը զատած էր Պետութենէն: Ջնջած էր խալիֆայութիւնը եւ դահլիճէն հեռացուցած Շէյխ իւլ Իսլամը: Աշխարհիկ վարչակարգ էր հաստատած:

Այս եւ այլ բարենորոգումներ կոչուած էին յեղաշրջելու յետամնաց Թուրքիան:

Աթաթիւրք սկզբի տարիներուն ընդունուեցաւ յաջողեցաւ կարգ մը բարենորոգումներ պարտադրել իր տգէտ հայրենակիցներուն: Սակայն քանի տարիները սահեցան, Թուրքերը բնազդօրէն վերադարձ փորձեցին դէպի անցեալը, դէպի իրենց բարքերն ու աւանդութիւնները: Մորթը քերթելով, տակէն դուրս եկաւ խակական մոլեռանդ Թուրքը, անընդունակ իւրացնելու արեւմտեան քաղաքակրթութեան ազատական գաղափարները:

«Ատալէթ», որ տարիներով իր ձեռքին մէջ պահեց իշխանութիւնը եւ այսօր ալ ունի է Խորհրդարանին, բացարձակ մեծամասնութեամբ, իր յաղթանակը կը պարտի «Դեմոկրատ» կուսակցութեան ժառանգորդն ըլլալու հանգամանքին:

Աթաթիւրքի բարենորոգումները Սեւ-Նիման Տէմիրէլի օրով ալ շարունակած էին դրուանի տակ մնալ:

Բանակը, որ կը ներկայանայ իբրեւ ժառանգորդը քէմալական յառաջդիմական գաղափարներուն, մեծապէս մտահոգուած էր Ատալէթի կառավարութեան վարած յետադիմական քաղաքականութեամբ:

Մարտ 12ի իրենց վերջնագրով, զինուորականները կը պահանջէին կազմել նոր կառավարութիւն մը, որուն գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլար՝ նախ վերջ տալ տիրող անիշխանական կացութեան, երկրորդ՝ իրագործել ընկերային, տնտեսական ու հողային բարենորոգումները՝ համաձայն աթաթիւրքեան սկզբունքներուն, որոնք նախատեսուած են 1961ի Սահմանադրութեան մէջ:

Ո՛չ բանակը կրցաւ վերջ տալ անիշխանութեան՝ հակառակ պաշարման վիճակի յաւերժացման, ո՛չ ալ՝ Նիհատ Էրիմի կառավարութիւնը կրցաւ իրագործել պահանջուած բարենորոգումները:

Մարտէն ի վեր երեք անգամ հրաժարեցաւ Էրիմ: Սակայն տաղնապը փոխանակ մեղմանալու, աւելի ծանրացաւ:

Ո՞ր օրուան կը սպասէ բանակը ձեռք առնելու համար իշխանութիւնը, փոխանակ գործելու վարագոյրին ետեւէն, ինչպէս կ'ընէ ցարդ:

Երկաթեայ թաթ մը պէտք է միշտ կառավարելու համար Թուրքը, անտակ խլրացնելու ժողովրդավարական գաղափարները եւ ենթարկուելու անոնց:

Ա՛յդ է միակ ելքը, դուրս գալու համար անելէն, որուն մէջ կը խարխափի Թուրքիա տարիներէ ի վեր:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ – ՓԱՔԻՍՏԱՆ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ԶԲԱՂԻ

ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՆ

Օդային ռմբակոծութիւններն ու ցամաքային կռիւները նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին բազմաթիւ ճակատներու վրայ: Իսլամապատ եւ Նոր Տելհի հակասական լուրեր կը հաղորդեն՝ իւրաքանչիւրը իրեն վերագրելով կարեւոր յաջողութիւններ:

Այնուամենայնիւ նկատելի կը դառնայ, որ հնդկական բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացքը Արեւելեան Փաքիստանի կամ ինչպէս այլեւս ծանօթ է՝ Պանկլա Տաշի մէջ: Հնդիկ սպայակոյտին նպատակն է աքցանի մէջ առնել Տաքքա քաղաքը եւ գրաւել զայն, որպէսզի Նոր Տելհիի ճանչցած Պանկլա Տաշի կառավարութիւնը հոն հաստատուի: Այսպէս է, որ հնդիկ օդուժը բուռն ռմբակոծութիւններու թիրախ կը դարձնէ յատկապէս այս քաղաքին ռազմագիտական վայրերը եւ օդակայանը: Նաւատորմն ալ խիստ հսկողութիւն հաստատած է Պենկալի ծոցին մէջ՝ թոյլ չտալով օտար եւ փաքիստանեան նաւերուն՝ պարենաւորել Արեւելեան Փաքիստանը:

Հնդիկ ուժերը արդէն գրաւած են բազմաթիւ քաղաքներ: Ցամենայն դէպս դիմադրութիւնը բուռն է եւ շատերու կարծիքով յարձակող բանակը դէմ յանդիման կը գտնուի լուրջ դժուարութիւններու:

Առջի օր չորս ժամուան հրադադար մը հաստատուեցաւ Տաքքայի մէջ, որպէսզի հնարաւորութիւն տրուի ՄԱԿի անձնակազմին հեռանալու քաղաքէն:

Զինուորական կացութիւնը տարբեր է արեւմտեան ճակատին վրայ, ուր փաքիստանեան ուժերը ճնշում կը բանեցնեն Քաշմիրի եւ Փենճապի ուղղութեամբ: Ասոնք յաջողած են նոյնիսկ ճեղքեր բանալ եւ յառաջանալ մինչեւ 150 քիլոմեթր երկարութեամբ: Գրաւած են քանի մը քաղաք երկու շրջաններուն մէջ:

Մինչ հնդիկ օդանաւեր կը շարունակեն ռմբակոծել Քարաչին, Արեւմտեան Փաքիստանի գլխաւոր նաւահանգիստը, ուր հրդեհներ ծայր տուած են օրերէ ի վեր, փաքիստանեան օդանաւերն ալ ռմբակոծեցին Հնդկաստանի ամէնէն մեծ քաղաքը՝ Պոմպէյ, որուն բնակչութիւնը հինգ միլիոնի կը հասնի:

Նիւ Եորքի մէջ Ապահովութեան Խորհուրդը ընդունեցաւ իր անզօրութիւնը, երբ ամուլ վէճերէ եւ խորհրդային ու չին յաջորդական վէթօներէ ետք որոշեց հարցին քննութիւնը յղել ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին, ուր վէթոյի հարց չի կրնար ծագիլ: Սակայն Ազգաժողովին որոշումը պարտադիր չի նկատուիր, մնաց որ բանաձեւ մը վաւերացնելու համար պէտք է ապահովուի երկու երրորդի մեծամասնութիւն:

Նկատել տանք, որ Ապահովութեան Խորհուրդի նիստերուն չին եւ խորհրդային ներկայացուցիչները իրարու հասցէին պատկերաւոր որակումներ կատարեցին: Չինացի պատուիրակին համար Ռուսերը «ընկերային դաւաճաններ են», իսկ ռուս պատուիրակին համար Չինացիք «ախտաբանական ատելութիւն» ցոյց կուտան Խորհ. Միութեան դէմ, դառնալով «դաղթատիրութեան հոպիտները»:

Ուաշինկթըն որոշեց առ այժմ դադրեցնել 87,6 միլիոն տոլարի վարկը, որ կը յատկացնէր Հնդկաստանի:

× Վերջին լուրերու համաձայն, Հնդիկները գրաւեցին Ժեսոր քաղաքը, Կալկաթայէն 80 քիլոմեթր հեռու, Արեւելեան Փաքիստանի մէջ: Քաղաքը երկաթուղիի կարեւոր հանգոյց մըն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԱԿԱՆ Էնթէռալիէ մրցանակը տրուեցաւ Փիէր Ռուանէի Քասբէլ վէպին համար 7 ձայնով, առաջին իսկ քուէարկութեամբ, ինչ որ աննախընթաց է Էնթէռալիէի դատական կազմին համար: Ծնած 1921ին, Ռուանէ լրագրող է արհեստով եւ քաղաքական տեղեկատուութեանց խմբագրապետ Նուվէլ Օպսէրվաթէօրի մէջ: Մրցանակներու շարքին յիշենք որ Ժաք Լըմարշան ստացաւ Թատրոնի Ազգ. մեծ մրցանակը (Լըմարշան Ֆիկառոյի թատերական քրոնիքները կը գրէ): Ժան Քասու ստացած է գրականութեան Ազգ. մեծ մրցանակը, Փիէր Քուրթէս՝ արուեստի եւ Տարիուս Միլհօ՝ երաժշտութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր կառավարութիւնը համախմբման կառավարութիւն մը պիտի ըլլայ, թէեւ միշտ չէ որոշուած թէ ո՞վ զայն պիտի վարէ: Կուսակցութիւնները համաձայնած են «Ազգ. Ուխտ»ի մը շուրջ որպէսզի մինչեւ 1973ի ընտրութիւնները, ապահովուի վարչակարգին կայունութիւնը:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետը տրամադրութիւն յայտնեց վերամշակելու երկրին Սահմանադրութիւնը, որպէսզի ան ընդունելի դառնայ Հիւսիս. Իրլանտայի բողոքականներուն եւ այս ձեւով իրականացուի Իրլանտայի միութիւնը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ Բոնճօրտ 001 օդանաւով պիտի երթայ Ասոռ տեսնուելու համար նախագահ Նիքսընի հետ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգաժողովին մէջ, Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Էպան յայտարարեց թէ իր երկիրը պատրաստ է վերսկսելու «Եարինկ» բանակցութիւնները: Գալով նախագահ Սատաթի, անգամ մը եւս կրկնած է. «Եթէ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուի դիւանագիտական գետնի վրայ, տարեվերջէն առաջ, պիտի ընեմ ինչ որ իւրաքանչիւր ազգ կ'ընէ իր հողամասը ազատագրելու համար»:

ԹՈԿՈՅԻ նախագահը Թնդանօթի հարիւրմէկ հարուածներով ընդունեցաւ Օրլիի օդակայանը: Հինգ օրուան համար պաշտօնական հիւրն է Ֆրանսայի: «Պրոտոկոլ պատմութեան» համար կը յիշուի որ Թոկոյի նախագահը փոխադրող Էլիզէի կառքը վինետ չունէր: Ասիկա յատուկ արտօնութիւն մըն է եղեր օտար պաշտօնական հիւրերը փոխադրելու համար:

ՊՈԼՍՈՅ «Միթհաթ Փաշա» մարզադաշտին վրայ, 20.000 հանդիսականներու ներկայութեան, Խ. Միութեան ոտնագնդակի ողիմպիական խումբը 4–1 արդիւնքով պարտութեան մատնեց Թուրքիոյ զօրաւորագոյն խումբերէն «Ֆեներպահչէ»ն: Խորհրդային խումբին մէջ էին «Արարատ»ի խաղացողներէն Իշտոյեան, Զանազանեան, Անդրէասեան եւ Մեսրոպեան: Չորս կոլերէն երկուքը նշանակուեցան Հայերու կողմէ՝ Իշտոյեան եւ Անդրէասեան:

ՈՒԺԵՐԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Հնդկաստանի զինուորական ուժը, համաձայն ցոյց տրուած վիճակագրութիւններուն, շատ աւելի զօրաւոր է, քանի թուղթի վրայ, Փաքիստանի զինուորական ուժէն: Ստորեւ թիւերը.

Զինուորական պիւտճէ.— Հնդկաստան 1970–71ի ժամանակաշրջանին 1.656 միլիոն տոլար յատկացուց, իսկ Փաքիստան 714 միլիոն տոլար, նոյն ժամանակաշրջանին:

Զինուորական ուժեր.— Հնդկաստան՝ 980.000 զինուոր, Փաքիստան՝ 392.00 զինուոր:

Ցամաքային ուժ.— Հնդկաստան՝ 13 հետեւակ զօրագունդ, 10 լեռնային զօրագունդ, 6 առանձին հետեւակ գումարտակ եւ երկու անկարգելի գումարտակ: Մէկ զրահապատ զօրագունդ՝ 200 անգլիական «Սէնթիւրիոն», 250 ամերիկեան «Շըրմըն» հրասայլերով, ինչպէս նաեւ խորհրդային 450 «Թէ 54» եւ «Թէ 55» արդիական հրասայլեր: Ընդհանուր թիւ՝ 1450 ռազմակառք:

Հրետանի՝ 3000 հատ:

Փաքիստան՝ 12 հետեւակ զօրագունդ, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել երկու զօրագունդեր եւս, այս վերջինները կազմուելու ընթացքի մէջ: Երկու զրահապատ զօրագունդ եւ մէկ ալ գումարտակ: 870 հրասայլ՝ խորհրդային, ամերիկեան եւ չինական:

Հրետանի՝ 1100:

Օդային ուժ.— Հնդկաստան՝ 625 օդանաւ, ընդհանրապէս «Միկ 21»եր եւ «Միսթէր 4» հալածիչ–ռմբաձիգներ: Ունի նաեւ «Սամ 2» հակօդային հրթիռներ:

Փաքիստան՝ 285 օդանաւ, ընդհանրապէս «Միրաժ 3» եւ «Միրաժ 4», ինչպէս նաեւ «էֆ 86» հալածիչ – ռմբաձիգ օդանաւեր:

Ծովային ուժ.— Հնդկաստան՝ 40.000 նաւաստի: Փաքիստան՝ 10.000:

Հնդիկ նաւատորմը կը բաղկանայ 16 հազար թոն տարողութեամբ օդանաւակիր ռազմանաւէ, չորս խորհրդային ընդծովեաներէ, ինը յածանաւերէ, ինը թորփիլ արձակող նաւերէ եւ ուժ մարտանաւերէ: Օդանաւակիրը ունի «Ալուէթ 3» թռանիներ:

Փաքիստան ունի չորս ընդծովեայ, մէկ մարտանաւ, երկու յածանաւ եւ քանի մը այլ ռազմանաւեր:

Վ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆՑԻ ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

—o—

Շէյքսփիրի գործերուն հայերէն թարգմանութիւնը լայն ծաւալ ստացաւ յատկապէս անցեալ դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ: Այս աշխատանքին շնորհիւ մեծ թատերագիրը աւելի լայն ճանաչում գտաւ հայկական միջավայրի մէջ, դառնալով գրասէր եւ թատերասէր հասարակութեան սիրած հեղինակներէն մէկը:

Շէյքսփիրի հայ բազմաթիւ թարգմանիչներուն մէջ, Յովհաննէս Մասեհեանէն զատ, որ այդ բնագաւառին մէջ կը մնայ անգերազանցելի, առանձնայատուկ տեղ կը գրաւէ նկարիչ Վարդգէս Սուրէնեանց:

Բազմազան են եղած ականաւոր նկարիչին հետաքրքրութեան ոլորտները: Բազմաճանօթ ըլլալով կարգ մը լեզուներու, ինչպէս անգլերէնի, իտալերէնի, գերմաներէնի, ռուսերէնի եւ պարսկերէնի, Սուրէնեանց հնարաւորութիւն ունեցաւ իրենց բնագիրներէն թարգմանելու իր նախասիրած հեղինակներու գործերը, որոնց շարքին բացառիկ տեղ կը գրաւէ Շէյքսփիր: Նկարիչը անգլիացի մեծ թատերագիրով զբաղած է աւելի քան երեք տասնամեակ, ձգելով թարգմանական հարուստ ժառանգութիւն (հինգ սոնէտ եւ վեց թատերախաղ):

Ստ. Լիսիցեան անդրադառնալով նկարիչին հետաքրքրութիւններուն հետեւեալը կը գրէ. «1889–90 թուականներից մինչեւ 1891 թուականի Մարտ ամիսը ես եւ Յովհաննիսեանը միասին պաշտօնավարում էինք էջմիածնի ճեմարանում: Մեզ հետ էր նաեւ Վարդգէս Սուրէնեանցը, նկարիչը, որ շատ էր յափշտակուած Շէյքսփիրի գրուածքներով փորձեր էր անում նրա ստեղծագործութիւնները հայերէն թարգմանելու»:

Սակայն Սուրէնեանց Շէյքսփիրով զբաղած է աւելի կանուխ ժամանակներէ՝ 1883էն սկսեալ, տակաւին երիտասարդ հասակին (23 տարեկան), երբ Միւնիխի մէջ ուսանող էր: Այդ օրերուն կը ձեռնարկէ «Ռիչըրտ Գ.»ի թարգմանութեան գործին: Ինչպէս կ'երեւի թարգմանութեան ձեռագիրէն, նկարիչը քրտնաջան աշխատանք տարած է այդ ուղղութեամբ: Նրբաճաշակ ու բծախնդիր արուեստագէտ մը ըլլալով, ան բազմիցս մշակած է իր աշխատանքը եւ, յետագային, արդէն մաքրագիր օրինակ մըն է, որ ուղարկած է Պետրոս Ադամեանի: Ի դէպ, «Ռիչըրտ Գ.»ի, համար իբր գլխաւոր դերասան նկարիչը նկատի ունեցած է Ադամեանը: Այս վերջինը, սակայն, չյաջողեցաւ պատկերացնել այս տիպարը, որ արուեստագէտին երազներէն մէկն էր:

Պ. Ադամեան նամակով մը, որ կը կրէ 1889 Յունուար 19 թուականը, «գեղեցիկ եւ խնամքով հայացուած» կը նկատէ գործը: Դերասանը միաժամանակ շնորհակալութիւն կը յայտնէ նկարիչին՝ ղրկած թարգմանութեան համար եւ կը վստահեցնէ, «որ մի օր (խօսքը մեր մէջ) պատիւ պիտի բերեմ քեզի՝ նոցա ներկայացնելով... Նախ պիտի սկսիմ «Գալէոտտօ»ն (խօսքը կը վերաբերի սպանացի թատերագիր էչեկարայի թատերախաղին, որ «Ռիչըրտ Գ.»ի հետ իր թարգմանութեամբ Ադամեանի էր ուղարկած Սուրէնեանց) ուսումնասիրել, որովհետեւ աւելի հեշտ է, իսկ եթէ այս գարնան Եւրոպա երթալու փափաքս իրագործուի, այնտեղ նախ պիտի չինել տամ «Ռիչըրտ»ի տարազները եւ յետոյ պիտի աշխատիմ լաւագոյն մի խումբով ներկայացնել: Սոքա անհրաժեշտ պայմաններն են՝ յաջողելու համար այսպիսի մի դերի մէջ» (Նամակը լոյս տեսած է առաջին անգամ Արամ Վրոյրի հրատարակած «Յուշարար» երկշաբաթաթերթի 1908 թիւ 6–7ին մէջ):

Իտալիա եւ Գերմանիա գտնուած տարիներուն Սուրէնեանց դիտած է աշխարհահռչակ դերասաններու շէյքսփիրեան խաղերը եւ քաջածանօթ դարձած է անոնց մեկնաբանութիւններուն: Ճիշդ այդ նկատի ունէր Ադամեանը, երբ նոյն նամակին մէջ կը գրէր՝ «կ'աղաչեմ, որ գրես, թէ Ռոսսի կամ Բոսսարտ ի՞նչ կերպ կը հասկնային Ռիչըրտը, հիւանդ, մելամաղձ, խորամանկ, չար, փառասէր, կաղ՝ թէ քաջոտն: Այդ բոլորը խնդրեմ գրես ինձ»:

Դերասանը կ'ուզէր ունենալ նաեւ համաձայնութիւնը թարգմանիչին՝ կարգ մը սրբագրութիւններ կատարելու համար, որոնք, ըստ իրեն, անհրաժեշտ էին յատակ արտասանութեան համար, «բայց առանց քու կամքիդ չեմ ուզեր ընել, բայց եթէ ընեմ՝ հաւատա՛, որ աւելի պիտի գեղեցկանայ եւ միտքը պարզուի: Փոփոխութիւնք թէեւ շատ չնչին են, սակայն կարեւորութիւն ունին»: Սուրէնեանց հաւանաբար նկատի առած է այդ փոփոխութիւնները իր տպագրութեան պատրաստած օրինակին մէջ, որ վերջացուցած է 1893ին, անոր կցելով նաեւ յառաջաբան մը: Սակայն չլուսաբանուած պատճառներով ձեռագիրը չէ տպագրուած եւ ներկայիս կը գտնուի Երեւանի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը: Հոն կը գտնուին նաեւ նկարիչին շէյքսփիրեան միւս թարգմանութիւնները՝ «Յուլիոս Կեսար», «Օթելլօ»: («Արքայ Լիր» եւ «Ուինզըրի ուրախ կիներ»ու ձեռագիրները կորսուած են):

Սուրէնեանցի շէյքսփիրեան թարգմանութիւններէն միայն «Միջամառային գիշերուան երազն» է, որ լոյս տեսած է 1912ին «Յուշարար»ի Բ. հատորին մէջ, իբրեւ յաւելուած:

Սուրէնեանց թարգմանած է նաեւ սոնէտներ: Անոնցմէ հինգ հատ առաջին անգամ լոյս տեսան 1966ին:

Ռ. ՓԱՇԱՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԳՏԱՅ

—o—

Գ.— ՆՈՐ ԱՅՆԹԱՊ

Սեպտեմբեր 12ին Նոր Այնթապի մէջ Այնթապցիները հոծ բազմութեամբ տօնեցին «Նոր Այնթապ աւան»ի հիմնադրութեան առաջին տարեդարձը՝ արտասահմանէն (Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա) ժամանած Այնթապցիներու ու պետական ու պաշտօնական անձնաւորութիւններու ներկայութեամբ, կոկիկ գեղարուեստական բաժինով մը: Երկրորդ ձեռնարկ մը, Հայաստանցի Այնթապցիներու յանձնախումբը «Փարոս» ճաշարանին մէջ արտասահմանէն ժամանող հիւրերուն ի պատիւ սարքած էր ընդունելութիւն մը. երկու հարիւրի մօտ սեղանակիցներով. ներկայ էին պետական պաշտօնական անձնաւորութիւններ:

Բաժակաճառեր արտասանուեցան մէջ ընդ մէջ արտասանեցին, նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ երգեցին ու պարեցին մինչեւ կէս գիշեր: Երրորդ ձեռնարկը գաշտահանդէս մը մօտ 120 հոգիի ներկայութեամբ, նմանապէս պետական ու պաշտօնական անձնաւորութիւններու տեղի ունեցաւ «Նոր Այնթապ աւան»ի այգիներուն մէջ: Ի պատիւ Հայաստանի «Նոր Այնթապ» յանձնախումբին, հոս ալ խօսուեցան բաժակաճառեր, արտասանութիւն, նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ երգուեցան ազգային ու ժողովրդական երգեր ու պարեցին մինչեւ վերջալոյս: Հոս պէտք կը զգամ յիշելու որ, Այնթապցիները Գէորգ Պապըրճեանի ջանքերուն՝ նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններուն շնորհիւ ունեցան իրենց Նոր Այնթապը Հայաստանի մէջ. Այնթապցիները շատ բան կը պարտին իրեն:

Փակագիծ մը: Անցեալները թերթի մը մէջ կարդացի «Նշմարներ» խորագրով երկտող մը, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէր.— Ոչ մէկ կասկած, որ գաղութի մը կենսունակութիւնը կ'ապահովեն ազգային այլ եւ միութիւններ, որոնց մէջ նաեւ հայրենակցականները: Սփիւռքի հայկական կեանքին մէջ անոնցմէ ոմանք վաղուց ի վեր ցոյց կուտան ազգօգուտ գործունէութիւն մը, մանաւանդ իրենց օժանդակութիւնը ընծայելով հայրենիքի մէջ իրենց ծննդավայրերու անունով բնակեցուած աւաններու կառուցման ու զարգացման գործին: Միթէ՞, սակայն, կարելի չէ շնորհակալ ու ծափահարելի այս աշխատանքը տանիլ, դուրս ելլելով հայրենակցականի նեղ սահմաններէն ու յարելու մասսայական կազմակերպութիւններու: Ու կ'աւելցնէր.— Փակուած, մեկուսացած մնալ հայրենակցականներու մէջ, կը նշանակէ դատապարտուիլ լռութեան, կորստեան: Հայրենակցական միութիւններ ուզեն չուզեն հաշուեյարդարի պիտի նստին հինգ կամ տասը տարի յետոյ, որովհետեւ պիտի չկարենան նոր ուժերով լեցնել մեկնողներուն ձգած բացը: Մշեցիին (ըսէ Տարօն – Տուրուբերան), Այնթապցիին, Մանիսացիին (առաջին անգամն է որ, կ'իմանամ Մանիսացիներու Հայրենակցական Միութեան մը գոյութիւնը) տղան ոչինչով կապուած կը զգայ ինքզինք իր ծնողքին ծննդավայրին հետ: Սկսած, կխստ չձգելու իսկական ազգօգուտ գործունէութեան նուիրուելու համար պէտք է ոչ թէ նոր նոր միութիւններ ստեղծել, բաժնել ու կտորակել մեր ուժերը, այլ համախմբուիլ հասարակական, մշակութային, երիտասարդական ... միութիւններու շուրջ:

Հայրենակցական միութիւններու շուրջ համախմբուած հայերէն շատերը ուրիշ հաւաքավայրերու ու հաւաքոյթներու մէջ չենք տեսներ, միայն հայրենակցականով կապուած են հայութեան, ինչպէս ուրիշ հայեր միայն եկեղեցիով կապուած կը մնան հայութեան: Յիսուն տարիներու ընթացքին հայրենակցականները հայապահպանման գործին մէջ շատ աւելի մեծ դեր կատարած են քան ինքը կը կարծէ: Հայաստանի մէջ աւան չինելու չափ՝ չըսելու համար աւելին, գործ կատարած են հայրենակցականները: Օրինակ Այնթապի Հայրենակցական Միութիւնը Հալէպի մէջ տարիներէ ի վեր դպրոց ունի հինգ–վեց հարիւր աշակերտներով, Տիգրանակերտի Հայրենակցական Միութիւնը Հալէպի մէջ ունէր որբանոց մը 150ի մօտ որբերով եւ Տիգրիս ոտնագնդակի խումբերով, հայրենակցական միութիւնները հազարաւոր ուսանողներ պահեցին ու կը պահեն հայ եւ օտար դպրոցներու մէջ. ամէնէն գովելին ու օգտակարը հատափոր յուշամատեաններ լոյս ընծայեցին եւ պիտի ընծայեն գրելով իրենց քաղաքի եւ գիւղի պատմութիւնը՝ յանձնելու համար յաջորդող սերունդներուն ազգապահպանման գործը շարունակելու համար:

Նստած սրճարաններու սեղաններուն շուրջ, ցամաք հաց հայերէնով (մասնաւորական չեմ, ոչ ալ խմբագիր) հեղինակուր կարծիք յայտնող մարդիկ, որ 50 տարուան արտասահմանի կեանքին մէջ մեծ դեր մը կատարած չեն՝ կը թելադրեն հայրենակցական միութիւնները լուծել եւ բոլորուիլ «մասսայական» կազմակերպութիւններու շուրջ քանի որ հինգ–տասը տարիէն՝ հաշուեյարդարի պիտի նստին: Մասսայական կազմակերպութիւնները վստա՞հ են որ իրենց յաջորդները պիտի ունենան: Իրեն մատնանշած կազմակերպութիւններն էին որ, մտան հայրենակցականներէն ներս որոմ ցանեցին, ջլատեցին անոնց աշխատանքները իրենց ընտեղծած վերաշինացներով, վերի վարի թաղի հայրենակցական միութիւններով, կտորակեցին, քայքայեցին ու քանդեցին: 50 տարի կռիւներ ստեղծեցին Ապրիլ 11–24ի շուրջ ըսելով.— Թուրքերը մեր եղբայրներն են: Սարդարապատի

(Շար. 3)

ՑՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

—o—

Հանդիպելով Նիկոլին (Աղբալեան), զարմանքս յայտնեցի, որ մինչեւ օրս մնացել են այստեղ եւ չեն անցել Թաւրիզ:

— Ի՞նչպէս գնայինք: Գետն (Արաքս) անցնելու համար իւրաքանչիւրից պահանջում են մի հնչուն ոսկի: Որտեղի՞ց տանք: Ունեցողները տուել–անցել են, իսկ չունեցողներս մնացել ենք իրար երեսի նայելով:

— Ինչո՞ւ չէք դիմում Ռուբէնին, — էլ աւելի զարմացայ ես, — գիտէք, որ պետական դրամը նրա տրամադրութեան տակ է:

— Այո, գիտենք, բայց ինչո՞ւ դիմենք եւ ի՞նչպէս դիմենք, քանի որ ինքը տեղեակ է մեր վիճակին:

Չիմացայ ինչ պատասխանել, բայց ազդուեցի:

Տեղական գրասենեակում վերջացնելով գործս, առի Ռուբէնի հասցէն եւ շտապեցի նրա մօտ: Երբ ներս մտայ, սենեակում թախտի վրայ ծալապատիկ նըստած՝ ծխում էր եւ խօսում մէկի հետ: Ինձ ընդունեց ժպիտը դէմքին, ապա ճամբեց զրուցակցին:

Տրամադրութիւնս վատ էր: Եկել էի բացատրութիւն լսելու նրանից, որի համար ոչ լիազօրութիւն ունէի, ոչ էլ իրաւունք: Բայց ունէի խօսելու վճռական կամք, թէեւ ծանօթ էի իր տարօրինակութիւններին եւ գիտակ, որ խօսակցութիւնը անախորժ կարող էր լինել: Հէնց այդտեղից էլ սկսեցի, յետոյ անցնելով բուն նիւթին, տուի մի շարք անուանի ընկերների անուններ, որոնք վաղուց անցած պիտի լինէին Պարսկաստան, բայց մնացել են Մեղրի, որովհետեւ գետն անցնելու դրամ չունեն, մինչդեռ գիտեն, որ դրամ կայ եւ այդ դրամը իր՝ Ռուբէնի տրամադրութեան տակ է: Պատմեցի Նիկոլ Աղբալեանի հետ ունեցած խօսակցութեանս մասին:

Լսելով Աղբալեանի կարծիքը, Ռուբէնը ազդուեց:

— Իրա՞ւ այդպէս ըսաւ Նիկոլը:

— Կարող ես ստուգել, — անտրամադիր պատասխանեցի ես:

Բմծիծաղ տուեց:

— Ստուգելու պէտք չունեմ:

Ապա քիչ յետոյ՝

— Ուրեմն, ըսելիքդ ի՞նչ է:

— Կարծում եմ, պէտք է հնարաւորութիւն տալ մեր այդ ընկերներին, որ անցնեն Պարսկաստան: Կառավարութեան ներկայացուցիչը դու ես, դրամը քո տրամադրութեան տակ է, եւ այդ բանը քո պարտականութիւնն է:

— Դու լսեցիր Աղբալեանի կարծիքը: Կասկած չունեմ, որ նոյն կարծիքին են նաեւ միւսները եւ իրաւունք էլ ունեն... Վերջապէս, ո՞ր օրուայ համար է պահւում այդ դրամը եւ ո՞ւմ համար...

— Տղայամիտ դիտողութիւններ կ'անես: Այդ դրամը, ճիշդ է, իմ մօտ է, բայց պետական դրամ է եւ այդ ձեւով ծախսելու իրաւունք չունեմ ես:

Ես պատասխանեցի, որ ձեւականօրէն նա իրաւացի է, բայց իր ասածը էական եւ բարոյական հիմքից զուրկ է:

— Այդ դէպքում ես համաձայն եմ իմ տրամադրութեան տակ եղած դրամը յանձնել քեզ: Գիտեմ Վրացեանի վերաբերմունքը դէպի քեզ (*): Տուր միայն ստացական եւ վարուիր դրամի հետ՝ ինչպէս նպատակայարմար տեսնես: Միայն պիտի զգուշացնեմ, որ դրամը վտանգ... է ոչ սովորական իմաստով. մի անգամ, որ ձեռքդ աղտոտեց, այնուհետեւ մինչեւ կեանքիդ վերջը չես ազատուի նրա հոտից, որքան էլ լուաս ձեռքդ: Այդ պիտի գիտնաս: Համաձա՞յն ես ընդունել դրամը:

Լռեցի: Ռուբէնը ժպտաց: Ո՞րքան էր անկեղծ նա՝ դրամը ինձ յանձնելու առաջարկով, ես չգիտեմ: Գուցէ անկեղծ էր, գուցէ գիտէր, որ Վրացեանը կարգադրել էր, որ Ղափանի հանքերում թողած պետական թղթադրամը (Ռուբէնի մօտ եղած դրամանիշն էր) առանց իմ համաձայնութեան չծախսուի, բայց ինձ հետաքրքրողը այդ չէր: Ես հասկացայ Ռուբէնի յամառութեան պատճառը եւ ելք էի որոնում: Այդ ելքը ինքը՝ Ռուբէնը գտաւ.

— Մի բան կ'անենք: Կը գրեմ Սիմոնին (Վրացեան), թող խօսի միւսների հետ: Կրնայ պատահել, որ մօտերս, այսօրվաղը Սիմոնը գայ այստեղ: Հարցի լուծումը այդ դէպքում կը դիւրանայ:

Մի երկու օրից յետոյ, ես անցայ Կարճեւան, եւ այնուհետեւ մնացի Մեղրիի շրջանում մինչեւ վերջ, մինչեւ որ Հանրապետական ուժերը ստիպուած ձգեցին Երկիրը եւ անցան Պարսկաստան: Եւ քանի որ Ռուբէնը Մեղրի էր, ես, Մեղրի լինելիս, երբեմն այցելում էի նրան: Իմ խնդրանօք նա մէկ–մէկ պատմում էր անցեալից, յատկապէս Մուշ–Սասունի դէպքերից:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(11 – Շար.)

(*) Ս. Վրացեանը Հայաստանի վերջին կառավարութեան նախագահն էր — վարչապետը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՂՈՂԻ ԹԱՌՄԱՆ ԵՒ ՄՈՆԹԷ ՔԱՌԼՕՆ

(երգիծական պատմուածք)

Շատ զարմացայ, երբ առաջին անգամ մտայ իմ նոր բնակարանը: Ամէն ինչ կասկածելի թուաց. պարկէտը խախուած էր ուղիղ, դռներն ու լուսամուտները հեշտութեամբ բաց ու խուփ էին լինում, ամբողջ էլեկտրացանցը սարքին վիճա-կում էր, նոյնիսկ ջրի ծորակները փչա-ցած չէին: Չհաւատացի, որ դա իմ բնա-կարանն է: Ինձ թուաց, թէ չինարարու-թեան որեւէ աշխղեկի բնակարանն եմ մտել:

Նորից ստուգեցի եւ համոզուեցի, որ 3րդ մուտքի առաջին յարկի 12րդ բնա-կարանն իմն է: Ուրախացայ: Կատա՞կ բան է, ուրիշները ահագին փող են ծախ-սում նոր ստացած բնակարանը բնակ-ւելու համար պիտանի դարձնելու, իսկ իմը, խնդրեմ, արդէն պիտանի է: Ճիշդ է, յետոյ՝ ձմրանը պարզուեց, որ ռա-դիատորից ջուր է հոսում, բայց կինս գոյլ դրեց տակը եւ մեր տնտեսութիւնը իւրաքանչիւր երկու ժամը մէկ մի դոյլ տաք ջուր էր ստանում: Գիշերներն էլ ես ու կինս հերթապահութիւն սահմանե-ցինք՝ մի գիշեր նա էր երկու ժամը մէկ դատարկում ջրով լի դոյլը, յաջորդ գի-շեր՝ ես, եւ այդպէս շարունակ: Երբ այդ տաք ջրից սկսեցինք ձանձրանալ, գարու-նը եկաւ: Դէ, մեզ մօտ ձմեռը երկարա-տեւ չէ, որովհետեւ մեր քաղաքը գտն-նւում է բարեխառն գօտում:

Հին տանս բակում ես խաղողի թառմա ունէի: Քանի որ նոր բնակարանս առա-ջին յարկում էր, որոշեցի տեղափոխել եւ վազերը: Միեւնոյն է հին տունս քան-դում էին, վազերը կը մնային փլատակ-ների տակ: Յետոյ ի՞նչ կայ: Իմ վազերն էին, ես էլ տեղափոխեցի: Ի՞նչ է, իրա-ւունք չունե՞մ:

Նախօրօք նոր բնակարանիս պատշգամ-բի երկայնքով 2. մ×5 մ. տարածու-թեամբ հողը մաքրեցի մեծ-մեծ քարե-րից եւ աղբից: Վազերը տնկեցի:

— Լաւ ես անում, հարեւան, — ասաց Սաքօն:

— Լաւ ես անում, հարեւան, — ասաց Խաչիկը:

— Լաւ ես անում, հարեւան, — ասաց երրորդ յարկի հարեւանս, որի անունը դեռ չգիտեմ:

Աշուն էր եւ վազերս բռնեցին, բայց-ցութեամբ մէկի, որը ջարդել էին երե-խաները: Գարնանը բողբոջներ տը-ւեցին: Թառմա սարքեցի եւ վազերը յարմար տեղաւորեցի վրան: Ուրիշների նման խմելու ջրով չէի ջրում: Ցնցուղը լցնում էի փողոցի գազոնների ջրով, հրջանցում էի ամբողջ շէնքը եւ ջրում իմ վազերը: Խմելու ջրով ջրելը շատ հեշտ էր, բայց ասում են խմելու ջրի մէջ քլոր կայ, որը վնասակար է բոյսերի համար: Խոհանոցային դանակով փխրեցնում էի հողը: Գարնան վերջին, երբ սկսուեցին շոգերը, իմ վազերը առողջ ընձիւղներ արձակեցին, որոնք էլ զարդարուեցին մեծ-մեծ տերեւներով: Եւ իմ թառման նմանուեց օազիսի:

Իմ կարծիքով շատ գեղեցիկ էր եւ կինս էլ ասում էր, որ փոշի չի լինի: Կինս փոշի տանել չի կարողանում. ջղայնա-նում է, երբ տունը փոշի է լցւում:

Ինչպէս բոլոր բակերում, մեր բակում էլ երեխաներ կան, որոնք հեծանիւ են քշում, ֆուտբոլ եւ ուրիշ խաղեր խա-ղում: Այդ մանկական անմեղ խաղերից տուժում էին իմ միանգամայն անմեղ վազերը: Մի քանի անգամ զգուշացրել եմ երեխաներին, վախեցրել եմ նրանց, բայց անօգուտ: Նրանք շարունակում էին խա-ղալ, վազերս շարունակում էին վնասուել:

Երկու հնարաւորութիւն կար. կամ իմ թառման պէտք է ցանկապատէի, կամ էլ թողնէի, որ երեխաները ջարդուփշուր անէին այն:

Հասկանալի է, որ ես ընտրեցի առաջին հնարաւորութիւնը: Ցանկապատեցի: Թէ՛ մետաղալարէ ցանցը, թէ ցցերը եւ թէ դուռը ներկեցի մուգ-երկնագոյն ներկով:

— Լաւ արեցիր, հարեւան, — ասաց Սաքօն:

— Լաւ արեցիր, հարեւան, — ասաց Խաչիկը:

— Լաւ արեցիր, հարեւան, — ասաց երրորդ յարկի հարեւանս, որի անունը չգիտեմ:

Ես, ի հարկէ, առանց նրանց ասելու էլ գիտէի, որ լաւ եմ արել:

Շարունակում էի ցնցուղով ջուր բերել եւ խոհանոցային դանակով փխրեցնել հողը: Երբ երեխաները նորից էին խա-ղում, ֆուտբոլի գնդակը միայն ցանցին էր դիպչում:

— Լաւ կը լինի, հարեւան, որ քո թառ-մայի տակ նարդի խաղանք: Ազգային սպորտ է, թող զարգանայ, — ասաց Սա-քօն:

— Լա՛ւ կը լինի, — ասաց Խաչիկը:

— Լա՛ւ կը լինի, — ասաց երրորդ յար-կի հարեւանս:

Ճիշդն ասած, ինձ էլ թուաց, որ լաւ կը լինի...

Նարդի խաղալ չեմ սիրում բայց հա-րեւաններիս չվիրաւորելու համար նստե-ցի հետները: Յետոյ ձանձրացայ: Ներս գնացի թերթ կարդալու: Կարդում էի, կարդում, բայց ոչինչ չէի հասկանում: Չէի հասկանում, որովհետեւ լսում էին խաղաքարերի չոր չխկոցները եւ նար-դիստ - հարեւաններից առնական ձայ-ները:

— Շաշ ու բէշ... Երկուսն էլ խփի...

— ... Թի՛ւ... չան ոսկոր է անիծածը ... ես դրա...

— Կարինէ՛, Կարինէ՛, ջուր բեր մեծ բաժակով...

Դա արդէն վերաբերում էր աղջկանս որը հարցական նայեց մօրը:

— Տար, բալիկ ջան, — համաձայնեց կինս:

Դրանով սկսուեց Կարինէի գործունէու-թիւնը՝ ջուր մատակարարել նարդիստ - հարեւաններիս:

Յաջորդ օրը, երբ աշխատանքից վերա-դարձայ, իմ թառմայի տակ անուղարի տեղաւորուել էին տաս-տասնհինգ մարդ: Լսւում էր խաղաքարերի չոր չխկոցը, զառերի գլորուելու ձայնը եւ խաղացող-ների առնական բացագանչութիւնները.

— Դու-շաշ... իֆի-բիր... Կարինէ ջուր...

Կինս ինձ դիմաւորեց յանդիմանական հայեացքով:

— Ոչինչ, կը վարժուենք, — նրան հանգստացրի ես:

Առաջին շաբաթն անցաւ, բայց մենք չվարժուեցինք:

Կինս սկսեց գանգատուել գլխացաւե-րից: Աղջիկս քնի մէջ գոչում էր.

— Հիմա կը բերեմ, Սաքօ քեռի... Հա՛, մեծ բաժակով...

Ես էլ ամէն գիշեր նոյն երազն էի տես-նում: Նստած եմ մի նեղ կիրճի մէջ՝ իմ սարքած թառմայի տակ: Վերեւից Սա-քօն, Խաչիկը, երրորդ յարկի հարեւանս զառ են գցում: Զառը իջնում է, իջնում, մեծանալով դառնում է մեր տան չափ, եւ այն է, պիտի ճզմի թէ թառման, թէ ինձ... զարթնում եմ ամբողջովին քըր-տինքի մէջ կորած: Ուրախանում եմ, որ զառը ինձ չի ճզմել...

Երկրորդ շաբաթն էլ անցաւ, մենք չվարժուեցինք:

Իմ թառմայի տակը դարձաւ խսկական խաղատուն՝ միջբակային նշանակու-թեամբ:

Երրորդ շաբաթն էլ անցաւ: Կինս ամէն օր աւլում էր թառմայի տակ ու այնտե-ղից կէս դոյլի չափ ծխախոտի մնացուկ-ներ էր հանում: Ես առաջուայ նման ջր-րում էի վազերը եւ հողը փխրեցնում խոհանոցային դանակով: Այդ ես անում էի ի հարկէ, երբ ֆուտբոլի խաղ էր լի-նում, նարդիստները գնում էին հեռուս-տացոյցով ֆուտբոլ նայելու...

... Այդ օրը կինս ինձ դիմաւորեց գլու-խը փաթթած: Նրա աչքերը կարմրած էին: Ես զգացի, որ «ամպրոպ» է լինելու եւ սկսեցի ժպտալ, փորձելով կանխել «աղէտը»:

— Դու դեռ ժպտո՞ւմ ես... էդ ի՞նչ դարձրիր մեր թառման, — բարկացաւ նա:

— Մոնտէ-Կառլօ, — կատակեցի ես:

— Ծաղրո՞ւմ ես, հա՞... Դէ լաւ, լսիր, կամ ես, կամ էլ քո էդ Մոնտէ-Կառլօն, — զայրոյթից դողալով գոչեց կինս:

— Կամ ես, կամ էլ քո Մոնտէ-Կառլօն, — կրկնեց Կարինէն ու չըխկոցով փակեց վեցերորդ դասարանի Հայոց լեզուի դա-սագիրքը:

Միւս օրը ես թոյլտուութիւն խնդրեցի աշխատանքից շուտ տուն գնալու համար: Ճանապարհին «Տնտեսական ապրանքներ» խանութից մի մեծ կողպէք գնեցի: Հաս-նելով մեր բակը, կողպէքն ամրացրի իմ «Մոնտէ-Կառլոյի» դրանն ու փակեցի՝ բանալին երկու անգամ պտտեցնելով:

Ժամը հինգն էր, երբ լսեցի Սաքոյի ձայնը: Նա ինձ էր կանչում: Դուրս եկայ պատշգամբ: Սովորականի պէս մի եօթ-ութ հոգի նարդիները թեւերի տակ, փոք-րիկ աթոռակները ձեռքերին, կանգնած էին մուգ-երկնագոյն դրան առջեւ եւ զայրացած ինձ էին նայում:

— Ձեռ է առել, — զայրացած գոռաց Սաքօն:

— Ձեռ է առել, — հաստատեց Խաչիկը:

— Հա՛, ձեռ է առել, — համերաշխ հա-մաձայնեցին միւսները:

— Բոլորովին էլ ձեռ չեմ առել, ես խնդրում եմ, որ այստեղ նարդի չխա-ղաք: Իմ պատշգամբի տակը ձեզ համար Մոնտէ-Կառլօ չէ: Ձեր խաղի պատճառով կինս խրոնիկական գլխացաւ է ձեռք բե-րել, իսկ աղջիկս հոգեկան խանգարման շեմին է, — մի շնչով ասացի ես, վախե-նալով, որ կ՚ընդհատեն ինձ:

Մի քանի վայրկեան լռութիւն տիրեց: Յետոյ Սաքօն դանդաղ լցրեց իր չորա-ցած շրթունքները եւ ցուցարարների լը-դերի նման գոռաց.

— Ցիմարութիւն մի՛ արա, հարեւան:

— Ճշմիր, — յայտարարեց երրորդ յարկի հարեւանս, որի անունը դեռ չգի-տեմ:

— Մոնտէ-Կառլօս... հեգնեց մի բո-լորովին անծանօթ նարդիստ, երեւի հա-րեւան միկրոշրջանից, — պա՛հ, էդ ինչ-քան բան գիտի...

— Բողոքէք, նա իրաւունք չունի ցան-կապատելու, — յայտարարեց մի պեպե-նոտ նարդիստ (նոյնիսկ անծանօթ):

— Մենք կը բողոքենք, — գոռաց զայ-րոյթից կարմրատակած Սաքօն, — սրա նման յիմարներն են, որ խանգարում են ազգային սպորտի զարգացմանը:

— Գոնկրյում չենք ապրում, օրէնք կայ, — աւելացրեց պեպենոտ անծանօթը:

Նրանք հեռացան եւ սկսեցին խորհըր-դակցել, սպառնալից հայ-եացքներ գցելով մեր պատշգամբի կողմը:

Յաջորդ օրը, երբ ես պատշգամբում կանգնած հիանում էի փարթամ վազե-րով, նկատեցի դէպի մեր պատշգամբը, աւելի ճիշդ, դէպի իմ թառման շարժուող բազմութիւնը, որը կանգ առաւ թառմա-յից մի տասը մետր հեռաւորութեան վը-րայ: Բազմութիւնից անջատուեց ինքը՝ տնային կառավարիչը եւ մօտեցաւ թառ-ման ցանկապատող մետաղալարէ մուգ-երկնագոյն ցանցին: Նրան հետեւեցին մինչեւ ատամները աշխատանքային գոր-ծիքներով զինուած երկու յաղթանդամ բանուոր:

— Դո՞ւք էք Յակոբ Բարեղամի Թո-րոսեանը, — դիմեց ինձ ինքը՝ տնային կառավարիչը:

— Ես եմ, — վատ նախազգացումով պատասխանեցի ես:

— Դուք իրաւունք չունէք չափարի-ցանելու պետական հողը, բողոքել են, — ասաց նա ձեռքը անորոշ թափ տալով բազմութեան կողմը: Յետոյ գլխի թե-թեւակի շարժումով ինչ-որ նշան արեց բանուորներին: Սրանք իրենց գործիքնե-րով սկսեցին արագ-արագ կտրատել նուրբ ցանցը:

— Ես դրա համար երեսուն ռուբլի եմ վճարել, — բողոքեցի ես:

— Ձեզ ոչ ոք չի խնդրել, — կտրուկ պատասխանեց ինքը՝ տնային կառավա-րիչը:

— Ձենք խնդրել, — համերաշխ հաս-տատեց բազմութիւնը, կարծես լաւ վար-ժեցուած երգչախումբ լինէր:

Հինգ րոպէ էլ չէր անցել, իմ մուգ-երկնագոյն գեղեցիկ ցանկապատը արդէն մի մուգ-երկնագոյն տձեւ կոյտ էր դար-ձել:

— Էս աղբը վաղը էստեղ չլինի, — մատը դէպի կոյտը մեկնելով, ասաց տը-նային կառավարիչը, — թէ չէ կը տու-գանեմ:

— Հա՛, կը տուգանի, — հաստատեցին յաղթանդամ բանուորները, որոնք ծանր էին շնչում եռանդագին աշխատանքից յետոյ:

— Թառման կարող է մնալ, դա կարե-լի է, — յաղթողի ներողամտութեամբ ասաց տնային կառավարիչը:

— Հա, կարելի է, — հաստատեցին բանուորները:

Եւ նրանք իրենց գործը աւարտած հե-ռացան գնացին կառավարիչի գլխաւորու-թեամբ:

Թառման ի հարկէ չմնաց: Բակի երե-խաները զանազան խաղեր ու ֆուտբոլ էին խաղում: Կարճ ժամանակում բոլոր վա-զերը ջարդուեցին ու չորացան: Վազերը չորացան, չնայած ես առաջուայ նման դրանք ջրում էի գազոնների ջրով եւ հողն էլ փխրեցնում էի խոհանոցային նոյն դանակով...

— Լաւ չարեցիր, հարեւան, — յանդի-մանեց Խաչիկը:

— Լաւ չարեցիր, հարեւան, — յանդի-մանեց ինձ երրորդ յարկի հարեւանս, որի անունն այդպէս էլ չիմացայ...:

ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

Ղարաքիլիսէի, Բաշ Ապարանի անունը բերաններին չառին, այսօր կ՚առնեն: Այսօր մնացած քանի մը հայրենակցական միու-թիւններն ալ կ՚ուզեն լուծարքի ենթար-կել, կ՚երեւի այլեւս անելիք չունին: Հայ-րենակցական միութիւնները 50 տարուան ընթացքին արտասահմանի մէջ հայա-պահպանման գործին մէջ՝ իր ակնարկած մասսայական կազմակերպութիւններէն շատ աւելի մեծ գործ կատարած են եւ տակաւին անելիքներ ունին:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

(Շար. – 3)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Արդ, մտիկ ըրէ. ներսէն դուռը լաւ մը կը կղպես, եւ հոս դաղանի դրան առջեւ ինծի կը սպասես: Եթէ չգամ, կը նշանակէ թէ կորսուեցայ: Այն տեեն դուն անշուշտ խուզարկելու համար հոս եկող մարդերու ձայներ պիտի լսես: Սա-կայն այդ մարդերուն դուռը կոտրելէ ա-ռաջ կը փութաս բաղնիք մտնել, թաքըս-տոցին դուռը կը բանաս եւ...

Հոս դեղանի Սուլթանուհին խօսքը ընդ-միջեց եւ արիւնելու սաստիճան շրթները խածաւ ուրպէսզի սրտէն բխող հեծկըլ-տուքները զսպէ:

Սակայն յանկարծ զաւիթին մէջ քայ-լերու աղմուկ մը լսուեցաւ եւ Զաֆ ու-րախութեամբ ներս մտնելով բացագան-չեց.

— Սուլթանուհիս, Լալան եկաւ... Ո՜հ վայրկեան մը սպասէ որ վրադ հիանամ ... ո՜հ, Սուլթանուհիս, ձեռքդ տուր որ անգամ մըն ալ համբուրեմ:

Եւ բարեխիղճ սենեկապանուհին Սուլ-թանուհիին ձեռքը յափշտակելով շրթնե-րուն տարաւ:

Հայրիէ պառաւ սենեկապանուհին այդ սրտաճմլումէն յուզուած, հազիւ կրցաւ ինքզինքը զսպել: Խորունկ շունչ մը առաւ, ուրպէսզի յամառօրէն վեր ե-կող հեծկլտուքները զսպէ եւ անյողդողդ շեշտով մը պատասխանեց.

— Օ՛ն, Զաֆ քալէ, Սուլթանը պէտք չէ սպասէ:

— Այո, իրաւունք ունիս, պէտք չէ սպասէ:

Եւ Զաֆ խուցէն դուրս ելաւ, մինչդեռ Հայրիէ մինչեւ սենեակին դուռը յառա-ջանալով հոդ պահ մը կանգ առաւ, ետին դարձաւ եւ հեռուէն նուրբ թեւնոցներով ծածկուած թեւը վերցնելով ի նշան հրա-ժեշտի, ձեռքը Տիգրանի կողմը երկարեց եւ այնպիսի կերպով մը որ միայն անոր-մէ լսելի ըլլայ, մրմնջեց.

— Ցտեսութիւն:

Եւ ետեւէն դուռը գոցելով աներեւոյթ եղաւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Պ. Էտուար Տէր-Աւետիսեան, Պ. Արմիկ Տէր-Աւետիսեան, այրի Տիկին Մանուշակ Մելիքեան եւ զաւակները, Պ. Սահակ Բանդուտեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէր-Աւետիսեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ֆուքս, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Եփրեմեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Պարգեւուհի Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արշակ Ֆէնէրճեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ակոնայեան, Մենետեան, Յակոբեան, Քէպապճեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հարսին, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՅԱՍՄԻԿ ՏԷՐ-ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ
(ծնեալ Բանդուտեան)

անակնկալ մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 6ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի առաւօտ (Դեկտ. 9) ժամը 9,15ին: Հաւաքուիլ 3, փասաժ Լավընան, Ժանթիյի:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յառաջիկայ Կիրակի, 12 Դեկտ., Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի Կեսարիոյ և Շրջակայից ագէտներուն նահատակուած ննջեցեալներու հոգիներուն համար:

Իրենց հայրենակիցներու յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

×

Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Նազելի Գոր-թոշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Արզումանեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, յառաջիկայ Կիրակի Դեկտ. 12ին իրենց մօր եւ մեծ-մօր

ՄԱՆՆԻԿ ԳՈՐԹՈՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Առ ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Մ. Եավէր իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր ազգայիններուն, բարեկամներուն եւ ընկեր-ընկերուհիներուն, որոնք իրենց այցելութիւններով կամ շնորհափոյթ ապաքինումի մաղթանքներով մխիթարեցին զինքը իր վիրաբուժական գործողութեան ընթացքին:

A VENDRE
FABRIQUE DE TRICOTS
Matériel moderne, circulaires et rectiligne, proche banlieue 700 m2

×

ԾԱԽՈՒ Է
Հիւսուածեղէնի գործատուն մը, մերձաւոր արուարձանի մէջ, 700 քառակուսի մեթր արդիական կազմած, սիրքիւլէռ եւ ռեքթիլինեը:
S'adresser :
MICMACHER
9, Rue Saulnier, Paris (9e)
Tél. : 770-76-86

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԷՍԻՆ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Յունուար 16, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին, Տէսինի Թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներու կողմէ: Խմբերգ, երգ, պար, արտասանութիւն եւ մանկական զաւեշտ մը մէկ արար:

×

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մորիսի բոլոր ընկերները անխտիր Դեկտ. 8, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — 92 - SEVRES — 027-18-28

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՃԱՇ-ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, 12 Դեկտ. ժամը 16,30ին
Կազմակերպուած վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ
ԵՐԳ — ՊԱՐ — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ — ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
Մասնակցութեամբ
Նաւասարդ պարախումբին — Ժիրայր Մելքոնեանի — Պետիկ Պետիկեանի
եւ վարժարանի աշակերտներուն
Ընտանեկան զուարթ միջավայր
Ճոխ վիճակահանութիւն
Ներկայ բոլոր մանուկները խաղալիքներ պիտի ստանան Կաղանդ Պապայի ձեռքէն
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է PARKING ASSURE

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ օր, Դեկտ. 10, ժամը 5ին Փարիզի Ասիական Ընկերութեան հրաւէրով ֆրանսերէն դասախօսութիւն մը կուտայ Տոքթ. Գուրգէն Կարապետեան, նիւթ ունենալով՝

Հայ բժշկութեան եւ դեղագիտութեան պատմութիւնը ըստ հայերէն հին ձեռագիրներու

3, Ռիւ Մազարին (Մեթրօ Օտէոն), երկրորդ յարկ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Վիքթորիա Բալոյեան (ծնեալ Շալճեան) բնիկ Էսկիշէհիրցի, կը փնտռէ իր մայրը՝ Մաքրուհի Շալճեան եւ եղբայրը՝ Լեւոն Շալճեան, զորս կորսնցուցած է 1922ին Աֆիոն Գարահիսարի մօտերը, երբ եղբայրը երկու տարեկան էր: Կը կարծուի թէ Պոլսոյ են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Madame Paloyan
45, Rue de la Défense
92 - Issy-les-Moulineaux
FRANCE

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Programme culturel pour la saison 1971-72
des CLUBS des JEUNES de L'UGAB
SECTION MARSEILLE :
Cours de Langue et Civilisation arméniennes donnés par Monsieur DER MERGUERIAN, professeur d'Arménien à la faculté de Lettres d'Aix en Provence :
Tous les lundis de 20 h. 30 à 22 heures dans ses locaux
7, rue Papère, MARSEILLE 1er.
SECTION PARIS :
11, Square Alboni, PARIS 16e métro Passy, Tél. 870-03-18
— *Tous les lundis* de 19 h. 30 21 h. 30
— Cours de Langue Arménienne : Première — Seconde et Troisième année.
— Cours de Civilisation Arménienne
— *Les Samedis* une fois par mois de 15 h. à 17 heures :
— Cours de littérature et poésie arméniennes.
CES COURS SONT GRATUITS
ET OUVERTS A TOUS LES JEUNES ARMENIENS

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ըստ աւանդութեան, Դեկտեմբերի Բ. Կիրակին նշանակուած է Կեդրոնականցիներու օրը: Այս առթիւ Փարիզի նախկին Կեդրոնականցիներու Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր Կեդրոնականցիներուն ներկայ ըլլալ տարեկան հաւաքոյթին, այս Կիրակի ժամը 13ին Տիամանթէռ ճաշարանը, 60, Ռիւ Լաֆայէթ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Ժիրայր Մուրատեանէ 100 Ֆր. իր ծնողաց՝ Համբարձում եւ Արմենուհի Մուրատեանի յիշատակին, շրջանէս ողբացեալ ընկերներուն հոգեհանգստեան եւ գերեզմանի այցին առթիւ:

ՇԱԻՎԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարեդարձը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ:

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սեբովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը զետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ:

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Ալֆորվիլ եւ Քաշան
15 եւ 16 Յունուար, Հ. Յ. Դ.
Նոր Սերունդի Մարսիլիոյ շրջանի
թատերախումբին կողմէ
«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»
Յակոբ Պարոնեանի

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ
MANOUKIAN
61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE
SOLDES
DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES
Cessation Commerce Tél. : 20-50-84

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ըն-դունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ): Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի ժամը 16ին Տիկին Մուսայեանի բնակարանը, 12 Ռիւ Լուի Փասթէօր, Պանեէօ, էսքալիէ 5: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ
ՄԵՐ
ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արտասահմանեան ԹՂԹԱՏԱՐԻ նոր սակերու հետեւանքով «Յառաջ»ի վարչութիւնը ստիպուած է բարձրացնել արտասահմանի բաժնեգինները Յունուար մէկէն սկսեալ: Նոր սակ 125 ֆր. տարեկան, սովորական թղթատարով: Օդանաւային սպասարկութեան համար դիմել թերթիս վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
9
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
9 DECEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12286 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.286

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԷՏԻՐՆԷԻ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐԸ

(Եօթանասնամեակին առթիւ)

ՀԱՅ – ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Վէրքերով լի ջան փիտայ եմ,
Թափառական տուն չունեմ.
Եարիս փոխան զէնքս եմ գրկել,
Մի տեղ հանգիստ քուն չունեմ:

Որ Հայն է, որ դոյզն չի գիտեր եւ յուզումով չէ երգած Համեստ Հայդուկի մը՝ Պետրոս Սէրէմճեանի յիշատակին նուիրուած այս դիւցազներգը:

Ժողովրդական անպաճոյճ բառերով ու անսեթեւեթ ոճով շարադրուած եւ մեր հաւաքոյթներու զարդը դարձած ազգային — յեղափոխական այս երգը խտական պատկերն է մեր այն անթիւ, անհամար հերոսներուն, որոնք եարի փոխան զէնք գրկած, երիտասարդ տարիքէն դուրս նետուեցան փակ կեանքէն, տանջուած հայրենիքի սէրը իրենց սրտին մէջ, ու նուիրուեցան ազգի ազատութեան սուրբ գործին:

Պետրոս Սէրէմճեան — Պուլկարացի Պետօն՝ կանուխէն մտած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շրջանին տակ, 1897 Յուլիս 25ին մասնակցած էր Խանասորի արշաւանքին, 250 անձնազոհ երիտասարդներու հետ:

Պուլկարիոյ մէջ է, որ հաստատուող յեղափոխականը բոլորովին պիտի նուիրուէր հայ ազգի ազատագրական շարժումին, գործակցութեամբ մեզի բախտակից Մակեդոնացիներուն:

Պուլկարիա ինքնավարութեան տիրացած էր 1878ի Պերլինի ծանօթ դաշնագրով: Սակայն պուլկարաբնակ Մակեդոնիան մնացած էր օսմանեան տիրապետութեան տակ:

Օրինակ առնելով Հ. Յ. Դաշնակցութենէն, Մակեդոնացի հայրենասէրներ՝ գլխաւորութեամբ Բորիս Սարաֆովի՝ կը կազմակերպուէին՝ Թրքական անիրաւ լուծէն ազատագրելու համար իրենց հայրենի հողը: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պալքանեան Կեդր. Կոմիտէն սերտ յարաբերութիւն մշակեց մակեդոնացի յեղափոխականներուն հետ, 1895–96ի հայկական համատարած ջարդերու վաղորդայնին:

1898ին Պուլկարիա կը հաստատուէր անմահ Ռոստոմ, իբրեւ տեսուչ Ֆիլիպէի ազգային վարժարանին: Պուլկարիոյ Զինուորական Բարձր. վարժարանը կ'ընդունուէին խումբ մը երիտասարդ դաշնակցականներ, ինչպէս Գարեգին Նժդեհ, Թաւրիզի Գէորգ, Ռուբէն եւ ուրիշներ, որոնք յետագային կարեւոր դեր մը պիտի խաղային մեր ազատագրական կռիւներուն մէջ:

Սարաֆովի աջակցութեամբ պուլկար — թուրք սահմաններուն մօտ Դուբնիցայի [illegible] մէջ բացուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղտնի զինուորական դպրոցը: Միայն մէկ տարի՝ 1906–1907՝ կեանք ունեցաւ այս դպրոցը, որ փակուեցաւ Թուրք կառավարութեան բողոքին վրայ: Պուլկար բանակի հարիւրապետ Պօղոս Պօղոսեանի անօրէնութեան տակ շուրջ ութսուն հայ երիտասարդներ մարզուեցան այնտեղ զինուորական արուեստի մէջ:

Հայերը Մակեդոնացի Պուլկարներու հետ գործակցեցան նաեւ արտասահմանի մէջ, — Ժընեւ, Փարիզ, Լոնտոն եւ Միլան: 1896էն սկսեալ Ժընեւի մէջ Դրօշակի խմբագրատունը կ'այցելէին պուլկար ու մակեդոնացի ուսանողներ: Անոնցմէ Սիմոն Ռատեւ, որ 1930ական թուականներուն Ուաշինկթընի պուլկարական դեսպանն եղաւ, թերթ հիմնեց Ժընեւի մէջ եւ տարիներով գործակցեցաւ մեզի հետ քարոզչական գետնի վրայ:

Միասին հրապարակային հաւաքոյթներ կը կազմակերպէինք զանազան քաղաքներու մէջ՝ մեր քոյր դատերը ծանօթացնելու համար Եւրոպայի:

Փրօ–Արմենիա պարբերաթերթին հիմնադիր — խմբագիրներէն Վիկտոր Պէռարի, Ֆրանսիս տը Փրէսանսէի եւ Փիէր Քիյեարի աշխատակցութեամբ 1904ին Փարիզի մէջ լոյս ընծայուեցաւ L+319 էջէ բաղկացեալ գիրք մը, որուն վերնագիրն է «Հայաստանի եւ Մակեդոնիայ համար»: Ֆրանսացի, անգլիացի եւ իտալացի մտաւորական այլեւ դէմքեր մեր զոյգ դատերուն ի նպաստ գրութիւններ ստորագրած են անոր մէջ:

Արդարեւ համխոհ նոյն բռնակալ տիրապետութեան դէմ կը պայքարէին Հայերն ու Մակեդոնացիները: 1907ին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ու Մակեդոնացի յեղափոխականները միասին յիշատակագիր մը ներկայացուցին Լահէյի Խաղաղութեան Միջազգային Վեհաժողովին: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ ալ նոյն Վեհաժողովին առջեւ հայ դատը պաշտպանելու համար Հոլանտայի մայրաքաղաքը ղրկուեցաւ հայկական Պատուիրակութիւն մը — Աւետիս Ահարոնեան, Իւթիւճեան Եպիսկ., Յովհ. Շահնազար, — առաջնորդութեամբ Վիկտոր Պէռարի:

Հայեւմակեդոնական եղբայրական կապերը շարունակուեցան Եւրոպայի մէջ: 1902–1903ի կռիւներէն վերջ Պուլկարիայէն հեռացող մտաւորականներ Սարաֆով, Լիապով, Գարվանով, Թիւֆեկչիեւ, Ջակալարով եւ ուրիշներ Ժընեւի ազատ հողին վրայ յաճախակի շփումներ կ'ունենային Դաշնակցութեան ղեկավարներուն հետ, Դրօշակի խմբագրատունը:

Հայ – մակեդոնական եղբայրութիւնը ի վերջոյ պիտի ունենար իր «արիւնոտ սրբագործումը կռուի դաշտում», ինչպէս կը գրէ Միք. Վարանդեան (Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն, Փարիզ, 1932):

1901ի ամառը խումբ մը հայ եւ մակեդոնացի հայդուկներ պուլկարական սահմանէն թրքական հող մտան, նպատակ ունենալով պահանջել Էտիրնէի կուսակալէն, որ բանտէն ազատ արձակէ իրենց մակեդոնացի ընկերները:

Սակաւաթիւ յեղափոխականները — տասը հոգի — յանկարծ իրենք զիրենք կը գտնեն դէմ յանդիման թրքական գերակշիռ ուժերու — մէկ գունդ հեծելազօրք եւ երկու վաշտ հետեւակ: Կը սկսի անհաւասար ճակատամարտ մը: Հայրենիքի ազատութեան սիրով վառուած հայդուկները հերոսաբար կը կռուին՝ մինչեւ վերջին փամփուշտը՝ գետին փռելով բազմաթիւ թուրք ասքեարներ:

Ընդհարումի ընթացքին կը նահատակուին վեց հոգի: Գերի կը բռնուին չորսը, — երկու Հայ, երկու Պուլկար, Պետրոս Սէրէմճեան, Ռոստոմցի Օննիկ Թորոսեան (հազիւ 20 տարեկան), Սվիատոսլաւ Մերջանոֆ, Ժընեւի համալսարանէն եւ Հաճի Խրիստօ Իլիեւ:

Մեծ–եպարքոս Քիւչիւք Սայիտ փաշա տեսնելով, որ Օսմ. կայսրութեան պալքանեան սահմաններուն վրայ եւս յեղափոխական շարժումներ սկսած են, ուզեց արեան մէջ խեղդել հայեւմակեդոնական զինակցութիւնը: Երեք ամիս բանտի մէջ պահելէ ետք, մահուան դատապարտեցին չորս «ֆոմիթաճի»ները: Եւ ահաբեկիչ մթնոլորտ մը ստեղծելու համար Արեւելեան Թրակիոյ քրիստոնեայ բնակչութեան մէջ, Էտիրնէի չորս գլխաւոր հրապարակներուն վրայ չորս «մահու անարգ սիւներ» տնկուեցան:

Չորս երիտասարդ յեղափոխականները 1901 Դեկտ. 9ին կախաղան բարձրացան քաջարար, դիւցազնօրէն, արհամարհելով մահը:

Պետրոս Սէրէմճեան հրաշունչ խօսքեր արտասանեց կախաղանին առջեւ: «Զիս կը կախէք, ես կը մեռնիմ ազգիս ու հայրենիքիս համար, սակայն գաղափարը չի կախուիր»:

Մէկ կողմ քշեց դահիճը, վիզն անցուց չուանը եւ ոտքով հրեց պատուանդան աթոռակը:

Այսպէս հերոսաբար մեռաւ Խանասորի մարտիկ, պուլկարական բանակի սպայ եւ հայ–մակեդոնական եղբայրակցութեան զարկին Պետրոս Սէրէմճեանը — Պուլկարացի Պետօն, անմահ անուն ձգելով հայ ազատագրական շարժման պատմութեան մէջ:

Ծանօթ երգը կ'ըսէ.

Ահա՛ հանգիստ հող կը մտնեմ,
Յոյսս դուք էք, ընկերնե՛ր,
Շարունակէ՛ք մեր սուրբ գործը,
Դաշնակցութեան վեհ քաջեր:

Ընկերները շարունակեցին «սուրբ գործը»: Հազարներ ինկան քաջարար յանուն հայրենիքի ազատութեան:

Երախտապարտ Հայութիւնը պիտի չմոռնայ երբեք իր անձնազոհ, հերոս զաւակները:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՆ

—o—

ՄԱԿ–Ը ԿԸ ՀՐԱՀԱՆԳԷ՝
ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ԵՐԿԻՐԸ ՔԱՇՈՒԻ

Ապահ. ժողովը քննութեան առնելէ ետք Հնդիկ–փաքիստանեան պատերազմի հարցը փափաք յայտնեց, որ երկու երկիրները դադրեցնեն կռիւները եւ իւրաքանչիւրը քաշուի իր սահմանները:

Առաջին անգամն է, որ ՄԱԿի ընդհ. ժողովը այսքան արագ որոշում մը կու տայ, թէեւ, ինչպէս ծանօթ է, այդ որոշումը պարտադրաբար գործադրելի չէ:

Մինչ Նիւ Եորքի մէջ մարդիկ կը փորձէին ելք մը գտնել վերջ տալու համար պատերազմին, անդին, արեւելեան եւ արեւմտեան Փաքիստանի ճակատներուն վրայ կռիւները կը շարունակուէին:

Հնդիկ ուժերը գրաւելէ ետք Ժեսոր քաղաքը, ուր չորս հազար Փաքիստանցիներ շատ բուռն դիմադրութիւն մը ցոյց տուած են, շարունակած են իրենց յառաջխաղացքը դէպի Տաքքա: Յաջորդաբար տէր դարձած են Սիլհէթ, Մեհերփուր, Շարքայ եւ քանի մը այլ քաղաքներու:

Հնդիկ բանակի հրամանատարը ձայնասփիւռով հրաւիրեց փաքիստանեան բանակի 80.000 զինուորները անձնատուր ըլլալու, քանի որ «անյոյս կացութեան» մատնուած են անոնք: Համաձայն հնդիկ զօրավարին Արեւելեան Փաքիստան պաշարուած է օդէն, ցամաքէն եւ ծովէն եւ ոչ մէկ կարելիութիւն ունի օգնութեան ուժ ստանալու դուրսէն:

Միւս կողմէ, սակայն, փաքիստանեան ուժերը կը շարունակեն յառաջանալ Քաշմիրի ուղղութեամբ՝ կտրելով այն ճամբան, որով շրջանը կը կապուի Հնդկաստանի: Իսլամապատին նպատակն է «չընչահեղձ» ընել Քաշմիրը, որ տարիներէ ի վեր կռուախնձոր դարձած է Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ:

Ուաշինկթըն հաղորդեց, թէ դիւանագիտական խօսակցութիւններ սկսած էին Փաքիստանի եւ Պանկլա Տէշի ներկայացուցիչներուն միջեւ, երբ Հնդկաստան յարձակողականի անցաւ ճակատի վրայ: Փաքիստան, համաձայն Ուաշինկթընի, ընդունած էր քաղաքացիներէ կազմուած կառավարութիւն մը հաստատել Արեւելեան Փաքիստանի մէջ Դեկտեմբերին եւ իր ուժերը հեռացնել երկրէն: Խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենային Ամերիկացիներու միջնորդութեամբ:

Նախագահ Եահիա Խան նոր կառավարութիւն մը հաստատեց: Վարչապետը Արեւելեան Փաքիստանցի է:

—o—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

Սահմանադրական իրաւունքի աչքառու մասնագէտ Փրոֆ. Մումթազ Սօյսալ վեց տարի եւ ութ ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: Ձերբակալուած էր անցեալ Մայիսին, — ամբաստանուած էր համայնավար քարոզչութեան համար, զոր ըրած է «Ներածում Սահմանադրութեան» իր հատորին մէջ: Բայց հատորը 1969էն ի վեր կ'օգտագործուէր համալսարաններու մէջ եւ ցարդ ոչ մէկ հետապնդում եղած էր: Եւ ըստ օրէնքին երբ որեւէ գրութիւն դատական հետապնդումի առարկայ չէ եղած իր հրատարակութեան յաջորդող վեց ամիսներու ընթացքին, ժամանցելի կը դառնայ:

Ամէն պարագայի մէջ, Մոնտի աշխատակիցն ալ կը հաստատէ թէ կամայական վճիռներ կը տրուին եւ մարդիկ կը դատապարտուին առաւելաբար պատրուակներով:

× Նախագահ Սունայ կրկին Էրիմի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՔՈՐԷԱ արտակարգ վիճակ հռչակեց երկրին մէջ: Սէուլ մտահոգ է Հիւս. Քորէայի «յարձակողական պատրաստութիւններուն համար»:

ԼԻԲԻԱ ազգայնացուց անգլիական քարիւղի ընկերութեան բոլոր ունեցածը երկրին մէջ: Միեւնոյն ատեն Անգլիոյ դրամատուներէն քաշեց իր պահեստի դրամագլուխը: Այս կարգադրութիւնները փոխադարձութեան բնոյթ ունին: Արդարեւ Լիբիա կ'ամբաստանէ Լոնտոնը, որ «մեղսակից» եղած է Իրանի յարձակումին Պարսից ծոցի երեք արաբ կղզիներու վրայ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Պետեւինները կը պնդեն որ Եասէր Արաֆաթ ծագումով Պաղեստինցի չէ այլ՝ հրեայ, ալպանական շառաւիղէ: Այս կոչը սփռած է Ամմանի ձայնասփիւռը զգուշացնելու համար արաբ ղեկավարները «այս կասկածելի մարդուն դէմ՝ մեծ ստախօս եւ կեղծաւոր»:

ԻՏԱԼԻՈՅ Հանրապետութիւնը այսօր կ'ընտրէ իր 6րդ Նախագահը: Երկիրը բաւական խառնակումի մէջ է, հակառակ անոր որ Իտալիոյ նախագահը ոչ մէկ գործադիր իշխանութիւնը ունի ձեռքը:

ՓԱՐԻԶ, Պուլվ. Հօսմանի վրայ ցուցասրահ ունեցող առեւտրական մը գողերու կողմէ սարսափելի կերպով չարչարուած է առջի օր, որպէսզի յայտնէ իր արկղին «բանալին»: Գողերը ոտքերը եւ շրթունքները այրած են, ապա կծիկը դրած 160 հազար ֆրանքով, որ կար արկղին մէջ:

ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿ
ԷՏԻՐՆԷԻ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՉԻ ԿԱԽՈՒԻՐ..

1901 Նոյեմբեր 27 – 9 Դեկտեմբերին, Էտիրնէի՝ Թուրքիոյ նախկին մէկ մայրաքաղաքին բազմամարդ չորս հրապարակներուն վրայ էր որ կախեցին չորս հերոսները, Պետօ Պուլկարացին, Ռոստոմեանի Օնիկը, Սվեթոսլաւ Մէրճանովը եւ Հաճի Խրիսթօ Իլիէվը, որոնք յեղափոխականներու խումբի մը վերջին մնացորդներն էին։

Իրենց տասնեակ մը ընկերներուն հետ, նպատակի մը, զուտ գաղափարական ձեռնարկի մը համար անոնք ճամբայ ելած էին պուլկար սահմանագլուխէն։ Գաղտագողի Թուրքիա սպրդած անոնց խումբին, այս անգամ ղաւաճանած էր սակայն յեղափոխականի պահանջէ ճամբան յաճախ լուսաւորած բախտի չաստուածը։

Ու իրենց հայրենի ու հիւրընկալ հողէն քանի մը քայլ անդին ուղեմոլոր, ճակատ պարզեցին անոնք խիզախօրէն Թուրք զապթիէներու եւ զինուորներու բազմամբոխ խուժանին դէմ, կռուեցան մինչեւ իրենց վերջին փամփուշտը եւ կալանաւորուելով հրաժեշտ տուին անհաւասար կռուին մէջ իրենց կողքին ինկած անշունչ ընկերներու մարմիններուն եւ գացին բանտ, անցնելով իբր յաղթական պարտուածներ, ֆէտայիի անշեղ զնդակէն կայծակնահար Թշնամի զօհերու դէմքին վրայէն։

Ու հոն, Թուրք զնտանին մէջ, Արեւելքի խմաստունին պէս սպասեցին անայլայլ իրենց ճակատագրին, պոռալու համար վերջին անգամ, իրենց կեանքի վերջին վայրկեանին, դահիճներու եւ մոլեգնած Թուրք խուժանի երեսին.— «Գաղափարը չի կախուիր»...։

Յիսուն տարի առաջ՝ 1921ին Թիֆլիսէ՝ ներկայիս Թբլիսի, հրատարակուող «Հայաստան» կիսաշաբաթաթերթի 10 Դեկտեմբերի թիւին մէջ գետեղուած խմբագրականին յառաջաբանն է վերի մէջբերումը։ Յիսուն տարի վերջ, կրկին ինծի՝ բախտաւոր մնացորդիս կ՚իյնայ Թուղթի կերպով յիշատակութիւնը այսօր նոր հանգրուանին, Պետօ Պուլկարացիի՝ Սէրէմճեանի եւ իր ընկերներու նահատակութեան 70ամեակին առիթով։

Մենաւոր սենեակիս գլխաւոր զարդն է հիմա, մօտիկ անցեալէն Թիֆլիսէի «Դաշնակցութիւն» ընթերցարանի մեծադիր անոր լուսանկարը, ներկայիս աքսորական սակայն, որուն ներքեւ երախտագէտ հայորդի մը ապահովաբար, խոշոր տառերով արձանագրած է՝ Պետօ Սէրէմճեան (Պուլկարացի)՝ ծնեալ՝ 1869 Փլովտիւ,, կախուած՝ 1901 Դեկտ. 9 Ադրիանուպոլիս, երկիր եղած է՝ 1895, 1896, 1897 թուականներուն։

Մոռացութեան է տրուած, սակայն, ուրիշ սխրանք մը՝ Պետօ Սէրէմճեան մասնակցած է Խանասորի արշաւանքին։

«Դրօշակ»ի 1914 Դեկտեմբերի թիւին մէջ հրատարակուած արշաւանքին մասնակցողներու մէկ մեծ խմբանկարին առաջին շարքին կեդրոնը նստած է ծալապատիկ Պուլկարացին՝ խակական ռազմիկի դէն ու զարդով։ Եւ դիւցազներգակ Սիամանթօ ներշնչուած պիտի ըլլայ ապահովաբար անոր ո՛րքան օրինակելի խիզախումներէն, նոյնքան եւ առնական կեցուածքէն, երբ գրի կ՚առնէր ժընեւ՝ Լեմանի ափին նստած «Կախաղաններու կատարէն» իր քերթուածը, գովերգելով իր նմանները եւ յականէ յանուանէ յիշատակելով «ռազմատիպար» Պետօն։

Այս տարի «Հայրենիքի համար զոհ – ուածներու» յիշատակին նուիրուած Յունիս 2ի յատուկ տօնախմբութեան առիթով, Թրակիացի Պուլկարներու Հայրենակցական Միութիւնը դաշտահանդէս – թիւն մը կազմակերպած էր՝ յարգելու համար Էտիրնէի կախաղաններու յիշատակը Խասքովայի շրջանի Սղատուն գիւղին մօտիկ Քարահանք կոչուող վայրին մէջ հաստատուած յուշարձանին առջեւ, ուր 70 տարի առաջ պուլկար եւ հայ մարտիկներ մարտնչած են իրենց հասարա – կաց Թշնամիին դէմ։

Պուլկար երախտագէտ Թրակիացինե – րու այս ցոյցը վերջերս ազգային հանգամանք է առած։ Անոնց հրատարակած օրացոյցին մէջ Դեկտ. 9ը նշանակուած է յականէ յանուանէ զոհուածներու անուանով, իբրեւ ազգային տօն։

Մայիս 30–31ին Պուլկարիոյ զանազան շրջաններէն բազմաթիւ Թրակիացիներ եկած էին յարգանքի իրենց տուրքը տալու նահատակներու յիշատակին։ Իսկ տեղւոյն կուսակցական կազմակերպու – թեան ընդհ. քարտուղար Գալփաքչիէվ, գովերգելով նահատակներու սխրանքը չեշտած է մասնաւորապէս պուլկարեւհայ եղբայրական նախկին գործակցութիւնը։ Յուշարձանին առջեւ բազմաթիւ ծաղկե – պսակներ դրուեցան տեղական կազմա – կերպութիւններու եւ շրջաններէն եկած պատուիրակութիւններու կողմէ։

Իսկ մեր մօտ... «Մարգարէ ի տան իւրում ո՛չ ունէ պատիւ...»։ Նոր մարգարէներ կան հիմա հրապարակի վրայ, որոնք կը յիշեցնեն Աւետարանի ուրիշ մէկ ասացուածքը՝ տխուր աձականով...։

Կը մխիթարուինք սակայն ժամանակին կատարելիք բարերար դեղատոմսով։ Եւ «Մշակ բանուոր ոէնչպէր աղբէր»ի հետ հիմա, նոյնքան եռանդով ու յուզումով կ՚արձագանգէ սփիւռքի ազատ շրջաններուն մէջ «Վէրքերով լի ջան ֆէտայի»ն՝ Պետրոս Սէրէմճեանի յիշատակին ձօն – ուած երգը։

Գ. ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆ

Սոֆիա

ՏԱՐԵԼԻՑԸ

ԽՄԲ.— Պետրոս Սէրէմճեանի մահուան տարելիցին առթիւ Եր. Սրմաքէշխանլեան (Երուխան) առաջնորդող յօդուած մը գրած է Վառնայի «Շարժում»ի 1902 Նոյեմբեր 30ի թիւին մէջ։ Կը ներկայացնենք յօդուածը իբրեւ վկայութիւն անմոռանալի հերոսին հանդէպ հայ մտաւորականութեան ունեցած գնահատումին։

×

Մեր ազգային յեղափոխական պատմութեան մէջ ամենալայն տեղերէն մէկը գրաւած է անմահ Պետօն։ Կախաղանի բարձունքէն՝ ընդվզումի ամէնէն յատկանշական, ամէնէն վսեմ ու ամէնէն պատկերալից խորհրդանշանը նետեց անիկա բռնութեան սեւացած երեսին.

— Գաղափարը չի կախուիր։

Այս գերագոյն ճիչը լոյսի մը պէս կաթեցաւ տարտամ, վարանոտ հոգիներու նուաղած, չիջելամերձ կանթեղին մէջ։ Նոր ճառագայթ մը արձակեց ան, վառօդի տողանը եղաւ, որ շղթայօրէն բռնկցուց զգացումները, ցնցեց ընդարմացած միտքերը եւ ամէնէն կարկեցուցիչ հարուածը հասցուց այն ղաւաճան հոգինե – րուն, որոնք յաւիտենապէս, գիտակցօրէն պիտի ուրանան հոգիին վսեմ սլացքնե – րուն եւ չինիչ վերանորոգիչ զօհողու – թեանց ամբողջ երկնային գեղեցկու – թիւնը։

Պետօն յեղափոխական ապրեցաւ՝ բառին է՛ն բիրտ ու ճշգրիտ նշանակութեամբը։ Փոխն ի փոխ հրացանը ուղղեց բռնաւորին ճակատին, ու գրիչը ազգային ազատագրութեան ներքին Թշնամիներուն կուրծքին։ Երկու պայքարներուն մէջ ալ հոյակապ ու անվեհեր հանդիսացաւ։

Վանի պատնէշներուն վրայ արիասիրտ հայ զինուորը եղաւ, իր ազնիւ արիւնը թափելով մեր նախահայրերուն արիւնովը թրծուած այդ նուիրական, երկրպագելի հողին վրայ։ Վիրաւոր, — բայց արբըշիռ, — դարձաւ ծննդավայրը, Թիֆլիս։ Ու հրացանը գրիչի փոխած՝ յեղափոխական ամէնէն խանդավառ, հրահրիչ տողերը արտադրեց, որ երբեք երեւցած ըլլան մեր մաքառումի վերջին շրջանին մէջ։ Դասական ու գործնական քարոզիչը եղաւ յեղափոխութեան։

Իր խօսքը հեղինակութիւնն էր, իր չեշտը՝ չեշտերուն ամէնէն անկեղծը։ Ո՛չ ոք կրցաւ իրեն չափ հուժկու կերպով գետին տապալել մթին գաղափարներու, անխոստովանելի կիրքերու ազգադաւ ներկայացուցիչները, զորս ապտակեց ու խարազանեց քաջ զինուորի մը աներկիւղ խրոխտութեամբը։ Իր ազայի խեթանուոր կրունկներուն տակ ճչացուց ճղճիմ վատութեան, անբարոյականութեան թրքացած գաճաճները։ Ու ի՛նչ զմայլելի արհամարհանք մը այն ժանգոտ – մտնտառ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԳՏԱՅ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Նորակառոյց, լաւ յարդարուած, ամէն կողմէ տեսանելի՝ եօթանասունըհինգ հազար հոգի պարփակող Հրազդան մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցաւ Վրացիներու «Տինամօ» եւ հայկական «Արարատ» խումբի ոտնագնդակի մրցումը։ Օրեր առաջ եւ մրցումէն ալ ետք Երեւանցիներուն (մեծով պզտիկով) խօսակցութեան սլաքներուն, զորս մարդկային արարածներու էն ցածերը ջանացին հասցնել այդ քաջալանջ հպարտ կուրծքին, որ զրահի մը պէս հուժկու էր ու անխոցելի։

Բայց անզօր, անաչխատ, ապարդիւն կեանքի հետ ապրող չէր ան։ Այդ լայն ճակտին տակ գաղափարները եռուեռ կուզային գիշեր ցերեկ։ Կուրծքին տակ նուիրական հնոց մը կը վառէր բոցալից։ Չէ՛, չէր կրնար հանդարտօրէն կապոյտ երկինքը ու կանաչ դաշտը դիտել, մինչ իր եղբայրները բռնութեան կապանքնե – րուն տակ կը հեծէին անդին մութ զըն – տաններուն խորը։

Մէկդի նետեց գրիչը, թքաւ անոնց երեսին՝ որ չէին հասկնար գինքը ու իր քարոզած խօսքը, եւ իր բնազդին հնա – զանդ՝ վառօդը շալկած բռնութեան վիթխարի ճակատագրին դէմ խիզախեց։ Անոր արիւնոտ անիւներուն տակ խորտակուեցաւ այս անգամ։ Ինկաւ՝ գաղափարի վսեմ ողջակէզ։

Ինկաւ ան այս՛, բայց այդ հոյակապ անկումին մէջ մեծցաւ, հսկայացաւ, յաւիտենական խորհրդանշանի մը փառաւորութիւնն ստացաւ։ Վերը, անհունու – թեան լուսեղէն ամպերուն մէջ լող կուտայ հիմա մեր ողբացեալ Պետոյին ազնիւ հոգին, մարտիրոսացումի էն նուի – րական դատին համար, մարտիրոսացումի լուսապսակը ճակտին, աչքերը ժպիտով ու արցունքով բիբեղացած՝ սեւե – ռուն դէպի Արարատեան աշխարհի իր սիրական դաւառները, ուր գայլերը ա – հեղօրէն ման կուգան արիւնդրակ սփռելով, ուր զոհերու հառաչները բռնու – թեան եղերերգը կուլան, եւ ուր պիտի ուզէր ան, չքնաղ հերոս, իր հայրենասէր մարտիկի էն հզօր, էն արգաւանդ ճիգերն ապրիլ։

Պատկառոտ ու երկիւղած յարգանքով լուռ ու մունջ խոնարհինք Հայերս այդ մեծ, անպարագիծ յիշատակին առջեւ, Պետոյի եւ իր անմահ նախորդներուն, որոնք իրենց թանկագին արիւնովը օծեցին մեր ազգային ազատագրութեան նուիրական դատը։

Ե. ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Արտասովոր էր Ռուբէնի պատմելու ձեւը։

Ծալապատիկ նստած թախտի վրայ ու անընդհատ ծխելով, նա պատմում էր հանդարտութեամբ, կարծես իր մասնակցութեամբ, իր առաջնորդութեամբ կատարուածի պատմութիւնը չէր անում, այլ պատմում էր իբր դիտող կամ, կարծես, տալիս էր կարդացածի բովանդակութիւնը։ Պատմում էր պարզին, առանց զգացմունքի աղդեցութեան, ինչպէս կարելի է պատմել առօրեայ կեանքի սովորական դէպքերի մասին։ Եւ այդ այն ժամանակ, երբ ես իբր լուռ փշաքաղ – ւում էի ու շունչս ներս ձգած՝ նայում էի նրան, որ անօրինակ ու անհաւատալի ըլլալու աստիճան զարմանալի բաներ էր պատմում։ Կարելի՞ էր, օրինակ, առանց յուզուելու լսել Սուլուխի կռուի պատմութիւնը, հրաշքի պատմութիւնը...։

Մի անգամ վշտացած – ընկճուած տրամադրութեամբ պատմում էր հայ ժողովրդի ճակատագրի մասին.— Հայը միշտ էլ անվերջ աշխատել է, շինել, ստեղծագործել է, որպէսզի մի ուրիշը գայ եւ բրտօրէն նրա շինածը աւրի ու նրան էլ հալածի։ Այս էր նիւթը։ Ամէն մի գլխակից Հայի ծանօթ պատմութիւն։ Ռուբէնը խօսում էր սրտնեղած, անգամ չարացած, երեւի ինչ որ բան էր պատահել, որ տեղի էր տուել նման տրամադրութեան։

Լաւ յիշում եմ վերջին միտքը.

— Երբեմն կը մտածեմ ձգել ամէն ինչ ու հեռանալ մեր աշխարհից, այնքան հեռու գնալ, որ այլեւս Հայի երես չտես – նեմ...

— Կա՞յ աշխարհիս երեսին մի անկիւն, ուր Հայ չլինի։

Մի օր էլ տրամադրութիւնը խիստ ռազմական էր.

— Երբեմն կը մտածեմ հաւաքել Սա – սունցիներին, անցնել Ղարաղաղ, Ամի Արշատի գլուխն ուտել եւ նստել նրա տեղը։

Այժմ, երբ բաւականին ծանօթ եմ Ռուբէնի նկարագրին եւ գիտեմ, որ նրա հոգուն խորթ չէին արկածախնդրական ելոյթները, նրա այդ միտքը տարօրինակ չեմ համարում։ Սակայն այն ժամանակ պարզապէս զարմանում էի.

— Ի՞նչ տարօրինակ միտքեր են զբաղեցնում քեզ. կամ ուզում ես փախչել մինչեւ աշխարհի վերջը՝ Հայի երես չտեսնելու համար, կամ անցնել Արաքը եւ Սասունցիների հետ հայկական «խանութիւն» հաստատել։ Ցետո՞յ։

— Պարապ հարց է։

Մի ուրիշ անգամ առիթ եղաւ յիշեցնելու իր վարմունքը Սահակ Թորոսեանի հետ Բիւրոյի նիստում։

— Կը ցաւիմ, որ Սահակի հետ կոպիտ եղայ։ Բայց նրա ելոյթը անմիտ էր եւ շատ անախորժ հետեւանքներ կարող էր ունենալ։ Ընկերվարական լինել չի նշանակում հայրենիքի Թշնամիներին հանդուրժել եւ թոյլ տալ, որ նրանք իշխեն այդ հայրենիքում ու իրենց խայտառակութիւններով անդամալուծեն երկրի կեանքը։ Մաքրագործումը անհրաժեշտ պայման էր անկախ հայրենիք ունենալու համար, եւ այդ բանը, ստեղծուած պայմաններում, պէտք էր կատարել մթու – թեան մէջ, առանց աղմուկի, անգամ առանց մարմինների եւ ընկերների գիտու – թեան։ Այլապէս՝ «բերան – բերան, հազար բերան» եւ ոչինչ անել չէր կարելի։ Դժբախտութիւն էր, որ կուսակցական մեր ընկերները այս բանը չէին հասկանում, կարծում էին պետական կամ ընկերվարական մտածողութիւնները դատապարտում են նման միջոցներով հայրենիք ստեղծելը։ Իսկ այլ ճանապարհ չկար։ Արամն էր, որ հասկանում էր այս ամէնը, նրան էլ շուտ կորցրինք...

Արամի կորուստը վերյիշելով՝ լռեց ու տխրեց։ Ես ակամայ վերյիշեցի Արամի մահից յետոյ մեր մէջ պատահած միջադէպը, եւ մտածեցի միայնակ թողնել նրան, բայց թոյլ չտուեց եւ ինք սկսեց խօսել Արամի մասին այն ձեւով, որ խօսքը տուեց ինձ։ Եւ երբ ես գիտցածս ձեւով պատմում էի Արամի մասին Երեւանի Ազգային Խորհրդի, Ցատուկ Կոմիտէի, Վարիչների Մարմնի շրջանում նրա կատարած դերի մասին՝ մինչեւ Թիֆլիսից իրենց գալը, նկատում էի, որ Ռուբէնի դէմքը պարզւում ու լուսաւորւում է զոհունակութեան ժպիտով։

Ապա խորհուրդ տուեց.

— Լաւ կ՚անես, որ այդ պատմածդ գրի առնես։

×

Զանգեզուրը պարենաւորման տեսակէտից այն օրերին ծանր վիճակ էր ապրում։ Հաց դժուարութեամբ էր ճարւում թէ՛ տեղացիների եւ թէ մանաւանդ դրսից եկողների ու զինական ուժերի համար։ Բնական է, որ կառավարութիւնը մտահոգուած էր այդ հարցով։

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(12 – Շար.)

նուԹն էր ոտնագնդակի մրցումը: Շատ տարիներ առաջ հայկական խումբը Թիֆլիսի մէջ 4 կէտով յաղԹական դուրս եկած էր, Վրացիները փոխ-վրէժի եկած էին, (Թիֆլիսի մէջ երբոր Վրացիները կը պարտուէին Հայերու 50ի մօտ ինքնաշարժներու ապակիները ջարդ ու փշուր կ'ընէին), հայկական խումբը ինքնավստահ դաշտ իջաւ կարծելով որ նորէն յաղԹական դուրս պիտի գար, բայց 0-1ով պարտուեցաւ: Մուտքի տոմսերը օրեր առաջ արդէն սպառած էին, մրցման օրը հինգ քիլոմեԹրի վրայ ժողովուրդը հեզեղի պէս կը խուժէր դէպի մարզադաշտ, քայլ առ քայլ կը յառաջանար: Ըսին Թէ 90.000 տոմս ծախուած է: Պէտք է ընդունիլ որ Վրացիները աւելի կազմակերպուած խաղարկուԹիւն մը ունեցան: Մեծերները երեք-չորս ի մի կը հաւաքուէին գնդակին վրայ, ամէն ոք կ'աշխատէր կէտը ինք նշանակել: Վրացիները ընդհատակին՝ տարածուած դաշտին վրայ, կանոնաւոր փոխանցումներով (փաս) կը յառաջանային, իրենց համար կարեւորը կէտ մը նշանակելն էր, անձը կարեւորուԹիւն չունէր:

Վրացիները շատ աւելի անդամներ գործածեցին իրենց գլուխի հարուածները՝ երբոր պէտք էր, քան մերինները:

×

Ճաշարաններու վրայ հայերէն գիրերով (նաեւ ռուսերէն) գրուած էր ռեսթորան, սրճարաններուն՝ քաֆէ, արանց եւ կանանց վարսայարդարի մը շէնքին վրայ գրուած էր ինսթիթուտ պօրէ, դրամատան՝ պանք, նամակատան փոսթ եւայլն: ԵԹէ օտար զբօսաշրջիկներուն համար գրուած է, պէտք էր ֆրանսերէն կամ անգլերէն գրուած ըլլար:

Կենդանաբանական պարտէզին կ'ըսեն՝ զազանանոց, ինչո՞ւ գազանանոց, հոն գտնուած մարդկուԹեան օգտակար, մարդկուԹիւնը սնուցանող անմեղ կենդանիներն ու Թռչունները (ինչպէս անմեղ աղաւնին) այդ երկնքին տակ գազաններ դարձած են:

×

Ներկայ գտնուեցանք հայկական երգի ու պարի համերգի մը, մոյկերով կատարուած պարերը արտասահմանի մէջ յաճախ կը տեսնենք, որ հայկական չեն: Տարօնցիներուն աքանչելի պարերը իրենց հարազատ հագուստներով երկարատեւ ծափահարուԹիւններու արժանացան:

Հայաստանի մէջ մուրացկան չտեսանք, Մոսկուա տեսանք. Հայաստան մայԹերու վրայ երկարող գինովներ չտեսանք, Մոսկուա տեսանք: Կին չարժավար չտեսանք: Դատարաններու մէջ կիները ի պատուի են, միշտ իրաւունք ունին:

ԸնդունելուԹեան մը ընԹացքին բժիշկ մը գինեքիազդեցուԹեան տակ իր սուրքը վճարեց ըսելով.— ԴաշնակցուԹիւնը ուրիշ Հայաստան կը փնտռէ, ուրիշ Հայաստան չկայ. Հայաստանը հոս է, — մենք հիմա շատ զօրաւոր ենք, մարդէ չենք վախնար, Կարօ Սասունիներն ալ կ'ընդունինք: Իր խօսքը չաւարտած նուագախումբը ներկաներու մասնակցուԹեամբ երգեցին ու նուագեցին «Սօսի»ի երգը Սերոբ Աղբիւր, Անդրանիկ, Գէորգ Չաւուշ, հասան մինչեւ «Ցանկամ տեսնել զ'իմ Կիլիկիա»:

Օր մը տեղացի երիտասարդներ հարցուցին.— Իրա՞ւ է որ ԴաշնակցուԹիւնը դէմ է Հայաստանի ներգաղԹին: Երիտասարդներէն մէկը ըսաւ.— Սրիկայ է էդ տողը: Դաշնակցական մը Հայաստանէն դուրս չէ եկած, ընդհակառակն... Ուրիշ օր մը Ծիծեռնակաբերդի ճամբուն վրայ ցայտաղբիւրի մը մօտ կեցած էինք, պզտիկ տղայ մը ջուր կը խմէր (հազիւ 10-12 տարեկան), մեր խումբէն Մշակուժային մը ըսաւ.— Եղբայր Երեւանը գրաւած է: Այդ պզտիկ տղան ի՞նչ պատասխանէ կը հանիք.— Թէ հաեղ գրաւա ի ապա ի՞նչի էք դժոխքում ապրում, պատասխանեց Զաքարիան:

×

Ծանրավառ հայրենասէր երիտասարդուԹիւն մը կայ Հայաստանի մէջ, բայց դժբախտաբար կը խմեն: Իրենք զիրենք արդարացնելու համար կ'ըսեն.— Ռուսերը մեզմէ շատ աւելի կը խմեն: Խմելիքի, գինեակի ազդեցուԹեան տակ շատ անհաճոյ՝ յաճախ ծանր դէպքերու ու կռիւներու ականատես եղանք: Ժողովուրդը իր կենցաղով, նիստուկացով, սովորուԹիւններով ու բարքերով հին Արեւելքը կը յիշեցնէ: Ուրիշ դէշ սովորուԹիւն մը, մեռեալը դագաղին մէջ կէս կանգնած՝ կափարիչը բաց գերեզմանոց կ'առաջնորդեն: Հարսնիքի մը մէջ՝ նուագածուները նուագեցին ու երգեցին (յարմարցուած հայերէն ու Թուրքերէն բառերով) Թուրքերէն գռեհիկ երգ մը եիւրի եաւրում եիւրի գոնեալըմ եիւրի, ընկերակցուԹեամբ պորտախաղի:

Արտասահմանի մէջ 50 տարիէ ի վեր պայքար կը տարուի Թրքերէն խօսելու, Թրքական երգերուն դէմ: Հայկական երգերն ու պարերը իրենց գոհացում չեն տար:

Ուրիշ այպանելի պարագայ մը, տգէտ, չտես, սնապարծ մարդիկ Հայաստան կ'երԹան պարզ իրենց ազգականներուն ու բարեկամներուն ցուցադրելու իրենց ունեցած ու չունեցածները: Իրենք զիրենք ունեւոր ցուցնելու համար կ'ըսեն.— Մենք աս ունինք, ան ունինք, առանց անդրադառնալու որ ժողովուրդին մաքերը պղտորելու պատճառ կը դառնան: Ասանկ ԹեԹեւսօլիկներուն ի՞նչ անուն տալ...:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՊԵՏՐՈՍ ՍԷՐԷՄՃԵԱՆ

ԻԲՐԵՒ ԳՐՈՂ

—o—

ԽՄԲ.— Պետրոս Սէրէմճեան առաւել — լաքար ներկայացուած է իբրեւ գաղափարի հերոս «ռազմատիպար» փէտայի, ինչպէս զայն անուանած է Սիամանթօ՝ իր «Կախաղաններու կատարէն» դիւցազներգակ քերԹուածին մէջ: Այսպէս, է որ անոր գրական գործունէուԹիւնը մնացած է անծանօԹ շատերու:

Վառնայի «Շարժում»ի մէջ սփռուած են Պուլկարացի Պետոյի գրչին պատկանող աշխատուԹիւնները, մեծ մասով ԹարգմանուԹիւններ, հանրային եւ ազգային հարցեր շօշափող յօդուածներ, ուր երեւան կուգան անոր վերլուծող ու զարգացած մտքին արժանիքները: Թարգմանած է պուլկար յեղափոխական գրականուԹենէն բազմաԹիւ էջեր, ինչպէս Իվան Վազովի «Ո՛չ սիրելի, ո՛չ հաճելի» վէպէն պատկեր մը, «Պուլկար հայդուկային կեանքը», «Պէլի Մեյցի», «Ո՛չ կը խղճան, ո՛չ կը սիրեն», ինչպէս նաեւ «Իրինա», ուրիշ էջեր ՊոԹէվէ, Վէլիչկայէ, եւայլն:

1899ին պուլկարերէնի Թարգմանած է Րաֆֆիի «Ջալալէտտին»ը, որ լոյս տեսած է Մակեդոնացիներու օրգան «Լէ Ռէֆորմի» մէջ: Նոյն օրերուն «Շարժում»ի մէջ հրատարակուած կը գտնենք Րաֆֆիի մասին գրած իր մէկ ուսումնասիրուԹիւնը, որուն առաջին հատուածը կը ներկայացնենք ստորեւ, գաղափար մը տալու համար անոր գրչին մասին:

×

Րաֆֆի արտայայտիչն եղաւ հայ ժողովուրդի այն ձգտումներուն, որոնք Քամառ-ՔաԹիպայի, Աբովեանի, Նալբանդեանի սիրատենչ երազներն էին, որոնք իրենց քնարներով հայրենեաց արցունքներուն ձայն տուին, երգեցին մեր դառն արիւնոտ յիշատակները, արծարծեցին իրենց միտքը ու հորիզոնին վրայ նշմարուող նոր երեւոյԹներուն հող պատրաստեցին: Ճիշդ ժամանակին Րաֆֆի իր գիտող աչքովը ու Թափանցող մտքովը եկաւ առաջնորդ ըլլալու ՀայուԹեան այդ նորայայտ երեւոյԹներուն, որոնք յետոյ իր գրական աշխատուԹիւններուն շարժառիԹն ու հիմնաքարը եղան: Ան սկսաւ հետապնդել այդ երեւոյԹները իր որոշ գաղափարներու ու հայեացքներու ներդաշնակուԹեամբ աւելի բազմակողմանի տեսակէտով, սկսաւ հրատարակել շարք մը գրուածներ, որոնց մէջ նախ հետապնդեց Հայուն հասարակական ձգտումներուն բուն պատճառները: Այդ ձգտումներն էին՝ ունենալ հասարակական անկախ կեանք: Իսկ այդ ձգտումներու բուն պատճառն ու շարժառիԹը Րաֆֆի տարրալուծելով կը գտնէր վայրագ բռնակալուԹեան լուծը՝ այսինքն Տաճկաստանի ներկայ այն պետական ճիւաղային կազմակերպուԹիւնը, որուն զոհն էր ՀայուԹիւնը: Այս միտքը Րաֆֆիի գրուածքներուն « մայր-միտքը » եղած է: Ան մօտէն դիտելով ՀայուԹեան Թշուառու — Թեան պատճառները եւ իր հանրակացուԹեան փտած ու վտանգաւոր պայմանները, ճարտար վիրաբոյժի նման ամէն ինչ քննեց, գննեց ու վերակենդանուԹեան նշոյլներ տեսնելով դարմանիչ դեղագիրը պատրաստեց. 1) Այդ ԹշուառուԹենէն ազատելու ուղիղ ճամբան ցոյց տուաւ, 2) Միջոցներ առաջարկեց այդ վատ պայմանները բարեկարգելու եւ 3) ՀայուԹեան որոշ տարրը մատնանիշ ըրաւ իբր պաշտպան եւ իբր ջատագով հայ ժողովուրդի քաղաքացիական ու մարդկային իրաւունքներու գոյուԹեան: Ճիշդ այս երեք կէտերու յաջող լուծումովն է, որ Րաֆֆի կը հանդիսանայ տաղանդի խոշոր հանճարեղ մէջ, իր հասարակական գործիչի ճշմարիտ պատկերով եւ իր ցեղին մատուցած արդիւնաւոր ծառայուԹեան բոլոր փայլովն ու նշանակուԹեամբը: Րաֆֆի իբրեւ տաղանդաւոր գրող, նուրբ հոտառուԹիւն ունեցող, ա՛յդ հազիւ նշմարելի նորածագ երեւոյԹները գըրաւ կենսական կացուԹեան յայտնի գիրքին մէջ, ամփոփեց գործողուԹիւններու մէջ, յառաջ բերաւ գործող անձեր ու այդպէս այդ երեւոյԹները կեանքի վերածեց, այնպէս որ այդ ամբողջ կեանքի իմաստը, էուԹիւնը ու նպատակը համապատասխան եղաւ այդ երեւոյԹներուն բնաւորուԹեան ու ոգւոյն: Մէկ խօսքով Րաֆֆի իր իտէալական երազներուն ճշմարիտ պատկերը արտացոլեց իրականուԹեան մէջ իրենց իսկական գոյներով, ինչ որ յաջողեցաւ:

Ունենալով յստակ ու ուղիղ հայեացքներ Հայոց կեանքի այն կարեւոր խնդիրներուն վրայ, որոնք իր աչքին էին զարկած, իր գրուածքներով եւ բեմ հանած իր հերոսներու շրԹներովը զարգացուց եւ իրաւարանօրէն ապացուցանեց իր գաղափարները եւ իր համոզումները: Ան ամենապարզ օրինակներով, փաստերով ու գործողուԹիւններով համոզեց ընԹերցողը. իր գրուԹիւններուն բուն վիպական մասը իսկ ծառայած է հեղինակին գաղափարներու, համոզումներու հաստատուԹեան իբրեւ լուսաբանող ու բացատրող փաստեր:

Այդ բոլորի մէջն է Րաֆֆիի գրական դէնտէնցիան: Ան ներածեց ու ամփոփեց դարուս բարձր ու նոր միտքերը ժողովուրդի ամէնէն անԹափանց ու մուԹ խաւերու մէջ եւ այս պատճառով է, որ զինք առաջին քարոզիչը կը նկատեն:

Պ. ՍԷՐԷՄՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

—

ԺԶ.

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԽԱՆ

ԵՒ ԻՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Նորին կայսերական վեհափառուԹիւն Սուլթան Ապտիւլ Համիտ Խանը, Օսմանեան կայսրուԹեան առաջին էֆէնտին, այսօր Եւրոպայի վեհապետներուն մէջ անձնաւորուԹիւն մը կը կազմէ, որուն դերքը ոչ ոք կարող է ճշդել:

Իր մտերիմներուն մէջ մարդեր կան, որոնք կ'ենԹադրեն Թէ զինքը կը ճանչնան, սակայն ասոնք ալ այն վայրկեանին որ վստահ ըլլան Թէ զինքը լաւ ճանչցած են, այլեւս գոյուԹիւն ունենալէ դադրած են:

Կասկած մը միայն բաւական է, որպէսզի զանոնք ապրելէ դադրեցնէ եւ այն պահուն որ վեհապետին վրայ իրենց ունեցած գաղափարը կը փոխուի, ասոնց եւ ոչ մէկը այլեւս կրնայ իր գաղափարին այդ փոփոխումը բարձրաձայն հռչակել:

Կ'ըսեն Թէ Ն. Կ. ՎեհափառուԹիւնը հալածելու տեւական ախտով մը կը տառապի, սակայն այս կարծիքը բոլորովին ճիշդ չէ: Իրաւ է Թէ՝ իրեն դէմ եղած հալածանքը ստոյգ ու իրական իրողուԹիւն մըն է, մինչդեռ ինքը Սուլթանը ուրիշ բան չըներ եԹէ ոչ ինչ պիտի ընէր իր տեղը ինքնապաշտպանուԹեան բնազդէն մղուած ուրիշ ոեւէ մէկը:

ԵԹէ այս ինքնապաշտպանուԹեան նպատակին համար բան մըն ալ աւելի կ'ընէ, ատոր պատճառը այն է Թէ իր հպատակներուն մահու ու կենաց իրաւունք ունեցող վեհապետ մը ծնելու հանդիպած է:

Արդ, եԹէ այս պարագային մէջ սոսկալի բան մը կայ ասիկա սպաննելու պարագան չէ, այլ սպաննելու իրաւունք ունենալու պարագան: Այս երկուքէն առաջինը բնուԹիւնը շնորհած է, իսկ երկրորդը վարչաձեւը: Սպաննելով ան երկու բան կը պահպանէ, առաջին իր գոյուԹիւնը, իսկ երկրորդ իր գահը: Կրկին բնազդ մը որ բնական է վտանգին վախէն ալ կը կը կրկնապատկուի:

Եւ այս վախը անոր համար որոշ ու բուժելի ախտ մը չէ, իր բովանդակ կազմածքին մէկ խանգարումն է: Պտուտակ մը որ կը դառնայ եւ իր մարմնական ու բարոյական հիմքին բովանդակ դրուԹիւնը կը ջլատէ:

Հետեւաբար եԹէ Սուլթանը կը սպաննէ, կը սպաննէ պարզապէս չսպաննուելու համար:

Մարդուս անասնային բնազդը մանրէ մըն է, որ միշտ արքայական ծիրանիին ներքեւ աւելի առատ սնունդ կը գտնէ:

Կ'ըսեն Թէ Սուլթանը գազան մըն է, ճիշդ է, սակայն, իր շուրջը դարձողներն ալ սովորաբար այնպիսի մարդեր են որ գազանէ մը բնաւ չեն տարբերիր: Կ'ըսեն Թէ ան միշտ մահ կը բուրէ, ճիշդ է, սակայն զինքը շրջապատող մԹնոլորտն ալ մահուան գալուկէ մը նուազ ցուրտ չէ:

ԵԹէ իր վրայ խորհող հպատակներուն կարծիքները պնդացնել կարելի ըլլար, ամէնքն ալ այդ երիտասարդ յեղափոխականին դաշոյնին նման ձեւ մը պիտի ստանային:

ԿարեւորուԹիւն չունի եԹէ յարձակող յեղափոխականին դաշոյնը ազատուԹեան պողպատով կը դարբնուի, իսկ ինքնագոյուԹիւնը պաշտպանող վեհապետին ատրճանակը բռնակալուԹեան կապարով կը լեցուի: ԵրկաԹ է մին, կապար է միւսը:

ԱզատուԹիւնը եւ բռնակալուԹիւնը դժբախտաբար մարդկային կեանքին վրայ նոյն իրաւունքները ունին, ինչպէս ունին ցերեկն ու գիշերը երկրիս կեանքին վրայ: Ասոնք իրենց միջեւ այնքան չեն պայքարիր, ինչպէս երկու հակառակ նիւԹեր, որքան երկու հակառակ գաղափարներ: ԵԹէ առաջինը մարդկային հոգին երկրորդէն նուազ կը սահմանափակէ, ատիկա չի նշանակեր Թէ երկրորդն ալ իրաւունք չունի սահմանափակելու, իր կարծեցեալ իրաւունքը պաշտպանելու:

Այլուր ըսինք Թէ ազատուԹիւնը պոռԹկում է եւ ոչ Թէ ներշնչում, բայց բռնակալուԹիւնն ալ նոյնպէս պոռԹկում է անոնց համար, որոնք անոր գոյուԹիւնը կը պաշտպանեն: Ասոնք իրարու դէմ կանգնած երկու հակառակ բեւեռներ են, որոնք նոյն զօրուԹեամբ հաւասար հուր մը կ'արձակեն: ՄոլեռանդուԹիւն հոս, մոլեռանդուԹիւն եւ հոն:

Եւ այսպէս, երկրորդին տարճանակը առաջինին դաշոյնին դէմ նոյն ընդդիմուԹեամբ կը պայքարի եւ ահա ինչու արիւնը նոյն խտուԹեամբ մը կը ներկէ բռնակալին ծիրանը ու յեղափոխականին կրկնոցը:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Ալէն Պապըրճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իր մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իր ծնողքին՝

ՀԵԼԷՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ազգայիններուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Յառաջիկայ Կիրակի, 12 Դեկտ., Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի Կեսարիոյ և Շրջակայից գիւղերուն նահատակուած նախնեաց հոգիներուն համար։

Իրենց հայրենակիցներու յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

×

Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Նազելի Գոր – թոշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Արզումանեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, յառաջիկայ Կիրակի Դեկտ. 12ին իրենց մօր եւ մեծ-մօր

ՄԱՆՆԻԿ ԳՈՐԹՈՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Առ ի գիտութիւն յիշատակը յար – գողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Տիկին Յասմիկ Տէր-Աւետիսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի։

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — 92 - SEVRES — 027-18-28

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՃԱՇ-ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, 12 Դեկտ. ժամը 16,30ին

Կազմակերպուած վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ

ԵՐԳ — ՊԱՐ — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ — ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Մասնակցութեամբ

Նաւասարդ պարախումբին — Ժիրայր Մելքոնեանի — Պետիկ Պետիկեանի եւ վարժարանի աշակերտներուն

Ընտանեկան զուարթ միջավայր

Ծով վիճակահանութիւն

Ներկայ բոլոր մանուկները խաղալիքներ պիտի ստանան Կաղանդ Պապայի ձեռքէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — PARKING ASSURE

ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՇԱՒԻԼ.— Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Կիրակի օր ժամը 14-30ին Հայ դպրոցի սրահը։ Զեկուցում պատգամաւորական ժողովի եւ վարչութեան ընտրութեան։

Ժողովի վերջաւորութեան պիտի ըլլայ թէյի սպասարկութիւն։ Կը հրաւիրուին նաեւ Կապոյտ Խաչի համակիր տիկիններ եւ օրիորդներ։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարեդարձը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր։

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի։

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ։

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սերովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը զետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ։

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր։

Սկիզբ պատարագի ժամը 10։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ըստ աւանդութեան, Դեկտեմբերի Բ. Կիրակին նշանակուած է Կեդրոնականցիներու օրը։ Այս առթիւ Փարիզի նախկին Կեդրոնականցիներու Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր Կեդրոնականցիներուն ներկայ ըլլալ տարեկան հաւաքոյթին, այս Կիրակի ժամը 13ին Տիամանթէօ ճաշարանը,

60, Ռիւ Լաֆայէթ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ։

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Մարսէյլի Մշակութային Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ճաշին՝ Բարեկենդանի ուրախ առթիւ։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ալեքսանդր Սպենդիարեանի 100ամեակին առթիւ, հեղինակի գործերէն ձայնասփիւռ կը կատարուի այս Հինգշաբթի օր, Ֆրանս-Միւզիք կայանէն։

Զեկուցում՝ Միշէլ Հոֆմանէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ 18 Դեկտ. ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ)։ Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը։ Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի ժամը 16ին Տիկին Մուսայեանի բնակարանը, 12 Ռիւ Լուի Փասթէօր, Պանեէօ, էսքալիէ 5։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ԱԶԳԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿ – ԴՐՕՇԱԿ

Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի երկրորդ տարին աւարտեցաւ։ Մեր երրորդ տարուան առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ 28 Նոյեմբեր 1971ին։

Բացուած է Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի երրորդ տարուան բաժանորդագրութիւնը։

Հակառակ անցեալ տարուան ընթացքին տեղի ունեցած դրամական անկումներուն յառաջացուցած աննպաստ պայմաններուն, բաժանորդագրութեան պայմանները կը մնան նոյնը։

Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի բաժանորդագրութիւնները միշտ կը սկսին կամ տարուան առաջին թիւէն, կամ կիսամեայի առաջին թիւէն։ Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակ լոյս կը տեսնէ ամէն Շաբաթ, տարին 50 թիւ։ Բաժանորդագրութիւնները օդային թղթատարով առաքումի համար են եւ կանխիկ են։

Մեր ընթերցողներէն կը խնդրենք իրենց վճարումները կատարել մեր գործակալներուն։ Այն պարագային, երբ հարկադրաբար ուղղակի մեր հասցէին կը ղրկեն իրենց բաժանորդագրութիւնները, կը խնդրենք որ ապահովագրեալ նամակներուն վրայ անհատի անուն չդնեն, գործածեն միայն թերթի անունը եւ հասցէն։

×

Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի հրատարակութիւնն է նաեւ «Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան համար» արխիւային նիւթերու հրատարակութիւնը որ լոյս կը տեսնէ Ազդակ Շաբաթօրեակի ծաւալով, տարին 12 պրակ։

Այդ պրակներէն յետագային պիտի կազմուին հատորի ձեւով գիրքեր եւ պիտի արժեն շատ աւելի սուղ քան ներկայիս, պրակներու բաժանորդագրումով։

«Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան համար» պրակները կանոնաւորաբար ստանալ փափաքողները պէտք է կանխիկ բաժանորդագրուին մեր գործակալներուն մօտ։ Ցարդ լոյս տեսած են առաջին տարուան ինը պրակները, շուտով լոյս կը տեսնեն նաեւ 10, 11 եւ 12 թիւ պրակները։

Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի բաժանորդներուն համար յատուկ զեղչ կատարուած է պրակներու բաժանորդագրութեան համար։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ա.— Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի բաժանորդագրութեան համար 14 տոլար

Բ.— Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան տարեկան 12 պրակներուն համար

ա) Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակին բաժանորդ եղողներուն համար

1.— Օդային թղթատարով

Եւրոպական երկիրներ, Կիպրոս, Իրան, Իրաք, Եթովպիա, Եգիպտոս 3,5 տոլար

Աւստրալիա, Հիւս Ամերիկա, Քանատա, Հարաւ. Ամերիկային երկիրներ՝ 4 տոլար։

2.— Պարզ թղթատարով

Բոլոր երկիրներու համար 1 տոլար

Բ.— Անոնք որոնք բաժանորդ չեն Ազդակ Շաբաթօրեակ–Դրօշակին եւ կը փափաքին բաժանորդագրուիլ պրակներուն, պիտի վճարեն մէկ տոլար աւելի։

Մեր գործակալի հասցէն.

Կեդր. եւ Հիւս. Ֆրանսայի համար՝
Mr. H. Kultcheyan
43, Ave. Roger Salengro, 92 Chaville

Հարաւ. Ֆրանսայի համար՝
M. Vagharchag Der Vartanian
6, Boul. des Rossignoles, Marseille 12e

Իտալիոյ համար՝
M. Vahé Sisserian
140 Via Emilia Est 43100
Parma - ITALIE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՈՒՐԲԱԹ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 10 DECEMBRE 1971

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50
LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12287
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.287

ԹՈՒՂԹ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ
ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱՅ ԵՒ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ 40-ԱՄԵԱՅ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Միաբանութեան, թեմակալ եպիսկոպոսներուն եւ առաջնորդ վարդապետներուն, քահանայական դասուն, ազգային վարչական մարմիններուն, մտաւորականներուն, հայ Մամուլին, Ս. Աթոռիս բարերարներուն եւ հաւատացեալ հայ ժողովուրդին

Յիսուն տարիներ անցած են այն օրէն, երբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Խապայեան Սահակ Բ. կաթողիկոս, Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած իր ժողովուրդի մնացորդացին հետ հալածական ու վշտամորմոք տառապեալ հեռացաւ բազմադարեան իր Ս. Աթոռէն՝ արքայանիստ Սիս քաղաքէն, եւ եկաւ հաստատուեցաւ Միջերկրականի գեղածիծաղ այս ափերը, ասպնջական Լիբանանի Անթիլիաս աւանին մէջ: Իր ութսունամեայ տարիքին հասած բայց դեռ կորովի ու պայծառամիտ ծերունազարդ Հայրապետը, իր նորընտիր Աթոռակցին՝ Կիւլէսէրեան Բաբգէն Ա. կաթողիկոսի եւ այլ եկեղեցականներ հոգեւորականներու եւ ծառայասէր ազգային ժողովականներու գործակցութեամբ, բացաւ Ս. Աթոռիս Դպրեվանքը, կազմակերպեց Թեմերը եւ կրթական ու մշակութային կեանք ստեղծեց այդ Թեմերէն ներս:

Այդ ժամանակէն ի վեր, Աստուծոյ ամենազօր օրհնութեամբն ու ողորմութեամբը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնս ու Դպրեվանքը, իբրեւ անբաժանելի զոյգ սիւները Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ երկնամբերձ կամարին, աճեցան ու զօրացան ազգիս երախտարժան նուիրատուներու եւ բարերարներու օժանդակութեամբ, եւ իրենց շուրջ բոլորուած հոգեւոր ու մտաւորական առաջնորդներու ջանքերով լծուեցան սփիւռքի Հայութեան ծառայութեան սուրբ ու նուիրական գործին: Թեմերը օժտուեցան սահմանադրական ժողովներով ու մշակուեցան նոր ժամանակներու եւ նոր պայմաններու պահանջքներուն յագեցում տուող կանոնագրութիւններ: Ընդարձակուեցաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեանս հոգեւոր ու կրթական առաքելութիւնը սփիւռքահայ տարածուն գաղութներուն մէջ Իրանէն ու Միջին Արեւելեան երկիրներէն մինչեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա: Դպրեվանքի շրջանաւարտ սաներ, շարունակ, Քրիստոսի աշակերտներուն նման, իբրեւ ձեռնադրեալ վարդապետներ ու քահանաներ, ուսուցիչներ ու հայագէտ մտաւորականներ, ցրուեցան հայրենակ բոլոր գաղութներու մէջ եւ նուիրուեցան Ազգին ու Եկեղեցին հոգեւոր, կրթական, մշակութային ու վարչական գործերուն զարգացման: Զօրացաւ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ միութեան ոգին եւ դարձաւ ցեղին գոյութեան ու ամրութեան պահապանը իր նուիրապետական բոլոր Աթոռներով՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնով եւ Երուսաղէմի ու Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական զոյգ Աթոռներով եւ գաղութներու Թեմական առաջնորդութիւններով, որոնք զօրավիգ եւ գործակից կանգնեցան իրարու:

Կիլիկիոյ Ս. Աթոռը, սփիւռքահայութեան վերակազմութեան բացառիկ պարտականութիւններով ծանրաբեռնուած, իր ուժերը խանդավառօրէն գործի լծեց եկեղեցական նոր դասի պատրաստութեան, ինչպէս նաեւ Կիրակնօրեայ Դպրոցներու, Մատենադարանի, Տպարանի եւ այլ յարակից բարեսիրական ու մշակութային հաստատութիւններու հաստատման ու զարգացման: Կիլիկիոյ Աթոռը այս բոլորը ըրաւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ փառքին եւ հայ ժողովուրդի վերականգնութեան ու բարգաւաճումին համար: Արդարեւ, աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ Հայաստանեայց Եկեղեցին կեանք առաւ ու ճանչցուեցաւ եւ յարգուեցաւ իբրեւ Հայութեան ինքնուրոյն գոյութեան ու մշակոյթին անխախտ պահպանման կեդրոնը: Նոյնպէս, արդի ժամանակներուն մէջ զարգացած էքիւմենիկ շարժումին մասնակցելով, Հայաստանեայց Եկեղեցին միջեկեղեցական յարաբերութեանց մէջ իրեն յատուկ պատուաւոր դիրք գրաւեց իբրեւ անդամ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, եւ վերարժեւորեց իր դարաւոր վարկն ու հեղինակութիւնը քրիստոնէական եկեղեցիներու ընդհանրականութեան մէջ:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը առաջնորդող դեր կատարեց սփիւռքահայութեան յետեղեռնեան վերածնունդին մէջ, եւ այժմ աւելի ապահով ու աւելի ինքնավստահ կը նայի դէպի լոյս ապագան Հայութեան:

Այսպիսի շքեղ ու փառաւոր յուսակերտում մը ըստ պատշաճի վերյուշելու եւ ծանօթացնելու համար մեր պատուական եւ սիրելի հայ ժողովուրդին, աւագ միաբաններու եւ գործակից ժողովականներու հետ համախորհուրդ, որոշեցինք հրատարակել պատմագիրք մը՝

«Յիսնամեայ Պատմութիւն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի մէջ 1921–1971»:

Ուստի, ապաւինելով Աստուծոյ օգնականութեան, ներկայ շրջաբերական Թուղթովս կը ծանուցանենք Մեր սոյն որոշումը եւ սրտագին կոչ կ'ուղղենք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան երէց եւ կրտսեր միաբաններուն, Դպրեվանքի շրջանաւարտ կամ թերաւարտ քահանայական դասուն ու սաներուն, ինչպէս նաեւ Կաթողիկոսարանիս եւ անոր տիրախնամ Թեմերուն մէջ իրենց անձնուէր ծառայութիւններով դերակատար յարգելի ազգայիններուն, հայ մամուլի եւ առհասարակ բոլոր մտաւորականներուն, որպէսզի առաջին իսկ առիթով հաճին Կաթողիկոսարանիս Դիւան յղել ուսումնասիրութիւններ, դատումներ, գրուագներ կամ յուշեր՝ իրենց կենսագրական ամփոփ ծանօթութիւններով ու լուսանկարներով միասին:

Երբ Կաթողիկոսութեանս յԱնթիլիաս հաստատման յիսնամեայ (1921–1971) *եւ անոր սիրտը եղող Դպրեվանքին քառասնամեայ* (1930–1970) *պատմութիւնը պիտի գրուի, շատ բնականաբար, կարեւոր աղբիւր պիտի ծառայեն Կաթողիկոսարանիս դիւանատան մէջ ի պահ դրուած վաւերաթուղթերը, երանաշնորհ Հայրապետներու Թղթակցութեանց ծրարները, Ս. Աթոռիս Հրատարակութիւնները եւ «Հասկ» պաշտօնաթերթը:*

Արդ, Կիլիկեան Կաթողիկոսութեան յիսնամեայ եւ Դպրեվանքի քառասնամեայ պատմութեան վերաբերեալ բոլոր նիւթերը հաւաքելու, դասաւորելու եւ պատմագիրքը խմբագրելու պաշտօնը վստահած ենք վաստակաւոր գրագէտ, մանկավարժ ու պատմագիր եւ ուսուցչապետ Տիար Բիւզանդ Եղիայեանին, որ Կիլիկեան Դպրեվանքիս Անթիլիասի մէջ հաստատման սկզբնական տարիներէ ի վեր ամենայն անձնուիրութեամբ աշխատած է այստեղ — եւ դեռ կ'աշխատի — Դպրեվանքի առաջին հնգամեայ շրջանին ան եղած է Ներքին Տեսուչ, ապա՝ Ուսումնապետ ու դասախօս եւ անմիջական գործակից Կաթողիկոսարանիս ու Դպրեվանքիս հիմնադիրներուն ու կազմակերպիչներուն. ուստի, Տիար Բիւզանդ Եղիայեան հեղինակաւոր միակ լաւածանօթն է անցնող տարիներու անձերուն ու անցքերուն:

Լիայոյս ենք որ Կաթողիկոսարանիս պատմագրական այս ձեռնարկը յաջողութեամբ պսակելու Մեր փափաքին ու աշխատանքին ազնուօրէն պիտի բերէք ձեր գնահատելի գործակցութիւնը:

Մեր հանապազօրեայ ի խորոց սրտի աղօթքն է որ Աստուած հարցն մերոց անփորձ ու անխռով պահէ ու պահպանէ բոլորդ եւ ամէնուդ պարգեւէ քաջառողջ եւ երջանկալից երկար կեանք եւ ժողովրդանուէր բեղուն գործունէութիւն:

Ողջ լերուք ի Տէր, զօրացեալ շնորհօք Սուրբ Հոգւոյն եւ յաւէտ օրհնեալ ի Մէնջ. Ամէն:

ԽՈՐԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

20 Նոյ. 1971, Անթիլիաս

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ Ո՛Չ Կ'ԸՍԷ ՄԱԿ-ԻՆ

ՓԱՔԻՍՏԱՆ ՈՒԺ Կ'ՈՒԶԷ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Նոր Տելհի մերժեց ընդունիլ Ազգաժողովին որոշումը՝ դադրեցնել կռիւները եւ ուժերը քաշել դէպի սահմանագլուխ: Ազգաժողովը իր այս որոշումը քուէարկած է 104 ձայնով, որուն համաձայն գտնուած է նաեւ Փաքիստանի պատուիրակը:

Քաղաքական շրջանակներու տեսակէտով, Հնդկաստան վստահ իր ուժերուն գերակշռութեան, կը ձգտի «արագ հարուածով» գրաւել Արեւելեան Փաքիստանը, որպէսզի հոն հաստատէ իրեն համախոհ եւ բարեկամ կառավարութիւն մը: Այս ձեւով նաեւ մեծ հարուած մը տուած կ'ըլլայ իր վաղեմի թշնամիին՝ Փաքիստանի: Նոյն շրջանակներու համաձայն, Մոսկուա եւս կը յուսայ, թէ հնդիկ բանակը փութով պիտի գրաւէ Արեւելեան Փաքիստանը, որու կառավարութեան հետ կրնայ ան սերտ համագործակցութիւն մը հաստատել: Ասիկա Փեքինի համար յաւելեալ լուրջ վտանգ մը պիտի ըլլայ, քանի որ իր սահմաններուն հարաւը պիտի դառնայ ռուսական ազդեցութեան ենթակայ գօտի:

Փաքիստան Թուրք կառավարութեան դիմեց զինուորական օժանդակութեան համար: Նախագահ Եահիա Խան նամակով մը Անգարայէն կը խնդրէ «ամէն կարելի օժանդակութիւն, որպէսզի դէմ դնէ այն ծանր կացութեան, որ ստեղծուած է հնդկական յարձակումին հետեւանքով»: Փաքիստան յատկապէս կը փափաքի ձեռք ձգել զինուորական պիտոյք, առեւտրական համաձայնագրի մը շրջագիծին մէջ, որ կնքուած է երկու երկիրներու միջեւ: Անգարա իր պատասխանը պիտի տայ, երբ Թուրք բանակի սպայակոյտի պետը վերադառնայ Թուրքիա: Ներկայիս Պրիւսէլ կը գտնուի՝ մասնակցելու համար Ատլանտեան Ուխտի զինուորական մարմնի ընթացիկ նիստին:

Փեքինի մամուլը կը շարունակէ խստիւ քննադատել Խորհ. Միութիւնը իր վարած քաղաքականութեան համար: Խորհրդային մամուլն ալ իր կարգին ծանր որակումներ կ'ընէ Չինաստանի հասցէին:

Ռազմաճակատի պատկերը նոյնն է: Հնդիկ ուժերը յաջողութիւններ կ'արձանագրեն Արեւելեան Փաքիստանի մէջ՝ շարունակելով յառաջանալ դէպի Տաքքա: Միւս կողմէ եւ, յատկապէս, Քաշմիրի շրջագիծէն, ուր, փաքիստանեան բանակը յառաջխաղացում մը կը ձգտի շրջանը անջատել Հնդկաստանէն՝ փակելով գլխաւոր ճամբաներն ու անցքերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ նոր դատ մը սկսած է: Ամբաստանեալներն են տասը յեղափոխական շարքայիններ, որոնք, ըստ ամբաստանագրին, ուզած են գաղտնի կազմակերպութիւն մը ստեղծել, որպէսզի պատանդներ առեւանգեն եւ այդ ձեւով արգելափակուած ընկերներու ազատագրումը պահանջեն: Զինուորական դատախազը մինչեւ 32 տարուան բանտարկութիւն պահանջած է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՏԱԹ պատրաստ է բանակցելու Իսրայէլի հետ «վերջնական եւ մնայուն խաղաղութիւն» մը հաստատելու համար: Տրամադիր է բանակցելու «ուղղակի»: Սատաթ իր այս միտքը յայտնեց ամերիկեան «Նիւզուիք» շաբաթաթերթի թղթակիցին: Եգիպտոսի նախագահին համար խօսակցութիւնները կրնան սկսիլ, երբ Թել Ավիվ ընդունի պարպել գրաւեալ հողերը եւ քաշուիլ 1967ի սահմաններուն վրայ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ընթացքին, Նախագահ Փոմփիտու յայտնած է թէ գոհ մնացած է վարչապետ Պրանտի հետ իր ունեցած խօսակցութիւններէն: Այս տեսակցութիւնը թոյլ տուած է որ ճշդուին կարգ մը հարցեր եւ եւրոպական դրամական եւ տնտեսական միութիւնն ալ մղում ստանայ: Նախարարաց Խորհուրդը նաեւ հրովարտակ մը քուէարկած է որ փարիզեան շրջանի մէջ երեք ակատէմի*ներ կը հաստատէ մէկին տեղ: Փարիզի Ակատէմիին տեսուչը կը մնայ համադրողը: Հրովարտակը գործադրութեան պիտի դրուի Փետրուար մէկին:*

ՊԱՍԹԻԱՅԻ մարզարանին մէջ Մարսէյլի Օլէմփիքը 1ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ տեղւոյն ֆութպոլի խումբէն, ինչ որ անսպասելի էր:

ԱՆԳԼԻՈՅ կառավարութիւնը կը սպասէ որ Լիբիա բացատրութիւններ տայ ազգայնացնելէ ետք բրիտանական Պի-Փի քարիւղի ընկերութիւնը:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Ռոճըրս շեշտեց թէ որեւէ ձեւով Ամերիկա միտք չունի Եւրոպայի իր ուժերը կրճատելու: Նախարարը ըսաւ նաեւ թէ Ուաշինկթըն չի փափաքիր եւրոպական ապահովութեան ժողովի մը նախապատրաստական աշխատանքներուն ձեռնարկել, ցորչափ Չորսերը վստահ չըլլան որ միջգերման համաձայնագիր մը իրագործուած է Պերլինի շուրջ:

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ երկու ամերիկացի բժշկապետեր կրնան յաջողած ըլլալ ճշդել մարդկային քաղցկեղի մը վիրիւսը. *Թէեւ ինչպէս միշտ այս պարագաներու մէջ, վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ նման լուրեր: «Կղզիացուած» վիրիւսը կը պատկանի* ՍԷ *դասուն, որ առաւելաբար պատասխանատու կը նկատուի լէօսէմիի կենդանիներուն մօտ (մանաւանդ՝ կատուին): Ըստ նոր տեսութեան* ՍԷ *դասու վիրիւսը ներկայ է մարդուն մէջ ծնունդէն իսկ եւ յետագային է որ* քանսէրիժէն *կը դառնայ:*

ՊՐԶԱՆՍՈՆԻ մէջ հաւանաբար քանդուի նորակառոյց (1968) *հիւանդանոցը որ* 25 *միլիոն արժած էր բայց արդէն իսկ ճեղքուած է ամէն կողմէ, ջուրը կը թափանցէ տանիքէն, եւայլն, եւայլն:*

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Ա.

Խորհրդ. Միութեան Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը Կոսիգին, Խորհ. Միութեան իններորդ հնգամեայ ծրագիրը ներկայացուց «ՍՍՀՄ ութերորդ գումարման գերագոյն սովետի երրորդ սեսիա»*յին, որուն բացումը կատարուեցաւ Կրեմլինի մեծ պալատին մէջ, Նոյեմբեր 24ին:*

Փետրուարի կիսուն է, որ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն մշակած ու հրատարակած էր (1) *նոր հնգամեայ ծրագրին նախագիծը, որ, երկու ամիս ետք՝ Ապրիլին, քննարկութեան համար ներկայացուած էր Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարին:*

Համագումարը, իր կարգին, «*դիրեկտիվներ*» *անունին տակ յանձնարարած էր Խորհ. Միութեան Նախարարներու Խորհուրդին՝ մինչեւ Օգոստոս 1 վերջնական ձեւով մշակել ժողովրդային տնտեսութեան 1971–1975 թուականներու ծրագիրը՝* « ըստ հնգամեակի տարիներու, նախարարութիւններու, գերատեսչութիւններու եւ միութենական հանրապետութիւններու »:

Համագումարի որոշումով՝ Նախարարներու Խորհուրդը մինչեւ Սեպտեմբեր 1 Գերագոյն Խորհուրդի քննարկութեան պէտք է ենթարկէր նոր հնգամեայ ծրագրին նախագիծը (2):

Գրեթէ երեք ամսուան ուշացումով է, ուրեմն, որ Նախարարներու Խորհուրդը կը ներկայացնէ իր ծրագիրը՝ Գերագոյն Խորհուրդին (3):

Հնգամեայ ծրագրին մասին խօսելով Բրեժնեւ կը յայտարարէր կուսակցութեան 24րդ համագումարին, թէ ծրագիրը կ'առաջադրէ « աշխատաւորներու բարեկեցութեան էական բարձրացումը » *եւ, հետեւաբար,* « Կեդր. Կոմիտէն ի նկատի ունի, որ այդ ճամբով պիտի ընթանայ մեր գործունէութիւնը ո՛չ միայն յառաջիկայ հինգ տարիներուն, այլ եւ ատով պիտի կողմնորոշուի երկրին զարգացման ընդհանուր հեռանկարը »:

Չորս գլխաւոր նպատակակէտեր ցոյց կը տրուին ծրագրին մէջ: Առաջինը կը ձգտի բարելաւել ժողովուրդին ապրուստի մակարդակը եւ անոր առօրեայ կենցաղը՝ զարկ տալով սպառման ապրանքներու արտադրութեան եւ բնակչութեան սպասարկման գործին: Երկրորդը կը ձգտի զարգացնել ծանր ճարտարարուեստը՝ իբրեւ երկրի պաշտպանութեան ապահովման հիմնական ազդակ: Սակայն կարելիութիւն կ'ընծայէ նաեւ մեծապէս ընդլայնելու բնակչութեան համար ապրանքներ արտադրող ճիւղերու գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ սպասարկութեան եւ մատակարարման աշխատանքը: Երրորդը նկատի ունի գիւղատնտեսութիւնը, որ խորհրդային տնտեսութեան ամէնէն տկար երեսն է: Կը նախատեսուի այս մարզի աշխատանքին մեքենայացումը, անոր արդիւնաւէտութեան բարձրացումը՝ մշակութիւններու ընտրողականութեան ճամբով եւ պարարտանիւթերու լայն օգտագործմամբ եւայլն: Գիտական ու թեքնիք յառաջդիմութիւնը, ինչպէս նաեւ գիտական նոր եղանակներու գործադրութիւնը արդիւնաբերութեան մէջ կը կազմէ չորրորդ գլխաւոր նպատակակէտը՝ իններորդ հնգամեայ ծրագրին:

1975ին համար նախատեսուած արտադրութիւններուն մասին ներկայացնենք քանի մը թիւեր:

Ելեկտրուժի արտադրութիւն՝ աւելի քան մէկ տրիլիոն (թրիլիոն) քիլովաթ ժամը, ձուլուած պողպատ՝ մօտաւորապէս 150 միլիոն թոն, քարիւղ՝ մօտաւորապէս 500 միլիոն թոն, կրաքիւս՝ 150 միլիոն թոն, բանուածքներ (հիւսուածեղէն եւ այլն) 11 միլիար քառ. մեթրէն աւելի, կօշիկ՝ 830 միլիոն զոյգ: Հնգամեակի վերջաւորութեան հացահատիկի համախառն բերքը պէտք է անցնի 200 միլիոն թոնը, միսի արտադրութիւնը կը հասնի մօտաւորապէս 16 միլիոն թոնի, կաթը՝ մօտ 100 միլիոն թոնի, իսկ հաւկիթը՝ 52 միլիարդի:

Այս հեռանկարները ի մտի ունենալով է, որ Կոսիգին նկատել կուտայ, թէ «Խորհ. Միութեան արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան արտադրութեան ընդհանուր ծաւալը 1975ին պիտի գերազանցէ Մ. Նահանգներու համապատասխան արդիւնաբերութեանց արտադրութիւններուն այժմու քանակը»:

Խրուշչեւ 1959ի վերջերը նմանօրինակ նախատեսութիւններ կ'ընէր, երբ կը յայտարարէր, թէ 1965ին համայնավար աշխարհի ճարտարարուեստի արդիւնաբերութիւնը պիտի ներկայացնէ աշխարհի ճարտարարուեստի արտադրութեան կէսէն աւելին, իսկ 1970ին պիտի գլէ անցնի Մ. Նահանգներու արդիւնաբերութիւնը՝ խորհրդային ժողովուրդին ապահովելով աւելի բարձր ապրուստի մակարդակ:

Խորհրդային վարիչները 1964էն ցայսօր, այսինքն Խրուշչեւի պաշտօնազրկումէն ասդին ոչ մէկ յիշատակութիւն կատարած էին այս մասին, նախընտրելով, որ խորհրդային քաղաքացիները մոռնան առաջադրուած հեռանկար մը, որ իրականութիւն չէր կրնար դառնալ:

Այժմ հինգ–վեց տարիով կ'երկարաձգուի այդ բախտորոշ հեռանկարին թըւականը:

Նոր ծրագիրը կը նախատեսէ սննդամթերքի կարեւոր յաւելում, սպառումի համար: Այսպէս 1975ին տարեկան անձ գլուխ բաժին պիտի իյնայ 59 քիլօ միս եւ մսեղէն (1970ին՝ 48 քիլօ էր), 340 քիլօ կաթ եւ կաթնամթերք (1970ին՝ 307), 22 քիլօ ձուկ եւ ձկնեղէն (1970ին՝ 15,4), 50 քիլօ շ ա ք ա ր եւ հրուշակ (1970ին՝ 35), 109 *քիլօ բանջարեղէն (1970ին՝ 82)(4), 43 քիլօ չաքար (1970ին՝ 39), 192 հաւկիթ (1970ին՝ 159 հատ):*

Գիւղատնտեսութեան զարգացումը կը նախատեսուի իրագործել աշխատանքին մեքենայացման ճամբով՝ առաւելագոյն չափով: Այս նպատակով՝ հնգամեակի տարիներուն չահագործման պիտի յանձնուին աւելի կատարելագործուած մէկ միլիոն 700.000 թրաքթէօր *(1975ի տարեկան արտադրութիւնը՝ 575.000 հատ), 1.100.000 բեռնատար կառք (1975ի ինքնաշարժի ընդհանուր արտադրութիւնը՝ մէկ միլիոն 260.000 կառք), ինչպէս նաեւ ջրող եւ հանքային պարարտանիւթեր շաղող մեքենաներ եւ այլ սարքեր: Հողային տարածութիւնը եւս պիտի ընդլայնուի: Այսպէս հինգ տարիներու ընթացքին ոռոգելի պիտի դառնայ 3,2 միլիոն հեկտար հող, օգտագործելի պիտի դառնայ 5 միլիոն հեկտար չորցուած հող եւ աւելի քան 41 միլիոն հեկտար ջրարբիացած արօտավայր: Գալով պարարտանիւթերու եւ կերի արտադրութիւններուն՝ անոնց համապատասխան քանակը պիտի կազմէ, հնգամեակի վերջը՝ 95 եւ 35 միլիոն թոն:*

Առօրեայ գործածութեան ծառայող ապրանքներու արտադրութեան աճը 49 տոկոս պիտի կազմէ 1970ի համեմատութեամբ: Սակայն, ճշդենք, քիչ մը աւելի բարձր է Կենտկոմի նախագծած չափանիշէն, քանի որ այս վերջինը 44–48 տոկոսի յաւելում մը կը նախատեսէր: Արտադրութեան այս աճը ապահովելու համար անհրաժեշտ է չինել նոր գործատուներ՝ թեթեւ եւ սննդի արդիւնաբերութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ թեքնիք գետնի վրայ կատարելագործել արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող ձեռնարկութիւնները: Այլ մանաւանդ պէտք է մղում տալ արտադրութեանց թափին, քանի որ 1971ի իննամսեայ վիճակագրութիւնները գոհացուցիչ պատկեր մը չեն ներկայացներ այս մարզին բազմաթիւ ճիւղերուն մէջ:

Այսպէս, օրինակ, հեռատեսիլի արտադրութիւնը այս տարուան ինը ամիսներուն 4,4 միլիոն եղաւ, երբ անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցին 5,1 միլիոն եղած էր արտադրութեան թիւը, ինչ որ 15 առ հարիւրի նուազում կը նշանակէ: Լուացքի մեքենաներու արտադրութիւնը, մի՛շտ նոյն ժամանակաշրջաններու համեմատութեամբ, 20 առ հարիւրի նուազում ունեցաւ, իսկ օճառը՝ 14 առ հարիւր: Եւ այսպէս այլ ճիւղերու մէջ:

Այս իրողութիւնը նկատի ունենալով է, բնականաբար, որ Կոսիգին նկատել տըւաւ հնգամեայ ծրագրի ներկայացման ժամանակ, թէ «1971 թուականի տնտեսական գործունէութեան մէջ կան էական թերութիւններ: Երրորդ եռամսեակին *(Յուլիսէն Սեպտեմբեր)* արձանագրուեցաւ որոշ դանդաղում արդիւնաբերական արտադրութեան աճի թափին մէջ: Թերակատարուեցաւ արտադրութեան կարողութիւնները օգտագործելու, իսկ կարգ մը ճիւղերու մէջ ալ՝ նոր թեքնիք առեղծելու ծրագիրը: Կը թերակատարուին ժողովուրդին սպառումին անհրաժեշտ որոշ ապրանքներու արտադրութեան առաջադրութիւնները»:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

---

(1) Տես «Սով. Հայաստան» 1971 Փետրուար 14:

(2) Տես «Սով. Հայաստան» 1971 Ապրիլ 11:

(3) Տես «Սով. Հայաստան» 1971 Նոյեմբեր 25:

(4) Համաձայն «Հայկական ՍՍՀ Առեւտրի մինիստրութեան կարտոֆիլի եւ պտուղ–բանջարեղէնի առեւտրի վարչութեան կառավարիչ» Մ. Ղազարեանի, Հայաստանի մէջ 1970ին 118,5 քիլօ բանջարեղէն եւ գետնախնձոր բաժին ինկած է անձ գլուխ: Այլ խօսքով՝ աւելի բարձր խորհրդային միջինէն: Կը հետեւի նաեւ, թէ հնգամեայ ծրագրի գործադրութեան աւարտին, 1975ին, խորհրդային միջինը (109 քիլօ) աւելի նուազ պիտի ըլլայ Հայաստանի անցեալ տարուան ցուցանիշէն: (Մ. Ղազարեանի զեկուցումը տես «Սով. Հայաստան», 1971 Սեպտեմբեր 22):

ՆԱՓՈԼԷՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Կի Պոըբոն իր «Պատմութեան շահեկան պատմութիւններ»ը գրքին մէկ պատմուածքն ալ նուիրած է Նափոլէոնի ծախքերուն: Ահա թէ ինչպէս կը ներկայացնէ:

Եթէ հաւատք ընծայենք դպրոցական գրքոյկներու, պիտի կարծենք թէ՝ իր տիրապետութեան շրջանին Նափոլէոն կը վարէր մարդիկն ու կիները միմիայն իր հմայքով, առաջնորդելով ոմանք դէպի յաղթութիւն, ուրիշներ դէպի պարտութիւն իր մէկ նայուածքով կամ իր մէկ խօսքով:

Եւ սակայն ճշմարտութիւնը բոլորովին հակառակն է եւ կը համոզուինք տող երբ աչքէ անցընենք Նափոլէոնի անձնական հաշիւներու տետրակները:

Արդարեւ կը տեսնուի, որ եթէ Կոանտ Առմէի *զինուորները կը կռուէին՝ ճշմարիտ նուիրումով ու կը մեռնէին իրենց կայսեր համար, առաւել եւս փառաւ–*

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Կառավարութիւնը գիտէր, որ Արաքսի միւս ափին, Լեռնային Ատրպատականում, որի տէրն ու տնօրէնը Ամիր Արշատն էր, կարելի է ցորեն գնել: Բայց այդ, կար մի ցաւոտ հարց էլ: Այդ Հանրապետական Հայաստանի Զանգեզուր անցած, Մեղրի եւ Արաքսի ափին ժամանակաւորապէս տեղաւորուած տարագիրների Պարսկաստան անցնելու հարցն էր: Այդ հարցի այս կամ այն ձեւով լուծումը կախուած էր Ամիր Արշատից: Թէեւ Թեհրանի կառավարութիւնը հրահանգել էր, որ տարագիրներին անարգել թոյլ տրուի Արաքսն անցնելու՝ Թաւրիզ գնալու համար, բայց Ամիր Արշատը, իրեն Ղարաբաղի տէրը համարելով, չէր ենթարկւում վերից եկած այդ կարգադրութեան, որի հետեւանքով գետն անցնելը կատարւում էր ընդհատումներով, տեղի էին ունենում ձգձգումներ, որ շատ ծանր էր անդրադառնում զրկանքներով ապրող տարագիրների կեանքի վրայ: Պէտք էր կարգադրել եւ այդ հարցը՝ անմիջապէս բանակցելով Ամիր Արշատի հետ:

Նժդեհը, տեղական կառավարութեան նախագահը, Մեղրի եղած ժամանակ, հարցրեց ինձ թէ չէ՞ի համաձայնի արդեօք գնալ Ամիր Արշատի մօտ, եւ իբրեւ կառավարութեան ներկայացուցիչ, խօսել նրա հետ ցորեն գնելու եւ գաղթականներին միւս ափը տեղափոխելու հարցը կարգադրելու համար:

Ներկայ էր Ռուբէնը եւ կարծեմ նաեւ Վրացեանը: Ես համաձայնեցի եւ, ստանալով պատշաճ գրութիւններ, հետս առնելով Կարճեւանցի Եփրեմին իբրեւ թարգման, մեկնեցի Ամիր Արշատի մօտ:

Երբ մնաս բարով էի ասում Ռուբէնին, մի տեսակ անտրամադիր ասաց ինձ.

— Հարսանիք գացողի կը նմանիս...

Դիտողութեան եղանակը բարեացակամ չէր, եւ այդ վայրկեանին չհասկացայ նրա միտքը, որ յետագայում միայն Թաւրիզում ինքը բացատրեց:

Ամիր Արշատը ինձ լաւ ընդունեց: Մեծ գովեստներ էր շռայլում Աժդահի (այդպէս էր անուանում Նժդեհին) մասին: Երբ իմացաւ ցորեն գնելու առաջարկը, այնքան գայթակղուեց, որ առանց այլ եւ այլի ընդունեց տարագիրների համար Արաքսն անցնելու եւ Թաւրիզ գնալու առաջարկած պայմանը: Գնալ–գալս տեւեց երեք–չորս օր: Երբ վերադարձայ, Ռուբէնը Մեղրի չէր: Այնտեղ էր հաստատուել Յակոբ Տէր–Յակոբեանը (Իրաքեկ): Նա կառավարութեան անդամ էր (Պարէնաւորման նախարար), որի հետ էլ այնուհետեւ տանում էինք պարէնաւորման գործը:

Ժամանակիս մեծ մասը անց էի կացնում պարսկական ափին: Գործի պահանջմամբ կամ Ամիր Արշատի մօտ գընում էի, կամ Թաւրիզ՝ Ատրպատականի առաջնորդ Մելիք–Թանգեանի միջոցով ցորենի հաշիւները Ամիր Արշատի հետ փակելու համար եւ կամ Արազի ափում, Դողալ գիւղում ստացուած ցորենը մեր ափը տեղափոխել էի տալիս:

Ռուբէնը, այլեւս գործ չունենալով Մեղրի, անցել էր Թաւրիզ: Երբ առաջին անգամ Թաւրիզում այցելեցի իրեն, ուրախացաւ:

— Նորէն վերադառնալո՞ւ ես:

— Ի հարկէ:

— Լսեցի, որ նոր բացուելիք գիմնազիայի համար քեզ էլ նկատի ունեն իբր Ռուսաց լեզուի ու գրականութեան դասատու:

— Վարոսը (Բարայեան, որ յետագայում Թեհրանում բոլշեւիկները դաւադրաբար առեւանգեցին) հետս խօսեց այս մասին: Մերժեցի, քանի որ չեմ կարող թողնել այնտեղի (Զանգեզուրի մասին է խօսքը) գործերը, իսկ սրանք էլ չեն կարող սպասել երկար ժամանակ:

— Իրաւ, որ լաւ տղայ ես: Երբ Մեղրիից առաջին անգամ ճամբայ ելար Ամիր Արշատի մօտ գնալու, ես մտածեցի, «սա էլ գնաց», կարծելով, որ Ամիր Արշատը պատրուակ է, որ դու ընդմիշտ պիտի անցնես Թաւրիզ՝ օձիքդ ազատելով դըժբախտութիւններից: Սխալուած եմ եղել եւ կը խոստովանիմ այդ:

Հանրապետական ուժերը Զանգեզուրում երկար դիմադրել չկարողացան ռուսական (բոլշեւիկեան) գերազանց ուժերին եւ Հայաստանի կառավարութիւնը 1921ի Յուլիս 10ին իր մարդկանցով անցաւ Պարսկաստան՝ թողնելով Զանգեզուրը:

×

Թաւրիզում Ռուբէնը ապրում էր առանձնացած: Հազուադէպ դէպքերում էր դուրս գալիս իր բնակարանից: Այս չպէտք է հասկանալ այն մտքով, որ նա աշխարհից կտրուած էր եւ մարդու երես չէր ուզում տեսնել: Ընդհակառակն, նա մշտական յարաբերութեան մէջ էր այն բոլորի հետ, որոնց ուզում էր տեսնել կամ որոնք ցանկանում էին նրան տեսնել կուսակցական, հասարակական կամ այլ գործերով: Այդպիսիներն իրենք էին գընում նրա մօտ կամ ինքն էր կանչում ո՛ւմ որ ցանկանում էր տեսնել:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(13 – Շար.)

բերու կայսերական Արծիւը, նոյնը կարելի չէ ըսել մառեշալներու մեծամասնութեան համար: Անոնք կ'ընդունէին նետուիլ ճակատամարտի մը մէջ, պայմանաւ որ ստանային մեծկակ գումար մը:

Ուտինօ, օրինակի համար, այն զոր Նափոլէոն կը ներկայացնէր Ռուսիոյ կայսեր իբրեւ իր բանակին Պայարը, պատերազմի չէր մտներ երբեք առանց լուրջ «քաջալերութեան»: Պատերազմի մը նախօրեակին տեսնելով, որ բան մը տրուած չէր իրեն, յայտարարեց թէ՝ աւելի լաւ էր հաշտութիւն կնքել... Նափոլէոն զարմացած խնդրեց որ բացատրութիւն տայ: Ի վերջոյ մառեշալին բերնէն փախաւ իր դանութեան պատճառը:

— Տէ՛ր իմ, առաջուան պէս առատաձեռն չէք:

Քանի մը օր ետք Ուտինօ կը ստանար 15.000 նափոլէոն, այսինքն 75 միլիոն հին ֆրանք: Դրամը ստանալուն, պէս Նափոլէոնի քով կ'երթար ու կ'ըսէր.

— Նորին Մեծապատուութիւնը որ ծանօթ է իմ նուիրումին, կրնայ հաշուել իմ վրաս:

Ուրիշներ, ինչպէս Պէրթիէ, Մասենա, Ջուրտ, Նէ, Լանն, ամէն մէկ ճակատամարտէ առաջ, կը ստանային 250 միլիոն հին Ֆրանքի հաւասար գումար մը, անշուշտ աւելցնելով լաւ թոշակն, նաեւ պանդոկներու եւ գղեակներու վճարումէն: Ինչպէս կ'երեւայ անոնց նուիրումը կայսեր հանդէպ բոլորովին անշահախնդիր չէր:

Նափոլէոնի ամէնէն չատ սուղի նստաւ Սուլթը, որ 500 միլիոն (հին ֆրանք) ըստացաւ Վաթեռլոյի պատերազմէն առաջ, եւ տակաւին գոհ ալ չէր...

Եթէ Նափոլէոն ստիպուած էր սակխոլ ողողել իր մառեշալները հնազանդիլ տալու համար, անոնցմէ չատ աւելի կը ծախսէր ինքզինք կիներէն սիրցնել տալու համար: Նափոլէոնի առատաձեռնութիւնը կը գլէր կ'անցնէր Ֆրանսայի թագաւորներունը:

Առասպելական գումարներ կուտար անոր որ հրել հնազանդ ցոյց կուտար ինքզինք: Մինչեւ երկուքուկէս միլիոն կուտար ժամ մը «սիրաբանելու» համար ըսպանացի պարուհիի մը հետ, թէեւ չատ ալ բախտաւոր չեղաւ այս երիտասարդուհիին հետ, որ միայն տասնըհինգ տարեկան էր: Առանց գիտնալու թէ՝ կայսրը կ'առէր անուշահոտութիւնը, պզտիկը օծած էր ինքզինք հազուագիւտ հոտերով: Տեսակցութիւնը վերջացաւ ոչ այնքան բանաստեղծական եղանակով մը: Քոնսթան, Նափոլէոնի հաւատարիմ սպասեակը, տեսաւ որ իր տէրը գլուխը ձեռքերուն մէջ՝ պէշ վիճակի մէջ էր լուացարանին մէջ:

— Բացէ՛ք բոլոր դուռները, բոլոր պատուհանները, կը պոռար:

Քոնսթան մաքրեց սենեակին օդը հոտերէն:

Գալով պզտիկ աղջկան, կուլար առանց հասկնալու թէ ինչ անցած – դարձած էր, բայց մխիթարուեցաւ երբ ստացաւ 500 հնչուն նափոլէոն:

Զէին մոռցուեր նաեւ միջնորդի դեր կատարող սպասեակները: «Գաղտնի գումարներու» տոմարներուն մէջ, յաճախ կը տեսնուին անոնց անունները: Ոմանք կը ստանային մինչեւ մէկուկէս միլիոն հին ֆրանք, ուրիշներ աւելի եթէ համեղ գոհ մը (նախընտրաբար խարտեաշ) բերէին Արծիւին բոյնը...

Տասը տարուան մէջ այս ձեւով Նափոլէոն ծախսեց 450 միլիոն (մեր հին ֆրանքով):

Հասկնալի է թէ ինչո՛ւ Կոմս Ամէլի գինուորները անկանոն կը ստանային իրենց հաշիւները...:

Երբ դրամը պակսէր Պետութեան սընտուկներուն մէջ, Նափոլէոն գիտէր միջոցը խսկոյն լեցնելու, հարիւր կամ երկու հարիւր միլիոն ոսկեդրամը, կ'արժէր հարիւր կամ երկու հարիւր հազար մարդ...

Նափոլէոն հարիւր հոմանուհի ունեցաւ 1804–1814:

Բոլորն ալ կը «վարձատրուէին» ի՛նչ դասակարգի ալ պատկանէին:

Տէրը կը գնէր մէկ ամսուան, մէկ օրուան, մէկ գիշերուան համար: Անխափականկատ չըլլալու համար, միշտ դրամով կը վարձատրէր եւ ոչ թէ գոհարեղէններով:

Նափոլէոն միեւնոյն ձեւով կը վարուէր կայսրաղուն տիկիններու եւ հաճոյքի առարկայ սովորական աղջիկներու հետ: Քիչեր կ'ընդվզէին: Մեծ մասը դրամը գրպանելու եռեւէ էր:

Էլէոնոռ Տընիւլ տա լա Փլէնեը, որ առաջին զաւակը տուաւ Նափոլէոնի 1806 Դեկտեմբեր 13ին, իբրեւ տարեկան եկամուտ ստացաւ 50 միլիոն Ֆրանք (մեր հին դրամով):

Դերասանուհիներն ալ «գաղտնի գումարներէն» կը վճարուէին: Լա Կասինի, Օրիորդ Տիւշէնուա, Օրիորդ Պուրկուէն, նաեւ նախընտրեալը՝ Օրիորդ Ժորժ: Այս վերջինը ամէն անգամ որ կուգար զուարճանալու Նափոլէոնի հետ, նոյնիսկ զայն խաբելէ ետքն ալ պարող Տիւփոռի հետ, հինգ միլիոն հին Ֆրանք կը ստանար: Նափոլէոն այնքան չափազանցութեամբ կը տանէր իր զուարճութիւնները, որ օր մըն ալ նուաղեցաւ գեղեցկուհիին թեւերուն մէջ: Որով չուրջինները խնդրեցին օրիորդէն որ նուազեցնէ իր այցելութիւնները:

Կայսրուհիին գրեթէ բոլոր ընթերցուհիները կ'անցնէին կայսրին անկողնէն, սկսելով Քառոլթա Կացանիէ, որուն համար կ'ըսէին թէ կայսրութեան մէջ ամէնէն գեղեցիկն էր: Բոլորն ալ կը ստանային իրենց «ռոճիկը»:

Արտասահմանի մէջ ալ Նափոլէոն կը գործէր միեւնոյն ապատութեամբ, վճարովի արկածախնդրութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ, Սպանիոյ, Լեհաստանի եւ Իտալիոյ մէջ: Վիէննայի մէջ, օր մը, Նափոլէոն աղջիկ մը նշմարեց եւ ուղեց որ ներկայանայ: Բայց գեղեցկուհին ըսաւ թէ ինք տակաւին անմեղ է: Նափոլէոն ոտքունեցաւ, չէր սիրեր կոյսերը: Կանչեց Քոնսթանը, որ աղջիկը առաջնորդէ իր ծնողքին: Աղջնակը թէեւ բան մը չհասկցաւ անցած դարձածէն, բայց չատ գոհ մնաց քան հաղարէն, այսինքն հին ֆրանքով 4.350.000:

Մառի Վալեսքան ալ չատ դրամ կը ստանար իր կայսերական սիրականէն, նախ Լեհաստանի մէջ, ապա Ֆրանսայի: Մինչեւ Ֆոնթէնպլօ գնաց, ապահովելու իրենց տղուն՝ Ալեքսանդր Վալեւսքիի դաստիարակութեան դրամը:

Երկու հոգի միայն սիրեցին Նափոլէոնը, փոխարէն ոչինչ պահանջելով: Տիկին Տիւշաթէլ, որ ամէն բան մերժեց: Միւսը, Մառի–Ան Ռուլէնսոն, որ մաքուր խանդաղատանք ունէր Նափոլէոնի հանդէպ, զոր ճանչցած էր Սէնթ Հելէնի մէջ: Այս վերջինը Անգլուհի մըն էր...:

Թ. Ա. Թ.

ՏԽՐՈՒՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ՃԱՆԻԿԵԱՆ

—o—

Ցաւով կ'իմանանք, որ Աթէնքի մէջ Նոյեմբեր 29ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան մեռած է ընկեր Ժիրայր Ճանիկեան, հաւատաւոր ու նուիրեալ դաշնակցական եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան բազմամեայ քարտուղար:

Ողբացեալ ընկերը ծնած էր Սեբաստիա աւելի 57 տարի առաջ: Փոքր Ասիոյ աղէտէն ետք, 1922ին, իր ծնողքին հետ ապաստանած էր Յունաստան եւ հաստատուած Աթէնք:

Հայկական գաղթակայաններէ հեռու թաղերու մէջ բնակելով, առիթ չէր ունեցած հայկական վարժարան յաճախելու: Ցետագային, սակայն, մտած էր Ձիքսի Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի պատանեկան միութեան մէջ, ուր եւ սկսած էր սորվիլ հայերէն: «Հայերէնս, կ'ըսէր յաճախ, սորված եմ Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ, որ ուրիշ շատերու պէս ինծի համար ալ եղաւ նախակրթարան, երկրորդական վարժարան եւ համալսարան»:

Իր եռանդին, նուիրումին եւ աշխատասիրութեան շնորհիւ, տարիներու ընթացքին դարձաւ փնտռուած ու սիրուած ընկեր մը, ստանձնելով պատասխանատու պաշտօններ իր կազմակերպութեան մէջ:

1955ին, մասնակցեցաւ Ազգային Կեդր. Վարչութեան աշխատանքներուն, որոնք կը ձգտէին կազմակերպել յունահայ գաղութի ազգային կեանքը: Ողբացեալ ընկերը, մինչեւ իր վաղաժամ մահը, եղաւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ամէնէն գործունեայ եւ նուիրեալ անդամներէն մէկը: Յունահայ գաղութի կազմակերպման աշխատանքներուն ու ձեռք ձգուած նուաճումներուն մէջ՝ ան անվիճելի կերպով ունեցաւ իր կարեւոր բաժինը:

Ողբացեալ ընկերոջ ազգային յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 30ին, Աթէնքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Դամբանականներ խօսեցան առաջնորդ Սահակ Արք, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Ն. Ցակոբեան, Ե. Մանուկեան եւ Մ. Քիւրտօղլեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 81ամեակի տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 28ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սէն Լուի սրահը:

Խուներամ բազմութեան համար սրահը նեղ եկաւ այդ օր: Երէց եւ երիտասարդ հայրենակիցներ փութացած էին հոն՝ լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը, որ միշտ սիրելի եղած է մեր ժողովուրդին:

Նախագահը՝ ընկ. Վարդան Բաբախեան հակիրճ խօսքով բնութագրեց օրուան իմաստը՝ զայն նկատելով գաղափարախօսութեան մը վերահաստատումը եւ գործերու վերադնահատում, հայ իրականութեան մէջ:

Օրուան բանախօսը՝ ընկ. Գրիշա Տէր Ստեփանեան, բնութագրեց այն պայմանները, որոնք ծնունդ տուին հայ ազատագրական շարժման, որուն ղեկավար առաջնորդը դարձաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Հայութեան ազգային իրաւունքներու պաշտպանութիւնը հիմնական նպատակակէտը դարձաւ յեղափոխական այս կազմակերպութեան, որ գիտցաւ արեան եւ հուրի ճամբաները ճեղքելով մեր ժողովուրդը հասցնել իր երազած հանգրուանին — ազատ եւ անկախ հայրենիքին:

Այդ երազը տասնամեակներէ ի վեր կը մնայ կիսատ: Ահա թէ ինչո՛ւ կը շարունակէ ան իր պայքարը: Որովհետեւ գիտցաւ ասպետին նման ան իրեն խաչալ դարձուցած է իր ժողովուրդին ամբողջական իրաւունքներուն վերահաստատումը հայրենի հողին վրայ:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Վալանսի եւ Վիէնի խումբերու անդամները իրենց երգերով եւ պարերով տպաւորիչ պահեր ստեղծեցին ներկաներուն համար:

Տ. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

—

Եթէ ազատութիւնը հմայք մը ունի, իսկ բռնակալութիւնը չունի, ասիկա սովորաբար մէն մի առաքեալին կեանքի պայմաններէն կախեալ տարբեր իմացողականութեան մը հարց է:

Սովորաբար բերան մը աւելի ուժով չի պոռար. բայց միայն երբ ան առաւել պարապ ըլլայ, աղմուկը միշտ պարապութեան մը արդիւնք է. որակում մը, որ մարդուս գլուխէն ու ստամոքսէն կը սկսի եւ մինչեւ կարասները կը տարածուի:

Խօսքերնիս այն վեհ գաղափարապաշտներուն համար չէ, որոնք մանաւանդ բռնակալութեան լուծին տակ բարիքներ ալ վայելելով ի սէր իրենց գաղափարին, զանոնք մերժած են: Անոնք այնքան փոքր թիւ մը կը կազմեն, որ պատմագիրը կը գոհանայ առանց ձեռքովը տեղ մը նկարագրել:

Խօսքերնիս այն ամբոխներուն վրայ է, որոնց տրամադրութիւնը գլուխէն ստամոքսին կը փոխադրուի, երբ ստամոքսը պարապ է եւ դարձեալ գլուխը կը վերադառնայ, 'երբ ստամոքսը լեցուի: Այս մարդերը մակընթացութեան նման կ'ընկրկին եւ տեղատուութեան նման դարձեալ իրենց լքած վայրերը լիցելով, իրենց նախկին ափերը կը վերադառնան:

Եթէ պատահի որ ասկէ բարիք մը առաջ գայ, ասիկա կանխահաշումէ աւելի զուգադիպութեան հարց կ'ըլլայ: Պատահած է որ յեղափոխութիւններ ուրիշ բաներ պահանջեն եւ ուրիշ բաներու յանգին: Գաղղիական յեղափոխութիւնը միապետութեան մը յանդեցաւ եւ ի նպաստ հանրապետութեան մը ծափահարելու չհասած, ի նպաստ կայսրութեան մը կը ծափահարէր: Ապա հանրապետութեան խորհրդանիշը կը պարզէր, յետոյ այդ խորհրդանիշին վրայ կայսրութեան արծիւը կը գամէր եւ կայսրութեան արծիւէն վերջն ալ հանրապետութեան գդակը կը դնէր:

Ծիչդ Նասրէտտին Հոճային երազին խրախանացումը. բարձր մինարէ մը, մինարէին վրայ ասեղ մը, ասեղին վրայ հաւկիթ մը ու հաւկիթին վրայ ալ աթոռ մը եւ ահա հրամեցէք կատարեալ ապահովութեամբ նստիլ...

Օսմանեան կայսրութիւնն ալ այսօր այդպիսի ասեղի մը վրայ նստած է. Երիտասարդ – Թուրքերը կը ջանան այդ ասեղին վրայ հաւկիթ մըն ալ դնել: Սուլթանը չուզեր եւ զանոնք կը սպաննէ:

Այսպէս երկու հակառակորդներն ալ հաւասար կերպով ներշնչուած են, առաջինները կամքի բացարձակ ազատութեան գաղափարով, իսկ միւսները անոր սահմանափակումի գաղափարով, երկու կողմերն ալ սակայն նոյն եւ միակ նպատակ մը ունին, անձնական շահերու պաշտպանութիւնը, որոնց ամբողջութիւնը հաւասար շահերու ձեւին տակ կը ներկայանայ:

Ընտանեկան խնդիրներ, որոնց համար ներկայ պատմութիւնը չի կրնար իր իրաւասութիւնը աւելի հեռուները տարածել:

Հակառակ ասոր, սակայն, Սուլթանին դէմքը ինչպէս որ կը հաստատեն սովորաբար, խաղաղ, զուարթ ու քաղցրաբարոյ է: Այս խաղաղութեան տակ սակայն յարատեւ յուզում մը պահուած է:

Սուլթան Համիտ ովկիանոսին հակապատկերն է, մակերեսին վրայ հանդարտութիւն ունի, իսկ յատակը փոթորիկ: Տեւական վախով մը տառապող եւ այդ վախը հանդարտութեան մը տակ սքօղող մարդն է:

Վախը իրեն բնաւորութիւն եղած է: Մարդ ապահովապէս պիտի կրնար ըսել թէ՝ այն օրը որ ան պիտի դադրէր վախնալէ, սրտի կաթուածէ մը պիտի մեռնէր:

Ինքզինքը պաշտպանելու համար ձեռք առած խնամքները, իրեն իր կեանքէն իսկ թանկագին եղած են:

Ն. Վ. Սուլթան Ապտիւլ Համիտ խանը այլեւս ապրելու համար չի պաշտպանուիր, այլ կ'ապրի որպէսզի պաշտպանուի:

Անոր ապրելակերպը գրեթէ ամէնքին ծանօթ է. աշխարհիս վրայ միակ տանտէրն է, որ իր տունէն կը վախնայ:

Երբեք կերակուրի մը չի դպչիր եթէ այդ կերակուրը մօրը կնիքը չկրէ, կամ եթէ իր մտերիմներէն մէկը նախ ատորմէ չճաշակէ: Ն. Վեհափառութեան մտերմութիւնն իսկ մահաբեր է:

Քունը անոր համար սոսկալի տանջանք մըն է, կը քնանայ առանց հանգչելու. երբեք ամբողջ գիշեր մը նոյն սենեակին մէջ չի պառկիր, քնանալու յատկացուած յարկաբաժինը ննջասենեակներու տարօրինակ դրութիւն մը ունի որ նոյնիսկ ինքն անգամ ատոր գիրքը չի կրնար ճշդել:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Երուանդ Ունճեան (Էքս-լէ-Պէն), Տէր եւ Տիկին Ղուկաս Ունճեան եւ զաւակը (Էքս-լէ-Պէն), Ժիրայր եւ Միշէլ Ունճեան (Էքս-լէ-Պէն), այրի Տիկին Զապէլ Ունճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Ունճեան (Աթէնք), Տէր եւ Տիկին Վահան Գանձապետեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թապուրեան եւ զաւակը (Փարիզ), Պր. Պերճ Նիզամեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Զաւէն Նիզամեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Սարեան եւ զաւակը (Աթէնք), Տէր եւ Տիկին Նուպար Միթանճեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան (Մարսիլիա), այրի Տիկին Մարգար Թորոսեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գողեան եւ զաւակները (Փարիզ), եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՈՒՆՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը 65 տարեկանին։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Հայկ. եկեղեցւոյ ծէսով, Էքս-լէ-Պէնի Քլարաֆոնի եկեղեցւոյ մէջ։ Աճիւնները ամփոփուեցան տեղւոյն գերեզմանատան մէջ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Ալէն Պագըրճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իր մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իր ծնողքին՝

ՀԵԼԷՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Յառաջիկայ Կիրակի, 12 Դեկտ., Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը մատուցուի Կեսարիոյ եւ Շրջակայից ագէտներուն նահատակուած ննջեցեալներու հոգիներուն համար։

Իրենց հայրենակիցներու յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Տիւրիցա Մեծատուրեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց սիրելիին՝

ՅԱԿՈԲ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շ. Միսաքեանի գրադարանէն կարելի է գիրքեր ստանալ ընթերցումի համար Շաբաթ օրերը ժամը 16–19 համանուն սրահը (Ա. յարկ)։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Մարսէյլի Մշակութային Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ճաշին՝ Բարեկենդանի ուրախ առթիւ։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ըստ աւանդութեան, Դեկտեմբերի Բ. Կիրակին նշանակուած է Կեդրոնականցիներու օրը։ Այս առթիւ Փարիզի նախկին Կեդրոնականցիներու Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր Կեդրոնականցիներուն ներկայ ըլլալ տարեկան հաւաքոյթին, այս Կիրակի ժամը 13ին Տիամանթէօ ճաշարանը,

60, Ռիւ Լաֆայէթ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին կահաւորման ի նպաստ կը նուիրեն.— Տէր Թումայեան հաստատութիւն 500 Փր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան 200, Տիկին Սաթենիկ Նահապետեան 100 Փր.։

ՆՈՒԷՐ

Պ. Գարեգին Վարդանեան 20 Փր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Փր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի եւ Անտիյի հանգստեան տուները, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19։

Մեկնում Իսիի կայարանէն օթոքարով ժամը 13ին։

Երթուդարձ՝ 10 Փր.։

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — 92 - SEVRES — 027-18-28

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՃԱՇ-ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, 12 Դեկտ. ժամը 16,30ին

Կազմակերպուած վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ

ԵՐԳ — ՊԱՐ — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ — ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Մասնակցութեամբ

Նաւասարդ պարախումբին — Ժիրայր Մելքոնեանի — Պետիկ Պետիկեանի եւ վարժարանի աշակերտներուն

Ընտանեկան զուարթ միջավայր

Ծոխ վիճակահանութիւն

Ներկայ բոլոր մանուկները խաղալիքներ պիտի ստանան Կաղանդ Պապայի ձեռքէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է PARKING ASSURE

ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՇԱՒԻԼ.— Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Կիրակի օր ժամը 14–30ին հայ դպրոցի սրահը։ Զեկուցում պատգամաւորական ժողովի եւ վարչութեան ընտրութեան։

Ժողովի վերջաւորութեան պիտի ըլլայ թէյի սպասարկութիւն։ Կը հրաւիրուին նաեւ Կապոյտ Խաչի համակիր տիկիններ եւ օրիորդներ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Նորակառոյց խորանի օծման առթիւ.—

Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 200 Փր., Տէր եւ Տիկին Եղգովանեան 200, Տէր եւ Տ. Ա. Մելքոնեան, Պուլվ. Օտտոյի եկեղեցւոյ Թաղականութիւն, Տիկին Ա. Ազարեան, Տիկին Վ. Յակոբեան 100ական, Գ. Թիւթէլեան 70, Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Աշճեան, Տիկին Անոյշ Գասպարեան, Գր. Նազարեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Հայագործեան 40, Տէր եւ Տիկին Խ. Նազարէթեան 30, Տէր եւ Տիկին Սարաճեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Էրոյեան, Տիկին Ղազարեան եւ որդիք, Տիկին Ն. Մանասեան, Տէր եւ Տիկին Տաււտեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Ն. Գեհրիրեան, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան, Տիկին Ռ. Տօրումեան, Տէր եւ Տիկին Նազարեան, Տիկին Սուքիասեան, Տիկին Ա. Ալոյեան 10ական, Տիկին Գարամաճեան 100 Փր.։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԱՀԱՅԵՐՈՒ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Վարչութիւնը պարտականութիւն կը նկատէ հաղորդել իր յարգոյ անդամներուն եւ իր համակիրներուն քաջալերող ազգայիններուն թէ յառաջիկայ Յունուարին իր սարքելիք աւանդական Ծննդեան Տօնածառը այս տարի տեղի պիտի չունենայ բանաւոր պատճառներով։

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ։

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ 18 Դեկտ. ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ)։ Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը։ Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի ժամը 16ին Տիկին Մուսայեանի բնակարանը, 12 Ռիւ Լուի Փասթէօր, Պանեէօ, էսքալիէ 5։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1972ի օրացոյցը։ Դիմել մասնաճիւղերու վարչութեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

1972-Ի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի

Ապսպրանքներու համար դիմել խւրաքանչիւր շրջաններու մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն կամ հետեւեալ հասցէին՝

HOVSEPIAN G.

51, Bd. des Grands Pins — Marseille 10 — C. C. P. 25 42 89 Marseille

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարելիցը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր։

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի։

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ։

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սերովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը գետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ։

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր։

Սկիզբը պատարագի ժամը 10։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Վիքթորիա Բալոյեան (ծնեալ Շալճեան) ընիկ Էսկիշէհիրցի, կը փնտռէ իր մայրը՝ Մաքրուհի Շալճեան եւ եղբայրը՝ Լեւոն Շալճեան, զորս կորսնցուցած է 1922ին Աֆիոն Գարահիսարի մօտերը, երբ եղբայրը երկու տարեկան էր։ Կը կարծուի թէ Քանատա են։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Madame Paloyan

45, Rue de la Défense

92 - Issy-les-Moulineaux

FRANCE

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Adiss Harmandyan

et son excellent Orchestre au Grand Complet dirigé par JASQUES KODJIAN

Au programme 21 de ses succès, dont plusieurs nouvelles chansons composant sont 4ème disque

Akhtamar, 2750 *Dareguan, Dzarighner, Yes tche kidem, Djerani bess, Akh garod, Noune*

ADIS HARMANDYAN dédicacera ses disques dans le grand hall, durant les 10 à 15 minutes d'Entracte.

En début de spectacle, audition en première mondiale de l'enregistrement d'un indicatif musical d'ARMENIA MONDIA, interprété par l ensemble folklorique d'Arménie, dirigé par TATOUL ALTOUNIAN

Chaque programme - tombola donnera droit à une pochette surprise à retirer à nos expositions (§), et pourra gagner le gros lot (Tapis d'Arménie) dont le tirage et sa remise, se feront à la fin du spectacle.

MARSEILLE

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, auPalais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).

VENTE DE BILLETS :

Restaurant « Jean-Jaurès », 26 Pl. Jean-Jaurès « La Plaine », Marseille 1er

Claryss'Bar, Mlle Arzoumanian, 1 Pl. des Capucins, Marseille 1er

Buvette du Parc Chanot, M. Avakian, Palais des Congrès, de 8 h. à 18 h. Rond point Prado, Marseille 8e

Epicerie Yervant Der Mesrobian, 18 Ave. Figonne - Beaumont, Marseille 12e

Epicerie Mlle Tahmissian, Campagne Perrier - Vallon des Tuves, Marseille 15e

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 11 DECEMBRE 1971
LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12288
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.288

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԽԱՋՈՒԻ

Աստուածաշունչը «Գիրք Ծննդոց»ի վեցերորդ գլխուն մէջ կը պատմէ, որ յաւիտենական Արարատի երկնամերձ գագաթը թառած տապանէն Թռչող աղաւնին կը վերադառնար ձիթենիի շիւղ մը կտուցը: Նոյ Նահապետ փառք կուտայ Արարիչին, որ աշխարհակործան ջրհեղեղէն փրկած էր սուրն եւ անասուն, սողուն եւ Թռչուն այն բոլոր արարածները, զորս պատսպարած էր իր տապանին մէջ:

Քառասուն օր եւ քառասուն գիշեր հեղեղման անձրեւ տեղալէ վերջ, բնութեան կատղած տարերքը հանդարտեր էին եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուած աշխարհի մէջ, ուր կեանքը պիտի շարունակուէր: Մարդիկ ու անասունները պիտի աճէին ու բազմանային եւ պիտի լեցնէին երկիրը:

«Խաղաղութիւն» պիտի հոլովէին մարդիկ Նոյ Նահապետէն սկսեալ: Աւետաբեր աղաւնին պիտի դառնար խորհրդանիշը խաղաղութեան:

Հին եւ նոր ազգաց պատմութիւնը կը վկայէ, որ «խաղաղութիւն»ը յանկերգ են դարձուցած մանաւանդ այն ազգերն ու պետութիւնները, որոնք իրականին մէջ յաջորդ պատերազմին կը պատրաստուէին եւ գաղտնօրէն կը սպառազինուէին:

Որքա՜ն ահիրներ գործուած են յանուն «ազատութեան»: Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ՝ «յանուն խաղաղութեան»:

Մեր օրերուն «խաղաղութիւնը» բերնի ծամոց եւ քարոզչութեան գլխաւոր զէնք մըն է դարձած Կրեմլինի վարիչներուն համար: Համայնավարական բլիթ - ներու երկսեռ անդամները տենդոտ գործունէութեան էին լծուած պահ մը միլիոնաւոր մարդոց ստորագրել տալու համար Սթոքհոլմի խորհրդաժողովի բանաձեւը խաղաղութեան մասին:

Այդ օրերուն Փիքասոյի գծել տուին սպիտակ աղաւնի մը, իբրեւ խորհրդանիշ խաղաղութեան: Պատմական դարձած այդ նկարին համար իրեն յատկացուած գումարը մեծանուն նկարիչը ամբողջու - թեամբ նուիրեց Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան, յանուն գաղափարի:

Խաղաղութիւնը անհաս երազ մըն է եղած աշխարհի սկիզբէն ի վեր: Կեանքը յաւիտենական պայքար մըն է: Մարդիկ ընազդաբար կը կռուին իրարու դէմ, իշխելու, տիրապետելու, հրամայելու տենչով բորբոքած: «Իրաւունքը զօրաւորինն է»: Այս սկզբունքով կը ղեկավարուի աշխարհ, սեղծագործութենէն ի վեր:

Կայէն զօրաւոր էր եւ սպաննեց իր եղբայրը, անմեղ Աբէլը:

Անմեղները, բարեպաշտները, աստուածավախները «իրաւունք» չունին, եթէ ուժ չունին:

Այս տարրական ճշմարտութիւնները ոգեկոչեցինք տեսնելով խաղաղութեան խախտումը արեւելեան կողմն աշխարհի: Վիէթնամէն ու Մերձաւոր Արեւելքէն վերջ, այժմ Հնդկաստանն ու Փաքիստանը դարձած են ռազմադաշտ: Այս երկու երկիրներուն եւս զէրք բռնած են համայնավարական երկու հսկայ պետու - թիւններ — Խորհրդ. Միութիւնն ու Չինաստանը, որոնք օրն ի բուն կ'երդուըննան յանուն խաղաղութեան:

Աշխարհի վրայ խաղաղութեան տիրապետութիւնը ապահովելու եւ ազգամիջեան կռիւները արգիլելու նպատակով է, որ առաջին աշխարհամարտի վաղորդայնին կեանքի կոչուած էր Ազգերու Դաշ - նակցութիւնը Ժընեւի մէջ:

Միջազգային այս արիսպագոսը իր կազմութեան առաջին օրերուն իսկ իր սնանկութեան ապացոյցը տուաւ, երբ մերժեց օգնութեան հասնիլ Հայաստանի Հանրապետութեան, որ Թուրքերու յարձակման ենթարկուած էր 1920 Սեպտեմբերին:

Ո՛չ մէկ դրական գործ տեսաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ հոգին աւանդեց երբ 1939 Սեպտեմբերին պայթեցաւ երկրորդ աշխարհամարտը:

Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը յաջորդեց անոր, փողով ու թմբուկով: Շուրջ հարիւր երեսուն անկախ պետութիւններ կը մասնակցին անոր: Առաջինին արժանաւոր ժառանգորդ այս արիսպագոսն ալ քանիցս ապացոյցը տուաւ իր անզօրութեան, չըսելու համար սնանկութեան:

Տկարները կը տուժեն միշտ:

Աշխարհի օրէնքն է:

Բանաձեւերը անզօր են խաղաղութիւն հաստատելու աշխարհի մէջ:

Խաղաղութիւնը խաչուած է եւ պիտի խաչուի միշտ զօրաւորներուն կողմէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԺՈՂՈՎԸ

Ատլանտեան Խորհուրդի նիստին, Պրիւսէլ, օրակարգի հարց դարձաւ Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի գումարման խնդիրը:

Խորհրդաժողովին երեւան եկան երկու տարբեր տեսակէտներ, թէեւ ցարդ բոլոր երկիրներու Արտաքին նախարարները չեն յայտնած իրենց տեսակէտը:

Միացեալ Նահանգներու, Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ Արտաքին նախարարներուն համար, ապահովութեան խորհրդաժողովի նախապատրաստական աշխատանքները կարելի է սկսիլ, երբ վերջնական ձեւով կնքուի Չորսերու մշակած համաձայնագիրը՝ Պերլինի մասին:

Ծանօթ է, որ Չորսերը ընդհանուր համաձայնութեան եկած են այս հարցին շուրջ, եւ ներկայիս, երկու Գերմանիա - ներու ներկայացուցիչներուն կը մնայ լուծել հարցին մանրամասնութիւնները, այլ խօսքով՝ համաձայնիլ զանազան կէտերու շուրջ, ինչպէս, օրինակ, Պերլինցիներու իրաւունք տալ այցելելու Արեւելեան Պերլին եւայլն:

Արդ այս գետնի վրայ բանակցութիւնները կը դանդաղին, քանի որ Արեւելեան Գերմանիա միշտ իւրայատուկ մեկնաբանութեամբ կը մօտենայ Չորսերու մշակած համաձայնագրին զանազան կէտե - րուն:

Ուաշինկթընի, Պոնի եւ Լոնտոնի տեսակէտով ցորչափ չէ լուծուած Պերլինի հարցը, Արեւմուտքը ընդունելով հան - դերձ եւրոպական ապահովութեան խորհրդաժողովին անհրաժեշտութիւնը, պէտք է մերժէ նախապատրաստական որեւէ քայլ: Մոսկուայի վրայ ճնշում բանեցնելու միակ կերպն է, կ'ըսեն վերոյիշեալները:

Մ. Շումանի կարծիքով անհրաժեշտ է ձեռնարկել նախապատրաստական աշխատանքներու, երբ նկատուի, թէ երկու Գերմանիաները յաջողած են ընդհանուր համաձայնութեան մը գալ քննուած կէտերուն շուրջ:

Այլ խօսքով Փարիզի համար անհրա - ժեշտութիւն չի նկատուիր Պերլինի համաձայնագրին կնքումը, որպէսզի աշխատանքները սկսին: Երկու Գերմանիաներու համաձայնութիւնը բաւարար է նախապատրաստական աշխատանքներու սկըս - ման համար:

Հարցին քննութիւնը դեռ կը շարու - նակուի:

× Ուրբաթ առտու կը հաղորդուէր թէ այլեւս ձեւ կ'առնէ Պերլինի շուրջ համաձայնութիւնը եւ Արեւմտեան Պերլինցի - ներ պիտի կարենան տարուան մէջ, 30 օր այցելել Արեւելեան Պերլին: Իրա - ւունք պիտի չունենան սակայն կառքով երթալու, երկու պատճառով. նախ խճողում չստեղծելու համար քաղաքի մը մէջ ուր երթեւեկութիւնը շատ չնչին է, ապա նաեւ նախանձը չարթնցնելու համար Արեւելեան Պերլինցիներուն, որոնց համար կառքը լիւքսի առարկայ է:

ԴԷՄՔԵՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

(1890–1962)

Ինը տարի առաջ, — 1962 Նոյեմբեր 25 — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ Ուստրի կոմիտէութեան կողմէ կազմակերպուած տօնակատարութեան ընթացքին, ատենախօսելու համար բեմ բարձրանալէ եւ քանի մը նախադասութիւն հազիւ արտասանելէ ետք, սրտի տագնապով մը շանթահար ինկաւ գրագէտ - հրապարակագիր, հանրային գործիչ ու «Հայրենիք» օրաթերթի խմբագիր ընկեր Գուրգէն Մխիթարեան:

Ծնած էր 1890ին, Շապին Գարահիսարի մէջ: Աւարտելէ ետք ընթացքը իր ծննդավայրի նախակրթարանին եւ 1907–1908 տարիներուն ուսուցչական պաշտօն վարելէ վերջ նոյն յարկին տակ, Սահմա - նադրութեան հռչակումէն ետք անցած էր Պոլիս, հետեւած՝ Ազգ. Կեդրոնական վարժարանի դասընթացքներուն ու 1912ին, շրջանաւարտ, ուսուցչական պաշտօն ստանձնած Հայրիկեան վարժարանին մէջ՝ իբրեւ դասախօս հայ լեզուի եւ գրականութեան:

Մինչեւ 1922 զինք կը գտնենք «Ճակատամարտ»ի խմբագրութեան մէջ եւ «Նոր Դպրոց»ի ու «Դպրոցասէր Տիկնանց աղջկանց վարժարան»ի ուսուցչական ամ - բիոններուն վրայ՝ հրապարակագրային եւ կրթական սերմնացանութեան ճամբով հանրային բեղուն աշխատանքի լծուած:

1922ի խռովայոյզ դէպքերուն հարկադրանքով, կ'անցնի Եգիպտոս՝ ուր 1923ին կը ձեռնարկէ «Նոր Շարժում» գրական ամսագրի հրատարակութեան: Տարի մը ետք կը կոչուի «Յուսաբեր» օրաթերթի խմբագրութեան ու մինչեւ 1947 կը մնայ այդ պաշտօնին մէջ, երկրորդ աշխարհամարտի ընթացքին ձեռնարկելով նաեւ համանուն գրական ամսագրի հրատարակութեան:

1948ին կուգայ Միացեալ Նահանգներ՝ իբրեւ գործիչ ու 1952էն սկսեալ՝ խմբագիր «Հայրենիք»ի:

Կէս լուրջ – կէս կատակ՝ յաճախ կը շեշտէր թէ վճռած է «մեռնիլ խմբագրական սեղանին առջեւ»: — Չմեռաւ սակայն այդ սեղանին առջեւ: 25 Նոյեմբերի Կիրակին՝ տարբե՜ր Սեղանի մը առջեւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան խորանին վրայ, սրտահար ինկաւ, երբ կը պատրաստուէր փառքը հիւսել Հայութեան ու անոր գաւակ Կուսակցութեան: Ինկաւ իր գաղափարական ընկերներու բազուկներուն մէջ, խմբագրական եւ կազմակերպական գործունէութեան պատնէշին վրայ:

Անկասկած՝ իր կոչումը գրականու - թիւնն էր, — արուեստի ու գրականութեան քննադատական ճիւղը: Գեղագէտ, սուր ու թափանցող մտքի տէր, «ի տղայ տիոց» Հայ Մշակոյթին ու Յեղափոխութեան սպասարկու, ստեղծագործ ուժականութեամբ օժտուած՝ յիսուն տարի իր առաքելութեան ծառայեց, իբրեւ յառաջապահ դէմքերէն մէկը մտաւորական շարժումի:

1946ին հրատարակեց վերլուծական իր գլխաւոր էջերը՝ «Քառորդ դար գրականութիւն» անուն գործով. իսկ 1966ին, յետ մահու, իր կնոջ՝ ընկերուհի Սիրանոյշ Մխիթարեանի եւ «Հայրենիք»ի նախաձեռնութեամբ լոյս ընծայուեցան ուղեւորական եւ տպաւորական իր կարգ մը վկայութիւնները, «Հերկ ու ցան» հատորով:

Գուրգէն Մխիթարեան տիրական դէմ - քերէն մէկն է հայ հրապարակագրութեան 1920–1970 թուականներու կիսադարեան վաստակին եւ օժտուած ու փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկը գրական քննա - դատութեան:

Յարգա՜նք իր յիշատակին:

Մ. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Թաղապետական Խորհուրդը 39ի դէմ 48 ձայնով որոշեց սկսիլ ձախափին վուա Էճափրէսի շինութիւնը, թէեւ կարգ մը փոփոխութիւններ բերաւ նա - խածրագրին, պաշտպանելու համար տեսարժան վայրերը: Ձախը դէմ քուէարկած է: Շինութիւնները պիտի սկսին Օթերլէյի կամուրջէն:

ԹՈՒԼԻ բանտին մէջ, ուր ժամ ապըստամբութիւն ծագած է, Հինգշաբթի օր: 200 բանտարկեալներ կը բողոքեն իրենց արգելափակման պայմաններուն դէմ: Թուլի բանտը երկու մասի բաժնուած է, մէկը՝ չափահասներուն, միւսը՝ անչա - փահասներուն համար: Ի վերջոյ կացութիւնը կը հանդարտէր:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ պատրաստակամութիւն յայտնեց ընդունելու ՄԱԿի առաջարկած զինադուլը եւ ետ քաշելու իր զինուոր - ները: Նոր Տելհի թէեւ մերժած է, սակայն այդ մերժումը դեռ պաշտօնապէս չէ հաղորդուած Ու Թանի: Հնդիկ օդանաւեր իրենց յարձակումներու ընթաց - քին ռումբեր արձակեցին որբանոցի մը վրայ: Երեք հարիւր երախաներ մեռան: Հնդիկ բանակը Տաքքայի դուռները հասած էր Ուրբաթ առաւօտ: Քաղաքին բընակչութիւնը շատ ուրախ էր, միակ վախը այն էր, որ փաքիստանեան բանակը կը դիմադրէ եւ կատաղի կռիւներ ծայր կուտան քաղաքին մէջ: Տիկին Կանտի բացարձակապէս կը հերքէ որբանոցին ռմբակոծութիւնը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գիւղատնտեսու - թեան նախարարը՝ Մաձկեւիչ, որ 11 օրուան պաշտօնական այցելութեամբ Մ. Նահանգներ կը գտնուի, յայտարարեց, թէ Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է կարեւոր քանակութեամբ հացահատիկ գնելու, ինչպէս նաեւ գիւղատնտեսական մեքենաներ Մ. Նահանգներէն»:

ԼՈՆՏՈՆ 800 հրասայլ եւ հակօդային հրթիռներ պիտի ծախէ Իրանի: Նախապէս մերժած էր զէնք յանձնել Իրաքէն՝ զայն նկատելով պատերազմի մէջ գտնուող երկիր:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ա.

Իտալիոյ ազգային վերածնունդը կամ՝ «ռիսորճիմենթօ»ն, ինչպէս կ'ըսեն իրենք, արձանագրուեցաւ ԺԸ. դարու վերջերը եւ, յատկապէս, Ի. դարու սկիզբները: Այդ թուականներուն է արդարեւ, որ զօրացաւ ազգային – ազատագրական շարժումը: Իտալացիներուն մօտ արդէն հասունցած էր ազգային միասնականութեան եւ բռնակալութեան լուծէն ազատագրուելու գաղափարը: Յատկանշական էր այն երեւոյթը, որ այդ ժամանակաշրջանին մեծ հետաքրքրութիւն մը ծնունդ առաւ Տանթէի շուրջ, որ առաջինը եղած էր հրապարակ դնելու երկրին միասնութեան եւ ազատագրութեան միտքը: Ֆոսքոլօ, օրինակ, «Աստուածային կատակերգու – թիւնը» կը համարէր մարգարէական գործ: Իտալական յեղափոխութեան երգիչներէն մէկը՝ Գ. Ռոսեթի, մեծ քեր – թողը նկատեց առաջին քարոզիչը: Փաստ է, որ մինչեւ ԺԹ. դարու 70ական թուականները վիպասաններն ու ազատամարտիկները խանդավառուած էին Տանթէի քաղաքական հայեացքներով: Աւստրիական բռնակալութեան դէմ ուղղուած իտալական ազգային – ազատագրական շարժումները, անցեալ դարու առաջին կէսէն սկսեալ, աստիճանաբար լայն թափ առացան: Մածծինիի եւ Կարիպալտիի գլխաւորած այդ պայքարը 1850–ին արդէն համազգային բնոյթ կրած էր:

Հայ ժողովուրդը, յատկապէս անոր արեւմտահայ հատուածը, որ կը տառապէր սուլթանական Թուրքիոյ դաժան տիրապետութեան տակ, մեծ համակրանք ցոյց տուաւ այդ շարժումին հանդէպ: Հայերը նմանութիւն կը տեսնէին իրենց եւ իտալացի ժողովուրդին ճակատագրին միջեւ: Նոյնը կը նկատէին նաեւ Իտալացիներ: Այսպէս՝ Նիքոլօ Թոմազէօ, որ անուանի տանթէագէտ մը եղած եւ իտալերէնի թարգմանած է «Ագաթանգեղոսի «Հայոց պատմութիւն»ը, գործին յառաջաբանին մէջ կը գրէ.— «Մեր երկու ազգերը, որոնք երբեմն տիրողներ էին, յետագային ենթակայական դիրքի մէջ գտնուեցան եւ բաժան – բաժան եղան: Անոնք որոշ ժամանակով կորսնցուցին նոյնիսկ իրենց լեզուին անաղարտ վիճակը, եւ այժմ տանջահար սիրով վերստին ձեռք կը բերեն զայն: Երանի թէ Հայաստանի հին յիշատակարաններու այս թարգմանութիւնները սիրոյ նոր կապ հաստատեն իրարմէ հեռու, բայց հաւատքով ու վիշտով համանման քոյր ժողովուրդներու միջեւ»:

Իտալական ազգային – ազատագրական շարժումները, Կարիպալտիի եւ Մածծինիի յեղափոխական գործունէութիւնը լայն արձագանգ գտան հայ մամուլին մէջ: Փարիզ, Մոսկուա, Վենետիկ եւ այլ քաղաքներ հրատարակուող հայերէն պարբերականները 1850–60ին ջերմ յօդուածներ եւ խմբագրականներ տուած են Իտալիոյ ներքին իրադարձութիւններուն մասին: Լոյս ընծայած են Կարիպալտիի կոչերը՝ ուղղուած Պրեշիայի քաղաքացիներուն, Սիկիլիոյ ապստամբներուն, եւայլն: Այդ խմբագրականներն ու յօդուածները, որոնք նուիրուած էին Կարիպալտիի եւ կարիպալտիականներու ազատագրական կռիւներուն, գրուած էին շունչով մը, որ միաժամանակ կը բորբոքէր արեւմտահայ երիտասարդութեան հայրենասիրական զգացումները եւ կ'ո – գեւորէր զանոնք ազատասիրական գաղափարներով:

Գլխաւորաբար Կարիպալտիի դիմագիծն է, որ հայ ժողովուրդի ազատագրու – թեան գաղափարի խորհրդանիշն է եղած: Անոր հերոսական պայքարով ոգեւորուած է Հայութիւնը: Ի զուր չէ, որ անոր կենսագրութիւնը լոյս տեսած էր հայ մամուլին մէջ դեռ 1855ին: Այնուհետեւ առանձին գիրքերով հրատարակուած են Իտալիոյ «մեծ ազատարար»ին կեանքին ու գործունէութեան վերաբերող տարբեր հեղինակներու գործերը, իսկ 1895ին Լոնտոնի մէջ «Ժողովրդական Գրադարան» մատենաշարով հրատարակուած է վաւերագրական վկայութիւններու եւ անտիպ յուշերու հիման վրայ գրուած Կարիպալտիի կեանքին պատմութիւնը՝ թարգմանուած իտալերէնէ:

Յառաջադէմ հայ գործիչներէն եւ հրապարակագիրներէն Միք. Նալբանդեան կ'ատէր աւստրիական բռնակալութիւնը: Իտալիոյ ազատագրական պայքարին մէջ կը տեսնէր հայ ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ Ռուսիոյ կողմէ ճնշուած միւս ժողովուրդներուն փրկութիւնը: Իր նամակներուն եւ յօդուածներուն մէջ ան ջերմ տողեր նուիրած է իտալական ազատա – գրական շարժումներուն, մասնաւորա – պէս Կարիպալտիի: Այն կարծիքը կայ, որ Նալբանդեան, ոգեշնչուած այդ շարժումներով, իր արեւմտահայ համա – խոհներուն հետ՝ Սվաճեան, Ս. Թագւորեան, Ստ. Ոսկան եւ ուրիշներ, ծրագրած էր Իտալացիներու օրինակով գաղտնի ընկերակցութիւններ կազմել եւ անոնց միջոցով պայքարիլ Թուրքիոյ դէմ՝ Հայութեան ազատագրութեան համար: Նալբանդեանի համախոհները ոմանք նոյնիսկ նամակագրական կապեր հաս – տատած են իտալական շարժման ղեկավարներուն հետ: Կ'ենթադրուի, թէ Նալբանդեան հանդիպում մը ունեցած է Մածծինիի հետ:

Նալբանդեան այնքան ոգեւորուած էր այդ շարժումով, որ 1895ի ծանօթ ճակատամարտին առիթով գրեց իր «Իտալացի աղջկան երգը» հայրենասիրական բա – նաստեղծութիւնը, որով կոչ կ'ուղղուէր Իտալացիներուն՝ խորտակել Աւստրիոյ բռնակալութիւնը: Նալբանդեանի այդ բանաստեղծութիւնը միաժամանակ կոչ մըն էր ուղղուած հայ ժողովուրդին՝ ազատագրուելու թրքական լուծէն: Այդ բանաստեղծութիւնը, որ յետագային ժողովրդական երգի վերածուեցաւ (*), Հայութեան մէջ լայն տարածում գտած եւ ամէնէն սիրուած երգերէն է:

Ուրիշ հայ գրողներ եւ բանաստեղծներ եւս ոգեւորուած են այդ շարժումով: Հայ բանաստեղծներէն շատեր գրած էին հայրենասիրական, ազգային – ազատագրա – կան գաղափարներով տոգորուած բա – նաստեղծութիւններ, որոնք կ'երգուէին իտալական հայրենասիրական երգերու եղանակներով, եւ ժամանակի ընթացքին հայացուելով մ ո ւ տ ք գործած է հայ ժողովրդական երաժշտութեան գանձարանը:

Ս. ԲԱՐՍԱՅԵԱՆ

(*) «Մեր հայրենիք»:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,

ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Բ.

Խորհ. Միութեան իններորդ հնգամեայ ծրագիրը յատուկ ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ աշխատանքի արտադրողականութեան հարցը, զայն նկատելով հիմնական ազդակներէն մէկը տնտեսական յառաջընթացի:

Աշխատանքի մեքենայացման, նոր թեքնոլոժիի օգտագործման եւ գործին կազմակերպման ճամբով է, որ կը յուսացուի մէկ կողմէ բարձրացնել արտադրութեան քանակը եւ, միւս կողմէ, կրճատել աշխատող բազուկներու թիւը:

Աշխատանքի արտադրողականութիւնը, համաձայն նախագծուած ծրագրին, պէտք է աւելնայ 39 տոկոսով արդիւնաբերութեան ճիւղին եւ 38 տոկոսով գիւղատնտեսութեան հանրային մարզին մէջ 1975–ին: Գալով շինարարութեան՝ ան պէտք է կազմէ 37 տոկոս: Աւելի յստակ պատկերացումի համար թուենք, թէ 1960ին 267 հոգի կ'աշխատէր արտադրելու համար մէկ միլիոն ռուբլի արժողութեամբ ապրանք, իսկ 1970ին՝ նոյն քանակի ար – տադրութեան համար՝ 150 անձ: Արդ 1975ի համար կը նախատեսուի այդ թիւը վերածել 113ի:

Աշխատանքի մեքենայացման, նոր թեքնոլոժիի հաստատման հարցին կարգաւորումը բաւական դժուար է: Մասնաւորելով մեր խօսքը Հայաստանի շուրջ նկատել տանք, թէ Ա. Քոչինեան անդրադառնալով այս խնդրին տարեսկիզբին կը յայտարարէր «ՀԿԿ Երեւանի կազմակերպութեան 33րդ կոնֆերանսում», թէ «քաղաքում (խօսքը Երեւանի մասին է) բանուորների միայն 40 – 45 տոկոսի աշխատանքն է մեքենայացուած: Նոյնիսկ տեխնիկական առաջընթացի ավանգարդում քայլելու կոչուած այնպիսի ձեռնարկութիւններում, ինչպիսիք են կիսահաղորդիչների, մետաղակերամիկայի փորձնական, էլեկտրատեխնիկական, էլեկտրաշարժիչների, լուսատեխնիկական գործարանները, արտադրական պրոցեսների մեքենայացման աստիճանը ցածր է Երեւանի միջին ցուցանիշներից»: («Սով. Հայաստան», 1971 Յունուար 28):

Աշխատանքի արտադրողականութեան բարձրացումը եթէ նախատեսուած տոկոսները արձանագրէ՝ այդ պարագային կարելի պիտի ըլլայ միայն 4,7 միլիոն անձ աւելցնել աշխատող ձեռքերու վրայ, հնգամեակին: Մինչդեռ, եթէ չափանիշ մնար 1970ի արտադրողականութիւնը, հարկ պիտի ըլլար աւելցնել 37 միլիոն աշխատող ձեռք: Կը հետեւի ուրեմն, ինչպէս կը հաստատէ ծրագիրը, թէ աշխատանքի մեքենայացման եւ թեքնիք հարցերու կարգաւորման շնորհիւ 32 միլիոն մարդու «խնայողութիւն» մը պիտի արձանագրուի:

Այս հարցին լուծումը խիստ կարեւոր է Խորհ. Միութեան համար, քանի որ 1971–1975ին տասը միլիոն անձ միայն պիտի թեւակոխէ աշխատանքի տարիքը: Արդ, եթէ ծրագրին նախատեսութիւնը իրա – կանութիւն չդառնայ՝ խորհրդային արտադրական տնտեսութիւնը 27 միլիոն աշխատող ձեռքի պակաս պիտի ունենայ, մինչդեռ իրականացման պարագային՝ 4,7 միլիոնը պիտի աշխատի երկրին արտադրական ճիւղերուն մէջ, իսկ մնացեալ հինգ միլիոնը պիտի ապահովէ ոչ–ար – տադրական ճիւղերու աշխատանքը (լուսաւորութիւն, առողջապահութիւն, սպասարկութիւն, եւայլն):

Արդիւնաբերութեան ճիւղի 1975ի արտադրութեան աճը, 1970ի համեմատու – թեամբ, 38էն 64 տոկոս կը նախատես – ուի: Հայաստան բարձրագոյն դիրքի վըրայ կը գտնուի իր 64 տոկոսով: Խորհրդային 15 հանրապետութիւններէն միայն Թուրքմենիստանն է, որ նոյն տոկոսը կ'առաջադրէ: (Վրաստան՝ 44, Ազրբէջան՝ 46):

Գիւղատնտեսութեան արտադրութեան մարզին մէջ Հայաստան իր 32 տոկոսով թէեւ ամէնէն բարձր դիրքը չի գրաւեր, սակայն, այնուամենայնիւ, կը նկատուի լաւագոյններէն մէկը՝ բարձրագոյնը ըլլալով 36 տոկոս Մոլտավիոյ համար (Վրաստան՝ 27, Ազրբէջան՝ 35):

Հնգամեայ ծրագրին հետապնդած գըլխաւոր նպատակէտը կը մնայ Ուրալէն դէպի արեւելք տարածուող լայնածիր հողամասին օգտագործումը, յատկապէս

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Մինչեւ նրա Թաւրիզից հեռանալը մի քանի անգամ առիթ եմ ունեցել նրան տեսնելու: Մէկ երկու անգամ եղել եմ մօտը Ս. Վրացեանի հետ: Լուռ վկայ եմ եղել նրանց խօսակցութեան՝ անախորժ զգացմունքներով:

Այդ խօսակցութիւնների ոչ սկիզբը, ոչ էլ վախճանը ինձ ծանօթ են. սկսուած վէճի, տարաձայնութեան շարունակու – թեանն եմ ներկայ եղել: Մարդիկ ու անունները, որոնք տրւում էին վէճի ժամանակ եւ, որքան հասկանում էի, դէպի որանք ունեցած տարբեր վերաբերմուն – քից էլ ծագել էր տարաձայնութիւնը, հետաքրքրութիւն չեն ներկայացնում: Հետաքրքրականը մեր այդ երկու ընկերների խօսակցութեան — տարաձայնու – թեան մէջ նախ նրանց վերաբերմունքն էր դէպի պետական – ընկերային երեւոյթներն այն օրերին եւ ապա՝ նրանց արտայայտութիւնների ձեւը, եղանակը, արդիւնքը, որ մի որոշ չափով դրսեւորում էր նրանց նկարագրի պատկերը:

Լսելով նրանց դատողութիւնները, ես հեռաւոր կերպով նշմարում էի երկու տեսակէտների բախում, որը ինձ համար լիովին պարզուեց, երբ ես կարդացի Ռուբէնի «Յիշատակներ»ի վերջին հատորը: Դրանք էին՝ կուսակցական – յեղափոխական եւ պետական տեսակէտներ, որոնցով նրանք մօտենում էին հանրային արժէք ներկայացնող հարցերի լուծման: Ռուբէնը կանգնած էր առաջին տեսակէտի վրայ, իսկ Վրացեանը՝ երկրորդ: Այստեղից էլ նրանց տարբեր վերաբեր – մունքը դէպի մեր հասարակական գործիչների վարմունքները, վարքագիծը:

Այն, ինչ որ Վրացեանը կամ կառավարութիւնը անթոյլատրելի էր համարում, Ռուբէնը, իբրեւ կուսակցութեան բար – ձրագոյն մարմնի անդամ – ներկայացուցիչ, ան թոյլատրելի էր համարում եւ կոպտօրէն դատապարտում Վրացեանի անզիջողութիւնը: Վրացեանը, աթոռը ձի շինած ու յենած նրա թիկունքին, անվրդով լսում էր Ռուբէնի ջղայնացած, երբեմն վիրաւորական արտայայտութիւնները եւ սահմանափակւում հատուկտոր սառնասիրտ պատասխան – հերքումնե – րով: Ռուբէնը ջղայնանում էր, որ Վրացեանը չէր վիճում ու չէր համաձայնում իրեն հետ, երբեմն դիմելով անպարկեշտ, անվայել արտայայտութիւնների:

Մի անգամ էլ, երբ նորից սկսուեց նրանց միջեւ ինձ համար այդ անախորժ խօսակցութիւն – վէճը, ես պառկեցի թախտի վրայ, երեսս դէպի պատ եւ «քնեցի»՝ մտքումս դժգոհ նրանցից:

Երբ դադարեցին վիճել, ես շարունակեցի մնալ «քնած» վիճակում, մի տեսակ ծածկելով վատ տրամադրութիւնս:

Մէկ էլ՝ շը՛փ — մի սոսկալի հարուած յետոյքիս.

— Ես քեզ «քնել» ցոյց կը տամ:

Ցաւից ծլունկ եղայ տեղիցս ու այ – րուածի պէս յարձակուեցի Ռուբէնի վըրայ՝ խինդ ու ծիծաղ պատճառելով երկուսին էլ...:

×

Չեմ յիշում ո՛ր ամիսն էր: Լսեցի որ Ռուբէնը պատրաստւում է Թաւրիզը թողնել եւ Եւրոպա անցնել: Գնացի մօտը:

— Լսել եմ, որ թողնում ես Թաւրիզը: Եկել եմ մնաս–բարեւ ասելու եւ բարի ճանապարհ մաղթելու:

— Դեռ հոս եմ, բայց շուտով մեկնելու եմ: Լաւ եղաւ, որ եկար: Ես կ'ուզէի մի երկու հոգի Թաւրիզից առնել հետս: Մէկը Զօլոն է (Երկրի իր գլնուոր ֆէտայիներից), կենդանի պատմութիւն է. թող գնա պատմի իր տեսածն ու արածը, գիտցածը: Մտածում եմ նաեւ Նիկոլի (Աղբալեան) մասին: Խօսիր հետը, եթէ համաձայն է, թող պատրաստուի:

Երբ այդ մասին խօսեցի Նիկոլի հետ, նա ինձ զարմացրեց իր վերաբերմունքով դէպի Ռուբէնի առաջարկը: Զոր ու ցամաք մերժեց:

— Պատճա՞ռը:

— Վստա՞հ ես, որ ճանապարհի կէսին ինձ չի թողնի եւ ինքը չարունակի...

Սիրտս ցաւեց:

— Ինչե՛ր ես ասում, Նիկո՛լ, ի՞նչպէս կարելի է...

— Ես այդ վստահութիւնը չունեմ. Ռուբէնին ճանաչում եմ: Նրանից նման բան կարելի է սպասել, — նորից չոր ու անառարկելի եղանակով պատասխանեց Նիկոլը:

Աւելորդ համարեցի այլեւս այդ մասին խօսել: Նիկոլին լաւ էի ճանաչում: Նման պարագաներում կամակոր էր, իսկ ընդհանրապէս իր խօսքերի արժէքը գիտցող բացառիկ մէկն էր եւ վերին աստիճանի արդարամիտ: Ապրել եմ հետը, վայելել եմ ոչ միայն իր համակրանքը, այլ եւ մտերմութիւնը: Անվերապահ վստահու – թիւն եմ ունեցել նրա հանդէպ: Այսու – հանդերձ, նրա հետ, այդ դէպքում անկարող էի համաձայնել. այո՛, անկարող էի: Բայց նոյնպէս անկարող էի նրան տարհամոզել: Այս էր պատճառը, որ այնուհետեւ (թէեւ ամէն օր տեսնում էի Նիկոլին) ոչ մի անգամ փորձ չարեցի՝ իմանալու համար իր աւելի քան տարօրինակ վերաբերմունքի պատճառը:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(14 – Շար.)

բնական աղբիւրներու շահագործման ճամբով:

Սիպերիոյ հսկայ տարածութիւնը, իր հարուստ ընդերքով, կը մնայ տնտեսապէս շահագործելի վայր մը:

Բնական կազի ճարտարարուեստի նախարարը՝ Ալեքսէյ Կորտինով, խօսելով հնգամեայ ծրագրին մասին կը յայտարարէ, թէ մինչեւ 1975 յաւելեալ 35·000 մղոն կազուղի պիտի հաստատուի երկրին մէջ (ներկայիս՝ 40·000 մղոն):Ասոր մեծ մասը ծրագրուած է հաստատել Սիպերիոյ հիւսիս – արեւմուտքը եւ Կեդրոնական Ասիա, ուրկէ անոնք պիտի երկարին մինչեւ Եւրոպական Ռուսիա եւ, յետագային, Արեւմտեան Եւրոպա:

Խորհրդային Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամներէն Նիկոլայ Մելնիկով դեռ վերջերս, Մայիսին, կ՚առաջարկէր լայնօրէն օգտագործել Սիպերիոյ ածխահանքերը՝ ելեկտրական արտադրութեան համար: Ածխահանքերու կարեւորագոյն կեդրոնները՝ Կանսկ–Աչինսկ եւ Էկիպաստուզ կը գտնուին Ղազախստանի եւ Սիպերիոյ մէջ:

Երկու օրինակներ, որոնք յստակ պատկերացում կու տան այդ շրջաններուն ներկայացուցած արժէքին մասին, խորհրդային տնտեսութեան համար:

Արդէն Կոսիգին կը շեշտէ, թէ «արտադրողական ուժերու տեղաբաշխումը պիտի արագացնէ բնական աղբիւրներով հարուստ արեւելեան եւ հիւսիսային շրջաններու զարգացումը: Հնգամեակի վերջը Ուրալէն դէպի արեւելք տարածուող շրջաններու արտադրութիւնը երկրին ամբողջ արդիւնաբերական արտադրութեան մօտաւորապէս մէկ հինգերորդը պիտի կազմէ»:

Արտաքին առեւտուրի հարցը կարեւոր տեղ կը գրաւէ Կոսիգինի ներկայացուցած ծրագրին մէջ, ինչ որ յատկանշական երեւոյթ է անկասկած: Արդարեւ, առաջին անգամ է, որ նման առիթով կարեւոր տեղ կը յատկացուի այս հարցին: Ասիկա կը բացատրուի այն իրողութեամբ, որ ապագայ մեծ ծրագիրներու եւ, յատկապէս, երկրին հիւսիսային ու արեւելեան շըր – ջաններու զարգացման համար նշանակելի դեր կրնայ կատարել արեւմտեան աշ – խարհը իր վարկերով, թեքնոլոժիով, առեւտրական կապերով ու փոխանակու – թիւններով:

Յիշենք, որ այս իմաստով արդէն լուրջ աշխատանքներ կը կատարուին, որոնցմէ մանք յաջողութեամբ պսակուած են:

Առաջին կարգի վրայ կուգան, բնականաբար, ընկերվարական երկիրները, ո – րոնց հետ հաստատուած առեւտրական կապերն ու տնտեսական համագործակ – ցութիւնը պիտի ընդլայնի 50 առ հարիւր համեմատութեամբ, այս հնգամեակին:

Կոսիգին, այնուամենայնիւ, չեշտը կը դնէ արեւմտեան աշխարհի հետ ստեղ – ծուած ու դեռ ստեղծուելիք առեւտրական կապերուն վրայ, երբ կ՚ըսէ.— « Արեւմուտքի երկիրներու հետ հաստատուած յարաբերութիւնները նոր կարելիութիւններ կը ստեղծեն: Խօսքը կրնայ վերաբերիլ արտասահմանի փիրմերու եւ դրամատուներու հետ փոխադարձ շահով առաջնորդուող համագործակցութեան այնպիսի մեծ տնտեսական հարցերու մշակման ասպարէզին, որոնք կապ ունին խորհ. Միութեան բնական աղբիւրներու օգտագործման, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու կառուցման, թեքնիք նոր լուծումներ գտնելու խնդիրներուն հետ»:

Ահա թէ ինչո՛ւ Կոսիգին նկատել կու տայ, թէ Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է զարգացնելու իր առեւտրական եւ տնտեսական կապերը Ֆրանսայի, Ֆինլան – տայի, Դաշնակցային Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Քանատայի, Ճափոնի, Շուէտի, Նորվեկիոյ, Դանիոյ եւ «միւս արդիւնաբերական դրամատիրական երկիրներու հետ»: Այլ մանաւանդ Մ. Նահանգներուն հետ, որուն մասին կ՚անդրադառնայ ա – ռանձնապէս, նկատել տալով, թէ յարդ. գոհացուցիչ պատկեր չի կազմեր այդ կապը ու երկու երկիրներն ալ լայն հնարաւորութիւններ ունին ընդարձակելու իրենց տնտեսական ու առեւտրական յարաբերութիւնները:

Նկատել տանք իբրեւ յատկանշական երեւոյթ, որ Գերագոյն Խորհուրդի նիս – տին ներկայ կը գտնուէր Մ. Նահանգներու Արտաքին Առեւտուրի Նախարարը՝ Մ. Սթանս, որպէս հրաւիրեալ:

Աւելցնենք, որ Ամերիկացիք կը յուսան մինչեւ 1980 տասնապատկել առեւտուրին տարողութիւնը իրենց եւ Խորհ. Միու – թեան միջեւ, զայն հասցնելով երկու միլիառ տոլարի: Ծշդենք, որ անցեալ տարի 200 միլիոն տոլար եղած է:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Նոյեմբեր 27ին շքեղ ճաշ մը տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշնակ – ցութեան 81րդ տարեդարձին առթիւ: Ներկայ գտնուեցան պետական դէմքեր՝ Լիբանանի նախկին նախագահ Քամիլ Շամուն, Շէյխ Խալիլ Խուրի, Սայէպ Սալամ, Ռէմոն Էտտէ եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ պետական հայ երեսփոխանները: Խօսեցան Մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ ընկ. Սարգիս Զէյթլեան:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ Նոյեմբեր 28ին ոգեկոչումի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ Պարոյր Սեւակի յիշատակին, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Մշակութային Միութեան: Հանդիսութեան ներկայ գըտնուեցաւ ՄԱԿի պատուիրակութեանց հայ անդամները, որոնց կարգին Փրոֆ. Արամայիս Մնացականեան, որ նաեւ խօսք առաւ օրուան երկու գլխաւոր բանախօսներու հետ: Նախագահեց Արամ Հայկազ, որուն բացման խօսքէն ետք, «Սեւակ՝ մարդը եւ գրագէտը» նիւթին մասին խօսեցաւ Յակոբ Կարապենց (հայերէ – նով), իսկ «Սեւակ եւ իր ժամանակակիցները» նիւթին մասին անգլերէն խօսեցաւ Խաչիկ Թէօլէօլեան:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ թերթեր՝ «Նիւ Եորք Թայմզ», «Թայմ», «Նիւ Եորք Փոստ» եւ «Շիքակօ Տէյլի Նիուզ», ինչպէս նաեւ գերման թերթեր շահեկան գրութիւններ լոյս ընծայեցին Գէորգ Էմինի հետ իրենց թղթակիցներուն ունեցած տեսակցու – թիւններուն մասին: Բանաստեղծը ներկայիս Մ. Նահանգներ կը գտնուի:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ պաշքէթպոլի աղջկանց ախոյեանութիւնը ապահովեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը՝ 53–24 արդիւնքով պարտութեան մատնելով «Անդրանիկ»ի կազմը:

ԹԵՀՐԱՆԻ և Նոր Ջուղայի մէջ մեծ յաջողութեամբ Րաֆֆիի «Ոսկի աքաղաղը» եւ Լ. Շանթի «Ինկած բերդի իշխանուհին» ներկայացուց Պէյրութի «Գ. Իփէկեան» Թատերախումբը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Դեկտեմբեր 8ին բա – ցումը կատարուեցաւ լիբանահայ արուեստագիտուհի՝ Արաքսի Զարխուտեանի նըրկարներու ցուցահանդէսին: Սեդա Մա – նուկեան, իր կարգին, իր նկարները կը ցուցադրէ Պէյրութի մէջ: Նկարիչ Տիգրան Տարեանի գործերուն ցուցադրու – թիւնը հետաքրքրութիւն ստեղծեց Լիբանանի արուեստասէր շրջանակներուն մօտ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Նոյեմբեր 21ին շքեղ հանդիսութեամբ տօնակատարուեցաւ Պոլսոյ Գալֆայեան Տան 105րդ տարեդարձը: Հաստատութեան մատրան մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Շնորհք պատրիարք: Խնամակալութեան տեղեկագիրը կար – դացուեցաւ, որու ընթացքին յայտարարուեցաւ, թէ հաստատութեան ապասեփականացումէն ետք, եթէ քանդուի շէնքը, գասաւանդութիւնները պիտի շարունակուին այլ շէնքի մը մէջ:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ Նոյեմբեր 7ին, հանդիսաւոր շուքով եւ կրօնական արարողութեամբ տեղի ունեցաւ տեղւոյն Հայ կաթողիկէ համայնքին նոր կառուցելիք եկեղեցիին հիմնարկէքը: Յաւարտ պատարագի, նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ հողամասին վրայ, բանակի նուագախումբը նուագեց Արժանթինի փառերգը եւ «Մեր Հայրենիք»ը: Հուսկ ուրեմն խօսած են Յարութիւն Ծ. Վրդ. Թէքէեան եւ Կղեմէս Վրդ. Մալճեան:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Մխիթարեան Ուխտի արբահայրը՝ Պօղոս Վրդ. Անանեան Նոյեմբեր 13ին Պուէնոս Այրէս ժամանեց: Արբահայրը, Նոյեմբեր 20ին, նախագահեց Մխիթարեան վարժարանի նորակառոյց շէնքի բացման հանդիսութեան:

Պօղոս Վրդ. Անանեան Վենետիկ վերադարձաւ Դեկտեմբերի սկիզբը:

ՕՏԱՐ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ՀԱՇԻՒԸ

—O—

Ես նստած էի անոր քովը հանրային պարտէզին մէջ: Ան գեղեցիկ էր, երիտասարդ, թուխ դէմքով:

— Ձե՞ք փափաքիր սրճարան երթալ ինծի հետ, հարցուց ան:

Ես վայրկեան մը մտածելու իրաւունք խնդրեցի եւ, գրպանէս թուղթ ու մատիտ հանելով, սկսայ հաշուել.

Սուրճ եւ կարկանդակ 6 գլոտի

Թաքսի 10 գլոտի

Ծաղիկներ 30 գլոտի

Ճաշարան 80 գլոտի

Զբօսանք նաւակով 20 գլոտի

15 անգամ գիշերապահին դուռներ բանալ տալու համար 75 գլոտի

Մատանի 750 գլոտի

Արձակուրդ ծովափին 8000 գլոտի

Պսակի մատանիներ 900 գլոտի

Հարսնիք 6000 գլոտի

Աման–չաման 1200 գլոտի

Նորածինի փալաս–փուլուս 450 գլոտի

Օրօրոց 300 գլոտի

Մուշտակ եւ զգեստներ 7200 գլոտի

Մանկասայլակ 600 գլոտի

Խաղալիք 3600 գլոտի

Դպրոցական պայուսակ, տետրեր 2500 գլոտի

Երախայի մահճակալ 300 գլոտի

Երախայի երկրորդ մահճակալ 300

Դեղ 2000 գլոտի

Վերարկու, կօշիկ 70·000 գլոտի

Երախայի երրորդ մահճակալ 300 գլոտի

Խնէթանոց 3·000 գլոտի

Ցուցակին մէջ, անկասկած, մոռցուած բաներ ալ կային: Ես կրկին աչք նետեցի ցուցակին վրայ եւ տեսայ որ շատ բծախնդիր չեմ ու շատ բաներ չեմ տեսած: Օրինակ՝ ո՞ւր են զոքանչին համար գրնուելիք նուէրները: Իսկ հարսնիքի տագրձներու նուէրնե՞րը... կամ ամուսնալուծման ծախքերը...

Ես նոյնիսկ չփորձեցի հաշուել ամբողջ գումարը: Որքան կրնայի քաղաքավար ձեւով գլխու շարժում մը ըրի գեղեցիկ, երիտասարդ, թուխ դէմքով աղջկան եւ ըսի.

— Ներողամիտ եղէք, բայց ես շատ զբաղած եմ:

ԵԱՆՈՒՇ ՕՌԵՆԿԱ
(լեհ գրագէտ)

Նոր Տարուան Առթիւ
ՅԱՌԱՋ
ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱԵՒՇԷ ՀԱՆԸՄ

Տասնըշորս իրարու նման սենեակներ ամէն գիշեր իր ներկայութիւնը կը պահանջէին: Ասոնց ամէն մէկին մէջ ժամու մը չափ կը քնանայ, ապա կ՚ելլէ եւ ուրիշ մը կ՚երթայ, ու այսպէս ամբողջ գիշերը գիշերաշրջիկի մը նման կը թափառի:

Ասիկա կ՚ընէ որպէսզի հաւանական մարդասպանը չգիտնայ թէ ուր պիտի կարողանայ զինքը գտնել, սակայն այն ննջասենեակներուն դրութիւնը այնքան բարդ է որ ինքը անգամ ո՛ւր գտնուիլը չի հասկնար, եւ ասիկա ամէնէն հոգե – բանականն է, որովհետեւ պահպանութիւնը հոդ այնպէս է որ, իրեն համար այլեւս ուրիշ պատճառ մը չկայ պահուելու եթէ ոչ ինքն իր շուքէն:

Իր պահապաններէն միայն երկուքը իր բացարձակ վստահութիւնը կը վայելեն:

Ալպանացի Թահիր փաշան եւ արաբ Իզէթ փաշան:

Առաջինը երկար մօրուքով յաղթանդամ ծերուկ մըն է որ միշտ ոսկեզարդ ալպանական տարազ մը կը կրէ: Այս ծերուկը Ն. Վեհափառութեան նախագաւիթին մշտնջենական շունն է եւ իր երաշխաւորութեամբը փորձուած երեսուն Ալպանացիներ կը պահէ:

Թահիր սաստին կարգերէ էր որ այս ատիճան հասաւ: Ան Սուլթանին հօրը գալտըրըմներէն էր եւ աստիճանաբար մինչեւ անոր ննջասենեակը հասաւ:

Թրքական շրջանակներու մէջ ծերու – կին Սուլթանին վրայ ունեցած ազդեցութիւնը առակի կարգ անցած է. վէզիրներ կը բարձրացնէ ու կ՚իջեցնէ այն դիւրութեամբ որ կը վերցնէ կամ կ՚իջեցնէ մէկ ոտքը միւսին վրայէն: Ատոր համար Եըլտըզի–քէօշկը մտնող մը վեհապետին ակնարկէն զողալու սկսելէ առաջ, կը սկսի արքայապահին ակնարկէն դողալ: Այս – պէս կրնայ ըսուիլ թէ Թահիր վախի նախամարդիկն է:

Սակայն կ՚ըսեն թէ հակառակ որ ծերուկ Ալպանացին ագէտ եւ կոշտ մէկն է, կորովամիտ ու բարի է եւ երբեք վեհապետին վրայ ունեցած իր ազդեցութիւնը չարաչար գործածած չէ:

Միւսը, արաբ Իզէթ փաշան, արաբական տարրին պետն ու Թահիրի հակա – ռակորդն է: Այս երկուքին հաւատարմութիւնը իրարու բոլորովին հակառակ ձեւով մը կը յայտնուի: Ալպանացին կը հանդարտեցնէ, իսկ Արաբացին միշտ մըտատանջութիւն ու կասկած կը ներշնչէ:

Այս քիչ մը բաները արդէն ըստ բաւականին կրնան ճշդել այն թատերաբեմը որուն վրայ ներկայ պատմութիւնը նախասահմանուած է դեր մը խաղալու:

Որովհետեւ ոչ մէկը կարող չէ Եըլտըզի քէօշկին վրայ աւելի բան մը ըսել ատնց չափազանցութեան տարուելու:

Անոնք որ անկէ ներս մտած չեն հեռաւորութեան պատճառաւ, չեն կրնար կատարեալ տեսնել, իսկ անոնք որ ներս մտած են, անոնք ալ վախերնէն չեն կըրնար տեսնել. վախը տեսողութեան դէմ հեռաւորութենէն ուժով կը պայքարի:

Եըլտըզի քէօշկը երկրէս հեռադէտով նշմարուած լուսինին հետ կրնայ բաղ – դատուիլ որուն վրայ անոր բնակիչներէն աւելի կատարեալ գաղափար մը տալու կարող անձերը անշուշտ միայն աստղա – բաշխները կրնան ըլլալ:

ԺԷ.

ԱՐԻՒՆԸ

Գիշերուան ժամը տասնըմէկն էր: Սուլթանը գզրոցը բաց սեղանի մը առջեւ, ցած տիվանի մը վրայ երկնցած՝ իր հաւատարիմ քարտուղարին ընթերցումը մըտիկ կ՚ընէր որ եւրոպական թերթերէ թարգմանաբար հատուածներ կը կար – դար:

Համիտ ընթերցուած հատուածները եւ մասնաւորապէս իր վրայ խօսողները ուշադրութեամբ մտիկ կ՚ընէր:

— Կը բաւէ Իզէթ, ըսաւ յանկարծ կարդացող քարտուղարին, իր դիմացը կախուած ժամացոյցը դիտելով:

Իզէթ փաշա ընթերցանութիւնը դադ – րեցուց եւ թերթերը ծալելով զսպանակէ մղուածի նման ոտքի ելաւ:

— Վեհափառ տէրս հանգչի՞լ կ՚ուզէ, հարցուց Իզէթ:

— Այո, պատասխանեց վեհապետը գըլխու շարժումով մը:

Եւ միեւնոյնատեն ձեռքովը սեղանին վրայ գտնուած կոճակ մը կոխեց:

Յանկարծ դրան սեմին վրայ բարձրա – հասակ ու յաղթանդամ սենեկապան մը երեւցաւ որ կը ջանար համազգեստին կուրծքին վրայի կոճակները կոճկել:

Ի տես ատոր, Սուլթանը տեղէն վեր ցատկեց, չանթի մը արագութեամբ բաց գզրոցին մէջէն ատրճանակ մը առաւ եւ ձեռքի արագ շարժումով մը փողը անոր վրայ ուղղեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լեւոն Համբարձումեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին սըրահի շինութեան կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Հրանդ Սամուէլ 1000 Փր.:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ԱՌԹԻՒ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՀ. ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի 19 Դեկտ. Պուլվար Օտոյի եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ ընդհ. հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյ մէջ ծառայած բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, Թաղ. Խորհուրդի հանգուցեալ բոլոր անդամներուն, որոնք 1925էն ի վեր շրջանիս մէջ գործած ու անցած են:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30, սկիզբ պատարագի 10, քարոզ 11, մատաղօրհնութիւն 11,15, հոգեհանգիստ 11,30ին:

Կոչ կ'ըլլայ Թաղին բոլոր Հայերուն, որպէսզի Դեկտ. 19ին անխտիր գան եկեղեցի, մաս ու բաժին առնելու համար պատարագէն ու մատաղէն եւ նաեւ յարգելու համար յիշատակը ննջեցեալներուն եւ հաղորդուելու անոնց հետ:

ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՇԱՒԻԼ.— Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս Կիրակի օր ժամը 14–30ին հայ դպրոցի սրահը: Զեկուցում պատգամաւորական ժողովի եւ վարչութեան ընտրութեան:

Ժողովի վերջաւորութեան պիտի ըլլայ թէյի սպասարկութիւն: Կը հրաւիրուին նաեւ Կապոյտ Խաչի համակիր տիկիններ եւ օրիորդներ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երկու հոգինոց հայ ընտանիքի մը մօտ ծառայելու համար կը փնտռուի միջին տարիքի կին մը լաւ պայմաններով:

Դիմել Տիկին Զալեանի
21 Rue Cujas, PARIS (5e)
Tél. : ODE. 53-68

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սեբաստացի (Արթին) Հաճի Պեկիրճեան, կնոջ անունը Նազելի, մեծ աղջկան անունը Մինէրէ (իր ամուսինը Խարբերդցի սափրիչ է), պզտիկ աղջկան անունը Ճէրիէ:

Այս ընտանիքը Մարսէյլ Պօմոն կը գտնուէր 20–25 տարի առաջ:

Լուր ունեցողը թող բարեհաճի գրել հետեւեալ հասցէին.—
Vahan BARDAKJIAN
28, Rue Arago — 69 - DECINES

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 11 Դեկտեմբեր ժամը 15ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ 18 Դեկտ. ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ): Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի ժամը 16ին Տիկին Մուսայեանի բնակարանը, 12 Ռիւ Լուի Փասթէօր, Պանեէօ, էսքալիէ 5: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ

Փրատոյի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին, թէ 19 Դեկտեմբերի Կիրակին, Ս. Յակոբի տօնին առթիւ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը կատարէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ձեռնադրութիւնը կիսասարկաւագներ Վռամ Սիմէոնեանի եւ Սիմոն Միքայէլեանի, կընքահայրութեամբը Պ. Պ. Արշամ Պապայեանի եւ Յակոբ Փափազեանի:

Յաւարտ պատարագի՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ ՊԱԼԱՔԵԱՆ Սրբազանի, բարերար Վ. ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ, Տոքտ. ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆԻ, ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ, ԱՐԱՄ եւ ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ, ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆԻ, ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆԻ եւ բոլոր հանգուցեալ տիրացուներու եւ գործիչներու հոգիներուն համար, որոնք ծառայեցին եկեղեցիին եւ ազգին:

Յետ պատարագի ժամը 13ին մասնաւոր ճաշ ի պատիւ նորընծայ սարկաւագներուն, Ռօինկ Քլիւպին մէջ 34 Պուլվառ Շառլ Լիվոն, Մարսէյլ 7րդ: Ճաշի մասնակցութիւն 25 Փր.:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը խուռներամ ներկայութեամբ պատուելու տօնը, ինչպէս նաեւ քաջալերելու եկեղեցւոյ ծառայութեան կանչուած նորընծայ աւագ սարկաւագներու նուիրաբերումը:

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԱՀԱՅԵՐՈՒ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Վարչութիւնը պարտականութիւն կը նկատէ հաղորդել իր յարգոյ անդամներուն եւ իր հանդէսները քաջալերող ազգայիններուն թէ յառաջիկայ Յունուարին իր սարքելիք աւանդական Ծննդեան Տօնածառը այս տարի տեղի պիտի չունենայ բանաւոր պատճառներով:

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն–Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620–1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պեռչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք
կանխավճար 75 Փր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Նոյեմբեր 25էն Դեկտ. 10 ՄԻԱՅՆ
450 փր.
փոխանակ 525ի

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — 92 - SEVRES — 027-18-28

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՃԱՇ-ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, 12 Դեկտ. ժամը 16,30ին
Կազմակերպուած վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ

ԵՐԳ — ՊԱՐ — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ — ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Մասնակցութեամբ
Նաւասարդ պարախումբին — Ժիրայր Մելքոնեանի — Պետիկ Պետիկեանի
եւ վարժարանի աշակերտներուն

Ընտանեկան զուարթ միջավայր
Ճոխ վիճակահանութիւն

Ներկայ բոլոր մանուկները խաղալիքներ պիտի ստանան Կաղանդ Պապայի ձեռքէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — PARKING ASSURE

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Խոսրովուհի Գույումճեան իր եղբօր՝ Հրանդ Գույումճեանի մահուան 5րդ տարեդարձին ի յիշատակ 60 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ'Էթիէնի Հայ Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տիկին Ուզունեան (Լիոն) 100, Տիկին Սուճեան 50, Տիկին Ծընկըրըրեան 150, Տիկին Սահակեան 250 Փր.:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարելիցը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ:

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սերովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը զետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ:

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10:

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Մարսէյլի Մշակութային Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ճաշին՝ Բարեկենդանի ուրախ առթիւ:

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

PARIS

Grande Semaine Arménienne

DU 17 AU 29 DECEMBRE

de 11 h. à 21 h., au Centre Commercial Souterrain du plus Grand Parking d'Europe — Shopping Foch-Terminal : angle rue de Presbourg et Av. Foch — Place Charles de Gaulle, anc. Pl. de l'Etoile — Par la périphérique prendre l'Avenue Foch à la Porte Dauphine — Le 23, 24 et 29 NOCTURNE jusqu'à 22 h. — Pour vos cadeaux de fin d'année, grand choix de Livres et Disques pour les enfants de tous âges !

Trois fois plus d'articles que lors de notre première exposition ! Tapis Arm. et notre SELECTION « 3en I » dernier cri de la technique japonaise : chaine stéréo, Electrophone+Radio FM, GO, OM + Magnétophone cassette en I « compact » 2×5 W. 1.980 F. T. C.

CADEAUX A TOUS NOS CLIENTS,
AINSI QUE PARKING GRATUIT ! ! !

MARSEILLE

Adiss Harmandyan

et son excellent Orchestre au Grand Complet dirigé par JASQUES KODJIAN
sieurs nouvelles chansons composant sontAu programme 21 de ses succès, dont plu
4ème disque
Akhtamar, 2750 Dareguan, Dzarighner, Yes tche kidem, Djerani bess, Akh garod, Noune

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, auPalais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
12
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
12 DECEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12289
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.289

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԸ ՃԱՆՑՆԵԼ ՕՏԱՐԻՆ

—o—

Մխիթարական երեւոյթ է տեսնել, որ վերջին տարիներու ընթացքին օտար հեղինակներ որոշ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան հայկական արուեստին, մանաւանդ մանրանկարչութեան եւ ճարտարապետութեան մասին:

Զանազան օտար լեզուներով գրքեր հրատարակուեցան Անիի, Աղթամարի եւ հայկական հին եկեղեցիներու մասին: Եւրոպացի եւ ամերիկացի մասնագէտ ուղեւորներ այցելելէ վերջ արեւմտեան եւ արեւելեան Հայաստան, իրենց տպաւորութիւնները հրատարակեցին պարբերաթերթերու մէջ, հայկական արուեստի յատկանշական նմոյշները — գունաւոր նկարներով — կցելով իրենց գրութեանց:

Շատերու շարքին, յիշենք որ քանի մը տարի առաջ — 1968ին — Պէյրութի ամերիկեան համալսարանի դասախօս Ճոն Քարսուէլ Նոր Ջուղայի հայկական եկեղեցիներու մասին հրատարակեց մեծադիր, պատկերազարդ հոյակապ մենագրութիւն մը:

Խումբ մը իտալացի ճարտարապետներ տարիներէ ի վեր կ'այցելեն Հայաստան եւ հայկական արուեստի հրաշակերտները — յաճախ անոնց բեկորները — կը հրատարակեն առանձին փոքր հատորներով: Արդէն լոյս ընծայուած են չորս հատորներ, «Հայկական ճարտարապետութեան յիշատակարաններ» ընդհանուր խորագրին տակ, — Հաղբատ, Խաչքար, Սանահին եւ Թադէի վանքը: Բացատրութիւնները գրուած են անգլերէն եւ իտալերէն:

Այս «Մատենաշար»ը պիտի բաղկանայ 24 հատորներէ, ինչպէս կը յայտնեն հեղինակները, որոնք սակայն քաջալերութեան կը կարօտին լրիւ գլուխ հանելու համար իրենց ծրագիրը:

Խորհրդային Միութեան մէջ եւս կարգ մը հեղինակներ իրենց ուսումնասիրութեան նիւթ դարձուցած են հայկական արուեստը:

Չենք յիշեր հայ հեղինակներու հայերէն կամ օտար լեզուներով հրատարակած արժէքաւոր գրքերը, որոնք կը կարծենք թէ ծանօթ են արդէն մեր ընթերցողներուն:

Իւրաքանչիւր հայրենասէրի պարտականութիւնն է հայկական արուեստի, պատմութեան, մշակոյթի ու քաղաքակրթութեան մասին օտար լեզուներով գրուած գրքերը կարդացնել տեղացիներուն, Հայութեան իսկական դիմագիծը ճանչցնելու համար անոնց:

Շուրջ կէս դարէ ի վեր կ'ապրինք այս երկրին մէջ: Սակայն այսօր եթէ հարցնենք մեր Ֆրանսացի ծանօթներուն կամ բարեկամներուն՝ թէ ի՛նչ գիտեն Հայոց անցեալի պատմութեան, ներկայի կեանքին ու ապագայի հեռանկարներուն մասին, վստահ ենք թէ ժխտական պատասխան պիտի ստանանք:

Որքան տխուր է քարոզչութիւնը մեր մէջ:

Անշուշտ չենք կրնար մրցիլ Հրեաներուն հետ, որոնք ամէն առիթ կ'օգտագործեն՝ մամուլի, ձայնասփիւռի ու հեռատեսիլի միջոցաւ արծարծելու համար իրենց խնդիրները: Անոնք ամէն միջոց ունին իրենց ձեռքին տակ:

Մենք ալ կրնանք նուազագոյն չափով օգտակար գործ կատարել մեր ազգը ճանչցնելու համար այս հիւրընկալ երկրի զաւակներուն:

Արուեստն ու գրականութիւնը կապ ունին քաղաքակրթութեան հետ: Մեր քաղաքակրթական ու մշակութային արժէքներուն ծանօթանալով, Ֆրանսացիները աւելի յարգանքով պիտի մօտենան մեզի եւ սիրեն մեզ:

Հեռատեսիլը շատ քիչ անգամ հայկական նիւթեր կը ներկայացնէ, մինչ Հրեաները իրենց յատուկ շաբաթական մնայուն ժամը ունին:

Ո՛ւժ տանք գրաւոր ու բանաւոր սովորական քարոզչութեան հետ միաժամանակ նաեւ — խնամուած յայտագրով — հեռատեսիլին, որ մեր օրերու լաւագոյն եւ արդիւնաւէտ միջոցն է Հայութիւնը ճանչցնելու Ֆրանսացիներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

—o—

ԻՍԼԱՄԱՊԱՏ ԽՕՍԻԼ Կ'ՈՒԶԷ

Իսլամապատ տրամադիր է չփում հաստատելու Արեւել. Փաքիստանի ներկայացուցիչներուն հետ, որպէսզի քաղաքական լուծում մը կարելի ըլլայ գտնել եւ, միեւնոյն ատեն, հնարաւոր դառնայ գաղթականներու վերադարձը իրենց տուները:

Փաքիստանի կառավարութեան այս տրամադրութիւնը փոխանցուեցաւ Ու Թանի, անոր ներկայացուցիչին կողմէ, որ ներկայիս Տաքքա կը գտնուի:

ՄԱԿի շրջանակներու համաձայն, հաւանական կը նկատուի Ապահովութեան Խորհուրդի մօտալուտ գումարումը՝ քննելու եւ լուծում մը գտնելու համար հնդիկ-փաքիստանեան պատերազմին:

Փեքին խիստ ազդարարութիւն ուղղեց Նոր Տելհիի: Մինչ Տիկին Կանտի իր զինուորներուն կը յայտարարէր, թէ «դէպի յաղթանակ կ'ընթանանք», չին մամուլը կ'ազդարարէր Հնդիկներուն, թէ «աղետալի եզրակացութեան» մը դէմ յանդիման պիտի գտնուին, եթէ «պարկեշտ» մօտեցումով չգործադրեն Ազգաժողովին հրահանգը եւ բանակները քաշելու որոշումը: «Եթէ շարունակէք ձեր զինուորական արկածախնդրութիւնը, ծանր կացութեան առջեւ պիտի գտնէք դուք ձեզ», յայտարարեց Փեքինի ձայնասփիւռը: Այս վերջինը չեշտեց նաեւ, թէ Չինաստան տէր պիտի կենայ իր պարտաւորութիւններուն Փաքիստանի հանդէպ, «ՄԱԿէն ներս եւ դուրս»:

Քաղաքական դէտերը նկատեցին, որ Արեւելեան Եւրոպայի Համայնավար երկիրները դեռ կը տատամսին դիրք ճշդելու այս հարցին մէջ, հակառակ Խորհ. Միութեան յստակ դիրքորոշումին՝ Հնդկաստանի ի նպաստ:

Լեհ Համայնավար կուսակցութեան համագումարին Կիերեք անդրադառնալով այս հարցին նկատել տուաւ, թէ Լեհաստան «մեծ համակրութիւն ցոյց կուտայ հնդիկ եւ փաքիստանցի ժողովուրդներուն հանդէպ»: Լեհ առաջնորդը այս ձեւով միջին ճամբայ մը կ'ուզէ որդեգրել: Համագումարին «միջադէպ» մըն ալ պատահեցաւ: Բրեժնեւ հեռացաւ սրահէն, երբ Չաուշեսքու ամպիոն բարձրացաւ յայտարարելու համար, թէ «մեծ ու փոքր բոլոր ժողովուրդներն ալ պէտք է մասնակից դառնան մարդկութիւնը յուզող հարցերու լուծման մէջ»: Ռումէն առաջնորդը չեշտեց նաեւ, թէ անհրաժեշտ է ամրացնել կապը «բոլոր քոյր կուսակցութիւններու հետ», այսինքն նաեւ՝ Չինաստանի:

Կռիւները նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին: Շաբաթ առաւօտ ժամերու հարց կը նկատուէր Տաքքայի գրաւումը հնդիկ բանակին կողմէ:

ԴԷՄՔԵՐ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

(1837–1884)

—o—

Առձեռն օրացոյցներու եւ տարեգիրքերու մէջ «7 Դեկտեմբերի 1884» թուականը կ'երեւի իբրեւ վախճանական օր ու տարի՝ Ներսէս Արք. Վարժապետեանի, որ 1874–1884 վարեց Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքութիւնը:

Կը կարծենք, որ սխալ է այս թուականը: Պէտք է ըլլայ 7 Նոյեմբեր 1884: Վերջնական ստուգումն ու սրբագրութիւնը վստահելով շահագրգռուողներուն՝ կ'ուզենք ոգեկոչել յիշատակը պատմական այս դէմքին:

Ծնած է 1837ին, Պոլսոյ մէջ:

Քսանըմէկ տարու էր, երբ կուսակրօն քահանայութեան կոչուեցաւ. քսանըհինգ տարու՝ երբ եպիսկոպոսական իշխանութիւն ստացաւ. երեսունըեօթը տարու՝ երբ պատրիարքութեան կոչուեցաւ:

Իր կենսագիրները զինք կը յիշատակեն իբրեւ աշխոյժ եւ աշխատունակ երիտասարդ մը, որ թէեւ «բռնութեամբ» քահանայական սքեմ ստացաւ՝ սակայն առաջին իսկ օրէն արժեցուց եւ արժեւորեց իրեն վստահուած ուսուցչական, քարոզչական եւ հովուական զանազան առաքելութիւնները: Ծխագէտ, հմուտ օտար լեզուներու, եկեղեցական գործիչ եւ նախաձեռնարկ ոգիի տէր՝ շուտով վարկ եւ վստահութիւն ապահովեց իրեն, Պոլսէն մինչեւ Ատանա, ու Ռումանիայէն մինչեւ Սիս՝ ուր ղրկուած էր որոշ աշխատանքներու համար:

Իր պատրիարքութեան օրով հիմնուեցան Պոլսոյ «Պէրպէրեան» եւ «Կեդրոնական» վարժարանները, ինչպէս նաեւ Կարնոյ «Սանասարեան»ը: Շեշտուած էին մշակութային իր հետաքրքրութիւնները, ու բեղուն գործունէութիւն ունեցաւ այդ մարզին վրայ:

Իր անունը պատմականօրէն առնչուած է յատկապէս 1870ական թուականներու քաղաքական մեր կեանքին՝ իբրեւ ջատագով եւ յառաջապահ բարենորոգութեանց շարժումին: 1876ին, Պոլսոյ մէջ գումարուող դեսպանաժողովին, որ յատկապէս 1878ի Սան Ստեֆանոյի (Մարտ ամիս) եւ Պերլինի վեհաժողովներուն (13 Յունիս – 13 Յուլիս) մէջ՝ իր գլխաւորութեամբ կատարուած դիմումներով էր, որ արծարծուեցաւ բարենորոգումներու խնդիրը՝ պատմականօրէն յայտնի իր փուլերով, Հայութեան համար յուսադրիչ թէ հիասթափիչ հետեւութիւններով:

Սան Ստեֆանոյի 29 յօդուածներէ բաղկացած դաշնագրի 16րդ յօդուածը, ինչպէս Պերլինի վեհաժողովէն բխող դաշնագրութեան 64 յօդուածներէն 61րդը՝ կ'առնչուին սերտօրէն ժամանակակից քաղաքական մեր կեանքին, ու ի յայտ կը բերեն յատկապէս Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ մրցակցութեան, ինչպէս Սուլթանական Թուրքիոյ դիւանագիտական նենգ խաղերուն անդրադարձումը՝ մեր տարրական այդ իրաւունքներու անտեսման եւ ուրացման փաստին վրայ:

Պատմաքննական լոյսի տակ գրեթէ իրողութիւն կը դառնայ այն՝ որ բարենորոգումներու հարցին մէջ Վարժապետեան պատրիարքի դիմումները թելադրուած էին նոյնինքն Ապտիւլ Համիտի կողմէ, գրգռելու համար Անգլիան՝ Ռուսիոյ դէմ, եւ անշուշտ հող պատրաստելու համար կասկածանքի ու հալածանքի այն քաղաքականութեան, որ 1878էն ետք հետապնդուեցաւ Օսմանեան Կայսրութեան կողմէ՝ Հայերու դէմ:

Ենթադրութիւնները, իրողութիւններն ու յետագայ անցուդարձերը ի՛նչ որ ալ հաստատած ըլլան, Վարժապետեանի անունը դրականօրէն առնչուած է այսօր Հայկական Շարժումի պատմութեան:

Վախճանեցաւ 47 տարեկանին: Իր կեանքի վերջալոյսին՝ 1884ին թէեւ ընտրուեցաւ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, սակայն հրաժարեցաւ ու փակեց աչքերը 1884 Նոյեմբեր 7ին:

Մ. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՍԼՕՅԻ մէջ է որ Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը յանձնուեցաւ վարչապետ՝ Վիլլի Պրանտի, որ 1926էն ի վեր, չորրորդ Գերմանացին էր այս մրցանակին արժանացող: Նոպէլի միւս մրցանակները կը յանձնուէին Շուէտիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Ռօյթըրի հեռագիր մը կը հաղորդէ որ ութ դատապարտեալներ կամաւոր ծոմ բռնած են խորհրդային աշխատանքի կայանի մը մէջ, բողոքելու համար արգելափակման պայմաններուն դէմ: Ասոնք դատապարտուած էին հակախորհրդային քարոզչութեան համար: Կամաւոր ծոմ բռնելով, կոչ կ'ընեն Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին, որ քննիչներ ղրկէ: Ստորագրողներուն մէջ կայ Նակոլայ Իվանով (պատմաբան), Նիկոլայ Բոնտար (դասախօս), եւայլն:

ԳԱՀԻՐԷԻ «յեղափոխութեան դատարան»ը մահուան դատապարտեց Եգիպտոսի նախկին փոխ-նախագահը՝ Ալի Սապրի, ինչպէս նաեւ երեք նախկին նախարարներ, բոլորն ալ ամբաստանուած Սատաթի դէմ դաւ մը կազմակերպած ըլլալու յանցանքով: Եգիպտոսի նախագահը մահուան վճիռները ցկեանս տաժանակիր բանտարկութեան վերածեց:

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ արաբ էմիրութիւններու Դաշնակցութիւնը իբրեւ 132րդ անդամ ընդունուեցաւ ՄԱԿի կողմէ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գրագէտ Վլատիմիր Պուկովսկիի մայրը նամակով մը դիմում կատարեց նախագահ Պոդգորնիի, որպէսզի իր զաւակը, որ հոգեբուժարանի մը մէջ բանտարկուած է, իրաւունք ստանայ պաշտպան փաստաբան մը ընտրելու: Խորհրդային իշխանութիւնները նախապէս մերժած էին գրագէտին այդ խնդրանքը:

ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ընկերութեանց գայթակղութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Այս անգամ՝ Քաւի Պենա, Վառի նահանգի մէջ է, որ երեւան ելած է նոր գայթակղութիւն մը, ուր մէկ միլիառի «ծակ» մը կայ:

ԶՕՐ. ՏԱՅԵԱՆԻ համաձայն Եգիպտացիները ի մօտոյ պիտի վերսկսին կռիւները:

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆԵՐՈՒ ներկայացուցիչները Շաբաթ օր ստորագրեցին համաձայնագիրը Պերլինի շուրջ:

MUSIQUE A PROGRAMME

Այս նիւթին թափանցելէ առաջ յետադարձ ակնարկ մը անհրաժեշտ է:

Ընդհանուր երաժշտութիւնը կ՚ընթանայ երկու ուղիներով.

Առաջինն է այն երաժշտութիւնը որ կ՚ընկերանայ խօսքին:

Այստեղ գրականութիւն եւ երաժշտութիւն զուգորդուած են:

Այս սեռին կը պատկանին բոլոր մեղեդիները, զարգանալով մինչեւ օփերէթ, օփերա, քանթաթ, օրաթորիօ, եւայլն:

Երկրորդ սեռը կը ներկայացուի միայն գործիական ձեւով, այսպէս կոչուած մաքուր երաժշտութիւն է:

Ան կը ներկայանայ բազմաթիւ ձեւերով, սկսելով ժողովրդական պարերէն մինչեւ համանուագը, առանց խօսքի եւ առանց որ երաժշտութիւնը դրսեւորէ պատկեր մը, կամ հոգեկան վիճակ մը:

Իր գլխաւոր ձեւերն են հասարակ ռոմանսները, ապա՝ սոնաթ, եռանուագ, քառեակ, հնգեակ, քոնչերթօ եւ վերջապէս համանուագը (սէնֆոնի):

Այս վերջինը իր ծաղկումին համար հիմ ունեցած է նախապէս շարք մը զանազան նկարագիր եւ կշռոյթ ունեցող հին պարերը, սարապանտ, փաւան, ժիկ, քուրանթ, մընուէ, ալըմանտ, եւայլն:

Այստեղ խնդիրը կը վերաբերի դասական երաժշտութեան, մինչ ժամանակակից համանուագները իրենց ծաղկումին մէջ աւելի լայն միջոցներու դիմած են:

Վերոյիշեալ պարերը երբ կը նուագուին իրենց նախնական ձեւին մէջ, առանց ընդլայնումներ ունենալու, կը կոչուին Շարք (Սուիթ):

Բայց երբ անոնք կ՚օգտագործուին իբր նախանիւթ ծաղկած եւ մանրամասն երաժշտութեան, երբ կ՚ընդլայնուին առանց շատ ձեւափոխուելու եւ համաձայն երաժշտական պարտադրեալ ձեւերու եւ ճարտարապետութեան (զորս չենք կարող բացատրել ներկայ յօդուածին մէջ), այն ատեն կ՚առնեն հետեւեալ անունները, Սոնաթ (մէկ կամ երկու գործիքներու համար), եռանուագ, քառեակ, երեք կամ չորս գործիքներու համար, մինչեւ համանուագը եւ Քոնչերթօն մենակատարի մը մասնակցութեամբ, որ խօսուն եւ կարեւոր գիծը կը ներկայացնէ այդ երաժշտութեան:

Ընդհանրապէս ասոնք ունին երեք կամ չորս, հազուադէպօրէն հինգ մասեր, ունենալով արագ, նուաղ արագ, դանդաղ եւ զուարթ վերջաւորութիւն, օգտագործելով քիչ առաջ յիշուած պարերուն ընդլայնուած ձեւերը:

Կարեւոր սեռ մըն ալ կայ երաժշտութեան մէջ որն է պարախաղը, Պալէ: Այստեղ երաժշտութիւնը կ՚ընկերանայ շարժումին, եւ կամ հակառակը:

Պարախաղը ունի իր նիւթը, պատմութիւնը որ մեզի կը ներկայացուի շարժումով եւ նուագով, առանց խօսքի:

Այս բաժինը միջանկեալ յիշեցինք, որ մաս չի կազմեր բուն նիւթին:

Գործիական երաժշտութեան վերաբերեալ մեր նշած ձեւերը ուրեմն պարզ երաժշտութիւն են միայն, առանց գաղափար կամ նիւթ մը շօշափելու, թէեւ անոնց երբեմն վերագրուած են զանազան տիտղոսներ մարդոց կողմէ, երբեմն ալ հեղինակին կողմէ, բացառաբար:

Մեր ուսումնասիրութիւնը նուիրուած է միայն այն երաժշտութեան որ բնանկար մը, մարդկային ներքին զգացում մը կամ պատմական անցք մը կը միտի ներկայացնել գործիական ձեւով:

Հեղինակ մը նկարագրական երաժշտութիւն կը յօրինէ տպաւորուած բնութեան մէկ տեսարանէն, կամ, անձնատուր իր հոգեկան վիճակին՝ երաժշտութեամբ կ՚ուզէ թարգմանել զայն:

Վերջապէս՝ առօրեայ շատ մը երեւոյթներ առիթ կուտան իրեն համանման ներշնչումներու, պատմական անցքեր ալ երբեմն առիթներ կը ստեղծեն:

Մինչ մաքուր երաժշտութիւնը որեւէ նիւթ չի շօշափեր, այլ պարզ մեղեդիական գիծի մը ընդլայնումն է, ամփոփ խօսքով նկարագրական երաժշտութիւնը արտայայտումն է հեղինակին կրած տպաւորութեան, այս կամ այն առիթներէն կամ պատահարներէն:

Նկարագրական երաժշտութիւններ կան որոնք ամրակուռ եւ հիմ ունեցող եւ մեղեդիական վայելք պատճառող գործեր են:

Մերօրեայ շրջանին սակայն այս սեռին մէջ կը մտնեն նորօրինակ հնչականութեամբ եւ միայն զգայնութիւններ գրգռող գործեր, մասնակցութեամբ այլազան ձայներ, մինչեւ իսկ աղմուկներ յարուցանող էլեքթրոնիք գործիքներու:

Ասոնք անշուշտ մասնաւոր զգայնութիւններ կուտան ականջին առանց սակայն միակտուր երաժշտական վայելք մը տալու:

Կը գործածուին յաճախ շարժանկարի մէջ, եւ այս պարագային անուրանալի է որ կը դառնան շահեկան կամ հետաքրքրական:

Յաջորդաբար կը թուենք շարք մը նկարագրական երաժշտութեան պատկանող հեղինակութիւններ, որոնք սակայն միանգամայն ամրակուռ եւ հիմ ունեցող իսկական վայելքներ են:

Անոնց ունկնդրութենէն առաջ օգտակար է թափանցել նիւթին, լաւագոյնս ըմբռնելու համար հեղինակին առաջադրած երաժշտութիւնը:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՉԱՐԼԶ ՏԻՔԸՆԶ

ՎԻՊԱՍԱՆ (1812–1870)

Ա.

Աշխարհի մեծագոյն վիպասաններէն մէկը անկասկած, մէկը մեծերու այն երրորդութեան, որուն միւս երկու անդամները կը կոչուին Պալզաք և Տոսթոյեւսկի:

Այս երեք տիտաններուն կեանքը արդէն եղած է ապրուած վէպ: Անոնց գրած իւրաքանչիւր նախադասութեան մէջ կայ դառն կամ երջանիկ փորձառութեան մը ապրումը: Իւրաքանչիւր էջը կը բաբախէ դժբախտութեան մը, վշտի մը կամ ուրախութեան մը ոգեկոչումով: Ինչ որ կեանքին կապուած է՝ կը մնայ միշտ մարդկային: Այն գործը, որուն արմատները կը տարածուին կեանքի պարարտ հողին մէջ, չեն կրնար յաւիտենական չըլլալ:

Չարլզ Տիքընզ ծնած է Անգլիոյ Լենտփորթ քաղաքը, 1812 Փետրուար 7ին, Ուրբաթ օր մը, ճիշդ կէս գիշերին: Հայրը, Ճոն Տիքընզ, Ծովային նախարարութեան մէջ կը վարէ բարձր պաշտօն մը: Տիքընզները կը բնակին Չեթամ նաւահանգիստին մօտերը, ընդարձակ ու խաղաղ տան մը մէջ, պարտէզներով շրջապատուած: Եւ քաղաքի միւս երեւելի ընտանիքներուն պէս, եկեղեցիին մէջ ունէին իրենց սեփական նստարանը:

Ճոն Տիքընզ, շատ համակրելի անձ մը ըլլալով հանդերձ, ունէր կարգ մը թերութիւններ: Երբեք հաշտ չէր ապրեր իրականութեան հետ: Ընտանիք կառավարել չէր գիտեր: Օրերով կը բացակայէր տունէն ու շահած դրամին մեծ մասը կը մսխէր հոս ու հոն: Ինքզինքին կուտար բարձր անձնաւորութեան մը հովերը եւ արժանի կը տեսնէր աւելի բարձր պաշտօններու: Յետագային, տխուր ժպիտով մը Չարլզ պիտի ըսէր. «Անառակ հայր մը ունեցայ»:

Մայրը համեստ եւ հլու կին մըն էր, անկարող էր ազդելու ամուսնոյն վարուելակերպին վրայ: Դարձած էր տեսակ մը աղախին, ստրուկ:

Այս պայմաններուն մէջ, Տիքընզներու ապրած այս բացառիկ կեանքը չէր կրնար երկար տեւել: Ճոն սկսաւ բացակայիլ իր պաշտօնէն եւ գործէն արձակուեցաւ: Քանի մը ամիսէն, իրենց խնայած դրամը ծախսեցին, յետոյ սկսան ծախել տան տարկաները, եւ, վերջ ի վերջոյ, ստիպուեցան մեկնիլ Լոնտոն, ուր գործ գտնելու հաւանականութիւնները աւելի մեծ էին, քան Չեթամի մէջ:

Չարլզ 11 տարեկան էր, երբ լքեց Չեթամի իրենց գեղեցիկ եւ օդասուն տունը եւ աչքը բացաւ Լոնտոնի մշուշոտ եւ աղտոտ փողոցներուն մէջ: Տիքընզ բազմանդամ ընտանիքը վարձած էր յարկաբաժին մը՝ նեղ ու մութ սենեակներով: Ճոն Տիքընզ ամէն առտու կ՚ելլէր իբր թէ գործ փնտռելու համար: Իրականին մէջ, սակայն, մէկը միւսին ետեւէն, կ՚այցելէր թաղին սրճարանները, կը բազմէր սեղանի մը առջեւ, մարդիկ կը հաւաքէր շուրջը, խմիչք կ՚ապսպրէր ու ժամերով կը խօսէր: Տիկին Տիքընզ, որ քիչ շատ զարգացած էր, կը մտադրէր դպրոց մը բանալ, քանի մը շիլինկ վաստկելու համար, բայց չունէր ո՛չ տեղ, ո՛չ կահկարասի: Չարլզ կ՚աշխատէր առտուընէ մինչեւ իրիկուն, ստրուկի մը պէս: Կը լուար ամանները, կը սրբէր գետինը, ջուր կը կրէր փողոցի աղբիւրէն, հացագործէն եւ խանութպաններէն ապառիկ գնումներ կ՚ընէր, յետոյ հոգ կը տանէր իր փոքրիկ եղբայրներուն եւ քոյրերուն:

Վերջապէս, օր մը, հայրը գործ մը գտաւ... տղուն համար:

Այդ շրջանին, Չարլզ ունէր երկար ու խարտեաշ մազեր, ճերմակ մորթ, ազնուական եւ գրաւիչ նրբութիւն մը: Աշխատանոցը մութ ու խոնաւ նկուղ մըն էր, ուր անչափահաս տղաք կօշիկի ներկ կը լեցնէին սրուակներու մէջ: Միւս տղաքը, որ աւելի կոշտ ու տգէտ էին, կը ծաղրէին նորեկը եւ զայն կ՚անուանէին Շարլոթ: Գործարանատէրը, որ ճարպիկ մարդ մըն էր, Չարլզը բաժնեց իր ընկերներէն ու դրաւ խանութի ցուցափեղկին մէջ, որպէսզի, անցորդներուն առջեւ, պիտակներ փակցնէ սրուակներուն վրայ: Անցորդները կը հաւաքուէին ցուցափեղկին շուրջ, դիտելու համար այդ հրեշտականման պատանին, ու կը գնէին անոր ձեռքէն անցած սրուակները:

Սակայն թշուառութիւնը բոյն հաստատած էր տան մէջ: Պարտատէրերը իրարու կը յաջորդէին, կը սպառնային, որոնք, ի վերջոյ, դիմեցին դատարան: Ճոն Տիքընզ իբր պարտապանց, դատապարտուեցաւ բանտարկութեան: Տանտէրը փողոց նետեց ամբողջ ընտանիքը: Տիկին Տիքընզ բնակարան մը վարձեց բանտի շէնքին մէջ, որպէսզի աւելի մօտ ըլլայ իր ամուսնոյն եւ հոն հաստատուեցաւ իր զաւակներով: Չարլզ կը շարունակէր աշխատիլ, կը պառկէր գործարանին մէկ անկիւնը եւ Կիրակի օրերը կ՚անցընէր հօրը բանտին մէջ: Ազատ պահերուն կը թափառէր փողոցներու մէջ: Օրը կ՚անցընէր կտոր մը հացով եւ գաւաթ մը կաթով:

Այս դժնդակ ու թշուառ մանկութիւնը մնաց իր մեծագոյն գաղտնիքը: Յետագային, իր ամէնէն մտերիմ բարեկամները, նոյնիսկ կինը անտեղեակ մնացին այս բոլորէն: Այն ընթերցողները, որ կարդացած են իր «Տէյվիտ Քոփըրֆիլտ» անուն վէպը, անոնք միայն կը ճանչնան իր կենսագրութիւնը: Որո՞նք են անոր հերոսները: Տէյվիտը ինք՝ հեղինա՛կն է անկասկած, իսկ Միքօպըր ընտանիքը՝ Տիքընզ ընտանիքը:

Անգլիացիներուն համար ասիկա եղաւ յայտնութիւն մը: Երբեք չէին կրցած երեւակայել, որ իրենց մեծագոյն վիպասանը այսքան թշուառ ու ողբերգական մանկութիւն մը կրնար ունեցած ըլլալ:

Բախտի նշոյլ մը շողաց վերջապէս

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Բայց Ռուբէնը խնդրել էր լուր տալ իրեն, համաձա՞յն է Նիկոլը իր հետ գնալու թէ ոչ: Եթէ Ռուբէնը Թուրքիոյ ապաստանած բազմաթիւ մտաւորականներից կանգ էր առել միայն Նիկոլի վրայ, նրան դժուարին կացութիւնից ազատելու մտահոգութեամբ, ապա պարզ էր, որ նա գնահատում էր, թերեւս սիրում էլ էր Նիկոլին: Ինձ համար պարզ էր, որ Նիկոլի այդ պատասխանը անարդար վիրաւորանք էր, մի տեսակ բարոյական մի ապտակ: Ի՞նչպէս յայտնել Ռուբէնին:

Երբ մի երկու օր անց գնացի իր մօտ, ոչինչ չէի որոշել: «Բանը բան ցոյց կը տայ», մտածեցի ես: Մօտը այցելուներ կային: Եկել էին, երեւի, բարի ճանապարհ մաղթելու: Ուշ էր, երբ մնացինք միայնակ: Տրամադրութիւնը լաւ էր:

— Ի՞նչ ըսաւ Նիկոլը, գալի՞ս է հետս:

— Վախենում է, որ ճանապարհին միայնակ կարող ես ձգել իրեն...

Ռուբէնը լայն շնչով ներս քաշեց ծուխը (անընդհատ ծխելու սովորութիւն ունէր), ապա նոյն թափով արտաշնչեց քուլայ-քուլայ եւ թեք նայեց ինձ:

— Այդպէս էլ ասա՞ց:

Գլխի շարժումով պատասխանեցի:

Երկար ժամանակ լուռ մնացինք. նա իր մտքերի հետ, ես՝ իմ:

Ի՞նչ էր մտածում Ռուբէնը այդ ժամին, չիմացայ...

×

Փետրուարեան ապստամբութեան հետեւանքով հազարաւոր մարդիկ, շուրջ տասը հազար, հեռացան Հայաստանից եւ անցան Պարսկաստան: Այդ ապստամբութիւնը ուսանելի մի դաս էր հայ բոլշեւիկների համար: Մոսկուայից եկած հրամանին ունկնդիր Հայաստանի բոլշեւիկեան իշխանութիւնը մեղմացրեց իր վերաբերմունքը դէպի ժողովուրդը, միւս կողմից յարաբերութեան մէջ մտաւ Պարսկաստան ապաստանած գաղթականների հետ եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց յետ ընդունել նրանց: Եւ շատ շատեր վերադարձան Հայաստան: Մնացին նրանք, որ «Ներման» վրայ յոյս դնել չէին կարող:

Հանրապետական կառավարութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկուելուց յետոյ, տարագիրների գործերը վարելու համար ստեղծուեց երկու հոգինոց բաղկացած մի մարմին: Այդ մարմնի առաջին անդամն էր Յակոբ Տէր-Յակոբեանը — դաշնակցական, երկրորդը՝ Վահան Մինախորեանը՝ սոցիալ-յեղափոխական:

Այդ մարմնի գոյութիւնն էլ երկար չտեւեց: Նրա նիւթական միջոցները վերջացան, մնացած տարագիրների մեծ մասը ցրուեց այս ու այն կողմ, իսկ Թաւրիզում մնացողները ինքնապահ դարձան:

Թէեւ Յակոբ Տէր-Յակոբեանը(Իրադեկ) նոյնպէս հնարաւորութիւն ունէր հեռանալու Թաւրիզից, ինչպէս ընկեր Վահան Մինախորեանը, բայց այդ բանը նա չարեց՝ բարոյական հիմունքներով: Տարագիրների կարիքները հոգալու համար նա պարտք էր արել Մարմնի անունից այն յոյսով, որ դրսից դրամ կը ստանար եւ այդ պարտքը կը վճարէր: Քանի որ դրսից ակնկալուած դրամը չի ստացուել, նա իրաւունք չհամարեց հեռանալ Թաւրիզից, մնաց այնտեղ՝ պատասխանատուութիւնից խոյս տուած չլինելու համար: Բայց դրսի ընկերները չեն յաջողւում դրամ ճարել, եւ պարտատէրներից մէկը բռնում է Յակոբի օձիքը՝ գործը յանձնելով պետական դատարան:

Այդ ժամանակ ես Պրագայումն էի: Նամակ եմ ստանում Յակոբից առանց նամակադրոշմի: Գրում էր, որ իր համար ստեղծուել էր ողբերգական վիճակ, որ գրպանում դրամ չկայ՝ անգամ նամակադրոշմի համար, որ պարտատէրերը դիմել են դատարան եւ ինքը, հաւանօրէն, կը մեղադրուի ու կը բանտարկուի, որ դրսի ընկերները չեն մտնում իր կացութեան մէջ եւ բոլորի տեղ ինքն է պատասխանատու միայն նրա համար, որ ժամանակին անյարմար համարեց հետեւել միւսների օրինակին եւ հեռանալ Թաւրիզից:

Նամակը ծանրապէս ազդեց վրաս: Նրա ազդեցութեան տակ ինձ այնպէս թուաց, որ յանցանքը կուսակցական պատասխանատու ընկերներին է, որ նրանք իրենց անտարբերութեամբ Յակոբին հասցրել են բանտի դուռը:

Այդպէս մտածելով մի նամակ գրեցի Ռուբէնին: Այդ նամակը մի մեղադրական էր, գրուած չարացած լեզուով:

Ռուբէնի պատասխանը ինձ սթափեցրեց եւ ես ամօթի զգացում ունեցայ արածիս համար: Վշտացած լեզուով գրում էր, որ եթէ ես էլ այդպիսի բովանդակութեամբ նամակ եմ գրում, էլ ի՞նչ ասեն դրսի մարդկանց, եւ եթէ բանն այդտեղ է հասել, ուրեմն պարզ է, որ իրենք մեղաւոր են...:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(15 – Շար.)

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Իններորդ հնգամեայ ծրագրի առաջադրած նպատակներէն է այսպէս կոչուած կենսամակարդակի բարձրացումը:

Ասիկա ինքնին կարեւոր հարց մըն է, երբ նկատի առնուի, թէ խորհրդային աշխատավարձքերը ընդհանուր ձեւով շատ աւելի ցած են արեւմտեան զարգացած երկիրներու աշխատավարձքերէն: Եւ այս՝ հակառակ այն իրողութեան, որ վերջին տարիներուն բարեփոխուած են աշխատանքը վարձատրելու կարգ մը եղանակներն ու յաւելումներ արձանագրուած են աշխատավարձքերու վրայ:

Այսպէս՝ 1966–1970 թուականներուն համար նախատեսուած էր բանուորներու եւ ծառայողներու (պաշտօնեայ) աշխատավարձքը բարձրացնել միջին հաշուով 20 տոկոսով. փաստօրէն այդ յաւելումը 26 տոկոս արձանագրեց: 1970ին միջին աշխատավարձքը 122 ռուբլի (*) եղաւ, երբ 1965ին 96,5 ռուբլի էր ան: Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարին կը շեշտուէր նաեւ, թէ «բնակչութեան մէկ շունչին բաժին ինկող իրական եկամուտները հինգ տարուան մէջ, նախատեսուած 30 տոկոսին փոխարէն, աւելցած են 33 տոկոսով» («Սով. Հայաստան», 1971 Ապրիլ 11):

Բանուորներուն եւ գիւղացիներուն աշխատանքի արտադրողականութիւնը աւելցնելու մտադրութեամբ աշխատանքի վարձատրութեան եղանակներուն մէջ ալ կարգ մը բարեփոխումներ կատարուեցան: «Տնտեսական ռեֆորմ»ի շրջագիծին մէջ թոյլ տրուեցաւ ձեռնարկութիւններու պարգեւներ հաստատել տեղական կարգադրութիւններով:

Նոր հնգամեայ ծրագիրը կ'առաջադրէ 30,8 տոկոսի յաւելում մինչեւ 1975, անձ գլուխ բաժին ինկող եկամուտներու գիծով: Ասիկա 2,2 տոկոսով նուազ է անցեալ հնգամեակի յաւելումի ցուցանիշէն, որ, ինչպէս ըսուեցաւ 33 տոկոս եղած է:

Ի դէպ նկատելի է պատկան իշխանութիւններուն զգոյշ վերաբերումը ո՛չ միայն աշխատավարձքերու բարձրացումին, այլեւ արդիւնաբերութեան ու գիւղատնտեսութեան համար սահմանուած պլանաձեւերուն մէջ:

Խորհրդային Ելմտական նախարարը՝ Գարբուզով ներկայացնելով 1972ի պիւտճէն շեշտը կը դնէ ապրուստի մակարդակի բարձրացման եւ ապառողական բնոյթի ժողովրդային ապրանքներու աճին վրայ: Այսուհանդերձ պլանաձեւերու թուարկումը ցոյց կուտայ նիւթական յատկացումներու կրճատում անցեալ տարուան բաղդատմամբ, որոշ ճիւղերու մէջ:

Այսպէս՝ 27,6 միլիառ ռուբլիի յատկացումով գիւղատնտեսութիւնը 1972ին կը նպաստաւորուի միայն 10,2 առ հարիւրի յաւելումով, երբ այդ տոկոսը 12,4 առ հարիւր էր 1971ին, նախորդ տարուան բաղդատմամբ: Այլ օրինակ մը. 1972ի համար կը նախատեսուի չինել 115 միլիոն քառ. մեթր բնակելի շէնք, մինչդեռ 1971ին նախատեսուած էր չինել 117,8 միլիոն քառ. մեթր:

Այս իրողութիւնը կարելի է բացատրել այն փաստով, որ ծրագիրները շատ յաճախ նկատի չեն առներ երկրին կարողութիւնները: Ասոր ապացոյցը կը գտնենք «Սով. Հայաստան»ի Դեկտեմբեր 2ի «Վճռական ամիսը» խորագրուած խմբագրականին մէջ, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսուի հետեւեալը.—

« Անցած տարը ամսուայ առաջադրանքները չեն կատարել 146 ձեռնարկութիւններ (*խօսքը Հայաստանի մասին է*), որի հետեւանքով երկիրը նախատեսուածից զգալիօրէն պակաս է ստացել պղինձ, ալիւմին (ալիւմինիոմ), պոմպեր, ծծմբաթթու, հանքային պարարտանիւթեր, ցեմենտ, բամպակեայ եւ բրդեայ գործուածքներ, կարուածքեղէն եւ արտադրանքի կարեւորագոյն այլ տեսակներ: ... Այս տարուայ անցած տասը ամսում արտադրանքի իրացման սահմանուած պլանը գունաւոր մետալուրգիայի վարչութիւնը փոփոխել է 3, շինանիւթերի արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնը՝ 5, արդիւնաբերական շինարարութեան մինիստրութիւնը՝ 6, թեթեւ արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնը՝ 3 անգամ եւայլն: Բոլոր այդ փոփոխութիւնները կատարուել են տարեկան պլանների իջեցման ուղղութեամբ: Գումարային արտայայտութեամբ դրանք կազմել են մի քանի տասնեակ միլիոն ռուբլի»:

Աշխատավարձքի յաւելումներու նոր օրինագիծը, որ հրապարակ դրուեցաւ Նոյեմբեր 26ին («Սով. Հայաստան», Նոյեմբեր 27), նկատի կ'առնէ աշխատանքի բնոյթն ու աշխատանքի պայմանները: Իսկ գալով յաւելումներու կիրարկման ժամանակաշրջանին՝ կը նշանակուի հնգամեակի տեւողութիւնը: Այլ խօսքով՝ ռոճիկներու բարձրացումը պիտի իրագործուի աստիճանական կարգով, տարուէ տարի եւ մինչեւ հնգամեակի վերջ:

Նկատելի է նաեւ, որ յաւելումներու համար սահմանուած «ժամկէտ»ը համանման չեն երկրին բոլոր շրջաններուն մէջ: Արդարեւ շրջանէ շրջան փոփոխութիւն կը կրեն անոնք՝ մի՛շտ առաջին կարգի վրայ մնալով Խորհ. Միութեան հիւսիսային եւ արեւելեան գօտիները:

Այլ խօսքով՝ ռոճիկներու բարձրացումը նախ իրականութիւն պիտի դառնայ վերոյիշեալ շրջաններու եւ, ապա, աստիճանական կարգով միւս շրջաններու հանրապետութիւններու մէջ:

Նոր օրինագիծի թիւ 3 յօդուածի Ա. գլուխը բանուորներու եւ պաշտօնեաններու համար նուազագոյն ամսաթոշակ կը նշանակէ 70 ռուբլի, շեշտելով միաժամանակ, թէ պէտք է բարձրանան միջակ վարձատրուող դասերու թոշակներն ու անոնց ստացած պարգեւները: Այս յաւելումը, որուն պիտի ընկերանայ տուրքերու ջնջումը նուազագոյն աշխատավարձքին (70 ռուբլի) համար, պէտք է իրականացուի «ըստ շրջանների, աստիճանաբար, սկսած երկրի հիւսիսային եւ արեւելեան շրջաններից»: Սահմանուած կարգն է՝ «1972ին ծայրագոյն հիւսիս եւ դրանց հաւասարեցուած վայրեր: Եւրոպական հիւսիս, հեռաւոր արեւելք, արեւելեան եւ արեւմտեան Սիբիր եւ Ուրալ», իսկ 1973ին՝ «Ղազախստան, Միջին Ասիա, Պովոլժի, Վոլգա-Վեատկա, Դոմբաս եւ Ռոստով»: Միայն 1974ին է, որ պէտք է «աւարտել երկրի մնացած շրջաններում արտադրողական ճիւղերի միջակ վարձատրուողներ բանուորների ու ծառայողների աշխատավարձի նոր նուազագոյն չափ մտցնելու եւ դրոյքներն ու ռոճիկները բարձրացնելու գործը»:

Նոյն կարգը կը պահպանուի արտադրական եւ ոչ արտադրական ճիւղերու աշխատավարձքերու յաւելումներուն համար: Ճշդենք, որ Հայաստան գտնուելով Անդրկովկասի շրջագիծին մէջ, այսինքն երկրին հարաւային շրջանը, նպաստաւորուած չէ աշխատավարձքերու յաւելումներու գործադրութեան ժամկէտին մէջ:

Յաւելումները իրականութիւն պէտք է դառնան հո՛ն մինչեւ 1974 եւ 1975, համաձայն դասաւորուած ճիւղերուն:

Խրուշչեւի օրէն ի վեր, երբ որոշուեցաւ զարկ տալ երկրին հիւսիսային եւ արեւելեան շրջաններուն, մեծ աշխատանք կատարուեցաւ, որպէսզի աշխատող ձեռքեր ընտանեօք կամ առանձին բնակութիւն հաստատեն երկրին այդ հեռաւոր վայրերուն մէջ: Խորհ. Միութեան եւրոպական մասէն, ինչպէս նաեւ Կովկասէն ու Անդրկովկասէն դէպի այդ վայրերը մեկնողներուն դիւրութիւններ տրուեցան աշխատանքի, բնակարանի, արձակուրդի, առանց մոռնալու նիւթական վարձատրութիւնը: Հակառակ ի գործ դրուած միջոցներուն՝ արդիւնքը դրական չի նկատուիր: Արդարեւ դոյդ շրջաններու բնակչութիւնը ոչ միայն չէ բազմացած, այլ ընդհակառակն՝ նուազում արձանագրած է վերջին չորս-հինգ տարիներուն:

Նոր օրինագիծին տուած նախապատուութիւնը՝ երկրին հիւսիսային եւ արեւելեան շրջաններու աշխատավարձքերու յաւելումին կապակցութեամբ, արդեօ՞ք նպատակ չունի մղում տալու բնակչութեան «տեղաշարժին» դէպի այդ վայրերը:

Կը թուի թէ ա՛յդ է հետապնդուած նպատակը:

«Խոպան» շրջանները բնակչութեամբ ապահովելու ծրագիրը, բնականաբար, կը հետամտի երկու նպատակ — քաղաքական (Չինաստան) եւ տնտեսական: Խորհրդային մասնագէտներ կը պնդեն, թէ պէտք է զարգացնել Սիպերիան ու Ծայրագոյն Արեւելքը, ուր կեդրոնացած են Խորհ. Միութեան ջրային աղբիւրներուն 60, փայտին՝ 75, ածուխին, քարիւղին, կազին եւ մետաղահանքերուն 90 առ հարիւրը:

Հնգամեայ ծրագրին մէջ կը շեշտուի նոյնպէս, թէ ամսական միջին աշխատավարձքը 1975ին պիտի հասնի 150 ռուբլիի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Ռուբլիի միջազգային սակը միակողմանի ձեւով 1 տոլար նշանակուած է: Գործնական գետնի վրայ ասիկա բան մը ըսել չէ, քանի որ չի ներկայացներ իրական արժէքը:

խեղճ ընտանիքին ապրած խաւարին մէջ: Հայր Տիքրնդ կարեւոր գումար մը ժառանգեց հեռաւոր ազգականէ մը, եւ որդւոյն գործէն հանելով դպրոց ղրկեց:

Զարլզ երեք տարի յաճախեց դպրոց մը, ուր կը տիրէր ահաւոր տխփիլին մը: Բաւական բաներ սորվեցաւ եւ կը մտադրէր քոլէճ մտնել, համալսարան աւարտել: Բայց արդէն ժառանգութիւնը սպառած էր հայրը, սեւ ամպեր կը կուտակուէին Տիքրնդներու հորիզոնին վրայ. թշուառութիւնը կրկին ճամբայ ելած էր՝ գրաւելու համար իր տեղը: Զարլզ ստիպուեցաւ լքել դպրոցը ու կրկին նետուիլ գործի: Իբր աշակերտ մտաւ փաստաբանի մը գրասենեակը: Գիշերները սակայն չէր քնանար, կը դարդանար, շուտով ստենոգրաֆութիւն սորվեցաւ եւ 17 տարեկանին դարձաւ օրաթերթի մը փնտռուած թղթակիցը, հինգ սթերլին ամսականով: Բայց իր երազը ուրիշ էր: Ազատ ժամերուն կ'անցնէր սեղանին առջեւ ու կը գրէր: Եւ օր մը, դողալով, պահարանի մը մէջ դրաւ իր առաջին պատմուածքը եւ ղրկեց «Օլտ Մանթլի Մեկեզին»ին ու սպասեց: Եւ օր մըն ալ իր անունը տեսաւ պարբերաթերթին էջերէն մէկուն վրայ: Պատմուածքը լոյս տեսած էր: Ցնցումէն սկսաւ քալել, հասաւ ամայի վայր մը ու ժամերով լացաւ... Անոնք, որ գտնուած են նոյն պարագային մէջ, լաւ կը հասկնան մեծ վիպասանին ապրումները:

Յետոյ սկսաւ ազգատ թաղերու նկարագրութիւնը ընել «Իվնինկ Քրոնիքլ» օրաթերթին համար եւ ստացաւ ամսական 30 սթերլին:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Խեղճ սենեկապանը իրեն վիճակուած բախտը կռահեց:

— Տէր իմ, գոչեց եւ ծունկերը կքեց որպէսզի ոտքերուն իյնայ:

Սակայն չհասաւ:

Պայթիւն մը լսուեցաւ եւ սենեկապանը որտէն զարնուած գլտապատ գետին ինկաւ:

Իզէթ դեփ-դեղին կտրած, սակայն կեղծ անփութութեամբ մը որպէս թէ իր առջեւը պատահածը բնական բան մը ըլլար, ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւեց ու անշարժ մնաց:

Սուլթանը յանկարծ անոր դարձաւ:

— Ի՞նչ նստեր ես, բացագանչեց յուզուած ու բարկացած շեշտով մը: Զտե՞սա՞ր որ ներս մտած միջոցին համազգեստին կոճակները կոճկուած չէին եւ թէ ձեռքը կուրծքին տարած էր:

— Տեսայ տէր իմ, մրմնջեց երիտասարդը ահաբեկած:

— Վրան խուզարկէ տեսնենք ի՞նչ պահած է:

Իզէթ պատրաստուեցաւ տարաբախտ սենեկապանին մարմնոյն մօտենալ, սակայն այդ միջոցին գրասենեակին մէկ յարակից դուռը բացուեցաւ եւ Թահիր երեք Ալպանացիներու ընկերակցութեամբ ներս մտաւ:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահեցաւ, հարցուց ծերուկ Ալպանացին:

Սուլթանը ծերուկ Թահիրը տեսնելով, խորունկ շունչ մը առաւ, եւ ատրճանակը իր առջեւ գտնուած գրասեղանին բաց դարակին մէջ նետելով, վերստին տիվանին վրայ ինկաւ:

— Հոն... հոն... կակազեց Համիտ սենեկապանին դիակը ցոյց տալով:

Թահիր յառաջացաւ եւ տարաբախտ սենեկապանին մարմնոյն մօտ իյնալով վրան ծռեցաւ:

— Վա՛յ, գոչեց զարմացած, Մէհմէտ պէյն է... եւ ի՞նչ ըրաւ տէր իմ:

— Ձեռքը կուրծքին տարած էր, ըսաւ Համիտ:

Թահիր յուսահատօրէն գլուխը օրօրելու պատրաստուեցաւ, սակայն ինքզինքը զսպեց եւ Իզէթի ու իր Ալպանացիներուն դառնալով ազդու շեշտով մը ըսաւ.

— Ն. Վեհափառութիւնը այլեւս ձեզի պէտք չունի:

Իզէթ առանց երկրորդ հրամանի մը սպասելու, մինչեւ գետինը խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ տարաբախտ սենեկապանին մտած դռնէն դուրս ելաւ, մինչ երեք Ալպանացիները միեւնոյն ձեւով իրենց պետին գրասենեակին հետ հաղորդակցող դռնէն դուրս կ'ելլէին:

Երբ Թահիր վստահ եղաւ որ Սուլթանին հետ առանձին մնաց, ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւեց, այնպէս որ իր սպիտակ երկար մօրուքը կիսով չափ ծածկուեցաւ:

— Տէր իմ, ըսաւ ծերուկը անկեղծ արտայայտութեամբ մը, մարդ մը սպաննեցիր որ կարող էր քեզի համար՝ հազար անգամ իր կեանքը վտանգի տակ դնել:

— Ձեռքը կուրծքին տարած էր եւ համազգեստին կոճակներն ալ կոճկուած չէին, պատասխանեց վեհապետը:

— Օրինազանցութեանը համար յանցաւոր էր, սակայն յանցանքը այնքան ալ մե՞ծ էր, որպէսզի զայն սպաննէիր: Մէհմէտը տէր իմ, կրնամ ըսել թէ ինձմէ ալ հաւատարիմ էր:

— Խուզարկէ վրան, ըսաւ Սուլթանը կտրուկ շեշտով մը:

Թահիր տարաբախտ պէյին արինթաթախ դիակին վրայ ծռեցաւ, համազգեստին մնացեալ կոճակները քակեց եւ վրան խուզարկեց, ապա վեր ելաւ եւ գլուխը օրօրեց:

— Բան մըն ալ չկայ, ըսաւ, մարդը տաքէն քակած էր այն գաղափարով թէ՝ զայն կանչած միջոցիդ դանոնք դարձեալ կոճկելու ժամանակ պիտի ունենար:

Ասիկա ըսելէ յետոյ, տեսնելով որ Սուլթանին դէմքին վրայ սենեկապանին անմեղութիւնը հաստատուելէն ետք տրխրութիւն մը գծագրուած էր, դէմքին չինծու խնդութիւն մը տուաւ եւ ըսաւ.

— Իրաւ է թէ տէր իմ, Մէհմէտը պէտք էր համազգեստին կոճակները կոճկուած ներս գար, քանի որ հրամանը բացայայտ է թէ՝ պէտք է համազգեստնին մինչեւ վիզերնին կոճկուած եւ ձեռքերնին կուրծքերնուն վրայ խաչաձեւած ներս մտնեն ... անշուշտ ձեր Վեհափառութիւնը չէր կրնար տեղէն ելլել եւ նախ վրան խուզարկել ու ապա մեռցնել կամ ներել: Այսինքն ըսել կ'ուզեմ տէր իմ թէ, աւելցուց Թահիր ջանալով ձայնին աւելի ազդու արտայայտութիւն մը տալ, Մէհմէտը անիրաւ տեղը սպաննուեցաւ եւ ասիկա թող միւսներուն օրինակ ըլլայ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սաթենիկ Շըրտիկեան, Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շըրտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շըրտիկեան եւ զաւակները, Վանթոստ Շըրտիկեան ընտանիքը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Նուպար Քիզիրեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Պարկիրճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սերժ Քիզիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Քիզիրեան եւ զաւակները, Պ. Շիրինեան, Տէր եւ Տիկին Մաշի, Տէր եւ Տիկին Գոնեալեան, այրի Տիկին Արուսեան, այրի Տիկին Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Շահինեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՇԸՏԻԿԵԱՆԻ
(Վանեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 9ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի Դեկտ. 14, ժամը 14,30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Տէօյ-Լա-Պառի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շըրտիկեանի եւ ընտանիքին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կըրնոպլի մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները կ'ողբան իրենց սիրեցեալ վեթերան ընկերուհիին՝ Տիկին Եպրուհի Մոմճեանի մահը: Ողբացեալը եղած է 1928ին առաջին հիմնադիրներէն մին եւ ատենապետուհի վարչութեան, իր ժամանակին ուսուցչուհի եղած է Իզմիրի աղջկանց բարձրագոյն վարժարանին մէջ:

ՆՈՒԷՐ

ՊՕՄՈՆ.— Տիկին Փերուզ Փափազեան իր ողբացեալ եղբօր՝ Մագսուտ Դախթալեանի յիշատակին՝ իր սիրելի «Յառաջ»ին 30 ֆրանք կը նուիրէ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Գամեր Գարամաճեան, իրենց ողբացեալ զարմիկին՝ Պետրոս Ասլանկիւլեանի մահուան հինգերորդ տարեդարձին առթիւ կը նուիրեն.—

30 Ֆր. Կարմիր Խաչին, 30 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, 30 Ֆր. Դպրոցասէրին, 20 Ֆր. «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Պր. Հայկազ Մարտիրոսեան 1000 Ֆր., ողբացեալ Տիկին Շնորհիկ Շահլամեանի մահուան առթիւ Պր. Ալէն Պալըրճեան 100, Սարաճեան ընտանիք 200, Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէ 70, Շաւարշ Միսաքեան խումբ, Մարսէյլ Կապ. Խաչ, Զաւարեան ենթակոմիտէ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի վարչութիւն, Պ. Վանիկ Հելոյեան, Տէր եւ Տիկին Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Աւ-տոեան 50ական, Սահակ եւ Եր. Տօրումեան, Արսլանեան եղբարք, այրի Տիկին Հերոեան Արուսեակ 30ական, Տէր եւ Տիկին Միլտոնեան Զ., Գըլճեան ընտանիք, Ոսկեան Ժիրայր, Աճէմեան Հայկազ 20ական Ֆր.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Ալփորվիլ եւ Քաշան
15 եւ 16 Յունուար, Հ. Յ. Դ.
Նոր Սերունդի Մարսիլիոյ շրջանի
թատերախումբին կողմէ
«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»
Յակոբ Պարոնեանի

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Մարսէյլի Մշակութային Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ճաշին՝ Բարեկենդանի ուրախ առթիւ:

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ
1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին: Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն:

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ:

Արձանագրութիւն
Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages **SEVAN**
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-4?
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Երկուշաբթի կէսօրէ ետք, «Մեր սալերը ձերն են» յայտագրի ընթացքին, Ֆրանս-Միւզիքէն կը ձայնասփռուին Արա Պարթեւեանի գործերէն:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարեդարձը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ:

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սերովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը զետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ:

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը որոշած է, Կիրակի Դեկտեմբեր 19ին, եկեղեցւոյն անուան Սուրբ Յակոբ տօնին առթիւ, մատաղօրհնութիւն և հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարել Լիոնի եկեղեցւոյ եւ այդ հաստատութեան շուրջ ծառայող հանգուցեալ հոգեւորականներու, դպիրներու, ազգային եւ կրթական գործիչներու:

Սկիզբ պատարագի ժամը 9,45: Մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ 18 Դեկտ. ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ): Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն:

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 14 DECEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12290

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.290

ԱՆԴԱՐՁ ՄԵԿՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ...

—o—

Անդարձ մեկնող մարդոց արժէքն ու արժանիքները գնահատութեան նիւթ — կելու մեր փորձերուն մէջ լռջութեան դէմ նկատած ենք միշտ բացարձակ եւ վճռական հաստատումները։ Հաւատա — ցած ենք կեանքի այն ճշմարտութեան, թէ չկան անփոխարինելի մարդիկ կամ անվերադարձելի արժէքներ, — փոյթ չէ որ մեր այս հաւատքը կասկածի տակ դնելու արդար տուեալներ ալ ունեցած ըլլանք յաճախ։

Արդարեւ, նորերէն չատե՛ր փնտռել տուած են հինները եւ «եկողներէ» չատե՛ր փնտռել տուած են «գացողները»։ Սա — կայն այս փորձառութիւնը խրատուեք չէ տուած մեզի ժխտելու այն դաւանանքը՝ թէ լաւերուն կրնան յաջորդել լաւագոյն — ները, արժէքաւոր մարդոց՝ գերարժէք դէմքերը···

Պարագան կը տարբերի սակայն, երբ կորսնցուցած կը կչռես ունեցածիդ լոյ — սին տակ եւ կը փորձես տարրկայօրէն նախատեսել «գալիքը»։

Հայկական սփիւռքը պատկեր կը փոխէ ժամանակի եւ պայմաններու հարկադ — րանքին տակ։ Եթէ «գաւառաշունչ» Հայը քաղքենի դարձաւ վերջին յիսնամեակին ու ըստ այնմ շրջադարձ ստեղծեց դէպի կեանքի ու կեցութեան նոր ըմբռնում — ներ, գալոց յիսնամեակը այդ քաղքենի բարմութիւններէն վստահօրէն մարմին պիտի առնէ իր մտայնութեամբ, բարքերով ու ձգտումներով հիմնովին «նոր» Հայու — թեան մը՝ որուն համար երբեմնի սէրե — րը, պաշտամունքներն ու խոէչալները կամ խնամ ունենալէ պիտի դադրին եւ կամ տարողութիւն պիտի փոխեն։

Եթէ այս տողերը գրի կ՚առնուին մեր անմոռանալի ընկերոջ՝ Բենիամին Թաշ — եանի մահուան առիթով, ապա ուրեմն կը սահմանափակուինք Հայ Լեզուի գի — տութեան ու պաշտամունքի կէտերուն վրայ, եւ չափի գցայումը չկորսնցնելու դնով իսկ կը մղուինք հաստատելու՝ թէ իրմով կը կորսնցնենք «վերջին մոհիկա — նը» Մայրենիքի· հայերէնի պարզօրէն գեղեցիկ, գիտականօրէն ամուր ու ձեւի թէ խորքի տեսակէտով անխոցելի պատ — կերին անվերադարձ մէկ մշակը, — ինչ — պէս եղան, իրմէ առաջ կամ իրեն հետ, Շաւարշ Միսաքեան, Շաւարշ Նարդունի, Վազգէն Շուշանեան, Շահան Շահնուր···

Ուրիշնե՛ր ալ ունեցանք մենք — ու — նինք թերեւս այսօ՛ր ալ — որոնք հայե — րէնի առողջ ու անխաթար զարգացման գրաւականներ եղան 1850ական թուա — կաններէն սկսեալ։ Հայր Արսէն Ղազիկ — եան, Երուանդ Տէր-Անդրէասեան և սասնց պարզէն հին ու նոր պահակներու շըղ — թա՛յ մը կայ ժամանակակից մեր կեան — քին մէջ։

Սակայն Միսաքեաններն ու Նարդունի — ները, Շուշանեանները, Շահնուրները եւ Բենիամին Թաշեանները՝ եղան արուես — տագէտնե՛րը հայերէնին, որքան գիտուն — ները։ Գոյն, չունչ, ոգի եւ խառնք ունե — ցան իրենց լեզուն՝ իմաստին հետ պարա — գիրկ։ Բերաւ մեզի աշխարհաբարին ա — ռնչկն ազնիւ որակը եւ ստեղծեց քանե — րորդ դարու Ոսկեդարը։

Չենք կարծեր, տուեալ պայմաններու մէջ, որ հ ա յ ե ր է ն ը դէպի գե — ղարուեստ հարազատութիւն, գեղեցկու — թեան ու ճշգութեան դիմէ գալոց օրե — րուն։ Տրամաբանելով հանդերձ, որ գի — տական եւ քաղաքակրթական յառաջդի — մութիւնները անհուն կարելիութիւններ կը ստեղծեն լեզուական նոր նուաճում — ներու՝ կը կասկածինք որ Մայրենիքը կարենայ հարստանալ, որովհետեւ լեզու մը ներքին — ընկերային կլիմայի կը կա — րօտի ծաղկելու համար· իսկ մենք, հայ — րենիքէ թէ սփիւռքի մէջ — հիմնովին տարբեր ժխտական ազդակներու ենթա — կայ — կը դիմենք դէպի աշխարհաքա — ղաքացիական նկարագիր···

Չենք յաւակնիր անսխալ նախատեսու — թիւն մը ըրած ըլլալ։ Վաղը կրնայ հերքել այսօրուան մեր այս ենթադրութիւնը։ Սակայն նաեւ չենք զգար խրատուեքը ա — պահով նկատելու որեւէ գերադանց որակ հայերէնի։

Բենիամին Թաշեանի անդարձ մեկնու — մով, կը կորսնցնենք նաեւ հայ գրակա — նութեան եւ հայ հրապարակագրութեան ամէնէն հաւատաւոր, անկեղծ, զուսպ ու բայց ճակատ գրիչներէն մէկը։

Իր կորուստով՝ կը չեշտուի հետզհետէ գգալի պակասը հրապարակագրային, լեզուական եւ գրական ջերմեռանդու — թեամբ ապրող մարդոց։

Յարգա՛նք իր վաստակին։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՆ

—o—

ՊԵՆԿԼԱ ՏԷՇ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Դիւանագիտական աշխատանք կը կա — տարուի, որպէսզի վերջ տրուի հնդիկ — փաքիստանեան պատերազմին եւ կարելի դառնայ խաղաղ լուծումի մը հաստա — տումը։

Նոր Տելհի ժամանեց Խորհ· Միութեան Արտաքին առաջին փոխ — նախարարը՝ Կուզնեձով, որ կը նկատուի ճկուն դիւա — նագէտ մը։ Ան է, որ գործադրութեան դրաւ «բնականոն» վիճակի հաստատման ծրագիրը Չեխոսլովաքիոյ մէջ, ինչպէս նաեւ նախապատրաստեց Սալթի, այսինքն հիւլէական զէնքերու սահմանափակման թղթածրարը։ Վերջապէս իրեն վիճակ — ուեցաւ չին-խորհրդային բանակցութիւն — ներու վերսկսման պարտականութիւնը։

Քաղաքական շրջանակներու համոզու — մով Մոսկուա չուզեր, որ կնճռոտ վիճակ մը ստեղծուի հնդկական ցամաքամասին վրայ՝ պատերազմի երկարաձգումով, որ կրնայ օտար միջամտութիւններու դուռ բանալ։ Հաւանական է, որ Կուզնեձով թելադրէ Նոր Տելհիի վարիչներուն ըն — դունիլ հրադադարի առաջարկը եւ հար — ցը կարգադրել դիւանագիտական ճամ — բով։

Աւելցնենք նաեւ, որ Մոսկուա մեկնած է Մ· Տհար, որ նախագահն է Հնդկաս — տանի Արտաքին Նախարարութեան քա — ղաքական Բիւրոյի։ Հնդիկ պետական դէմքին այցելութիւնը մաս կը կազմէ այն խորհրդակցութիւններուն, որոնք նախա — տեսուած են հնդիկ-խորհրդային համա — ձայնագրով՝ կնքուած անցեալ Օգոստո — սին։

Ուաշինկթըն Ապահովութեան Խորհուր — դի գումարում ուզեց, որպէսզի այս վերջինը պահանջէ հրադադարի զոր — ծադրութիւնը երկու պատերազմող կող — մերէն։ Սպիտակ Տան հաղորդագրու — թիւնը նկատել կուտայ, թէ Արեւելեան Փաքիստան գրեթէ գրաւուած է հնդիկ ուժերու կողմէ եւ, հետեւաբար, կռիւ — ներու շարունակումը զինուորական յար — ձակումի բնոյթը պիտի ստանայ երթա — լով՝ վտանգի տակ դնելով ՄԱԿի անդամ Պետութեան մը գոյութիւնը։ Ապահովու — թեան Խորհուրդի բոլոր անդամներն ալ պարտաւորութիւնն ունին վերջ տալու փութով աշխարհի խաղաղութեան սպառ — նացող այս վտանգին։

Ապահովութեան Խորհուրդը Երկուշաբ — թի կը հաւաքուի արդէն։

Նախագահ Նիքսըն Ասորեան կզզիներ մեկնելէ առաջ նամակ մը ուղղած է Տի — կին Կանտիի։ Նիքսըն երկու հարցում կ՚ընէ հնդիկ վարչապետին.— Ի՞նչ է ձեր նպատակը եւ մինչեւ ո՞ւր ծրագրած էք երթալ։ Նամակը կը նկատուի «ազդարա — րագիր» մը։ Արդարեւ Նիքսըն կը յիշեցնէ Տիկին Կանտիի, թէ «Մ· Նահանգները դաշնագրով կապուած են Փաքիստանի»։

Արեւելեան Փաքիստանի քաղաքներէն ժեսոր, որ գրաւուած էր հնդիկ բանա — կին կողմէ, նոր երկրի մը՝ Պենկլա Տէշի մայրաքաղաքը հռչակուեցաւ առժամեայ կերպով, մինչեւ Տաքքայի գրաւումը, որ հաւանական կը նկատուէր Երկուշաբթի։ Քաղաքը եթէ ցարդ չէ գրաւուած, նկա — տել կուտան Հնդիկները, պատճառն այն է որ բոլոր կամուրջները քանդուած են և անհրաժեշտ է նոր ուղիներ հաստատել ընդհանուր յարձակումի համար։

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ԱՍՈՐ ՀԱՍԱՒ

Կիրակի օր, Քոնքորտ 001 օդանաւով Նախագահ Փոմփիտու հասաւ Թէրսէյրա կղզին, ուր պիտի հանդիպէր Նախագահ Նիքսընի։ Տեղատարափ անձրեւի մը տակ է որ Քոնքորտ Ասոր կը հասնէր։ Փոմ — փիտուի կ՚ընկերանան Արտաքին եւ Ելմ — տական նախարարները եւ այլ գործա — կիցներ։ Ֆրանսական պատուիրակութիւ — նը ամբողջովին վարձած է Սեռաթա պանդոկը (28 սենեակ)։

Քիչ մը աւելի ուշ կը հասնէր Նիքսըն, որ բնակութիւն հաստատած է ամերիկ — եան կայանի մէջ։ Երկու նախագահները պէտք է 25 քիլոմեթր ընեն գիրար տեսնե — լու համար։

Փոմփիտու լաւատես էր այս հանդի — պումին առթիւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ, Իրլանտա եւ Դանիա համա — ձայնեցան ընդունիլ Հասարակաց Շուկա — յի պայմանները ձկնորսութեան վերա — բերեալ։ Նորվեկիա մերժեց ընդունիլ։ Չորս երկիրներն ալ թեկնածու են Հասա — րակաց Շուկայի անդամակցութեան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Նիհատ Էրիմ կազմեց նոր կառավարութիւնը, բաղկա — ցած 25 անդամներէ։ Ասոնցմէ 14ը կը պատկանի երկրին գլխաւոր կուսակցու — թիւններուն, իսկ 11ը մասնագէտներ են։ Նոր Արտաքին նախարարն է՝ Հալիւք Պա — յիւլքէն, ՄԱԿի Թուրք պատուիրակու — թեան պետը։ «Թուրքիոյ քաղաքական տագնապը վերջ գտաւ», յայտարարեց վարչապետը, անդրադառնալով նոր դահ — լիճի կազմութեան։

ՀՌՈՄԻ կեդրոնը արգիլուած գօտի կը դառնայ անձնական կառքերու երթեւե — կութեան համար։

ՀԻՒՍԻՍ· ԻՐԼԱՆՏԱ իր ամէնէն արիւ — նալի շաբաթներէն մէկը ապրեցաւ 28 մեռեալով եւ 100 վիրաւորով։

ՌՈՑԱՆԻ մէջ նախարար Լիփովսկի վերընտրուեցաւ ձայներու 52,31 առ հա — րիւրը ստանալով։

ԻՏԱԼԻԱ մինչեւ Երկուշաբթի տակաւ չէր կրցած ընտրել իր Նախագահը։ Ծա — նօթ է որ ընտրութիւնները սկսան Դեկտ· 9ին բայց ոչ մէկ թեկնածու մեծամաս — նութիւն ստացած է։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ Բանուորական կու — սակցութեան համագումարը վերջացաւ։ «Հին պահակները» բոլորն ալ հեռացուե — ցան եւ կեդէքի դիրքը աւելի ամրապըն — դուեցաւ։

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆԵՐԸ, համաձայ — նագիր մը ստորագրեցին Պերլինի չուրջ, բայց կ՚ըսուի թէ Ծնունդին առթիւ անցքի արտօնագիր պիտի չտրուի։ Գործադրու — թիւնը պիտի ըլլայ յետագային։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ՄՆԱԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—o—

Պոլսոյ «Ժամանակ»ին մէջ կը կար — դանք (Դեկտեմբեր 3).—

Այս ամսուան «Հայաթ — Թարիհ Մէճ — մուասը»ն երեք էջ յատկացնելով անմահ դերասան Մարտիրոս Մնակեանի կը հրա — տարակէ նաեւ անոր հազուագիւտ մէկ լուսանկարը հետաքրքրական խորհրդա — ծութիւններով եւ վկայութիւններով։

Յօդուածը պատրաստուած է Իսթան — պուլահայ ծանօթ բանասէր Գէորգ Բամ — պուքճեանի կողմէ։ Յօդուածագիրը այս առթիւ յիշելով թէ մեծանուն դերասանը կեանքի ասպարէզին մէջ նետուած էր ադօրեպանի մը աշկերտ ըլլալով, ու — շագրաւ յառաջաբան մը կը գրէ նաեւ ա — նոր ինքնակենսագրութիւնը ներկայա — ցնելէ առաջ։

Մարտիրոս Մնակեան, որուն մահուան վրայէն աւելի քան կէս դար անցած է, կը գրէ Գէորգ Բամպուքճեան, 1854ին տա — կաւին հազիւ 17 տարեկան էր, երբ բեմ կ՚ելլէր առաջին անգամ ըլլալով։ Մինչեւ 1919 թուականը, աւելի քան 65 տարի բեմական գործունէութիւն ունեցած է ան մօտ 300 դերերով։ Մեծ սիրով մը կապ — ուած էր թատրոնին, սէր մը, որ անդե — րադառնալի էր եւ որուն ապացոյցը կու — տայ տալ հետեւեալ դրուագը իր կեան — քէն.—

1890ին Խոյրնէի մէջ ներկայացումի մը ընթացքին, լուր կը բերեն իրեն թէ զա — ւակը Արշակ մեռած է եւ կ՚առաջարկեն որ խաղը դադրեցնէ։ Բայց ան չընդու — նիր այդ առաջարկը եւ կը շարունակէ խաղալ մեծ յաջողութեամբ։

Մինչեւ վերջերս, Թրքահայ բեմական արուեստագէտներուն մասին ծանօթու — թիւն տուող ամէնէն կարեւոր գործն էր Սարգիս Թիւթիւնճեանի (Շարասան) գիրքը, որ 1915ին հրատարակուած էր Իսթանպուլի մէջ։ Անցեալ տարի, եր — գիծագիր եւ դերասան Նշան Պէշիկթաշ — լեանի հսկայ մէկ գործը հրատարակուե — ցաւ Պէյրութի մէջ «Թատերական Դէմ — քեր» խորագրով եւ 1140 էջ ծաւալով։ Այս գիրքին 139–193 էջերը յատկացուած են Մարտիրոս Մնակեանի, որուն ինքնա — կենսագրութիւնն ալ տեսանք այդ էջե — րուն մէջ։

Հեղինակը կ՚ըսէ թէ Մնակեան այս ինք — նակենսագրութիւնը գրի առած է 1901ի Նոյեմբերին, ընդառաջելով կարգ մը բարեկամներուն պնդումին։ Գրութիւնը կ՚ընդգրկէ մինչեւ 1872 թուականը ունե — ցած բեմական գործունէութիւնը, բայց դժբախտաբար աղբիւր չի յիշատակուիր այդ ինքնակենսագրութեան հրատարակ — ման մասին։ Մենք օգտակար նկատեցինք Թրքերէնի թարգմանել ինքնակենսագրու — թիւնը մեր կարգին, խորհելով որ ան կրնայ նորութիւն մը ըլլալ Թուրք թատ — րոնի պատմութեամբ զբաղողներուն հա — մար։ Արուեստագէտին ինքնակենսագրու — թիւնը 140–144րդ էջերը կը գրաւէ հրա — տարակուած գրքին։

MUSIQUE A PROGRAMME

MORT ET TRANSFIGURATION

ՄԱՀ ԵՒ ՅԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Հիւանդ մը կայ մահամերձ, իր վերջին օրերը կ'ապրի տաժանագին, եւ մահը կը սպառնայ իրեն հարուածելով սենեակին դուռը։

«Ես եմ, պիտի առնեմ զքեզ եւ իմս պիտի ըլլաս»։

Եւ կը սկսի անլուր պայքարը մահուան եւ հիւանդին միջեւ։ Այս վերջինը կ'աղերսէ, քիչ մը երկարաձգում խնդրելով։

Մահը այնքան ալ դաժան չէ։ Քիչ մը կարեկցելով, քիչ մըն ալ հեգնանքով գոհացում կուտայ հիւանդին խնդրանքին։

Հոս նուագը կը դառնայ քիչ մը լաւատես եւ բարեացակամ, ուր՝ ենթական կը վերյիշէ իր կեանքի լաւագոյն շրջանները, ինչպէս փոանդի մը պարապային մեր աչքին առջեւ կուգան շարք մը դրուագներ իրարու ետեւէ, շարժանկարի պէս եւ անհաւատալի արագութեամբ։

Հարուածելով դուռը, մահն է կրկին․ «կը բաւէ, եկուր տանիմ զքեզ»։

Դաժան պայքարէ մը ետք ան կը հասնի իր նպատակին։ գոհացում կը գտնէ մեռեալին անշունչ դէմքը ըմբոշխնելով։ Բայց, ահա թէ ինչ կը պատահի։

Մեռելին դէմքը կը սկսի գեղեցկանալ, խորշոմները կը սպիանան, տարօրինակ երեւոյթ մը կ'առնէ, կարծես՝ նոր կեանքի մը սեմին կերպարանափոխ կ'ըլլայ, թեթեւ ժպիտ մը կ'ուրուագծուի դէմքին վրայ, եւ տեսակ մը երանութեան արտայայտութիւն կը ստանայ, համարես թէ երջանկութիւն կը գտնէ մահուան մէջ, գոհ, նոր կեանքի մը սեմին ժպտելով։

Մահը կորնցուցած է իր գոհը, եւ ի տես այս տեսարանին՝ պարտուած եւ ամօթահար՝ խոյս կուտայ սենեակէն։

Երաժշտութիւնը կը դառնայ վեհ, երկնային, եթերային։

Ամէնօրեայ այս պատկերն է որ նիւթ հայթայթած է Րիշար Շթրաուսի այս հոյակապ ստեղծագործութեան։

NUAGES

ԱՄՊԵՐ

Ի՞նչ են շողիի սա վիթխարի կոյտերը որոնք ման կուգան մեր գլխին վերեւ, ամէն օր, մերթ սպիտակ մերթ գորշ, երբեմն լուսաւոր կամ մոխրագոյն եւ սպառնալից։

Օրուան մէջ երբեք ալ ուշադրութիւն չենք ընծայեր իրենց․ շատ շատ վերջալոյսի կամ արշալոյսի պահերուն է որ մեր աչքին կուտան գեղեցիկ պատկերներ, որոնք նկարիչներուն ալ ներշնչման նիւթ հայթայթած են յաճախ։

Բայց, դիտեցէք ուշադրութեամբ։ Լըռելեայն՝ անոնք իրենց լեզուն ունին կարծես, գիրար կը գրկեն հանդարտ օդին, մէկզմէկ կը հետապնդեն երբ քամին կը փչէ, կ'ուրուագծեն զանազան կերպարներ, նման քալէյտոսքոփի մը խաղերուն։

Դիտեցէք մանաւանդ գիշեր ատեն, կը գրօնուին կարծես լուսինին հետ, մերթ կը քօղարկեն զայն, մերթ կը շրջապատեն, եւ մարդ եթէ հետաքրքրուի կրնայ երկար դիտել անոնց զանազան շարժումները ծեքծեքուն եւ մանաւանդ աննպատակ։

Քլոտ Տըպիւսի որ տպաւորական երաժշտութեան վարպետ մըն է, լաւագոյնս ներկայացուցած է այս պատկերը իր «Ամպերը» խորագրով համանուագային հեղինակութեան մէջ։

Իր երաժշտութեան գլխաւոր գիծը անորոշութիւնն է, տարտամ եւ զօրաւոր յենակէտ մը չունեցող մեղեդի մը հիմը կը կազմէ իր գործին։

Երբ ունկնդրենք այս երաժշտութիւնը աւելի հաճելի պիտի դառնայ ան եթէ աչքի առջեւ բերենք այն պատկերները զորս մատնանշեցինք։

Արդարեւ, որեւէ նիւթ ընդգրկող գործ ունկնդրելու համար միշտ ալ անհրաժեշտ եւ օգտակար է ծանօթանալ իր նիւթին։

NUIT SUR LE MONT CHAUVE
DANSE MACABRE

ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԵՐԿ ԼԵՐԱՆ ԳԱԳԱԹԻՆ
ՄԵՌԵԼԱՊԱՐ

Բոլոր երկիրներու մէջ եւ բոլոր ժողովուրդներու մօտ առ հասարակ երեւակայական պատկեր մը ծնունդ առած է ինքնաբերաբար։

Գիշեր ատեն մեռելները կ'ողջնան։ Սարսուռ ազդող երեւոյթ մը, փէրիներու աշխարհն է։

Կամայ թէ ակամայ մարդ հակամէտ է հաւատալու։

Ան նիւթ կը հայթայթէ մանաւանդ պառաւ մամիկներու եւ վհուկներու պատմութիւններուն։

Բազմաթիւ երաժիշտներու ներշնչումի աղբիւր եղած է այս սարսռազդեցիկ համայնապատկերը։ Անոնցմէ գլխաւորներն են վերոյիշեալ երկու գործերը․ առաջինը Մուսորսքիի եւ երկրորդը Սէն Սանսի։

Մեռելապարին մէջ պատկերը ծնունդ կ'առնէ կէս գիշերին ժամացոյցի տասներկու հարուածներէն յետոյ, եւ խօլ պարը կը սկսի կմախքներուն։ Կառքը ունի փայլուն մը կշռոյթը որ սակայն տրտմագին երաժշտութիւն մըն է իրականին մէջ, մինչեւ որ առաւօտեան կը լսուի աքաղաղին զարթուցիչ ձայնը։

Հոս՝ խօլ պարը կանգ կ'առնէ յանկարծ։ Առաւօտ է, աւա՜ղ, եւ մեռելները պէտք է վերադառնան իրենց գերեզմանները։

Երաժշտութիւնը յանկարծ կը փոխուի յուսահատ եւ տրտմագին մեղեդիի մը, իբր վերջաւորութիւն։

Գիշեր մը լերկ լերան գագաթին, Մուսորսքիի գործը նոյն նիւթը կը շօշափէ, սակայն երաժշտականօրէն աւելի պատկերալից եւ հարուստ է։

Ցանկարծակի եւ խորխտ նախերգանք մը կը պատկերացնէ չիրիմներուն բացումը, որմէ յետոյ ջղուտ կշռոյթով գըլխաւոր մոթիվը կը նկարագրէ պարը։

Առաւօտեան ժամը վեցին կը վերջանայ ան, որմէ յետոյ առինքնող եւ յուսահատ մեղեդի մը կը նկարագրէ խարկանքը, եւ տրտմագին վերջաւորութիւն մը՝ սրինգին կողմէ։

Այս երկու գործերուն ունկնդրութիւնը յաճախակի է։

Ա․ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար․ – 2)

ՉԱՐԼԶ ՏԻՔԸՆԶ

ՎԻՊԱՍԱՆ (1812–1870)

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Հրատարակիչ մը դիմեց իրեն ու ներկայացուց շարք մը ծաղրանկարներ, որպէսզի անոնց տակ գրութիւններ յարմարցնէ։ Եւ այսպէսով, ծնաւ «Միսթըր Փիքվիքի արկածախնդրութիւնները» շարքը։ Յաջողութիւնը մեծ չեղաւ ըսկիզբները, բայց երբ հասան 15րդ շարքին՝ տպաքանակը բարձրացաւ 46․000 օրինակի։ Տիքընզի վաստակը եղաւ ամսական 3․000 սթերլին։

Այսպէս, իր նիւթականը ապահովելէ ետք, 1836 Ապրիլ 2ին, Չարլզ ամուսնացաւ Օր․ Քէյթ Հոկարթի հետ, թարմ՝ բայց ոչ այնքան գեղեցիկ երիտասարդուհի մը, որմէ տասը մը ետք ունեցաւ մանչ մը։

Այդ օրերուն, Չարլզ փայլուն ու հաճելի երիտասարդ մըն էր։ Իր առջեւ բաց էին ամէնէն բարձր ընտանիքներուն տան դուռները։ Զինք կը խլէին ձեռքէ ձեռք։ Ինք, սակայն, կը շարունակէր իր գործը։ Տասը տարուան ընթացքին, տըւաւ իր 11 լաւագոյն վէպերը, որոնցմէ յիշենք՝ «Օլիվըր Թուիսթ», «Նիքոլա Նիքըլպի», «Տէյվիտ Քոփըրֆիլտ», «Փոքրիկն Տորրիթ» եւ «Մեծ ակնկալութիւններ»։

Նախանձողները, կ'ուզէին այն կարծիքը յայտնել, թէ Տիքընզ այսքան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, չէր կրնար մինակը այսքան գործ տալ եւ կը դիմէր վարձկան օգնականներու։ Բայց սխալ զրպարտութիւն էր միայն։ Ան կ'աշխատէր սուրուկի մը պէս, կը խառնէր գիշերը ցերեկին։ Երբ գործը բաւական յառաջանար, տունէն դուրս կը նետուէր ու կը թափառէր աննպատակ։ Կը սիրէր պտըտիլ աղքատիկ թաղերու մէջ։ Իսկ երբ վէպ մը վերջացնէր, կը կորէր ծովը ու կ'այցելէր Ֆրանսա, Իտալիա, Զուիցերիա։

Դարձած էր Անգլիոյ ամէնէն նշանաւոր գրողը եւ մարդը։ Շատեր կը քննադատէին իր գործը։ Կ'ըսէին, թէ ան շատ արագ կը գրէր, կը գործէր լեզուի սխալներ, թէ՝ վէպերուն մէջ կային անհեթեթութիւններ։ Բայց ընթերցող ժողովուրդը կարեւորութիւն չէր տար այդ բնդանդական վէճերուն եւ կը պաշտէր իր աննման վիպասանը։ Համբաւը մեծ էր ոչ միայն իր հայրենիքին, այլեւ քաղաքակիրթ աշխարհի ամբողջ տարածութեան վրայ։ Փարիզ գտնուած միջոցին, ան գնած էր «Գամեըլիապարդ» կնոջ ժամացոյցը։ Դրամաշորթ մը յաջողեցաւ գողնալ զայն։ Երբ իմացաւ, որ ան կը պատկանէր հռչակաւոր վիպասանին, զայն վերադարձուց նամակով մը, որուն մէջ ներողութիւն կը խնդրէր։

Սակայն այս լարուած կեանքը կը յոգնեցնէր անոր մարմինը եւ ջիղերը։ Եւ յետոյ, հարուստ ու համբաւաւոր այս մարդը երջանիկ չէր իր տան մէջ։ Քէյթ յուսախաբ ըրած էր զինք։ Չարլըզ կը համակրէր Քէյթի կրտսեր քրոջ՝ Մէյ-րիին, որ կ'ապրէր իրենց յարկին տակ։ Այդ համակրանքը փոխուած էր սիրոյ։ Բայց խեղճ աղջիկը հիւանդացաւ ու մահկանացուն կնքեց 17 տարեկան մատղաշ հասակին։ Չարլըզ այնքան ազդուեցաւ, որ ատեն մը դադրեցաւ գրելէ։

1858ին, ամբողջ Անգլիա պայթակղեցաւ, երբ Չարլըզ բաժնուեցաւ Քէյթէն, որուն հետ ապրած էր 22 երկար տարիներ եւ որմէ ունեցած էր տասը զաւակ։ Քէյթ մնաց Լոնտոն, իր անդրանիկ մանչուն հետ։ Չարլըզ, իր երկրորդ կինը՝ Ճորճինա եւ 9 զաւակները գացին բնակելու Ջեթամի մօտերը, ընդարձակ վիլլայի մը մէջ։ Ճորճինա եղաւ իր վերջին տարիներու մխիթարութիւնը, նոր Անթիկոնէ մը։ Զմոռնանք ըսելու, որ Ճորճինա իր կնոջ ամէնէն երիտասարդ քոյրն էր։ Քէյթի եւ Մէյրիի հանդէպ իր ունեցած ամբողջ համակրանքը եւ սէրը փոխադրեց Ճորճինայի վրայ։ Տիքընզ խաղաղած՝ կը շարունակէր գրել։ Երկար շրջապտոյտ մը ըրաւ Միացեալ Նահանգներու մեծ քաղաքները, դասախօսութիւններ տուաւ ու վերադարձաւ իր տունը։ Ամէն կողմէ մարդիկ կուգային զինք տեսնելու։ Դահլիճը միշտ լեցուն էր հիւրերով։ Այդ տարիներուն էր, որ լոյս տեսան «Դժնդակ ժամանակներ» եւ «Երկու քաղաքներու պատմութիւնը» անուն վէպերը։

1870 Յունիս 8ի իրիկունը, կարճ պտոյտէ մը ետք, Տիքընզ յողնաց զգաց։ Տուն հասնելուն, Ճորճինա վազեց մօտը, բռնեց ձեռքէն, որպէսզի զայն առաջնորդէ իր սենեակը։

— Ո՛չ, — ըսաւ Տիքընզ — հոս պիտի պառկիմ։

Ու փռուեցաւ գետին։ Յաջորդ օր, լուսաբացին, հոգին կ'աւանդէր Անգլիոյ մե–

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Ի հարկէ, մեղաւորը ես էի եւ պիտի հասկանայի, որ դրամ չուղարկելու պատճառը հնարաւորութեան բացակայութիւնն էր, ուրիշ ոչինչ։

Եւ Ռուբէնի նամակի ներքին իմաստը հէնց ա՛յդ էր․ նա հասել էր իր նպատակին՝ մեղադրելով իրենց, ամօթանք տալով ինձ։

Այդ մտքով էլ պատասխանեցի նամակին, մեղքս քաւելով։

×

Վերջին անգամ Ռուբէնին տեսայ Փարիզում, 1930 թուին։ Երբ այդ թուին ես Փարիզ գնացի, նա այնտեղ չէր, մեկնել էր Պարսկաստան։

Ընկերների կազմակերպած մի դաշտահանդէսում պատահեցի Տիկ․ Աննային, որի հետ ծանօթացել էի շատ առաջները Սեւանում, ուր գնացել էինք՝ Ռուբէնը պսակուելու, իսկ ես՝ երեխաս կնքելու։ Ապա նրան պատահել էի Երեւանից Դարալագեազ գաղթի ճանապարհին ու մի-երկու անգամ էլ տեսել էի Թաւրիզում։

Փարիզի դաշտահանդէսում ես մօտեցայ տիկնոջը, վերսկսեցի իմ նախկին ծանօթութիւնը։ Նրա հետ էին իր երեխաները եւ Զաւարեանի այրին։ Բաւականին երկար խօսեցինք Տիկին Աննայի հետ եւ երբ բաժանւում էինք, Տիկինը հրաւիրեց այցելել իրեն՝ իրենց բնակարանում։ Շնորհակալութեամբ խոստացայ, բայց խոստումս անկարող եղայ կատարել։

Փարիզում ես լի օրերին զբաղուած էի լինում անձնական գործերով, իսկ ամէն Շաբաթ օր, կէսօրէն ետք, գնում էի Ազգային Պատուիրակութիւն, որտեղ հանդիպում էի մեր ընկերներին։ Մի օր էլ, ներս մտնելով Պատուիրակութիւն, իմ հայրենակից Աշոտ Արծրունուց իմացայ, որ Ռուբէնը վերադարձել է եւ Պատուիրակութեան մէջ է։ Շտապեցի այն սենեակը, որտեղ էր նա։ Ինձ տեսնելուն պէս բացագանչեց․

— Դո՞ւն ես եղել, — ոտքի ելաւ, ողջագուրուեցինք։

— Աննան գրել էր, որ մեր ընկերներից մէկը եկել է Փարիզ, բայց անունը չի – մանալու պատճառով, չէր գրել, իսկ նկարագրութիւնից չէի կարող հասկանալ, թէ ո՞ւմ մասին է խօսքը։

Դէմքով թարմ էր, բայց գլուխը ճերմակել էր։ Սովորական հարց ու փորձից յետոյ, հրաւիրեց իր մօտ։

— Վաղը Կիրակի է, կը գաս մօտս ճաշի եւ մինչեւ երեկոյ կը մնաս մօտս.— լաւ «գեալաջի» (*) կ'անենք։

Նստեց։ Կանգնած էի կողքին։ Ձեռքս դրի գլխին, սիրով մազերը շոյեցի։

— Ներիր, բայց չեմ կարող։

— Ինչո՞ւ, — զարմացաւ Ռուբէնը։

— Ամօթով եմ մնացել Տիկին Աննայի մօտ։ Հէնց մեր առաջին հանդիպման այնքան բարի եղաւ որ հրաւիրեց իր մօտ։ Ես խոստացայ, բայց խոստումս չկարողացայ կատարել։ Իսկ այժմ, եթէ ընդունեմ քո հրաւէրը, ի՞նչ պիտի մտածի տիկինը իմ մասին։

— Տղայ մի՛ լինիր, ըսածդ ոչինչ բան է։ Կը գաս, պատմելիք բան շատ ունեմ, — փորձեց գայթակղեցնել ինձ։

— Անհնարին է, ամօթից գետինը կը մտնեմ։

Խնդաց։

— Ծուռ-ծուռ բաներ կ'ասես։

Մեր վերջին հանդիպումն էր։ Ես շուտով թողեցի Փարիզը եւ վերադարձայ տուն։

Այնուհետեւ երկու նամակ ստացայ իրենից։ Սովորաբար գրում էր ինձ եւ Վահան Մինախորեանին մի նամակով։

Վերջին նամակը ստացայ 1937 թուին Եգիպտոսից։ Այդ տարին ես կորցրի որդուս, մեծագոյն դժբախտութիւն մարդու անհատական կեանքում...

Լուրը հասել էր Ռուբէնին եւ նրա գրա–ծը ցաւակցական – մխիթարական նամակ էր։

×

ԽՄԲ․— Այս մասը, ինչպէս բնինք, գրուած է 1961ին, Ռուբէնի մահուան տասնամեակին առթիւ։ Ստորեւ կը սկըսինք նոր գլուխ մը, վերջերս գրուած.—

Սասունի եօթնամսեայ (1916, Մարտ – Օգոստոս) հերոսական ինքնապաշտպանութեան փլուզումից յետոյ, Ռուբէնը, վերապրող խմբապետների ու զինակիցների հարկադրանքի տակ, մի խումբ ֆէտայի ընկերներով թողնում է Սասունը եւ յաղթահարելով հազար ու մի անըրեւակայելի արգելքներ ու դժուարութիւններ, ազատւում է դժոխքից եւ անցնում ռուսական զօրքերի գօտին։ Սասունը թողնում է՝ ոչ թէ իր գլուխը ազատելու համար, այլ Տարօնի աշխարհում դեռ եւս ողջ մնացած հայ բեկորների փրկութեան գործին նուիրուելու համար։ Այդ նպատակով նա աշխատանքի է լծւում ռուսական սահմանը ոտք կոխելու օրից՝ թէ Երեւանում եւ թէ Թիֆլիսում։

Ա․ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(16 – Շար․)

(*) «Գեալաջի» — զրոյց։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Բ.

Իտալիոյ ազատագրական շարժման ընթացքին ստեղծուեցաւ հայրենասիրական հարուստ գրականութիւն: Արդարեւ երեւան եկան տաղանդաւոր հայրենասէր բանաստեղծներ եւ գրագէտներ, որոնք, մասնակցելէ զատ ազատագրական շարժումին, գեղարուեստական իրենց գործերով եւս պայքարեցան Իտալիոյ ազատագրութեան համար: Անոնք իտալական գրականութեան գլխաւոր հարցը նկատեցին ժողովուրդին ազգային գիտակցութեան դաստիարակութիւնը: Դիմելով Իտալիոյ պատմութեան, անոնք նպատակ ունեցան Իտալացիներուն ցոյց տալ անոնց փառաւոր անցեալը, ոգեշնչել զանոնք նախորդներուն հերոսական պայքարի օրինակներով: Ռիսորճիմենթոյի այդ գրականութիւնը մեծ նպաստ բերաւ Իտալիոյ ազգային-ազատագրական շարժումին:

Հայ մտաւորականութիւնը անտարբեր չէր կրնար մնալ այդ գրականութեան հանդէպ: Իտալիոյ բախտակից Հայաստանի մէջ բարենպաստ հող կար իտալական հայրենասիրական, ազգային-ազատագրական բնոյթի այդ գրականութեան տարածման համար: Եւ այս է պատճառը, որ ԺԹ. դարու 2րդ կէսէն եաք այդ գրականութեան մեծ մասը թարգմանուած է հայերէնի, ունենալով բազմաթիւ վերհրատարակութիւններ: Այդ շրջանի իտալացի գրողներէն Անթոնիօ Ճուլիօ Պարելլի, որ մասնակցած էր 1859ի Իտալիոյ ազատագրական նշանաւոր պայքարին, ինչպէս նաեւ 1866ի Թիրոլի կռիւներուն, իր «Շամիրամ» ստեղծագործութեան համար նիւթ ընտրած էր Արա Գեղեցիկի եւ Շամիրամի առասպելը: Այդ վէպը 1870ին թարգմանուած է հայերէն եւ տպագրուած նախ «Բազմավէպ»ի մէջ եւ, ապա, 1876ին «Արա Գեղեցիկ» անունով լոյս տեսած է առանձին գիրքով, Վենետիկ:

Ազգային վերածնունդի շրջանին Տանթէի առաջին երկրպագուներէն եղած է Հուկօ Ֆոսքոլօ, որու հայրենասիրական գործերէն է «Տաղ գերեզմանաց» բանաստեղծութիւնը: Այս քերթուածը 1860ին թարգմանուած է հայերէնի եւ առանձին գիրքով ալ լոյս տեսած է՝ մեծ յաջողութիւն ձեռք ձգելով հայ ընթերցող հասարակութեան մօտ: «Աստուածային կատակերգութեան» հեղինակին նման, Ֆոսքոլօ կը ճամբորդէ մեռածներու աշխարհը, ուր կը հանդիպի անցեալի իտալացի հանճարներուն, որոնց կարգին նաեւ Տանթէի: Հեղինակը կը խորհրդածէ անցեալի այդ մեծութիւններուն կատարած հերոսական գործերուն վրայ, զանոնք հակադրելով իր շրջանի Իտալիոյ ամօթալի եւ խեղճուկ վիճակին: Անոնք միջոց էին՝ արթնցնելու, ինքնագիտակցութեան հրաւիրելու իտալացի ժողովուրդը:

Պարզ է, որ հայ ընթերցողը կարդալով այդ քերթուածը, ակամայ զուգահեռ մտքով համանմանութիւն կը տեսնէ իր եւ իտալացի ժողովուրդին անցեալին եւ ներկային միջեւ: Գործը գտած է մեծ ժողովրդականութիւն, քանի որ մինչեւ 1910 չորս տարբեր թարգմանութիւններ կատարուած եւ առանձին հատորներով լոյս տեսած են անոնք:

1860ին Վենետիկի մէջ առանձին գիրքով, Հ. Ղ. Ալիշանի թարգմանութեամբ լոյս տեսած է Պայրընի «Չայլտ Հարոլտ»ի չորրորդ գիրքը, «Իտալիա» վերտառութեամբ: Այդ հռչակաւոր գործին 56րդ եւ 57րդ հատուածներուն մէջ խօսք կայ Տանթէի մասին՝ իբրեւ հայրենասէր եւ հանճարեղ անձ: Այդ թարգմանութիւնը մինչեւ 1890 ունեցած է չորս տպագրութիւն: Ասկէ զատ, նոյն թարգմանութեամբ այդ գործին 54–60րդ հատուածները, «Գերեզմանք հանճարեղացն յիտալիոյ» խորագրով վերստին տպուած են:

Դեռ անցեալ դարու 70ական թուականներուն հայերէնի թարգմանուած ազգային վերածնունդի շրջանի ականաւոր բանաստեղծ Ճ. Լէոփարտիի չափածոյ ստեղծագործութիւնները, որոնց հատընտիրը առանձին գիրքով լոյս տեսած է 1898ին Վենետիկ: Ան իր անուանի «Առ Իտալիա» բանաստեղծութեան մէջ կը պատկերացնէ իր հայրենիքին թշուառ ու ծանր վիճակը եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ յանուն հայրենիքի ազատութեան մին-մինակ կռուիլ թշնամիին դէմ եւ զոհուելով՝ օրինակ դառնալ անձնազոհ հայրենասէրներուն: Ճիշդ է, հեղինակը բանաստեղծութեան մէջ Տանթէի անունը չի տար, սակայն անոր ներկայութիւնը, ոգեւորիչ շունչը կը զգացուի ստեղծագործութեան մէջ: Այդ հայրենաշունչ բանաստեղծութիւնը հայերէն թարգմանուած եւ տպագրուած է քանի մը անգամ:

Յետագային անոր բանաստեղծութիւններուն աւելի լիակատար հաւաքածոն, Հ. Ա. Ղազիկեանի թարգմանութեամբ, լոյս է տեսած հատորով Վենետիկի մէջ, 1910ին, «Երգեր» խորագրով:

Սիլվիօ Պելլիքոյի նշանաւոր «Բանտք իմ» գործը, որ ան գրած է աւստրիական բանտի մէջ, թարգմանուած է 1862ին եւ նոյն տասնամեակին ունեցած երկու առանձին հրատարակութիւն: Թարգմանիչն է «Մասիս»ի խմբագիրը՝ Ս. Իւթիւճեան: Իտալացի գրագէտին մէկ ուրիշ գործը՝ «Ֆրանչեսքա տա Ռիմինի» ողբերգութիւնը, որ գրուած է տանթէական նիւթով, 1860ին կ'արժանանայ հայ հանդիսատեսի ուշադրութեան: Գործին հերոսը՝ Փաոլօ կոչ կ'ընէ պայքարիլ յանուն հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան, որով նիւթը մօտ էր Հայերու սրտին: Այդ թատերախաղը (անտիպ մնացած), «Արշակ Բ.», «Սանդուխտ» եւ այլ ողբերգութիւններու հետ, բազմիցս բեմադրուեր է հայկական թատրոններու մէջ եւ ունեցած է նշանակալից յաջողութիւն: Յետագային նոյնը ուրիշ թարգմանութեամբ հրատարակուած է Թիֆլիսի մէջ:

1856ին հայերէնի է թարգմանուած ու առանձին հատորով ալ լոյս տեսած է Վինչենցօ Մոնթիի հայրենասիրական մոթիվներով գրած « Արիստոդեմ » ողբերգութիւնը, որու հիման վրայ, ինչպէս ծանօթ է, գրուած է «Արշէնէ» օփերան: Թարգմանիչը՝ Մ. Պահատուրեան Մոնթիի գործը համարած է «անմահական ստեղծագործութիւն»: Այդ ողբերգութիւնը 1860ական թուականներուն նոյնպէս բեմադրուած է հայ բեմին վրայ:

Հայ մարդուն հայրենասիրական զգացումները արթնցնելու գործին մէջ նշանակալից եղած է Ալեսանդրօ Մանձոնիի « Նշանածները » հռչակաւոր վէպին հայերէն թարգմանութիւնը: Բանաստեղծ, թատերագիր եւ փիլիսոփայ Ա. Մանձոնի ԺԹ. դարու իտալական վիպապաշտութեան մեծագոյն ներկայացուցիչն էր: Ան իր գործերուն մէջ կոչ կ'ընէր ժամանակակիցներուն՝ պայքարիլ Իտալիոյ ազատութեան համար, կ'երազէր տեսնել Իտալիան միացեալ եւ անկախ: Մանձոնիի կարգ մը բանաստեղծութիւնները, ինչպէս նաեւ անոր «Ատելկիչ» թատերգութեան մէկ հատուածը թարգմանաբար լոյս տեսած են հայերէն հանդէսներու եւ հաւաքածոներու մէջ: « Նշանածները » վէպը, որ ոչ միայն իտալական, այլեւ միջազգային գրականութեան գլուխ գործոցներէն է, անցեալ դարու 70ական թուականներէն սկսեալ ունեցած է երեք առանձին հայերէն հրատարակութիւն:

Ասով չաւարտիր, անշուշտ, իտալական հայրենասիրական գրականութենէն կատարուած թարգմանութիւններու ցանկը: Թարգմանական այդ գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ ինքնուրոյն հայրենասիրական հայ գրականութիւնը հիմնական դեր կատարեցին Հայութեան ազատագրական պայքարի գործին մէջ:

Ա. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ծայրն վիպասանը: Վիքթորիա թագուհին հրահանգեց, որ անոր յուղարկաւորութիւնը ազգային բնոյթ ստանայ: Հազարներ հազարաւոր Անգլիացիներ ընկերացան հանգուցեալին մինչեւ իր վերջին բնակարանը: Անոր դագաղը զետեղուեցաւ Վեսթմինսթըրի դամբարանին մէջ, ուր կը ննջեն Անգլիոյ մեծագոյն զաւակները:

×

Ինչպէս իր միւս մեծ գրչեղբայրները՝ Պալզաք եւ Տոսթոյեվսկի, Տիքընզ գիտցաւ անմահացնել իրականութիւնը: Կեանքէն առաւ իր դէպքերը եւ տիպարները եւ ստեղծեց նոր աշխարհ մը, ուր մարդկութիւնը կը յաւերժանայ իր թերութիւններով, տկարութիւններով, վատութիւններով, բայց նաեւ իր տառապանքով, իր վշտերով, իր ազնուութիւններով ու մեծութիւններով:

Ան եղաւ խոնարհներու, անիրաւուածներու, տառապողներու վիպասանը: Գիտցաւ յուզել, որովհետեւ ի՛նք եւս անիրաւուած ու տառապած էր անոնց պէս: Իր հերոսները ապրեցան ի՛ր հոգիով, եւ ահա իր հոգին կ'ապրի ու պիտի ապրի իր հերոսներուն մէջ:

Եւ ինչպէս Պալզաք մը, Տոսթոյեվսկի մը եւ Հիւկօ մը մեզի տուած են անմահ տիպարներ, որոնք կը խորհրդանշեն մարդկային թերութիւն մը կամ յատկութիւն մը, այնպէս ալ Տիքընզ անունը կ'ապրի իր Փիքվիքներով, Տէյվիտ Քոփըրֆիլտներով եւ Օլիվըր Թուիսթներով:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Դժբախտութիւն է, չկարենալ դժբախտութիւնը տանիլ: (Պարսկական)

×

Փոշիին վարժուած աչքը, շուտով աւազն ալ կը հանդուրժէ: (Գերմանական)

×

Դժոխքն ալ իր օրէնքները ունի: (Գերմանական)

×

Լաւագոյն է դժոխք այցելել կենդանութեան, քան թէ մահէն եաք: (Սպանական)

×

Օձին գլուխը ճզմէ թշնամիիդ ձեռքով: (Պարսկական)

×

Ձեռքը կը լուացուի միւս ձեռքով: (Յունական)

×

Մեծ բաներ իրականացնելու համար, պէտք է ապրիս այնպէս՝ իբրեւ թէ երբեք պիտի չմեռնիս: (Ֆրանսական)

×

Ամէն ծառի մէկ հարուած, եւ ոչ մէկը կ'իյնայ: (Անգլիական)

×

Բարձրութիւնները միայն շուք կուտան: (Պիրմանական)

×

Փորձելով է որ Յոյները Տրովադան գրաւեցին: (Յունական)

×

Անհրաժեշտ է շատ սորված ըլլալ՝ քիչ բան գիտնալու համար: (Ֆրանսական)

×

Շատ քաշուած աղեղը կը կոտրի: (Յունական)

×

Նպատակէն անդին անցնիլ՝ հաւասար է նպատակին չհասնելու: (Չինական)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅՒՇԷ ՀԱՆԸՄ

Սուլթանը Թահիրի վրայ երախտագիտութեան ակնարկ մը սեւեռեց եւ ծանր բեռ մը թեթեւցածի նման խորունկ շունչ մը առաւ:

Ծերուկը կռահելով որ իր խօսքերը Սուլթանին յուզուած հոգւոյն վրայ հանդարտեցուցիչ արդիւնք մը ունեցան, անոր մօտեցաւ եւ գրասեղանին միւս կողմը կանգնելով գգուալից շեշտով մը ըսաւ.

— Ասով մէկտեղ տէր իմ, ծերուկ Թահիրիդ ալ մտիկ ըրէ:

— Լաւ, ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ կ'ուզես, մրմնջեց Սուլթանը ժպտիլ ջանալով:

— Տէր իմ, եթէ ունէք մէկ ապաստարիդ վրայ կասկած մը ունենաս, անմիջապէս իմ զանգակս հնչեցուր, որպէսզի ես գամ ու գայն բռնեմ: Ես, տէր իմ երբեք դրանդ ետեւէն պակաս չեմ ըլլար:

— Լաւ, լաւ, խրատներդ ունիս Թահիր ... ապրիս ... ուրիշ անգամ այդպէս պիտի ընեմ:

Ծերուկը զգուշիկ ձայնով մը շարունակեց.

— Տէր իմ, ծառայիդ ուրիշ հրաման մը ունի՞ս տալիք:

— Ոչ:

— Այսօր, տէր իմ, մինա՞կ պիտի պառկիս:

Սուլթանը պահ մը մտածել թուեցաւ:

— Այո ... պատասխանեց, այսինքն լուր ըրած էի որ Հայրիէն գայ, սակայն հիմա յոգնած եմ եւ պիտի հրամայեմ որ չգայ:

— Տէր իմ, վրայ բերաւ Թահիր, ատիկա պատճառ մը չէ յուզուելու, անհնազանդ մարդ մը պէտք է պատժուի: Տէր իմ, ծերուկ Թահիրիդ խրատը մտիկ ըրէ:

Սուլթանը ծերուկին վրայ հարցական ակնարկ մը նետեց:

— Հրաման տուր որպէսզի Ն. Բարձրապատուութիւնը գայ ... ապա թէ ոչ առանձնութիւնը գիշերը ջիղերուդ վրայ աւելի պիտի ազդէ:

— Լաւ, լաւ, ըսաւ ժպտելով, խօսքդ մտիկ պիտի ընեմ:

Թահիր վեհապետին մօտեցաւ եւ ձեռքը բռնելով շրթներուն տարաւ:

— Շատ մի ծռիր, որովհետեւ ծեր ես, ըսաւ Սուլթանը ծիծաղելով:

— Ատիկա, վեհափառ տէր, ձեր բարութիւնն է որ ինձ պատիւ կ'ընէ իր առջեւ ուղած ձեւովս կենալու:

Սուլթանը իր ծերուկ պահապանին այդ փաղաքշիչ արտայայտութենէն գոհ մընաց:

— Շատ աղէկ, շատ աղէկ, ապրիս, ըսաւ:

Եւ ձեռքի շարժումով մը նշան ըրաւ, որ կրնայ հեռանալ:

Թահիր խոյն յետս ընկրկեցաւ, խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ երեք Ալպանացիներուն ելած դռնէն դուրս ելաւ:

Երբ Համիտ մինակ մնաց, ակնարկը ակամայ դրան առջեւ երեսն ի վար փռուած Մէհմէտ պէյին անկենդան մարմնին դընաց:

Սուլթանը այդ անկենդան մարմինը տեսնելով տեղէն վեր ցատկեց եւ գրասեղանէն հեռացաւ:

Ոտքերը ակամայ զինքը դէպի այդ անկենդան մարմինը առաջնորդեցին...

Կարծես թէ գրգռուած խղճին անդիմադրելի զօրութենէն կը մղուէր:

Աստիճանաբար մօտեցաւ եւ վէրքին տեղը փնտռող ակնարկով մը ծռեցաւ ու տարաբախտ պէյին արիւնթաթաւ մարմինը դիտեց...

Դժբախտ սենեկապանին մարմինը՝ տակաւին վէրքէն հոսող արիւնէն վայրկեանէ վայրկեան ընդարձակուող կարմիր գօտիով մը կը շրջապատուէր...

Սուլթանը ծռած՝ անկենդան սենեկապանին համազգեստին կոճակները համրել կը թուէր:

Սակայն կարծես թէ այդ քննութենէն գոհ չմնաց եւ վհատութեամբ գլուխը օրորեց:

— Գէշ նշան, մրլտաց քթին տակէն, ձեռքս այս գիշեր չափազանց կը դողայ, համազգեստին չորրորդ կոճակին նշան առի, եւ հինգերորդին զարկեր եմ:

Եւ դժբախտ սենեկապանին վրայ ըրած այս դամբանականէն յետոյ, կռնակը դարձուց եւ գրասեղանին մօտենալով մատը վերստին այն կոճակին վրայ դրաւ, որ պահ մը առաջ տարաբախտ Մէհմէտի համար սոսկալի արկածի մը կոճակը եղած էր:

Դուռը խսկոյն բացուեցաւ եւ խեղդուելու աստիճան մինչեւ վիզը կոճկուած համազգեստով ու կուրծքին վրայ խաչաձեւած թեւերով սենեկապան մը երեւցաւ:

Աս ալ իր նախորդին նման յաղթանդամ ու բարեձեւ մէկն էր, սակայն հակառակ իր առողջութեանը, դէմքը այդ վայրկեանին կապարի գոյն մը ունէր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սաթենիկ Շրտիկեան, Տէր եւ Տիկին Վարդիկ Շրտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շրտիկեան եւ զաւակները, Վանթոսս Շրտիկեան ընտանիքը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Նուպար Քիլիքեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Պարկիրճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սերժ Քիլիքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Քիլիքեան եւ զաւակները, Պ. Շիրինեան, Տէր եւ Տիկին Մաշի, Տէր եւ Տիկին Գոնեալեան, այրի Տիկին Արուսեան, այրի Տիկին Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Շահինեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՇՐՏԻԿԵԱՆԻ
(Վանեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 9ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի Դեկտ. 14, ժամը 14,30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Տէօյ-Լա-Պառի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարելիցը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ:

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սեբովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը զետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ:

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը որոշած է, Կիրակի Դեկտեմբեր 19ին, եկեղեցւոյն անուան Սուրբ Յակոբ տօնին առթիւ, մատաղօրհնութիւն և հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարել Լիոնի եկեղեցւոյ եւ այդ հաստատութեան շուրջ ծառայող հանգուցեալ հոգեւորականներու, դպիրներու, ազգային եւ կրթական գործիչներու:

Սկիզբ պատարագի ժամը 9,45: Մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի եւ Անտիյի հանգստեան տուները, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19:

Մեկնում Իսիի կայարանէն օթոքառով ժամը 13ին:

Երթուդարձ՝ 10 Փր.:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ 18 Դեկտ. ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ): Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին

CONFERENCE-DEBAT
« *LA DOUBLE APPARTENANCE* »
ET « *LA DIASPORA* »
par M. ARA KRIKORIAN

17 Décembre 1971 à 21 h. dans la salle de la Justice de Paix, Place de la Mairie d'Alfortville

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Ողբ. Հրանդ Թորոսեանի մահուան առթիւ այրի Տիկին Հեղինէ Թորոսեան եւ զաւակները 100 Փր., Տէր եւ Տիկին Պենօ Ճիհանչահեան 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թորոսեան (Շաս) 10, Տէր եւ Տիկին Կ. Վարդապետեան (Վալանս) փոխան ծաղկեպսակի 50: Տէր եւ Տիկին Նաճարեան, ընկերուհի Ալթուն Նաճարեանի ապաքինման առթիւ 50 Փր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ

Փրատոյի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին, թէ 19 Դեկտեմբերի Կիրակին, Ս. Յակոբի տօնին առթիւ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը կատարէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ձեռնադրութիւնը կիսասարկաւագներ Վռամ Սիմէոնեանի եւ Սիմոն Միքայէլեանի, կընքահայրութեամբը Պ. Պ. Արշամ Պալայեանի եւ Յակոբ Փափազեանի:

Յաւարտ պատարագի՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ ՊԱԼԱՔԵԱՆ Սրբազանի, բարերար Վ. ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ, Տոքթ. ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆԻ, ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ, ԱՐԱՄ եւ ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ, ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆԻ, ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆԻ եւ բոլոր հանգուցեալ տիրացուներու եւ գործիչներու հոգիներուն համար, որոնք ծառայեցին եկեղեցիին եւ ազգին:

Յետ պատարագի ժամը 13ին մասնաւոր ճաշ ի պատիւ նորընծայ սարկաւագներուն, Ռօֆինկ Քլիպին մէջ 34 Պուլվառ Շառլ Լիվոն, Մարսէյլ 7րդ: Ճաշի մասնակցութիւն 25 Փր.:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը խուռներամ ներկայութեամբ պատուելու տօնը, ինչպէս նաեւ քաջալերելու եկեղեցւոյ ծառայութեան կանչուած նորընծայ աւագ սարկաւագներու նուիրաբերումը:

REVEILLON à St. Etienne

SOUS L'EGIDE DE L'UNION NATIONALE ARMENIENNE

Nuit de la Saint-Sylvestre, organisée par le Cercle des Dames Arméniennes, au profit des bonnes œuvres, le 31 Décembre de 21 h. à l'aube, Salle des Ingénieurs, 19 Rue du Grand-Moulin à Saint - Etienne

Animée par l'orchestre ROBERT EUTUDJIAN

Buffet — Spécialités Orientales — Cotillons — Ambiance

ENTREE 10 F.
RESERVATION : 6, RUE ET. MIMARD — Télép. (77) 33-37-09

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԸՆԴՀ. ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի 19 Դեկտ. Պուլվար Օտոյի եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնայի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ ընդհ. հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյ մէջ ծառայած բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, Թող. Խորհուրդի հանգուցեալ բոլոր անդամներուն, որոնք 1925էն ի վեր շրջանիս մէջ զործած ու անցած են:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30, սկիզբ պատարագի 10, քարոզ 11, մատաղօրհնութիւն 11,15, հոգեհանգիստ 11,30ին:

Կոչ կ'ըլլայ Թաղին բոլոր Հայերուն, որպէսզի Դեկտ. 19ին անխտիր գան եկեղեցի, մաս ու բաժին առնելու համար պատարագէն ու մատաղէն եւ նաեւ յարգելու համար յիշատակը ննջեցեալներուն եւ հաղորդուելու անոնց հետ:

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան Արամ, Ղազարոս Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Թիթէլեան Կարապետ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Սերժ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Տէր-Վարդանեան 10ական:

Տարաբախտ Տիկին Նունիկ Գորթուչեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գորթուչեան 50, Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան եւ Ֆրէնքեան 30, Լեւոն Արզումանեան 10: Տարաբախտ Տիկ. Ալիս Սարգիսեանի հոգեհանգստեան առթիւ Արամ Քէօսէեան 100, Սերժ Սարգիսեան, Տիկին Ոստաղ և Կոստոսեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան 10: Յովհ. Աֆարեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գարիկեան, Տէր եւ Տիկին Մարէն, Գրիգոր Փիլիկեան 10ական Փր.:

Ս. Լու.— Կարապետ Քէքէվեանի մահուան հոգեհանգստեան առթիւ Մասիս Գարբիէլեան 50, Տէր-Կարապետեան 10: Սէն Լուի շրջանի ընդհանուր հոգեհանգստեան առթիւ Շահլամեան 50, Գրիգոր Փիլիկեան 10 Փր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

1972-Ի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի
Ապսպրանքներու համար դիմել իւրաքանչիւր շրջաններու մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն կամ հետեւեալ հասցէին՝

HOVSEPIAN G.

51, Bd. des Grands Pins — Marseille 10 — C. C. P. 25 42 89 Marseille

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Disques VOGUE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՊՆԱԿՆԵՐՈՒ ԱՄԷՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՄՈՅՇՆԵՐԸ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն, կը յանձնարարուի վերջին նորութիւնը

1. Եռանուագ
(Trio) — pour flûte, clarinette, piano No 790
2. Եռանուագ
(Trio) — pour deux flûtes et harpe No 790

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ.—
Կոմիտասեան պատարագ (451) — Եկմալեան պատարագ (442)
Գանձարան հոգեւոր երաժշտութեան (20169 եւ 20175)
Ծննդեան, Զատկական եւ զանազան տօներու յատուկ

ՍԷՆՖՈՆԻՔ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ.—
Գեղջկական շարք — Կովկասեան Համանուագ (եւն.) (20176)
Au Fil des songes (10 morceaux)
Orchestre des Concerts Colonne

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ (խմբերգ եւ նուագախումբ)
Հայ եւ Կովկասեան երգեր (No 526) — Arménie (527)
Reflets d'Arménie (20157) — Arménie (199)
Promenade en Arménie (20167) — Arménie Légendaire (20181)
Le Caucase (No 182) — Soirée Arménienne (No 20172)

(Իւրաքանչիւրը 12 կամ 15 կտոր) — Գին 30 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի
14, Rue Petit, Paris — Tél. 208-99-22
Առաքում նաեւ contre remboursement

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պետչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք

կանխավճար 75 Փր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Նոյեմբեր 25էն Դեկտ. 10 ՄԻԱՅՆ
450 փր.
փոխանակ 525ի

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՔԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վոյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
15 DECEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

...րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12291 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.291

Օրուան խօսքը

ՅԱՍՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—o—

...Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Խո...րէն Ա., համախորհուրդ աւագ միաբաններու եւ գործակից ժողովականներու, ...րոշած է հրատարակել Կաթողիկոսական Աթոռի յԱնթիլիաս հաստատման յիսնամ...եայ (1921-1971) եւ Դպրեվանքին քառասնամեայ (1930-1970) պատմութիւնը:

...Այս առթիւ Կիլիկիոյ միաբանութեան, ...ազգային դասուն, ազգային վար...չական մարմիններուն, մտաւորականնե...րուն, հայ Մամուլին, Աթոռի բարերար...ներուն եւ հաւատացեալ հայ ժողովուր...դին ուղղած է Շրջաբերական Թուղթ մը, ...որով կը հրաւիրէ զանոնք առաջին իսկ ...առիթով Կաթողիկոսարանին յղել ուսում...նասիրութիւններ, դատումներ, դրուագ...ներ կամ յուշեր:

...Յառաջի Դեկտեմբեր 10ի թիւով ամ...բողջութեամբ հրատարակեցինք սոյն ...Թուղթ Շրջաբերականը՝ իր կարեւորու...թեան համար:

...Շնորհաւորելի է Կիլիկեան Աթոռի գա...ղափարին ձեռնարկը, որուն կը մաղթենք ...կատարեալ յաջողութիւն:

...Նաս հին է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կա...թողիկոսութեան պատմութիւնը: Բազմա...թիւ հատորներ պէտք են այս դարաւոր ...Աթոռին ամբողջական պատմութիւնը ...գրելու համար:

...1939ին Անթիլիասի Դպրեվանքի տպա...րանէն, յետ մահու, լոյս տեսաւ Բաբգէն ...Ա. աթոռակից կաթողիկոսի մեծադիր ...1446 սիւնակնոց գիրքը, — «Պատմութիւն ...Կաթողիկոսաց Կիլիկիոյ» (1441էն մինչեւ ...մեր օրերը): Պետրոս Եպս. Սարաճեան ...շարունակած է հանգուցեալ աթոռակիցին ...թողած մասերը:

...Շրջաբերականի սեղմ տողերով կարելի ...չէր անշուշտ ամէն մանրամասնութիւն ...տալ:

...Մեր կարծիքով, հարկ է ճշդում մը ը...նել ծրագրուած Պատմագրքի խորագրին ...մէջ: Յիսուն տարին է ի վեր չէ, որ Կի...լիկեան Աթոռը Անթիլիաս հաստատուած ...է, ինչպէս գրուած է Շրջաբերականին ...մէջ, այլ քառասուն տարին է ի վեր: Ճիշդ ...է որ Դպրեվանքը բացուեցաւ 1930ի աշ...նան:

...Հետեւաբար պիտի ըլլար ընդունիլ «Յիս...նամեակ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթո...ռի տարագրութեան» խորագիրը:

...1921 Հոկտ. 20ի Ֆրանքօ-Թուրք հա...մաձայնագրէն ետք է, որ Աթոռը վերջ...նականապէս հեռացաւ Կիլիկիայէն եւ ...դարձաւ տարագիր: Տասը տարի Սուրիոյ ...լիբանանեան հողին վրայ թափառական ...կեանք ետք է միայն, որ «վշտակիր» Սա...հակ Բ. կաթողիկոս Անթիլիաս փոխա...դրուեցաւ:

...Մեծ Եղեռնը Հայութեան ժառանգ էր ...թողած անապատներէն ճողոպրած հազա...րաւոր որբեր ու որբուհիներ, — մեր ան...մոռանալի նահատակներու զաւակները: Ամե...րիկեան Նիըր Իսթ Րըլիֆը հայկական որ...բանոցներ բացած էր Մերձաւոր Արեւել...քի զանազան քաղաքներուն մէջ: Փակ...ուած էր Անթիլիասի որբանոցը: Սահակ ...կաթողիկոս Խապայեան 1930 Ապրիլին ...կնքեց պայմանագրութիւն մը կնքել ...Նիըր Իսթի հետ, որ նոյն տարուան Յու...լիսէն սկսեալ հինգ տարուան պայմանա...ժամով (նորոգելի) Կիլիկիոյ Կաթողիկո...սութեան տրամադրութեան տակ դրուէր ...Անթիլիասի որբանոցին համար իր գնած

ընդարձակ կալուածը, տարեկան մէկ տոլարի անուանական վարձքով:

Կաթողիկոսը յանձն կ'առնէր Անթիլիասի մէջ բանալ Դպրեվանք մը, որուն ելեւմուտքը կ'ապահովուէր Նիըր Իսթի ամերիկեան նպաստամատոյց ընկերութեան կողմէ, աջակցութեամբ քանի մը ամերիկահայ բարերարներու:

1930 Հոկտեմբեր 13ին բացուեցաւ Անթիլիասի Դպրեվանքը, 37 աշակերտնե-րով: Նոյն տարուան Դեկտ. 28ին կատարուեցաւ եկեղեցիի վերածուած չէնքին օծումը յանուն Սրբոց Թարգմանչաց:

Ծերունազարդ Սահակ կաթողիկոս՝ ապահովելու համար Կիլիկեան Աթոռին պետականութիւնը իրեն «աթոռակից» ընտրել տուաւ Բաբգէն Արքեպս. Կիւլէսէրեանը, որուն պաշտօնական ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ 25 Ապրիլ 1931ին Կիլիկեան թեմերու Պատգամաւորական ժողովին կողմէ: 26 Ապրիլին Հալէպի Ս. Խ. Մանկանց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ Բաբգէն Ա. աթոռակից կաթողիկոսին օծումը:

Քանի մը օր վերջ զոյգ կաթողիկոսները Հալէպէն մեկնեցան Պէյրութ, անկէ Անթիլիաս:

Այդ թուականէն ի վեր Կիլիկեան Աթոռը հաստատուած է Միջերկրականի գեղածիծաղ ափերուն վրայ, նորանոր նուաճումներ կատարելով ամէն օր:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ-ՆԻՔՍԸՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

—o—

Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու նախագահները, ինչպէս նաեւ երկու երկիրներու Արտաքին եւ Ելմտական նախարարները երկար տեսակցութիւններ ունեցան Թէրսէյրա կղզիին մէջ, Ասոր:

Խօսակցութիւնները, ինչպէս կը նախատեսուէր, ընդգրկած են միջազգային հարցեր եւ, յատկապէս, դրամական ու ելմտական խնդիրը, որու շուրջ տարակարծութիւններ գոյութիւն ունին Փարիզի եւ Ուաշինկթընի միջեւ:

Երկու կողմերու համաձայնութեամբ, բոլոր բանակցութիւնները խիստ գաղտնի, որով կարելի չէ ըսել, թէ ի՛նչ բնոյթ ստացած են անոնք եւ ի՛նչ արդիւնք ձեռք կը ձգեն: Յամենայն դէպս կը շեշտուի այն ընդհանուր կարծիքը, թէ Նախագահ Փոմփիտու հաստատակամ կեցուածք մը որդեգրած է հարցերու քննութեան ընթացքին:

Նախագահ Նիքսըն բացատրած է իր հետապնդած նպատակը Ջինաստան այցելութեան կապակցութեամբ: Նախագահ Փոմփիտուի համար ասիկա դրական երեւոյթ մըն է, քանի որ Նիքսըն կը ձգտի հաղորդակից դարձնել իր նպատակները իր Եւրոպայի դաշնակիցներուն:

Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարները՝ Շուման եւ Ռոճըրս մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին որոշ մանրամասնութիւններ տուած են լրագրողներուն՝ խօսակցութիւններու մասին: Շուման մանրամասն խօսած է Հասարակաց Շուկայի Արտաքին նախարարներու վերջին հանդիպման մասին, բացատրելով Ամերիկացիներուն, թէ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի յարաբերութիւններուն մէջ պէտք է երկու կողմի շահերը նկատի առնուին: Այս մեկնակէտով պէտք է առաջնորդուիլ բանակցութիւններու ժամանակ: Փարիզ չի ձգտիր յետաձգել առեւտրական համաձայնութեան մը հաստատումը Եւրոպայի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ, այլ կ'ուզէ որ այդ բանակցութիւնները տեղի ունենան «յստակ լեզուով»: Ռոճըրս սկզբունքով համաձայն է, որ նկատի առնուին երկու կողմերու շահերը: «Կը մտածենք, որ կարեւոր է շուտով սկսիլ բանակցութիւններուն, որոնք պիտի նպաստեն դրամական հարցին կարգաւորման», աւելցուցած է Ռոճըրս:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովին, Շուման բացատրած է Ֆրանսայի տեսակէտը: Ռոճըրս իր կարգին «բաղձալի» նկատած է նման խորհրդաժողովի մը գումարումը: «Երբ Պերլինի համաձայնագիրը ստորագրուի՝ ժողովին գումարումի հարցը պէտք է նկատողութեան առնուի լրջօրէն»: Այսուհանդերձ ասիկա երկար ժամանակի կը կարօտի եւ պէտք է քննուի Ատլանտեան Ուխտի յառաջիկայ նիստին, Մայիսին, Պոնի մէջ:

Այլ հարցեր ալ խօսակցութեան նիւթ դարձած են, ինչպէս ուժերու կրճատումը Եւրոպայի մէջ, Հնդիկ-փաքիստանեան պատերազմը:

Խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենան «բարեկամական մթնոլորտ»ի մէջ, գիտել կու տան երկուստեք:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ բանակը միշտ պաշարած է Տաքքան եւ Երեքշաբթի օր կը պատրաստուէր յարձակումի քանի որ Փաքիստանեան զօրքը վճռած էր կռուիլ եւ տեղի չտալ: Հնդիկները կը սպասէին որ Արեւելեան Փաքիստանի մայրաքաղաքը բաց քաղաք հռչակուի: Ապահովութեան Խորհուրդը անգամ մը եւս աւելորդ բանաձեւ մը հանեց քանի Խորհ. Միութիւնը օգտագործեց իր վէթօն: Վերջին լուրերու համաձայն Ջինաստան ռազմական շարժումներու ձեռնարկած է դէպի Հնդկաստան մինչ կ'ըսուի թէ ամերիկեան 7րդ նաւատորմը Պենկալի ծոցը հասած է:

ՏԻԱՐՊԱՔԻՐԻ դատավարութեան ընթացքին, որ տեղի կ'ունենայ Պաշարման Վիճակի Ատեանին առջեւ, մինչեւ 15 տարուան բանտարկութեան պատիժներ պահանջուած են 25 ամբաստանեալներու դէմ որոնք կը մեղադրուին անկախ քիւրտ Պետութիւն մը հիմնել ուզելու յանցանքով: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ յանցապարտները, անդամ յեղափոխական միութեան ակումբներու, յարաբերութեան մէջ էին Տեւ Կենճի եւ Թուրք Բանուորական կուսակցութեան հետ եւ հրահանգներ կը ստանային Իրաքի Քիւրտերու պարագլուխ՝ Պարզանիէ:

ՋԻՆԱՍՏԱՆ ազատ արձակեց երկու Ամերիկացիներ, որոնք բանտարկութեան դատապարտուած էին լրտեսութեան ամբաստանութեամբ:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ Իշխանութիւնները բազմաթիւ անձեր ձերբակալած են վերջին ընտրութիւններու ընթացքին: Ասոնք կը մեղադրուին «հակախորհրդային» թռուցիկներ բաժնած ըլլալու յանցանքով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Արտաքին նախարարը Իվան Բաշեւ ձիւնամրրիկի զոհ գնաց: 55 տարեկան էր: Նախարարը մեռած է Վիտոշ լերան վրայ, Սոֆիայի հարաւը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը տեսակցութիւն մը տուած է Նիւ Եորք Թայմզի, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց.— «Եգիպտոս պիտի շարունակէ կայաններ տրամադրել Միջերկրականի խորհրդային նաւատորմին եւ իր բանակին մէջ պիտի պահէ խորհրդային զինուորական խորհրդատուներ»: Նախագահ Սատաթ կը ճշդէ որ Խորհ. Միութիւնը պիտի կարենայ օգտագործել եգիպտական կայանները նոյնիսկ Մերձաւոր Արեւելքի շուրջ համաձայնութեան մը կնքումէն ետք եւ եթէ զինուորական խորհրդատուներ կ'ուզէ Խորհ. Միութենէն, կ'աւելցնէ Սատաթ, պատճառն այն է որ «պատերազմը գիտութիւն մը դարձած է»:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ վարչապետը Տիկին Կոլտա Մէյր 12 օրուան այցելութենէ մը ետք Միացեալ Նահանգները, Իսրայէլ վերադարձած է: Անդրադառնալով Սպիտակ Տան մէջ իր ունեցած խօսակցութիւններուն, ըսած է.— «Հակառակ դժուարութեանց, տարակարծութեանց, երբեմն գրեթէ կռիւներու, հակառակ այս բոլորին, հիմնապէս կը հաւատամ որ կրնանք աւելի լաւ հասկացողութեան մը գալ եւ կրնանք ըսել թէ Միացեալ Նահանգները Իսրայէլի բարեկամ են»:

ԻՏԱԼԻԱ մինչեւ Երեքշաբթի դեռ չէր կրցած իր նախագահը ընտրել:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Ա. կայանէն սփռուած «Հաւասար զէնքերով» յայտագրի ընթացքին միջադէպ մը պատահեցաւ Երկուշաբթի իրիկուն երբ դէմ առ դէմ վիճելու հրաւիրուած երկու անձերէն մին՝ Մօրիս Քլավէլ ձգեց գնաց իր ժապաւէնի ներկայացուելէն ետք: Արդ Քլավէլ առաջուց գիտէր որ իր ժապաւէնէն վերցուած էր նախադասութիւն մը որ կ'այլափոխէր Փոմփիտուի վերագրուած յայտարարութիւն մը: Վերցուած բառն էր՝ ավերսիոն եւ խնդրուած էր Քլավէլէ որ իր հաշւոյն առնէ այդ մեկնաբանութիւնը, ինչ որ մերժած էր: Այդ էր միջադէպին պատճառը, որ քիչ մը «թատերական» բնոյթ ունէր:

ՓՐՈՖ. Լ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

Բիւրականի աստղադիտարանի փոխ-տնօրէնը՝ Փրոֆ. Լուտվիկ Միրզոյեան Ֆրանսա ժամանեց: Ան Բարձր Փրովանսի մեծ աստղադիտարանին մէջ, ֆրանսացի աստղագէտներու հետ համագործակցաբար երկու ամիս շարունակ պիտի քննէ համեմատաբար երիտասարդ, դեռ իրենց հաւասարակշռութիւնը չգտած չարժուն աստղերը:

Փրոֆեսէօրը 1966ին եւս հրաւիրուած էր Ֆրանսա՝ աստղագիտական աշխատանքներու համար: Գիտնականը ծնած է Երեւան, 1923ին: Իր միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսումը առած է իր ծննդավայրի քաղաքին մէջ, աւարտելով տեղւոյն համալսարանի աստղագիտական ճիւղը: Յետոյ աշխատած է Ակադ. Վ. Համբարձումեանի հետ՝ աստղաբնագիտութեան բնագաւառին մէջ: 1951ին ստացած է գիտական աստիճան: 1953ին նշանակուած է Բիւրականի աստղադիտարանի գիտական քարտուղար: 1958ին անդամ ընտրուած է Միջազգային Աստղագիտական Ընկերութեան: 1959ին նշանակուած է փոխ-տնօրէն Բիւրականի աստղադիտարանի:

1949էն ի վեր կը դասախօսէ Երեւանի համալսարանի գիտական ճիւղին մէջ, սկիզբը՝ մաթեմատիկա-բնագիտութիւն ապա՝ բնագիտութիւն:

Փրոֆեսէօրը մասնակցած է աստղաբնագիտական բազմաթիւ միջազգային գիտական ժողովներու, մասնաւորապէս 1964ին՝ Համպուրկի համագումարին, ուր կատարած է կարեւոր զեկուցում մը: Իր մասնագիտութեան վերաբերեալ դասախօսութիւններ տալու համար հրաւիրուած է զանազան երկիրներ:

Փրոֆ. Լ. Միրզոյեան մասնագիտացած է երիտասարդ աստղերու եւ աստղասփիւռներու ուսումնասիրութեան մէջ:

MUSIQUE A PROGRAMME

LES QUATRE SAISONS

Տասնեւութերորդ դարու սկզբնական շրջանին, նկարագրական երաժշտութեան յաղթանակը կը նկատուի Վիվալտիի չորս մասերէ բաղկացած այս գործը, տարուան չորս եղանակներուն նուիրուած:

Գարուն է: Առուակներու մրմունջը, առաւօտեան զեփիւռը, Թռչնիկներ, եւ ընդհանուր կերպով՝ Թարմ երաժշտութիւն մը:

Ամառը ներկայացուած է դանդաղ երաժշտութեամբ. ծոյլ են մարդիկ տաք արեւին տակ, հանդարտ է բնութիւնն ալ:

Աշունը մելամաղձոտ՝ կը յաջորդէ անոր: Հոս կը գտնենք տրտմագին մեղեդի մը որ տիրական է, որ կը յիշեցնէ անցնող գեղեցիկ օրերը, մինչ հիմա տերեւաթափ է:

Ձմեռ է: Հանդարտ երաժշտութիւն: Բնութիւնը մեռած է, թէպէտ կարդ մը արագ անցքեր կը համեմեն ընդհանուր մթնոլորտը սակայն միօրինակութիւնն է որ կը տիրէ կարին մէջ:

Չորս մասերէ բաղկացած այս ամբողջութիւնը բացառաբար ներկայացուած է Քոնչերթոյի ձեւով, ուր՝ մենակատար ջութակ մը կ՚առաջնորդէ ընդհանուր գընացքը:

Նկարագրական երաժշտութեան մէջ արդի ըմբռնումով անհրաժեշտ են զանազան հնչականութիւններ ունեցող գործիքներու մասնակցութիւնը:

Իր տեսակին մէջ միակն է այս գործը որուն գործադրութիւնը Վիվալտի վստահած է միայն լարային գործիքներու:

Սահմանափակ միջոցներով արտայայտուած այս ամբողջութիւնը բարենիշ մը ապահոված է Վիվալտիի, երաժշտական պատմութեան մէջ:

×

SYMPHONIE FANTASTIQUE

Այս տիտղոսը ինքնին կը ներկայացնէ Պերլիոզի հզօր եւ խռովեալ երեւակայութիւնը:

Հինգ մասերէ բաղկացած այս գործը իբր հիմ ունի սիրոյ մը պատմութիւնը: Գլխաւոր առանցքը կը կազմէ կին մը որուն հանդէպ հեղինակին ունեցած բուռն կիրքը ողբերգութեամբ կը վերջանայ, միշտ Պերլիոզի երազանքին մէջ, երբ քսանեւեօթը տարեկանին աւարտեց այս գործը:

Կինը ներկայացուած է հմայիչ, գողտրիկ մեղեդիով մը, շատ կարճ, որ սակայն տիրական դարձած է հինգ մասերուն մէջ, միշտ կրկնուած զանազան ձեւափոխութիւններով:

Առաջին մասին մէջ գրսեւորուած է հեղինակին հոգեկան խռովայոյզ վիճակը, սիրոյ զգացումը, որ կը փոխուի կիրքի: Մտահոգիչ երաժշտութիւն է որու ընթացքին միշտ կը նշուի կնոջ ներկայութիւնը շնորհիւ գինքը մարմնաւորող մեղեդիական գիծին:

Երկրորդ բաժնին մէջ երիտասարդը կը հանդիպի այդ կնոջ պարահանդէսի մը ընթացքին: Գլխաւոր մոթիվը կրկին լսելի է այս անգամ վալսի մը կշռոյթով:

Սիրոյ զգացումը որ յոռետես էր նախապէս, կ՚արտայայտուի ուրախ տրամադրութեամբ, սակայն միշտ խաբուսիկ եւ անցողակի է այս զուարթութիւնը, անմերձենալի է կինը:

Երրորդ բաժինը կը ներկայացնէ դաշտային պտոյտ մը ամառուան տաք օդով: Հանդարտ է բնութիւնը, հովիւը սրնգով տրտմագին մեղեդի մը ունի:

Երկար չի տեւեր սակայն երեկոյեան այս հանդարտ պահը: Խռոված է սիրահարին հոգին, կինը մարմնաւորող մեղեդին կրկին կը լսուի այս անգամ ձեւափոխուած եւ անձկագին, կշռոյթով, մինչ հեռուէն որոտումը կը լսուի ամպերուն:

Վերջապէս՝ իր երազանքին մէջ Պերլիոզ սպաննած է իր սիրուհին: Կը տանին զինքը գէպի կառափնատ, սպաւոր եւ սահմռկեցուցիչ Թափօրով մը, եւ վերջին անգամ, գլխատուած պահուն խիկ անգամ մը եւս կը լսուի կինը մարմնաւորող յանկերգը:

Դժոխքին մէջ է հիմա, շրջապատուած վհուկներով, նողկալի կենդանիներու գլմալիծներով մարդիկ եւ կիներ, կամ այլազան սոսկալի տիպարներ պարգող գըղուելլի հմայիկներ կը դառնան չուրջը, սադայէլական պարերով: Այս խառնիճաղանջին մէջ խիկ գլխաւոր մեղեդին միշտ ներկայ է:

1830ին յօրինուած այս գործը իր տեսնին համար անակնկալ մը եղած է, եւ թերեւս առաջին անգամ ըլլալով լայթ մոթիվի մուտքը (այսինքն զանազան կըրշուոյթներով ներկայացուած միեւնոյն մեղեդիական գիծի մը գործածութիւնը) Պերլիոզի նուագախմբագրութեան գլուխ գործոցներէն մին համարուած է:

×

1812

Սեւ Թուական մը Ֆրանսայի համար:

Չայքովսկիի այս հեղինակութիւնը կը պատկերացնէ Նափոլէոնի չարաչար պարտութիւնը Մոսկուայի առջեւ, այդ Թուականին:

Երբ երկիրը վտանգի մէջ է, սկիզբը լսելի է օրհներգ մը. «Աստուած պահէ մեր ժողովուրդը»:

Պատերազմի ընթացքին յաճախակի կը լսուի Մարսէյէզը, թէ հարազատ ձեւով եւ կամ ձեւափոխուած կամ ընդմիջուած, որ վերջ ի վերջոյ պիտի խեղդուի ռուսական ահեղագոչ օրհներգով երբ ձիւնամրրիկին մէջ կը նահանջէ Ֆրանսական բանակը ջարդուփշուր, Թնդանօթներու ուժգին հարուածներուն տակ, մինչ կը հնչեն զանգակները աւետելով ռուսական յաղթանակը:

Ֆրանսացիք չատ չեն սիրեր այս կտորին ունկնդրութիւնը իրենց նուագահանդէսներուն մէջ, սակայն գործը մնացած է մինչեւ այսօր իբր Չայքովսկիի լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն մին:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գիտական նստաշրջանով մը Նոյեմբեր 25–26ին յիշատակուեցաւ պարսկական կայսրութեան հիմնադրութեան 2500ամեակը Հայաստանի մէջ: Նստաշրջանը նախաձեռնուած էր Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի, Երեւանի Պետական Համալսարանի եւ Մատենադարանի կողմէ:

Ակադ. Լ. Խաչիկեան, Մատենադարանի տնօրէնը, դիտել տալէ ետք թէ Մոսկուայի, Լենինգրադի եւ այլ քաղաքներու մէջ արդէն իսկ յիշատակուած են Իրանի Պետութեան 2500ամեակը, անդրադարձաւ պատմա – քաղաքական այն երեւոյթներուն, որոնք սատարեցին պարսկական Պետութեան ծնունդին: Անոր կազմաւորումը կապուած է Աքեմենեան հարստութեան հիմնադիր Կիւրոս Ա.ի հետ, որ Ք. Ա. 550ին կը ստեղծէ մեծ կայսրութիւն մը: Աքեմենեան հարստութեան հետ առնչուած է հայ ժողովուրդին հին պատմութիւնը:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արեւելագիտութեան հիմնարկութեան տնօրէնը՝ Գ. Սարգսեան խօսեցաւ երկու ժողովուրդներու փոխադարձ կապերուն մասին, որոնք ծագում առած են գրեթէ անոնց ծագման օրերուն: Մովսէս Խորենացի կը պատմէ Ասորեստանի դէմ Ք. Ա. 7րդ դարու վերջերուն գոյութիւն ունեցած դաշնակցութեան մասին, կնքուած Հայերու եւ Պարսիկներու միջեւ: Կիւրոս յաճախ օժանդակութիւն գըտած է Հայերէ: Դարեհ Վշտասպեանի Թագաւորութեան օրէն մինչեւ Աքեմենեան Պետութեան անկումը Հայաստան դարձած է այդ տէրութեան կարեւոր երկրամասերէն մէկը եւ մեծ դեր խաղացած է անոր տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին մէջ: Հայաստան այդ շրջանին կը կառավարուէր իր վաղեմի Թագաւորական հարստութեան՝ Երուանդեան տոհմի ներկայացուցիչներուն կողմէ եւ տնտեսական վերելքի մէջ էր: Այս պատճառով յաջորդ շրջանին կը դառնայ Մերձաւոր Արեւելքի հզօր Պետութիւններէն մէկը:

Ք. Ա. 3րդ դարուն սապարէզ կուգայ Պարթեւներու Պետութիւնը: Ցետագային հայ եւ պարթեւ Պետութիւնները միահամուռ ուժերով կը կազմակերպեն Մերձ. Արեւելքի ժողովուրդներուն պայքարը Հռոմի տիրապետութեան դէմ: Այս նիւթին մասին արտայայտուեցաւ Ակադ. Ս. Երեմեան, որ նկատել տուաւ, թէ հայպարթեւ դաշինքը աւելի եւս ամրապնդուեցաւ, երբ Հայաստանի մէջ հաստատուեցաւ Արշակունեաց Թագաւորական տոհմը, որ պարթեւ ծագում ունէր:

Երկու ժողովուրդներու կապը իր արտայայտութիւնը գտած է ոչ միայն քաղաքական ու տնտեսական, այլեւ մշակութային կեանքին մէջ, յատկապէս լեզուներու փոխազդեցութեան ձեւով: «Հայոց լեզուի իրանական շերտը» դեկուցումին մէջ Գ. Նալբանդեան, խօսելով փոխառեալ բառերու մասին նկատել տուաւ, թէ անոնք գլխաւոր դեր խաղացած են Հայոց լեզուի զարգացման գործին մէջ: Այդ բառերէն շատերը պահպանուելով միայն հայերէնի մէջ, անգնահատելի արժէք կը ներկայացնեն լեզուի գիտական հետազօտութիւններուն, մասնաւորապէս իրանական հին լեզուները ուսումնասիրելու, ինչպէս նաեւ նոր պարսկերէնի բառապաշարը հարստացնելու համար:

Հայ – պարսկական մշակութային կապերուն մասին խօսելով, Հ. Եգանեան ըսաւ, թէ այդ հին կապը միշտ զարգացաւ: Դեռ միջին դարերուն պարսկերէնէ հայերէնի կը Թարգմանուէին բժշկական, աստղաբաշխական աշխատութիւններ, գրական գործեր, հայ բանաստեղծներ երգեր կը գրեն «Շահնամէ»ի տաղաչափութեամբ: ԺԷ.–ԺԸ. դարերուն պարսկահայ գործիչներ մեծ աշխատանք կը կատարեն այդ երկրին արտաքին առեւտուրին եւ դիւանագիտական կապերու ընդարձակումին ուղղութեամբ: Հայ ընթերցողը տասնամեակներէ ի վեր հնարաւորութիւն ունի իր մայրենի լեզուով կարդալու Ֆիրտուսի, Սաադի, Հաֆիզ, Խայամ եւ այլ բանաստեղծներու գործեր:

ԺԸ. դարու մշակութային յարաբերութիւններու պարարտ հողին վրայ հայ իրականութեան մէջ ծնունդ առաւ բանասիրութեան նոր բնագաւառ մը՝ հայ պարսկագիտութիւնը, որուն հիմերը դրին Խաչատուր Ջուղայի եւ Գէորգ Դպիր Տէր–Յովհաննիսեան: Առաջինը գրեց Պարսկաստանի պատմութիւնը, իսկ երկրորդը՝ ստեղծեց պարսկերէն – հայերէն ստուարածաւալ բառարանը: Իր զեկուցումին մէջ անդրադառնալով հայ պարսկագիտական մտքին զարգացման հարցե-

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Սակայն, ամիսների ընթացքում Ռուբէնի թափած բոլոր ջանքերը որեւէ դրական արդիւնք չեն տալիս: Հայկական շրջաններից, այն օրերին ոչինչ չէր կախուած. ամէն բան կատարւում էր ռուսական զինուորական հրամանատարութեան թելադրանքով ու ցանկութեամբ, իսկ այդ հրամանատարութիւնը բնաւ տրամադիր չէր հաշուի նստելու հայ ազգային շահերի հետ, այլ առաջնորդւում էր ռուսական աշխարհակալ քաղաքականութեամբ:

Բարեբախտաբար, այդ քաղաքականութեան պահանջմամբ շուտով վերսկսւում է ռուսական զինական ուժերի յառաջխաղացումը եւ Ռուբէնի համար ստեղծւում է նպաստաւոր դրութիւն իր ծրագիրն իրականացնելու, այսինքն՝ աշխատելու կորստից փրկել Հայութեան բեկորները թէ՛ արդէն գրաւուած երկրամասում եւ թէ մանաւանդ գծի միւս կողմը մնացածներին: Այդ նպատակին լաւապէս ծառայելու համար նա հաստատւում է Խնուսում, իր շուրջն է հաւաքում իր մարդկանց եւ գործի անցնում:

Նրա ծրագիրն էր՝ նախ՝ օգնութեան հասնել ու պատսպարել նրանց որոնք այս կամ այն ճանապարհով յաջողել էին ճողոպրել տաճկական եաթաղանից ու անցել ռուսական գիծը, բայց զուրկ ամէն ինչից, մնացել էին պատահականութեան ենթակայ: Այդ ուղղութեամբ աշխատողներ կային. Ռուբէնը նրանց մեծապէս օգնում էր: Նա գլխաւորապէս մտահոգուած էր գծի միւս կողմը մնացածների վիճակով. եթէ նրանց ժամանակին օգնող ձեռք չհասնէր, մատնուելու էին կոտորածի:

Զսպանելով ռուսական զօրքի առաջխաղացման հրամանին՝ Ռուբէնը միջոցներ է ստեղծում չգրաւուած շրջանները թափանցելու եւ հնար եղածին չափ պայմաններ ստեղծելու՝ գծի այն կողմը մնացողներին անյապաղ այս կողմը տեղափոխելու համար: Այդ դժուարին գործը նա գլուխ է բերում՝ կազմակերպելով յառաջապահ հետախուզիչների խմբեր, որոնք օգնութեան պիտի հասնէին լեռներում ու ձորերում – անտառներում թաքնուած հայրենակիցներին:

«Կային բազմաթիւ փոքրիկներ, որոնք քրդական աշիրէթների մօտ դատապարտուած էին մոռանալու իրենց ծագումը», վկայում է Սասունցի Մուշեղը իր յուշերում Ռուբէնի մասին: Այդ փոքրիկներին եւս պէտք էր հաւաքել ու փրկել կորուստից, որքան այդ թոյլ էին տալիս պայմանները:

Կար մի հարց էլ, որ չէր կարող չգրաւել Ռուբէնին: Գրաւուած շրջաններում մնացել էին այդ շրջաններում հայկական կոտորածներ կազմակերպողներից շատերը, որոնք նահանջելու, փախչելու հնարաւորութիւն չէին ունեցել: Դրանք թէ՛ անհատներ էին եւ թէ ամբողջ աշիրէթներ: Դրանց հաշիւը պէտք էր տեսնել՝ արժանի պատիժ տալով իրենց կատարած անլուր ոճիրների համար:

Ստեղծուած պայմաններում, երբ ռուսական ընդհանուր քաղաքականութիւնը դէպի Հայերը բարեկամական լինելուց հեռու էր, Ռուբէնին զբաղեցնող խնդիրները լուծելը, յաջողութեամբ գլուխ հանելը դիւրին գործ չէր. անհրաժեշտ էր ոչ միայն գործ կազմակերպելու շնորհք, այլեւ քաղաքական հեռատեսութիւն, վայրկեանին ըմբռնելու հոտառութիւն, հրամանատարութեան վերին խաւերի ուշադրութիւնը չգրաւելու ընդունակութիւն՝ նրանց քթի տակ կատարելու համար գործեր, որոնք բնաւ նրանց սրտով չէին: Եւ Ռուբէնը ի յայտ է բերում իր անսպառ եռանդի հաւասար հմտութիւն՝ իր հետապնդած նպատակներին հասնելու համար: Նա կապ է հաստատում ռուսական բանակի շարքային սպաների հետ, գրաւում է նրանց համակրանքը դէպի հայ գաղթականները եւ ապահովում նրանց օժանդակութիւնը. միջոցներ է գտնում գրաւելու նաեւ շարքային կոզակների սիրտը՝ օգտագործելու համար նրանց իր նպատակների համար: Դրանց աջակցութեամբ իր մարդկանցից կազմած խմբերն առաջապահ գծերն են անցնում ու խորանում թշնամու թիկունքը» լեռներում, ձորերում ու անտառներում պահուած Հայեր փնտռում – գտնում ու տեղափոխում գրաւուած շրջանները:

Մի ամբողջ տարի (1916–1917) Ռուբէնը լարուած աշխատում է Խնուսում իր գործակիցների հետ: «Գիշեր ու ցերեկ ոչ ինքը հանգիստ ունէր եւ ոչ էլ մեզ կը ձգէր, որ շունչ քաշէինք», պատմում է Սասունցի Մուշեղը: Եւ այդ աշխատանքի հետեւանքով, «տասնեակ հազարաւոր Հայեր կարելի եղաւ փրկել ու գրկել թիկունք» (*):

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(17 Շար.)

(*) Այսուհետեւ չակերտներում բերածներս առնուած են կամ Սասունցի Մուշեղի յուշերից, կամ Ռուբէնի «Յիշատակներից» կամ էլ Ս. Վրացեանի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» գրքից:
Ա. Ա.

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Դեկտեմբեր հինգին, Կիրակի կէսօրին, ի պատիւ Կարապետ Եպիսկ. Ամատունիի ճաշ մը սարքուած էր, Մուրատեան վարժարանի չքեղ դահլիճին մէջ: Ներկայ էին Փարիզի Արքեպիսկոպոս Կարդինալ Մարթի, իր փոխանորդ եպիսկոպոսով, Պապական Նուիրակ Արքեպ. Ռիկի Լամպերթի, Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պուիրակ, Փոնթուազի եւ Նան - թէրի թեմական եպիսկոպոսները, Գերպ. Մարոլլօ եւ Գերապայծառի գործակից ու բարեկամ մի քանի յարգելի անձնաւորութիւններ:

Ճաշի ընթացքին խօսք առնելով, նախ Գերպ. Ամատունի իր շնորհակալութիւնը յայտնեց բոլորին, իր քսանամեայ Առաջնորդական գործունէութեան շրջանին իրեն ցոյց տրուած աջակցութեան եւ բարեացակամութեան, անդրադարձաւ յատկապէս փոքր համայնքներու նկարագրի եւ պահանջներու մասին՝ ինչպէս նաեւ անոնց եկեղեցական եւ ծիսական գոյատեւման անհրաժեշտութեան համաձայն էքիմենիք ուղղութեանը Վատիկան Բ.ի տիեզերական ժողովին: Յաւելով թէ ինչպէս դարերու ընթացքին Արեւմտեան Եկեղեցիները օգտուած էին Արեւելեան Եկեղեցիներու հոգեկան հարստութենէն, այսօր ալ իրենց կարգին, Արեւելեան Եկեղեցիները, պատմական տխուր դէպքերու հետեւանքով, երբ արմատախիլ եղած իրենց երկրէն, կը գտնուին ձեր հիւրընկալ երկիրներուն մէջ, յուսով կ'ակնկալեն ձեր փոխադարձ եղբայրական օժանդակութիւնը: Հուսկ ներկայացնելով իր արժանաւոր յաջորդը՝ Նիկողոս Ծ. Վ. Թ. Թէհեայեան, յաջողութիւն մաղթեց իր նոր պաշտօնին:

Քիչ յետոյ, Կարտինալ Մարթի պատասխանելով յիշեց իր առաջին ծանօթութիւնը Հայոց անցեալի մասին, դասւոր մեր ապդայիններու հանդիպումով, գովատեց Ամատունի Եպիս.ի այնքան արդիւնաւոր գործակցութիւնը Ֆրանսացի եպիսկոպոսական դասին հետ, եւ ցաւ յայտնեց որ իր առողջական վիճակի պատճառով կը բաժնուէր իրենցմէ: Ուրախ էր սակայն որ գոհունակութիւնը ունեցած էր, Լուրտի եպիսկոպոսական ժողովի առթիւ ճանչնալու եւ գնահատելու իր կենսունակ յաջորդը: Մաղթեց որ նոր առաջնորդը նոր մեծ եկեղեցիով (*) հաւաքէ եւ հովուէ իր հաւատացեալները կարենալով արժանաւոր կերպով կատարել հայկ. ծէսի փառաշուք արարողութիւնները:

Յարմար թուեցաւ ներկաներուն որ նոր առաջնորդ հայրը խօսք առնէր. որով դուարթ բաժակաճառ մը արտասանեց Հ. Նիկողոս Ծ. Վ. յայտնելէ յետոյ իր շնորհակալութիւնը կատարուած մաղթանքներուն, խոստացաւ իր նոր պաշտօնով օգտակար հանդիսանալ ամէնուն իր կարողութեան չափով շարունակելու համար Ամատունի Եպիսկ.ի հաստատած նուիրական առաքելութիւնը — Աւետարանական եւ Ազգային — ներդաշնակ գործելակերպով:

Խօսեցան նաեւ ծերունազարդ Պ. Սիրունեան եւ Մէթր Յ. Եղիազարեան, որ խիրայատուկ խանդավառ շեշտով եւ խոր համոզումով ներկայացուց Գեր. Ամատունիի քսանամեայ գործունէութեան շրջանը, անոր ստեղծած համերաշխական եւ եղբայրական ոգին, թէ՛ տեղացի եւ թէ հայկական շրջանակի մէջ եւ յարեցան, գանազան հաւաքոյթներու առիթով գիտցաւ անվարան պաշտպանել Աւետարանական ճշմարտութիւնները եւ մեր ազգային իրաւունքներու դատը, իր ամրասիր եկեղեցականի հեղինակութեամբ:

Այսքան Ֆրանսերէն խանդավառ իմաստալից ճառերուն վերջակէտը դրաւ Լեւոնեան վարդապետը հրամցնելով ներկաներուն Կոմիտաս վարդապետի «Կռունկ ուստի կուգաս»ը, հրաման առնելէ յետոյ Կարդինալ Մարթիէն: Ապա հիւրերը ուրախ տրամադրութեամբ կը բաժնուէին Մուրատեան վարժարանէն հայր Բարսեղ Վ. Ջեփիճեան ձեռքը սեղմելով եւ այս հոյակապ հայկական դպրոցին յաջողութիւն մաղթելով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

(*) Յ. Գ.— Երկար տարիներէ ի վեր հայ կաթողիկէ համայնքը անհրաժեշտութիւնը զգացած էր մեծ առաջնորդանիստ եկեղեցիի մը, Ռիւ Թուէնի Ս. Խաչ եկեղեցին նեղ եւ անյարմար նկատուած էր, բազմաթիւ առիթներով: Որով, թէ երջանկայիշատակ Կարդինալ Աղաճանեան, իր Փարիզ այցելութեան պահերուն, թէ Ամատունի Գերպ.ը քանիցս դիմած էին Փարիզի Արքեպիսկոպոսարանի այդ ուղղութեամբ, խոստումներ եղած էին, մի քանի եկեղեցիներ ալ առաջարկուած էին մեզի, սակայն պայմաններու աննպաստ պարագան խափանած էր ծրագիրը: Ներկայիս պատկան իշխանութիւնը մեր համայնքին նուիրեց մեծ եկեղեցի մը, ամէն յարմարութիւններով օժտուած, Փարիզի երրորդ թաղամասին մէջ: Փութով հոս պիտի փոխադրուին Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը եւ ժողովրդապետութիւնը:

րուն, Վ. Բայրուրդեան ըսաւ, որ միջնադարու հայ պատմագիրներէն շատեր իրենց գործերուն մէջ լայն տեղ յատկացուցած են Իրանի պատմութեան եւ մշակոյթին:

Վերջին տասնամեակներուն Պարսկաստանի վերաբերեալ բաւական հարուստ գրականութիւն մը ստեղծուած է: Ասիկա աւելի եւս պիտի ծաւալի շնորհիւ արեւելագիտութեան նորաստեղծ հիմնարկութեան, ուր հաստատուած է իրանագիտութեան առանձին բաժին մը: Այս գործով կը զբաղին նաեւ Երեւանի Համալսարանն ու Մատենադարանը:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ մշակոյթի ուսումնասիրութիւնը աշխուժացած է Պարսկաստանի մէջ, ուր հայագիտական երկու ամպիոններ հաստատուած են (Սպահան եւ Թեհրան):

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Տասնըչորս տարի առաջ, Շաւիլաբնակ եռանդուն երիտասարդներ որոշեցին վերաշինել Շաւիլի հայկական պզտիկ մատուռը:

Ջանքերնին անպակաս եղաւ. դրամ հաւաքել, կազմակերպուիլ եւ շինել, ու սկսան աշխատանքը:

Ներկայիս 14րդ տարեդարձն է որ պիտի տօնուի եւ յառաջիկայ Կիրակի, 19 Դեկտեմբերին Սերովբէ Արք. Մանուկեան պիտի պատարագէ, եւ պատարագէն վերջ հոգեհանգիստ՝ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Սարգիս Պալապանեան, եկեղեցիին մեծագոյն բարերարը եղաւ, իր շարունակական նուիրատուութիւններով մեծապէս նպաստեց եկեղեցիին վերաշինութեան եւ վերջն ալ իր նուիրատուութիւններով մասնակցեցաւ եկեղեցիին ծախքերուն՝ մեծ գումարներով:

Եկեղեցիին Հոգաբարձութիւնը որոշած է, յարակից սրահին «Սարգիս Պալապանեան» անունը տալ եւ արարողութենէն վերջ Սերովբէ Արք. բացումը պիտի կատարէ Սարգիս Պալապանեան անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակին:

Ողբացեալ Սարգիս Պալապանեան 1964էն մինչեւ իր մահը նախագահն էր Հայ Արիներու Միութեան եւ այս յիշատակի տօնին առթիւ Հայ Արիներն ալ պիտի մասնակցին իրենց յարգանքը բերելու նախագահ Սարգիս Պալապանեանի յիշատակին:

Գ. Մ.

Նոր Տարուան Առթիւ

ՅԱՌԱՋ

ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ԱՌԱԾԱՆԻ

—o—

Մարդիկ չեն կախուած ձի մը գողցած ըլլալնուն համար, այլ որպէսզի ձիերը այլեւս չգողցուին:

(Անգլիական)

Բացատրութեան կարիք չկայ, բարեկամները ձեզ կը հասկնան եւ թշնամիները չեն հաւատար արդէն:

(Անգլիական)

Շատ հեռու դէպի արեւելք՝ արեւմուտքն է:

(Չինական)

Իմաստունը կը սրդողի չուտով եւ մէկ անգամ միայն:

(Լատինական)

Հանդարտ ծովու վրայ, ամէն մարդ նաւավար է:

(Լատինական)

Տկարներուն մէջ զօրաւորագոյնը ան է՝ որ իր տկարութիւնը չի մոռնար:

(Տուէտական)

Անօթի մարդը՝ համեմները չի փնտռեր:

(Յունական)

Կինը, ինչպէս լուսինը, փոխ առնուած լոյսով մը կը փայլի:

(Գերմանական)

— Ըսէ՛ ինծի թէ ո՞ր պտուղը հիւթեղ է՝ երբ խակ է տակաւին, քաղցր՝ երբ կէս հասուն է դեռ, ու լեղի՝ երբ հասուն է արդէն:

— Կինը:

(Սանսկրիտ)

Ասաւօտեան անձրեւն ու կիներու արցունքները շուտով կը չորնան:

(Չեխական)

Գեղեցիկ աղջիկները միշտ ալ երջանիկ չեն եւ խելացի տղաքը քիչ անգամ գեղեցիկ են:

(Չինական)

Երեք բան խաբուսիկ են.— արձագանգը, ծիածանն ու կնոջ գեղեցկութիւնը:

(Գերմանական)

Գեղեցիկ կին մը աչքերուն արքայութիւնն է, հոգիին դժոխքը եւ քսակին քաւարանը:

(Էստոնական)

Լուսինը կը փայլի, բայց չի տաքցներ:

(Ռուսական)

Ով կրակի պէտք ունի, ձեռքերովը կ'առնէ:

(Ֆրանսական)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (118)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Սուլթանը զննիչ ակնարկով մը ոտքէն մինչեւ գլուխը զայն չափեց եւ գոհ երեւցաւ:

— Մէհմէտ պէյը, ըսաւ, Թահիր փաշայէն պատժուեցաւ, որովհետեւ համազգեստները կոճկուած ըլլալու բացայայտ հրամանին դէմ օրինազանց գտնուեցաւ: Ջանա զայն առկէ փոխադրել եւ ինչու համար պատժուիլը ամէնքին իմացնել:

Սենեկապանը գլխու շարժումով խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ տիրոջը մէկ նշանին վրայ դուրս ելաւ:

Սուլթանը սենեակին դուռը գոցուելէն յետոյ գրասեղանին միւս ծայրը գտնուած ուրիշ կոճակ մը կոխեց:

Վայրկենական յարակից դուռ մը բացուեցաւ եւ սեմին վրայ ծերուկ գլլարաղան երեւցաւ:

Առաջին բանը որ ծերուկ ներքինապետին ուշադրութիւնը գրաւեց, սենեկապանին անկենդան մարմինն էր: Սակայն դէմքը այդ տեսարանէն որեւէ յուզումի կամ զարմանքի արտայայտութիւն մը չյայտնեց:

Միայն սեւ հաստ շրթները տափակ ծիծաղով մը բացուեցան եւ երկու շարք արուեստական ակռաներ մէջտեղ հանեցին:

Սուլթանը զայն տեսնելով գլուխը վերցուց եւ հարցական ակնարկով մը անոր նայեցաւ:

— Վեհափառ տէր, Ն. Բարձրապատուութեան գեղեցկութիւնը այս գիշեր ամէն ինչ կը գերազանցէ, ըսաւ խորամանկ ներքինապետը, քաղցր ժպիտով մը:

Սուլթանը ժպտեցաւ:

— Շատ աղէկ Լալա, վայրկեան մը սպասէ, եկայ:

Ներքինապետը յետս ընկրկելով դուրս ելաւ, մինչ Սուլթանը գրասեղանին ուրիշ մէկ գզրոցին մօտենալով, բացաւ եւ մէջէն փղոսկրեայ կոթով գեղեցիկ ատրճանակ մը առնելով, գրպանը դրաւ:

— Հո՞ս ես, Լալա, գոչեց խօսքը դրան ետեւը սպասող ներքինապետին ուղղելով:

Սեւամորթը դարձեալ երեւցաւ:

— Լաւ, ըսաւ Սուլթանը, քալէ:

Եւ գրասեղանին բաց գզրոցը գոցելով դուրս ելաւ ու ներքինապետին հետեւեցաւ:

ԺԸ.

ՄԱՀԱՓՈՐՁ

Սուլթանը ներքինապետին առաջնորդութեամբ պարապ ու երկար նրբանցքի մը մէջէն անցաւ, որուն պատերը եւ պատուհանները պարզ վարագոյրէ մը անգամ զուրկ էին, որպէսզի առկէ անցած միջոցին անոնց ետեւը մարդ դիւրութեամբ չկարենայ պահուըտիլ:

Համիտ անստոյգ քայլերով կը յառաջանար եւ հեռաւոր շշուկէ մը քայլերը կը դանդաղեցնէր ու մտիկ կ'ընէր, մինչդեռ աջ ձեռքը այդ պահուն ձախ ծոցին մէջն էր:

Կարծես թէ վեհապետը գեղանի Սուլթանուհիին մօտենալը զգալով՝ բարաբխող սիրտը դուրսէն կը ճնշէր:

Սակայն Ն. Վեհափառութիւնը, այդ մերկ ու ամայի նրբանցքէն անցած միջոցին ծոցին տակ սրտէն շատ աւելի կարծր առարկայ մըկը ճնշէր:

Ատրճանակ մը կը սեղմէր:

Վերջապէս ներքինապետը դրան մը առջեւ հասնելով կանգ առաւ, զայն բացաւ ու ներս մտաւ:

Սուլթանը թողուց որ գզլար-աղան ներս մտնէ, մինչ ինքը դանէն երեք քայլ անդին կանգ կ'առնէր:

Սեւամորթը պահ մը յետոյ իր տափակ ժպիտը շրթներուն վրայ վերստին դրան առջեւ երեւցաւ եւ ձեռքովը սենեակին դուռը ցոյց տուաւ: Ասիկա կը նշանակէր թէ սենեակին մէջը վախնալիք կամ կասկածելիք բան մը չկար:

Սուլթանը ձեռքը ծոցէն հանեց եւ իր հաւատարիմ ներքինապետին հետեւողութեամբ սենեակէն ներս մտաւ:

Այդ սենեակը տեսակ մը զարմանալի ննջասենեակ էր:

Խորը առանց վարագոյրի ցած ու պարզ անկողին մը կար որուն վրայ միայն օսմանեան կայսրութեան ոսկեզօծ մէկ խորհրդանշանը կախուած էր:

Այդ անկողինը ոտքերուն կողմէ բաց էր որպէսզի հարճերը ի նշան խոնարհութեան, այդ կողմէն մտնէին:

Սենեակին պատերը թանկարժէք նկարներով զարդարուած էին, որոնք ժամանակին օսմանցի կրքոտ վեհապետներուն մեծ մասին ամուսնական սենեակները զարդարած էին:

Այս նկարները իրենց կենդանի գոյներովը գգլխիչ ուրուացուցութիւն մը կը կազմէին:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արմենակ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Կիւլպէնկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Արամ Աճէմեան եւ զաւակները, Պ. Գեղամ Աճէմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոստոմ Աճէմեան եւ զաւակները, եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 11ին, 70 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Դեկտ. 16) ժամը 10,45–ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Աճէմեան ընտանիքներուն:

Աղքատախնամ ընկերութեան վարչութիւնը կ'ողբայ իր փոխ–նախագահին եւ նախկին նախագահին, հանգստեան երկու տուներու հիմնադիրներէն՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 11ին եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ ողբացեալին այրիին, զաւակներուն, եղբայրներուն եւ ընտանեկան համայն պարագաներուն:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Մխաքեան ի յիշատակ իրենց քրոջ՝ ԺԱԳԼԻՆ ԹԻՐՋԵԱՆԻ 30ական ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին, Կապոյտ Խաչին, Կարմիր Խաչին, Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Տեսչութիւնը, շնորհակալութեամբ ըստացած է Տէր եւ Տիկին Ժ. Գարաճեանէ 100 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի տարաբախտ Երուանդ Ունճեանի մահուան առիթով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ. — Համաշխարհանճալի Հայրենակցական Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի բոլոր Զարեան–ճագցի հին ու նոր նահատակներուն ի յիշատակ այս Կիրակի (19 Դեկտ.) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներու յիշատակը յարգողները:

×

Համաշխարհանճալի Հայր. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը 30 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆԷՆ այրի Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան եւ բոլոր անոնց որոնք կոկիկ գումար մը ապահովեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Արիս Սարգիսեանի շիրմաքարին համար, շնորհակալութիւն նաեւ անոնց որոնք Լիոնէն թէ Տէսինէն իրենց վերջին յարգանքը բերին ողբացեալին:

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

ԿՈՒԶՈՒԻ՝

Երկու հոգինոց հայ ընտանիքի մը մօտ ծառայելու համար կը փնտռուի միջին տարիքի կին մը լաւ պայմաններով:

Դիմել Տիկին Զալեանի
21 Rue Cujas, PARIS (5e)
Tél. : ODE. 53-68

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Լիզա Տապաղեան 100 ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի մանուկներու կայանին Արտաշէս Շըտիկեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարեդարձը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ:

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սերովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը զետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ:

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը որոշած է, Կիրակի Դեկտեմբեր 19ին, եկեղեցւոյն անուան Սուրբ Յակոբ տօնին առթիւ, մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարել Լիոնի եկեղեցւոյ եւ այդ հաստատութեան շուրջ ծառայող հանգուցեալ հոգեւորականներու, դպիրներու, ազգային եւ կրթական գործիչներու:

Սկիզբ պատարագի ժամը 9,45: Մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՀ. ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի 19 Դեկտ. Պուլվար Օտոյի եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ ընդհ. հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյ մէջ ծառայած բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, Թող. Խորհուրդի հանգուցեալ բոլոր անդամներուն, որոնք 1925էն ի վեր շրջանիս մէջ գործած ու անցած են:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30, սկիզբ պատարագի 10, քարոզ 11, մատաղօրհնութիւն 11,15, հոգեհանգիստ 11,30ին:

Կոչ կ'ըլլայ թաղին բոլոր Հայերուն, որպէսզի Դեկտ. 19ին անխտիր գան եկեղեցի, մաս ու բաժին առնելու համար պատարագէն ու մատաղէն եւ նաեւ յարգելու համար յիշատակը ննջեցեալներուն եւ հաղորդուելու անոնց հետ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին
CONFERENCE-DEBAT
« LA DOUBLE APPARTENANCE » ET « LA DIASPORA »
par M. ARA KRIKORIAN
17 Décembre 1971 à 21 h. dans la salle de la Justice de Paix, Place de la Mairie d'Alfortville

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ

Փրատոյի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին, թէ 19 Դեկտեմբերի Կիրակին, Ս. Յակոբի տօնին առթիւ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը կատարէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ձեռնադրութիւնը կիսասարկաւագներ Վռամ Սիմէոնեանի եւ Սիմոն Միքայէլեանի, կնքահայրութեամբը Պ. Պ. Արշամ Պալայեանի եւ Յակոբ Փափազեանի:

Յաւարտ պատարագի՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ ՊԱԼԱՔԵԱՆ Սրբազանի, բարերար Վ. ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ, Տոքթ. ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆԻ, ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ, ԱՐԱՄ եւ ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԼԵԱՆԻ, ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆԻ, ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆԻ եւ բոլոր հանգուցեալ տիրացուներու եւ գործիչներու հոգիներուն համար, որոնք ծառայեցին եկեղեցիին եւ ազգին:

Յետ պատարագի ժամը 13ին մասնաւոր ճաշ ի պատիւ նորընծայ սարկաւագներուն, Ռօինկ Քլիւպին մէջ 34 Պուլվառ Շառլ Լիվոն, Մարսէյլ 7րդ: Ճաշի մասնակցութիւն 25 ֆր.:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը խուռներամ ներկայութեամբ պատուելու տօնը, ինչպէս նաեւ քաջալերելու եկեղեցւոյ ծառայութեան կանչուած նորընծայ աւագ սարկաւագներու նուիրաբերումը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուները, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19:

Մեկնում Իսիի կայարանէն օթոքառով ժամը 13ին:

Երթուդարձ՝ 10 ֆր.:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ 18 Դեկտ. ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ): Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Օրակարգ. — 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՅԱՅԳԱՏՕՆ (ՌԵՎԷՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շէնութեան:

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 16 DECEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12292
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.292

ՀՐԱՏԱՊ ՊԱՀԱՆՋ

Հանրային եւ կազմակերպական մեր կեանքի դրական ու բացասական երեւոյթներուն հետեւող ոեւէ մարդու համար զաղտնիք պէտք չէ ըլլայ այն իրողութիւնը, որ խօսքէն ու ծրագրէն գործի անցնելու փորձերուն մէջ գլխաւոր խոչընդոտը Տնտեսական – նիւթական միջոցներու սահմանափակութիւնն է:

Բարոյական արժէքները նիւթական յաջողութիւններէ վեր նկատելու ազգային եւ աւանդական մեր հակումը — պէտք է ըսել — յաճախ իրատեսութենէ հեռու պահած է մեզ:

Նիւթական եւ առարկայական առաւելութիւնները բարոյական սկզբունքներու զոհելու հինաւուրց զաւանանքը — հարկ է ընդգծել — պատճառ դարձած է որ շատոնց զանալու փորձն իսկ չընենք. մընանք անխախտ՝ նոյնիսկ ա՛յն պարագաներուն, երբ որոշ առաձգականութիւն մը պիտի նպաստէր մեր իսկ հիմնական նպատակներուն:

Ժամանակները ցոյց կուտան, թէ նիւթին ու տնտեսական ուժին հանդէպ մեր անտարբերութիւնը միշտ բարենպաստ եղած չէ: Ընդհակառակն, կարելի է ըսել թէ յաճախ աննպաստ եղած է: Կորսնցուցած ենք պատեհութիւններ՝ որոնք կրնային արդիւնաւորուիլ ու հող պատրաստել այդ օրերու թէ ներկայ ժամանակներու համար հիմնական նուաճումներու:

Բացորոշ է, որ մարդկային ընդհանուր կեանքի մեքենայացումով եւ զիտական յառաջխմութեանց ստեղծած նորագոյն պահանջներու ճամբով, հետզհետէ կը շեշտուի կարեւորութիւնը տնտեսական միջոցներու: Նոյնիսկ այն մարզերուն մէջ, ուր վճռական հեղինակութիւնը կամ հիմնական նպատակները բարոյական ըլլալ ունին՝ նիւթական ուժն է որ բախտորոշ դեր կը կատարէ:

Առէք հայ կեանքի որեւէ մէկ ճակատը, ուր անհատ մարդը թէ հաւաքական զօրծօնները լծուած են ազգային դերակատարութեան. հանրային զործի: (Մշակոյթ, կրթութիւն, երիտասարդական շարժում, քաղաքական դատ, եւայլն): Պիտի հաստատէք անվարան, որ կէս ճամբան կը մնանք կամ անզօր կը դառնանք մեր առաջադրութեանց մէջ՝ որովհետեւ մտքի, սրտի, կամքի եւ ֆիզիքական ուժին չընկերանար տնտեսական անհրաժեշտ լծակը:

Կիսկատար, անբաւարար, յաճախ նոյնիսկ ծիծաղելի է համեմատութիւնը միջոցներու եւ նպատակներու. բարոյական ուժի եւ նիւթական զօրութեան:

Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ կթոտում եւ ընկրկում չարձանագրուի՝ ամէնէն կենսական խնդիրներուն մէջ իսկ:

Արդ, այս ու նման իրողութիւններէ մեր առնելիք դասը որոշ է: — Եթէ ազգային դատ ու հանրային բազմատեսակ ձեռնարկութիւններ ունինք, եւ ձեռնթափ ըլլալու տրամադրութիւն չկայ, կա՛յ ուրեմն անյետաձգելի ստիպողութիւնը հիմնական փոփոխութիւններ կատարելու առօրեայ մեր կեանքին մէջ:

Ամէն հայ մարդ, որ ազգային մտածողութեամբ կ'ապրի եւ զասալիք չէ եղած հանրային – հաւաքական կեանքի ճակատներուն վրայ, պարտաւորութիւնը պիտի զգայ իր համայնական մարմիններու, կազմակերպութիւններու, միութիւններուն ու հաստատութիւններու տնտեսապէս զօրացնելու:

Փոխանակ դատ տալու մէկուն ու միւսին, կամ մատնանշելու ասոր ու անոր սխալները, ամէն անհատ Հայ պիտի տայ ինքն իրեն՝ թէ կ'ընէ՞ իր կարելին, ո՛չ միայն խորհուրդներո՛վ եւ խօսքով, այլ եւ նիւթապէս աջակցելով իր հաւաքական կեանքի ղեկավարութեանց:

Իսկ միութիւններ, կազմակերպութիւններ, իրենց կարգին, պարտաւորութիւնը պիտի զգան անգին, թէ կ'ընե՞ն իսկապէս անդրադառնալու, թէ կ'ընե՞ն իրենց կարելին, ո՛չ միայն նպատակներ ու ծրագիրներ մշակելու, այլեւ ժողովրդային ամէն մէկ լումայ արդիւնաւոր ուժի վերածելու համար:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏՈԼԱՐԸ Կ'ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԻ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՏԵՂԻ ՏՈՒԱՒ

Նիքսըն – Փոմփիտու հանդիպման առթիւ նկատել կը տրուէր, թէ երկու նախագահները միտքերու փոխանակում ունենալով հանդերձ քաղաքական հարցերու շուրջ, առաջին առթիւ պիտի փորձէին լուծման եղանակ մը գտնել դրամական տագնապին վերջ տալու համար:

Քաղաքական շրջանակները կ'աւելցնեն այս առթիւ, թէ երկու կողմերն ալ հաստատակամ կը մնան իրենց տեսակէտներուն մէջ եւ, հետեւաբար, դժուար թէ համաձայնութիւն մը գոյանայ այս ուղղութեամբ: Արդէն մինչեւ վերջին պահուն երկու երկիրներու Ելմտական Նախարարները հակոտնեայ տեսակէտներ կը յայտնեն միջազգային դրամական հարցին կապակցութեամբ:

Նախագահ Նիքսընի անձնական խորհրդատուն՝ Քիսինկէր կը հաղորդէ Նախագահ Փոմփիտուի, թէ Նիքսըն պատրաստ է արժեզրկելու տոլարը, որու փոխարէն զիջումներ կ'ակնկալէ Ֆրանսայէ:

Չորս ժամ տեւած է բանակցութիւնը՝ Նիքսընի եւ Փոմփիտուի միջեւ, եւ միացեալ զեկոյցը, որ հրապարակուեցաւ իրենց հանդիպման աւարտին, ցոյց կուտայ թէ երկուստեք զիջումներ կատարած են:

Առաջին առթիւ կը մատնանշուի, թէ նախագահ Նիքսըն համաձայն է արժեզրկելու տոլարը, որու առընթեր «կարգ մը դրամներ պիտի վերարժեւորուին»: 1934էն ի վեր առաջին անգամն է, որ տոլարը կ'արժեզրկուի, թէեւ միացեալ հաղորդագրութեան մէջ չէ ճշդուած անոր տոկոսը: Այլ խօսքով դեռ չի գիտցուիր, թէ տոլարը որքան պիտի արժեզրկուի: Այս կապակցութեամբ նկատել կը տրուի, թէ Տասներու հանդիպումին, Հռոմի մէջ Դեկտեմբեր 2ին, Ուաշինկթըն սկզբունքով ընդունած էր իր դրամին արժեզրկումը: Եւրոպացիները առաջարկած էին 5 առ հարիւր, իսկ Քոնալի, Միացեալ Նահանգներու Ելմտական նախարարը՝ 10 առ հարիւր: Հաւանաբար 7–8 առ հարիւրի միջին ճամբան որդեգրուի:

Գալով վերարժեւորուելիք դրամներուն, անշուշտ առաջին «զոհերն» են գերմանական մարքը եւ ճափոնական իէնը: Կրնայ ըլլալ որ Ֆրանսա խուսափի: Ամէն պարագայի մէջ Նիքսընի զիջումը մասնակի է քանի որ եթէ ի վերջոյ տեղի տուաւ տոլարին արժեզրկման մասին, խօսք չէ ըրած թէ պիտի վերցնէ ներածման 10 առ հարիւրի տուրքը զոր դրած էր:

Նախագահ Փոմփիտու հաստատած է, իր կարգին, թէ Հասարակաց Շուկայի երկիրները ներկայիս մտադիր են փութով առեւտրական բանակցութիւններ սկսելու Մ. Նահանգներու հետ: Փարիզ ցարդ կը մերժէր:

Ընդհանուր առմամբ երկու կողմերն ալ գոհ են ձեռք ձգուած արդիւնքներէն, քանի որ այս ձեւով յառաջիկային կարելի պիտի դառնայ ելմտական եւ դրամական հարցին կարգաւորումը Արեւմտեան աշխարհին մէջ:

Նախագահ Նիքսըն վերջին պահուն այցելած է Քոնքորտ օդանաւը, որու մասին յայտարարած է, թէ պիտի փափաքէր, որ Ամերիկացիք շինած ըլլային զայն:

Նախագահ Փոմփիտու մէկ ժամ 40 վայրկեան թռիչքէ մը ետք, Երեքշաբթի իրիկուն Օրլի կը հասնէր Շումանի եւ Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ:

ԴԷՄՔԵՐ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՕՐԻ

Հայ ազատագրական շարժման նախակարապետ: Ներկայացուցիչ Ղարաբաղի ազնուականութեան՝ իրենց հերոսապաշտութեամբ համբաւեալ «մելիք»ներուն, որոնք 1660–1710 յիսնամեակի մեր պատմութեան մէջ ծանօթ են Արեւելահայութիւնը պարսկական լուծէն փրկելու իրենց վճռականութեամբ ու գործնական նախաձեռնութիւններով:

Ստոյգ չէ ծննդեան թուականը. սակայն ստոյգ են մահուան տարին ու ամիսը — 1711 Օգոստոս — ինչպէս յայտնի է վայրը՝ Աստրախան, Կասպից ծովու եզերք՝, ուր եւ թաղուած է «Հայոց եկեղեցիին մօտ», ըստ պաշտօնական հաղորդագրութեան մը, որ ղրկուած է Մեծն Պետրոսի, 1711 Նոյեմբեր 7 թուականով: (Ազգային օրացոյց – տարեգիրքերու մէջ այս վերջին թուականը կ'երեւի յաճախ, իբրեւ մահուան օր, ինչ որ սխալ է անշուշտ):

Զաւակն էր Սիւնեաց մելիքներէն Պռոշի: Ծանօթ՝ լատիներէնի եւ եւրոպական բազմաթիւ լեզուներու: «Հայրենասիրութեամբ յափշտակեալ», նաեւ դիւանագիտական կարողութիւններով օժտուած դէմք մը, որ 1678ին Էջմիածնայ մէջ գումարուած ժողովէ մը պարտականութիւն ստացաւ մաս կազմելու օրուան կաթողիկոս Յակոբ Դ. Ջուղայեցի հայրապետի պատգամաւորութեան, ներկայանալու համար Եւրոպայի քրիստոնեայ Պետութեանց ու Պապին, եւ ապահովելու անոնց աջակցութիւնը՝ Հայութիւնը փրկելու համար պարսկական եւ օսմանեան երկու խլամ բռնապետութեանց միջեւ իր ընկճեալ կացութենէն:

Աշխարհականներէ եւ կրօնաւորներէ բաղկացած պատուիրակութիւնը դէպի Հռոմ իր ճամբուն վրայ հասած էր Պոլիս, երբ Ջուղայեցի կաթողիկոս կը վախճանի եւ պատգամաւորները, յուսաբեկ, կը վերադառնան երկիր:

Օրի չազդուիր այս դասալքութենէն: Կը վճռէ սեփական միջոցներով շարունակել իր «դեսպանութիւնը» եւ ամբողջ քսան տարի կը շրջի Ռուսիոյ ու եւրոպական երկիրներու մէջ, — Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա: Իբրեւ առեւտրականի եւ իշխանական ծագում ունեցող մարդու՝ անուղղակի շփում եւ ուղղակի կապ կը հաստատէ արքունական շրջանակներու, իշխաններու, ազդեցիկ պետական դէմքերու հետ, յայտնի ու գաղտնի ժողովներ կը գումարէ 1698ին եւ 1699ին՝ Գանձասարի (Ղարաբաղ) եւ Անգեղակոթի (Սիս) մէջ. իբրեւ զինեգործութեամբ զբաղող մեծ առեւտրականի ու իշխանազունի՝ կը մտերմանայ Տիւսելտորֆի (Գերմանիա) Վիլհելմ իշխանին հետ, որուն միջնորդութեամբ կը հասնի ի վերջոյ Մեծն Պետրոսի (1701) եւ Կղեմէս ԺԱ. Պապին:

Յարաբերութիւններու լայն ցանց մը կը հիւսուի քսան տարիներու երկունքով: Մեծն Պետրոս փառահեղ ընդունելութիւն մը ցոյց կուտայ Օրիի եւ զնդապետի աստիճան կը շնորհէ անոր, հրահանգելով միաժամանակ՝ որ պատրաստութիւններ տեսնուին բախտորոշ արշաւանքին համար: Հայկական շարժումին իրենց աջակցութիւնը կը խոստանան նաեւ Լեհաստան ու Գերմանիա: Կը ծագի սակայն ռուսեւշուէտական պատերազմը, որ պիտի տեւէր 21 տարի, մինչեւ 1721: Ծրագրուած գործողութիւնները կը յետաձգուին, ապա ջուրը կ'իյնան...

Օրիի ճիգերը հոս չեն վերջանար: Սակայն, արդիւնքի տեսակէտով շօշափելի ոչ մէկ հետեւութիւն: Կը յաջողի վերադարձի ճամբուն վրայ անցնիլ Շամախի (Ատրպատական), ապա Աստրախան՝ ուր կը մեռնի 1711 Օգոստոսին:

Ազատագրական այս առաջին եռեւեփէն ետք՝ Հայութիւնը երկու հարիւր տարի եւս պիտի տառապէր, ԺԹ. դարուն վերստին ծառանալու եւ Հայկական Շարժումը Նախերգանքի մը վերածելու համար 1918ի անկախութեան ճամբուն վըրայ:

Մ. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՍԸՆԻ այցելութիւնը Խորհ. Միութիւն կրնայ խնդրոյ առարկայ դառնալ, եթէ Ռուսերը շարունակեն զօրավիգ կենալ եւ քաջալերել Հնդկաստանի զինուորական գործողութիւնները Արեւելեան Փաքիստանի մէջ: Այս կարծիքը յայտնուեցաւ Ուաշինկթընի պետական շրջանակներու մէջ: Արեւելեան Փաքիստանի կառավարութիւնը հրաժարեցաւ Տաքքայի մէջ, ուր կռիւները կը շարունակուին, թէեւ Չորեքշաբթի դեռ Հնդիկները ընդհանուր յարձակումի չէին անցած քաղաքին վրայ: Խորհ. Միութիւնը երրորդ անգամ ըլլալով իր վէթօն օգտագործեց Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, արգիլելու համար հրադադարի որոշումին բանաձեւումը:

ԻՍԼԱՆՏԱ եւ Զինաստան որոշեցին դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել իրենց միջեւ:

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ մը ծագած է Չորեքշաբթի վաղ առաւօտեան Ռիւ տ'Անկէնի 25 թիւը, ուր ամբողջ շէնքը հրոյ ճարակ դարձած է, կին մըն ալ մեռած:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ արիւնալի կողոպուտ մը տեղի ունեցած է առջի օր, Ռիւ տը Ռոմ երբ զողեր յարձակած են դրամատան մը վրայ: Դրամը առնելէ ետք կը փախէին երբ զուգադիպութեամբ ոստիկանի մը վրայ ինկած են, որ կը բարկանար զոյգ կարգի վրայ կեցած կառքի մը համար, որ, ի դէպ աւազակներունն էր: Այդ պահուն է որ զողերը սկսած են կրակել ոստիկաններուն ալ, եւ զնդակներուն զոհ գացած են (մէկ մեռեալ, մէկ վիրաւոր) պարզ անցորդներ որոնք ոչ մէկ կապ ունէին անցած դարձածին հետ:

ՏԻԹԱ ՓԱՐԼՕ, հին դերասանուհին որ ծանօթ էր մանաւանդ Օր. Տոքթոր դերով, մեռաւ 64 տարեկանին: Ամիսներէ ի վեր անդամալոյծ էր:

ՈՒՐ ՀԱՐՍՆՑՈՒՆԵՐԸ ՓԱՌՈՒՆՏՈՎ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ…

«Նիւ Եորք Փոսթ»ի Անգարայի աշխատակիցը, Րէյմանտ Ր. Բաֆֆի, հետեւեալ թղթակցութիւնը ղրկած է իր լրագրին: Մեր յօդուածին խորագիրն ալ ի՛րն է:

Եթէ Կրէյս Աթքինսըն եւ իր «կնոջ ազատագրութեան» նուիրուած էգ վազքերը ուրիշ տեղ ազատագրելու բան չգտնեն, կրնան իրենց ուշադրութիւնը Թուրքիոյ վրայ կեդրոնացնել:

Անատոլուի հարաւային մասին մէջ, հարսնցուները, բառին տառական իմաստով, դեռ կը գնուին ու կը ծախուին փառնտով:

Փրոֆ. Նարմին Ապատինի՝ Թուրքիոյ կնոջական շարժման ու ազատագրութեան դատին նուիրուած ամէնէն աչքառու եւ գործունեայ դէմքին վկայութեան համաձայն, աղջիկ մը, ո՛րքան ծանր կշռէ՝ ա՛յնքան աւելի գին կը բերէ:

Կշիռքով հարս գնելու սովորութիւնը — որուն գործադրութեան ընթացքին աղջկան հաւանութիւնը առնող չկայ — Թուրքիոյ շատ մը շրջաններուն մէջ ընդհանրացած է: Այս կացութեան դէմ դժգոհութիւնը այն է՝ որ ուրիշ ամէն բանի պէս ու հետ, աղջիկներու գիներն ալ սկսած են բարձրանալ…

— Կար ատեն, — ըսաւ պոլսեցի մը — երբ գաւառին մէջ աղջիկ մը 10.000 ոսկի (մօտ 650 տոլար) կ'արժէր: Հիմա 12էն 15.000 ոսկի կ'արժէ: Այս գիները գիւղէ գիւղ ու շրջանէ շրջան կը տարբերին:

Կէս դար առաջ, Թուրքիոյ պատմութեան մեծագոյն հերոսը, Մուսթաֆա Քէմալ, որ Հանրապետութեան հիմը դրաւ, այրերու հետ հաւասար իրաւունք տալով կիներուն, իր երկիրը ուրիշ շատ մը երկիրներէ առաջ անցուց այդ մարզին մէջ (Թուղթի՛ վրայ, Ա. Հ.): Բայց Աթաթիւրքի բարեփոխումները բնաւ արմատ չբռնեցին գաւառներուն մէջ:

Օտար օգնութեան ընկերութեան մը մօտ աշխատող պոլսեցի անձ մը ըսաւ, թէ քաղաքներուն մէջ մենք դպրոց կ'երթանք աղջիկներուն հետ, կը սիրաբանինք, կը զբօսնունք, նոյնիսկ անոնց հետ կը քնանանք ամուսնանալէ առաջ… Բայց գիւղերու մէջ, աղջիկ մը իր տան անդամներէն զատ ոչ մէկ այր մարդու նայելու իրաւունք ունի, կացութիւնը տարբեր է: Երբ հոն մէկը դրամ կը վճարէ կին մը գնելու համար, աղջիկը կոյս ըլլալու է…

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԻՆ

Ամուսնութեան թեկնածու մը ընտանիքէն պատուիրակութիւն մը կ'երթայ աղջկան տունը, ուր անոնք կը հրաւիրուին ծալապատիկ նստիլ: Խօսակցութիւնը կը դառնայ իրենց այցելութեան նպատակին հետ բնաւ կապ չունեցող բաներու, օրինակ, օդին ու դաշտերու բերքին շուրջ: Ցարմար առիթով մը, պատուիրակութեան պետը կը յայտարարէ, թէ «Աստուծոյ հրամանաւ եւ Մարգարէին արտօնութեամբ՝ կ'ուզէ այսինչին համար իրենց աղջիկը գնել»:

Աղջկան հայրը, եղբայրները ու ընտանիքին միւս անդամները սակարկութեան կը սկսին: Բանակցութիւններն ու սակարկութիւնները կը փոխուին երկու ընտանիքներու նիւթական կարողութեան եւ աղջկան գեղեցկութեան համեմատ: Երբեմն օրե՛ր կը տեւեն: Եւ վերջապէս, երբ գինին շուրջ հասկացողութեան գան, երիտասարդները պաշտօնապէս նշանուած կը համարուին:

Վերջերս, գիները այնքա՛ն բարձրացած են, որ ամուսնանալ փափաքող բազմաթիւ երիտասարդներ, կին մը կարենալ գնելու չափ դրամ ձեռք ձգելու առաջադրութեամբ, կ'երթան մինչեւ Քանատա կամ Գերմանիա, ուր կ'աշխատին եւ խնայողութեամբ կ'ապրին ատեն մը…

Երբեմն, հիմնական գինէն զատ, յաւելեալ ծախքեր երեւան կուգան… Աղջկան մայրը, երախան դիեցուցած ըլլալուն համար՝ կրնայ «սիւթ փարասը» (կաթի դրամ) պահանջել… 1000 ոսկիի մօտ գումար մը՝ յաճախ: Եթէ փեսացուն հարուստ է կամ բարեկեցիկ ու աղջիկն ալ սովորականէն աւելի գեղեցիկ է, հայրն ալ… ջորիի մը կամ հրացանի մը պահանջ կը ներկայացնէ:

Իրականութեան մէջ, Աթաթիւրքի օրերէն ի վեր, այս բաները հակօրինական են. պատժելի՝ վեց ամիս բանտարկութեամբ, 30 տոլար տուգանքով, կամ այս երկուքո՛վ միասին. բայց օրէնքները յաճախ կը մնան օրինագրքերու մէջ ու դուրս չեն ելլեր անկէ…

Անգարայի համալսարանին քաղաքական գիտութեանց դասախօս տիկին Ապատան կ'ըսէ, թէ՝

«Այդ սովորութիւնը Թուրքիոյ աւատապետական օրերէն մնացած է. գիւղացիք այնքա՛ն ենթակայ են եղած հողատիրոջ ճնշումին ու քմահաճ կարգադրութիւններուն, որ իրենց զաւակներուն մասին սակարկութեան նստիլը միակ միջոցը կը նկատեն տնտեսապէս քիչ մը շունչ առնելու: Անատոլուի մէջ ապրող անձի մը եկամուտը՝ տարին մօտաւորապէս 450 տոլար է: Երբ Թուրքիոյ գիւղացին տնտեսապէս անկախ դառնայ օր մը, այս սովորութիւնն ալ ինքնին կ'անհետանայ», կը խորհի փրոֆեսօրը:

Հարսնիքի այս սովորութենէն զատ՝ կիները, Թուրքիոյ մէջ, ահաւոր կերպով շահագործման ենթակայ են:

Վերջերս կատարուած քննութիւն մը ցոյց տուաւ, որ գաւառական շրջաններու մէջ հարիւրին 41 համեմատութեամբ կիները կանոնաւորաբար ծեծի կ'ենթարկուին իրենց ամուսիններուն կողմէ: Հակառակ ասոր, ի յայտ կուգայ նոյն քննութեան ընթացքին ճշդուած թիւերէ, որ Թուրք կինը 68 առ հարիւր համեմատութեամբ երջանիկ է, գոհ՝ իր կեանքէն (որովհետեւ աւելի լաւ կեանքի մը գոյութենէն լուր չունի, Ա. Հ.), եւ եթէ հնարաւոր ըլլայ կեանքը վերստին ապրիլ, իրենք պիտի սիրո՛վ ընտրեն նոյն անձերը, իբրեւ ամուսին:

Բախտաւո՛ր մարդեր…

Սոյն քննութիւնը չէ պարզած, թէ անգրագիտութիւնը ի՛նչ համեմատութիւն ունի Թուրքիոյ մէջ, բայց կը հաստատէ, թէ անգրագիտութիւնը կիներու մէջ երկու անգամ բարձր է այրերէն:

Թուրքիոյ դաշտերէն անցնող ճամբորդ մը, կը գրէ «Փոսթ»ի աշխատակիցը, հազի՛ւ թէ հողային աշխատանքի լծուած այր մարդ տեսնէ: Մէջք կոտրող դաշտային բոլոր աշխատանքները կիներու կողմէ կը կատարուին:

Ուրիշ խօսքով, երկիրը ընդարձակ ծուլարան մըն է, եւ տնտեսապէս սնանկացած Թուրքիան, ափ բացած՝ մուրացկանութեամբ կ'ապրի…:

Մենք ամերիկացի լրագրողին յօդուածը տուինք կարելի հարազատութեամբ: Կոչ կ'ընենք իր հայրենակից տիկիններուն եւ օրիորդներուն, որ եթէ «ազատագրական» մերօրեայ տենչէն վարակուած են, երթան ու իրենց երկրին սիրելի՛ բարեկամ, աֆիոնի բերքով իրենց մա՛րը լացնող Թուրքին ծառայեն…

Գործունէութեան բեղուն դաշտ է այդ երկիրը….:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

MUSIQUE A PROGRAMME

(Դ. եւ վերջին մաս)

SYMPHONIE PASTORALE

Պէթհովէնի վեցերորդ համանուագը նուիրուած է բնութեան: Սակայն, հեղինակը կը ճշդէ թէ անպայման չէ օգտագործած դաշտային տեսարանները դաշնակ նկարագրելու մտօք, այլ՝ կ'արտայայտէ երաժշտութեամբ անոնցմէ ստացած իր զգայնութիւնները:

Բացառապէս յօրինուած Մաժէօռ ձայնաշարերու օգտագործումով, ընդհանրապէս լաւատես երաժշտութիւն է, բացի փոթորիկի մասէն:

Առաջին բաժնի մէջ գեղեցիկ եւ անսեթեւեթ բնութիւնն է որ կը խօսի, գարնանային քնքոյշ զեփիւռն է, եւ երջանկութեան եւ ինքնագոհացումի ընդհանուր պատկեր մը կը պարզուի:

Ցետոյ՝ առուակի մը մօտ ենք: Լսելի է բազմաթիւ անդամներ քնքոյշ մեղեդի մը, որ ըսել կ'ուզէ կարծես թէ՝ ամէն բան լաւ կ'ընթանայ (ըստ Վէնսան տ'Էնտիի յայտնած տպաւորութեան), եւ կկուն է որ կ'երգէ հեռուէն, եւ մեր նշած քնքոյշ մեղեդին է իբր եղրափակիչ մոթիվ:

Տեսարանն է յետոյ գիւղացիներու պարերուն, քիչ մը կոպիտ, որ սակայն կ'ընդմիջուի անձրեւի կաթիլներով եւ չուշանար փոթորիկը որ կը պայթի ահեղագոչ, եւ կայծակ եւ որոտում, որմէ յետոյ սրինգի նուագածութիւնը կ'ուրուագծէ կապոյտ երկինքը, եւ բնութեան տակաւ առ տակաւ խաղաղիլը:

Կտորը կը վերջանայ քաղցրահնչիւն մեղեդիով մը որ կը կրկնուի շարք մը փոփոխակներով:

Տեսակ մը օրհներգ է, մարդոց կողմէ արարչութեան ուղղուած շնորհակալութիւն, անձրեւին պարգեւած բարիքներուն համար:

Պէթհովէնի այս գործը որ թէեւ նկարչական հանգամանք ունի, կը մնայ սակայն իբր մաքուր երաժշտութիւն, տակաւին հեռու բոլոր այն արուեստական եւ բռնազբօսիկ միջոցներէն որոնք կը գործածուին արդիական երաժիշտներու կողմէ, նկարագրելու համար որեւէ գրգռում:

DANS LES STEPPES
DE L'ASIE CENTRALE

Ասիոյ ածայրածիր տափաստաններուն մէջ ենք: Հեռուէն լսելի է սլաւական տրամադրին երգ մը: Հորիզոնին վրայ կ'ուրուագծուի կարաւան մը, որ կը մօտենայ:

Ծամբորդներ են յոգնած, կենդանիներով եւ բեռնատար սայլերով, որոնք կը քալեն ու կը քալեն օրերով:

Ռուսական առինքնող երաժշտութեան նմոյշ մըն է ամբողջութիւնը ուր երկու մեղեդիներու միաժամանակ գործադրութիւնը Ալեքսանդր Պորոտինի նուագախմբաւորութեան գեղեցկագոյն մէկ նմոյշը կը ներկայացնէ:

Կարաւանը կը հեռանայ տակաւ, այլեւս նշմարելի ալ չէ որ կը կորսուի անծայրածիր համատարածութեան մէջ, ու կը

ՌՈՒԲԷՆ

Մեծ վարպետութիւն էր պէտք՝ նաեւ հայկական ջարդի պատասխանատուներին պատժելու համար, — նրանց, որոնք պատահականութեամբ մնացել էին գրաւուած շրջաններում եւ որոնց այս կամ այն ճանապարհով հասնում էր Ռուբէնի պատուհասող ձեռքը: Քիչ չէր այդպիսիների թիւը: Եւ Ռուբէնը միջոցներ էր գտնում առանց աղմուկի, առանց ռուս վերին իշխանութեան ու հրամանատարութեան ուշադրութիւնը գրաւելու, այդ չարագործների հաշիւը մաքրելու, որ արդարութեան պահանջ էր:

Եթէ հայ ազգային շահերի տեսակէտից անհրաժեշտ էր փրկել Թրքական վրանդից խոյս տուողներին, որոնց թիւը շատ մեծ էր, նոյնքան կարեւոր էր նրանց ապահով տեղաւորելը: Այլապէս՝ գրեթէ բոլորը մատնուելու էին կորուստի, որ ասել է թէ ապարդիւն պիտի լինէին նրանց փրկելու մինչ այդ թափուած ջանքերը:

Ռուբէնն այդ գիտակցութիւնն ունէր սկզբից եւ եթ, եւ գաղթականութեան տեղաւորման հարցը նրա մտահոգութեան առարկան էր հէնց էն գլխից: Նա լաւ գիտէր, որ Արարատեան դաշտի եւ յարակից գաւառների Հայութիւնը իր հողային եւ այլ տնտեսական հնարաւորութիւններով ի վիճակի չէր իր ծոցում տեղաւորելու հայ գաղթականութեան ահագին բազմութիւնը: Նա նոյնպէս քաջ տեղեակ էր, որ այդ շրջաններում մեր պապենական լաւագոյն հողերի վրայ նստած էին Թուրքն ու Թաթարը՝ կոպիտ ուժի իրաւունքով: Եթէ իրենց համար բարեյաջող պայմաններում Թուրքն ու Թաթարը իրաւունք էին համարել բռնի ուժով քշել Հայերին իրենց սեփական հողերից, ինչո՞ւ այդ Հայերը իրաւունք պիտի չունենային օգտուելու հանգամանքից եւ վերստին գրաւելու արդարութեամբ իրենց պատկանող հողերը՝ քշելով այնտեղից իրենց թշնամիներին, եթէ միայն այդ ուժն ունէին:

Մեծ յեղափոխականների հետատեսութեամբ Ռուբէնը նախատեսում էր, որ աշխարհամարտը տակն ու վրայ էր անելու հասարակական կեանքը եւ բնաւ անհնարին չէր, որ ստեղծուէին բարենպաստ պայմաններ՝ նման գործ կատարելու համար: Անհրաժեշտ էր միայն ունենալ՝ նախ՝ ծրագիր եւ ապա՝ ֆիզիքական ուժ, բռունցք՝ այդ ծրագիրն իրականացնելու համար:

Այդպէս մտածելով՝ Ռուբէնը կազմում է գաղթականութիւնը տեղաւորելու իր նախնական ծրագիրը, ապա մանրամասն բացատրում իր ծրագրի հիմնական կէտերը իր խմբապետներին, զինակիցներին:

«Այդ գիշեր էր (1917 թ., Ապրիլ), որ Ռուբէն մեզի բացատրեց Հայութիւնը իր պապենական հողերու վրայ տեղաւորելու մեծ եւ ճակատագրական ծրագիրը: Այդ գիշեր, Խնուսի բերդին իր անշուք սենեակին մէջ, Ռուբէնը հիմը կը դնէր խոշոր Հայաստանի, աւելի ճիշդը ապագային համար չունէր կուսար անոր եւ կանուխէն կ'ուզէր հիմնաւորել անոր ապրելու պայմանները: Մեծ սեղանի մը վրայ Ռուբէնը տարածեր էր իր ձեռքով գծած նշանաւոր այն քարտէսը, որ յետագային ալ այնքան պէտք պիտի գար մեզ: Այդ քարտէսի վրայ ան նշանակել էր այն բոլոր վայրերը, ուրտեղ պէտք է տեղաւորուէին Հայաստանի զանազան շրջաններէ եկած գաղթականները: Նոյնիսկ նկատի ունեցած էր կլիմայական պայմանները ու ըստ այնմ ըրած էր բաժանումները», պատմում է իր յուշերում Սասունցի Մուշեղը:

Ուրեմն, դեռ 1917 թուի սկզբներին, երբ հեռաւոր ակնարկ անգամ չկար ապագայ Հայաստանի Հանրապետութեան մասին, Ռուբէնը ծրագրում էր «մաքրագործումը» մեր երկրի մէջ, այսինքն՝ Հայաստանը հայացնելու հարցը:

Այս, հարկաւ, չի նշանակում, որ Ռուբէնն անպայման նախատեսում էր Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը այն ձեւով, ինչ ձեւով որ նա կազմուեց յետագայում: Ուշադրութեան արժանի է այստեղ հարցի ներքին իմաստը՝ անկախ նրա արտաքին ձեւաւորումից: Ռուբէնին զբաղեցնող հարցը հարիւր հազարաւոր հայ գաղթականներին տեղաւորելու խնդիրն էր նրանց «պապենական» հողերի վրայ, ուր այժմ նստած էին օտարները: Եւ եթէ այդ նպատակի համար անհրաժեշտ էր գործադրել բռնի ուժ, նա կանգ չէր առնելու դրա առջեւ: Իր տրամադրութեան տակ նա ունէր բազմաթիւ կռիւներում փորձուած, եփուած – կոփուած խմբեր՝ Սասունցի Մուշեղի, Զօլոյի, Մորուք Կարոյի, Փեթարայ Մանուկի եւ այլ անուանի խմբապետների գլխաւորութեամբ: Ունէր նաեւ բաւականաչափ ռազմամթերք՝ պատեհ առթիւ նման գործի սկսելու համար:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(18 – Շար.)

լուր սրինգի մարմրող ձայնը, կարծես որպէս արձագանգ:

JARDIN SOUS LA PLUIE
JEUX D'EAUX

ՊԱՐՏԷԶԸ՝ ԱՆՁՐԵՒԻՆ ՏԱԿ — ՏԸՊԻՒՍԻ
ՀՐԱԽԱՂ — ՄՕՐԻՍ ՌԱՎԷԼ

Նկարագրական երաժշտութեան երկու հմայիչ գործեր են, դաշնակի համար յօրինուած:

Անձրեւի կաթիլներ կ'ողողեն պարտէզը: Մանրամասն բացատրութեան չի կարօտիր այս պատկերը որ կ'ուրուագծուի փարպետ դաշնակահարի մը մատներուն ձկուն հպումներով, եւ իր ճարտար մեկնաբանութեամբ կ'արտայայտէ գործածուած խորագիրը:

Հրախաղը զարձգարձիկ շատրուանի մը արձակած ջուրերուն պարախաղն է կարծես, նկարչական երաժշտութեան հմայիչ եւ գողտրիկ կտոր մը:

Այս երկու հեղինակութիւնները իրենց յօշափած նիւթերուն չահեկանութիւնը կ'ապահովեն դաշնամուրի նուագածութեան մէջ, մատներու մեքենականութեան եւ քնքոյշ հպումներուն շնորհիւ:

LA MER

Ծովը: Հեղինակութիւն Քլօտ Տըպիւսիի:

Երաժիշտը շատ կը փափաքի եղեր ծովային ըլլալ, եւ կը կարծուի թէ այս պարագան առիթ տուած է իրեն վերոյիշեալ գործը հեղինակելու:

Արդարեւ, բնութեան այս հմայիչ տարրը չէր կրնար վրիպիլ իր ուշադրութենէն: Երեք բաժիններ ունի գործը:

Առաջինը՝ Արշալոյսէն մինչեւ կէսօր:

Հանդարտ եւ վեհափառ ծովն է, անծայրածիր հորիզոնով:

Երկրորդը՝ Ալիքներու ծեքծեքուն խաղերը ներկայացնող բաժին մը: Եւ վերջապէս՝ խօսակցութիւն հովին եւ ծովուն միջեւ, ուր այս վերջինը ալեկոծ է:

Երաժշտական նկարագրութիւնը այս գործին վրայ կարելի է երեւակայել, ուր արդիական նուագախմբութեամբ մը հեղինակը յաջողած է ստեղծել այն տպաւորական երաժշտութիւնը ուշէ մեր աչքին կը պարզուին այն երեք պատկերները զորս թուեցինք:

×

Նկարչական երաժշտութեան սեռին պատկանող բազմաթիւ գործերով հարուստ է երաժշտական երգացանկը, մանաւանդ ներկայ շրջանին, ուր մաքուր կոչուած երաժշտութիւնը քիչ քիչ տեղի կուտայ զգացողական երաժշտութեան:

Տակաւին կրնանք յիշել քանի մը հեղինակութիւններ:

Անիծեալ որսորդը (Սէզար Ֆրանք) — կենդանի մը հետապնդող մոլեռանդ որսորդն է որ կը կորսնցնէ գայն՝ ինքն ալ կորսուելով ժայռերու գագաթը: (Նմանօրինակ նիւթ մը յօշափած է Ռուբէն Զարդարեան նորավէպով մը — Այծեամը կը մագլցի, որսորդն ալ հետեւէն...)

Աշկերտ փուկը (Փօլ Տիւքա) — Որ ուզելով նմանիլ իր վարպետին՝ ծորակ մը բանալով կ'ողողէ ամբողջ բնակարան մը, չկարենալով գոցել զայն:

Աղեքսանդր Նէվսքի (Փրոքոֆիէվ) — Պատմութիւնն է Ռուսերու եւ Շուէտացիներու միջեւ տեղի ունեցած պատերազմի մը, Նէվա գետին եզերքը, եւ յաղթութեամբը Ռուսերուն:

Պողպատի ձուլարան (Մոլոթով) — Կը նկարագրէ գործարանի մը աղմուկը, մետաղեայ իրերու պատրաստութեան ատեն:

Ճեպընթաց թիւ 291 (Օնէկէր) — Գնացքի մը մեկնումը կայարանէն, տակաւ առ տակաւ արագանալը, եւ կայարան մը հասնիլը:

Կենդանիներու Բարեկենդանը (Սէն Սանս) — Շարք մը տեսակ տեսակ կենդանիներու շարժումները նկարագրող գործ է, որմէ ամէնէն ծանօթն է Կարապի մահը, եւ որ պարախաղի ալ իբր նիւթ ծառայած է:

Նկարահանդէսը (Մուսորսկի) — Նըկարներու ցուցահանդէսէ մը առացուած տպաւորութիւններ զորս կ'արտայայտէ հեղինակը, գլխաւոր եւ միշտ կրկնուած յանկերգ ունենալով Քիէվի ամրակուռ քաղաքադուռը ներկայացնող մեղեդի մը:

×

Այս այլազան հեղինակութիւնները ունկնդրելէ առաջ օգտակար է աչքի առջեւ ունենալ օգտագործուած նիւթերը, թափանցելու համար հեղինակին առաջադրած գործին էութեան, լաւագոյնս ըմբռնելու համար զայն:

Այս նկատումով է որ փափաքեցանք համառօտ կերպով ներկայացնել շարք մը ստեղծագործութիւններ, այն համեմատութեամբ որով կրնայինք օգտագործել օրաթերթի մը մեզի արամադրած սիւնակները:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Յ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ»

Բանասէր, ուսուցիչ եւ լեզուաբան Յովհաննէս Գազանճեանը (1870–1915 թ.) մեծ եղեռնի նահատակներից է. նա աշխատել է իր այս երկի մէջ սեղմ ձեւով ներկայացնել հայ գրականութեան պատմութեան բոլոր շրջանները՝ իրենց բնորոշ յատկանիշներով, գրական բոլոր նշանաւոր դէմքերը, ինչպէս նաեւ հին, միջնադարեան ու ժողովրդական հայ բանաստեղծութիւնը:

Գիրքը խիստ համառօտ է; այդ իսկ պատճառով խորաքննիչը գրոցի մասին խօսելիս, բացի կենսագրական չոր տեղեկութիւններից, հեղինակը աշխատել է ներկայացնել նախ գրողի գործերը, ապա՝ գլխաւոր գործերի բովանդակութիւնը, ոճն ու լեզուն: Գրքին կցուած են հատուածներ հին ու նոր հայ նշանաւոր մատենագիրներից, գրական բոլոր շրջաններից եւ բոլոր սեռերից վերցրած, որոնք աւելի ցայտուն են դարձնում հեղինակների ինքնուրոյնութիւնը եւ առանձնայատկութիւնները:

«Ներկայ դասագրքով, — գրում է հեղինակը իր յառաջաբանում, — մենք առաջադրած ենք տալ ոչ միայն հայ գրականութեան, այլեւ հայ լեզուի պատմութիւնը, ներկայացնելով անոր զանազան շրջաններն ու կրած շրջափոխութիւնները: ... Ասոր հետ մէկտեղ, խորաքննիչը դարու եւ շրջանի յատուկ գրական ու լեզուական երեւոյթներն ու մատենագրական ուղղութիւնները ներկայացնելու ատեն, մենք անցողակի մատնանիշ ըրած ենք այն քաղաքական եւ կրօնական դէպքերն ու երեւոյթները, որոնք ծնունդ տուած են այս ու այն մատենագրական ուղղութեան, կամ այս ու այն կերպով ազդած են հայ մատենագրութեան ու լեզուին վրայ»:

Յ. Գազանճեանը հայ գրականութեան պատմութիւնը բաժանում է չորս շրջանների՝ հին, միջին, նոր եւ արդի: Գրքի առաջին հատորում ընդգրկուած են առաջին երեք շրջանները, այսինքն՝ հայ գրականութիւնը սկզբից մինչեւ ԺԹ. դարի կէսը: ԺԹ. դարի կէսերից մինչեւ 1914 թ. գրականութիւնը ներկայացուած է երկրորդ հատորում: Արդի հայ գրականութեան հատորում ընդհանուր տեսութիւնից յետոյ առանձին – առանձին ներկայացուած են արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրողները:

Այս գիրքը պատրաստուած է եղել Իգմիրեանց յանձնաժողովի միջոցով Խուպեսէրեան մրցանակին ներկայացնելու համար: Հայաճեպ պատրաստուած այս աշխատութեան մէջ որոշ ճշգումներ, թըւականների լրացումներ եւ ծանօթութիւններ կատարել է Կիլիկիայի Կաթողիկոսարանի Դպրեվանքի դասախօս Խորէն Գաբիկեանը:

Հ. ՄԵՖԵՐԵԱՆ

«Պատմա-բանասիրական Հանդէս»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄԻՆ

Գ.Մ.Գ. Մրցանակի Դատակազմը ուրախութեամբ կը յայտարարէ.—

1) Դանիէլ Վարուժանի ընտրեալ 23 բանաստեղծութեանց Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ հատորը Լիւք-Անտրէ Մարսէլի թարգմանութեամբ ու գործակցութեամբ Կարապետ Փօլատեանի, պատշաճ ներածականներով, լոյս տեսաւ «Համազգային»ի տպարանէն, Պէյրութ, իբրեւ Գ. Մ. Գ. Մ.ի հրատարակութեանց շարքի թիւ 5, «Արժանացած հրատարակութեան» յիշատակութեամբ:

2) Նոյնպէս, համաձայն Դատակազմի ԻԲ. ժողովներու որոշումին, կաթողիկոսարանի տպարանէն ի մօտոյ լոյս կը տեսնէ Նոր Ջուղայէն՝ Լեւոն Մինասեանի գիրքը — «Փերիոյ Հայոց պատմութիւնը Շահ Աբբասէն մինչեւ մեր օրերը» — իբրեւ Գ. Մ. Գ. Մ.ի հրատարակութեանց շարքի թիւ 6, «Արժանացած հրատարակութեան» յիշատակութեամբ:

3) Գ. Մ. Գ. Մ.ի Դատակազմը իր վերջին՝ ԻԳ. նիստին մէջ, 3 Դեկտ. 1971, որոշեց նաեւ հրատարակել հետեւեալ երկու գործերը.—

Ա) Նիւ Եորքէն՝ Արամ Հայկազի «Չորս տարի Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ» գըրական գործերու հաւաքածուն, իբրեւ Գ. Մ. Գ. Մ.ի հրատարակութեանց շարքի թիւ 7, «Արժանացած մրցանակի եւ հրատարակութեան» յիշատակութեամբ:

Բ) Գահիրէէն՝ Բենիամին Թաշեանի «Դեգերումներ Տիրոջ այգիին մէջ», հայագիտական նիւթերու դատումներ, իբրեւ Գ. Մ. Գ. Մ.ի հրատարակութեանց շարքի թիւ 8, «Արժանացած հրատարակութեան» յիշատակութեամբ:

4) Գ. Մ. Գ. Մ.ի յառաջիկայ տարուան համար նկատի առնուելիք գործերը պէտք է հասած ըլլան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը, Անթիլիաս, մինչեւ 30 Սեպտ. 1972:

5) Այս առթիւ, Դատակազմը պարտք կը համարի վերյիշեցնելու Մրցանակի գըլխաւոր սկզբունքները, ըստ Կանոնագրութեան.—

Ա) Գ. Մ. Գ. Մրցանակը «մրցում» մը չէ՝ ներկայացուած գործերու մէջէն լաւագոյնը ընտրելու եւ պարգեւատրելու համար:

Բ) Մրցանակի համար կրնան ներկայացուիլ հայերէն կամ օտար լեզուներով հեղինակութիւններ որոնք նպաստ կը բերեն հայկական մշակոյթի՝ գրական, պատմական, եկեղեցագիտական, բանասիրական, հնաբանական կալուածներու մէջ:

Գ) Մրցանակին կրնան ներկայացուիլ ոչ միայն անտիպ ձեռագիր գործեր, այլ նաեւ գրութիւններ՝ որոնք լոյս տեսած են պարբերական մամուլի մէջ, եւ ի մի հաւաքուելով կրնան կազմել մրցանակի ներկայացուելիք հատոր մը:

Դ) Գործերը նկատի կ'առնուին իրենց ներկայացուած վիճակին մէջ, եւ «մրցանակ»ի կամ «հրատարակութեան» արժանանալու պարագային, կը տպագրուին Դատակազմի որդեգրած ձեւերուն համաձայն:

Դիւան Գէորգ Մելիտինեցի
Գրական Մրցանակի Դատակազմին
Ատենապետ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
Ատենադպիր ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

6 Դեկտ. 1971
Անթիլիաս – Լիբանան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ
ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Զանազան հրապուրիչ դիրքերու մէջ մերկ հարճեր կը պատկերացնէին, որոնք իրենց մարմնոյն մերկութիւնը միայն իրենց երկար վարսերով կը ծածկէին:

Հոս մին մթագոյն ծածկոցով տիվանի մը վրայ երկնցած էր ուրկէ պատկերացուած մարմնին գոյնը ալ աւելի կենդանի երեւար եւ ձեռքը իր դիմացը հանգիստեսին երկարած էր: Կարծես թէ կը սպասէր որ հմայութեամբ մը զայն ալ պատկերի վերածէ եւ իր գիրկը առնէ ուրկէ հետը այդ նոյն կտաւին եւ այդ նոյն շրջանակին մէջ յաւիտեան մնայ, կամ կ'աղերսէր որ իրեն ալ կեանք տրուի եւ առնէ սիրոյ հուրով առլցուն վար իջնէ ուրկէ մոլեգնութեամբ հեշտասէր վեհապետի մը անկողինը նետուի:

Հոն, ձեռքը շրթներուն տարած ուրիշ պատկեր մը, որուն նկարչութեանը համար նկարիչը պէտք էր իր առջեւը Սպահանի նորափթիթ վարդերու փունջ մը ունեցած ըլլար, կը փորձէր անդադար տաք համբոյրներ ղրկել:

Անդին ուրիշ մը լողարանէն կ'ելլէր. մինչ ձիւնաթոյր մարմնին վրայէն տակաւին ջուրերը կը կաթկթէին:

Աւելի հեռուն ուրիշ մը, թափանցիկ շղարշ մը հագած՝ որուն մէջէն մարմնոյն բոլոր հրապուրիչ կորութիւնները կ'երեւային, կը պատրաստուէր սիրահարած Սուլթանի մը սենեակը առաջնորդուիլ:

Եւ այսպէս դեռ անհամանուն շարք մը:

Այդ պատերուն զարդարումին համար միայն գոյն վատնուած չէր այլ եւ հոգւոյ հուր:

Անկարելի պիտի ըլլար հոդ՝ եթէ մարդ արուեստագէտին տարօրինակութիւնը փընտռել ուզէր, երկրորդ նկարի մը վրան ալ գտնէր: Արուեստագէտը իր ամբողջ կեանքը վատնած էր ուրկէ այդ գիծերուն իր հոգիին չափ հոգի եւ իր կեանքին չափ կեանք տայ...

Թեթեւ, մետաքսէ ծածկոյթով ծածկուած կանթեղ մը այդ փոքրիկ խուցին երեւակայական տեսք մը կուտար եւ պատկերներուն վարդագոյնը առաւել եւս կ'ոգեւորէր:

Այդ սենեակին մէջ ամէն ինչ, գռեհիկ հոգի մը անգամ յափշտակելու կարող գոյն մը ստացած էին:

Եւ սակայն այդ վարդագոյն գոյներուն ներքեւ կատաղի ու անդուսպ իժ մը կը քնանար:

Սուլթանը ներս մտնելով ներքինապետին ժպտեցաւ:

Սեւամորթը Համիտի մօտենալով թեթեւ խոնարհութիւն մը ըրաւ ու հարցուց.

— Պիտի երկննա՞ք, տէր իմ:

Սուլթանը վայրկեան մը մտածեց, ապա սրտնեղած անկողինը դիտեց ու պատասխանեց.

— Ոչ: Եթէ երկննալ ուզեմ Սուլթանուհին ինձ կ'օգնէ: Թող զայ:

Լալան խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ խորը միւս գոներուն նմանող մերկ դրան մը մօտենալով բացաւ եւ դուրս ելաւ:

Համիտ առանձին մնալով գլուխէն ֆէսը հանեց, դիմացը գտնուած հայելիին նայեցաւ ու ժպտիլ ջանաց:

Սակայն կ'երեւի թէ առաջին ժպիտէն գոհ չմնաց եւ փորձեց երկրորդ անգամ մըն ալ ժպտիլ...

Ապա ոսկեզօծ գիրերով իր անունը կըրող թանկարժէք թաւիշով պատուած նկարատետրի մը մօտեցաւ եւ զայն ձեռքին մէջ առնելով լոյսին տակը գնաց ու բացաւ:

Այդ նկարատետրին մէջ զանազան կիներու պատկերներ կային:

Համիտ սկսաւ մի առ մի այդ պատկերները քննել...

Վերջապէս թերթ մը դարձուց ու ակնարկը ուշադրութեամբ Հայրիէի պատկերին վրայ յառեց:

Այդ պատկերը սքանչելիք մըն էր: Սուլթանուհին այդ պատկերին մէջ այնպիսի շրջազգեստ մը հագած էր որ իր ամբողջ հոլանի կուրծքը մէջտեղ կը հանէր:

Սուլթանը այդ պատկերը լաւ մը դիտելէ յետոյ, առաւել եւս պայծառացող դէմքով մը մրմնջեց.

— Լալան իրաւունք ունի... Հայրիէ ամէնքէն ալ գեղեցիկ է:

Սակայն տակաւին մտածումը չաւարտած, սենեակին մէջ մետաքսէ շրջազգեստի մը շրջիւնը լսուեցաւ:

Այդ հմայիչ շշնկոյէն Սուլթանը սարսռաց...

Ձեռքին մէջ դեռ բաց նկարատետրը բռնած ետին դարձաւ ու ժպտեցաւ:

Հայրիէն էր:

Ներքինապետը իր տիրոջը ժպիտը տեսնելով, այդ փոփոխութեանը համար աչքերը երախտագիտութեամբ երկինք բարձրացուց եւ ետեւէն դուռը գոցելով դուրս ելաւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոնէն այրի Տիկին Արաքսի Զաքոյեան եւ զաւակները՝ Աւետիս, Գաբրիէլ, Ժան Զաքոյեան եւ եղբայրը՝ Արամ Զաքոյեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, 295, Ռիւ Պուալօ, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր՝

ՏՐԴԱՏ ԶԱՔՈՅԵԱՆԻ

մահուան երկրորդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ԼԻՈՆ.— Համաչարսանճագի Հայրենակցական Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի բոլոր Զարսանճագցի հին ու նոր նահատակներուն ի յիշատակ այս Կիրակի (19 Դեկտ.) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներու յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Էտուար եւ Արմիկ Տէր-Աւետիսեան, այրի Տիկին Մանուշակ Մելիքեան եւ զաւակները, Սահակ Բանդուտեան, Եփրեմեան եւ Տէր-Աւետիսեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով, բաժնեցին իրենց խոր վիշտը,

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՑԱՍՄԻԿ ՏԷՐ-ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Անուշաւան Շտիկեանի, ամուսնոյն եւ զաւակներուն, իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝ Արտաշէս Շտիկեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարելիցը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ:

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սերովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը զետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ:

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն Պ. Ալէն Պաղըրճեան 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մեծմօր՝ Տիկին Շ. Շահլամեանի հոգեհանգստին առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ցասմիկ Տէր-Աւետիսեանի ցաւալի մահուան առթիւ, Հ. Ակոնայեան ընտանիքը կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Արծիւին 50 Փր., Իսիի Մշակոյթի Տան 40, «Յառաջ»ի բարգաւաճման 10 Փր. (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Հայկանոյշ Յարութիւնեանէ 50 Փր. մասնաճիւղի դպրոցին ի նպաստ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ

Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին, թէ 19 Դեկտեմբերի Կիրակին, Ս. Յակոբի տօնին առթիւ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը կատարէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ձեռնադրութիւնը կիսասարկաւագներ Վռամ Սիմէոնեանի եւ Սիմոն Միքայէլեանի, կնքահայրութեամբը Պ. Պ. Արշամ Պալայեանի եւ Յակոբ Փափազեանի:

Յաւարտ պատարագի՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ ՊԱԼԱՔԵԱՆ Սրբազանի, բարերար Վ. ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ, Տոքթ. ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆԻ, ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ, ԱՐԱՄ եւ ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ, ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆԻ, ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆԻ եւ բոլոր հանգուցեալ տիրացուներու եւ գործիչներու հոգիներուն համար, որոնք ծառայեցին եկեղեցիին եւ ազգին:

Յետ պատարագի ժամը 13ին մասնաւոր ճաշ ի պատիւ նորընծայ սարկաւագներուն, Ռօինկ Քլիւպին մէջ 34 Պուլվառ Շառլ Լիվոն, Մարսէյլ 7րդ: Ճաշի մասնակցութիւն 25 Փր.:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հրաւէր ընդհ. ժողովի

Երկուշաբթի 20 Դեկտ. ժամը 20,30ին Ուէժան սրճարանը, մէթրօ Քատէ:

Նախորդ հրաւէրին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, այս անգամ ներկաներու թիւը պիտի նկատուի մեծամասնութիւն:

Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին նոյնպէս ոչ անդամ մասնաւորաբար ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին

CONFERENCE-DEBAT

« *LA DOUBLE APPARTENANCE* »

ET « *LA DIASPORA* »

par M. ARA KRIKORIAN

17 Décembre 1971 à 21 h. dans la salle de la Justice de Paix, Place de la Mairie d'Alfortville

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ:

ԵՐԵԿՈՅԹ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Լօթոյի երեկոյթ մը կը կազմակերպէ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Հիւսիսեան» սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը:

Զուարճալից ըմպելիներ եւ հայկական տաք մթնոլորտ, Ուրբաթ 17 Դեկտեմբեր ժամը 20,30ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի, եկեղեցւոյ վերաշինութեան առաջին եւ ստեղծողական մասը յաջողութեամբ վերջացնելուն առթիւ: Այս վերաշինութեան հիմնադրամը իր տրամադրութեան տակ դրած են, հետեւեալ բարերար ազգայինները.—

Բարերար ազգային մը 20.000 Փ. ուրիշ բարերար մը 2200, Աչճիպաշեան եւ Պապայեան ընտանիք 2500, Տէր եւ Տիկին Թէրզիպաշեան ընտանիք 2000, Պօմոնի Կապոյտ Խաչ 1000, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մարի Գէորգեան 500: Ընդհանուր գումար 28.200 Փր.:

1971 Նոյ. 21ին վերանորոգուած եկեղեցւոյ խորանին օծման առթիւ ժողովուրդը իր առատաձեռն նուէրները բրած է, եւ մինչեւ այսօր ալ շինութեան ֆոնտին նուիրատուութիւնները կը շարունակուին եւ օրը օրին Թաղականութիւնը կը յայտարարէ զանոնք եկեղեցւոյ մէջ: Շնորհակալութիւններ անխտիր բոլորին:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ԸՆԴՀ. ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի 19 Դեկտ. Պուլվար Օտտոյի եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ ընդհ. հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյ մէջ ծառայած բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, Թաղ. Խորհուրդի հանգուցեալ բոլոր անդամներուն, որոնք 1925էն ի վեր շրջանիս մէջ գործած ու անցած են:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30, սկիզբ պատարագի 10, քարոզ 11, մատաղօրհնութիւն 11,15, հոգեհանգիստ 11,30ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն Տիկին Մարիամ Խրիմեան եւ զաւակը Ղազարոս կը փնտռեն իրենց եղբայրը եւ մօրեղբայրը Սարգիս Գօլըքըսեան (Էվէրէկցի), կը բնակի Ֆրանսա: Անցեալ տարի Հայաստան գացած է, բայց առանց զանոնք տեսնելու վերադարձած է: Լիոնի եկեղեցին նամակ մը ունի:

Կը խնդրուի իրմէ եւ լուր ունեցողներէն իմացնել իր հասցէն:

×

Երեւանէն Պերճ Տէտէեան Կարապետի կը փնտռէ իր հօրաքրոջ զաւակները, տղան Գաբրիէլ Կէմճեան կամ Կէնճեան, աղջիկը Նուարդ, հօր անունը Ստեփան, մօր անունը Սաթենիկ (բնիկ Էսկի-Շէհիրցի): Ըստ իր տեղեկութեան, իրենց մօր մահէն յետոյ հօրաքոյրը զիրենք որդեգրած եւ բնակութիւն հաստատած է Լիոն քաղաքը եւ կամ շրջակայքը:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Eglise Arménienne
295, Rue Boileau
69 - Lyon - 3ème

Restaurant

LES DIAMANTAIRES

60, Rue Lafayette — PARIS (9e)

Տիամանթէռ ճաշարանը կը հաղորդէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ Դեկտեմբեր 21էն սկսեալ փակ է

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է Նուպարի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

ԾԱԽՈՒ Է

Առողջական պատճառներով ծախու է Գեղամ Աճէմեանի ճաշարանը:

Դիմել տեղւոյն վրայ՝

12, Ռիւ Քատէ:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը որոշած է, Կիրակի Դեկտեմբեր 19ին, եկեղեցւոյն անուան Սուրբ Յակոբ տօնին առթիւ, մատաղօրհնութիւն և հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարել Լիոնի եկեղեցւոյ եւ այդ հաստատութեան շուրջ ծառայող հանգուցեալ հոգեւորականներու, դպիրներու, ազգային եւ կրթական գործիչներու:

Սկիզբ պատարագի ժամը 9,45: Մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուները, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19:

Մեկնում Իսիի կայարանէն օթօքառով ժամը 13ին:

Երթուդարձ՝ 10 Փր.:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երկու հոգինոց հայ ընտանիքի մը մօտ ծառայելու համար կը փնտռուի միջին տարիքի կին մը լաւ պայմաններով:

Դիմել Տիկին Զալեանի

21 Rue Cujas, PARIS (5e)

Tél. : ODE. 53-68

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ 18 Դեկտ. ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ): Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ալֆորվիլ եւ Քաշան

15 եւ 16 Յունուար, Հ. Յ. Դ.

Նոր Սերունդի Մարսիլիոյ շրջանի

թատերախումբին կողմէ

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»

Յակոբ Պարոնեանի

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Grande Semaine Arménienne

DU 17 AU 29 DECEMBRE

de 11 h. à 21 h., au Centre Commercial Souterrain du plus Grand Parking d'Europe — Shopping Foch-Terminal : angle rue de Presbourg et Av. Foch — Place Charles de Gaulle, anc. Pl. de l'Etoile — Par la périphérique prendre l'Avenue Foch à la Porte Dauphine — Le 23, 24 et 29 NOCTURNE jusqu'à 22 h. — Pour vos cadeaux de fin d'année, grand choix de Livres et Disques pour les enfants de tous âges !

Trois fois plus d'articles que lors de notre première exposition ! Tapis Arm. et notre SELECTION « 3en I » dernier cri de la technique japonaise : chaîne stéréo, Electrophone+Radio FM, GO, OM + Magnétophone cassette en I « compact » 2×5 W. 1.980 F. T. C.

CADEAUX A TOUS NOS CLIENTS,
AINSI QUE PARKING GRATUIT ! ! !

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը 0,50	LE NUMÉRO 0,50 F.

ՈՒՐԲԱԹ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 17 DECEMBRE 1971

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12293 Fondateur : SCHAVARCH MISSARIAN 47e ANNÉE — N° 12.293

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՇՐՋԱՆԸ

Անթիլիասի Դպրեվանքին քառասնամեակը առիթ կ'ընծայէ համառօտակի անդրադառնալու կրթական մարզին մէջ Հայութեան կատարած նուաճումներուն, ժամանակաւորապէս զարգացեալ հոգեւորականներ պատրաստելու ճիգերուն:

Անցեալ դարու քառասնական թուականները զարձակէտ մը կը կազմեն Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ: Այդ օրերուն է, որ Պոլսոյ մէջ կը սկսի զարթօնքի շարժում մը: Ժողովուրդի զաւակները, «էսնաֆ» կոչուած համեստ արհեստաւորներ ու աշխատաւորներ կ'ըմբոստանան օսմանեան մայրաքաղաքի ազգային ջոջերուն եւ պատրիարքին դէմ, որոնք կամայական կերպով եւ յետաշրջական մեթոտներով կը վարէին ազգին գործերը:

Ժողովրդական խաւերու պայքարը կը տանէին «լուսաւորեալ»ները՝ ընդդէմ օրուան իշխանաւոր ամիրաներուն, որոնք կը կոչուէին «խաւարեալ»ներ:

Յաղթանակը կը տանէին «լուսաւորեալ»ները, որոնց կը միանային այդ օրերուն Փարիզի մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւող մտաւորականներ, — Բժ. Նահապետ Ռուսինեան, Սերովբէ Վիչէնեան (Սերվիչէն), Նիկողայոս Պալեան, Գրիգոր Օտեան, Գրիգոր Աղաթօն եւ ընկերները:

Ասոնք օգտուելով սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի 1839ի խաթթը Շէրիֆի եւ 1856ի խաթթը Հիւմայունի (Թանզիմաթ) շնորհած ազատութիւններէն, կը յաջողէին կեանքի կոչել 1860 Մայիս 24ի Ազգային Սահմանադրութիւնը, որ կարգ մը փոփոխութիւններով սուլթան Ապտիւլ Ազիզի կողմէ կը վաւերացուէր 1863 Մարտ 17ին:

Ազգային Սահմանադրութիւնը նոր ոգի մը կը բանար մեր ազգային կեանքին մէջ: Վերջ կը գտնէր «խաւարեալ» ամիրաներու տիրապետութեան շրջանը: Ազգին գործերը կ'անցնէին «լուսաւորեալ»ներու ձեռքը: Ժողովրդավարական սկզբունքները կ'ընդունուէին եւ կը կիրարկուէին Հայոց հանրային գործերուն մէջ: Ու այս՝ երկրի մը մէջ, որ կը կառավարուէր արեւելեան բացարձակապետութեան ամէնէն դաժան ձեւերով:

Ազգային Երեսփոխանական Ժողովը (Ընդհանուր Ժողով) իբրեւ օրէնսդիր գերագոյն մարմին՝ կը ստանձնէր Արեւմտահայերու ճակատագիրը տնօրինելու պարտականութիւնն ու պատասխանատուութիւնը: Իր կողմէ ընտրուած Քաղաքական եւ Կրօնական Ժողովները՝ պատրիարքի նախագահութեամբ կը վարէին աշխարհիկ եւ եկեղեցական ընթացիկ գործերը: Կարեւոր հարցերու առթիւ այս երկու մարմինները կը գումարէին Խառն Ժողով: Ազգային Երեսփ. Ժողովն էր, որ կ'ընտրէր Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքները:

Զարթօնքի այս շրջանին ազգը լուսաւորելու համար դպրոցներ կը բացուէին Պոլսոյ եւ գաւառի մէջ: Կրթասիրաց ընկերութիւններ կը կազմուէին Պոլսոյ մէջ, նպատակ ունենալով նիւթապէս աջակցիլ գաւառի դպրոցներուն, միաժամանակ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ հայթայթել անոնց:

Կը բացուէին Կեդրոնական եւ Պէրպէրեան վարժարանները, որոնց շրջանաւարտները մեծ մասամբ կը նուիրուէին ուսուցչական ասպարէզի:

1879ին կը հիմնուէր Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը, որ աղջկանց վարժարան կը բանար Պոլսոյ մէջ՝ ուսուցչուհիներ պատրաստելու համար մասնաւորաբար գաւառի դպրոցներուն:

«Կիլիկեան» եւ այլ անուններով գործող կրթասիրաց ընկերութիւնները յետոյ կը միանային կազմելով Միացեալ ընկերութիւնը, որ համիտեան բռնակալութեան դարհուրելի տարիներուն եւ մինչեւ 1915 նախախնամական դեր կատարեց՝ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ եւ դպրոցական դասագիրքեր հայթայթելով գաւառի վարժարաններուն:

«Միացեալ»ը Արեւմտահայաստանի մէջ ունէր 29 մանչերու վարժարան՝ 2250 աշակերտներով եւ եօթը աղջկանց դպրոցներ՝ 645 աշակերտուհիներով: Այս դպրոցներէն հինգը կը գտնուէին Կիլիկիոյ մէջ:

1865ին Կարապետ վարդապետ Շահնազարեան հազար օսմանեան ոսկի կտակած էր Կիլիկիոյ մէջ վարժարան մը բանալու համար: Կտակակատար Նուպար փաշա, նախարարապետ Եգիպտոսի, իր կողմէ տրամադրած էր 3000 ոսկի: Սակայն փոխանակ Կիլիկիոյ՝ Շահնազար – Նուպարեան վարժարանը բացուեցաւ Պոլսոյ մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՔՔԱ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

—o—

ԿՌՈՒԻՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ՎԵՐՋԱՆԱԼ

Արեւելեան Փաքիստանի մայրաքաղաքին գրաւումը իրականութիւն կը դառնար Հինգշաբթի առաւօտ:

Տաքքայի փաքիստանեան ուժերու հրամանատարը, որ մինչեւ վերջ մերժած էր ընթացք տալ հնդիկ բանակի պահանջին՝ անձնատուր ըլլալ, քանի որ անյոյս էր անոր վիճակը, վերջին պահուն ընդունեցաւ վար դնել զէնքերը: Մինչ Զօր. Նիազի անձնատուութեան լուրը կը փոխանցէր Հնդիկներուն, այս վերջինները կը շարունակէին իրենց յարձակումը քաղաքին վրայ: Այս կապակցութեամբ նկատել կը տրուի, թէ հաղորդակցութեան միջոցներու խզման հետեւանքով, անձնատուութեան լուրը ուշ հասած է իրենց ձեռքը:

Ցամենայն դէպս կարելի է վերջացած նկատել Արեւելեան Փաքիստանի պատերազմը, որ տեւեց 13 օր:

Պենկալի ծոցին մէջ, Արեւելեան Փաքիստանի հարաւը, ամերիկեան եւ խորհրդային ռազմանաւեր «ուժի ցուցադրութիւն» կը կատարեն: Արդարեւ, հոն գիրք գրաւած են երկու երկիրներու պատկանող ռազմանաւեր:

Նիւ Եորքի մէջ Ապահովութեան Խորհուրդը անգամ մը եւս ապացոյցը կուտար իր անզօրութեան: Երկար խօսակցութիւններն ու վէճերը ընթացիկ երեւոյթ դարձած են եւ Խորհ. Միութեան պատուիրակը անգամ մը եւս իր վէթօն գործածեց արգիլելու համար հրադադարի մը որոշումը:

Փաքիստանի պատուիրակը՝ Պիւթօ, ի տես պարզուած պատկերին, իր վրդովումը յայտնած է Ապահովութեան Խորհուրդին: Պիւթօ նախ իր խօսքը ուղղած է Մալիքի, խորհրդային պատուիրակին, յայտարարելով, թէ «դուք չէք խօսիր ընկեր Մալիքի նման, այլ կ'արտայայտուիք ցար Մալիքի պէս»: Պիւթօ ապա Ապահովութեան Խորհուրդի նիստը նկատած է «ժամավաճառութիւն», երբ անդին «իմ երկիրս կը մեռնի»: Փաքիստանի պատուիրակը նկատել տալէ ետք թէ եղածը խեղկատակութիւն մըն է, յայտարարած է թէ չուզեր ներկայ գտնուիլ «խայտառակ անձնատուութեան» բնոյթ ստացած ժողովի մը, եւ այս ըսելով հաւաքած է իր թուղթերը ու մեկնած ժողովէն, դուռը ուժգին փակելէ ետք:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Ընդհանուր ձեւով ամէն տեղ գոհունակութիւն կը յայտնուի Փոմփիտու – Նիքսըն հանդիպումին արդիւնքին մասին, ինչ կը վերաբերի դրամական հարցին: Ամերիկացիք իսկ շատ գոհ են եղած համաձայնութենէն:

Եթէ շատերու համար Ազօրներու հանդիպումին մեծ յաղթականն է Փոմփիտու, կը թուի թէ իրականին մէջ ամերիկացի Ելմտական նախարարն է որ մեծ դեր խաղացած է այս արդիւնքին հասնելու համար եւ արդարեւ պէտք չէ մոռնալ թէ Ֆրանսա ալ կարեւոր զիջումներ ըրած է, այլ խօսքով Նիքսըն Գանոսա չէ գացած եւ Փոմփիտուի հետ տեսակցութիւնը աւելի սակարկութիւն կարելի է նկատել քան անձնատուութիւն:

× Ճափոն պատրաստ է իէնը վերարժեւորելու աւելի քան 16 առ հարիւր համեմատութեամբ:

× Ֆրանսացիներուն համար տոլարին արժեզրկումը կը նշանակէ թէ ամերիկեան ապրանքները աւելի աժան պիտի ըլլան բայց արտածումները աւելի դժուար դէպի Միացեալ Նահանգները, քանի որ ֆրանսական ապրանքները աւելի սուղ պիտի արժեն:

× Ֆրանսայի ծանօթ ելմտագէտ, նախկին վարչապետ եւ Ելմտական նախարար՝ Անթուան Փինէ կը խորհի թէ կարելի չէ որեւէ կարծիք յայտնել նախքան սակերու ճշդումը: «Եթէ, կ'ըսէ Փինէ, Ամերիկացիք սկզբունքով 2էն 3 առ հարիւր արժեզրկեն տոլարը եւ մենք շատ վերարժեւորենք, կը նշանակէ թէ տուժողը մենք ենք: Ամէն պարագայի մէջ, ուրախ եմ որ Ամերիկացիք յայտնեցին իրենց տեսակէտը արժեզրկման ուղղութեամբ, վասնզի ամէն գնով պէտք է դուրս ելլել այն անորոշ կացութենէն ուր կը գտնուինք թէ՛ դրամական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը յայտարարեց, թէ համաձայն է, որ երկրին մէջ խիստ միջոցներ ձեռք առնուին, որպէսզի կարգ ու կանոնը պահպանուի: Նիհատ Էրիմ մերժեց ըսել ազատախոհ տարրերու բողոքները «մարդկային իրաւունքներու» ոտնակոխման դէմ: Համաձայն վարչապետին, Թուրքիոյ մէջ զինուորական վիճակ հաստատուած է, որպէսզի կարելի ըլլայ պայքարիլ ահաբեկչական արշաւին դէմ, որ խանգարեց երկրին անդորր վիճակը: Նիհատ Էրիմ համաձայն է նաեւ անոնց հետ, որոնք մտաւորականութիւնը կը քննադատեն իբրեւ պատասխանատու ուսանողութեան ձախապաշտ հակումներուն: Այդ հակումներուն հետեւանքով է, որ մէջտեղ կուգան ահաբեկիչներ, ըստ վարչապետին: Ցարդ 18 երիտասարդ ծայրայեղներ մահուան դատապարտուած են զինուորական ատեաններու կողմէ: Նոր մահապատիժներ ալ կ'ակնկալուին: Իսմէթ Ինէօնիւ, քանի մը օրուան համար փարիզ եկած է:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ մահափորձ կատարուեցաւ տեղւոյն Յորդանանի դեսպանին վրայ: Անծանօթներ կրակ բացին անոր վրայ: Դեսպանը թեթեւ մը վիրաւորուեցաւ: Անգլիոյ Թագուհին իր ցաւը յայտնեց Հիւսէյնի:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ քննելէ ետք Միջին Արեւելքի հարցը որոշեց իրաւասութիւն տալ Եարինկի՝ շարունակելու իր միջնորդի առաքելութիւնը, հարցին խաղաղ լուծման համար: Թէլ Ավիվ տրամադիր չէ ընթացք տալու Ազգաժողովի որոշումին: Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը նկատել տուաւ այս կապակցութեամբ, թէ «եթէ Իսրայէլ մերժէ ընդունիլ ՄԱԿի որոշումը, Եգիպտոս իրաւունք պիտի ունենայ կռուելու իր հողերու ազատագրութեան համար»:

ԻՏԱԼԻԱ դեռ չկրցաւ ընտրել իր նախագահը:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ զինուորներ «թիւրիմացութեամբ» 16 տարեկան պատանի մը սպաննեցին Հիւս. Իրլանտայի մէջ: Պատանին խաղալիք գնդացիր մը ունէր ձեռքը, երբ զինուորները «ինքզինքնին վտանգուած զգալով» կրակ բացին պատանիին վրայ, նկատել տուաւ անգլիացի գնդապետ մը:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Գերմանիայէն փախուստ տուող Գերմանուհիի մը ոտքերը ջախջախուեցան ականի մը պայթումին հետեւանքով: Գերմանուհին իր ամուսինին հետ կրցած է ազատիլ եւ ապաստանիլ Արեւմտեան Գերմանիա:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆԻ

ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

—o—

Դեկտեմբեր 8ի Չորեքշաբթի երեկոյեան, Ուոթըրթաունի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մշակութային կեդրոնին մէջ մեծարանքի հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ, հանրային բոլոր խաւերէ հայրենակիցներու ներկայութեամբ, ի յարգանս հայրենարնակ բանաստեղծ Գէորգ Էմինի, որ քաղաքս կը գտնուէր քանի մը օրէ ի վեր:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը (երգ, արտասանութիւն եւ ատենախօսութիւն), որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին Պ. Պ. Հայկ Թումայեան, Վազգէն Տիլսիզեան, Երուանդ Ազատեան, Օրիորդներ Մարի Փարթամեան եւ Վարսենիկ Թրթռեան:

Ջերմ ու անկեղծ շունչով մը խօսեցաւ ի վերջոյ բանաստեղծը՝ Էմին, հայրենիքի եւ սփիւռքի առընչուող զգացումներու, մտածումներու եւ աշխատանքներու մասին: — Հայրենասիրութիւն, հայապահպանում, մշակոյթ, իրագործումներ եւ իրագործելի աշխատանքներ: Ներկաներուն փոխանցեց հայրենարնակ ժողովուրդին իղձը — «Հայ մնալ»: Կոչ ուղղեց լայնախոհութեան, ողջմտութեան, կործնապաշտ հայրենասիրութեան, միասնութեան: Հայուն առհաւական գիծերուն (ուշիմ, վիճասէր, անհանդարտ) անդրադառնալով, թելադրեց պահել կենսունակ մեր խառնուածքը, սակայն նաեւ վերջ տալ կիրքերու, որոնք ընդհանրական շահերու կը վնասեն: Զատագովեց քննադատական ոգին, պայմանաւ որ առողջ ըլլայ ան եւ շինարար, ու շեշտեց թէ հայրենիքը այդ առողջ դատումին կը սպասէ. միւս կողմէ՝ յայտարարեց «հակահայաստանեան» չնկատել այն Հայը, որ «Նայիրի» պանդոկին մէջ վերելակի մը չգոյութիւնը կը մատնանշէ ազնիւ ցանկութեամբ:

Գէորգ Էմինի զրոյցը յատկանշեց տիպարը հայրենաշունչ մտաւորականին. անկեղծ, քաջ, լայնատես ու խորամտած: Զգացումներով ջերմ, մտածումներով՝ իրատես եւ առողջ:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ԵՐԳԻԾԱՎԷՊԸ

Ժամանակի ընթացքում Հայութեան արեւմտահայ հատուածին գրականու – թիւնն ու հրապարակագրութիւնը հա – յերէնին զուգընթաց, զարգացած է մա – սամբ նաեւ հայատառ թրքերէնով: Ասի-կա ինքնատիպ երեւոյթ մըն է, այլ մի-ջոց մը նպաստելու մեր ժողովուրդին թրքախօս հատուածին մտաւոր զարգա – ցումին: Այդ գրականութիւնը ստացու – թեամբ տարածուած է ԺԸ. դարու վեր – ջերէն եւ իր զարգացումը արձանագրած է 1840–1870ի ժամանակները, սակայն, յետագային, հայկական դպրոցներու ա – ճին զուգընթաց, նուազած և գրեթէ դադ – րած է գոյութիւն ունենալէ:

Մօտ 200 տարուան ընթացքին, սա – կայն, ստեղծուած է այնպիսի գրակա – նութիւն մը, որ կարելի չէ անտեսել: [illegible]

Մեր կարծիք մատենագրական ցուցա-կին համաձայն, որ երբեք ամբողջական կարելի չէ նկատել, հայատառ թրքերէն տպագիր գիրքերու, թերթերու, հան – դէսներու թիւը կը հասնի մօտ հազարի: Ձեռք բոլոր Երեւանի Մատենադարանին, Վիեննայի, Վենետիկի, Երուսաղէմի եւ այլ քաղաքներու ձեռագրատուններու մէջ գտնուող հայատառ թրքերէն բազմաթիւ ձեռագրերու մասին, որոնք դեռ չեն քննուած:

Այս գրականութեան կէսէն աւելին իր կրօնա – դաւանաբանական բովանդակու – թեամբ այժմ ունի միայն պատմական նը-շանակութիւն, սակայն մնացեալ մասը, մանաւանդ քանի մը տասնեակ հասնող պարբերականները («Մեճմուաի Հաւա-տիս», «Մինասիէ Էրճիաս», «Մանզու-մէի Էֆքեար», «Ճերիտէի շարքիէ» եւն.), հայ հանրային եւ մշակութային կեան – քին մէջ առնուազն այնքան դեր կատա-րած են, որքան այդ տարիներուն լոյս տեսած հայերէն թերթերը: Բացի հայա-տառ թրքերէն թերթերէն, որոնցմէ ո-մանք իրենց գոյութիւնը պահած են 20–25 տարի, հայերէն թերթերն ալ որոշ տեղ յատկացուցած են թրքերէն յօդուածնե – րու, քաղաքական լուրերու: Այդպէս վարուած են «Մամուլ», «Օրագիր», «Մե-ղու», «Թատրոն», իսկ լայն տարածում գտած «Մասիս» պարբերականը ատեն մը հարկադրուած է իր թրքախօս ընթեր – ցողներուն համար առնթեր հրատարա – կել «Ռուզնամէի Մասիս» (Մասիսի լրա-տու») հայատառ թրքերէն թերթը:

Լոյս են տեսած հայատառ թրքերէն տասնեակ մը վէպեր, որոնցմէ միայն մէկն է «Ագապիի պատմութիւնը», որ թարգմանուած եւ իր տեղն է գրաւած հայ գրականութեան մէջ: Այժմ կը թարգ-մանուի «Շատախօսի պատմութիւնը»: Ստեղծուած է հայատառ թրքերէն աշու-ղական գրականութիւն, ուր կարեւոր տեղ կը գրաւեն Ջէյթունի, Մարաշի եւ այլ վայրերու յեղափոխական երգերը: Տպա – գրուած են պատմագրական, աշխարհա-գրական եւ այլ բնագաւառներու վերա – բերեալ շատ գիրքեր:

Ֆրանսերէնէ կատարուած վիպագրա – կան թարգմանութիւններու թիւը հարիւ-րէ աւելի է: Բաւական է յիշել, որ Սեր-վանտէսի, Էօժէն Սիւի, Հիւկոյի, Լըսա-ժի, Ժիւլ Վեռնի կարգ մը վէպերը հա-յատառ թրքերէնով լոյս են տեսած հա-յերէնէն առաջ:

Առաջին անթիւ տարօրինակ կրնայ թուիլ հայատառ թրքերէն գրականու – թեան աշխուժացումը այնպիսի ժամա – նակաշրջանի մը մէջ, երբ մեր ժողովուր-դը կ'արձանագրէր իր մտաւոր զարթօն-քը եւ կը հրահրուէին ազատագրական գա-ղափարներ: Հարցը այն է, սակայն, որ քաղաքական զարթօնքի այդ շրջանին հայ գործիչները, յատկապէս հրապարակա – խօսները, խմբագիրները, գրողները հիմ-նական նպատակ դարձուցած էին հա – մազգային մտաւոր վերելքին մասնակից դարձնել նաեւ Հայութեան այն հատուա-ծը, որ դարերու ընթացքին` տիրապե – տող տարրին տեւական հալածանքէն հե-տեւանքով, կորսնցուցած էր իր մայրենի լեզուն, բայց կրօնքով, կենցաղով, ազ-գային սովորութիւններով եւ աւանդու – թիւններով մնացած էր Հայ: Այդ ճակա-տագրին արժանացած էին արեւմտեան Փոքր Ասիոյ հարիւր հազարաւոր Հայե-րը «սկսած Քաստամունիի մօտերքից մինչեւ Զիլէ, այստեղից հարաւ, մինչեւ Կեսարիա եւ Կեսարիայից հարաւ-արե – ւելք, Սիս եւ Այնթապի վրայով մինչեւ Եփրատ» (Հ. Աճառեան): Թրքախօս այս Հայերը նոյնպէս խանդավառուած էին ազգային – ազատագրական գաղափարնե-րով: Դարաւոր սարկութենէ դուրս գա – լու ձգտումը անոնց մօտ շատ ուժեղ էր, անհրաժեշտ էր գըլրոցական լայն ցանցի մը հաստատումով տարածել մայրենի լե-զուն, իսկ մինչ այդ` լուսաւորել զանոնք` իրենց համար հասկնալի Թրքերէն հրա-տարակութիւններով: Այս մտայնու – թեամբ տոգորուած էին հայ մշակոյթի գրեթէ բոլոր գործիչները:

Պարոնեան չէր կրնար բացառութիւն կազմել եւ անտեսել այս իրողութիւնը: Ան հայատառ թրքերէն գործեր գրած է յատուկ առաջադրութեամբ: Թրքերէն է գրած այն յօդուածներն ու երգիծական քրոնիկները, որոնք ուղղուած էին հա – յատառ թրքերէն այն թերթերուն դէմ (առաջին անթիւ ազատախոհ «Մեճմուաի Հաւատիս»ի եւ «Մանզումէի Էֆքեար»ի), որոնց ընթերցողները մեծ մասով թրքա-խօս ըլլալով, հայերէն չէին հասկնար: Ան թրքերէն է գրած, մանաւանդ, թըր-քախօս մոլեռանդ կաթողիկէներու (Հա-սունեաններ) օտարամոլութիւնը ծաղրող իր յօդուածները: Յայտնի է, որ այդ խաւը Վատիկանի թելադրութեամբ ա-տելութիւն ցոյց կուտար ոչ միայն հայ-կական եկեղեցիին, այլեւ հայ լեզուին եւ ազգային սովորութիւններուն դէմ: Ար-դէն այդ խաւը ինքզինք կը նկատէր ոչ թէ Հայ, այլ` Ֆրանկ: Յ. Պարոնեան, այդ շրջանի յառաջադէմ մտաւորական – ներու (Սվաճեան, Նալբանդեան, Պէշիկ-թաշլեան, Ծերենց եւ ուրիշներ) նման ինքն ալ եռանդով մասնակցած է հակա-հասունեան այդ պայքարին` թէ՛ հայե – րէն եւ թէ, մանաւանդ, հայատառ թըր-քերէն գործերով:

Ան թրքերէն սկսած է գրել դեռ 1873ին, երբ կը խմբագրէր «Մեղու»ն: Հոն է, որ լոյս են տեսած անոր «Մանզումէի Էֆ-քեար», «Մեճմուաի Հաւատիս» եւ այլ հայատառ թրքերէն թերթերու դէմ գրած յօդուածները, ինչպէս նաեւ «Ալաֆրան-կա» շարքը («Ալաֆրանկա», «Պարի գաս», «Թատրոն», «Փոլի փորձանքը» եւայլն), որոնք մինչեւ վերջերս անծանօթ էին մնացած Պարոնեանով զբաղող բանա – սէրներուն:

Պարոնեան հայատառ թրքերէն նիւթե-րուն շատ աւելի տեղ տուած է «Թատ-րոն» երգիծաթերթին մէջ: Ծանօթ է, որ ան այդ երգիծաթերթի առաջին օրերուն լոյս ընծայած է նաեւ արաբատառ թրքե-րէն «Թիյաթրօ» պարբերականը:

Զուտ թրքական կեանքին հետ կապ – ուած որոշ նիւթեր տպագրած է միայն «Թիյաթրօ»ի, իսկ հայ ազգային կեանքը արտացոլող նիւթերը` «Թատրոն»ի մէջ: Գալով այն գործերուն, երգիծական ման-րապատումներուն, քաղաքական լուրե – րուն, որոնք երկու ժողովուրդներու հա-մար ալ հաւասար հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէին, զետեղած է թէ՛ հայերէն «Թատրոն»ին եւ թէ թրքերէն «Թիյաթ – րօ»ի մէջ:

Բացի հարիւրաւոր հեղգրալուրերէ, կենցաղային եւ քաղաքական մանրապա – տումներէ, ան «Թատրոն»ի մէջ լոյս ըն-ծայած է բանավէճի նիւթեր` «Բախտ կը նայինք», «Թատրոնի նամակները» շար – քը, տռամաթիք գործի կաղապարով գըր-ուած քանի մը երկեր` «Թատրոնի վիճա-կը», «Սիրոյ դող», «Ամուսնոյի հիւան-դութիւն» եւայլն:

Հայատառ թրքերէն այս ստեղծագոր – ծութիւններուն մէջ իր ծաւալով եւ ընկե-րային – գրական արժէքով բացառիկ տեղ կը բռնէ «Տաղ յիւրիմեզ ապսալ յիւ-րիւր» («Լեռը մարդարէին քովը չերթայ նէ` մարդարէն լերան քովը կ'երթայ»): Այս երգիծավէպը կը շօշափէ այն խնդիր-ները, որոնց կը հանդիպինք «Մեղու»ի «Ալաֆրանկա» շարքին մէջ:

Նորայայտ գործին բովանդակութիւնը հետեւեալն է: Նիկողիմոս աղա, հին կենցաղով ու սովորութիւններով ապրող առեւտրական մը, մեծ հարստութիւն դի-զած է: Գոհ է իր վիճակէն: Բայց աչա անոր այդ հանդիստ կեանքը կը խախտի «ալաֆրանկայի» ներխուժումով իր ըն-տանիքի պատերէն ներս: Անոր աղջիկ - ները` շլացած ֆրանսական կենցաղավա-րութեան արտաքին պերճանքներէն, փայ-լէն, կ'ուզեն հետեւիլ եւրոպական նիստ ու կացին, յաճախել պարահանդէսներ, հագուիլ վերջին նորաձեւութեամբ, խօ – սիլ ֆրանսերէն, դուրս ելլել հասարա – կութեան մէջ, ստեղծելով խըրայատուկ խառնուրդ մը արեւելեան, այսինքն ալա-թուրքա եւ արեւմտեան, այսինքն` ալա-ֆրանկա բարքերու, որ ինքնին ունի գա-ւեշտական շատ բան: Ընտանիքին մէջ ծայր տուած այս շարժումին կը հակի նաեւ Նիկողիմոսի կինը. ան ալ, որ ա-մուսինէն շատ երիտասարդ է եւ ունի զինքը գարպասողներ, կ'ուզէ չփում հաս-տատել բարձր խաւին հետ, ներկայ գըտ-նուիլ երեկոյթներու, պարել, զուարճա-նալ: Առեւտրական ընտանիքին եւրոպա – կանացումին մեծապէս կը նպաստէ թե-թեւսոլիկ երիտասարդ մը` Ժորժ, որ ունի յատուկ ծրագիրներ` ամուսնանալ Նիկողիմոսի աղջկան Մարիի հետ եւ տի-րանալ անոնց հարստութեան:

Այնքան ատեն, որ ֆրանսամոլութիւնը իբրեւ գործունէութեան դաշտ կ'ունենայ Նիկողիմոս աղայի ընտանեկան նեղ շըր-ջանակը, նիւթական վնասը թէեւ կ'ըլլայ մեծ, սակայն ոչ կործանարար ընտանիքին համար: Իսկ երբ Ժորժ կը հասնի իր նը-պատակին` ամուսնանալով Մարիի հետ, կը սկսի վաճառականին դահավէժ ան-կումը անտեսական գետնի վրայ: Ասիկա աւելի եւս կը շեշտուի, երբ ընտանիքին անդամները կը համոզեն աղան, թէ ան դեռ շատ ծեր չէ, ընդամէնը եօթանասուն տարեկան է եւ, հետեւաբար, կրնայ դառ-նալ ալաֆրանկա, կիներու հետ պարել, զուարճանալ: Նիկողիմոս աղան կը դառ-նայ միւսիօ Նիկողիմոս, կը սորվի ֆը-րանսերէն, կենցաղավարական խօսքեր, հիւրերը կ'ընդունի ալաֆրանկա ծիսակա-տարութեամբ, կը հագնի եւրոպական զգեստներ, կը մասնակցի երեկոյթներու, իր տան մէջ կը կազմակերպէ պարահան-դէսներ, ինքզինք արդէն կը համարի զար-գացած, թէեւ կը նկատէ, որ կիները զինքը այնքան ալ բանի տեղ չեն դներ, իր հետ չեն ուզեր պարել, խակ երիտա – սարդները խորհուրդ կուտան անոր քաշ-ուիլ անկիւն մը եւ հանդստանալ, որպէս-զի իր կնոջ հետ աւելի ազատ սիրաբանին:

Այս նոր մթնոլորտին մէջ ան երեսի վրայ կը ձգէ իր առեւտրական գործերը, ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը յանձնէ իր փեսային` միւսիւ Ժորժին, իբրեւ թէ նոր` եւրոպական եղանակով կը «վերակառուցանէ» առեւտուրը, հաշ-ուապահութիւնը, բայց խրականութեան

ՑՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Յետագայ քաղաքական դէպքերն ար-դարացնում են Ռուբէնի նախատեսու – թիւնները, որով հնարաւորութիւն է ըս-տեղծւում սկիզբ դնելու իր ծրագրի իրա-կանացման – իրագործման: Նա հրահան-գում է տղաներին նախ եւ առաջ «մի-ջոցներ ստեղծել Տարօնի եւ Սասունի ժո-ղովուրդը (մօտ եօթանասուն հազար) տե-ղաւորելու Ալագեազի շրջանի մէջ: Ու եթէ դէպքերը նպաստաւոր ընթացք մը առնային, պիտի ընդարձակենք մեր գործին սահմանները»:

Ալագեազի մաքրագործումը թէեւ տե-ղի է ունենում Ռուբէնի հրահանգով ու գծած ծրագրով, բայց նրա բացակայու-թեամբ. նա կարեւոր գործով կանչուել էր Թիֆլիս:

Անտեղի չէ այստեղ յիշատակել մի բնո-րոշ դէպք, յատկանշական Ռուբէնի եւ իր զինակից խմբապետների համար: Երբ Անդրանիկ տեղեկանում է Ռուբէնի Ա-լագեազի շրջանը բռնի գրաւելու որոշման մասին, ոչ թէ թերահաւատ վերաբեր – մունք է ունենում, այլ պարզապէս ան-հնարին է համարում այդ որոշման իրա-գործումը: «Ալագեազին տէր դառնալու համար, պէտք է գրաւել Թալինի բերդը, ինչ որ անկարելի է այս պայմաններուն տակ», կարծում է Անդրանիկը: Սակայն, թէ՛ Ռուբէնը եւ թէ՛ իր խմբապետները գիտակցում էին, որ հէնց «այս պայման-ներուն տակ է», որ անկարելին կարելի կրնար դառնալ, որովհետեւ դա քմահա-ճոյքի խնդիր չէր, այլ եօթանասուն հա-զար ժողովրդի «գլուխ դնելու տեղ» ճա-րելու հարց էր. այլապէս` այդ բազմու-թիւնը ենթակայ պիտի լինէր փչացման: Ու բաւական է, որ մարդիկ, փոխանակ հաչտուելու ցրտից, քաղցից ու հիւան – դութիւններից փճանալու մտքի հետ պիտի դերադասէին մինչեւ վերջին շունչ պայքարել` իրենց համար գլխի տեղ ու ապրուստի միջոցներ ճարելու համար:

«Ալագեազը պէտք է դառնայ կամ Տա-րօնի ժողովուրդի գերեզմանը եւ կամ տե-ղաւորման կայանը», — այս էր Ռուբէնի պատգամի իմաստը:

Այս գիտակցութեամբ է, որ Տարօնի առիւծները արհամարհանքով են լսում այն դժուարութիւնների մասին, որոնց պիտի հանդիպէին Թալինի բերդը գրա – ւելու համար:

Յարձակման ընդհանուր յատակագիծը կազմել էր Ռուբէնը եւ կազմել էր այն-պէս, որ խուսափէին այն սխալներից, ո-րոնք տեղի էին ունեցել «Նժդեհի կողմից կազմակերպուած յարձակումների ըն – թացքին»:

Ալագեազի շրջանի գրաւման գործը դիւ-րացնելու համար, շարժման մէջ են դըր-ւում ոչ միայն կռուող ուժերը, որոնց թիւը հասնում էր հինգ հարիւրի, այլ բոլոր մտաւորականներն ու ընդհանրա – պէս բոլոր արժէք ներկայացնող ուժերը. զինուորական կարգ ու կանոնի պիտի են-թարկուէր ամբողջ ժողովուրդը: Այդ-պիսով մեծապէս նպաստաւոր պայման – ներ էին ստեղծւում կռուող ուժերի հա-մար. նրանք պիտի վարէին միայն ռազ-մական գործողութիւնները:

Այդպէս կազմակերպուած, «հակառակ գիշերուան ցուրտին ու փոթորիկին, ար-շալոյսին կը յաջողինք հասնիլ Ալագեազի լեռնաշղթան»:

Թրքական գիւղերը, յանկարծակիի են գալիս եւ, թոյլ դիմադրութիւն ցոյց տա-լուց յետոյ, տեղի են տալիս: Գրաւելով այդ գիւղերը, Տարօնի զինուորական ու-ժերը շտապում են անյապաղ հասնել թըշ-նամու գլխաւոր կենտրոնը` Բերդը, որին տիրելով միայն կարելի էր գործը յաջո-ղած համարել ու այնուհետեւ հանգիստ շունչ քաշել:

«Հեռադիտակով արդէն կը նշմարէինք, որ Թուրքերը հապճեպով դուրս կուգան բերդէն ու կը մտնեն բերդը շրջապատող երկար խրամատներուն մէջ»: Թուրքերը պատրաստւում էին խրամատային կռուի, միանգամայն անտեղեակ գիմացինի ծրա-գիրներին: Մինչդեռ «մեր ուժերին հրա-հանգած ենք ոչ մէկ գնով ձիերէն վար չիջնել եւ միահամուռ գրոհով մը յար-ձակիլ ուղղակի խրամատներուն վրայ, «ինչ որ իրօք եւ տեղի է ունենում` ապ-շեցնելով ու շշմեցնելով թշնամուն, որը, անակնկալից շփոթուած ու գլուխը կոր-ցրած, մասամբ ջարդւում է, մասամբ փախչում – մտնում Բերդը: Հայ ձիա – ւորները յաջողում են հասնել բերդի պատերի տակ` տալով մի քանի թանկա-գին զոհեր, բայց այնուհետեւ ազատ մը-նալով բերդի պատերից տեղացող գնդա-ցիրների կրակից:

Սասունցիներին յաջողւում է նախա – պէս պատրաստուած գերանների եւ եր – կաթէ ձողերի օգնութեամբ խորտակել Թալինի բերդի «երեք հսկայ դռներէն մէկը» եւ ներս խուժել: «Թուրքերը» հի-սիսային դռնէն կը դիմեն լեզապատառ փախուստի, իսկ Սասունցիները կրնկա-կոխ կը հետապնդեն անոնց:

Այդպիսով անպատմելի կարճ ժամա – նակում «ամբողջ Ալագեազը մաքրուած էր թշնամիից: Ժողովուրդը հետզհետէ կը սկսի հասնիլ ու տեղաւորուիլ Թուրքերու լքած գիւղերուն մէջ»:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 19)

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ա.

1952ի իրիկուն մը Փարիզցիները զարմանքով տեսան որ ամպերուն վրայ կը կազմուէր հսկայական գիրերով օդանաւային նշանաւոր հաստատութեան մը անունը:

Յաջորդ օրը լրագիրները խանդավառ՝ կը յայտարարէին թէ մայրաքաղաքին երկինքը մայրամուտին չուտով պիտի նմանէր ծանուցումի հսկայական տախտակի մը, ուր պիտի փայլէին չարժանկարի աստղերու անունները, պանիրներու պիտակները, եւայլն: Ծանուցումներու մասնագէտներ կատարելագործած էին գործիք մը, որով ամպերը իբրեւ պաստառ գործածելով պիտի կրնային ծանուցումներ ընել գունաւոր լոյսերով:

Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդը իրար անցաւ այս արտառոց յառաջդիմութենէն եւ արգիլեց օգտագործել Իլ տը Ֆրանսի երկինքը առեւտրական նպատակներով: Եւ այսպէս, ողջմիտ մարդիկ կրցան լայն շունչ մը քաշել:

Փինէաս Թէյլըր Պառնիւմն եղաւ առաջին հնարիչը պատի յայտարարութեանց, զգայացունց ծանուցումներու:

Պառնիւմ ծնած է Քընէքթիքըթ նահանգին Բեդեղ քաղաքին մէջ: Առեւտրական ասպարէզ նետուեցաւ տասը տարեկանին, չահագիտութիւն ընելով ամէն տեսակ ապրանքի վրայ, ինչպէս չաքարի, մեղրահացի: Տասներկու տարեկանին կեռասօղիի չիշով մը թեւին տակ կը հետեւէր զինուորներուն մարզանքի առեն, եւ անմիջապէս որ դադար ունենային կը վազէր իր ապրանքը ծախելու: Շահած դրամով հորթ մը եւ ոչխարներ գնեց:

Տասնեւհինգ տարեկանին պատասխանատու էր վաճառատան մը եւ տասնեւվեց տարեկանին հրապարակ նետեց վիճակահանութիւն մը որ արդէն խսկական դրամաշորթութիւն էր: Քսանեւմէկ տարեկանին լրագիր մը հանեց, ամէն տեսակ բան թմբելով մէջը, ինչ որ կ'անցնէր խելքէն մաքէն:

Քսանեւհինգ տարեկանին արդէն հասունցած էր դառնալու համար «Նշանաւոր Պառնիւմը»:

Հասկցած ըլլալով որ անսահման է մարդկային յիմարութիւնը, մտածեց չահագործել այս աննման հանքը, որով պիտի կրնար լայնօրէն ապրիլ:

Պառնիւմ սկսաւ ցուցադրել որեւէ առարկայ, բացատրելով միեւնոյն ատեն թէ «ապշեցուցիչ», «հոյակապ», «զգայացունց» է, աշխարհի մէջ միակը, չտեսնուած բան մըն է: Այսինքն «հով» կը ծախէր: Եւ ժողովուրդը որ չատ կը սիրէ հրաշապատում բաները, ոչ միայն կուտայ դրամը, այլեւ շնորհակալ ալ կ'ըլլայ:

Օր մը, տարօրինակ երեւոյթ ունեցող բան մը փնտռելու համար կ'այցելէ տօնավաճառի մը տաղաւարը, ուր կը տեսնէ սեւամորթուհի մը, որուն նիհարութիւնը մոմիայի մը երեւոյթը տուած էր կնոջ: Խեղճը գրեթէ կոյր էր, աչքերը մտած էին ակնապիճներուն մէջ, եղունգները այնքան երկար էին, որ եթէ ծուէին մինչեւ ափը կը հասնէին: Ակռայ չունէր այլեւս: Ոեւէ մէկը պիտի հեռանար այս ահարկու անձին քովէն: Բայց Պառնիւմ հանճարեղ միտք մը յղացաւ: Սեւամորթուհին որ Ճօյս Հէթհ կը կոչուէր, այսուհետեւ պիտի դառնար Ճորճ Ուաշինկթընի սնունդ եւ հարիւր վաթսունեւմէկ տարեկան պիտի ըլլար: Իսկոյն կը գնէ Ճօյս Հիթհը տօնավաճառէն եւ լրագիրներուն կը ղրկէ զգայացունց ծանուցումներ: — «Աշխարհի ամէնէն հետաքրքրաշարժ երեւոյթը կը ցուցադրուի Պրոսուէյի Սալոնին մէջ, Ճօյս Հէթհ, սնունդ՝ Ճորճ Ուաշինկթընի, մեր երկրի նշանաւոր հօր: Այս կինն է որ պատիւն ունեցած է խանձարուրի մէջ փաթթելու տկար մանկիկը, որուն մեծ դեր վերապահած էր ապագան, այն որ պիտի առաջնորդէր մեր նախնիքը դէպի փառք, դէպի յաղթութիւն, դէպի ազատութիւն...»:

Պառնիւմ լաւ կը ճանչնար ամբոխը: Հրապուրուած այսպիսի խօսքերէ, հազարներով կը վազէին արցունքոտ աչքերով, տեսնելու սեւամորթուհին: Արդէն Պառնիւմ լաւ դաս մըն ալ տուած էր Ճօյս Հէթհին: Ան դողդոջուն ձայնով կը պատմէր իր յիշատակները իր «սիրելի փոքրիկին» մասին: Կը պատմէր նաեւ մանրավէպեր Անկախութեան պատերազմի մասին եւ յուզումը ծայրագոյն աստիճանի հասցնելէ ետք, կը սկսէր քանի մը հին երգեր ալ երգել «Երբ կը քնացնէր ապագայ մեծ մարդը»:

Բնական է ամբողջ Ամերիկան իրար անցաւ Պառնիւմի այս արտառոց գիւտէն: Մամուլն ալ ոգեւորուեցաւ Ճօյս Հէթհով: Լրագրող մը այնքան յառաջ գնաց, որ մինչեւ անգամ գրեց թէ՝ այս տարօրինակ կինը ճակատագրուած է անցնիլ դարերու ընդմէջէն եւ հասնիլ կենդանի Յովսափաթի հովիտը: Միացեալ Նահանգներու բոլոր քաղաքներուն բնակիչներն ալ ուզեցին տեսնել այս տարօրինակ կինը, որու շնորհիւ դրամը աղբիւրի պէս հոսեցաւ Պառնիւմի գրպանը...:

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

մէջ աջ ու ձախ ծախսելով, գուարճութեամբ ու խաղամոլութեամբ կը սնանկացնէ առեւտրականը, որ կ'իյնայ պարտքերու տակ: Ասոնց կը յաջորդէ բանտարկութիւնը, կը կործանի հարուստ ընտանիքը: Նիկողիմոսի կինը կը կապէ ամուսինին հետ, կ'ապտակէ եւ առնելով աղջիկները՝ կ'երթայ հօրը տունը:

Նիկողիմոս կը հասկնայ ալաֆրանկայի չարիքները, սակայն չատ ուշ...:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆԸ

—o—

Թիֆլիսի համալսարանի հիմնադիրները, Իվանէ Ջավախիշվիլիի ղեկավարութեամբ, Վրաց համալսարանը հիմնելէն (1918 Յունուար 26) անմիջապէս ետք կազմեցին դասաւանդութեանց նիւթերու ծրագիրը, որու մէջ մտցուցին հայագիտական նիւթեր՝ հին հայերէն լեզու (գրաբար), նոր հայերէն լեզու (աշխարհաբար) եւ հայ պատմական գրականութիւն: Գրաբարը դասաւանդեց Ա. Շանիձէ, աշխարհաբարը՝ Դ. Ղիփշիձէ, իսկ պատմութիւնը՝ Ի. Ջավախիշվիլի:

Համալսարանի հիմնադրութենէն վեց ամիս ետք հայագիտական նիւթերը դասաւանդելու հրաւիրուեցաւ Լ. Մելիքսէթ-Բէկ, Թիֆլիսցի հայ մտաւորական:

1922ին համալսարանին մէջ հաստատուեցաւ հայագիտական ամպիոն մը, որուն առաջին վարիչը եղաւ Լ. Մելիքսէթ-Բէկ: Այս վերջինը իր այդ պաշտօնը վարեց մինչեւ 1963 Սեպտեմբեր, այսինքն՝ մինչեւ իր մահը: Մինչեւ 1934 հայագիտական ամպիոնը ներկայացուած էր մէկ անդամով (Լ. Մելիքսէթ-Բէկ): 1922-1933 ամպիոնը կը գտնուէր արեւելեան լեզուներու ամպիոններուն շրջագիծին մէջ: 1934ին դարձաւ առանձին ճիւղ: Մինչեւ 1958 ընդունելութեան քննութիւնները կը կատարուէին չորս տարին անգամ մը, իսկ այնուհետեւ՝ ամէն տարի:

Ուսանողութեան թիւին հետ աւելցաւ նաեւ ամպիոնի անձնակազմը:

Փրոֆ. Լ. Մելիքսէթ-Բէկի մահէն ետք վարիչ ընտրուեցաւ Իվ. Շիլակաձէ: Տարի մը ետք, հայ փրոֆեսէօրին մահուան տարելիցին առթիւ, համալսարանի արեւելագիտութեան ֆաքիւլթէին մէջ հաստատուեցաւ հայագիտական կրասենեակ՝ փրոֆեսէօրին անունով:

Սկիզբները համալսարանին մէջ կը դասաւանդուէին միայն գրաբար, աշխարհաբար եւ հայ պատմական գրականութիւն: Յետագային աստիճանաբար ընդլայնեցան նիւթերը՝ հայ ժողովուրդի պատմութիւն, հայ խրատագիտութեան պատմութիւն, հայ հին եւ նոր գրականութեան պատմութիւն, հայ բարբառագիտութիւն, Հայոց լեզուի ուսումնասիրութեան ներածութիւն, զանազան յատուկ դասընթացքներ եւայլն:

Թիֆլիսի Համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնը իր յիսնամեայ գոյութեան ընթացքին կարեւոր վաստակ արձանագրեց այս մարզին մէջ: Փրոֆ. Մելիքսէթ-Բէկ ձգած է մօտ 600 աշխատութիւն, որոնցմէ մէկ քանին ստուար հատորներ կը ներկայացնեն: Անոր հետազօտութիւնները մեծ մասամբ կը վերաբերին հայ ազգի պատմութեան եւ գրականութեան:

Քանի մը խօսք ալ կատարուող աշխատանքներու մասին: Ա. Խառատեան կը զբաղի հայ գրականութեան ուսումնասիրութեամբ եւ հայ-վրացական գրական կապերու հարցով: Գրեց՝ «Հայ գրականութիւնը Կովկասեան գրաքննութեան կոմիտէի գործերուն մէջ» չահեկան աշխատութիւնը, ինչպէս նաեւ հրատարակեց ուսումնասիրութիւններ Վրաստան ապրած աշուղներու եւ գրողներու մասին: Վրացերէն գրեց «Հայ նոր գրականութեան պատմութիւն»ը, եւայլն:

Ել. Դոչանաշվիլիի աշխատութիւնները կը շօշափեն հին հայ-վրացական լեզուագրական կապերը: Անոր պաշտպանած աւարտաճառն էր՝ «Արմէնիզմները Հադիշիի Աւետարանին մէջ» (1951): Ունի նաեւ քանի մը յօդուածներ՝ նուիրուած հայ պատմագիրներու եւ Աստուածաշունչի հայերէն ու վրացերէն բնագիրներու համեմատութեան:

Իվ. Շիլակաձէ կը քննէ հայ-վրացական գրական կապերը եւ կը զբաղի հայ հին եւ նոր գրական գործերու վրացերէն թարգմանութեամբ, բայց մասնաւորապէս կը հետաքրքրուի արդի հայերէնի քերականութեան եւ երկու լեզուներու յարաբերութեան հարցով: Անոր աւարտաճառը եղաւ «Հայոց լեզուի համչէնի բարբառը» (1944): Յետագային՝ 1964ին հայերէն լոյս ընծայեց «Արդի հայերէնի խոնարհման կատեգորիաները»:

Զ. Մեղուլաշվիլի արդէն թարգմանած է Սայաթ Նովայի հայերէն եւ ադրբէջաներէն բանաստեղծութիւնները, Յ. Թումանեանի, Աւ. Իսահակեանի, Վ. Տէրեանի եւ ուրիշ հայ հեղինակներու բազմաթիւ գործեր:

Մ. Ռուրաքիձէ արդէն աւարտած է իր աւարտաճառը՝ «Մատթէոս Ուռհայեցի»:

Թիֆլիսի Համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնը կը մասնակցի Վրաստանի հայկական դպրոցներու դասագիրքերու պատրաստութեան գործին, ինչպէս նաեւ առանձին դասագիրքեր հրատարակած է. օրինակ՝ «Հայ հին գրականութեան պատմութիւն», «Գրաբարի քերականութիւն՝ քրեստոմատիայով եւ բառարանով», «Աշխարհաբարի քերականութիւն», եւայլն:

ՓՐՈՖ. Ի. ՇԻԼԱԿԱՁԷ
Թիֆլիսի Համալսարանի
Հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Հայրիէ Սուլթանին հետ առանձին մնաց:

Գեղանի Չէրքէզուհին երկու քայլ յառաջացաւ, ապա կանգ առաւ, ծունկի եկաւ եւ հող ի նշան շնորհի, ոտքի ելլելու հրամանի սպասեց:

Սակայն Համիտ միտումով հրամանէ մը աւելին ըրաւ:

Արտորանօք յառաջացաւ եւ ձեռքը Սուլթանուհիին երկարեց:

Հայրիէ իրեն երկարած ձեռքը շրթներուն տարաւ ու ոտքի ելաւ:

— Ապրիս, ըսաւ Համիտ, թեթեւակի ժպտելով, ապրիս... այս վայրկեանիս ճիշդ ստ նկարապետերին մէջ քու պատկերդ կը դիտէի... Շիտակը ըսելու համար ամէնքէն ալ գեղեցիկ է...

— Վեհափառ տէրս միայն պատկե՞րս գեղեցիկ կը գտնէ:

Սուլթանը ձեռքը գեղանի Չէրքէզուհիին դէմքին տարաւ ու անոր վարդագոյն այտերը գգուեց:

— Անտարակ, ըսաւ շնորհալից ձեւով մը:

Հայրիէ Սուլթանին այդ գոհունակութենէն քաջալերուած շարունակեց.

— Կ'երեւի թէ վեհափառ տէրս, իմ պատկերը նկարատետրին մէջ շատ յառաջացեալ էջի մը վրայ զետեղած է:

Սուլթանուհիին այս գանգատին վրայ Համիտ յօնքերը պատեց եւ լաւ մը Հայրիէի աչքերուն մէջ նայեցաւ:

— Ո՞վ ըսաւ քեզի, թէ պատկերդ յառաջացեալ էջի մը վրայ զետեղուած է, հարցուց Եըլտըզի բռնակալը:

— Ծառայիդ հոգին, որ միայն մէկ բան կը ցանկայ, թէ գիշեր ցերեկ իր տիրոջը ոտքերուն քով ըլլայ:

Սուլթանը դարձեալ ժպտեցաւ:

— Ապրիս, ապրիս, ըսաւ քաղցր չեշտով մը: Ինչ ազուոր ալ կը խօսիս, Գիւլպար-աղա՞ն սորվեցուց ատոնք:

— Ոչ, տէր իմ, ատոնք ուրիշէ սորվելիք բաներ չեն. ատոնք ուղղակի մարդուս հոգիէն կը բխին:

— Վայ սատանայ վայ, յարեց Սուլթանը ծիծաղելով, ինչ ալ խելացի ես եղեր: Մօտեցիր տեսնեմ:

Եւ Սուլթանուհիին ձեռքէն բռնելով զայն անկողնին առջեւ բերաւ, իսկ ինքը անփութօրէն մահճակալին վրայ նետուեցաւ:

Հայրիէ անկողինին առջեւը, մետաքսէ բարձի մը վրայ ծունկի եկաւ:

— Ոչ, ոչ, ըսաւ Սուլթանը: Եկուր, հոս քովս եկուր. դուն Սուլթանուհիի տիտղոսը ունիս... եւ շիտակը ըսելու համար արժանի ես ատոր... ապրի՛ս, ապրիս...

Եւ ձեռքը Սուլթանուհիին երկարելով զայն վեր վերցուց եւ քովը անկողնին վրայ առաւ:

Հայրիէ Սուլթանին քաղցրաբարոյ տեսքէն քաջալերուելով, թեւը երկարեց եւ զայն մէջքէն գրկեց, միեւնոյն ատեն դէմքը անոր դէմքին մօտեցուց, որպէսզի ան իր տաք շնչառութիւնը զգայ:

Սուլթանը գեղանի կնոջ շնչառութենէն թեթեւակի սարսռաց: Ձեռքը դանդաղ շարժումով մը անոր մէջքին տարաւ եւ զայն իր կողմը քաշեց:

Այդ սեղմումէն Չէրքէզուհիին սպիտակ շրջազգեստը ինքնիրեն ինկաւ եւ կանթեղին վարդագոյն նշոյլին տակ ձիւնափայլ հոլանի կուրծք մը երեւան հանեց:

Սուլթանը ապշած, իր սիրելի կնոջ այդ աննման հրապոյրները դիտեց:

— Այո, յարեց աչքերը քթթելով, գեղեցիկ ես, հրաշալի ես, ապրիս... ապրիս...

Եւ գլուխը ծռելով, բերանը գեղանի Չէրքէզուհիին հեշտալից շրթներուն տարաւ, մինչ այդ միջոցին ձեռքը անոր վէտվէտուն կուրծքին ալիքներուն մէջ կը սուզէր...

Հայրիէ այդ պաղ ձեռքին հպումէն սարսռաց... սակայն այդ սարսուռը նախորդ գիշերուան զգացած սարսուռին չէր նմաներ՝ երբ գեղեցիկ հայորդին առաջին անգամ ըլլալով իր վարդագոյն շրթները՝ խորհրդաւոր բաղնիքին մէջ իր շրթներուն դպցուցած էր...

Ասիկա պաղութեան սարսուռն էր. սարսուռը՝ որ մարդ կը զգայ օձին հպումէն:

Վեհապետը աստիճանաբար տրբելով, կը շարունակէր շրթները անոր շրթներուն վրայ պահել... մինչ Հայրիէ ամէն ջանք ի գործ կը դնէր որպէսզի զայն հրապուրէ: Ան ինքզինքը ցանկութեան թափէն խօլ կը ձեւացնէր ու Սուլթանին գլուխը իր կուրծքին վրայ կը սեղմէր, մինչ ակնարկը այդ միջոցին սենեակին զանազան մասերուն վրայ կը թառէր:

Ննջասենեակին երկու դռներն ալ գոց էին, մինչ դուրսը, նրբանցքին մէջ խորին լռութիւն մը կը տիրէր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՃԱՇ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած
Հ. Յ. Դ. Շրջ. ժողովի սաքիւ, այս կիրակի իրիկուն ժամը 19,30ին Մշակոյթի Տան մէջ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 15Փ. Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Ջերմ մթնոլորտ

ՎՐԻՊԱԿ.— Դեկտ. 16ի «Յառաջ»ի մէջ, Պ. Ա. Պարթեւեանի յօդուածին վերջին մասին՝ (Գ. էջ, Ա. սիւնակ) ենթախորագիրը Հրախաղ պէտք է կարդալ Ջրախաղ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Ալէն Պապըրճեանի իր մեծ-մօր Տիկին Շ. Շահլամեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Տիկին Լորիս Կարապետեան (Մարսէյլ) իր ողբ. եղբօր՝ Եդուարդ Օ. Տէրունեանի յանկութեան եւ անոր յիշատակին 1000 Փ., Տէր եւ Տիկին Ճ. Գաբրիէլ Պահատուրեան (Լիոն) ողբ. Վահրամ Թորամանեանի մահուան առթիւ 200, Սիարէ Ընկերութիւն (Սէն-Մոռ) 100, Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալթունեան, ողբ. Հմայեակ Գալճեանի մահուան առթիւ 50, այրի Տիկին Թաշճեան եւ զաւակները (Նըվէր) ողբ. Փիէր-Շառլ Փիլիճեանի մահուան առթիւ 60, Տիկին Կարպիս Պորղաքեան, ողբ. քեռայրին՝ Արամ Զիչէքի յիշատակին 20, Տիկին Մարիամ եւ Պ.Գէորգ Սաատէթեան 100, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Ատոլ Քոլար եւ Տոքթ. Արթինեան 100, Պ. Թորգոմ Մեսրոպեան 50, Օր. Արփի Նիկողոսեան եւ Արման Փանոսեան 30ական, Պ. Պ. Պահարեան Սերովբէ եւ Զիլինկիրեան Արամ 15ական պարահանդէսի առթիւ, Տիկին Մելինէ Մերճանեան ողբ. Մարի Կիւլէսէրեանի յիշատակին՝ 30:

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ

Փրատոյի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին, թէ 19 Դեկտեմբերի Կիրակին, Ս. Յակոբի տօնին առթիւ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը կատարէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ձեռնադրութիւնը կիսասարկաւագներ Վռամ Սիմէոնեանի եւ Սիմոն Միքայէլեանի, կընքահայրութեամբը Պ. Պ. Արշամ Պալայեանի եւ Յակոբ Փափազեանի:

Յաւարտ պատարագի՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ ՊԱԼԱՔԵԱՆ Սրբազանի, բարերար Վ. ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ, Տոքտ. ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆԻ, ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ, ԱՐԱՄ եւ ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ, ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆԻ, ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆԻ եւ բոլոր հանգուցեալ տիրացուներու եւ գործիչներու հոգիներուն համար, որոնք ծառայեցին եկեղեցիին եւ ազգին:

Յետ պատարագի ժամը 13ին մասնաւոր ճաշ ի պատիւ նորընծայ սարկաւագներուն, Ռօինկ Քլիւպին մէջ 34 Պուլվառ Շառլ Լիվոն, Մարսէյլ 7րդ: Ճաշի մասնակցութիւն 25 Փր.:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հրաւէր ընդհ. ժողովի

Երկուշաբթի 20 Դեկտ. ժամը 20,30ին Ռէժան սրճարանը, մէթրօ Բասդ:

Նախորդ հրաւէրին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, այս անգամ ներկաներու թիւը պիտի նկատուի մեծամասնութիւն:

Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին նոյնպէս ոչ անդամ մասնաւորաբար ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարեդարձը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ:

Սոյն արարողութեանց աւարտին, Սերովբէ Արք. պիտի կատարէ նաեւ՝ եկեղեցւոյ բարերարներէն ողբացեալ Պ. Ս. Պալապանեանի անունը կրող մարմարեայ յուշատախտակի մը զետեղման արարողութիւնը դպրոցի սրահին մէջ:

Հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի անխտիր:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10:

Restaurant
LES DIAMANTAIRES
60, Rue Lafayette — PARIS (9e)

Տիամանթէր ճաշարանը կը հաղորդէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ Դեկտեմբեր 21էն սկսեալ փակ է

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ
ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը շնորհաւորէ իր յաճախորդներուն զոյգ տօները եւ կը յիշեցնէ անգամ մը եւս թէ իր մօտ պիտի գտնէք մատչելի գիներով ամէնէն ընտիր եւ ճոխ հայկական ազանդերները, անուշեղէնները, չոր պտուղներ որոնք պիտի զարդարեն կաղանդի ձեր սեղանները:

N. NIGOGHOSSIAN
121, Avenue Henri Barbusse — 95 - ARNOUVILLE LES GONESSE
Tél. : 985-04-46

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Փր. Տէր եւ Տիկին Պետիկեանէ իրենց Թոռան Միրէյ Թիւթիւնճեանի ամուսնութեան առթիւ, 50 Փր. Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պապիկեանէ Տիկին Անտրէ Պապիկեանի ապաքինման առթիւ, ինչպէս նաեւ 50 Փր. Գասպարեան ընտանիքէն, 50 Տէր եւ Տիկին Վ. Փափազեանէ, 30 Տէր եւ Տիկին Ռ. Պահատուրեանէ, 20 Տիկին Լ. Կարապետեանէ, 15 Տէր եւ Տիկին Ա. Շահպազեանէ ընկերուհի Թագուհի Գասպարեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԸՆԴՀ. ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի 19 Դեկտ. Պուլվար Օտտոյի եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ ընդհ. հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյ մէջ ծառայած բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, Թաղ. Խորհուրդի հանգուցեալ բոլոր անդամներուն, որոնք 1925էն ի վեր շրջանիս մէջ գործած ու անցած են:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30, սկիզբ պատարագի 10, քարոզ 11, մատաղօրհնութիւն 11,15, հոգեհանգիստ 11,30ին:

ԵՐԵԿՈՅԹ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Լօթոյի երեկոյթ մը կը կազմակերպէ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Հիւսիսեան» սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը:

Զուարճացուցիչ ըմպելիներ եւ հայկական տաք մթնոլորտ, Ուրբաթ 17 Դեկտեմբեր ժամը 20,30ին:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմօրանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուները, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19:

Մեկնում Իսիի կայարանէն օթոքառով ժամը 13ին:

Երթուդարձ՝ 10 Փր.:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տօնածառը Յունուար 23ին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

1972-Ի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի

Ապսպրանքներու համար դիմել խրաքանչիւր շրջաններու մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն կամ հետեւեալ հասցէին՝

HOVSEPIAN G.

51, Bd. des Grands Pins — Marseille 10 — C. C. P. 25 42 89 Marseille

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել հետեւեալ անձերուն՝
ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Ա. Շառյեան եւ Մ. Սուքիասեան
ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ՝ Հ. Սարգիսեան եւ Յ. Արզումանեան
ՔԱՂԱՔ՝ Ա. Քէօսէեան – Ծերիկեան գրատուն
ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ՝ Վ. Մուրատեան
ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Խ. Ուլուսեան եւ Ս. Աւոայեան
ՊՕՄՈՆ՝ Ղ. Տէրտէրեան եւ Ֆ. Մելքոնեան
ՍԷՆ-ԼՈՒ՝ Ս. Գրիգոսեան
ԼԱ ՓՈՄ – ՎԱԼՊԱՐԷԼ՝ Մ. Նալաչեան եւ Գր. Փիլիկեան
ԿԱՐՏԱՆ՝ Ն. Սարգիսեան եւ Գ. Զալըքեան
ՆԻՄ՝ Ս. Ալեքսանեան եւ Գ. Խոսրովեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն Տիկին Մարիամ Խրիմեան եւ զաւակը Ղազարոս կը փնտռեն իրենց եղբայրը եւ մօրեղբայրը Սարգիս Գոլըքըսեան (էվէրէկցի), կը բնակի Ֆրանսա: Անցեալ տարի Հայաստան գացած է, բայց առանց զանոնք տեսնելու վերադարձած է: Լիոնի եկեղեցին նամակ մը ունի:

Կը խնդրուի իրմէ եւ լուր ունեցողներէն իմացնել իր հասցէն:

×

Երեւանէն Պերճ Տէտէեան Կարապետի կը փնտռէ իր հօրաքրոջ զաւակները, տղան Գաբրիէլ Կէմճեան կամ Կէնճեան, աղջիկը Նուարդ, հօր անունը Սահակ, մօր անունը Սաթենիկ (ընիկ Էսկի-Շէհիրցի): Ըստ իր տեղեկութեան, իրենց մօր մահէն յետոյ հօրաքոյրը զիրենք որդեգրած եւ բնակութիւն հաստատած է Լիոն քաղաքը եւ կամ շրջակայքը:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Eglise Arménienne
295, Rue Boileau
69 - Lyon - 3ème

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Շաբաթ 18 Դեկտ. ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը (Ռիւ Պուֆֆիէ): Պարտաւորիչ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Օրակարգ.— 1) Պատգամաւորուհիի զեկուցում, 2) Վարչական ընտրութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին
CONFERENCE-DEBAT
« LA DOUBLE APPARTENANCE »
ET « LA DIASPORA »
par M. ARA KRIKORIAN
17 Décembre 1971 à 21 h. dans la salle de la Justice de Paix, Place de la Mairie d'Alfortville

---

ՏՕՆԱԾԱՌ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

19 Դեկտ. Կիրակի օր Առնուվիլի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, Ավընիւ Ժան Ժօռէս, (մարզադաշտին դիմաց) աշակերտական տօնածառի հանդէսը տեղի կ՚ունենայ ժամը 4ին:

Զուեչա, երգ, արտասանութիւն: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին, սիրուած աքորտէոնիսթ Տիկին Ալիս Խուպէսէրեան եւ Պ. Օննիկ Ժամկոչեան:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը որոշած է, կիրակի Դեկտեմբեր 19ին, եկեղեցւոյն անուան Սուրբ Յակոբ տօնին առթիւ, մատաղօրհնութիւն և հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարել Լիոնի եկեղեցւոյ եւ այդ հաստատութեան շուրջ ծառայող հանգուցեալ հոգեւորականներու, դպիրներու, ազգային եւ կրթական գործիչներու:

Սկիզբ պատարագի ժամը 9,45: Մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը Լ'էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պետչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք
կանխավճար 75 Փր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 18 DECEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12294
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.294

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

Տասնեւիններորդ դարու երկրորդ կէսի վերածնունդի օրերուն է, որ լուսաւորեալ, զարգացած կրօնաւորներ պատրաստելու նպատակով հոգեւոր վարժարաններ բացուեցան զանազան տեղեր:

Հին դարերուն Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ վանքերուն մէջ առաքելատիպ ուսեալ կղերականներ դժնդակ պայմաններու տակ աշակերտներ կը հասցնէին: Ջահը կը փոխանցուէր սերունդէ սերունդ, միշտ անշէջ մնալով: Աշակերտները կը դառնային ուսուցիչ եւ յաջորդաբար: Բոլորն ալ կը ծառայէին հայ ազգային եկեղեցւոյ պայծառութեան, հայ մշակոյթի պահպանման ու բարգաւաճման: Հանրածանօթ են Հաղբատի, Սանահինի, Գլաձորի, Տաթեւի, Կեսարիոյ Ս. Կարապետի, Կիլիկիոյ եւ Հայաստանի այլ շրջանի վանքերը:

Նոր ժամանակներու մէջ կրօնաւորներ պատրաստելու սահմանուած ամէնէն հին կրթական հաստատութիւնն է, եթէ չենք սխալիր, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց վանքի Ժառանգաւորաց վարժարանը, որ դարը կանգուն կը մնայ: Ազգին տուած է բազմաթիւ հոգեւորականներ եւ ուսուցիչներ:

Գէորգ Դ. կաթողիկոս (1866–1882) Էջմիածնի մէջ հիմնեց իր անունը կրող ճեմարանը, որ անցեալ դարու վերջին տասնամեակներէն մինչեւ առաջին աշխարհամարտը բոլորեց շատ փայլուն շրջան մը: Բացի գիտնական արժէքաւոր հոգեւորականներէ, Գէորգեան ճեմարանը հասցուց մեծ թիւով անուանի մտաւորականներ, — գրագէտ, երաժիշտ (Կոմիտաս վարդապետ), բանաստեղծ, բանասէր, ուսուցիչ, ինչպէս նաեւ հանրային ու քաղաքական գործիչներ:

Երկար տարիներ փակ մնալէ ետք, Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանը (առանց «Գէորգեան» մակդիրի) վերաբացուած է եւ կը փորձէ եկեղեցականներ պատրաստել Հայաստանի համար, վերին հսկողութեանը տակ Վազգէն Կաթողիկոսի:

Հայ եկեղեցականներ հասցնելու սահմանուած կրթական հիմնարկութեանց շարքին կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ Արմաշի Դպրեվանքը, որ Խորէն Եպս. Աշըքեանէն վերջ, մասնաւորաբար Մաղաքիա Օրմանեան, Եղիշէ Դուրեան, Թորգոմ Գուշակեան, Մեսրոպ Նարոյեան եւ Գարեգին Խաչատուրեան սրբազաններու (ետքին բոլորն ալ Պատրիարք) շունչին տակ հասցուց հոյլ մը զարգացեալ կղերականներու, որոնք իբրեւ առաջնորդ, քարոզիչ կամ ուսուցիչ օգտակար ծառայութիւն մատուցին ազգին:

Կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանքին մէջ ԺԹ դարէն սկսեալ գոյութիւն ունեցած է հոգեւորական պատրաստող դպրոց մը, սակաւաթիւ աշակերտներով: Երկարատեւ դադարէ վերջ, Տրդատ Եպս. Պալեան, առաջնորդ Կեսարիոյ, 1882ին նոյն վանքին մէջ հիմնեց վարժարան մը, որ պաշտօնական արտօնագրով սահմանուած էր պատրաստելու եկեղեցականներ: Սակայն իրականին մէջ աշխարհիկ դպրոց էր: Իր շրջանաւարտներէն երկուքը միայն — Սահակ եւ Տրդատ վարդապետ — եկեղեցական ասպարէզին նուիրուած են: Միւսներէն շատեր ուսուցչական պաշտօնի կոչուած են:

Կիլիկեան Աթոռն ալ ունեցած է իր ժառանգաւորացը, որ յաճախ տեղ փոխած է:

Ներկայիս կանգուն են Երուսաղէմի ժառանգաւորացն ու Էջմիածնի ճեմարանը: Այլեւս չկան Կեսարիոյ եւ Մուշի Ս. Կարապետի վանքերը իրենց դպրոցներով:

Արմաշը փոխարինուած է Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքով, հիմնուած 1953ին՝ Պոլսոյ լուսահոգի պատրիարք արմաշական Գարեգին Արքեպս. Խաչատուրեանի կողմէ:

1930ի աշնան Սիսին յաջորդած է, աւելի քան երկու տասնեակ տարիներու դադարումէ վերջ, Կիլիկեան Աթոռի Անթիլիասի Դպրեվանքը, որուն քառասնամեակը ծրագրուած է նշել հրատարակուելիք Պատմագրքին մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ՅԱՂԹԵՑ

ՏԻԿԻՆ ԿԱՆՏԻ ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՀՐԱՀԱՆԳԵՑ

Պատերազմի վաղորդայնէն ի վեր զինուորական երկրորդ յաղթանակն է որ կ'արձանագրուի: Արդարեւ եթէ միայն 6 օրէն Իսրայէլ տիրացաւ Երուսաղէմի ամբողջութեան եւ արաբական հողերու, Տիկին Կանտի հազիւ երկու շաբաթի պէտք ունեցաւ հասնելու համար իր նպատակին, այսինքն ազատագրել Արեւելեան Փաքիստանը եւ հաստատել Պանկլա Տէշի ինքնավար Պետութիւնը:

Ասիկա, ամէն բանէ առաջ ցոյց կուտայ թէ ողբացեալ Ազգերու Դաշնակցութենէն ետք, նոյնքան եթէ ոչ աւելի անզօր է Ազգերու Կազմակերպութիւնը, որ կամ բանաձեւեր կը քուէարկէ որոնք չեն գործադրուիր (1967 Նոյեմբեր 22 Մերձաւոր Արեւելքի համար) կամ ալ ան ոչ բանաձեւ մը իսկ չի կրնար մէջտեղ հանել (այս պարագային՝ խորհրդային վէթոյի պատճառով) մինչ անդին մարդիկ զէնքով ձեռք կը ձգեն իրենց ուզածը: Ըստ երեւոյթին եւ արագ արդիւնքին, պարզ է որ Տիկին Կանտի ամիսներէ ի վեր կը պատրաստէր այս պատերազմը:

Ներկայիս Տիկին Կանտի տէրը մնաց իր խօսքին եւ հրադադարի հրահանգ տուաւ անմիջապէս որ Արեւելեան Փաքիստան յանձնուեցաւ եւ նոր կառավարութիւն մը հաստատուեցաւ Տաքքա: Բուն կռիւները միայն 13 օր տեւած են եւ այս յաղթանակին առեն, Տիկին Կանտի յայտարարեց. «Այս պատմական դէպքին առթիւ, կ'ողջունենք Պանկլա Տէշի ժողովուրդը»:

Աւելցնենք սակայն թէ Փաքիստանի նախագահը՝ Եահիա Խան, պարտութենէն ետք ալ, լեզու չի փոխեր եւ կ'ըսէ. «Պատերազմը պիտի շարունակենք մինչեւ որ գրաւուած հողերը ետ առնուին»: Յայտնեց նաեւ թէ Դեկտեմբեր 30ին, նոր Սահմանադրութիւն մը պիտի հռչակէ որ «լայն ինքնավարութիւն կուտայ Արեւելեան Փաքիստանի»: Եահիա Խան կ'ըսէ նաեւ. «Եթէ Հնդկաստան չուզեր լեզու գտնել Փաքիստանի հետ, ամբողջ Ասիան արիւնալի պատերազմի մը մէջ պիտի մղուի: Աշխարհի ազգերը պէտք է շուտ շարժին եթէ կ'ուզեն խուսափիլ այդ աղէտէն: Զօրացած Իսլամի հանդէպ մեր հաւատքով, կրնամ հաստատել թէ դուրս պիտի քշենք թշնամին մեր հողերէն: Ճիհատի (Ս. Պատերազմ) ճամբուն վրայ ենք եւ պիտի կենանք միայն այն ատեն, երբ վերջնական յաղթանակը տանինք»:

Նոր Տելհիի մէջ, կառավարութիւնը յայտնեց թէ հնդկական զօրքը Պանկլա Տէշ պիտի մնայ մինչեւ որ կացութիւնը բնականոն դառնայ»: Նոր վարչապետը իր առաջին յայտարարութեան մէջ ըսաւ թէ Պանկլա Տէշ ընկերվարական եւ ժողովրդավար վարչակարգ մը պիտի ունենայ: Ներկայիս, Պանկլա Տէշի ղեկավարն է՝ Սէյտ Նազրուլ Իսլամ, 46 տարեկան, շրջանաւարտ գրականութեան համալսարանէն, մինչ ան որ վարեց «դատը» Մուճիպուր, ձերբակալուած անցեալ Մարտին, բանտարկուած է Արեւմտեան Փաքիստանի մէջ:

× Տիկին Կանտի, իր ճառին մէջ ապահովութիւն տուած է նաեւ որ պատերազմական գերիներուն հետ պիտի վարուին ըստ Ժընեւի համաձայնագրին, մարդասիրական ձեւով: «Մեր նպատակը, աւելցուցած է Տիկին Կանտի, կը սահմանափակուի միայն Պանկլա Տէշի օգնելով եւ դիմադրելով յարձակումին մեր իսկ հողին վրայ: Հնդկական զօրքը պէտք եղածէն աւելի պիտի չմնայ Պանկլա Տէշի մէջ»:

Պարզ է որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի չէզոքութիւնը մեծապէս նպաստեցին Տիկին Կանտիի ռազմական քաղաքականութեան, մինչ Ամերիկա եւ Չինաստան դիւանագիտական հողի վրայ ալ զգալի պարտութիւն մը արձանագրեցին:

× Կայ նաեւ գաղթականներու ցաւոտ հարցը եւ եթէ անոնց տեղահանութիւնը վերջ գտած է, Հնդկաստանի կը մնայ նաեւ անոնց վերադարձը կազմակերպել ինչ որ պզտիկ գործ չէ:

× Տիկին Կանտի պատասխանած է Նախագահ Նիքսընի եւ մասամբ Միացեալ Նահանգներու վրայ ձգած է պատերազմին պատասխանատուութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ Տասերը կրնան նաեւ չհամաձայնիլ: Այդ էր մթնոլորտը Ուրբաթ օր, մանաւանդ որ Ժիսքար տ'Էսթէնի յայտարարութիւնները մեկնելէն առաջ լաւ տպաւորութիւն չէին թողած եւ ֆրանսացի նախարարը անհրաժեշտ նկատած էր որոշ «սրբագրութիւններ» ընել երբ Ուաշինկթըն կը հասնէր: Արդարեւ, Փարիզի մէջ ըսած էր թէ կասկած չկայ որ երբ նոր սակերը ճշդուին, Ամերիկա պիտի ջնջէ 10 առ. հարիւրի տուրքը զոր դրած է ներածումներուն վրայ: Երբ Ուաշինկթըն կը հասնէր, կը ճշդէր թէ իր այդ ըսածը պարզապէս ֆրանսական տեսակէտն էր:

ՓՐՈՖ. ԼԱՔԱՍԱՆԵԸ, Ֆրանսայի մեծագոյն մասնագէտներէն մէկը քանսէրի, անձնասպան եղաւ 87 տարեկանին, ինքզինքը պատուհանէն նետելով:

Փրոֆ. Լաքասանեը մեծագոյն դէմքերէն էր համաշխարհային խլիրթաբանութեան: Դասախօս Քոլէժ տը Ֆրանս, նախկին տնօրէն Ինսթիթիւ Փասթէօրի, տնօրէն Ժոլիօ-Քիւրի հաստատութեան, Լաքասանեը 58 տարուան իր գիտական ասպարէզը ամբողջովին նուիրած է քանսէրի եւ չկայ գրեթէ գիւտ մը այդ ուղղութեամբ որու հետ կապուած չըլլայ իր անունը: Ամէն կերպով օգնած է առաւելաբար հետազօտութեան: Որոշած էր անձնասպան ըլլալ երբ զգար թէ մտային իր կարողութիւնները սկսած են տկարանալ:

ՓԵՇԱՎԷՆ կը հաղորդեն, թէ մէկ միլիոն 800.000 հոգի վարակուած է գումի համաճարակէն:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ նոր Արտաքին նախարարն է Փ. Մլադենով, 35 տարեկան: Նախորդը, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, զոհ գնաց ձիւնամրրիկի, Վիտոշ լերան վրայ, Սոֆիայի մօտերը:

ԺԸՆԵՒԻ յորդանանեան կեդրոնը, հաստատուած ՄԱԿի կեդրոնատեղիին մէջ, քանդուեցաւ, երբ ռումբ մը պայթեցաւ հոն: Ահաբեկչական արարքին պատասխանատուութիւնը ստանձնած է «Սեւ Սեպտեմբեր» պաղեստինեան խմբակը, որ սպաննած էր Յորդանանի վարչապետը, Գահիրէի մէջ:

ԳԱՀԻՐԷԻ խորհրդային դեսպանը՝ Վլատիմիր Վինոկրատով յայտարարեց, թէ Խորհ. Միութիւնը զօրավիգ կը կենայ Եգիպտոսի «խաղաղութեան թէ պատերազմի» ժամանակ, երբ հարցը կը վերաբերի արաբ հողերու ազատագրման:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ մէջ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան Սուտանցիներու միջեւ: Բանակը կը կռուի սուտանցի անջատողականներու դէմ, որոնք կը ձգտին անկախ դարձնել Սուտանի հարաւային շրջանը, որուն բնակչութիւնը քրիստոնեայ եւ կռապաշտ է: Ուկանտայի կառավարութիւնը բողոքեց Խարթումի մօտ՝ սուտանական բանակի ոտնձգութիւններուն դէմ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարչապետ՝ Իսմէթ Ինէօնիւ, 87 տարեկան, Փարիզի մէջ պիտի ընդունուի Փոմփիտուի կողմէ: Ինէօնիւ ապա պիտի այցելէ Գերմանիա եւ Յունաստան, ուր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Ժորժ Փափատոփուլոսի հետ կիպրական հարցին շուրջ: Եկած է Փարիզ ակնաբոյժ մը տեսնելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը՝ Հիթ Օթաուա մեկնեցաւ՝ տեսակցելու համար Քանատայի իր պաշտօնակցին հետ:

ՄՕՐԻՍ ՇԸՎԱԼԻԷ, ֆրանսացի հանրածանօթ երգիչը, որ 83 տարեկան է, փարիզեան հիւանդանոց մը փոխադրուեցաւ: Կը տառապի երիկամունքի ծանր խանգարումէ:

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ հարցը քննութեան պիտի առնուի կրկին անգլիական եւ Հիւսիս. Իրլանտեան Խորհրդարաններու կողմէ տարեսկիզբին: Պելֆասթի մէջ անգլիական երեք պահակախումբեր յարձակումի ենթարկուեցան: Զինուոր մը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ:

ԻՏԱԼԻԱ Ուրբաթ օր դեռ չէր կրցած ընտրել իր նախագահը:

ՓԱՆԱՄԻՐԻ դրօշով շրջապտոյտ կատարող նաւ մը յարձակում կրեց Քուպացիներու կողմէ, Քուպայի բացերը: Նաւը «գերի» տարուեցաւ:

ԴԱՆԻՈՅ քաղաքական չորս մեծ կուսակցութիւնները համաձայն են երկրին անդամակցութեան Հասարակաց Շուկային: Այս իմաստով բանաձեւում մը օրակարգի դրուեցաւ Խորհրդարանին մէջ: Բանաձեւին վաւերացումը ակնյայտնի է:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ «Քուք» ընկերութիւնը, որ հիմնուած էր 1841ին Թոմաս Քուքի կողմէ եւ կը նկատուի զբօսաշրջիկութեան մեծագոյն ընկերութիւնը, ծախու է անգլիական կառավարութեան որոշումով: Ընկերութիւնը կը պատկանի Պետութեան:

ԻՏԱԼԻԱ այցելած են այս տարուան ինը ամիսներու ընթացքին 27,5 միլիոն զբօսաշրջիկներ: Ամէնէն մեծ թիւը կը ներկայացնեն Գերմանացիները՝ վեց միլիոն:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ երթալով մտահոգիչ կը դառնայ Ֆրանսայի մէջ, ուր Նոյեմբերին անոնց թիւը 12 հազարով աւելցած է: Միւս կողմէ ալ կը նուազին աշխատանքի պահանջները: Այս պատճառով Աշխատանքի նախարարը յայտարարեց թէ 1972ին պիտի սահմանափակուի օտար աշխատաւորներու ներածումը եւ աշխատելու արտօնութիւնը:

ՄԻԹԵՐԱՆ, Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը յայտարարեց թէ եթէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը չյաջողի, Ֆրանսայի մէջ, Ձախն է որ վերջնապէս ձախողած կ'ըլլայ:

ԹՐԹՌԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԵՂԾԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այն օրէն ի վեր, երբ մարդկութեան առջեւ պարզուեցաւ Թուրք ցեղասպաններու գործած զարհուրելի ոճիրը հայ ժողովուրդին հանդէպ, Թուրք պատմաբանները ձեռնամուխ եղան եաթաղանը գրչի ուժով արդարացնելու սեւ գործին։ Անոնք առանց ծիծաղելի ըլլալու մտահոգութիւնը ունենալու յայտարարեցին, թէ Թուրք են Հայերը, Թուրք են Քիւրտերը, Թուրք են Յոյները, Թուրքիա է Հայաստանը, Թուրքիա է Միջնաւոր Արեւելքը ... Եւ ասիկա՝ ի սկզբանէ...

Այս անօրինակ կեղծիքները երեւան հանելու կը միտի Մ. Զուլալեանի «Հայաստանի հին եւ միջին դարերի պատմութեան հարցերի լուսաբանումը արդի թուրք պատմագրութեան մէջ» աշխատութիւնը։Ուրախալի է հաստատել, թէ այս մենագրութիւնը հրատարակուած է ռուսերէն եւ ունի անգլերէն ընդարձակ ամփոփում։

Մ. Զուլալեան երեք շրջաններ հրապարակ դրած է. ա) Հնագոյն ժամանակներ, բ) Հին եւ միջին դարեր, գ) Օսմանեան տիրապետութեան ժամանակաշրջան (ԺԵ–ԺԸ դարեր)։ Ասոնցմէ զատ, ռուսերէնէն օգտուող ընթերցողներուն հայ ժողովուրդի պատմութեան կարեւոր դրուագները ներկայացնելու համար, հեղինակը զետեղած է գիրքին վերջին բաժնին մէջ ամփոփ ծանօթագրութիւններ։ Կան նաեւ քարտէսներ՝ արտատպուած Թրքական հրատարակութիւններէ։

Մ. Զուլալեան ամէն կերպ աշխատած է ճշդել Թուրք պատմաբաններուն ուղղութիւնները եւ ցոյց տալ անոնց միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնները, թէեւ, ի վերջոյ բոլորն ալ կը յանգին նոյն համաթրքութեան գաղափարով։ Զմոռնանք, որ գիրքին բուն նպատակը այդ կարգի հարցերու լուսաբանումը չէ, այլ ուրուագծումը պատմական իրողութիւններու աղաւաղումին, նենգափոխումին, որոնք արձանագրուած են վերջին տասնամեակներու Թուրք պատմագրութեան մէջ։

Գիրքի առաջին բաժնին մէջ քննուած են հնագոյն շրջանին վերաբերող կեղծիքներն ու փաստերը։ Հոս ցոյց է տրուած, որ Թուրք պատմաբաններու ընդհանուր եւ հիմնական նպատակն է նախ ցոյց տալ, թէ Թուրքերը տեղաբնիկներ են։ Անոնք կանգ չեն առներ որեւէ արգելքի առջեւ «փաստելու» համար, թէ Թուրք եղած են թէ՛ Ուրարտացիները, թէ՛ Խեթերը, թէ՛ Սումերները, թէ՛ Էլամները եւ թէ՛, ի վերջոյ Հայերը։ Գիտութիւնը իջեցնելով քմահաճոյքի ստորնագոյն աստիճանին, անոնք կեղծիքի նիւթ կը դարձնեն նաեւ մարդաբանութեան, լեզուաբանութեան, մշակոյթի պատմութեան եւ բարոյագիտութեան բոլոր բնագաւառները, որպէսզի ցոյց տան, թէ Թրքական եղած է իրենց ներկայ սահմաններուն եւ, նոյնիսկ, անկէ դուրս գտնուող շատ մը երկիրներու մշակոյթը։ Աւելին, Թուրք պատմաբանները իրենց նախնիքները կը նկատեն ողջ մարդկութեան քաղաքակրթութեան ուսուցիչն ու լուսաւորիչը։ Այդպէսը կը վերագրեն անոնց։

Խրախուսուած այն իրողութենէն, որ անպատիժ մնացին հայ ժողովուրդին դէմ իրենց գործած ահաւոր ոճիրները, այժմ կը մտահոգուին քրտական հարցով։ Ասոր լաւագոյն փաստն է 1964ին Անգարա լոյս տեսած Ֆ. Քըրզըօղլուի գիրքը՝ խորագրուած «Քիւրտերը ամէն ինչով Թուրք են»։ Ասիկա ցոյց կուտայ ուրեգրուած ուղղութիւնը քրտական հարցին նկատմամբ Թուրքիոյ մէջ։ Հեղինակը հարուստ փաստերով ցոյց է տուած համաշխարհային Բ. պատերազմի եւ անոր յաջորդող տարիներուն Թուրքիոյ մէջ մշակուած հակախորհրդային քաղաքականութեան մօտաւոր պատկերը։ Այս ընդհանուր գըրչամարտին մէջ յաճախ երեւան կուգայ համաթրքութեան եւ համիսլամութեան այն գաղափարը, ըստ որուն անյապաղ պիտի «ազատագրուին» կեդրոնական Ասիոյ, Վոլկայի աւազանի, Սիպերիոյ, Կովկասի եւ այլ վայրերու կարգ մը ժողովուրդները, որպէսզի անոնցմով ստեղծուի հարիւր միլիոննոց Թուրք ամբողջական պետութիւնը։

Գիրքին երկրորդ բաժնին մէջ Մ. Զուլալեան ի մի բերած է հին եւ միջին դարերու հայ ժողովուրդի պատմութեան աղաւաղման բազմաթիւ փաստեր։ Այսքանը ըսենք միայն, որ կարգ մը պատմաբաններ Թուրք կը համարին Տիգրան Մեծը, Հայոց Արշակունիները, Մեսրոպ Մաշտոցը, Վարդան Մամիկոնեանը, Գրիգոր Մագիստրոսը, Բագրատունիները, միաժամանակ ճգնելով համոզել, թէ Մամիկոնեանները կը պատկանին Այ–կոյունլու, իսկ Պահլաւունիները՝ Կարա–կոյունլու տոհմերուն։ Խնդիրը հասած է հոն, ուր Ֆ. Քըրզըօղլու ԺԱ. դարուն ծագում առած «Տեռէ–քորքուտ» դիւցազնավէպին հերոսներէն շատերը կը նոյնացնէ հայ անուանի դէմքերու հետ, որոնցմէ ոմանք ապրած են Ք. Ա. առաջին դարուն։ Ոչ մէկ ջանք կը խնայուի յայտարարելու, թէ «Հայաստան» հասկացողութիւնը լոկ աշխարհագրական ըմբռնում է։ Ինչ կը վերաբերի Կիլիկեան Հայաստանի պետականութեան, գրչի հարուածով մը ան կը դառնայ «Օղուզ – Գրիգորեանական Թագաւորութիւն»՝ Թրքական ըմբռնումով։ Այս պարագային ալ Թրքական կը համարուի հայկական, յունական եւ Հին Արեւելքի ամբողջ մշակոյթը։

Մ. Զուլալեանի գիրքին երրորդ մասին մէջ քննուած են, այսպէս կոչուած, օսմանեան իշխանութեան ժամանակաշրջանին (ԺԵ–ԺԸ դարեր) հետ կապուած յեղիւրանքները։ Ցոյց կը տրուի, թէ ինչպէս Թուրք պատմաբանները կը փորձեն ամէն կերպով ի չիք դարձնել օսմանեան բռնակալութեան անլուր հալածանքներն ու չարաչարումները։ Իբրեւ թէ հպատակ ժողովուրդները, որոնց շարքին Հայերը այդպիսի պետականութիւն մը կ'երազէին՝ կատարեալ ամէն ինչով։ Ըստ անոնց, պետական օրէնքներով ապահովուած էին հպատակներու բոլոր իրաւունքները, անձի եւ գոյքի անձեռնմխելիութիւնը, մարդկային արժանապատուութիւնը եւ «դրախտային» կեանքի միւս բոլոր պայմանները։ Այս պարագային ալ ամէն ինչ կատարուած է, որպէսզի բոլոր իրական փաստերը կեղծուին եւ յարմարցուին Թուրքիոյ արդի քաղաքականութեան եւ ձգտումներուն։

Մ. Զուլալեան կատարուած խեղաթիւրումներուն կապակցութեամբ կը դիմէ հաւաստի եւ ճշգրիտ աղբիւրներու օգնութեան՝ հայ եւ օտար։ Զուգահեռաբար կը մերկացնէ Յոյներու, Քիւրտերու եւ այլ ժողովուրդներու հասցէին նետուած սուտերը։ Անշուշտ փոքր գրքոյկի մը մէջ կարելի չէր բոլոր հարցերուն պատասխանը տալ լրիւ ձեւով, սակայն այն, ինչ որ կատարած է հեղինակը իր ներկայ ձեւին մէջ, բոհացուցիչ է՝ իրերու ընդհանուր վիճակը տեսնելու համար։

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի այս քայլը, ինչպէս նաեւ անոր նախորդ քայլերը ողջունելի համարելով հանդերձ, պէտք է անրաւարար նկատել զանոնք, յուսալով նորանոր նախաձեռնութիւններ։ Խիստ փափաքելի է, որ մենագրութիւններ գրուէին հայ ժողովուրդի պատմական անցեալի տարբեր բնագաւառներուն վերաբերեալ միտումնաւոր ու նենգ կեղծիքներուն դէմ եւ անոնք հըրատարակուէին ռուսերէն եւ այլ օտար լեզուներով, որպէսզի Թուրք պատմաբաններուն նմանօրինակ հատորներու հեղեղը անպատասխան չմնար, իսկ երբեմն ալ որոշ տեղերու մէջ միամտաբար իրրեւ ճշմարտութիւն չընդունուէր։ Պէտք չէ մոռնալ, որ այդ պարտականութիւնը ե՛ւ պաշտօնապէս, ե՛ւ բարոյապէս բաժին կ'իյնայ, ամէնէն առաջ, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային, որովհետեւ անոր է վստահուած հայագիտութեան բնագաւառը եւ պատիւը։

ԱՍ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

«Սով. Գրականութիւն»

(Արեւմտահայերէնի վերածուած)

ՄԻՏՔԵՐ

Աշխատանքը գլխ կը ձանձրացնէ, ուրիշներունը կը նախընտրեմ։

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅՏ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ատեն մը անցնելէ ետք, Պառնիւմ տեսնելով որ այցելուները հետզհետէ կը նուազին, սկսաւ ստորագրել կարգ մը գզգայացուցիչ յօդուածներ, ուր կը յայտնէր թէ ծօյս Հէթհը կատարելագործուած օթոմաթ մըն էր։ Ժողովուրդը այս անգամ կը վազէ տեսնելու թէ սեւամորթուհին իրա՞ւ կենդանի է թէ օթոմաթ։ Եւ ահա դարձեալ կը լեցուի Պառնիւմի քըսակը...։

Օր մըն ալ կը մեռնի խեղճ ծօյս Հէթհ, մեծ տաղտուկ պատճառելով Պառնիւմի, որովհետեւ պիտի դիակնէին «սնոտուին» գլխկը։ Ուրիշ մը պիտի չփոթէր անոր տեղը, երբ բժիշկները յայտարարեցին թէ ծեր կինը ամէնէն շատ ութսուն տարեկան պէտք է ըլլար։ Սըն Թերթը գրեց թէ խաբուած էր ժողովուրդը։ Բայց Պառնիւմ աստր ալ հակադրեց հնարելով նոր տեսակի խաբերայութիւն մը։ Յաջորդ օրը Նիւ Եորք Հերըլտ գրեց թէ ծօյս Հէթհը չէ մեռած, թէ դիակնուածը ուրիշ սեւամորթուհիի մը դիակն էր։ Եւ այսպէս անհնչմար անցաւ լուրը եւ Պառնիւմ վերագտաւ ամերիկացի ժողովուրդին վստահութիւնը։

Պառնիւմ խղճահարութիւն չունէր եւ կ'օգտագործէր ամէնէն ընդվզեցուցիչ միջոցները։

Օր մը քաղաքէ մը անցած ատեն տեսաւ որ սեւամորթներ կախուած էին, խեղդն սանդուխի մը վրայ բարձրանալով, ամէն մէկ դիակի վրայ անցուց հետեւեալ ծանուցման գիրը. — ժողովուրդը ի գործ դրաւ արդարութիւնը, հանգիստ չունիչ պիտի քաշէ հիմա, մոռնալու համար ոճիրը եւ պատիժը, այցելեցէք Պառնիւմի կրկէս–նուագահանդէսը։

Պառնիւմ կը ստեղծէ Նիւ Եորքի մէջ նշանաւոր ամերիկեան թանգարանը, ուր ամբոխը կը հիանար հսկաներու, գաճաճներու, մինչեւ իսկ ծովու օձերու վրայ։

Օր մըն ալ կը վարձէ մէկը, որուն գործը պիտի ըլլար պտըտիլ փողոցները, դնելով աղիւսներ հեռուէ հեռու մայթերուն վրայ։ Անցորդները հետաքրքրուելով հետեւեցան անոր, երիտասարդը հասնելով թանգարանին առջեւ անոր մէջ խորասուզուեցաւ, ժողովուրդը որ կը հետեւէր, թէեւ թերահաւատ, տոմսակ մը առնելով ներս մտաւ տեսնելու համար Պառնիւմի հրաշալիքները։

Հնարամիտ Պառնիւմ լրագիրներուն մէջ ծանուցում տուաւ օր մը թէ՝ Նիւ Եորք եկած է Լոնտոնի բնական պատմութեան թանգարանին գործակալը, մի ոմն Կրիֆին, միասին բերելով իսկական պարիկ մը (սիրէն)։ Շարաթ մը ամբողջ լը

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

×

Ռուբէնի ծրագրի մի մասը իրագործուած էր, կարելի է ասել, անթերի կերպով — տեղաւորուած էր Տարօնի ժողովուրդը։ Սակայն, տեղաւորուածները կազմում էին երկրից գաղթած Հայութեան մի փոքր մասը։ «Դեռ հարիւր հազարաւոր գաղթականութիւն կար անտուն ու անապաստան»։ Դրանց եւս պէտք էր տեղաւորել, որպէսզի չդատապարտուէին կորուստի, եւ այդպիսով միայն Ռուբէնի ծրագիրը իրականացած կը լինէր ամբողջութեամբ։

1918 թուի Օգոստոսի վերջին Ռուբէնը Երեւանի իր բնակարանում եւ իր ֆէտայի խմբապետները՝ Սասունցի Մուշեղը, Փեթարայ Մանուկը, Զօլոն եւ Մօրուք Կարօն գլուխ գլխի խօսում, խորհրդակցում էին այդ մասին։ Ռուբէնը նորից ու աւելի հանգամանօրէն բացատրում էր իր զինակիցներին այն ամէնը, ինչ որ խօսել էր աւելի քան մի տարի առաջ Խնուսում։

«Սեղանի վրայ փռուած էր իր նշանաւոր քարտէսը, որուն վրայ յետին մանրամասնութեամբ նշանակուած էին Հայաստանի գիւղերն ու քաղաքները՝ իրենց ունեցած բնակչութեան տեսակներով ու այլազանութեամբ... Ռուբէնը բացատրութիւններ կուտար մեզ մեր վիճակին ու իր ծրագիրներուն մասին։ «Հայաստան ունեցանք, — կ'ըսէր Ռուբէն, — սակայն, ատիկա առ այժմ տկար ու ապրելու հնարաւորութիւններէ զրկուած մանուկի մը կը նմանի։ Սովն ու հիւանդութիւնները գլխ չեն մտահոգեր, կառավարութիւնը շուտով կը յաջողի ատոնց առջեւն առնել, մեր ժողովուրդն ալ սակաւապետ է եւ կրնայ քար ծամել, քարէն հաց հանել. ինչ որ մտահոգիչ է ապագայի համար, ատիկա Հայաստանի բնակչութեան ներկայ դիմագիծն է, արուեստական կերպով ստեղծուած»։

«Ապա ցոյց կուտար քարտէսին վրայ շրջաններ, ուրեղ Թուրքն ու Թաթարը եկած տեղաւորուած էին, բռնագրաւելով հայ գիւղացիութեան հողն ու ինչքը։ Այս անարդարութիւնը պէտք է վերջ գտնէր. Հայուն երկիրը, Հայուն հողը պէտք է իր ժողովուրդի զաւակներուն սեփականութիւնը դառնար, գաղթականութիւնը պէտք է տեղաւորուէր անոնց վրայ»։

Այս ամէնը խմբապետները լուռ լսում են։ Նրանք անվարան համաձայն են Ռուբէնի հետ եւ սպասում են «զործնական հրահանգների»։ Հասկանալով նրանց միտքը՝ Ռուբէնը նորից նայում է քարտէսին եւ ապա՝

«Տեսանք, որ անոր մատը շրջան կ'ընէ» Զղնի ձորի, Միլի–Տէրէի, Զիմէնքենդի եւ Պէօյուք–Վէտի ընդարձակ տարածութիւններուն վրայ։ Ռուբէնը նայուածքը բարձրացուց, եւ մենք հասկցանք թէ անիկա ի՞նչ ըսել կ'ուզէր։ Փեթարայ Մանուկի ձեռքը ուժով մը իջաւ Զօլոյի ուսին։ Մանուկը ըսել կ'ուզէր, որ հասկացած է ու կարելի է մեկնիլ այլեւս»։

Ապա Ռուբէնը խորհուրդ է տալիս, որ ամէն ինչ պիտի կատարուի առանց աղմուկի, արագ, կառավարութեան գիտութիւնից դուրս, հաշուետու պիտի լինեն միայն իր առջեւ եւ՝ իր միջոցով՝ կուսակցութեան առջեւ։ Գործողութիւնները կատարելու համար ինչ որ անհրաժեշտ է, կը ստանան իրենից։ Նախ քան բաժանուելը, Ռուբէնը մի հրահանգ էլ է տալիս։

«Թշնամիին հետ վարուել այնպէս, ինչպէս անիկա վարուած է մեր ժողովուրդի հետ»։

Եւ նորից զգուշացնելով գաղտնապահութեան մասին՝ ճանապարհ է դնում նրանց։

Այստեղ պէտք է նկատել, որ գաղտնապահութիւնը այն օրերին մաքրագործումը գլուխ հանելու անհրաժեշտ պայմանն էր։ Եւ այս ասելով՝ ես ի նկատի ունեմ ոչ թէ թշնամիներին եւ «դրսի» մարդկանց, այլ գլխաւորապէս մեր կուսակցական պատասխանատու շրջանները։ Ըրրանց խոշորագոյն մասի ընկերվարական մտածողութիւնն ու հոգեբանութիւնը անհնարին կը դարձնէր նման մի գործ Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններում։ Եւ երբ Ռուբէնն իր խմբապետներին զգուշացնում էր, որ իրենց կատարած գործի համար պատասխանատու են նաեւ կուսակցութեան առջեւ, դա պէտք է համարել պարզ քաղաքականութիւն՝ մարդկանց խիղճը հանգստացնելու համար։ Մաքրագործումը յղացել ու ծրագրել էր Ռուբէնը՝ խորհրդակցելով միայն Արամի հետ՝ ծածուկ պահելով այն՝ կուսակցութեան ղեկավար շրջաններից (*)։

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(20 – Շար.)

(*) Մի այլ անգամ, երբ գրելու լինեմ իմ անձնական յուշերը, Ռուբէնի մասին, ես առիթ կ'ունենամ աւելի հանգամանօրէն խօսելու այդ մասին։

Ա. Ա.

գիրները գրեցին թէ՝ տօքթէօր Կրիֆին բըխտանալի ժողովուրդին ցոյց պիտի տայ այս արտակարգ երեւոյթը։ Բայց ընդառաջ երթալով Նիւ Եորքի ժողովուրդին խնդրանքին, կ'ընդունի ցոյց տալ պարիկը այս քաղաքին մէջ ալ։ Ժողովուրդը խենթի պէս կը խուժէ տեսնելու հրէշը, որուն կէսը կապիկ էր եւ պոչին կողմն ալ ձուկ։ Այնքան վարպետօրէն միացուցած էին որ ոչ ոք կասկածեցաւ խաբէութեան վրայ։ Իսկ Կրիֆին կոչեցեալը, պարզապէս պաշտօնեան էր Պառնիւմի, որ յայտարարեց թէ՝ ինք գնած էր պարիկը եւ թէ ժողովուրդը կրնար իր մօտ երթալ տեսնելու։

Ամերիկացի ժողովուրդը երախտապիտութեամբ լեցուեցաւ, եւ իր աչքին Պառնիւմ դարձաւ չաստուած մը։ Այն ժողովուրդին, որուն տասը տարիէ ի վեր կը խաբէր չնականօրէն, առանց խղճահարութեան։

1842ին ձեռք ձգեց հինգ տարեկան տղեկ մը որ արտակարգօրէն փոքրակազմ էր։ Անունը դրաւ զօրավար Թոմ Փուս, որուն որ քսան տարեկան ըլլայ եւ ցոյց տուաւ ամբողջ Եւրոպայի։ Մինչեւ իսկ Վիքթորիա թագուհին Պըքինկէմի պալատը կանչել տուաւ իր տիրոջ հետ։ Իսկ Փարիզի մէջ Լուի Ֆիլիփ ընդունեցաւ զօրավար Թոմ Փուսը եւ նուէրներով ողողեց զայն։

Յետոյ վերադարձաւ Միացեալ Նահանգները եւ հետեւեալ նոր «գլխայացանց» ծանուցումը հրապարակ նետեց, թէ Ճենի Լինտը, առաջին «վըտէթը» որ շատ գեղեցիկ ձայն ունի, պիտի երգէ։ Բայց այս անգամ վըտէթին գեղեցկութիւնը չէ զոր կը գովերգէ, այլ անոր հրեշտակային գթասրտութիւնը. «Ամերիկա եկած է երգելու եւ հասոյթը բաշխելու աղքատներուն»։ Այլեւս կարելի է երեւակայել այն խանդավառ ընդունելութիւնը զոր ամերիկացի ժողովուրդը կ'ընէ երբ Ճենի Լինտը վար կ'իջնէ շոգենաւէն, որ կուգար Ֆրանսայէն։ Վըտէթը կ'երգէ լեցուն սրահներու մէջ եւ ինչպէս միշտ Պառնիւմ ուրախութենէն ձեռքերը կը շփէ...

Պառնիւմ կը շինէ քաղաք մը, կը վերանորոգէ թանգարանը, որ երկու անգամ հրոյ ճարակ եղած էր, կը գրէ իր յուշերը եւ հրապարակ կը նետէ Ճումբօ փիղը, զոր կը ներկայացնէ իբրեւ երկրի երեսին միակ բրածոյ անասունը (մասթոտոնթ) եւ ամէնէն վերջ կը ստեղծէ հսկայական կրկէս մը որով աշխարհի շրջանը կ'ընէ։ Կրկէսին մէջ կը ներկայացուէին ամէնէն տարօրինակ բաները, քառաչուէ մարդ-մագնիսական կին, ընձախեծի մորթով աղջիկ, բայց ամէնէն գլխայացանց տեսարանը կը մնայ Ալֆոնսօն, որ որոշ քանակութեամբ քարիւղ կուլ տալէ ետք, ներս կը նետէ հեղուկին մէջ թաթխուած պատրոյգ մը, մինչ միւս վառող ծայրը ազատ կը մնայ օդին մէջ։ Յետոյ կը վառեն պատրոյգը եւ Ալֆոնսօին բերանը կը դնեն լամբարի ապակի մը, որ կը լուսաւորէ այնիւ ընկերութիւնը...։

1891ին մեռնելէ առաջ Պառնիւմ կ'իմանայ որ պիտի կտրեն Սառա Պեռնարի մէկ ոտքը, խելոյն հետապնդելով դերասանուհիին, հարիւր հազար տոլար կ'առաջարկէ, գնելու կորուած ոտքը։

Սառա Պեռնար կարեւորութիւն չտալով, չի պատասխաներ անգամ։

Ատեն մը ետք, Պառնիւմ կ'ըսէ Կալլէսի իշխանին թէ՝

— Ա՜խ, եթէ Ձեր Բարձրապատուութիւնը ընդունէր իմ տունս գալ, ի՜նչ լաւ պայմանադրութիւն պիտի ընէի իրեն...

Այս Եանքիին համար ամէն միջոց լաւ էր դրամ շահելու համար, պայմանաւ որ ըլլար «գլխայացանց», «հոյակապ», «զարմանալի», «ապշեցուցիչ»։

Անտարակոյս շատեր ուզեցին նմանիլ Պառնիւմի, ծանուցում ըրին Փիրամիտներու վրայ, Սիթրոյէն ըրաւ Էյֆէլի աշտարակին վրայ, այսօր ալ կը մտածեն օգտագործել ամպերը։

Բայց Պառնիւմ, ոչ միայն հնարեց ծախելու միջոց մը, այլեւ ստեղծեց ոճ մը, իր մեթոտն էր դիմել ժողովուրդի երեւակայութեան։ Այս մեթոտը մտած է մեր սրտերուն եւ բարքերուն մէջ. Պառնիւմ բացաւ պլըֆի դարաշրջանը։ Կը բաւէ տեսնել ծանուցումներու տախտակները, մտիկ ընել քաղաքագէտները եւ կարդալ կարգ մը թերթերու խորագիրները։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական կազմի հաշուետու-ընտրական ժողովը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 19ին։ Զեկուցումը կատարած է «Կուսբիւրոյի» առաջին քարտուղարը՝ Արշ. Սարոյեան, որ նկատել տուած է նախ, թէ հայ գրողները գործադրած են «սովետական գրողից պահանջուած» պարտաւորութիւնները։ Այնուհետեւ զեկուցաբերը անդրադարձած է իրենց մարմնի կատարած կազմակերպչական աշխատանքներուն։

Նախորդ ժողովին մէջ սուր քննադատութեան ենթարկուած էր Գրողներու Միութեան «ստեղծագործական սեկցիաներ»ու աշխատանքը, որ անգործութեան դատապարտուած էր։ Այս տարի այս ուղղութեամբ կարեւոր գործ կատարուած է՝ կեանքի կոչելով նոր ղեկավար մարմիններ։ Յատկապէս գնահատելի եղած է քննադատներու ճիւղին աշխատանքը ժամանակակից գրաքննադատութեան քանի մը հարցերու շուրջ, որուն մասնակցած են կարեւոր թիւով գրագէտներ եւ քննադատներ։ Քննարկուած են ձեռագիր ստեղծագործութիւններ, լսուած են աշխատանքի զեկուցումներ գրագէտներէ (Սուրէն Այվազեան, Ժիրայր Անանեան, Վիգէն Խեչումեան)։

« Կուսակազմակերպութիւնը », այսինքն կուսակցական մարմինը ուշադիր եղած է գրական մամուլի գործունէութեան նկատմամբ։ Լսուած են «Գարուն» եւ «Լիտերատուրնայա Արմենիա» ամսագիրներու խմբագիրներու զեկուցումները։ Նկատի առնելով, որ իր հիմնադրութենէն ի վեր առաջին անգամն էր, որ «Գարուն»ի աշխատութիւնը քննութեան նիւթ կը դառնար, ժողովը երկար խօսած է ամսագրին յաջողութիւններուն եւ թերութիւններուն մասին։ Իսկ ինչ կը վերաբերի ռուսերէն ամսագրին, անոր պարզած պատկերը աննախանձելի է՝ առաւելապէս ներքին հակամարտութիւններու հետեւանքով։

«Լիտերատուրնայա Արմենիա»յի խմբագիրը՝ Սուրէն Յարութիւնեան նկատել տուած է ժողովին, թէ «Խմբագրութիւնում տիրող լարուած մթնոլորտը, բացասաբար անդրադառնալով ամսագրի մակարդակի վրայ, միաժամանակ բանիմաց եւ տարիներու փորձ ունեցող լրագրողներից շատերին ստիպել է թողնել աշխատանքը։ Եւ ահա այսօր արմատական լուծման կարիք ունեն ինչպէս կադրերի հարցը, այնպէս էլ նախկին ղեկավարութեան կողմից աչքաթող արուած շատ հարցեր։ Կամայական է տպագրուող նիւթերի ընտրութիւնը, ցածր է լեզուական կուլտուրան, ծայր աստիճան անփութութեամբ է կատարւում ամսագրի սրբագրումը եւ տեխնիկական ձեւաւորումը։ Եւ, ի լրումն այս բոլորի, ամսագրի հերթական համարները լոյս են տեսնում երեք-չորս ամիս ուշացումով»։

Հմայեակ Սիրաս խօսած է երեւոյթի մը մասին, որ «մեզ՝ գրողներիս, մի կողմից ուրախութիւն է պատճառում, միւս կողմից՝ տխրեցնում»։ Խօսքը կը վերաբերի այսպէս կոչուած «գիրքի սովին»։ Հաճելի է հաստատել, որ գիրքի մեծ պահանջ կայ եւ, միեւնոյն ատեն, գիրք չկայ հրապարակի վրայ։ Ժամանակակից անուանի գրողներու գիրքերը կը սպառին քանի մը օրուան մէջ եւ, հետեւաբար, շատեր հնարաւորութիւն չեն ունենար ձեռք ձգելու զանոնք։ «Չնայած ներկայումս մեր գրքերի տպաքանակը տասնապատիկ անգամ աւելի մեծ է, քան անցեալում, այդուհանդերձ տպաքանակի հարցը մնում է օրակարգում»։

Եդ. Թոփչեան, Գրողներու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղարը, իր կարգին նկատել տուած է, թէ «ես եղել եմ մեր շրջանների շատ գրախանութներում. որքան էլ տարօրինակ է, հայերէն լեզուով գրքեր գրեթէ չկան... Այս հարցում ոչ մի պատճառաբանութիւն լինել չի կարող։ Ընթերցողը պէտք է հնարաւորութիւն ունենայ ձեռք բերելու ցանկացած գիրքը, եթէ նոյնիսկ դա տպագրուած լինի 10–15 տարի առաջ»։

Թարգմանական գրականութեան մասին խօսելով Աղաւնի յայտարարած է, թէ սխալ է այն կարծիքը, որ քիչ գործեր թարգմանուելով ռուսերէնի՝ մեր գրագէտները անծանօթ կը մնան օտար ընթերցողներուն։ Ամէն տարի հայ գրողներէ բաւարար չափով գիրքեր լոյս կը տեսնեն Մոսկուայի եւ այլ քաղաքներու մէջ։ Հարցը այն է, որ «մենք վատ ենք զբաղւում մեր գրականութեան պրոպագանդայով։ Այսօր Հայաստանում գործում են լաւ բանաստեղծներ, որոնց գործերին ծանօթ չէ համամիութենական ընթերցողը»։

×

« Գրական Թերթ »ի խմբագրութիւնը « Կամայական ընտրութիւն » խորագրով Բաց Նամակի մը մէջ (Նոյեմբեր 26) դժգոհութիւն կը յայտնէ, որ Մոլտաւիա լոյս տեսած «Աստղերը լեռների վրայ» բանաստեղծական հաւաքածոյին մէջ, նուիրուած խորհրդահայ չափածոյին, «մեր պոէզիան չի ներկայացուած ինչպէս հարկն է. անուանի բանաստեղծներէն շատեր՝ Ե. Չարենց, Ն. Զարեան, Յ. Շիրազ, Հ. Սահեան, Վ. Դաւթեան, Պարոյր Սեւակ ներկայացուած են շատ աղքատ ձեւով, իւրաքանչիւրը 4–5 բանաստեղծութեամբ, երբ, անդին, գրականութեան մէջ դեռ իրենց հաստատ խօսքը չըսած հեղինակներ տեղ գտած են 10–15 ոտանաւորներով։ Ասկէ զատ, անհասկընալի պատճառներով այդ հաւաքածոյէն դուրս են մնացած Աւ. Իսահակեան, Ս. Տարօնցի, Հռ. Պօղոսեան, Գ. Բորեան եւ ուրիշներ։

« Պէտք է նշել, որ սա առաջին դէպքը չէ։ Արդէն բազմիցս խօսուել է այն մասին, որ այլ ազգային հանրապետութիւններում լոյս տեսնող մեր անթոլոգիաները չեն տալիս մեր գրականութեան իրական պատկերը։ Նիւթերն ընտրւում են առանձին անհատների կողմից կամայականօրէն եւ չեն ենթարկւում անհրաժեշտ հսկողութեան։ Արդիւնքը լինում է այն, որ ունենալով բարձր պոէզիա, մենք յաճախ ենք ուրիշ ժողովուրդների առաջ կանգնում աղքատիկ տեսքով»։

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մարդ մը կ'երթայ փաստաբան մը տեսնելու ու կ'ըսէ.

— Կինս զիս քսան տարի թունաւորեց, ես միայն մէկ անգամ եւ հիմա ոստիկանութիւնը զիս կը փնտռէ։ Արդա՞ր կը գտնէք ասիկա։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Վայրկեանը յարմար էր ծրագիրը իրականացնելու... ուստի Հայրիկ ուշադրութիւնը ձախ ոտքին գուլպային մէջ պահած Տիգրանի դաշոյնին վրայ կեդրոնացուց։

Սուլթանը Չէրքէզուհիին տաք համբոյրներէն գինովցած, թեւերը բացաւ եւ գգուանքի անիմանալի բառեր մրմնջելով ու անոր սպիտակ վիզն ու կուրծքը համբուրելով, Սուլթանուհիին կիսամերկ մարմինը տափանօք իր վրայ սեղմեց։

Հայրիկ զգաց թէ այլեւս պէտք էր Սուլթանին այդ թուլութենէն օգտուիլ, քանի դեռ գինուած սրունքը հըջագիտին վարի մասով ծածկուած կը մնար։

Մանկամարդ Սուլթանուհիին ուշադրութիւնը ժողվելով անգամ մըն ալ մտիկ ըրաւ...

Տղրուկի մը նման իր կուրծքին վրայ փակչած Սուլթանին ծանր շնչառութենէն եւ հառաչներէն զատ ուրիշ բան մը չէր լսուեր։

Յայնժամ Հայրիկ ձախ ոտքը աստիճանաբար վերցուց ու Սուլթանին աջ ծունկին վրայ դրաւ։

Վեհապետը Սուլթանուհիին ոտքին մօտենալը զգալով շտապաւ ձեռքը վար առաւ որպէսզի զայն անոր սրունքին վրայ զետեղէ։

Սակայն Հայրիկ շանթի մը արագութեամբ ձախ ձեռքը սրունքին տարաւ եւ անիմանալի շարժումով մը դաշոյնը գուլպային մէջէն առաւ։

Ճիշդ ժամանակին էր, որովհետեւ Սուլթանին ձեռքը գգուելով մինչեւ հոդ հասած էր։

Հիմա Սուլթանուհին եթէ ուզէր իսկ այլեւս չէր կրնար իր նպատակէն հրաժարիլ...

Այժմ իրեն ուրիշ բան չէր մնար, եթէ ոչ որոշումը իրականացնել...

Դաշոյնը մարմնոյն ետեւը ձախ ձեռքին մէջը սեղմեց, մինչ աջովը վեհապետին գրգռուած գլուխը կուրծքին վրայ կը սեղմէր...

Սակայն Սուլթանին կուրծքը ազատ չէր, որովհետեւ Չէրքէզուհիին մարմինին վրայ հակած էր։

Հայրիկ իր տրամադրութեանը տակ միայն Սուլթանին կռնակը ունէր, բայց ան կը կռահէր թէ եթէ այդ կողմէն զարնէր, վայրկեանական ու անշշուկ մահ մը պիտի չկրնար ապահովել։

Մանկամարդ Չէրքէզուհին միայն սպաննել չէր ուզեր, այլ նաեւ գաղտնի նրբանցքէն փախչիլ, յաղթական՝ սիրահարին գիրկը նետուիլ ու անոր ըսել.

— Բռնակալը սպաննեցի... կեցցէ ազատութիւնը... Այսօր մեզ թաքստոցը կը սպասէ, իսկ վաղը ազատութիւնը...

Հետեւաբար, պէտք էր ճիշդ սրտին զարնել։

Յանկարծական ներշնչում մը կիսամերկ Չէրքէզուհին բոլոր ծանրութեամբը վեհապետին վրայ ծռել տուաւ, այնպէս որ, Համիտ ակամայ Սուլթանուհիին տակը գտնուեցաւ։

Սուլթանը կարծելով թէ գեղանի Չէրքէզուհին մէջ անզուսպ տենչ մը ծնած էր, թողուց որ Սուլթանուհին իր վրայ մնայ, մինչդեռ ինքը, սիրոյ, հիացման ու տենչանքի բառեր մրմնջելով, ձեռքովը անոր մէջքը կը սեղմէր...

Սակայն յանկարծ, իր խոլ երջանկութեանը մէջ զգաց որ Սուլթանուհիին ձեռքին մէջ կանթեղին վարդագոյն լոյսին տակ բան մը փայլած էր...

Ասիկա վայրկեան մը անգամ տեւած չէր, այսուհանդերձ բաւական եղած էր որպէսզի ամէն բան կռահէ։

Արդէն Հայրիկի կերպարանքն ալ այդ րոպէին իր քաղցր արտայայտութիւնը թողլով, յանկարծ վայրագ կերպարանք մը առած էր... Աչքերը բոցեր կ'արձակէին... ատամները կը կափկափէին... մինչ այդ միջոցին աջ ձեռքը Սուլթանին կուրծքը կը ճնշէր, որպէսզի զայն անշարժ իր տակը պահէ...

Երկուքին համար ալ ատիկա զարհուրելի պատկեր մըն էր...

Սուլթանը ջանաց վեր նետուիլ, սակայն վատառողջ ու փոքրակազմ ըլլալուն չյաջողեցաւ, որովհետեւ կուրծքը խեղդուելու աստիճան Սուլթանուհիէն կը ճնշուէր։

Մինչդեռ այն ձեռքը որուն ծայրը բան մը փայլած էր, արդէն սպառնալից վեր կը բարձրանար։

Համիտ դաշոյնին փայլուն շեղբը սրտաճապէս նշմարեց։

Ի զուր աջը երկարեց որպէսզի այդ ձեռքը բռնէ... Բարձրահասակ Չէրքէզուհիին ձեռքը սակայն, շատ բարձրերը կը գտնուէր... մինչդեռ անոր ակնարկը այդ վայրկեանին զարնելու համար Սուլթանին կուրծքին վրայ սրտին տեղը կը փնտռէր։

ՓՈԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մէնէքշէկիւլ կը նուիրեն 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգախոխութեան կայանի կահաւորման, փոխան ծաղկեպսակի, Արմենակ Անէմեանի մահուան տխուր առիթով:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրբահի չինութեան կը նուիրեն.—

Տիկին Յովնէ Զիլինկիրեան 2000 Ֆր., ողբ. Սրբուհի Զատիկեանի յիշատակին 1000 Ֆր., Պր. Վահէ Զիլինկիրեան 250, փոխան ծաղիկի ողբ. Ա. Աճէմեանի յիշատակին, Պր. Յ. Ժամկոչեան 200, Տէր եւ Տիկին Պ. Բամպուքճեան 100, Տոքթ. Արթօ Արզարեանի յիշատակին: Պր. Վազգէն Անդրէասեան, Քէփէճեան եւ Եղիս—եան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Կարապետեան 100ական Ֆր.:

Պ. Պ. Ժ. Մարգարեան եւ Իսմիրլեան, Կ. Գույումճեան, Կ. Գիլիճեան, Ա. Սարաճեան, Գասպարճեան, Որբերեան, Յ. Թաչճեան եւ Տիկին Հ. Նիկողոսեան 50ական: Խումբ մը ազգայիններ 105 Ֆր.:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Մաքրուհի Արութեանէ (Մարսէյլ) 500 Ֆր., Տիկին Ս. Միսքճեան 100, Տիկին Մարի Մարտիկեան 30, ողբ. Թ. Թէրզեանի յիշատակին: Օր. Եւա Քուրպէթեան 100 Ֆր. փոքրիկներու Նոր Տարուան խաղալիքի:

×

Մոնփելիէն, Տիկին Արաքսի Նաճարեան իր ամուսնոյն՝ Խորէն Նաճարեանի մահուան 11րդ տարեդարձին առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Նաեւ Մոնփելիէէն, Տիկ. Նուարդ Փափազեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Մոնմորանսիի Հանգստեան տան իր հին եւ նոր ննջեցեալներու յիշատակին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՏՕՆԱԾԱՌ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

19 Դեկտ. Կիրակի օր Առնուվիլի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, Ավընիւ Ժան Ժօռէս, (մարզադաշտին դիմաց) աշակերտական տօնածառի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ժամը 4ին:

Զաւեշտ, երգ, արտասանութիւն: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին, սիրուած ջութակահար Տիկին Ալիս Խուպէսէրեան եւ Պ. Օննիկ Ժամկոչեան:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի եւ Անթիյի հանգստեան տուները, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19:

Մեկնում Իսիի կայարանէն օթոքարով ժամը 13ին:

Երթուդարձ՝ 10 Ֆր.:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

ՃԱՇ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շրջ. ժողովի սոթիւ, այս կիրակի իրիկուն ժամը 19,30ին Մշակոյթի Տան մէջ

Ճախքերու մասնակցութեան համար 15Ֆ. Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Ջերմ մթնոլորտ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ

Փրատոյի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտարարէ մերազն ժողովուրդին, թէ 19 Դեկտեմբերի Կիրակին, Ս. Յակոբի տօնին առթիւ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը կատարէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ձեռնադրութիւնը կիսասարկաւագներ Վռամ Սիմէոնեանի եւ Սիմոն Միքայէլեանի, կընքահայրութեամբը Պ. Պ. Արշամ Պապայեանի եւ Յակոբ Փափազեանի:

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տօնածառի հանդէսը Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին վարժարանին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Հրանդ Յովնանեանէ 50 Ֆր. շրջանի ողբացեալ ընկերներուն հոգեհանգստեան եւ գերեզմանի այցին առթիւ:

ԻՍԻԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

13ՐԴ ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան Թարգօ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան Մկրտիչ 250, Պր. Զուլհակեան Հրաչ 250, Տէր եւ Տիկին Ֆէրմանեան Ռոպէր 200, Տիկին Պօղոսեան Ռոզիկ 100, բժիշկ Տէր-Դաւթեան Յովսէփ Գալստեանի յիշատակին 100, Տէր եւ Տիկին Խանդկմուրեան Խաչիկ 50 Տոքթ. Արզարեանի մահուան առթիւ:

Restaurant
LES DIAMANTAIRES
60, Rue Lafayette — PARIS (9e)

Տիամանթէռ ճաշարանը կը հաղորդէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ Դեկտեմբեր 21էն սկսեալ փակ է

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 14րդ տարելիցը կը տօնուի 19 Դեկտեմբեր Կիրակի օր:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10:

ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿ

Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի երկրորդ տարին աւարտեցաւ: Մեր երրորդ տարուան առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ 28 Նոյեմբեր 1971ին:

Բացուած է Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի երրորդ տարուան բաժանորդագրութիւնը:

Հակառակ անցեալ տարուան ընթացքին տեղի ունեցած դրամական անկումներուն յառաջացուցած աննպաստ պայմաններուն, բաժանորդագրութեան պայմանները կը մնան նոյնը:

Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի բաժանորդագրութիւնները միշտ կը սկսին կամ տարուան առաջին թիւէն, կամ կիսամեայի առաջին թիւէն: Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակ լոյս կը տեսնէ ամէն Շաբաթ, տարին 50 թիւ: Բաժանորդագրութիւնները օդային թղթատարով առաքումի համար են եւ կանխիկ են:

Մեր ընթերցողներէն կը խնդրենք իրենց վճարումները կատարել մեր գործակալներուն: Այն պարագային, երբ հարկադրաբար ուղղակի մեր հասցէին կը ղրկեն իրենց բաժանորդագրութիւնները, կը խնդրենք որ ապահովագրեալ նամակներուն վրայ անհատի անուն չդնեն, գործածեն միայն թերթի անունը եւ հասցէն:

×

Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի հրատարակութիւնն է նաեւ «Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան համար» արխիւային նիւթերու հրատարակութիւնը որ լոյս կը տեսնէ Ազդակ Շաբաթօրեակի ծաւալով, տարին 12 պրակ:

Այդ պրակներէն յետագային պիտի կազմուին հատորի ձեւով գիրքեր եւ պիտի արժեն շատ աւելի սուղ քան ներկայիս, պրակներու բաժանորդագրումով:

«Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան համար» պրակները կանոնաւորաբար ստանալ փափաքողները պէտք է կանխիկ բաժանորդագրուին մեր գործակալներուն մօտ: Արդէն լոյս տեսած են առաջին տարուան ինը պրակները, շուտով լոյս կը տեսնեն նաեւ 10, 11 եւ 12 թիւ պրակները:

Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի բաժանորդներուն համար յատուկ զեղչ կատարուած է պրակներու բաժանորդագրութեան համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ա.— Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակի բաժանորդագրութեան համար 14 տոլար

Բ.— Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան տարեկան 12 պրակներուն համար

ա) Ազդակ Շաբաթօրեակ – Դրօշակին բաժանորդ եղողներուն համար

1.— Օդային թղթատարով

Եւրոպական երկիրներ, Կիպրոս, Իրան, Իրաք, Եթովպիա, Եգիպտոս 3,5 տոլար

Աւստրալիա, Հիւս Ամերիկա, Քանատա, Հարաւ. Ամերիկային երկիրներ՝ 4 տոլար:

2.— Պարզ թղթատարով

Բոլոր երկիրներու համար 1 տոլար

Բ.— Անոնք որոնք բաժանորդ չեն Ազդակ Շաբաթօրեակ–Դրօշակին եւ կը փափաքին բաժանորդագրուիլ պրակներուն, պիտի վճարեն մէկ տոլար աւելի:

Մեր գործակալի հասցէն.

Կեդր. եւ Հիւս. Ֆրանսայի համար՝
Mr. H. Kultcheyan
43, Ave. Roger Salengro, 92 Chaville

Հարաւ. Ֆրանսայի համար՝
M. Vagharchag Der Vartanian
6, Boul. des Rossignoles, Marseille 12e

Իտալիոյ համար՝
M. Vahé Sisserian
140 Via Emilia Est 43100
Parma - ITALIE

REVEILLON à St. Etienne

SOUS L'EGIDE DE L'UNION NATIONALE ARMENIENNE

Nuit de la Saint-Sylvestre, organisée par le Cercle des Dames Arméniennes, au profit des bonnes œuvres, le 31 Décembre de 21 h. à l'aube, Salle des Ingénieurs, 19 Rue du Grand-Moulin à Saint - Etienne

Animée par l'orchestre ROBERT EUTUDJIAN

Buffet — Spécialités Orientales — Cotillons — Ambiance

ENTREE 10 F.
RESERVATION : 6, RUE ET. MIMARD — Télép. (77) 33-37-09

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արտասահմանեան ԹՂԹԱՏԱՐԻ նոր սակերու հետեւանքով «Յառաջ»ի վարչութիւնըստիպուած է բարձրացնել արտասահմանի բաժնեգինները Յունուար մէկէն սկսեալ: Նոր սակ 125 ֆր. տարեկան, սովորական թղթատարով: Օդանաւային սպասարկութեան համար դիմել թերթիս վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տօնածառը Յունուար 23ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասատւութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Grande Semaine Arménienne

DU 17 AU 29 DECEMBRE

de 11 h. à 21 h., au Centre Commercial Souterrain du plus Grand Parking d'Europe — Shopping Foch-Terminal : angle rue de Presbourg et Av. Foch — Place Charles de Gaulle, anc. Pl. de l'Etoile — Par la périphérique prendre l'Avenue Foch à la Porte Dauphine — Le 23, 24 et 29 NOCTURNE jusqu'à 22 h. — Pour vos cadeaux de fin d'année, grand choix de Livres et Disques pour les enfants de tous âges !

Trois fois plus d'articles que lors de notre première exposition ! Tapis Arm. et notre SELECTION « 3en 1 » dernier cri de la technique japonaise : chaine stéréo, Electrophone+Radio FM, GO, OM+Magnétophone cassette en 1 « compact » 2×5 W. 1.980 F. T. C.

CADEAUX A TOUS NOS CLIENTS,
AINSI QUE PARKING GRATUIT ! ! !

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean
Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz
Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ՋՐՈՅՑ
(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր		
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50	

ԿԻՐԱԿԻ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 19 DECEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12295

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.295

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑՆԵՐԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԷՆ ԱՌԱՋ

—o—

Ա.

Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ համար զարգացեալ հոգեւորականներ պատրաստելու յատուկ կանոնաւոր դպրոցներ չենք ունեցած երկար ատեն:

Եթէ չհաշուենք հին ժամանակները կարգ մը վանքերու մէջ առաքելատիպ հոգեւորականներու շունչին տակ ուսում առած վանականները, որոնցմէ շատեր անգին ծառայութիւն են մատուցած հայ մշակոյթի զարգացման եւ եկեղեցական աւանդութեանց պահպանման, կրօնական ասպարէզին ընդգրկողներէն շատեր եթէ կոչում ունեցած են՝ անհրաժեշտ պատրաստութիւնը չեն ունեցած:

Մինչեւ տասնեւիններորդ դար սովորաբար վարդապետ կամ քահանայ ձեռնադրուած են եպիսկոպոսի եւ վարդապետի փոքրաւորներ կամ լաւ ձայն ունեցող տիրացուներ: Բացառութիւնները յարգելով:

Անցեալ դարու երկրորդ կէսէն, դար - թանքի շրջանէն սկսեալ է, որ «ազգ»ը մտածած է մասնաւոր վարժարաններ բանալ՝ զարգացած եկեղեցականներ հասցնելու համար:

Անդրադառնալով Կիլիկեան Աթոռին, քանի որ 1860ի Ազգային Սահմանադրութիւնը իր արձագանգն ունեցաւ նաեւ Սիսի եւ Աղթամարի մէջ: Պոլսոյ Պատրիարքարանը իրաւունք կը ստանար միջամտելու այս երկու Կաթողիկոսութեանց գործերուն:

1865ին Ընդհ. Ժողովը (Ազգ. Երեսփոխանական Ժողով) կ՚ընտրէ չորս եկեղեցականէ եւ չորս աշխարհականէ բաղկացած յանձնաժողով մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլար պատրաստել ծրագիր - կանոնագիր մը յիշեալ երկու Աթոռներու կաթողիկոսական ընտրութեան համար:

Յանձնաժողովը յաջողած չըլլալով, 1867 Հոկտ. 20ին Ազգային Ժողովը Խառն Ժողովին կը յանձնէ այդ աշխատանքը: Խառն Ժողովի պատրաստած Տեղեկագրին 9րդ յօդուածը խմբագրուած էր այսպէս.

«Սսոյ կաթողիկոսը պարտաւորեալ է ժառանգաւորաց կրթարան մը ունենալ վանքին մէջ, որուն հսկողութիւնը իրեն պահելով, մատակարարութիւնը պիտի յանձնուի, ինչպէս ուրիշ վանքերու մէջ՝ վանական Տնօրէն խորհրդի մը»: (ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ, Հայրապետութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ և Աղթամար ու Սիս, Կ. Պոլիս, 1881, էջ 709):

Աջապահեան վերջին կաթողիկոսը՝ Կիրակոս Բ. կը վախճանի 24 Դեկտ. 1866ին: Հազ մը անխիղճանական վիճակ կը տիրէ Սիսի մէջ: Պատրիարքարանը տեղապահ կը նշանակէ: Ուրիշ եպիսկոպոս մը դիւրութեան առթիւ կաթողիկոս կ՚օծուի Կիրակոս Գ. անունով:

Ի վերջոյ կաթողիկոս կ՚ընտրուի Երուսաղէմի միաբան Մարաշցի Մկրտիչ Ա. Քէֆսիզեան, 24 Հոկտ. 1871ին: Իր առաջին մտածումը կ՚ըլլայ զարկ տալ ուսման Կիլիկիոյ մէջ, ուր շատ քիչ դպրոցներ կային: Կ՚առաջարկէ իր ամբողջ հարստութիւնը նուիրել Երուսաղէմի վանքին, Ս. Յակոբեանց եւ Կիլիկեան Աթոռնեrու միացեալ ժառանգաւորաց մը հիմնելու համար: Երուսաղէմ կը մերժէ առաջարկը:

Կաթողիկոսը կը փորձէ Սիսի մէջ բանալ ժառանգաւորացը, սակայն չի յաջողիր: Ու ի վերջոյ Այնթապի մէջ կը հիմնէ գիշերօթիկ վարժարան մը 16 աշակերտներով, Նշան Թէրզեանի տնօրէնութեամբ: Ամառուան եղանակին առոնք կը փոխադրուէին Մարաշ, ուր կաթողիկոսը մեծ այգի մը ունէր զովասուն Վերի Քէրխան կոչուած գիւղին մէջ, պաղպաջուն Ջուրի ակին մօտ: Փառաւոր շէնքեր կառուցանել տուած էր այնտեղ իրեն եւ աշակերտներուն համար:

Չորս տարուան կեանք ունեցաւ Այնթապի վարժարանը, որուն շրջանաւարտներէն ոմանք ետքէն կարեւոր դերեր գրաւեցին մեր ազգային կեանքին մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՐԱԴԱԴԱՐԷՆ ԵՏՔ

—o—

ՅԱՂԹԵԼԸ ՉԻ ԲԱՒԵՐ

Բոլոր կռիւները դադրած են Արեւելեան Փաքիստանի բոլոր ճակատներուն վրայ: Նախագահ Եահիա Խան, յայտարարելէ ետք թէ «պատերազմը կը շարունակուի», ընդունեցաւ Տիկին Կանտիի հրադադարը:

Հնդկաստանի կառավարութիւնը յայտնած է նաեւ թէ ազատ կ՚արձակէ Փաքիստանցի պատերազմական գերիները երբ Փաքիստան արձակէ իր բանտարկած Պենկալ անձնաւորութիւնները: Ցիշենք թէ գերիներու թիւը շուրջ 100 հազար է:

Միւս կողմէ Պենկալները սկսած են շինարար աշխատանքի: Առժամեայ կառավարութեան վարչապետը՝ Թաճուտտին Ահմէտ յայտարարած է. «Արիւնալի պատերազմը վերջացաւ, վերակառուցման պայքարը սկսած է»: Ուաշինկթընի մէջ ալ, Պանկլա Տէշի առաքելութեան պետը կոչ մը կ՚ընէր օգնելու իր երկիրը ճանչցուելու:

Գալով Նիւ Եորքի Ապահովութեան Խորհուրդին, մարդիկը կը շարունակեն խօսիլ, բոլորէն ընդունելի բանաձեւ մը գտնելու համար: Վերջին նիստը տեւած է 12 ժամ, առաջարկուած են ութ բանաձեւ, ոչ մէկը ընդունելի գտնուած է:

Կ՚ըսուի թէեւ թէ ճափոն-ամերիկեան նոր բանաձեւ մը կրնայ ընդունուիլ: Այս բանաձեւին մէջ, առաջարկ կայ տեւական հրադադարի մը եւ կոչ ոչ - կողմ երկիրներու որ ոչ մէկ բան ընեն կացութիւնը բարդացնելու համար: Խորհրդային բանաձեւը կ՚ուզէ որ ոչ մէկ արգելք ըլլայ Արեւելեան Պենկալի ժողովուրդին օրինաւոր ներկայացուցիչներուն իշխանութեան գլուխ գալուն:

Ամէն պարագայի մէջ, այս անգամ ալ, աւելի քան երբեք, հաստատուեցաւ Ապահովութեան Խորհուրդի ողբալի պատկերը:

Տաքքայի մէջ խանդ ու ժպիտ է արդէն, եւ արիւնալի բախումները մոռցուած են: Բայց յաղթանակի վաղորդայնը այնքան ալ դիւրին չէ Հնդկաստանի համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քրիստոնեայ - դեմոկրատ կուսակցութիւնը մինչդ դէմ կը մնայ գերման-խորհրդային դաշնագրին: Կուսակցութեան նախագահը՝ Պարզէլ Մոսկուա կը գտնուէր վերջերս: Տեսակցած էր Կոսիգինի եւ Կրոմիքոյի հետ: Նախագահը Մոսկուայէն վերադարձին բանաձեւ մը վաւերացնել տուած է Քրիստոնեայ - Դեմոկրատ կուսակցութեան Խորհրդարանի անդամներուն, ըստ որուն գերմանեւխորհրդային համաձայնագիրը «ամբողջական» չէ, քանի որ նկատի չառներ Գերմանացիներու կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ, Գերմանիոյ միութեան վերահաստատումը եւ Գերմանացիներուն ինքնորոշման իրաւունքը:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ մէջ վաթսուն հազար ցուցարարներ քննադատեցին Չիլիի նախագահին քաղաքականութիւնը: Կառավարութեան մէջ մարքսիստականներու ազդեցութիւնը զօրաւոր է, նկատել կուտան քրիստոնեայ - դեմոկրատները, որոնք կազմակերպած էին այս ցոյցը:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետը՝ Լինչ խստիւ դատապարտեց Հիւսիս. Իրլանտայի ահաբեկչական արարքները: Ցատկապէս քննադատեց ահաբեկչական գործողութիւններու պատասխանատու նկատուող գաղտնի կազմակերպութիւնը, որ ծանօթ է Իրլանտական Հանրապետական Բանակ անունով: Կազմակերպութիւնը արդէն օրէնքէ դուրս հռչակուած է:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարը՝ մարաջախտ Գրեչկօ, չորս օրուան պաշտօնական այցելութեան համար Դամասկոս հասած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գայթակղութիւնները իրարու կը յաջորդեն եւ կալուածական քանի մը ընկերութեանց ղեկավարները դեռ հրապարակի վրայ են երբ երեք նոր դրամական գայթակղութիւններ ծագեցան մէկ Ուրբաթ օրուան մէջ: Ասոնցմէ մէկն է՝ Սիվիլ Ֆոնսիէրը, ուր հինգ հոգի ամբաստանութեան տակ են (գլուխը՝ Ռէմոն Ռուա, Լուսիլա Ջէրինայի ամուսինը): Կեղծ հաշուեցոյցի ուրիշ գեղծարարութիւն մը երեւան ելած է Լիոն (38 միլիոն ֆրանքի):

ՍՈՒՏԱՆ որոշեց վերահաստատել իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ հետ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ «Ալ Ահրամ» թերթի խմբագրապետը՝ Հէյքէլ յայտարարեց, թէ թէեւ պատերազմը անխուսափելի է, սակայն Եգիպտոս պէտք չէ վերսկսի կռիւները յորչափ վստահ չըլլայ յաղթանակի մասին:

ԼԱՐԻՍԱ ԴԱՆԻԷԼ, Եուլի Դանիէլի կինը ազատ արձակուած է: Երեք տարի առաջ դատապարտուած էր որովհետեւ Կարմիր Հրապարակին վրայ ցոյց մը ըրած էր Չեխոսլովաքիոյ գինեալ միջամտութեան դէմ: Ամուսինը 1966ին հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր Սինիավսկիի հետ, եւ ազատ արձակուած անցեալ տարի:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ մէջ մեծ նկարիչներու 17 պաստառներ գողցուած են Փէկի Կուկընհայմի նշանաւոր հաւաքածոյէն: Բայց հաւանաբար դժուար գնորդ գտնուի, քանի շատ ծանօթ գործեր են ինչ որ վաճառելը դժուար է նոյնիսկ գնորդի համար:

Վենետիկ

Որովհետեւ մշուշէն անդին
Քեզի համար աշխարհը կար ու չկար,
Լապտերները դարձան սիրուած աչքեր,
Եւ ճաղցր էր արցունքը լոյսերուն:

Ու անշարժ ջուրերու երկայնքին,
Քուրմերու պէս մռայլ,
Պալատները յանկարծ, իբրեւ թէ վերացած
Փսփսացին անհասկնալի խօսքեր
Մոռցուած աստուածութեան մը համար:

Մոռցուած աստուածութեան մը համար
Շշնջալով քու կարգին անհասկնալի
խօսքեր,
Երբ իրապէս, մշուշէն անդին,
Ա՛լ աշխարհը կար ու չկար,
Ուզեցիր քար դառնալ
Լուծուիլ գորշ մշուշին ու ջուրին,
Լոյսերուն արցունքով ցոլցլուն,
Մոռցուած աստուածութեան մը այդ
տաճարին մէջ:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՊԱՏՐԱ՞ՍՏ ԵՆՔ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԻ

—o—

Տօնական օրերու նախօրեակին կը գտնուինք:

— Անդրադարձումի եւ վերագնահատութեան պարտք մը կը ծանրանայ մեր վրայ՝ անհատապէս թէ հաւաքականօրէն:

«Ո՞ՆՉ ԸՐԻՆՔ». անդրադարձումի մեկնակէտ կազմող հարցումն է, զոր պիտի ուղղէ մարդը ինքն իրեն՝ հաշուեյարդարի նստելու համար վերջացող տարուան իր ապրումներուն, մտածումներուն, քայլերուն եւ փորձառական եզրակացութիւններուն հետ:

«Ո՞ՆՉ ՊԷՏՔ Է ԸՆԵՆՔ». վերագնահատութեան մեկնակէտ կազմող հարցումն է, զոր պիտի ուղղէ մարդը ինքն իրեն՝ եկուոր տարին դիմաւորելու համար իբրեւ գիտակից անհատ, իր իրաւունքներուն եւ պարտականութեանց լրիւ ըմբռնումով:

Մէկ թէ միւս հարցումին պատասխանելու իր փորձին մէջ, պայման է սակայն որ Մարդը անկեղծ ըլլայ ինքն իրեն հանդէպ. փորձէ թօթափել ընկերային կեանքէ թելադրուող մարդկային իր թերութիւնները, — սուտը՝ որ յարաբերական ճակատներու վրայ ներկայ է միշտ, նոյնիսկ մեր կամքէն անկախ. յանձնապաստանութիւնը՝ որ մարդ էակի բնազդական գիծերէն մէկն է եւ կը միջամտէ յաճախ մեր առօրեայ գործունէութեան, իբրեւ «ես»ին փուշերէն մէկը. շահախնդրութիւնն ու փառասիրութիւնը՝ որոնք միշտ անսիրելի հակումներ ըլլալով հանդերձ, միշտ ներկայ իրականութիւններ են մահկանացու արարածի էութեան մէջ:

Բոլորս ալ գիտե՛նք, թէ հաշուեյարդարի վայրկեանին ի բաց մերժուած կամ քանի մը ժամուան համար մոռցուած այդ տկարութիւնները վերստին պիտի յայտնուին մեր մէջ՝ երբ կեանքը առօրեայ իր սովորական ընթացքը առնէ ու տօնական օրերու « խորհուրդը » խեղդուի լուր օրերու մեր հեւքին մէջ: Սակայն անցողիկ այդ քանի մը ժամերու եւ օրերու անդրադարձումն իսկ բաւական պիտի ըլլայ, որ մեր եւ Հայութեան կեանքին մէջ ԴԷՊԻ ԼԱՒԸ բան մը փոխուի անպայման:

Արցունք մը նուազ պիտի թափենք, վէրք մը նուազ պիտի ունենանք, ատելութիւն մը նուազ պիտի աճի մեր հոգիին մէջ, մտահոգութիւն մը նուազ պիտի ծանրանայ հայ կեանքի վրայ, ու ծաղիկ մը աւելի պիտի բացուի, լոյս մը աւելի պիտի ծաղի, աղիւս մը աւելի պիտի բարձրանայ...

Ո՞ւր կը մնայ Մարդու մեր կոչումը, եթէ ինքնասրբագրութեան եւ վերելքի մաքառումը կասի հողեղէն մեր անօթին մէջ:

Մ. Թ.

ՄԷԿ ՔԱՂԱՔ ԵՐԿՈՒ ԼԵԶՈՒ

Ա.

Անկից՝ Թերեւս մէկ տարի առաջ, խառ- լական հեռատեսիլը շրջապտոյտ մը կազ- մակերպած էր դէպի խորհրդային եր - կիրները:

— Անշուշտ Երեւանն ալ պիտի տես- նենք, ըսինք խրախ, եւ սպասեցինք մէկ երկու շաբաթ:

Անձկութեամբ սպասեցինք, եկաւ օրը, հեռատեսիլը ըսնեց Մոսկուայի ճամբան. շքեղ քաղաք է. երկու կարեւոր բաներ ունի. Լենինի դամբարանը եւ Կարմիր հրապարակը:

Հեռատեսիլն անցաւ Քիեւ, շատ չմնաց, ապա Թռաւ Ալմա-Աթա, Ղազախներուն երկիրը, ուր Թուրքերէն կը խօսին եւ 75 առ հարիւր ռուսացած են. բան մը չկար: Հարաւ անցաւ եւ ահա Թաշքենտը, մոլ- լա մը էգան կարդաց եւ փոփ մը պատա- րագ ըրաւ: Հեռուէն սկսաւ Պաքուն տես- նուիլ: Հայաստանի կը մօտենանք, ըսինք խրախ եւ աւելի սեղմուեցանք կողք կողքի: Պաքու քարիւղի բերաններ ցոյց տուաւ. հոս ալ Թաթար, Հայ, Ռուս իրար խառնուած, խղոտ - մրոտ կերպա- րանք ունէին:

— Երեւա՛ն, Երեւա՛ն, կանչեցինք երբ Թամանեանի Թատրոնը տեսնուեցաւ, Լե- նինի հրապարակը պատկած կը քնանար, կարծեմ առաւօտեան ժամը իննին ժա- մանակներն էին: Հեռատեսիլը մտաւ աղջկանց նախակրթարանի վարժարան մը:

— Հիմա, ըսինք, Զարկէ լաօ, մեռնիմ քըզի պիտի արտասանեն, յետոյ միասին պիտի երգեն, Գնդակ որոտաց:

Ի՛նչ սառ ջուր վրանիս. աղջնակ մը գրատախտակին վրայ ռուսերէն մէկ եր- կու տող գրեց:

— Ըսի Թէ, Ս. Մեսրոպ երկինքէն իջ- նէր, բռնէր այդ աղջկան մազերէն եւ ըսէր. Շան լակոտ, հայերէն չգրե՞ս, ո՞ւր կ'ապրիս:

Ապա խօսնակն ըսաւ Թէ,

— Այդ դպրոցին մէջ ռուսերէն կը սոր- վեցնեն, դեռ ուրիշներ ալ կան ուր հա- յերէնը երկրորդական լեզու է: Իրր ազ- գերու բարեկամական ցոյց, սեւ սալորի պէս աչքերով աղջիկ մը խառլերէն լեզ- ուով երգեց Ո, սոլէ միօյ (ով իմ արե - գակ) նէապոլական ծանօթ երգը եւ տե- սիլքը վերացաւ:

Շատ զարմանալու պէտք չկայ, ըսի մտքիս. մեր Երեւանը մէկ քաղաք է եր- կու լեզու ունի: Ո՛րքան քարերու հանդի- պեր եմ երբ տարիներ առաջ փողոցները կը շրջէի. հարկ էր ստէպ առաջնորդ մը բռնել (ձրի), խանութներու ցուցատախ - տակները կարդալու համար:

Ես շատ կը սիրէի պառաւ տատիկնե -րուն հարցնել, չհասկցած բառերս.

— Ասոնք, կ'ըսէր, հին խմոր են. Թու- մանեանի ժամանակէն ծնածներ ալ կան. ատոնց լեզուն ես կը հասկնամ:

Իսկապէս շատ տարիքոտ տատիկ մը տեսայ որ մեծկակ խանութէ մը դուրս կ'ելլէր, հացավաճառի խանութի կը նմանէր, հայերէն տառերով ցուցատախ- տակին վրայ գրուած էր.— Հացա-բուլղ- եղէն:

— Տատիկ, հարցուցի պառաւին, հացը մեր լեզուով է. եղէնը մերն է, սա մէջն ինկած Բուլգն ի՞նչ բան է:

— Վրայէդ կը հասկցուի որ օտար եր- կրէ եկած ես, պատասխանեց տատիկը. ո՞ր երկրէն ես, Ֆրանսայէ՞ն, Թէ Ամե- րիկայէն:

— Ոչ մէկէն, ոչ միւսէն. Արխենթինա- յէն եկած եմ:

— Արխենթինա՛, զարմացած մնաց պա- ռաւը. Աստուած նո՞ր ստեղծեր է Թէ հին ատենէն այդ Արխենթինան կար:

— Մեզ Հայերուս համար նոր ստեղ- ծուած երկիր է, պատասխանեցի, բայց տատի, չըսիր Թէ սա Բուլգն ի՞նչ բան է:

— Ռուսերէն բառ է, անուշեղէն կը նը- շանակէ. ես ալ չեմ գիտեր Թէ ինչո՞ւ այդ բառին փրոպուսկ տուեր են գալու եւ Երեւան նստելու, ճանճի պէս մեր բերան- ներուն կպած:

— Ի՞նչ բան է փրոպուսկը, տատի, ուրտեղէ՞ն մէջը ինկաւ, հարցուցի պա- ռաւին:

— Ես ալ չեմ գիտեր, պատասխանեց պառաւը, Թուղթ մըն է որ ձեռքդ կուտան եւ կրնաս Թիֆլիս, Կիրովական, կամ Մոսկուա երթալ:

Կինը տքալով դառիվեր փողոց մը կը բարձրանար, ձեռքերուն մէջ մէկ մէկ ծանր ծրարներ ունէր:

— Ի՞նչ կը տանիս, նանի, հարցուցի, օգնեմ քեզի շատ ծանր են:

— Չէ, շնորհակալ եմ, մենք վարժած ենք. պամիտոր եւ պատրիջան գնեցի. տանը մէջ շատուոր ենք. տղաքս եւ հարսերս կ'աշխատին. ես ալ պէտք է կուխնին վառեմ, եփեմ, ճաշ պատրաս- տեմ:

— Ի՛նչ զարդարուն լեզու ունիս տատի, ըսի ես:

— Հապա գիտնայի՛ր, աղջկութեանս, ոսխակի պէս կը խօսէի:

— Չէ, ատ չեմ ըսեր. հիմակ ալ պիւլ- պիւլի պէս կը խօսիս, բայց այդ պամի- տոր, պատրիջան, կուխնի բառերը ո՞ւր սորվեցար. ես պէտք է երեւանեան բառ- գիրք մը գնեմ, հայերէնէ Երեւանի լեզ - ուով, ապա Թէ ոչ ամօԹով կը մնամ:

— Ինչ, պամիտոր, պատրիճան, հա- յերէն չե՞ն. վախ, ես ալ կարծեցի Թէ Ս. Մեսրոպ չիներ է. կուխնին գիտեմ որ՝ ռուսերէն է, մենք ժամանակին Թոնիր ու- նէինք, օճախ ունէինք, ալ մոռցանք ամէն բան որ հայերէն էր, այդ կուխնին եկաւ մեր բերնին ծամոց եղաւ: Հայերէն ի՞նչ- պէս կ'ըսեն կուխնիին:

— Խոհանոց:

— Պամիտորի՞ն:

— Լոլիկ:

— Պատրիճանի՞ն:

— Սմբուկ:

— Ես ասկից յետոյ այդ բառերը պիտի գործածեմ, ըսաւ պառաւը, նախ մեր տունէն պիտի սկսիմ. հարսերէս մէկը ախբարներու ընտանիքէն է. Այնթապցի է, հայրը, մայրը Թուրքերէն կը խօսին, բայց ինքը մեր հայերէնը սորված է:

— Երեւանին մէջ Թուրքերէն խօսող - նե՞ր ալ կան, հարցուցի ես:

— Ի հարկէ, մէյ մը գոց շուկան գնա, անպայման հայերէն, Թուրքերէն, քրտե- րէն, ռուսերէն կը լսես. աս ալ կ'ըսեն Թէ՝ մեր Երեւանին ազատութիւնն է, որ ամէն ազգ իրեն կը քաշէ: Եկուր մեր տունն հրամմէ, ըսաւ պառաւը, մեզի հետ բան մը կեր, արդէն կէսԹէ ժամը երկուքն է. տղաքներս, հարսերս կուգան, շատ ու- րախ պիտի ըլլան, ինչ կայ որ պատառ մը հաց է, չէ՞ որ աղբեր ենք:

Ըսաւ տատիկն Երեւանցիի ազնիւ հիւ- րասիրութեամբ. հոն ամէն բանի մասին կարելի է լաւ կամ գէշ խօսիլ. աշխարհ է ինքն ալ չարն ու բարին ունի, բայց Երեւանցիի հիւրասիրութիւնը նմանը չու- նի աշխարհիս մէջ, պահեր են հին հայ- կական հողին հաւասարապէս իր ազգակ- ցին եւ օտարին հանդէպ:

Շատ կը սիրէի կանդ առնել կանաչա- վաճառներու առջեւ. փողոցներու մէկ կողմը ապրանքները զետին Թափած են, գիմացը հեզութեամբ եւ Յոբի համբե - րութեամբ շարքի կեցած են մայրիկներ, հարսեր, մանաւանդ այրեր, ծեր 65ը անցած, տեսայ նաեւ գիտնական մար - դիկ ցանցէ կողով ձեռքերնին, հոն սպա- սուհի չեն կրնար պահել. ամէն մարդ աղայ է, ամէն կին տիրուհի է: Վաճա - ռորդները իրենց ապրանքները քշելու համար մեծ տառերով գրած էին Աշտա- րակի սմբուկ. Դուրնի կոլխոզ: Թարմ եւ աղուոր կանաչեղէններ կային. կա - րելի էր ցանցէ կողովը լեցնել եւ մէջքը ծռած տուն մեկնիլ, գնողներուն մէկը միւսին կ'ըսէր.

— Սա զազաքն աղուոր տեսակ կը տեսնուի:

Ա՛խ, զաղա՛ր, զաղա՛ր, ինչո՞ւ սմբու- ղին չըլլար: Ուրիշ մը աչք տնկած էր եմի- շին վրայ, կարծեմ Թուրքերէն սեխ կը նշանակէ: Ես հաճոյք կը զգայի այդ փոք- րիկ շուկայէն, մենք կը կարծենք Թէ Ե- րեւանի մէջ գնելիք ունելիք չկայ: Կ'ը- սեն Թէ մինչեւ ռուս քաղաքներէ գնող- ներ կուգան ճմրան պաշար ընելու հա - մար: Զարմանալու բան չկայ, ըսել է Թէ Հայը փոքրիկ հողին վրայ մէկ կ'աշխատի հարիւր կը հանէ, Ռուսը անծայր հողին վրայ հարիւր կ'աշխատի մէկ կը հանէ:

Ամէնէն հետաքրքրականը Գոց Շուկան է. լայն եւ կիսաբոլոր հիանալի դուռ մը ունի. շինած են կոփուած ու ծեծուած պղնձով, Լենինի պողոտայէն մէկ ծայրն է, սանդուխներով քիչ մը բարձր բըռ- նուած, հոն կը տեսնուին մտնող ելլող- ներ. ցանցէ կողովներ պարապ կը մտնեն լեցուն դուրս կ'ելլեն: Ներսը Թերեւս 100 մեԹր երկար է եւ 55 մեԹր լայն. կիս - ուած տակառի կը նմանի: Խայտաբղէտ Երեւանն է: Հոն Կովկասի ամէն կողմէն վաճառորդ գիւղացիներ կան, կոլխոզ, սովխոզ չես տեսներ, անհատական ար- տեսութիւնն է որ տեղ գրաւած է հա - րուստ ու պարարտ պտուղներով: Կով - կասն է իր մայր հողին օրհնեալ պտուղը բերած է, ես տեսայ հայ գիւղացիներ Ախալցխայի կողմերէն, Ախալքալաքի շրջանէն: Ամէն գրպանի չեն յարմարիր, պտուղ, կանաչեղէն սուղ են, էհ լաւ բանն ալ սուղ կ'ըլլայ: Հոս պոչ բռնելու պէտք չկայ. ոչ ալ ապրանք քշելու համար կան- չողներ կան. բայց փեԹակի մը ժխորը կայ: ԵԹէ վերի յարկերը բարձրանաս, միս ու կաԹնեղէն վաճառողներ կան: Հի- մա ուտեստեղէնը շատ առատ է, միայն սա խանութներու վրայի կաաբբոնոմբ չեղաւ. իսկ այս գոց շուկային մէջն ալ fաpբoլ կամ fաpբoֆիլը (գետնախնձոր) գետնի ամէն կողմը բռնած է, կարծես ազնուական հայերէն է. ոչ Հայը, ոչ Թուրքը, ոչ Ռուսը կամ Քիւրտը կ'ան - դրադառնան Թէ հիԹլերական բառ է:

Կը կարծէք Թէ հայ գիւղացին կամ Քիւրտն իր հին շալվարո՞վ է. շալվարը մնացեր է, Երեւանցի իշխանուորն ալ դեռ մեր տարազին ծանօԹ չէ եւ սակայն մեզի պէս կը հագուի, միայն չի գիտեր Թէ շալվարը Թուրքի բառ է. գէԹ տա- բատ գործածէր, չեմ ըսեր Թէ հիներուն պէս անդրավարտիկ բառը ձեռագիրներէն դուրս հանէր:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՌԱՎԱՅԱԿ՝ ԱՐՔԱՅԱՍՊԱՆԸ

Ա.

1610ին, Մայիսի առաւօտ մը, մարդ մը կը քալէր էԹամփէն Փարիզ տանող ճամ- բուն վրայ: Հագած երեսուն տարեկան, բարձրահասակ, յաղԹանդամ, շիկահեր, ան կարծես չէր տեսներ իր շուրջը, եւ աչքերուն մեստղեայ լոյսը կը սեւեռէր դէպի հոն, բլուրներուն ետեւը Թաք - նուած մայրաքաղաքին վրայ: Գօտիին անցուցած դաշոյնի մը կոԹը կը ցցուէր բաճկոնի կողին: Համեստ ծագումով ան- ծանօԹ մըն էր այս անցորդը, բայց քանի մը օրէն պիտի անցնէր պատմութեան սեւ էջերուն, արքայասպաններու շարքին:

Այս անծանօԹը կը կոչուէր Ֆրանսուա Ռավայաք:

ԺԷ. դարուն սկիզբը Եւրոպա բաժնուած էր երկու պլոքներու, ինչպէս մեր օրե - րուն: ԺԶ. դարու կրօնական արիւնալի պատերազմներէն ետք՝ կացութիւնը հե- տեւեալն էր: Մէկ կողմէ բողոքական եր- կիրները՝ Գերմանիա, Անգլիա եւ Սկան- տինաւիա, միւս կողմէ կաԹոլիկութեան հաւատարիմ երկիրները՝ Աւստրիական կայսրութիւն, Սպանիա եւ Իտալիա: Գա- լով Ֆրանսայի, ան կը գտնուէր տարօրի- նակ դիրքի մը մէջ: Հոն կրօնական պա- տերազմները վերջ գտած էին Հանրի ալ Նավառի յաղԹանակով, որ բողոքական - ներուն պարագլուխն էր եւ օրինաւոր գա- հաժառանգը: Սակայն, Ֆրանսայի գա- հին վրայ բազմելու համար, պէտք էր ըլլալ կաԹողիկէ, եւ Հանրի, որ իրատես անձ մըն էր, հրաժարեցաւ բողոքականու- Թենէն եւ դարձաւ մայր եկեղեցիին ու հռչակուեցաւ Թագաւոր: Սակայն եԹէ ժողովուրդին ճնշող մեծամասնութիւնը կը մնար հաւատարիմ Հռոմի, մեծամեծ- ներէն շատեր կը մնային բողոքական: Իսկ քաղաքական գետնի վրայ, կաԹողի- կէ երկիրները օղակի մէջ առած էին Ֆը- րանսան: Հանրի Դ., որ մեծ դիւանագէտ էր, դաշինք կնքեց Գերմանիոյ բողոքա- կան իշխաններուն հետ, այսպէսով աք- ցանի մէջ առնելով Աւստրիական կայս - րութիւնը:

Սակայն, սպանական արքունիքը, ուր

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Սասունցի խմբապետների առաջին գոր- ծը եղաւ մաքրել Վայոց Ձորը (Դարա - լագեազ) եւ գաղթականների մի մասը տեղաւորել այնտեղ: Մի բան, որ նրանք գլուխ են հանում առանց դժուարութեան: Այնուհետեւ հերթը գալիս է Ճղնի Ձորին, որի գրաւելն այնքան էլ դիւրին չէր:

Ճղնի Ձորի գործողութիւնները տեւե - ցին հինգ օր: Գիւղերէն մի մասը անձնա- տուր ըլլալ չուզեց եւ կռուեց մինչեւ վերջին շունչը: Մեր յարձակումներէն ու յաջողութիւններէն վերջ, ժողովուրդը (խօսքը գաղթականների մասին է՝ Ա. Ա.) կը խուժէր գիւղերէն ներս, տէր դառնալու համար ոչ միայն իր հողերուն, այլեւ իր պապենական գոյքերուն: Մեծ մասամբ այդ գոյքերը հայկական դրոշմ ունէին, արձանագրութիւններ, խաչեր, եւայլն»:

Ճղնի Ձորը մաքրելուց յետոյ, Ռու- բէնը հրահանգում է, առանց ժամանակ կորսնցնելու, յարձակուել Միլիտէրի վը- րայ: «Թուրք, Թաթար եւ քուրդ աւա - զակները, քրթական չաւուշներու գլխա- ւորութեամբ, անկախ Հայաստանի սըր- տին վրայ ինքզինքնին կը նկատէին տէր ու տիրական, տեսակ մը անկախ իշխա - նութիւն հաստատելով»:

Այդ շրջանն աւելի ընդարձակ էր. ու- նէր աւելի քան քառասուն գիւղեր լաւ ամրացուած, որի հետեւանքով «թշնա- միին դիմադրութիւնը եղաւ աւելի բուռն»: Սակայն, այդ թշնամին չէր, որ պիտի ճակատէր Տարօնի հերոսների հետ, որոնք անհամեմատ աւելի ծանր պայ - մաններում բաթմիշ էին անում դեռ երէկ իրենց հետապնդելու եկած բազմապատիկ տաճիկ զօրքը՝ հայրենի դաշտերում ու լեռներում:

Իսկ անդին՝ «Ռուբէնը վայրկեան վայր- կեանի կը հետեւէր գործողութիւններին ու կը շտապէր ժողովուրդը տեղաւորել գրաւուած վայրերուն մէջ: Հազիւ Թըշ- նամին գիւղէ մը դուրս եկած, մէկ ծայ- րը տակաւին գիւղին մէջ, մեր ժողովուր- դը հաղարներով կը խուժէր ներս ու տուն տեղ կ'ըլլար»:

Միլիտէրէն մաքրելուց եւ հայացնելուց յետոյ, Ռուբէնը հրահանգում է խմբա - պետներին անցնիլ Զեմենքենդի եւ Բէ - յուք Վէդիի շրջանները, որոնք մի մի պալար էին Հայաստանի մարմնին վրայ եւ նոյնպէս պէտք է մաքրագործուէին՝ հարազատ տարրը տեղաւորելու համար: Այդ շրջանները իրենց աշխարհագրական դիրքով յատուկ դժուարութիւններ էին ներկայացնում: Բացի այդ գրանք Թըշ- նամու միջնաբերդն էին. այնտեղ կային մեծ Թիւով Թրքական կանոնաւոր զօր - քեր՝ ծպտուած տեղաւորուած շրջանի բազմաթիւ գիւղերում: Ունէին Թնդա - նօԹներ, գնդացիրներ:

Այդ բոլորը գիտնալով հանդերձ, ֆէ- դայիները ոչ միայն չէին վարանում, այլ կասկած անգամ չունէին, որ մի քանի օր եւս, այդ շրջաններն էլ էին մաքրուե- լու Թշնամուց: Սակայն, այս անգամ ճակատագիրը այլ կերպ է տնօրինում, ու բախտը ժպտում է հակառակորդին: Այն ժամանակ, երբ բոլոր կարեւոր դիրքերը գրաւած՝ պատրաստւում են յարձակման, հրահանգ է ստացւում Ռուբէնից՝ ձգել դիրքերը եւ անմիջապէս վերադառնալ Ճղնի եւ Միլիտէրէ: Ապա գալիս է ինքը՝ Ռուբէնը եւ բացատրում, որ Ազրբէջանի կառավարութեան բողոքի հիման վրայ Երեւան են եկել Անգլիացիներ, որոնք քննութիւններ պիտի կատարեն գրաւուած շրջաններում, ուրեմն պատրաստ պէտք է լինել հերքելու մեղադրանքը եւ ան- հիմն համարելու Ազրբէջանի կառավա - րութեան բողոքը:

Յաջորդ օրը, իրօք, գալիս են Անգլիա- ցիները, որոնք շրջում են գրաւուած վայ- րերը, հարց ու փորձ անում, տեղեկու - Թիւններ քաղում:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. - 21)

կ'իշխէր Հապսպուրկ իշխան մը, այսինքն՝ յառաւելը Աւստրիական կայսերական տան, զօրաւոր կողմնակիցներ ունէր Հանրի Դ. Թագաւորին անմիջական շրջանակին մէջ իսկ: Նախ կար Մարի տը Մետիկին Թագուհին, որ ազգականն էր Հապըսպուրկներու եւ իր ամուսինը կը լրտեսէր անոնց հաշւոյն: Ասոր վրայ աւելցնենք Թագաւորին յուսախաբ հոմանուհիները, ինչպէս՝ Հանրիէթ տ'Անթարկ մարքիզուհին կամ դժգոհ իշխաններ, ինչպէս Էփերնոնի դուքը, տէր՝ անբաւ հարստութեանց եւ կալուածներու, որ նախարար եղած էր նախկին Թագաւորի շրջանին եւ դուքին վաթսունամեայ հոմանուհին՝ Օրիորդ տը Թիյէ: Ասոնք եւ շատ մը ուրիշներ կը փափաքէին Թագաւորին մահը, հասկնալի պատճառներով. մանաւանդ Թագուհին, որ ինքզինք լքուած կը զգայ եւ կը վախնայ ապահարզանէ:

Այս խաւարի աղուեսներ եւ աղուէսուհիներու կողքին կայ հերոսուհին, աւելի ճիշդը մարտիրոսուհին՝ Ժագլին տ'Էսքաման, որ Անթրակի մարքիզուհիին պատուոյ օրիորդներէն մէկն է:

Դաւադիրները յաճախ ժողովներ կը գումարեն իր տիրուհիին տան մէջ Ժագլին ականջալուր կ'ըլլար անոնց խօսակցութիւններուն: Խեղճ աղջիկը կը փորձէ զգուշացնել Թագաւորը. եղելութիւնը կը հաղորդէ Սիւլլի նախարարին, բայց այս վերջինը վախնալով տ'Էփերնոնի թշնամութենէն, չի համարձակիր լուրը հասցնել իր տիրոջ: Աւելին, Անթրակի մարքիզուհին կասկածելով Ժագլինէն, կ'ամբաստանէ զայն եւ բանտարկել կուտայ: Սակայն քաջ աղջիկը, բանտէն իսկ կը ջանայ փրկել Թագաւորին կեանքը:

1610ի սկիզբները կը պատահի քաղաքական դէպք մը, որ պիտի ունենար ճակատագրական բնոյթ: Ֆրանսայի սահմանակից Թրէվի դուքը կը մեռնի առանց ժառանգորդի: Հանրի Դ. կ'որոշէ անմիջապէս միջամտել, հոն իր կողմնակիցներէն մէկը տեղաւորելու համար: Նոյն օրերուն ան սիրահարած էր 14ամեայ գեղանի Շարլոթ տը Մոնմորանսիի, որ կը բաժնէր իր զգացումները: Թագաւորը՝ Շարլոթը կ'ամուսնացնէ իր հօրեղբօրորդի Քոնտէ իշխանին, որ կը բնակէր Լուվրի պալատին մէջ: Սակայն Քոնտէ, որ նախանձոտ էր, կ'առնէ իր կինը ու կը մեկնի Պրիւսէլ եւ ինքզինք կը յանձնէ Սպանիոյ փոխարքայի պաշտպանութեան:

Հանրի Դ. կը հրամայէ ամոլին, որ վերադառնայ Փարիզ, բայց առանց արդիւնքի: Այն ատեն Թագաւորը կը պայմանայ եւ երկու Թուչուն մէկ քարով զարնելու մտադրութեամբ, հսկայ բանակ մը կը ղրկէ դէպի հիւսիսային սահմանները, Շարլոթը առեւանգելու իր փորձերը ապարդիւն տեսնելով: Թագուհին մեծ դեր ունեցած էր այդ ձախողութեան մէջ:

Այն ատեն տ'Էփերնոն Թագուհիին խրատ կուտայ, որպէսզի պահանջէ Թագադրութեան իրաւունքը: Առանց այդ պաշտօնական արարողութեան, Թագուհին քաղաքական ոչ մէկ իրաւունք կը վայելէ եւ Թագաւորի մահուան պարագային չի կրնար երկրին խնամակալուհին ըլլալ: Մահուան պարագան արդէն պատրաստուած է, բայց առիթը պէտք է յարմար ըլլայ:

Թագուհին կը դիմէ Թագաւորին, կ'աղաչէ, կուլայ, կը պաղատի, այնքան որ կը ստանայ գոհացում: Արարողութեան օրը կ'որոշուի 7 Մայիս 1610...:

Ֆրանսուա Ռավայաք կը շարունակէր իր ճամբան: Ան ինքզինք կը նկատէր արդարութեան բազուկը: Թագաւորը ըսպաննելը մեղք չէր նկատեր, ընդհակառակն, բարի արարք մըն էր սպաննել այս ուրացողը, որ երդումնադրուժ եղած էր բարձրանալու համար Ֆրանսայի գահին վրայ եւ կ'ուզէր զայն վերածել բողոքական երկրի մը: Ռավայաք կը գործէր իտէալի մը համար: Շփումներ ունեցած էր տ'Էփերնոնի հետ, որ իր ծննդավայրին իշխանն էր, եւ մերժած էր անկէ մեծ գումարներ ստանալ կատարելու համար իր արարքը, բացի տեղափոխութեան մանր մունր ծախքերէն:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Ս. ՂԱԶԱՐ

ԵՒ

ՄՈՒՐԱՏ – ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

—o—

ՎԵՆԵՏԻԿ (Յառաջ).— Անակնկալ այցելութիւն մը, թէեւ անպաշտօն, սակայն առաջինը հայ պատմութեան մէջ, արժանի յայտարարութեան եւ համայնական խանդավառութեան:

Նոյեմբեր 30ի առաւօտեան ժամը 8,30 Միլանոյէն Պր. Ստեփան Սրապեան հեռաձայնով կ'իմացնէր թէ ժամը 11,30ի ատենները կը հասնէր Վենետիկ իրեն հետ ունենալով Երեւանի քաղաքապետը, Պր. Գրիգոր Հայրաթեան, երեսփոխանուհի Մանիկ Բախչինեան եւ ճարտարապետ Լեւոն Գէորգեան: Նոյն օրը առաջին անգամ ըլլալով, այս տարուան համար, Վենետիկը ջուրերու մէջ էր. շարժումը դժուարին, գրեթէ անկարելի: Օդը անձրեւոտ: Իսկոյն սկսանք տեսնել պէտք եղած պատրաստութիւնները: Ջուրերու մէջէն քալելով գացինք ընդառաջ մեր հայրենիքի քաղաքապետին: Առանց յապաղումի հիւրերը հասան Վենետիկ: Առաջին հանդիպումը եղաւ յուզիչ եւ ջերմ:

Իսկոյն հիւրերը առաջնորդուեցան Վենետիկի լաւագոյն ու հանգստաւէտ պանդոկներէն մէկուն մէջ: Համառօտ դադարէ մը ետք մեկնեցանք Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը: Կէսօր էր եւ ճաշի ժամ: Աշակերտութիւնը հաւաքուած ճաշարանին մէջ, անհամբեր կը սպասէր օրուան հիւրին, Երեւանի քաղաքապետին: Վարժարանի Տեսուչը, Հ. Յովհաննէս վարդապետ Դերձակեան օրհնեց ճաշասեղանը. իսկոյն ծանօթ ու սիրելի երգի մը առաջին երաժշտական խազերը ցուցեցին ներկաներու սրտերը իրարու. Երեւան Էրեբունին էր որ կը նուագուէր: Ամէնքս ոտքի լսեցինք այդ յաղթական երգը, պատուելով ներկայ գոյութիւնը մեր հայրենիքին եւ յիշատակը Պարոյր Սեւակի, որուն խօսքերով հիւսուած էր եղանակը:

Օրուան Թամատան էր Պր. Ստեփան Սրապեան: Իրեն կ'իյնար ներկայացնել մեզի օրուան յարգելի հիւրերը: Խօսք առնելով Պր. Սրապեան ներկայացուց աշակերտութեան այն ինչ որ պատահած էր նախորդ օրերուն նախ Քարրարայի մէջ (Միլանոյի մօտ քաղաք մը որ երկուորեակն է Երեւանի), ուր պաշտօնական ընդունելութիւն եղած էր մեր քաղաքապետին այցելութեան ի պատիւ: Ապա Միլանոյի Հայ Տան մէջ պատշաճ հանդիսութիւններ տեղի ունեցած էին, եւ նուէրներու փոխանցում: Նոյն օրը, այսինքն Նոյեմբեր 29ին, երեկոյեան, իտալական ազգային ձայնասփիւռէն յայտարարուած էր մեր ազնուամեծար քաղաքապետի այցելութեան մասին: Գնահատանքի ու մաղթողական խօսքերէ ետք Պր. Սրապեան հրաւիրեց մեր նախագահը որ անձամբ արտայայտուի:

Երիտասարդ քաղաքապետը ոտքի, պահ մը սեւեռուն աչքերը հանդարտօրէն ամէնուն վրայէն սահեցնելէ ետք, թաւ ու տպաւորիչ ձայնով, վարժ հաղորդականութեամբ մը խօսեցաւ պերճօրէն Մուրատ – Ռափայէլեանի աշակերտներուն: Խօսեցաւ անոնց հայրենիքի մեր նոր յաղթանակներու մասին, Սփիւռքը կազմող հայ գոյութեան առթած հարցերու մասին եւ Մուրատ – Ռափայէլեանի մէջ ուսում առնող հայ երիտասարդի կոչումի մասին թէ՛ իբրեւ ուսանողի, թէ՛ իբրեւ մշակոյթի մարդ եւ թէ իբրեւ Հայ, որովհետեւ այս վերջինը նոր ու առանձնայատուկ գունաւորում մը կուտայ երկու միւս տեսակէտներուն. «Ունինք մէկ հայրենիք, ըսաւ մեր համակրելի քաղաքապետը, եւ ունինք մէկ ծնողք, բայց մենք աւելի հայրենիքին կը պատկանինք քան մեր ծնողքին»:

Քաղաքապետի խօսքերէն ետք վարժարանի ուսումնապետ վարդապետը, աշակերտութեան կողմէ համառօտ խօսքերով ջանաց պարզաբանել ու բացատրել, անակնկալ այցելութեան ստեղծած բուռն զգացումներու եւ անոնց ընկերացող խորհրդածութիւններու թաքուն ծալքերը: Ապա Պր. Ստեփան Սրապեան որ օրուան խանդավառ Թամատան էր, հրաւիրեց որ վարժարանի Տեսուչը, Հ. Յովհաննէս Վրդ. Դերձակեան, մասնակից ընէ բոլոր ներկաները իր խորհրդածութիւններուն: Եւ Տեսուչ վարդապետը խօսեցաւ ու նշեց կատարուած այցելութեան կարեւորութիւնը ազգային ու դաստիարակչական դետնի վրայ «Սփիւռքի մէջ եւ յատկապէս այս վարժարանին մէջ, ըսաւ Տեսուչը, մենք կը խօսինք հայրենիքի մասին իբրեւ տարագիր զաւակներ, Ձեր այս այցելութիւնը սիրելի քաղաքապետ, առարկայական կը դարձնէ ամէն ինչ որ տեսականօրէն կը բացատրուի, արդարացնելով եւ իմաստաւորելով բոլոր մեր ձեռնարկներն ու ճիգերը»:

Նոյն օրը սեղանակից էր նաեւ մեզի Հ. Մեսրոպ վարդապետ Ճանաշեանը (դասախօս հայ գրականութեան եւ լեզուի, վարժարանիս բարձրագոյն դասարաններուն): Մեծարգոյ վարդապետը խօսք առնելով, հմտօրէն ըրաւ պատմականը Սփիւռքի եւ Մայր Հայրենիքի փոխադարձ յարաբերութիւններուն, եւ նշեց թէ առաջին հայ քաղաքապետն էր որ կ'այցելէր Մխիթարի Տունը: Այս առիթով չնշեց յարգելի վարդապետը սփիւռքի եւ մայր հայրենիքի կարեւորագոյն հարցերու մասին հրաւիրելով փոխադարձ գիտակից համագործակցութեան եւ միասնականութեան: Յաջորդաբար խօսք առին նաեւ մեր ազնիւ երեսփոխանուհին եւ Փրոֆ. ճարտարապետը. իրենք եւս իրենց կարգին յայտնեցին փխրուն զգացումները իրենց սրտին ի տես Մուրատ – Ռափայէլեանի աշակերտներուն, որոնք ամփոփուած Մխիթարեան Հայրերու շունչին տակ ունին մէկ նպատակ, մնալ Հայ, ապրիլ Հայ, ծառայել Հայութեան:

Ճաշէն ետք մտերմիկ ընտանեկան հանդիպում տեղի ունեցաւ, եւ ապա հիւրերը առաջնորդուեցան Ս. Ղազար մայրավանքը: Առանձին շոգեմակոյկով, հիւրերը, ընկերակցութեամբ Պր. Ստեփան Սրապեանին մեկնեցան վանք: Խաղաղ էր Ս. Ղազար կղզին հակառակ բնութեան ցուրտ ու խոնաւութեան պատճառած անհաղորդ տպաւորութիւններուն: Վանքը բացած իր հիւրընկալ թեւերը ջերմացուց նորահաս հիւրերը: Հոն էին արդէն հաւաքուած վանաբնակ հայրերը առաջնորդուած ուխտիս ընդհանուր Աթոռակալ վարդապետէն՝ Հ. Սերովբէ վարդապետ Ալըլեանէ:

Ողջոյնի ու սիրոյ արտայայտութիւններու փոխանակութենէն ետք, հիւրերը շրջեցան ու այցելեցին վանքի տեսարժան վայրերը եւ ամէն նիւթի շուրջ հետաքրքրական ու մանրամասն հարցումներ ընելով, շրջապտոյտը վերածուեցաւ ազգային արժէքներու ցուցադրավայրի եւ հոգեշահ, հայանպաստ գաղափարներ փոխանակելու առիթ: Շրջապտոյտէն ետք, կատարուեցան նուէրներու փոխանակութիւն:

Երեկոյեան, վարժարանիս Թէօփոլեան դահլիճին մէջ, դպրոցի աշակերտութիւնը իր Սայաթ Նովա նուագախումբով հաճելի երեկոյթ մը տուաւ մեր պատուարժան հիւրերուն: Հանդէսէն ետք երեւանեան յիշատակներ բաժնեցին աշակերտներուն, խօսակցելով անոնց հետ առանձին առանձին:

Արդէն ուշ էր եւ Վենետիկը խոր լռութեան մէջ սուզուած: Միայն մենք էինք, Հայերս որ մեր քաղաքապետին շուրջը խմբուած կը քալէինք, լսելով հանդարտ ու հաճելի ձայնը անոր որ կը խօսէր երեւանեան գիշերներու մասին...:

Յաջորդ օրը մինչեւ կէսօր քաղաքիս տեսարժան վայրերը դիտելէ ետք կէսօրէ վերջ ժամը չորսին մեր սիրելի ու համակրելի հիւրերը մեկնեցան դէպի Հռոմ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (122)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Բայց յանկարծ Համիտ դիտեց որ աջ ձեռքը ազատ էր. ուստի ատով սիրտը պաշտպանել ձեւացնելով յաջողեցաւ զայն ծոցը տանիլ, որուն մէջ քիչ առաջ դրասեղանէն առած փղոսկրեայ կոթով ատըրճանակը պահած էր:

Ակնթարթ մը եւս եւ մեռած պիտի ըլլար:

Հայրիկ, վախնալով որ կը պոռայ եւ կամ օգնութիւն կը կանչէ, որոշեց զարնել...

— Մարդասպան քեզի, գոչեց ու գինուած ձեռքը բոլոր ուժովը անոր վրայ իջեցուց:

Սակայն, ձեռքը տակաւին անոր կուրծքին չհասած, տակէն պայթիւն մը լըսուեցաւ եւ Սուլթանուհին ջախջախուած գանկով տախտակամածին վրայ ինկաւ:

Հայրիկէի գեղեցիկ գլուխը ուղեղի, արիւնի ու միսերու կոյտի մը վերածուած էր...:

ԺԹ.

ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Երբ Հայրիկէ երիտասարդ յեղափոխականին դաշոյնը Սուլթանին սիրտը մխելու դիտաւորութեամբ սենեակէն մեկնեցաւ որպէսզի իր բարձր կողակիցին մօտ երթայ: Տիգրան անոր հրամանը գործադրելով, սենեակին դուռը ներսէն լաւ մը կղպեց եւ ուժաթափ բազմոցի մը վրայ ինկաւ:

Տիգրան գեղանի Սուլթանուհիին նրբաջասենեակին մէջ այսպէս առանձին մնալով, յիշողութիւնը այլեւս ազատ թողուց, որպէսզի այնքան անուշ եւ սակայն տարօրինակ ու զարհուրելի արկածները միվերյիշէ, որոնք հազիւ երեք օրուան միջոցի մը մէջ իր կեանքին կապուեցան:

Երիտասարդը իր իմացողականութեանը չէր հաւատար:

Ուրեմն ինքը այն աննշան ու խոնարհ երիտասա՞րդն էր, Բերա փողոցի վրայ վաճառատան պաշտօնեան, որ այդ վայրկեանին հմայութեամբ մը Սուլթանուհիի մը անթափանցելի յարկաբաժիններուն մէջ կը գտնուէր:

Ուրեմն, ամբողջ գիշեր մը ահաւոր Սուլթանի մը անկողինին վրայ հեշտացողը ի՞նքն էր, որ, ոեւէ մահկանացուի համար անիրականալի երազ մը պիտի ըլլար միայն եւ կամ եթէ իրականալի իսկ ըլլար, երբեք պիտի չյանդգնէր իր այդ յաջողութիւնը ուրիշի մը պատմել:

Ուրեմն, մինչեւ նախընթաց օր, տակաւին պարզ հանրմներու առջեւ իսկ խոնարհութիւն ընող այն երկչոտ պաշտօնեա՞ն էր, որ սէրէն ոտքերուն առջեւը քաշկռտող եւ տենչանքին գրկին մէջ տապլտկող Սուլթանուհի մը տեսաւ:

Եւ վերջապէս, դաղտնի ոստիկանութեան յետին գործակալին անունը լսելով իսկ դողացող երիտասա՞րդն էր, որ այժմ մոլեռանդ Թրքուհիի մը ձեռքը դաւադրի դաշոյնով մը զինած էր եւ ղըրկած էր որպէսզի այդ դաշոյնը ահաւոր Սուլթանի մը սիրտը մխէ:

Տիգրան ինքնիրեն ուղղած այս հարցումներուն չէր համարձակեր պատասխանել:

Խորունկ քունէ մը եւ հեռաւոր երազէ մը արթնցողի նման շուրջը դիտեց:

Ճանչցաւ այն սենեակը որուն մէջ մարդու համար նորօրինակ երջանկութիւն մը վայելած էր...:

— Այո, իրաւ էր, այդ երջանկութիւնը վայելողը ինքն էր:

Եւ սակայն իրեն այնպէս կը թուէր թէ՝ իր մէջը տակաւին հոգին կը քնանար, մինչդեռ երազը աչքերուն միջոցաւ կ'արտայայտուէր ու իր առջեւը իբրեւ իրականութիւն կը ներկայացուէր:

Քանի քանի անգամներ մարդ հսկելով անակնկալներու մէջ ինկած չէ որոնք իրմէ իր հսկումի զգացումներն անգամ խլած են:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Նոր Տարուան Առթիւ
ՅԱՌԱՋ
ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

Այրի Տիկին Վերժին Մելիքեան, այրի Տիկին Կատար Արուսեան, Պ. Մասիս Չիչէքեան, այրի Տիկին Չիչէքեան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Նուարդ Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Գոյունեան, Տէր եւ Տիկին Շրտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Շահինեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գասպարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Թաթուլ Ինճէեան, այրի Տիկին Ինճէեան, այրի Տիկին Զարգեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, փեսային, զարմիկին, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ
(Կիրասոնցի)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 14ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի (Դեկտ. 21) ժամը 14,30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մեծմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ԱՐՇԱԻՐ-ՕԿԻՍԹ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ
(37 տարեկան)

արկածալի մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Քուրպըվուայի Փլաս Հերոլտի եկեղեցին, Շաբաթ առաւօտ ժամը 10,30ին:

ՑԱՒԱԶ.— Մեր ցաւակցութիւնները տարաբախտ երիտասարդին ծնողքին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պ. Հրանդ Պալեան (Վերսայլ) Նոր Տարուան առթիւ կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Կարմիր Խաչ 200, Կապոյտ Խաչ 200, Ազգատախնամ 200, Մուրատեան վարժարան 200, Դպրոցասէր 200, Որբախնամ 50, Մայր եկեղեցի (Փարիզ) 50, Ս. Գր. Լուսաւորիչ (Շավիլ) 50 Փր.:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

Restaurant
LES DIAMANTAIRES

60, Rue Lafayette — PARIS (9e)

Տիամանթէռ ճաշարանը կը հաղորդէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ Դեկտեմբեր 21էն սկսեալ փակ է

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՅԱՅԳԱՏՕՆ (ՌԵՎԵՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս - հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տօնածառը Յունուար 23ին:

×

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Նորսիկեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժան Սըքուէ ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց զաւակներուն՝

ԺԱՔ ՆՈՐՍԻԿԵԱՆԻ
ընդ
ՕՐ. ՇԱՆԹԱԼ ՍԸՔՈՒԷԻ

ամուսնութիւնը, որ կատարուեցաւ Դեկտեմբեր 18ին Տրէօի Սէն-Փիէռ եկեղեցին:

Այս ուրախ առթիւ Տէր եւ Տիկին Գ. Նորսիկեան 200 Փր. կը նուիրեն Դպրոցասէրին, 100 Փր. Ազգատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Փր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՃԱՇ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Դեկտ. 24, ժամը 21,30էն սկսեալ

Ռըլէ տիւ Սօլէյ

Շապէօյ (Տռոմ), Վալանսէն 10 քիլոմեթր հեռու:

Նուագախումբ ժաք Քոժա:

Պարեր մինչեւ առաւօտ:

Արձանագրուիլ Պ. Յ. Կօչկարեանի մօտ (մսավաճառ) Ռիւ Պուֆիկ:

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

REGION PARISIENNE
DE BASKET-BALL
CHAMPIONNAT
de Promotion d'Excellence Régionale
L'U. G. ARMENIENNE
Vous invite Dimanche à 16 h. 45

9 Janvier : U.G.A. - Paray Vieille Poste
6 Février : U.G.A. - U.S. Champagne
13 Février : U.G.A. - F. Gonesse
5 Mars : U.G.A. - U.S. Charonne
19 Mars : U.G.A. - C.S. Montereau

SALLE VALEYRE (entrée libre)
24, Rue Rochechouart, Paris (9e)
Métro : CADET

Renseignement et inscriptions sur place pour les jeunes gens et jeunes filles à partir de 12 ans.

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Մարսէյլի Մշակութային Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ճաշին՝ Բարեկեն - դանի ուրախ առթիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԱԶԴ

Բազին ամսագրի, Ազդակ Շաբաթօրեակի եւ Յեղափոխական ալպոմի Մարսէյլի և շրջանի բաժանորդները իրենց հաշիւները պէտք է վճարեն:

Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեանի
20, Rue d'Isoard — Marseille 12

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է Նուազի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Ալփորվիլ եւ Քաշան
15 եւ 16 Յունուար, Հ. Յ. Դ.
Նոր Սերունդի Մարսիլիոյ շրջանի
թատերախումբին կողմէ
«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»
Յակոբ Պարոնեանի

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

1972-Ի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի

Ապսպրանքներու համար դիմել իւրաքանչիւր շրջաններու մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն կամ հետեւեալ հասցէին՝

HOVSEPIAN G.

51, Bd. des Grands Pins — Marseille 10 — C. C. P. 25 42 89 Marseille

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել հետեւեալ անձերուն՝

ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Ա. Շտոյեան եւ Մ. Սուքիասեան
ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ՝ Հ. Սարգիսեան եւ Յ. Արզումանեան
ՔԱՂԱՔ՝ Ա. Քէօսէեան - Ծերիկեան դրատուն
ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ՝ Վ. Մուրատեան
ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Խ. Ոսկուեան եւ Ս. Աւտոյեան
ՊՕՄՈՆ՝ Ղ. Տէրտէրեան եւ Ֆ. Մելքոնեան
ՍԷՆ-ԼՈՒ՝ Ս. Գինոսեան
ԼԱ ՓՈՄ - ՎԱԼՊԱՐԷԼ՝ Մ. Նազաչեան եւ Գր. Փիլիկեան
ԿԱՐՏԱՆ՝ Ն. Սարգիսեան եւ Գ. Զալըքեան
ՆԻՄ՝ Ս. Ալեքսանեան եւ Գ. Խոսրովեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 փր· Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար· 115 փր· Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
21 DECEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — 12296
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.296

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԻ ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑՆԵՐԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԷՆ ԱՌԱՋ

Բ·

Մկրտիչ Ա· Քէֆսիզեան կաթողիկոսի Այնթապ-Մարաշի ժառանգաւորացը իրեւ առաջին փորձ շատ մեծ յաջողութիւն արձանագրեց եւ յոյսեր կը ներշնչէր ապագայ նոր նուաճումներու համար։ Դժբախտաբար, ինչպէս պիտի տեսնենք, պայմանները թոյլ չտուին հետեւողական աճել եւ գիշերօթիկը փոխադրուեցաւ ուրիշ տեղ։

Անդրանիկ հունձքէն յիշե՛նք քանի մը անուններ.—

1) Միսաք Գօչունեան (Քասիմ), Կիւրինցի, որ Պոլսոյ մէջ նուիրուեցաւ հրապարակագրութեան։ Նախ դարձաւ խմբագրապետ Յովհաննէս Գայըքճեանի Մանզումէի էֆքիար հայերէն օրաթերթին, յետոյ 1908ի Սահմանադրութենէն վերջ հիմնեց Ժամանակը, որուն 64րդ տարեդարձը տօնուեցաւ անցեալ Նոյեմբեր 3ին։ Քասիմ 1911-1912 տարիներուն յօդուածով կը պատմէր մեզի Այնթապ-Մարաշի իր դպրոցական յիշատակները։ Այխարհաբարի թարգմանած է Նարեկը եւ գրած ժողովրդական վէպեր։

2) Նազարէթ Հիլմի Ներսէսեան, Իզմիրի ծանօթ փաստաբանը։ 3) Յովհաննէս Միհրտ Պօյաճեան, պետական պաշտօնեայ։ 4) Վահան Քիւրքճեան, Այնթապցի, ուսուցիչ, հանրային գործիչ եւ հեղինակ հայոց պատմութեան անգլերէն գրքի մը։ Քանի մը տարի առաջ մեռաւ Ամերիկա։ 5) Արմենակ Նազարէթեան (Ա· Նազար), Այնթապցի, ռամկավար լրագրող։

Այնթապի վարժարանը փակուեցաւ 1875ին հնտախտի պատճառաւ։ Ցաւստ՝ անտող մարդ չէր Քէֆսիզեան կաթողիկոս։ Նոր դպրոց բացաւ Մարաշի մէջ 11 աշակերտներով։ Տեսուչն էր Մկրտիչ Եպս· Վեհապետեան։ Ուսուցիչներն էին՝ ուսուցչապետ Սարգիս Սամուէլեան, հիմնադիր-տնօրէն Կեդրոնական վարժարանի (նահատակուած 1895 Նոյ· 6-18ին իր մեծ որդւոյն 16ամեայ Պարոյրի հետ), Յովհ· Ա· Քահ· Վարժապետեան, Տիգրան Զուլալեան, Թորոս Մահիկեան, Միքայէլ Նազարբեան։ Հինգ տարի (1875-1880) մնաց Մարաշի վարժարանը, որուն շրջանաւարտները օգտակար ծառայութիւններ մատուցին ազգին։

Մարաշէն վերջ գիշերօթիկը բացուեցաւ Զէյթունի Ս· Յակոբ վանքը, ուր երկու տարի միայն մնաց։ 1882ին հրդեհին պատճառով փոխադրուեցաւ Սիս 1882ին։ Մկրտիչ Քէֆսիզեան կաթողիկոս ունեցաւ փոթորկալից կեանք մը։ Պայքարեցաւ Պոլսոյ պատրիարքին եւ Էջմիածնայ Գէորգ Դ· կաթողիկոսին դէմ։ 1880 Հոկտ· 15ին Թեմերէն հրաւիրուած 41 ներկայացուցիչներով Սիսի մէջ կը գումարէ ընդհ· ժողով մը, որ քննելով Կիլիկիոյ կարօտութիւնները, կ'որոշէ օգնութիւն խնդրել Պոլսոյ կեդրոնական վարչութենէն։ Այս առթիւ ժողովը կը քննարկէ վեց յօդուածներէ բաղկացած առաջարկներ։

Անա՛ 5րդ յօդուածը.—

«Աթոռին մէջ 25 հոգիէն գիշերօթիկ վարժարան մը պահելու եւ ուրիշ ծախուց համար կեդրոնը պարտաւոր պիտի ըլլայ կամ պետական գանձէն իբր 150 ոսկւոյ ամսական սահմանել տալ, կամ թէ ինքը տարեկան 1500 ոսկւոյ եկամուտ մը ապահովել որեւէ պատուաւոր կերպով, կամ վիճակները աւելցնելով»։

Կաթողիկոսը Պոլիս երթալով 1880 Նոյ· 30ին կը ներկայանայ Վարչական Խոր-հուրդին, որուն տեղեկագիր կը ներկայացնէ Դեկտ· 17ին։ Մէկուկէս տարի կը մնայ Պոլիս։ Կը պտտորաէ ու կը քարոզէ զանազան եկեղեցիներու մէջ։ Պատրիարքի գլխուն վրայէն կը յաջողի Բ· Դուռնէն պաշտօնական պէրաթ եւ Ա· կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան ստանալ։ Ու նաեւ Պետութենէն ամսական 35 ոսկի թոշակ ապահովելով կը վերադառնայ Կիլիկիա։

Շատ քիչ մնաց Սիսի մայրավանքին մէջ։ Յաճախ այցելեց իր ծննդավայրը՝ Մարաշ, յետոյ Հաճըն, Ատանա, Այն-թապ։ Ժառանգաւորացն ալ իրեն պէս աստանդական եղաւ քաղաքէ քաղաք։ Ու 1890ին վերջնապէս փակուեցաւ։

Շրջանաւարտներէն ութ հոգի սարկաւագ ձեռնադրուեցան, երեքը՝ վարդապետ, որոնք յետագային ստացան եպիսկոպոսական աստիճան։ Ասոնք էին՝ Բալըքցի Հրանդ վարդապետ, որ դարձաւ Եղիշէ Եպիսկ· Կարոյեան (տեղապահ Կիլիկեան աթոռին յԱնթիլիաս), Խորէն Եպս· Դիմաքսեան եւ Ներսէս Եպիսկ· Դանիէլեան (Սահակ վարդապետ), առաջնորդ Եդեսիոյ, որ նահատակուեցաւ 1915ին։

Քէֆսիզեան կաթողիկոս վախճանեցաւ 8 Նոյ· 1894ին։ Պոլսոյ Պատրիարքարանը Կիլիկեան Աթոռին տեղապահ նշանակեց Սսեցի Կիրակոս եպիսկոպոս Բէքմէզճեանը (1822-1904), որ ուսում ստացած էր պատահական վարժապետներու եւ կրօնաւորներու մօտ։

Բէքմէզեան Եպս· 1899ին Սիսի մէջ բացաւ ժառանգաւորաց վարժարանը, Կիլիկեան թեմերէն եկած երկու տասնեակ յառաջադէմ աշակերտներով։ Տեսուչն էր Հրանդ Վրդ· Կարոյեան, օգնականը՝ Մարտիրոս Նէրէտէեան։ 1900ին տնօրէնութեան պաշտօնին կոչուեցաւ Եսայի Փոլատեան, որուն յաջորդեց Մեսրոպ Վրդ· Ամատունի։ Օգնականը՝ Յարութիւն Քէտէրեան, քաջ Թրքագէտ, որ եաքէն դարձաւ Սահակ Բ· կաթողիկոսի Թրքերէնի դիւանադպիրը եւ անոր բացած Դպրանոցին Թրքերէնի ուսուցիչը։ Աշակերտները շատ գէշ պայմաններու մէջ կ'ապրէին։ Ոչ լաւ սնունդ կը ստանային, ոչ մաքուր հագուստ կապուստ ունէին։ Ննջարան չունէին։ Տղաքը բաժնուած էին վարդապետներու խուցերուն մէջ եւ կը ծառայէին անոնց իբրեւ հասարակ սպասաւորներ։

Այս շրջանի աշակերտներէն էին Սսեցիներ Միքայէլ Վրդ· Աջապահեան, նահատակուած 1909ի Կիլիկեան ջարդին, Կարապետ սարկաւագ Ասիլեան (եաքէն Եփրեմ Եպիսկ· Տոհմունի), Սահակ սարկաւագ Աջապահեան (եաքէն Խադ Արք·), Մարաշցի Սիրական Օրջանեան (եաքէն Մեսրոպ քահանայ)։

Սահակ Բ· Խապայեան (Եղէգիցի) կաթողիկոս ընտրուեցաւ 1902 Հոկտ· 12ին եւ օծուեցաւ 1903 Ապրիլ 29ին։ Իր առաջին գործերէն մէկն եղաւ փակել տեղապահ Կիրակոս Եպիսկ· Բէքմէզեանի խեղճուկրակ ժառանգաւորացը, անոր տեղ յարմար ժամանակին լաւագոյնը բանալու ծրագրով։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐ

ՏՈԼԱՐԸ Կ'ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԻ ՖՐԱՆՔԸ՝ ԱՆՓՈՓՈԽ

Նիքսընի համար Ուաշինկթընի մէջ գոյացած համաձայնագիրը կարեւորագոյնը եւ ամէնէն նշանակալիցը կը նկատուի պատմութեան մէջ, դրամական գետնի վրայ։ Այս առթիւ հրատարակուած գեկոյցը կ'ըսէ թէ Ուաշինկթըն հաւաքուած Ելմտական նախարարներն ու դրամատուներու կառավարիչները համաձայնագիր մը կնքած են կարգ մը նոր միջոցներու շուրջ դրամներու առնչութեամբ։

Ծանօթ է որ Ուաշինկթըն հաւաքուած էին աշխարհի տասը ամէնէն հարուստ երկիրները։ Ասոնք են.— Միացեալ Նահանգներ, Քանատա, Ճափոն, Շուէտ, Անգլիա, Դաշնակցային Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա։ Ժամը եկած էր անպայման լուծում մը գտնելու դրամական ծանր տագնապին զոր աշխարհ կ'ապրի վերջին տարիներուն։ Օգոստոս 15ին Նիքսըն, անակնկալօրէն ձեռք կ'առնէր կարգ մը միակողմանի միջոցներ բայց չէր ընդունէր որ տոլարը արժեզրկուի։ Այս անգամ սակայն եւ Փոմփիտու - Նիքսըն տեսակցութեան վաղորդայնին, ամէն ինչ կը փոխուէր եւ մինչ ցարդ Ամերիկացիները չէին ուզեր լսել իսկ արժեզրկումի մը մասին, զոր անպատուաբեր կը նկատէին իրենց համար, այսօր այդ արժեզրկումը ուղղակի յաղթանակի բնոյթ ստացած է նոյն Ամերիկացիներուն համար։

Ուրեմն Ուաշինկթընի մէջ ճշդուած են հետեւեալ նոր սակերը.—

ՏՈԼԱՐ.— Արժեզրկում՝ 7,89 առ հարիւր։ Տոլարը որ ոսկիի մէկ երեսունհինգերորդը կ'արժէր, այլեւս միայն մէկ 38րդը պիտի արժէ այլ խօսքով ոսկիի մէկ օնսը կ'արժէ 38 տոլար։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՌՔ.— Վերարժեւորում՝ 4,61 առ հարիւր։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԻԷՆ.— Վերարժեւորում 7,66 առ հարիւր։

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ, ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ, վերարժեւորում 2,76 առ հարիւր։

ՖՐԱՆՔ եւ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ՝ անփոփոխ։

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ եւ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԼԻՌ, արժեւորում՝ մէկ առ հարիւր։

Տոլարին բաղդատմամբ պատկերը հետեւեալն է.— Ճափոնական իէնը վերարժեւորուած է 16,88 առ հարիւր, զուիցերական եւ տօյչմառք վերարժեւորուած են 13,75 առ հարիւր, պելժիական եւ հոլանտական ֆլորինը 11,56 առ հարիւր վերարժեւորուած են, ֆրանքը եւ անգլիականը 8,57 առ հարիւր, շուէտական եւ իտալական լիռ 7,48 առ հարիւր վերարժեւորուած։

Այս կարգադրութեանց առաջին արդիւնքը այն է որ այլեւս օտար շուկաները պիտի ողողուին ամերիկեան ապրանքներով։ Միւս կողմէ Ամերիկա նաեւ ջնջած է ներածումներու վրայ 10 առ հարիւրի տուրքը զոր դրած էր։ «Հաշուեցոյցը» կը վճարեն անշուշտ այն երկու երկիրները որոնք առաջին դիրքի վրայ կը գտնուէին ճարտարարուեստի մարզին մէջ, այսինքն՝ Գերմանիա եւ Ճափոն։ Այս երկու «զոհերուն» կողքին կայ նաեւ՝ զուիցերական ֆրանքը։

Երկուշաբթի օր սակարաններու եւ դրամական շուկաներու մեծ մասը փակ կը մնային։

×

Յիշենք որ տոլարի այս արժեզրկումը երրորդն է ամերիկեան դրամանիշի պատմութեան մէջ 1792էն ի վեր երբ կը ստեղծուէր տոլարը։ 1934ին տոլարը կ'արժեզրկուէր 40,90 առ հարիւր համեմատութեամբ, այդ թուականէն առաջ արժեզրկում մը արձանագրուած էր 1834ին։

×

Ֆրանսայի համար ի՞նչ են այս կարգադրութեանց հետեւանքները։

Նախ տեսնենք առաւելութիւնները.— Ամերիկեան ապրանքները աւելի աժան պիտի ըլլան Ֆրանսայի մէջ, դէպի Միացեալ Նահանգներ գրօսաշրջիկութիւնը պիտի նպաստաւորուի եւ հաւանաբար լումայափոխութեան հակակշիռը աւելի ճկուն դառնայ։

Անպատեհութիւններու կարգին յիշենք թէ դէպի Ամերիկա արտածումները կը դժուարանան, Ֆրանսայի մէջ ամերիկացի գրօսաշրջիկներու թիւը կը նուազի եւ ճափոնական ապրանքները կը սղեն։

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Նախկին Արեւելեան Փաքիստանի մայրաքաղաքը՝ Տաքքա խանդավառ եւ, միաժամանակ եղերական մթնոլորտի մէջ կը գտնուի օրերէ ի վեր։ Բնակչութիւնը իր անկախութիւնը ստացած ըլլալու ուրախութիւնը ցոյց կուտայ լաւ ընդունելութեան առարկայ դարձնելով հնդիկ զինուորները, որոնք ազատարարներ կը նկատուին։

Միւս կողմէ, սակայն, վայրագ հաշուեյարդար մը ծայր առած է բոլոր անոնց դէմ, որոնք կողմնակից եղած են Իսլամապատի եւ գործակցած անոր հետ։ Հարիւրաւորներ կը խոշտանգուին ժողովուրդին ձեռքով։ Ատելութիւնը բուռն է նաեւ այն պատճառով, որ Փաքիստանցիք իրենց կարգին անլուր վայրագութիւններ գործած էին նախապէս։ Աւջի օր, օրինակ, Տաքքայի մօտերը գտնուած է հասարակաց փոս մը՝ հարիւրէ աւելի դիակներով։ Փաքիստանցիք վերջին վայրկեանին ձերբակալած եւ սպաննած են մայրաքաղաքի համալսարանին ուսանողներէն շատեր, ինչպէս նաեւ փրոֆեսէօրներ, բժիշկներ, եւ ընդհանրապէս մտաւորականներ։

Հնդիկ ուժերը կը փորձեն վերջ տալ մաքրագործումներուն՝ յաճախ խիստ միջոցներ ձեռք առնելով։ Անհրաժեշտ է նաեւ երկիրը օժտել պետական կազմով՝ կեանքը վերստին բնականոն դարձնելու համար։

Արեւմտեան Փաքիստան եւս ներքին ցնցումներու ենթարկուած է։ Նախագահին դէմ ցոյցեր տեղի ունեցած են։ Ժողովուրդը զայն պատասխանատու կը նկատէ Արեւելեան Փաքիստանի կորուստին եւ զինուորական ծանր պարտութեան։

Մառէշալ Եահիա Խան, Փաքիստանի նախագահը, դժուար կացութեան մատնուած է եւ Երկուշաբթի օրուան համար կը սպասուէր իր հրաժարականին, որ շատերու կարծիքով այլեւս անխուսափելի է։

Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով Իսլամապատ ազատ պիտի արձակէ Պենկալա Տաշի առաջնորդը՝ Շէյխ Մուժիպիւր Ռահմանը, որ բանտարկուած է երկար ժամանակէ ի վեր։ Ազատ արձակումը՝ փոխարէն փաքիստանեան բանակի գերիներու վերադարձին։

ՄԷԿ ՔԱՂԱՔ ԵՐԿՈՒ ԼԵԶՈՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գոց շուկայի կողքին ես այնուական խանութ մը տեսայ, այսպիսի խանութ— ներու հազիւ երբեք կարելի է հանդիպիլ: Բաւական շատ հագուած տիկիններ կը մտնէին ու կ'ելլէին: Խանութին վրայ հայերէն տառերով գրուած էր Գալանտէրիա: Ես ալ ներս մտայ, ինչո՞ւ մեղքս պահեմ, թէպէտ կանանց յատուկ խանութ էր. մարդկային հետաքրքրութիւն է. մանաւանդ երեւանեան հետաքրքրութիւն:

— Հոս ի՞նչ կը վաճառէք, հարցուցի չնորհալի օրիորդին:

— Հոս, տես գալանտէրիա:

— Ի՞նչ է գալանտէրիան:

— Էլի, տես, պատասխանեց աղջիկը. գալանտէրիան, գալանտէրիա է, դուն հայերէն չգիտե՞ս:

— Ես հայերէն շատ լաւ գիտեմ, բայց այս գալանտէրիան չեմ հասկնար, սա հայերէն բառ չէ:

— Հապա հայերէն ի՞նչպէս կը կոչեն, հարցուցին երկու չքեղ հագուած տիկիններ, որոնք կը տեսնուէր թէ վերին խաւերուն կը պատկանէին:

— Արդուզարդի կամ զարդարանքի խանութ կը կոչեն, պատասխանեցի ես:

— Ընկերուհի Շողիկ, ըսաւ մէկը միւսին, սա օտար երկրէ եկած կը թուի, տես մեզմէ աւելի լաւ հայերէն կը խօսի:

— Բան մի համարիր, ամէն քաղաք իր լեզուն ունի. օրինակ Լենինականը Երեւանի զարգացած լեզուն չունի, նրանք գաւառացիի կոշտ լեզու ունին:

Հապա ի՞նչ ըսեմ այն հիանալի Գաստրոնոմին (ուտեստեղէն) որ տարիներով աներես փակեր է Երեւանի խանութներու ճակատին, որքան ուտեստեղէնները կը չատնան, որակը կը բարւոքի, այնքան այդ օտար բառը ճանկերով փակած կը մնայ փողոցէ փողոց: Հայ մամիկը ի՞նչ հասկնայ թէ Գաստրոնոմը, լատինական կաստրոնոմին ծնունդն է, թէ անկից Ֆրանսա գաղթեր է, ապա Ռուսները խըլեր տարեր են. չես գիտեր ո՞ր գիտնականն ալ Երեւան տարեր է իբր զարգացած բառ:

Անոր քով կը կարդաս Ատելիէ մօտ, չնորհալի օրիորդներ, սեւ աչքերով հարսեր կարի մեքենաներուն առջեւ կ'աշխատին. ատելիէն Ֆրանսայէն բերած են, մօտն ալ քովը դրեր են, բայց չեմ կարծեր թէ Փարիզի նորոյթն ալ հոն հասած ըլլայ. ինչ լաւ պիտի ըլլար եթէ նորոյթի աշխատանոց գրէին խանութի ճակտին եւ ըսէին Երեւանի մէջ մենք մեր կարուձեւն ունինք:

Փողոցներ կան որ կանանց յատուկ խանութներ ունին, հոն ամէն ինչ կարելի է հետաքրքրութեամբ դիտել. հայ աղջիկն ու տիկինն ալ իրենց նուրբ ճաշակն ունին, իրենք ալ կը սիրեն զարդարուիլ եւ դարնան պէս գեղեցկանալ. աշխարհանցիկ կինն ամէն կողմ նոյնն է, նոյն տենչերն ունի:

Փնտռեցի թէ կարելի՞ էր կանանց յատուկ նորոյթի ցուցաւոր հրատարակութիւններ գտնել, թերեւս հրապարակի վրայ ներքին սպառումի համար ըլլային. այսօր ամէնէն չահաբեր հրատարակութիւններն են, միլիոնաւոր մարդիկ կ'ապրին պարբերականներու եւ նորոյթի աշխատանոցներու երեսէն: Բայց հայ կինը նուիրուած է աշխատանքի, տան գործերու, համեստ է իր արտաքինով եւ իր գեղեցկութիւնը ինքը կը ստեղծէ:

Փառք հայ ազգին, փառք Երեւանին, քաղաքին ամէն մէկ անկիւնը գրախանութներ կան, պոչ բռնելու պէտք չկայ, ուզած գիրքդ կրնաս գտնել, բացի Շիրազի Յուշարձան մայրիկիս հատորիկէն որ բոցի պէս սպառած էր: Ուր ամսօրեայ թերթ, քարտեր, տեսարաններ կը վաճառեն առանձին տեղեր են, առանձին անուն ունին: Աչքերուս չհաւատացի երբ ռուսերէն տառերով կարդացի (քիչ մը կարդալ գիտեմ) Սոյիւզ փեչափ (պետական մամուլ): Գրուածքը չէի հասկնար:

— Պարոն, հարցուցի երիտասարդի մը, ի՞նչ կը նշանակէ այդ ռուսերէն գրուածը:

Ան երեխս նայեցաւ, սովորական բան է Երեւանի մէջ օտարականի մը հանդէպ հետաքրքիր ըլլալ. վերէն վար հագուստս չափեց. հիանալի ոչինչ ունէի սակայն, քաղաքավարի, ըսաւ.

— Պետական մամուլ կը նշանակէ այդ Սոյիւզ փեչաթը. մի զարմանար ընկեր, աւելցուց քիչ մը սիրտ ուռած, Երեւանի մէջ շատ Ռուսեր կան, աշխատաւոր մարդիկ, կիներ, աղջիկներ. եկած են հայ փնտռելու. բազմաթիւ Հայեր կան որ հայերէն կը խօսին ռուսերէն կը կարդան: Լեզուի մաքրութեան ժամանակն ալ կուգայ:

Ան Երեկոյեան Երեւան լրագիրը վերցուց եւ գնաց: Ես ծանրօրէն նայեցայ Սոյիւզ փեչաթին որ հայերէն, հայաստան պարբերականներուն վրայ Իվան Սարասփելին նման կ'իշխէր: Կրնային Մոսկուայի Իզվեստիան, կամ Փրաւդան պատերուն վրայ շրջանակի մէջ առնել, ապակիի տակ առնել կարդացողը կարդար, չկարդացողն անցնէր երթար, բայց այդ Սոյիւզ փեչաթը, ո՛չ, ոչ հայերէնի սիրտը մխուած փուշ էր:

Ես չեմ դրեր, չեմ խօսիր այն հազարաւոր օտար բառերուն վրայ որ կը կարդանք Խորհրդային Հայաստանի մամուլին մէջ, որ կարելի է լսել մեր մայրաքաղաքին մէջ, մեր ամէնէն նուիրական կեդրոնին մէջ բերնէ բերան, մանաւանդ գիտնական կոչուածներուն առօրեայ խօսակցութիւններուն մէջ, կարծես թէ բարձր դասակարգի լեզու ըլլար. եթէ բոլոր կարդացած լաւծ օտար բառերը տակէ տակ չարէի, թերեւս Հայկազեան բառարան մը ձեւանար:

Անցնելով փողոցէ փողոց, խանութէ խանութ սիրտս մաղ մաղ կ'ըլլար. ինչո՞ւ կ'ըսէի ես ինծի, մեր լեզուն օտար բառերով պիտի ցեցոտի: Եթէ հայերէնէ Երեւաներէն բառարան մը ըլլար կը գնէի. թող գիս տղէտի տեղ չդնեն: Ես մինակս 800.000 մարդու ի՞նչպէս հասկցնեմ թէ Ավտոյին հայերէն ինքնաշարժ կ'ըսեն. Այերոփլոտին օդային տորմիղ կ'ըսեն, թէ տրէյլեպուսն անչնորհք բառ է, կարելի է ճաշակաւոր բառ մը չինել, հարիւրաւոր գիտնականներ ունին, կրնային թերեւս պարանաձիգ կոչել:

Փառք քեզ Աստուած, մէկ երկու բառեր կային որ լաւ չինած էին եւ ժողովուրդը վարժուած կը գործածէ, ուր որ տրամուէները վեր ու վար ելլելով, իջնելով չատ կը յոգնին եւ չունչ կ'առնեն Կանգառ կը կոչեն, այդպէս ալ գրուած է. ինքնաշարժ քշողին վարորդ անունը կուտան, սակայն վակոնավարը (չոգեկառք քշող) օտարի հետ ամուսնացեր է:

Ձէ՞ն կրնար սրճարան կոչել, փոխանակ կաֆէին որ ամէն կողմ սեւ սարքի պէս փակած է: Սրճարան բառը հայկական է, չուրջ 200 տարուան հնութիւն ունի, կարծեմ միայն մենք այդ յատուկ բառն ունինք, արդէն Կովկասի մէջ սուրճը Հայերը մտցուցեր են:

Անդին ուրիշ օտարական բառ մը գրեթէ ամէն կողմ մուտք գործած է, փռօ կը կոչուի. հաղուադիւտ է որ լուսանկար բառը փողոցներէն մէկուն վրայ լոյսին գայ: Աս ի՛նչ հիւանդութիւն է, Տէր Աստուած, լեզու մը ունինք որ հարուստ թագուհի է, քաղցրահնչիւն երգչուհի է, միայն կարելի է սիրել, սիրտը բանալ ու խօսիլ սիրոյ մասին, աղօթքի մասին, երկնի եւ երկրի մասին. լքել այդ լեզուն եւ փոթօ, ավտօ, կաֆէ խառնածիններուն տուն առնել պահել:

Երբ Արմենիա հիւրանոցին մօտերն էի, տեսայ անոր փառահեղ մուտքի ձախին, հայերէն ոսկէ տառերով Ճաշարան գրուած, ահա քեզի Հայոց մայրաքաղաք, սակայն ծափահարութիւն մը կ'արժէ, զէթ հայերէն կ'ուտեն, կը խմեն: Բայց ուրախութիւնս կէս մնաց, երբ ուրիշ օր մը Արովեան փողոցէն կ'անցնէի, տեսայ հայերէն տառերով Ռէստորան գրուած, ահա քաղաք մը որ երկու լեզու ունի: Պէտք կա՞ր որ Ռէստորան գրուէր, անօթի մարդը ամէն տեղ ճաշարան կը գտնէ, մանաւանդ երբ Շաշլիքի բոյրն առնէ (այս բառին հայրն ու մայրը ծանօթ չեն ինծ):

Դեռ աւելի սարսափելին կար Ստոլյավար բառ մը կարդացի (սեղանատուն) անպատճառ Մոսկուայէն Երեւան զրկած են այդ սեղաններուն վրայ հայ եւ ռուս եղբայրութեան համար քանեակի բաժակ պարպելու: Այնքան հին եւ պատուական բառ է մեր սեղանը. Ս. Գիրք ու չարական միշտ կը կրկնեն, գինին անոր վրայ կը փրփրի, բանաստեղծները արմունկնին կոթնած կը խմեն ու կ'երգեն. ի՞նչ գործ ունէր մեր քով սա ստոլը, որ ի վերջոյ, կարծեմ գերմաներէն բառ է: Կ'երեւի թէ մեծն Պետրոսէն առաջ Ռուսերը սեղան չունէին, գետին կը նստէին:

Ինծ ըսեր էին Եւրոպայի մէջ թէ Հայաստան իր ինքնաշարժի գործատունն ունի, եւ բանաստեղծական անուն մըն ալ դրած են նորածին գործիքներուն, Երազ կը կոչուին: Իսկապէս լայն ճամբայէ մը կ'անցնէի, կարծեմ նոր լճին մօտերն էր, եկաւ քովէս անցաւ քիչ մը նիհար, սիրունիկ ինքնաշարժ մը աչքրատ օրիորդի կը նմանէր, որ նուրբ եւ նազիկ կը սիրէ քալել. վրան գրուած էր Երազ, կարծեմ ռուսերէն ալ գրուած էր:

— Վերջապէս, ըսի բարեկամի մը, տեսայ Հայաստանի Երազ անունով ինքնաշարժը նուրբ էր. պզուոր ալ անուն դրեր են, տարիներով երազ ունէինք, հիմա իրական դարձաւ:

— Թող երազդ մնայ քաղցր երազ, պատասխանեց, բայց այս Երազը հայերէն բառը չէ, սա չինուած է ռուսերէն երեք բառերով Երեւանսքի աւտոմոբիլնիքի զավոդ (Երեւանեան ինքնաշարժի գործատուն) Եր—ա—զ:

Այսպէս երազով անցայ Երեւանի փողոցները, ոսկեղէն աշուն էր, պայծառ օդ ու քաղցր արեւակ: 1968 Հոկտեմբեր 20ին հանդիսաւոր բացում կատարեցին Էրեբունիի հանդէսներուն, թերեւս 150.000 ժողովուրդ լեցուցած էր դիմակայ լայն փողոցը. մայթերու վրայ հայկական պարեր կային, խորոված կ'ուտէին եւ կը նուագէին:

— Ով որ ունի թող վճարէ, ով որ չունի անուշ ըլլայ, կը կանչէին սեղաններէն: Երեւան խանդավառութեան մէջ էր, 2750 Հայեր ոտքով Թիֆլիսէն Երեւան հասած էին, գրեթէ 350 մղոն ճամբայ կտրելով:

Օտար բառեր, օտար անուններ բռնած են Երեւանի լուսաւոր փողոցները, գեռ քաղաքացիի թուղթ չունին շատ մը արտասահմանեան անուանի հայ գրողներ. սեւ կէտեր են, որոնք չուտով պիտի սրբուին մեր տուներու ճակատներէն. ինչ որ կենսական է Հայուն վառ հաւատքն է ապագային համար եւ այդ հաւատքն՝ ամէն օր ծագող արեւակի նման զարերէն կուգայ:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Վենետիկ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Թէ՛ տեղական պաշտօնեաները և թէ բուն ժողովուրդը իրենց տուած ցուցմունքներով եւ տեղեկութիւններով միամտացնում են այս դէպքում միմիտ Անգլիացիներին.— Ոչ մէկ ատեն Ձղնի Ձորը, Միլիտէրէն, Դարալագեազը, Ալագեազը Թրքական – Թաթարական չեն եղած: Վըկայ էին այդ իրողութեան հայկական գերեզմաննոցները ու սրբավայրերը, տնական կահկարասիները ու ժողովրդի դիմագիծը: Հայերը դարերէ ի վեր տէրն էին այդ գիւղերուն: Թուրքեր, Թաթարներ, անշուշտ, եղած էին, սակայն անոնք քոչուորներ էին, որոնք Ադրբէջանէն կուգան ու աշնան կը դառնան իրենց տեղերը: Բախումներ ալ եղած են, սակայն պատերազմի այս տարիներուն ո՞րտեղ կռիւ չէր պատահած: Այսքանը միայն. աւելին, ինչ որ լսուած էր սուտ էր եւ յերիւրանք»:

Իսկ մօտաւոր անցեալի կռիւների ու դէպքերի հետքերը ծածկելու համար, բնութիւնը օգնութեան հասած էր: Աչ – նան, ձիւնը ժամանակէն առաջ թանձր խաւով ծածկած էր լեռ ու ձոր: Բարեբախտաբար, Թարգմանն էլ վանեցի հայրենակից էր, որը «մեծ վարպետութեամբ կը յաջողէր օգտակար ըլլալ մեզ»:

Այդ մաքրագործումները աղմուկ են հանում ոչ միայն Ադրբէջանում որ բնական ու հասկնալի պէտք է համարել, այլ եւ Երեւանում, հայկական շրջաններում, որ պետական տեսակէտով անընական երեւոյթ էր: Եւ «հայկական շրջաններ» ասելով, ես ի նկատի ունեմ ոչ միայն այն կուսակցութիւնները՝ հայ սոցիալիստ – յեղափոխականները, հայ սոցիալ-դեմոկրատները, որոնք Հ. Յ. Դաշնակցութեան որդեգրած քաղաքականութեան հանդէպ շատ հարցերում ընդդիմադիր վերաբերմունք ունէին, այլ նկատի ունեմ, ինչպէս արդէն մի անգամ ակնարկել եմ, մեր իսկ կուսակցական շարքերը:

Եւ հազիւ թէ չափազանցութիւն լինի, եթէ ասեմ, որ երբ Ռուբէնը պահանջում էր իր խմբապետներից խիստ գաղտնապահութիւն, նա առաւելապէս ի նկատի ունէր մեր կուսակցական շարքերի տրամադրութիւնները, որովհետեւ նրանք էին, որ ի վիճակի էին կուսակցական դծով խանգարելու նրան, եթէ ժամանակին տեղեակ լինէին մաքրագործութեան գաղափարին, ծրագրին: Իմացան այն ժամանակ, երբ խանգարելու տեսակէտով արդէն ուշ էր, սակայն ուշ չէր «յանցաւորներին ի խաչ հանելու» իմաստով: Իսկ «յանցաւորներն» էին Ռուբէնն ու նրա հօղեղաւակ խմբապետները:

Այդ տեսակէտով Արամը՝ մաքրագործման հարցում Ռուբէնի համար միակ արժէք ներկայացնող գաղափարակից անձնաւորութիւնը, մինչեւ վերջն էլ մնաց ստուերի մէջ: Թէ՛ կուսակցական եւ թէ ոչ կուսակցական չարքերից տեղացող մեղադրանքներն ու դատապարտութիւնները Ռուբէնը տանում էր՝ գործը յաջողութեամբ վերջացնողներին յատուկ հեզնական ժպիտով: «Քարկոծեցէք, որքան ուզում էք. ժողովուրդն ինծ հետ է, դուք էլ ինծ հետ կը լինէք եթէ ոչ այսօր, անպայման վաղը», կարծես այդ էր նրա ժպիտի իմաստը:

Այդ «վաղը» մաքրագործման դատապարտողներից ոմանց համար անձնապէս շատ շուտ եկաւ: Փետրուարեան ապըստամբութիւնից յետոյ հազարաւորներ ձգեցին Երեւանը եւ մաքրագործուած շրջաններով անցան Զանգեզուր: Վայոց Ձորի (Դարալագեազ) կենտրոնական գիւղում՝ մաքրագործումը դատապարտողներին Ռուբէնը ընդունեց նոյն ժպիտը դէմքին. «Ինչպէս պիտի փրկուէինք, ազատուէինք, եթէ Ձղնի Ձորը եւ Միլիտէրէն մաքրուած չլինէին»:

Այսօր արդէն կարիք անգամ չկայ ասելու, — որ պատմութիւնը միանգամայն արդարացրեց Ռուբէնի կատարած գործը՝ Հայաստանի ու հայ ժողովրդի չահերի տեսակէտով: Հայաստանը կառավարող հայ բոլշեւիկներից ոմանք անգամ, տեղն եկած դէպքում, երախտագիտական զգացումով են յիշել Ռուբէնի նախաձեռնութեամբ կատարուած մաքրագործումը՝ ափսոսանք, ցաւ ու նաեւ դատապարտութիւն յայտնելով, որ այդ մաքրագործումը կատարեալ չի եղել, այսինքն, որ Հայաստանը խսպառ հայացուած չէ:

Այս տեղեկութիւնները տարիներ առաջ ա ն ձ ն ա կ ա ն նամակում ի ն ձ հաղորդել է Խորհրդային Հայաստանի մշակութային բարձր հաստատութեան մէջ աշխատողներից մէկը ոչ կուսակցական, բայց՝ մեր ժողովուրդի բառով՝ խալիս Հայ, որի անունը այժմ տալ անյարմար է:

×

Ստեղծուած պայմաններում, հարկադրուած, Ռուբէնը մի առ ժամանակ դադրեցնում է Հայաստանը ոչ հարազատ ու թշնամի տարրերից մաքրելու գործը: Նա խորապէս գիտակցում էր, որ քանի այդ գործը աւելի մեծ չափով գլուխ չէ հանուած, այսինքն՝ քանի Հայաստանը մաքրուած չէ դաւադրական տարրերից, անկախ հայրենիքի գաղափարը սոսկ պատրանք է լինելու:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 22)

ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՃԷՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

Քանի մը օր առաջ, դժբախտութիւնը ունեցանք ցուրտ հողին յանձնելու, գաղութիս մէջ սիրուած ու յարգուած ազգայիններէն՝ Ա. Աճէմեանի մարմինը, որուն գառն կորուստը մեզ բոլորս խոր վիշտով կը համակէ:

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, 16 Դեկտեմբեր Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Արարողութեան կը նախագահէր, Սերովբէ Արք. Մանուկեան, որ զգացուած խօսքերով վեր հանեց հանգուցեալին բարեմասնութիւններն ու ազգային գանազան կազմակերպութիւններու մէջ մատուցած ծառայութիւնները:

Սրբազան հայրը յիշեց նաեւ, որ Աճէմեան գերդաստանը հայ ժողովուրդին մտաւորականներ ալ տուած է, ինչպէս ողբ. Գ. Մահարին:

Ազգ.ի վարչութեան գործակից ընկերներու ցաւակցական զգացումներուն թարգմանն ըլլալով, Պր. Սուճեան եւս յարգանքի եւ վերջին հրաժեշտի յուզիչ խօսքերով արտայայտուեցաւ:

Հանգուցեալը, Փարիզի Հայութեան մէջ ժողովրդական դէմք մըն էր, երկար տարիներու ընթացքին հանրային գործերու մէջ բերած իր նուիրումով:

Վասպուրականցիի զաւակ՝ բայց ինք ծնած էր Պոլսոյ մէջ: 1922ի քաղաքական ծանօթ դէպքերու հետեւանքով ստեղծուած խառնաշփոթ կացութենէն խուսափելով Պոլիսը պիտի ձգէր, եւ պահ մը Դամասկոս ապրելէ ետք, շատերու նման իր եղբայրներուն հետ պիտի գար վերջնապէս Փարիզ հաստատուելու:

Ա. Աճէմեան առեւտրական ասպարէզի մէջ փորձառու եւ թրծուած մարդ՝ գործնական գետնի վրայ մեծապէս օգտակար պիտի հանդիսանար հանրային շատ մը կազմակերպութեանց մէջ:

Իր ազնիւ, բարի ու հաճոյակատար բնաւորութեամբ՝ քիչ ժամանակի մէջ բարեկամներու մտերմութիւնն ու համակրանքը շահելով, պիտի չուշանար իր սիրայօժար գործակցութիւնը ընծայելու ազգային գործերուն:

Այսպէս, սկզբնական շրջանին երկար ատեն Հ. Բ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին իբրեւ անդամ՝ օժանդակելով անոր ընթացիկ աշխատանքներուն:

Ինչպէս նաեւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ ներկայացուցչական մարմնին, որու դեռ մինչեւ վերջերս մաս կը կազմէր:

Բայց, գլխաւորաբար Փարիզի Ազգախնամն է, որ պիտի օգտուէր անոր անխոնջ եւ անձնուէր գործակցութենէն:

Արդարեւ, վերջին պատերազմի վաղորդայնին երբ հարկ եղաւ 1946ին Ազգ.ը վերակազմելով անոր շարքերը ուժովցնել, անտարակոյս, ողբացեալին այդ ուղղութեամբ կատարած դերն ու բերած աշխատանքի բաժինը աւելի քան գնահատութեան արժանի է: Ան սրտցաւ եւ բարեսէր ընկերակիցներու հետ գործի լծուելով, երբեք սակարկութեան չդրաւ իր անձնուիրութիւնն ու օգտաշատ ջանքերը:

Յիշատակութեան արժանի է մանաւանդ՝ որ Անտոնիի առաջին ծերանոցը բանալու ծրագիրը, երբ 1947ին ձեւ ու մարմին առաւ, Աճէմեան հոգեւին նուիրուելով՝ մեծապէս նպաստեց հանգանակութեան կարեւոր գործին յաջողութեան:

Այս առթիւ, աւելորդ չըլլար թերեւս, անգամ մըն ալ յիշելու այստեղ, որ Անտոնիի հանգստեան տունը՝ Փարիզի հայ գաղութի սեփականութիւնն է, վերոյիշեալ հանգանակութեամբ գոյացած դրամով գնուած ըլլալուն համար:

Ֆրանսական կառավարութիւնը գնահատելով Ազգ.ի երկարամեայ վաստակը եւ անոր նախագահին գործունէութիւնը (1955) Ա. Աճէմեանի կը պարգեւէր «Ընկերային արժանեաց» ասպետի շքանշանը: Այս առթիւ ալ, Ազգ.ի վարչութիւնը սեղմ շրջանակի մը մէջ կազմակերպած էր հաւաքոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ 1955 Փետրուար 12ին:

Հրաւիրուած էին, Փոնթուազի փոխ նահանգապետը՝ Պր. Մալին եւ ծերակուտական Պր. Լաչէզ: Տոքթ. Վակրամ հաւաքոյթը բանալով, շնորհակալութիւն կը յայտնէր ներկայ օտար հիւրերուն, մասնաւորաբար՝ Պ. Նահանգապետին, որ այն հաւաքոյթին նախագահելու պատիւն էր ըրած: Յետոյ Տոքթ. Վակրամ դառնալով Ա. Աճէմեանի, շնորհաւորական ջերմ խօսքեր կ'ուղղէր իր եւ վարչութեան անդամներու կողմէ, թուելով անոր բազմամեայ ծառայութիւնները, մեր զոյգ հանգստեան տուներու կառուցման առթիւ: Եւ, Նահանգապետը, յանուն Ֆրանսական կառավարութեան, շքանշանը կը յանձնէր Ա. Աճէմեանի:

Այսպէս, հանգուցեալը տասը տարիներու (1946–1955) ընթացքին ամենայն ձեռնհասութեամբ Ազգ.ի վարչութեան նախագահութիւնը վարեց, միշտ պահելով բարեխառն եւ ներդաշնակ մթնոլորտ մը մէջ, եւ կրցաւ օրինակելի գործակցութիւն մը ապահովել, շնորհիւ իր հաշտարար եւ բարեհամբոյր խառնուածքին:

Եւ մինչեւ վերջն ալ հաւատարիմ մնաց Ազգ.ի ազգօգուտ առաջադրութիւններուն: Շատ կը խանդավառուէր, ամէն անգամ որ հանգստեան տուն մը կ'այցելէր, եւ ջերմօրէն կ'ընդունուէր մեր երէց ազգակիցներուն կողմէ, որովհետեւ, անոնք ալ կը սիրէին իրենց «Միսիւ» Արմենակը:

Հանգուցեալին ձգած բացը անշուշտ զգալի պիտի ըլլայ, երբ գիտենք թէ անդարձ մեկնող նուիրեալներուն տեղը բռնող չկայ:

Անոր գառն կորուստը ողբալով, վշտահար սրտով կը խոնարհինք իր թարմ շիրմին առջեւ ու յարգանքով կ'ոգեկոչենք իր բարի ու քաղցր յիշատակը:

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՌԱՎԱՅԱՔ՝ ԱՐՔԱՅԱՍՊԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ֆրանսայի ամէն կողմերը կը շրջէին թագաւորին սպանութեան լուրերը: Պրիւսէլէն Շարլոթ նամակներ կը ղրկէր իր սիրահարին, որպէսզի իր կեանքը չվտանգէ: Հանրի Դ., որ նախազգացումներ ունէր, ուզեց յետաձգել թագադրութեան արարողութիւնը, բայց չզիջանալով թագուհիին փայնասուններուն՝ վերջնական թուական որոշեց Հինգշաբթի, 13 Մայիսը: Իր նախարարին կ'ըսէր.

— Թշնամիներս այս թուականին կը սպասեն իրենց վատ արարքը գործելու համար, եւ ուժ մը կը կապէ ձեռքերս:

Ռավայաք հասաւ Փարիզ եւ բնակարան մը վարձեց Սէն Ժաք թաղին մէջ, Լուվրի մօտերը, եւ ամէն օր կը թափառէր պալատին շուրջ՝ ուսումնասիրելու համար թագաւորին շարժումները: Հանրի Դ., խոյս տալու համար թագուհիին ներկայութենէն, կառքով կ'երթար իր նախարար Սիւլլիին տունը ժամանակ անցընելու համար: Կ'երթար բաց կառքի մը մէջ, մէկ երկու իշխաններով, առանց թիկնապահի: Ռավայաք հասկցաւ, որ գործը շատ դիւրին պիտի ըլլար:

Գիշեր մը սակայն, խղճի խայթ ունեցաւ: Թագաւորը Աստուծոյ ներկայացուցիչն էր երկրի վրայ. ինք անկեղծ հաւատացեալ, ի՞նչպէս պիտի գործէր այս ոճիրը եւ դառնար արքայասպան, այսինքն գեհենապարտներու ամէնէն ահաւորը: Ո՛չ, ինք չէր կրնար իր հոգին ծախել սատանային եւ սպաննել անձ մը, որ բոլոր Ֆրանսացիները կը սիրէին հօր մը պէս:

Յաջորդ առտու Ռավայաք ուսը նետեց իր ծրարը եւ ճամբայ ինկաւ դէպի իր ծննդավայրը: Եւ որպէսզի կրկին չփորձուի, դաշոյնին ծայրը քարի մը զարնելով՝ զայն կոտրեց:

Երբ կրկին հասաւ Էթամբ քաղաքը, չուարած վիճակ մը ունէր: Որքան կը հեռանար Փարիզէն, այնքան շփոթը կը զօրանար իր մէջ: Կը փնտռէր աստուածային նշան մը, որ ուղղութիւն տար իր քայլերուն: Հրապարակին վրայ, եկեղեցիին մօտ, տեսաւ փուշերով պսակուած Յիսուսի պատկեր մը: Աստուածորդւոյն դէմքին վրայ Ռավայաք կարդաց այնքան տխրութիւն, որ հոն տեսաւ յանդիմանութիւն մը իր դասալքութեան համար: Ծրարը վար նետեց ու կրկին բռնեց Փարիզի ճամբան:

Հանրի Դ.ի մահը անխուսափելի էր:

Թագադրութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ որոշուած թուականին, Սէն Տընի մայր եկեղեցիին մէջ: Թագաւորը այլեւս կորսնցուցած էր ապրելու իր իրաւունքը:

Փարիզ հասնելուն պէս, Ռավայաք վերսկսած էր շրջիլ Լուվրի պալատին շուրջ, որոշելու համար իր օրը եւ ժամը:

Հասաւ չարագուշակ Ուրբաթ 14ի առաւօտը: Ամբողջ քաղաքը կ'ապրէր տօնական մթնոլորտ մը: Խանութները փակ էին, ժողովուրդը կը զուարճանար: Լուվրի մէջ սեղաններ պատրաստ էին՝ չքաւորներուն ճաշ հայթայթելու համար: Ռավայաք խառնուեցաւ անոնց ու մտաւ Լուվրի դուռնէն ներս: Հսկայ սեղաններ շարուած էին վարի սրահներուն մէջ եւ առատ կերակուր կը հրամցուէր ժողովուրդին: Ռավայաք չճաշեց, այլ գնաց դիրք բռնելու ելքի սրահներէն մէկուն մէջ, ուրկէ թագաւորը պիտի անցնէր անկասկած, իր նախարարին տունը երթալու համար:

Շատ չսպասեց սակայն: Թագաւորը, հակառակ իր սովորութեան, այս անգամ ցերեկով կը հեռանար պալատին ժխորէն, երթալու համար իր միակ բարեկամ Սիւլլիին տունը: Կառք բարձրացաւ Ռավայաքի աչքերուն առջեւ: Թագաւորին մօտ տեղ առաւ անոր ոխերիմ թշնամին՝ Էփերնոնի դուքսը: Ռավայաք հետեւեցաւ կառքին: Լուվրի հիւսիսային դուռնէն քիչ մը անդին, կար ուտեստեղէնի եւ բանջարեղէնի շուկան: Կառքը ստիպուած էր հոնկէ անցնիլ՝ երթալու համար նախարարին տունը: Եռուզեռը այնքան մեծ էր, որ Ռավայաք ոչ մէկ դժուարութիւն ունէր հետեւելու կառքին, երբեմն նոյնիսկ կը քալէր անոր բարձրութեան:

Սէն Տընի փողոցին սկիզբէն իսկ, կառքը դարձաւ դէպի աջ ու մտաւ Ֆերոնըրի կոչուած փողոցը: Յարդով բեռնաւորուած սայլ մը առած էր փողոցին ամբողջ լայնքը: Թագաւորական կառքը ստիպուեցաւ դանդաղիլ եւ նոյնիսկ կանգ առնել: Ռավայաք ձեռքը տարաւ գօտիին, արագօրէն մօտեցաւ կառքին, բարձրացաւ ոտնակալին վրայ եւ դաշոյնով հարուածեց թագաւորին կուրծքը: Երրորդ հարուածին՝ Հանրի Դ. արդէն մեռած էր:

Էփերնոնի դուքսը յայտարարեց, որ միջամտած էր երկրորդ հարուածին եւ բռնած էր ոճրագործին ձեռքը, բայց ասիկա սուտ մըն էր, որովհետեւ Ռավայաքի երրորդ հարուածը միւս երկուքին չափ զօրաւոր էր: Եւ աւելին, ամբողջ օր մը, Էփերնոն ոճրագործը պահեց իր պալատին մէջ եւ զայն պատրաստեց, որպէսզի իր մեղսակիցներուն անունը չտայ արդարութեան:

Էփերնոն կացութեան տէրը դարձած էր: Առանց ժամանակ կորսնցնելու ժողովի հրաւիրեց Խորհրդարանին անդամները, որպէսզի Մարի տը Մետիսիս թագուհին խնամակալուհի հռչակուի: Խնամակալական խորհուրդին անդամներէն մէկը նշանակուեցաւ Սպանիոյ դեսպանը, եւ ամբողջ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը ենթարկուեցաւ Սպանիոյ քմահաճոյքին, մինչեւ որ յայտնուեցաւ հանճարեղ Ռիշըլիէօն, այսինքն մօտ տասը տարի:

Սպանութենէն 24 ժամ ետք միայն, Ռավայաք յանձնուեցաւ դատաւորներու: Ենթարկուեցաւ ահաւոր չարչարանքներու, հարցաքննուեցաւ, բայց հարցաքննութիւնը գաղտնի մնաց թագուհիին հրահանգով: Եւ անմիջապէս մահուան դատապարտուեցաւ: Արքայասպաններու մահը կ'ըլլար անլուր չարչարանքով, զոր արդէն նկարագրած ենք Քարթուշի առթիւ: Ռավայաքի ճմլուած մարմինը նետուեցաւ համայնական փոսին մէջ եւ անէծք կարդացուեցաւ անոր դիակին վրայ:

Եւ սակայն արդարութեան ձայնը չէր լռած: Քանի մը շաբաթ ետք, Ժաքլին տ'Էսքամոն, որ բանտէն արձակուած էր ընդհանուր ներումի առիթով, հրապարակաւ ամբաստանեց ոճիրին իսկական մղիչները, այսինքն Էփերնոնի դուքսը, Անթրակի մարքիզուհին, Օր. տը Թիյէն:

Դատաւորները ուզեցին դրական փաստեր: Ժաքլին հարցաքննուեցաւ, պատմեց իր գիտցածները առանց վախի: Երբ դատաւորները հասկցան թագուհիին ալ մեղսակցութիւնը, սարսափեցան եւ ուզեցին լռեցնել Ժաքլինը:

Զինք կրկին նետել տուին բանտ իբրեւ զրպարտիչ, բայց որովհետեւ բանտին մէջէն իսկ լսելի կը դառնար իր ձայնը, զայն նետեցին մութ գնտան մը, եւ այս ալ բաւական չնկատելով զայն ողջ – ողջ պատեցին խցիկին մը մէջ, ուր ունեցաւ քստմնելի վախճան մը:

Այս մութ դաւադրութիւնը շատ սուղի նստաւ Ֆրանսայի վրայ. Հանրի Դ.ով ան կը կորսնցնէր իր ամէնէն իմաստուն եւ սիրուած թագաւորներէն մէկը:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (123)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Բայց այո, գոչեց Տիգրան խրովի խօսքը ուրիշի մը ուղղածի նման: Բայց այո... ի հարկէ թէ քուն չեմ... Այիշէն, Սէլիմը, Մուխթարը, ինձ հոս բերող կառքը... Հայրիէն, բաղնիքը, երէկ գիշերուան անմոռանալի երջանկութիւնը որ տակաւին գլխս կը սարսռացնէ... ո՛հ, այո, այո, այս ամէնքը իրական դէմքեր ու առարկաներ են... շրթներս տակաւին անոր գրգռիչ համբոյրներէն չորցած են... հոգիս տակաւին իր գգուանքներէն սթափած չէ... ոչ, ոչ, ուրեմն երազ չէր ասիկա...:

Յանկարծ դիմացը պատին վրայ բան մը նշմարեց, որ մինչեւ այդ վայրկեանին դիտած չէր:

Բազմոցէն ելաւ եւ առանց ակնարկը պատին վրայի այդ առարկայէն հեռացնելու, անոր մօտեցաւ:

Այդ առարկան ադամանդակուռ ոսկեզօծ շրջանակով պատին վրայ կախուած Հայրիէի մէկ կենդանագիրն էր, նման Սուլթանին նկարատետրին մէջ գտնուածին, որ նոյն ինքն վեհապետը նախորդ այցելութեան մը միջոցին անոր նուիրած էր:

— Ազուորիկ, անուշիկ Հայրիէս... գոչեց Տիգրան արտասուաթոր... սուրբ կին, վեհ կին...:

Եւ պատին վրայէն պատկերը վար առնելով շրթներուն տարաւ ու արցունքներով զայն թրջեց...

— Ո՞վ գիտէ, խորհեցաւ տխրութեամբ, թէ զինքը դարձեալ պիտի կարենամ տեսնել: Այս բանը որ իրեն ըսել կուզամ շատ վտանգաւոր է... եւ այդ գաղանը չափազանց շրջահայեաց է, գոնէ իր պատկերը վրաս առնեմ եւ եթէ ես ազատիմ զինքը յիշեմ:

Եւ դողդոջուն ձեռքերով պատկերը հանելով, ադամանդակուռ շրջանակը անկիւն մը նետեց ու շրջազգեստին փէշերը վեր առնելով պատկերը գօտիին մէջը ճիշդ դաշոյնը պահած տեղը պահեց:

Ապա դարձաւ եւ շուրջը դիտեց:

Սուլթանուհիին ննջասենեակը ամէն կողմէ ոսկիով ու թանկարժէք քարերով կը շողշողար:

— Արդեօք ասոնցմէ առնե՞մ, խորհեցաւ Տիգրան: Եթէ Հայրիէ յաջողի այդ գազանը սպաննել, երկուքս ալ Եւրոպա փախչելու համար դրամի պէտք ունինք. իսկ եթէ չյաջողի ես պէտք է անկէ փախչիմ ու ազատիմ, որովհետեւ քիչ յետոյ ոստիկանութիւնը գլխս ալ պիտի փնտռէ:

Կարճ մտածումէ մը յետոյ երիտասարդը որոշեց գոնէ դրամով զինուիլ:

Փութաց ու նախ եւ առաջ սեղանին վրայ գտնուած Սուլթանուհիին ադամանդակուռ քթատուփը առաւ, ապա ծռեցաւ ու քիչ մը առաջ սենեակին անկիւնը նետած թանկագին շրջանակն ալ վերցուց:

Ատկէ ալ առնելէ յետոյ կաղնեփայտէ շինուած փոքրիկ արկղին մօտեցաւ, որուն մէջ Հայրիէ ըսած էր թէ՝ առատ դրամ եւ թանկագին զոհարեղէններ պահած էր:

Բանալին կղպանքին վրան էր:

Տիգրան արկղը բացաւ ու շլացած ետ ընկրկեցաւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Կարապետ Օսմանեան եւ զաւակները՝ Անի եւ Ժան-Ժաք, Տէր եւ Տիկին Թորոս Օսմանեան եւ զաւակը՝ Շուշան, այրի Տիկին Տիրուհի Թաճեան, այրի Տիկին Մելինէ Օսմանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Փօլ Փիօթէ եւ զաւակները (Լոզան), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թաճեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Արշալուհի Դաւիթեան, այրի Տիկին Թագուհի Յարութիւնեան, Պ. Յարութիւն Յարութիւնեան եւ զաւակները (Փլովտիւ), Տէր եւ Տիկին Կարօ Պօտուջեան եւ զաւակները (Նիւ Եորք), Օր. Շաքէ Պօտուջեան (Նիւ Եորք), Օր. Անահիտ Պօտուջեան, Կիւլպէնկեան, Քէշիշեան, Գալֆայեան, Աճէմեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն հօր, մեծհօր, եղբօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Դեկտ. 19ին, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի Դեկտ. 22, ժամը 16,30-ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, Ռիւ Սէն-Ժիւսթ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Օսմանեան ընտանիքներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Գէորգ Պագըրճեան շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Նոր Այնթապի մեքենաներու գնման, Պր. Յովհաննէս Պօստանեանէ 5000 Փր.: 1000 Փր. Պր. Գուրգէն Եագըրճեանէ (Նիս):

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ալֆօրվիլ եւ Քաշան

15 եւ 16 Յունուար, Հ. Յ. Դ.

Նոր Սերունդի Մարսիլիոյ շրջանի

թատերախումբին կողմէ

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»

Յակոբ Պարոնեանի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ի յիշատակ իրենց կնոջ եւ մօր՝ Զուարթ Ճանկէօզեանի մահուան 3րդ տարելիցին, ընկ. Երուանդ Ճանկէօզեան եւ զաւակը՝ Հրայր 50 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

×

Անիէւէն Պ. Ծառուկեան 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցական վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն:

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափէր:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ

ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

կը շնորհաւորէ իր յաճախորդներուն զոյգ տօները եւ կը յիշեցնէ անգամ մը եւս թէ իր մօտ պիտի գտնէք մատչելի գիներով ամէնէն ընտիր եւ ճոխ խոյակական ապրանքները, անուշեղէնները, չոր պտուղներ որոնք պիտի զարդարեն Կաղանդի ձեր սեղանները:

N. NIGOGHOSSIAN

121, Avenue Henri Barbusse — 95 - ARNOUVILLE LES GONESSE

Tél. : 985-04-46

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

•

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.

Traduction de

LUC-ANDRE MARCEL

avec la collaboration de

G. Poladian

•

ԶՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Գին՝ 8 Ֆր.

•

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

•

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝

G. Poladian

53, Av. de St. Julien

13 - Marseille (12e)

FRANCE

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԶԴ

Բացին *ամսագրի*, Ազդակ Շաբաթօրեակի *եւ* Յեղափոխական ալպոմի *Մարսէյլի և շրջանի բաժանորդները իրենց հաշիւները պէտք է վճարեն:*

Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեանի

20, Rue d'Isoard — Marseille 12

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը Դեկտեմբեր 22ին, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հանդիպատեղին:

ՃԱՇ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Համախորհրդակցական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Դեկտ. 24, ժամը 21,30էն սկսեալ

Ռըլէ տիւ Սօլէյ

Շապէօյ (Տռոմ), Վալանսէն 10 քիլոմեթր հեռու:

Նուագախումբ Ժաք Քոժա:

Պարեր մինչեւ առաւօտ:

Արձանագրուիլ Պ. Յ. Կօշկակարեանի մօտ (մսավաճառ) Ռիւ Պուֆիէ:

Restaurant

LES DIAMANTAIRES

60, Rue Lafayette — PARIS (9e)

Տիամանթէն ճաշարանը կը հաղորդէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ Դեկտեմբեր 21էն սկսեալ փակ է

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)

Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Grande Semaine Arménienne

DU 17 AU 29 DECEMBRE

de 11 h. à 21 h., au Centre Commercial Souterrain du plus Grand Parking d'Europe — Shopping Foch-Terminal : angle rue de Presbourg et Av. Foch — Place Charles de Gaulle, anc. Pl. de l'Etoile — Par la périphérique prendre l'Avenue Foch à la Porte Dauphine — Le 23, 24 et 29 NOCTURNE jusqu'à 22 h. — Pour vos cadeaux de fin d'année, grand choix de Livres et Disques pour les enfants de tous âges !

Trois fois plus d'articles que lors de notre première exposition ! Tapis Arm. et notre SELECTION « 3en I » dernier cri de la technique japonaise : chaine stéréo, Electrophone+Radio FM, GO, OM + Magnétophone cassette en I « compact » 2×5 W. 1.980 F. T. C.

CADEAUX A TOUS NOS CLIENTS,
AINSI QUE PARKING GRATUIT ! ! !

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

1972-Ի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի

Ապսպրանքներու համար դիմել իւրաքանչիւր շրջաններու մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն կամ հետեւեալ հասցէին՝

HOVSEPIAN G.

51, Bd. des Grands Pins — Marseille 10 — C. C. P. 25 42 89 Marseille

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել հետեւեալ անձերուն՝

ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Ա. Շատոյեան եւ Մ. Սուքիասեան
ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ՝ Հ. Սարգիսեան եւ Յ. Արզումանեան
ՔԱՂԱՔ՝ Ա. Քէօսէեան – Ծերիկեան դրատուն
ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ՝ Վ. Մուրատեան
ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Խ. Ուլուսեան եւ Ս. Ատոյեան
ՊՕՄՈՆ՝ Ղ. Տէրտէրեան եւ Ֆ. Մելքոնեան
ՍԷՆ-ԼՈՒ՝ Ս. Գինոսեան
ԼԱ ՓՈՄ – ՎԱԼՊԱՐԷԼ՝ Մ. Նազաշեան եւ Գր. Փիլիկեան
ԿԱՐՏԱՆ՝ Ն. Սարգիսեան եւ Գ. Զալըքեան
ՆԻՄ՝ Ս. Ալեքսանեան եւ Գ. Խոսրովեան

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Մարսէյլի Մշակութային Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ճաշին՝ Բարեկեն – դանի ուրախ առթիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախորհրդակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1972ի օրացոյցը: Դիմել մասնաճիւղերու վարչութեան:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն* :

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով :

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք :

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՅԱՅԳԱՏՕՆ (ՌԵՎԷՅՕՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տօնածառը Յունուար 23ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԹԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Ազգապահպանման լաւագոյն միջոցներէն մէկն է կարդալ եւ ծանօթացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը, օտարներուն եւ մեր մատաղ սերունդին: Հասցէ՝

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Նոր լոյս տեսան, Պէյրութաբնակ երգիչներու՝ Արա Կիրակոսեանի երկու սալերը.— 1) Ազգային եւ յեղափոխական երգեր, ՎՈՍ 10008, 2) Ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ՎՈՍ 10006 Ա. Թիւերը:

Ունինք նոյնպէս՝ Հայաստանեան սալեր եւ օփերաներ: «Էրերունի» հրատարակչականի «Լէժանտ Արմէնիէնը», Ա. Հարմանդեանի, Լ. Գաթրճեանի, Լիս Սարեանի, Թաւիտ Գարեգինի, Ա. Կիրակի (Ամերիկա պատրաստուած), Ափրիկեանի, Պարթեւեանի ամբողջական գործերը եւ հայկ. պատարագը:

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով եւ պատրաստ՝ ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ:

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է:

Գրատունը բաց է ամէն օր ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան 7ը:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր

Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 22 DECEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12297

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.297

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔ

Ի ՄԱՅՐԱՎԱՆՍ ՍՍՈՅ

Սահակ Բ. Խապայեան կաթողիկոս, աւազանի անունով Գաբրիէլ, 18 տարեկան էր, երբ 1867ին իր ծննդավայրէն (Խարբերդի Եղեգի գիւղը) Երուսաղէմ երթալով կը մտնէ Ժառանգաւորաց վարժարանը: 1869ին սարկաւագ կը ձեռնադրուի Եսայի պատրիարքէն եւ կը ղրկուի Պոլիս, ուսկից 1871ին Սուրբ Քաղաքը վերադառնալով կը նշանակուի նախ ուսուցիչ, յետոյ տեսուչ ժառանգաւորաց վարժարանի: Կը նուիրուի ուսուցչութեան, կը խմբագրէ «Սիոն»ը եւ կը հրատարակէ դասագրքեր:

Մեր նպատակէն դուրս է տալ իր կենսագրութիւնը: Ըսե՛նք միայն թէ Կիլիկիոյ կաթողիկոս ընտրուելէն ետք, իբրեւ գրասէր ու կրթասէր, ծրագրեց առաջին առթիւ մայրավանքը օժտել դպրեվանքով մը:

Կիլիկեան Աթոռը աղքատ էր: Ի վիճակի չէր հոգալու գիշերօթիկ վարժարանի մը ծախքերը: Անհրաժեշտ էր ապահովել նիւթական միջոցներ, իրագործելու համար իր ծրագիրը:

Ամէնէն առաջ դիմեց էջմիածնի պահապան Խրիմեան Հայրիկին, որուն հետ բարեկամացած էր, երբ անիկա աքսորական կ'ապրէր Երուսաղէմի վանքը: Դիմեց նաեւ ազգային բարերար Պատրիկ Կիւլպէնկեանի: Սակայն ի զուր: Երկուքն ալ բացասական պատասխան տուին:

Սակայն յուսահատող մարդ չէր Սահակ կաթողիկոս, որ շարունակեց իր դիմումները, բախելով ամէն դուռ: Կոնդակներ գրեց՝ թուելով Կիլիկիոյ բազմաթիւ պէտքերը: Պահ մը մտածեց երկրորդական վարժարան մը բանալ Ատանայի մէջ: Ան այդ նամակներ գրեց հայ հարուստներու: Ո՛չ մէկ դրական արդիւնք:

Կիլիկեան Աթոռին Սիս գտնուած կալուածներուն տարեկան եկամուտն էր շուրջ 163 օսմ. ոսկի, ինչ որ շատ անբաւարար էր հոգալու վանքին բոլոր կարիքները:

Այս պայմաններուն մէջ, ինչպէս գրեցինք, Սահակ կաթողիկոս ստիպուեցաւ փակել Բէքմէզճեան Կիրակոս Եպս.ի ժառանգաւորաց վարժարանը, որ դժնդակ պայմաններու տակ կը քաշկռտէր իր գոյութիւնը:

Մայրավանքին գործերը քիչ մը կարգի դնելէ ետք, 1904ին կաթողիկոսը շրջապտոյտ մը կը կատարէ՝ այցելելով իր թեմերէն Հաճըն, Զէյթուն, Մարաշ, Այնթապ եւ Իսկէնտէրուն: Ամէն տեղ կ'արժանանայ արտակարգ պատիւներու: Ցաղթական կամարներ կը կանգնուին: Զինքն ու իր շքախումբը դիմաւորելու համար ժողովուրդն ու տեղ տեղ դպրոցական աշակերտներ մէկ օրուան ճամբայ ընդառաջ կ'երթան:

1904 Սեպտ. 14ին կաթողիկոսը կը հասնի Պոլիս, ուր Հայութիւնը մեծ պատիւներով կ'ընդունի զինքը, Օրմանեան պատրիարքի կարգադրութեամբ: Պոլսէն վերադարձին նման պատիւներ կ'ընծայուին իրեն Իզմիրի, Մերսինի, Տարսոնի, Ատանայի եւ Սիսի մէջ:

Նոյն տարին մայրավանքի վեհարանին աջ կողմը կառուցանել կու տայ բարձրադիր շէնք մը՝ Ժառանգաւորացի համար, վարը — յարկը ննջարանի, վերինը՝ դասարաններու յատկացուած:

1905ի սկիզբը նամակ կը գրէ Կիլիկեան թեմերուն, խնդրելով քաղաքէ մէկ աշակերտ ուղարկել իր բանալիք Դպրեվանքին համար: Յունուարէն սկսեալ աշակերտներ կը հասնին Սիս՝ Ատանայէն, Զէյթունէն, Ալպիսթանէն, Մարաշէն, Այնթապէն, Եոզղատէն, Կիւրինէն, Տարէնտէէն, Հաճընէն, Աշոտէն (Սեբաստիոյ նահանգ) եւ այլ քաղաքներէ:

Տակաւին չէր բացուած ժառանգաւորացը: Վանքին աշակերտները կը զրկուէին Սիսի ազգային վարժարանը, որուն տնօրէնն էր Վանեցի Յովհաննէս Խէրոյեան: Բոլորն ալ կ'ընդունուէին բարձրագոյն դասարանը:

Վերջապէս 1905 Սեպտեմբերին կը բացուի ժառանգաւորացը, առժամեայ տեսչութեամբ Հրանդ Վրդ. Կարոյեանի, որ միաժամանակ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի դասեր կու տայ: Գիտութեանց եւ ընդհ. ազգայ պատմութեան դասերուն համար Այնթապէն հրաւիրուած էր Տիգրան Փոլատեան, Սսեցի Յարութիւն Քէնտէրեան կ'աւանդէր թրքերէն, գեղագրութեան ուսուցիչն էր Գիւտ Վրդ. Մխիթարեան: Հսկիչ՝ Կարապետ սարկաւագ Ասիլեան (ետքէն Եփրեմ Վրդ. Տոհմունի):

1906 Յունուար 1ին Սիս կը հասնէր արմաշական երիտասարդ վարդապետ մը՝ Գարեգին Խաչատուրեան, 25 տարեկան, իբրեւ տեսուչ:

Իր առաջին գործն եղաւ փոխել ժառանգաւորացի անունը եւ զայն կոչել Կիլիկեան Դպրանոց ի Մայրավանս Սսոյ:

Գարեգին վարդապետ խղճամիտ աշխատանքով կարգի դրաւ Դպրանոցը: Բացի նախկին ուսուցիչներէն, պաշտօնի կոչեց նաեւ արմաշական երիտասարդ երաժիշտ մը՝ Օննիկ Մանտալեան, որ հայկական ձայնագրութիւն եւ եկեղեցական երգեցողութիւն կը սորվեցնէր շուրջ երկու տասնեակ աշակերտներուն:

Տեսուչը ինք ստանձնած էր ազգային ու եկեղեցական պատմութեան եւ գրականութեան դասերը: Երկու տարի ձեռնհասօրէն վարեց Դպրանոցը:

Մարաշի առաջնորդ Արսլանպէկեցի Կորիւն վարդապետ Եսայեանի — Արմաշի իր օծակցին — կանխահաս վախճանումով, 1907ի ամառը Գարեգին վարդապետ ընտրուեցաւ առաջնորդական փոխանորդ Մարաշի, ուր բացի առաջնորդութենէ ուսուցչական պաշտօն վարեց կեդրոնական վարժարանին մէջ:

Իրեն յաջորդեց Ներսէս Վրդ. Դանիէլեան (Սսական վարդապետ) իբրեւ տեսուչ Կիլիկեան Դպրանոցին, ուր ուսուցչական պաշտօնի կոչուեցաւ Զէյթունցի Տէօվլէթ Գէորգեան, Պէրպէրեանի շրջանաւարտներէն:

Մէկ տարի միայն պաշտօնավարեց Սսական վարդապետ: 1908–1909 շրջանին դարձեալ Գարեգին Վրդ. Խաչատուրեան ստանձնեց Դպրանոցին տեսչութիւնը: Սակայն տարեշրջանը չլրացած տեղի ունեցան Կիլիկիոյ 1909ի Ապրիլեան համատարած ջարդերը, տակնուվրայ ընելով ամէն բան:

Ընդմիշտ փակուեցաւ Սսոյ Մայրավանքին «Կիլիկեան Դպրանոց»ը:

Անփառունակ վախճան:

Այնուհետեւ հարկ եղաւ սպասել աւելի քան երկու տասնեակ տարիներ, 1930 Հոկտ. 13ին վերաբանալու համար Կիլիկեան Աթոռի Դպրեվանքը Միջերկրականի ափերուն վրայ, Անթիլիասի մէջ, նոյն ինքն Սահակ Բ. Խապայեանի եւ իր աթոռակից Բաբգէն Ա. Կիւլէսէրեանի օրով, Շահէ Եպս. Գասպարեանի տեսչութեամբ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Շամաթաակիրքին, ինչպէս կ'ակնկալուէր, մառեշալ Եահիա Խան հրաժարեցաւ նախագահի իր պաշտօնէն:

Գրած էինք, թէ վերջին օրերուն ցոյցեր տեղի ունեցած են Արեւմտեան Փաքիստանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, երկրին նախագահին դէմ, որուն հրաժարումը պահանջուած էր, իբրեւ պատասխանատու զինուորական պարտութեան եւ Արեւելեան Փաքիստանի կորուստին:

Մառեշալ Եահիա Խանի հրաժարումով վերջ կը գտնէ 13 տարուան զինուորական մենատիրութիւն մը, որ սկսած էր մառեշալ Այուպ Խանի նախագահութեամբ:

Փաքիստանի նոր նախագահն է այժմ Զուլֆիքար Ալի Պութօ, 43 տարեկան: Ցարդ կը վարէր Արտաքին նախարարի պաշտօնը:

Նորընտիր նախագահը իր առաջին ճառին մէջ յայտարարեց, թէ «Արեւելեան Պենկալ երկրին անբաժանելի մասը կը կազմէ»: Այսուհանդերձ ան իրապաշտ մօտեցումով նկատել տուաւ, թէ «մենք պէտք է ընդունինք մեր պարտութիւնը, պէտք է վերսկսինք վերստին հաւատքով»:

Զ. Պութօ խոստացաւ նաեւ վերահաստատել ժողովրդավարութիւնը երկրին մէջ:

Նոր նախագահը, որ իր դաստիարակութիւնը ստացած է Արեւմուտքի մէջ, վերջին տարիներուն Չինաստանի հետ սերտ յարաբերութիւն հաստատելու գիծը որդեգրեց: Ան էր, որ որոշ չափով իր երկիրը հեռացուց Մ. Նահանգներու հետ սերտ դաշնակցութեան ուղեգիծէն՝ զայն աւելի մօտեցնելու համար Չինաստանի:

Տաքքայի մէջ հաշուեյարդարը կը շարունակուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԵԽ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ օգնութեամբ Արեւմտեան Գերմանիա ապաստանեցաւ: Մեկ հալածիչներ փորձեցին կրակելով արգելք հանդիսանալ փախուստին, սակայն չյաջողեցան: Քուպայի գաղտնի ոստիկանութեան պետերէն մէկը, իր կարգին, Մեքսիքի ապաստանեցաւ:

ՅՈՅՆ իշխանութիւնները ազատ արձակեցին 69 քաղաքական բանտարկեալ: Միւս կողմէ զինուորական վիճակը պիտի թեթեւցուի յառաջիկայ տարեսկիզբին:

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ երեք պատանիներ զոհ գացին ռումբի պայթումի մը: Իրլանտայի Հանրապետական բանակը, որ գաղտնի ահաբեկչական կազմակերպութիւն մըն է, պիտի շարունակէ իր պայքարը անգլիական ուժերու դէմ, յայտարարեց բանակին պատասխանատուներէն մէկը: Ասիկա պատասխանն էր Լինչի քննադատութիւններուն՝ իրենց դէմ: Լինչ Հարաւ. Իրլանտայի վարչապետն է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մեռած է Ալեքսանտր Դվարդովսկի, 61 տարեկան: Խորհրդային անուանի բանաստեղծը ազատախոհ անձնաւորութիւն մըն էր: 16 տարի խմբագրապետն է եղած «Նովօ Միր» գրական ամսաթերթին: Պաշտպանողական տարրերու ճնշումին տակ հրաժարեցաւ խմբագրապետի պաշտօնէն, 1970 Փետրուարին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ համաձայնագրէն ետք, տոլարի նկատմամբ նոր սակերն են.—

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՏԱՍՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ»Ը

Աշխարհի տասը ամէնէն հարուստ երկիրներն են, որ կազմած են այս ակումբը: Ասոնք ամէնէն բազմամարդները չեն, քանի որ տասը երկիրներու բնակչութիւնը միասնաբար հազիւ վեց հարիւր միլիոն անձ կը ներկայացնէ: Այլ խօսքով՝ աշխարհի ընդհանուր բնակչութեան մէկ եօթներորդը, այսինքն նուազ քան Չինաստանի ժողովուրդը:

Տասները, այնուամենայնիւ, իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացուցած են աշխարհի հարստութիւններուն 70էն 80 առ հարիւրը: Որո՞նք են այդ հարստութիւնները — դրամի պահեստները, ոսկի, պողպատ, ելեկտրուժ, իսկ արտադրութիւններուն մէջ՝ ինքնաշարժ, ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, հեռաձայն եւայլն, 70–80էն ալ աւելի բարձր ցուցանիշ կը ներկայացնեն:

Այսուհանդերձ այս անունով ճանչցուած «ակումբ»ը փաստօրէն գոյութիւն չունի: Ո՛չ կեդրոնատեղի, ո՛չ նախագահ եւ ընդհանուր քարտուղար կամ հեռաձայնի յատուկ թիւ ունի: Փոխարէնը ան ունի դրամատան հաշիւ՝ զետեղուած դրամատուներու նկուղներու մէջ: Խօսքը, բնականաբար, տասը ամէնէն հարուստ երկիրներու դրամատուներու մասին է, այսինքն՝ Մ. Նահանգներ, Քանատա, Ճափոն, Շուէտ, Անգլիա, Դաշնակցային Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Պելժիա եւ Հոլանտա, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Զուիցերիա, որ անդամ չըլլալով հանդերձ ունի իր անպաշտօն դէտը:

Քաղաքական նկատառումներով Տասնին մէջ կը պակսին Խորհ. Միութիւնն ու Հարաւային Ափրիկէի Հանրապետութիւնը, որոնք ոսկիի արտադրութեան մէջ առաջնագոյն դիրքի վրայ կը գտնուին:

Այս ակումբը, որ նախապէս կը կոչուէր «Փարիզեան Ակումբ», որովհետեւ «փոխատուութեան ընդհանուր համաձայնագիրը» կնքուած էր Փարիզի մէջ, 1961 Դեկտեմբեր 15ին, կը միտէր Միջազգային Դրամական Ֆոնտին տեղը գրաւել: Այս մարմինը, որ 15 տարուան կեանք ունէր եւ 15 միլիառ տոլարի ալ պահեստի գումար, երբ անդամ ունէր աշխարհի գրեթէ բոլոր երկիրները:

Որոշ պայմաններու տակ, տասը երկիրները պարտաւորութիւն կը ստանձնէին օգնել այն երկրին, որուն դրամը դժուարութիւններու կ'ենթարկուէր: Ասիկա պիտի ըլլար վեց միլիար տոլարի դրամատան վարկի միջոցաւ: Ակումբին երկրորդ նպատակն էր ուսումնասիրել միջազգային դրամական դրութեան բարեփոխումի հարցը:

LA VIE DU RAIL

Վերոյիշեալ տիտղոսը կրող պարբերաթերթին վերջին թիւը, որ Ծնունդի բացառիկ թիւ մըն է (Դեկտեմբեր 19) մեծ մասամբ նուիրուած է Պարսկաստանի: Այս առթիւ շահեկան նկարներ եւ տողեր կան հայկ. վանքերու եւ ճարտարապետութեան մասին:

Ֆրանք՝ 5,11, (մէկ տոլարի –համար), տոյչմարք՝ 3,22, զուիցերական 3,84, Լիռ՝ 581, շուէտական՝ 4,812, իէն՝ 308, պելժիական՝ 44,82: Իսկ մէկ անգլիականը կ'արժէ 2,605 տոլար:

ՎԱՆ - ԱՂԹԱՄԱՐ

ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԱՆՃՇԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

«Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 30ի եւ Նոյեմբեր 5ի թիւերուն մէջ (*) Վան – Աղթամար խորագրով եւ Խ. Ն. Գաւառ ստորագրութեամբ հրատարակուած գրութիւնը կը պարունակէ կարգ մը տեղագրական սխալներ՝ զորս պարտք կը սեպեմ ճշդել:

Յօդուածագիրը կը սխալի երբ կը գրէ որ «Առտէրը Վանայ ծովակի ամենամեծ կղզին է»:

Մխիթարեան Ուխտէն Հայր Համազասպ Ոսկեան, որ խիստ մանրազննին ուսումնասիրութիւններ կատարած է Վասպուրականի վանքերու մասին ու հրատարած երեք հատոր «Վան– Վասպուրականի Վանքերը» խորագրով, նուիրելով զանոնք «Հայրենատենչ Վասպուրականցիներուն», իր առաջին հատորին մէջ, տպուած Վիէննա 1940ին՝ կը գրէ. «Բզնունեաց ծովի ամենամեծ կղզին է Լիմ (Անապատ)», (տես էջ առաջին):

Շէրենցն ալ իր «Տեղագրութիւն Վասպուրականի վանօրէից, գլխաւոր եկեղեցեաց եւ ուսումնարանաց» հրատարակութեամբ, տպուած Թիֆլիս 1902ին՝ կը հաստատէ այս՝ գրելով Լիմ Անապատ կամ կղզին՝ Բզնունեաց ծովի կղզեաց մէջ ամենամեծ եւ ընդարձակ կղզին է»: (Տես էջ 76):

Հայր Ոսկեան կուտայ Լիմ կղզիի մեծութեան չափն ալ: Վեց վերստ երկայնք, մէկուկէս վերստ լայնք: (Վերստը քիլոմեթրէն քիչ մը աւելի է. 1067 մեթր: (Տես Լառուս):

«Լիմ մեծ մասովը տափարակ է, կը գրէ Հայր Ոսկեան, բաժնուած վարելահողերու, արօտավայրերու, այգիներու եւ պարտէզներու: Այս վերջիններու մէջ կը մշակուին զանազան բանջարեղէններ»:

Չորս տարի աշակերտած ըլլալով Աղթամար կղզիի Ժառանգաւորաց վարժարանին, յաճախ առիթ ունեցած եմ պտըտելու Առտէր կղզիի վրայ՝ որ կէս ժամ հեռու է Աղթամարէն:

Առտէրը կանանչապատ, գեղեցիկ բայց փոքր շրջագծով կլոր կղզի մըն է, որու շրջանը կարելի է ընել, նաւակով կամ ոտքով կէս ժամէն: Զունի տափարակ, մշակելի տեղեր, ոչ ալ բարձր արաւաժներ: Որով, անըրաղդատելի կերպով փոքր է Լիմ կղզիէն, որ, ինչպէս տեսանք, ունի մօտ վեցուկէս քիլոմեթր երկարութիւն եւ աւելի քան մէկուկէս քիլոմեթր լայնք: Առտէրը Աղթամարէն ալ փոքր է, որով մեծութեան կողմէ, կղզիներու մէջ, կը բռնէ երրորդ, եթէ ոչ վերջին տեղը:

«Առտէր ունէր եկեղեցի, միաբանութիւն, վարժարան եւ ձեռագիրներով ու մագաղաթներով հարուստ գրադարան՝, կը գրէ յօդուածագիրը:

Բազմավաստակ հայր Համազասպ Ոսկեան, որ Վասպուրականի երկու հարիւր ութսունեւհինգ վանքերու պատմութիւնը գրելու համար տքնաջան ու անխոնջ աշխատանքով պրպտած է Թովմա Արծրունու «Պատմութիւն Տանն Արծրունեաց»ը, բազմահմուտ հայր Ն. Ակինեանի «Յիշատակարաններու հաւաքածոն», Լինչի «Հայաստանը», Ինճիճեանի «Տեղագրութիւն Վասպուրականի վանօրէից, գլխաւոր եկեղեցեաց եւ ուսումնարաց» հրատարակութիւնը, Շէրենցի «Սրբավայրերը», հանրածանօթ ազգագրագէտ Եր- ուանդ Լալայեանցի «Վասպուրականը» ու «Ցուցակ Հայ. ձեռագրաց Վասպուրականին», բանասէր Սրուանձտեանի հատորները, Հ. Սարգիսեանի, Էփրիկեանի, Խաչիկ Լեւոնեանի, Միրախորեանի եւ շատ ուրիշ բանասէրներու ու բանահաւաքներու գրութիւնները այս վանքերու մասին, ու նաեւ, անօրինակ համբերատարութեամբ, հաւաքած է Հանդէս Ամսօրեայի, Բազմավէպի, Ազգագրական Հանդէսի, Արծուի Վասպուրականի, Արձագանքի, Արեւելքի, Բիւզանդիոնի, Ասպարէզի, Թիֆլիսի Աշխատանքի, Արարատ ամսագրի, Հայրենիքի եւ դեռ ուրիշ թերթերու մէջ տարիներու ընթացքին ցիրուցան հրատարակուած յօդուածները այս վանքերու մասին, եւ որ իր հրատարակած երեք հոյակապ հատորներու մէջ (Ա. հատորը 1940ին, Բ.ը 1942ին, Գ.ը 1947ին) մանրամասնօրէն յիշատակած է թուականներով, թէ ո՞ր վանքերու մէջ ի՞նչ ձեռագիրներ գրուած ու պահուած են (Աւետարան, Սաղմոսարան, Ճաշոց, Շարակնոց, Մաշթոց, Ժամագիրք, Յայսմաւուրք, Գանձարան, Ճառընտիր, Գաւազանագիրք եւայլն), յիշատակելով, անոնց գրչագիրներն ու զարդանկարողները, ու նաեւ այն վանքերը որոնք ունեցած են վարժարան, ու տալով ամէն մէկ վանքի միաբանութեան գործունէութիւնը՝ չունի յիշատակութիւն Առտէրի մէջ վարժարան եղած ըլլալուն, ոչ ալ հոն մէկ հատիկ ձեռագիր գրուած ու պահուած ըլլալու մասին:

Կը գրէ միայն հետեւեալը. «Հոն կը կանգնուին մենաստան ու եկեղեցի, բայց յայտնի չէ թէ ո՞վ է անոնց հիմնադիրը, եւ թէ նմանապէս ինչ գործունէութիւն կ'ունենան տեղւոյն միաբանները: Միայն այսքանը ծանօթ է, որ ժամանակի ընթացքին կը քանդուի ու կը քայքայուի. (հատոր Ա., էջ 134):

Արդ, յօդուածագիրը ո՞ւր կարդացած է թէ «Առտէր ունէր վարժարան և մագաղաթներով ու ձեռագիրներով հարուստ գրադարան»: Լիմ կղզին է որ ունեցած 300 ձեռագիր եւ 3000 տպագիր գրքեր: Ձեռագրերու մէկ մասի ցուցակագրութիւնը կատարած է Լալայեանց: (Տես Արարատ՝ 1898 թուական, էջ 400 եւ 1915 թուական, էջ 863, Թիֆլիս):

Յօդուածագիրը կը շարունակէ. «Առտէրը ներկայիս անմարդաբնակ է»: Չի գրեր ո՛ր թուականէն ի վեր, ինչ որ ընթերցողին կարծել կուտայ որ, ան, միւս կղզիներու պէս, անմարդաբնակ եղաւ Վասպուրականի 1915ի աղետաբեր գաղթին: Պէտք չէ սխալ հասկնալ: Առտէրը մեր օրերէն շա՜տ տարիներ առաջ անմարդաբնակ դարձած է: Թուականը կուտայ հայր Ոսկեան: «Վանքը Յակոբ վարդապետի հոգատարութեամբ կը վերանորոգուի (1766ին) նորանոր յաւելումներով եւ միաբանական կեանքի փթթումով: Սակայն, դժբախտաբար, կարճ ժամանակի համար: Վանքի 1772ին Յակոբ վարդապետ Պատականցի կը նահատակուի եւ իր հաւաքած հօտը կը ցրուի»: (Հատոր Ա., էջ 134): Ուրեմն՝ այդ թուականէն, այսինքն երկու դարէ ի վեր, Առտէրը անմարդաբնակ է:

ՂԱԶԱՐ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) «ՅԱՌԱՋ» — Այդ երկու յօդուածները արտատպած էինք «Հայրենիք» օրաթերթէն, ուր Խ. Ն. Գաւառ ամիսներէ ի վեր երկար յօդուածաշարք մը կը հրատարակէ Արեւմտեան Հայաստանի զանազան շրջաններու մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ՝ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՐԱԽԱՅ

—o—

Հայաստանի բնակչութիւնը 1959–1970ի ժամանակաշրջանին բազմացած է բաւականաչափ բարձր աստիճանով: Սակայն ընթացիկ վիճակագրութեան տուեալներէն կը պարզուի, որ բնակչութեան բնական աճը՝ ծնունդներու հաշուով, ակնյայտնի կերպով նուազում ցոյց կուտայ: Այսպէս, 1960ին իւրաքանչիւր հազար մարդու հաշուով ծնած է 40 երախայ, 1965ին՝ 29, իսկ 1969ին՝ ընդամէնը 23: Կը հետեւի, ուրեմն, թէ այս ձեւով նուազում մը կ'արձանագրուի բնակչութեան քանակի աճի չափանիշին մէջ:

Այս երեւոյթին պատճառը գտնելու համար խիստ կարեւոր է քննել հարցը երիտասարդներու եւ նորապսակներու հետ: Արդարեւ կարեւոր է գիտնալ երիտասարդութեան վերաբերումը ամուսնութեան խնդրին, ինչպէս նաեւ ընտանիքներու զաւակներու թիւին նկատմամբ:

«Գարուն» ամսագրի խմբագրութիւնը այս ուղղութեամբ հարցաքննութեան մը նախաձեռնարկ եղած էր 1969ի Մարտին, որուն պատասխանած են ցարդ 810 հոգի: Պարզ է, որ տրուած պատասխաններու հիման վրայ կարելի չէ ընդհանրացումներ կատարել, այսուհանդերձ սոնք գաղափար կուտան ընդհանրապէս տիրող տրամադրութեան մասին:

Ամսաթերթի հարցումներուն պատասխանած են 810 անձ: Պատասխանողներէն 608ը քաղաքացի եւ 202ը՝ գիւղացի է: Ըստ սեռի կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը՝ 458 կին եւ 352 այր: Անոնց երեքէն երկուքը՝ 20–34 տարեկան: Մասնակցողներէն 479ը, այսինքն կէսէն աւելին ստացած են միջնակարգ մասնագիտական եւ բարձրագոյն ուսում, ինչ որ ուրախառիթ երեւոյթ է, 294ը՝ թերի միջնակարգ եւ միջնակարգ եւ միայն 37ը՝ եօթնամեայ եւ տարրական:

Քննութիւնը կատարողներէն՝ Լեւոն Դաւթեան նկատել կուտայ նաեւ, թէ պատասխանողներուն մէջ կան դասատուներ, ճարտարապետներ, գիւղատնտեսներ, բանուոր, ուսանող եւ տանտիկին: 810 անձերէն 601ը ամուսնացած են եւ բոլորը միասին ունին 1348 զաւակ, այլ խօսքով՝ երկու երախայ իւրաքանչիւր ընտանիքի համար:

Ամուսնացած կիներու հաւաքական կարծիքին համաձայն, ընտանիք կազմելու լաւագոյն տարիքը 23 է, մինչդեռ անոնք ամուսնացած են միջին հաշուով 22ին: Այրերու կարծիքը կը տարբերի: Անոնց համար ամուսնութեան լաւագոյն տարիքը 25 է, թէեւ միջին հաշուով ամուսնացած են 24 տարեկանին: Յատկանշական է, որ երիտասարդ տարիքի կիներու եւ այրերու կարծիքով պէտք է ամուսնանալ ուշ, իսկ տարիքը առած անձերու կարծիքով՝ աւելի կանուխ: Աւելցնենք նաեւ, որ ուսման մակարդակի բարձրացումով՝ կը մեծնայ նոյնպէս լաւագոյն նկատուող ամուսնութեան տարիքը:

Յիսուն տարի առաջ ամուսնութիւնները ընդհանրապէս տեղի կ'ունենային կանուխ: Ընտանիքներու մեծ մասը կը կազմուէր 15–16 տարիք ունեցող պատանի – պարմանուհիներով: Գոյութիւն ունեցող վիճակագրական տեղեկութիւններու համաձայն, դարասկիզբին ամուսնացած կիներու միջին տարիքը 17 եղած է: Աղջիկներուն մէկ կարեւոր մասը (14 տոկոս) ամուսնացած է 10–14 տարեկանին: Ներկայիս հազիւ քանի մը դէպքեր կ'արձանագրուին կանուխ տարիքի ամուսնութիւններու, որոնք, բնականաբար, քաջալերելի երեւոյթ չեն: Արդարեւ, դեռ չկազմաւորուած մարմիններու ֆիզիքական ու մտաւոր զարգացման վրայ: Մասնագէտներու կարծիքով ներկայ պայմաններու մէջ ամուսնութեան լաւագոյն տարիքն է աղջիկներուն համար՝ 22–23, իսկ տղոց համար՝ 24–25:

Ամուսնութեան յետաձգման չարժառիթները նոյնը չեն երկու սեռերուն համար: Աղջիկներուն տեսակէտով ամուսնութիւն կնքելու կարեւորագոյն պայմանը կեանքի ընկեր գտնելն է: Տղոց կարծիքով՝ աւելի երկրորդական նշանակութիւն ունի, թէեւ անոնք կարեւորութիւն կուտան իրենց կողակցին ընտրութեան խնդրին: Կը նկատուի նաեւ, որ ապագայ ընտանիքի անհրաժեշտ նիւթական պայմաններու ապահովումը կարեւոր

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

—o—

Ռուբէնի մաքրագործման քաղաքականութիւնը հասկնալու համար, պէտք է աչքի առջեւ ունենալ, այն արտաքին ու ներքին պայմանները, որոնցում ապրում էր հայ ժողովուրդը: Երբ Ռուբէնը, լոկ հասարակական – ազգային գործիչ լինելով օգտագործում էր պատմութեան բերումով ստեղծուած նպաստաւոր պայմանները եւ մաքրագործումներ կատարում Հայաստանում, այսինքն՝ հայ ժողովրդի պապենական երկրում (այն ժամանակ Հայաստանի Հանրապետութիւնը դեռ չկար), այդ անում էր ոչ թէ այն պատճառով, որ նա մի չարագործ էր այլ ինչպէս տեսանք, պարզապէս վերականգնում էր արդարութիւնը՝ գլուխ դնելու տեղ ստեղծելով սովամահութեան, ցրտահարութեան ու բնութեան այլ արհաւիրքներին մատնուած բազմահազար հայ գաղթականների համար, որոնք բնականոն կեանքից դուրս էին նետուած Թուրքի դաժան, արիւնարբու ու չնական քաղաքականութեան հետեւանքով: Իսկ երբ յետագայում, Հայաստանի Հանրապետութեան օրօք, Ռուբէնը դարձաւ Բիւրո-Կառավարութեան մէջ տիրական դէմք իբր զինուոր. և Ներքին նախարար, նահարկադրուած էր շարունակելու կիսատ ձգած մաքրագործումը՝ երկրի ներքին ու արտաքին պայմանների ճնշման տակ, — պայմաններ, որոնք Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման օրից երկիրը «սոսր էնտրիգների եւ գործողութեանց թատր էին դարձուցած»:

Ազրբէջանի հարեւանութիւնը մի կատարեալ դժբախտութիւն էր Հայաստանի համար: Այդ երկիրը իր «ազգային եւ քաղաքական ձգտումներին հասնելու նըպատակով» իր պահանջներով մահացու սպառնալիք էր Հայաստանի Հանրապետութեան գոյութեան համար: Նա պահանջում էր, որ Հայերը ձեռք քաշեն Ղարաբաղից, որ Զիւանշիր – Շուշ, Ջիբրայէլ, Գանձակի լեռնամասը եւ Զանգեզուր գաւառները «փաստօրէն եւ իրաւականօրէն ճանչցուէին իբր Ազրբէջանի մաս»: Ազրբէջանը ձգտում էր իրեն միացնել նաեւ Նախիջեւան եւ Շարուր գաւառները, իսկ Երեւանի եւ Էջմիածնի գաւառներից՝ Սաղարսկի, Վեդի Բասարի, Զանգի Բասարի շրջանները եւ գրեթէ ամբողջ Սուրմալուն մինչեւ Կարսի Նահանգը: Նա պահանջ ունէր նաեւ Կարսի Նահանգից, եթէ միայն այնտեղ Տաճիկները չհաստատուէին: Պահանջում էր նոյնպէս Բասար Գեչարի շրջանը:

Այդպիսի ծրագիր ունէր Ազրբէջանը Հայաստանի նկատմամբ:

«Այդ հսկայական ծրագիրները», — նկատում է Ռուբէնը, ոչ դատարկ ցնորք էր, եւ ոչ ալ զառանցանք. դա մատչելի եւ բնական մի ծրագիր էր համարւում Թուրք Թաթարների համար, որը կեանքի մէջ կը գործադրուէր 1919ից, եւ կը գործադրուի Կովկասում»:

Հնարաւո՞ր էր, որ հայ ժողովուրդը եւ նրա ազգային – քաղաքական ձգտումների արտայայտիչ կուսակցութիւնը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հաշտուէր նման վի – ճակի հետ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան 9րդ Ընդհանուր Ժողովը 1919 թ. հրահանգել էր կուսակցութեանը՝ Հայաստանին համարել ոչ միայն Երեւանի եւ Ղարսի նահանգները, այլ եւ տէր կանգնել Ղարաբաղին ու Զանգեզուրին, որով Հայաստանն ունենալու էր 67 հազար քառակուսի վերստ (մի քառ. վերստը հաւասար է1,14 քառ. քիլոմեթրի)՝ 1.200.000 Հայութեամբ: Այդպիսով, անհնարին էր հաշտեցնել հայ եւ թաթար (Ազրբէջանցի) ժողովուրդների ձգտումները, որով՝ այդ ժողովուրդները կանգնած էին դէմ առ դէմ իբր թշնամիներ ու իրենց ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնները վարում էին, հիմք ունենալով միմեանց հանդէպ «անհաշտ սկզբունքներ»:

Ռուբէնը կարծում էր, որ Հայաստանի համար Ազրբէջանի այդ կործանարար ծրագիրը բխում էր այդ երկրի քաղաքական եւ ազգային պահանջներից: Հայկական գաւառներում կային աւելի քան 700 հազար Իսլամներ, որոնց 80 առ հարիւրը ցեղով Թաթարներ էին, ե՛ւ արիւնակից, ե՛ւ կրօնակից Ազրբէջանցիներին:

Բնական է, որ սրանք ձգտէին միացնել իրենց՝ Հայաստանի իրենց ազգակիցներին նրանց բնակուած հողամասերով: Այդպիսով « վերագարթնող Ազրբէջանը » մօտեցած կը լինէր մի հեռաւոր նպատակի էլ, այն է՝ միացնել Պարսից Ազրբէջանին, ուր 2–3 միլիոն ցեղակիցներ ու կրօնակիցներ կան: Սակայն, այդ նպատակին տանող «ճանապարհի վրայ կանգնած էր Հայաստանը իր Ղարաբաղ, Զանգեզուր, Նախիջեւան, Շարուր եւ այլ գաւառներով, ուստի անհրաժեշտ էր այդ գաւառները նախ միացնել»:

Կային նաեւ տնտեսական պատճառներ: Ազրբէջանի համար կենսական նշանակութիւն ունէր եայլաների, արօտատեղիների հարցը, որը լուծուած կը լինէր, եթէ նա խլացնէր Հայաստանի լեռնագաւառները–

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 23)

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՁԿՆԿԻԹԻ ՄՌԱՅԼ ԱՊԱԳԱՆ

Ձկնկիթի (քաւեար) ապագան յուսատու պատկեր չի պարզեր: Արդարեւ, ձկնկիթը ներկայիս ոչ միայն նուազած է անցեալի բաղդատմամբ, այլեւ տարիներու ընթացքին ան պարզապէս պիտի անյայտանայ հրապարակէն: Այն քիչը, որ պիտի մնայ՝ չափէն աւելի սուղ պիտի ըլլայ:

Ձկնկիթը զոհ դարձած է բնութեան խախտումներուն եւ մարդոց յիմարութեան, գրեթէ հաւասար չափով: Բնութիւնը նուազեցուցած է Կասպից ծովի խորութիւնն ու մակերեսը: Ծովը ներկայիս 8 ոտք ցած է եւ 40.000 քառ. քիլոմեթր նուազ մակերես ունի, եթէ այսօրուան խորութիւնն ու տարածութիւնը բաղդատութեան դընենք 30 տարուան առաջուան ներկայացուցած վիճակին հետ: Ծովին տարեկան նուազումը երեք մատնաչափ է, որու հետեւանքով կը չքանան թառափներու ձկընկիթի զետեղման վայրերը:

Մարդիկ ելեկտրականութեամբ եւ ճարտարարուեստով վնասած են Կասպից ծովին: Ճարտարարուեստին «մնացուկները» ապականած են ծովն ու այն գետերը, որոնք հոն կը հոսին: Ձկնկիթի զետեղման վայրերը կեղտոտած են:

Վոլկա գետը, Կասպից ծովուն մեծագոյն աղբիւրը, մեծ քանակութեամբ ձկնկիթ կ'արտադրէր դեռ մինչեւ երէկ: Այժմ ոչ մէկ արտադրութիւն: Գետափը իր ամբողջ երկայնքին վրայ ճարտարարուեստականացած է ու կը շահագործուի ելեկտրուժի արտադրութեան համար: Համաձայն խորհրդային մասնագէտի մը, Վոլկան ամէն տարի 17,5 միլիոն քառ. մեթր «մնացուկ» կը յանձնէ Կասպից ծովին:

Ձկնկիթի արտադրութիւնը բնութեան հրաշքներէն է: Արդարեւ 7էն 15 տարի պէտք է, որպէսզի ձու ունենալու վիճակին հասնի թառափ ձուկը: Այս ձուկը, որ կրնայ մինչեւ 14 ոտք երկարութիւն ունենալ, ընդհանրապէս կ'ապրի Կասպից ծովին մէջ, որ, իր կարգին, բնութեան հրաշքներէն է, քանի որ անոր հարաւային մասը աղի է, իսկ հիւսիսային ծայրամասերը գրեթէ զերծ են աղէ: Ջուրին ջերմաստիճանը խիստ փոփոխական է: Հոսանք չկայ հոն:

Թառափը բնական մղումով ամէն տարի դէպի իր ծննդավայրը կ'ուղղուի, ուր կը զետեղէ իր հաւկիթները, եւ ապա կը վերադառնայ ծով: Սակայն դժբախտութիւնը այժմ այն է, որ թառափը այլեւս ի վիճակի չէ հետեւելու իր բնական մըղումներուն, քանի որ մարդիկ փակած են իր ճամբաները:

Կառուցուած ամբարտակները, ինչպէս նաեւ ծովու ջուրին քանի մը ոտք իջնելը արգելակներ են ձուկին համար, որ դիւրազգած է նոյնիսկ ջուրի ջերմութեան փոփոխութեան նկատմամբ:

Արժէքաւոր ձկնկիթը փրկելու համար արուեստական բուծումի միջոցներ կը գործադրուին: Օրինակ ձկնաբուծարաններ հաստատուած են, որոնցմէ երեքին մէջ տարեկան 12–13 միլիոն թառափ կը մեծնայ: Արդ այս թիւին հազիւ հինգ կամ վեց տոկոսն է, որ պիտի ապրի մինչեւ հաւկիթ արտադրելու իր տարիքը, մնաց որ ասոր մէկ մասն ալ զոհ պիտի երթայ Կասպից ծովի ապականումին: Արուեստական կերպով բուծուած թառափները ծով կը թափին այն քանի մը մաքուր գետաբերաններուն մօտ, ուր դեռ ջուրը մաքուր է: Բայց որովհետեւ ասոնք ձկնաբուծարաններու մէջ հասակ առած են՝ կորսնցուցած են իրենց բնածին յատկութիւնը վերադառնալու իրենց ծննդավայրը՝ ձկնկիթ արտադրելու համար: Որով դեռ չի գիտցուիր, թէ ի՛նչ պիտի ընեն այս ձուկերը հաւկիթ ածելու ժամանակ: Աւելցնենք, որ էգ թառափը ծանծաղ ջուրերու մէջ կը զետեղէ իր ձկնկիթները, որոնք պէտք է հասուքին 48 ժամուան ընթացքին, այլապէս թուխսի վիճակի մէջ կը մնեն:

Ներկայիս ձկնորսները թառափը կ'որսան ուռկաններով, երբ այս վերջինը դէպի գետ կ'ուղղուի իր հաւկիթները զետեղելու համար: Բռնուած ձուկերուն կը սրսկուին հորմոններ, որոնք կը փութացնեն հաւկիթներու արձակումը: Այս գործողութիւնը կ'ըլլայ արագ, որպէսզի բըռնուած ձուկը չմեռած արձակէ իր ձկընկիթները: Խորհ. Միութեան արտադրած ձկնկիթը գրեթէ այս ճամբով կ'ապահովուի:

Գիտական այս եղանակը թէեւ առաւելագոյն չափի կը հասցնէ ձկնկիթի արտադրութիւնը, բայց միւս կողմէ չի կըրնար դարմանել վնասը, որ, ինչպէս ըսուեցաւ, յառաջ կուգայ ջուրին ապականումէն, ծովի մակերեսին փոքրացումէն:

Համաձայն խորհրդային աղբիւրներուն ձկնաբուծարաններու մէջ մեծցած թառափները բնականէն աւելի փոքր են եւ նուազ ձկնկիթ կ'արտադրեն: 1930ին ձկնկիթի արտադրութիւնը Կասպից ծովի գետաբերաններուն մէջ 2000 թոնէ աւելի էր: Այժմու արտադրութեան քանակը կը պահուի գաղտնի, թէեւ պաշտօնական շրջանակները կ'ընդունին, թէ ան՝ այդ քանակին մէկ երրորդէն նուազ է:

Ներկայիս բազմացած է Կասպից ծովի թառափը, որովհետեւ 1965էն ի վեր արգիլուած է զայն որսալ ծովուն մէջ: Եթէ այս ձուկը յաջողի ձկնկիթի զետեղման բնական վայրեր գտնել՝ ասոր արտադրութիւնը կրնայ 1930ի քանակէն շատ ըլլալ: Այսուհանդերձ բոլորն ալ կ'ընդունին, թէ ձկնկիթի ապագան մռայլ է ցորչափ ծովուն ջուրը կ'ապականի եւ կը նուազի:

Կասպից ծովը փրկելու համար միտքեր կը յղացուին: Յանդուգն ծրագիր մը կ'առաջադրէ Սիպերիոյ եւ Հիւս. Ռուսիոյ կարգ մը գետերուն ընթացքը ուղղել դէպի Վոլկա եւ այս ճամբով աւելցնել ծովին ջուրը:

Յամենայն դէպս ձկնկիթի սիրահարները այժմ պէտք է հաշտուին չոր իրականութեան հետ՝ ձկնկիթի արտադրութիւնը նուազած է եւ անոր արժէքն ալ անհամեմատ բարձրացած: Այսպէս Հոկտեմբեր 1էն յիսուն առ հարիւր աւելցաւ ձկնկիթին գինը, որ այժմ օտար տարադրամով 40 տոլար կ'արժէ մէկ փաունտը: Աւելցնենք, որ տեղացիները, այսինքն՝ խորհրդային ժողովուրդը հնարաւորութիւն չունի ձկնկիթ ձեռք ձգելու. ծախու է միայն տարադրամ վճարող օտարներու համար:

Թ. Ա. Թ.

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ուսանողներու Օգնութեան Մարմինը, իր հիմնադրութեան հինգերորդ տարեդարձին առթիւ գեղեցիկ մտածումն էր ունեցած սեղմ ընդունելութեան մը շըրջագիծին մէջ պատկերացնելու իր հընգամեայ գործունէութիւնը:

Այս մտածումով Հինգշաբթի Դեկտեմբեր 16ին, երեկոյեան ժամերուն Միութեան անդամներ, բարեկամներ եւ զանազան հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ հաւաքուած էին Ռիվար ընկերութեան շքեղ սրահը՝ տրամադրուած սիրայօժար կերպով:

Յանուն Ուսանողներու Օգնութեան Մարմնի, նախագահուհին՝ Տիկին Շաքէ Պետրոսեան այս հանդիպումին նպատակը պարզեց՝ մէկ կողմէ անդրադառնալ Միութեան գործունէութեան եւ, միւս կողմէ, հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել բոլոր անոնց, որոնք սիրով օժանդակած են իրենց բարենպաստ աշխատանքներուն՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս:

Ուսանողներու Օգնութեան Մարմինը կը հաւատայ, նկատել տուաւ Տիկին Պետրոսեան, թէ նպաստ մը բերած եւ օգտակար հանդիսացած է հայ ուսանողներու, ինչպէս նաեւ Անարատ Յղութեան Քոյրերու Առնուվիլի վարժարանին՝ օժանդակելով անոնց նիւթապէս: Այսպէս՝ 25էն 30 հայ ուսանողներ իրենց ուսումը շարունակելու կարելիութիւնն են ստացած շնորհիւ Ուսանողներու Օգնութեան Մարմնի բերած նպաստին, իսկ հինգ մանուկներ ալ Միութեան ծախքով կըրթութիւն կը ստանան Առնուվիլի հայկական վարժարանին մէջ:

Այս աշխատանքներուն առընթեր՝ կազմակերպուած են թատերական եւ դասախօսական երեկոյթներ, մղում տրուած է պարախումբի մը կազմութեան գործին՝ Տիկին Էվա Արզումեանի ղեկավարութեամբ եւայլն:

Տիկին Էլիզ Այվազեան, իր կարգին, շեշտեց, թէ Միութիւնը կրթական-մշակութային աշխատանքի է լծուած տարիներէ ի վեր թատերական երեկոյթներու, նուագահանդէսներու եւ վիճաբանական ասուլիսներու կազմակերպութեամբ, ինչպէս նաեւ իր ընծայած օժանդակութեամբ՝ ուսումնատենչ այլ աննեցուկ ուսանողներու: Առնուվիլի Հայ Քոյրերու վարժարանն ալ հովանաւորութեան առարկայ դարձած է անոր կողմէ:

Նուիրական առաքելութեան մըն է, որ լծուած է Միութիւնը: Արդարեւ, օժանդակել հայ ուսանողներու կը նշանակէ սատարել ապագայ հայ մշակներու պատրաստման գործին: Ասոնք յետագային օգտակար կը հանդիսանան իրենց գաղութներու ազգային կեանքին:

« Հիմնադրամ, կտակ չունի Միութիւնը. անոր ուժը խարսխած է անսահման հաւատքի վրայ ու այդ ճամբով ան կ'ուզէ շարունակել իր գործը՝ զայն աւելի ընդարձակելով: Ֆրանսահայութիւնը գիտէ քաջալերել ազգօգուտ ձեռնարկներն ու աշխատանքները»:

Երեկոյթին գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Տիկին Է. Արզումեան եւ Օր. Սոնա Վարդանեան ճկուն մեկնաբանութեամբ ներկայացուցին քանի մը ժողովրդական պարեր:

Մտերմիկ խօսակցութիւններով եւ հիւրասիրութեամբ վերջ գտաւ երեկոյթը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

դեր կը կատարէ երիտասարդներու կեանքին մէջ:

Հայաստանի մէջ անցեալին իւրաքանչիւր կին ամուսնական կեանքի ընթացքին կը ծնէր 7–8 եւ աւելի երախայ: Ծընած երախաներուն միայն երկու երրորդը կ'ապրէր մինչեւ հինգ տարեկան:

Հարցաքննութեան ժամանակ պարզուած է, որ կիները ընդհանրապէս միջին հաշուով կ'ուզեն, 3, 7 զաւակ ունենալ, իսկ այրերը՝ 4, իսկ այժմ անոնք ունին, միջա միջին հաշուով, 2,2: Ապագայի նախատեսութիւնը աւելցնելու զաւակներու թիւը՝ 0,9 է:

Պատասխանները ցոյց տուած են, թէ ընտանիքներուն ցանկութիւնն է ունենալ միջին հաշուով 4 երախայ: Այսուհանդերձ, որոշ պատճառներով՝ առողջութիւն, նիւթական դժուարութիւններ, տընային աշխատանք, դաստիարակութեան դժուարութիւններ, եւայլն, ընտանիքներուն այդ փափաքը ընդհանրապէս չի իրագործուիր:

Ուրախալի է հաստատել, թէ ներկայացուած պատճառներուն մէջ ընտանեկան խռովութիւնները աննշան դեր կը կատարեն: Արդէն պաշտօնական վիճակագրութիւնները կը հաստատեն, թէ Խորհ. Միութեան մէջ ամէնէն քիչ տոկոս արձանագրող երկիրը, ամուսնալուծումներու մէջ, Հայաստանն է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (124)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅՇԷ ՀԱՆԸՄ

Արկղին մէջէն տասնեակներով թանկարժէք մատանիներ, ադամանդակուռ մանեակներ, ոսկէ ասեղներ, մարգարիտներ, ոսկի շղթաներ, վարսասեղներ շլացուցիչ փայլ մը կ'արձակէին:

Այդ ամէնքը խառնափնթոր կերպով հոդնեցուած էին եւ իրենց տիրուհիին հարէմի բանտին հանդէպ ունեցած արհամարհանքը ու անոր հոգւոյն՝ ազատ կեանքին հանդէպ ունեցած սէրը կը վըկայէին:

Տիգրան Սուլթանուհիին բնաւորութեանը վրայ խօսող այդ անկենդան առարկաներուն պերճախօս վկայութենէն յուզուած թաշկինակը հանեց, ամէնքը մէկ անոր մէջ ժողվեց եւ ամբողջ մէկ փոքրիկ ծրար մը ընելով ծոցը դրաւ եւ ոտքի ելլելու պատրաստուեցաւ երբ ակնարկը արկղին խորը գամուած, Սուլթանական խորհրդանշանը կրող ոսկեկան հոտաւէտ կարմիր կաշիէ դրամապանակի մը հանդիպեցաւ:

Ծռեցաւ, դրամապանակը առաւ ու բացաւ...

Օսմանեան դրամատան թղթադրամներէն տրցակ մը ոտքերուն առջեւ ինկաւ:

Հայրիկ, Սուլթանուհին իր բարձր թոշակները ոսկեդրամով կը ստանար, սակայն զանոնք Զաւի միջոցաւ թղթադրամի կը վերածէր:

— Զարմանալի է, խորհեցաւ Տիգրան, գետնէն թղթադրամները հաւաքելով: Կ'երեւի թէ Հայրիկ նախազգացում ունէր որ երկար ժամանակ պիտի չմնար հոս:

Հաւաքուած թղթադրամները դարձեալ դրամապանակին մէջ դրաւ եւ ամբողջը մէկ համրելով տեսաւ որ մօտաւորապէս երեք հազար թրքական ոսկիի գումար մը կը ներկայացնէին, ապա դրամապանակը գոցեց եւ ծոցը դրաւ:

— Թերեւս ատենօք, ըսաւ, եթէ խեղճ Հայրիկս չյաջողի, ես կաշառատուութեամբ յաջողիմ փախուստ ապահովել: Թուրքերէն եկան եւ դարձեալ Թուրքերուն պիտի երթան:

Եւ այսպէս, Տիգրան սիրուհիին կատարեալ մահափորձին ամէն հաւանական ելքին հանդէպ պատրաստուելով փութաց ու ականջը խորհրդաւոր նրբանցքին գաղտնի դրան տարաւ, որ դէպի Սուլթանին յարկաբաժինները կ'երկարէր:

Բան մը չէր լսուեր:

— Թերեւս տակաւին ժամանակ չկայ, մտածեց:

Յանկարծ կանգ առաւ եւ աչքերը խոշոր բացաւ:

Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ խորհրդաւոր դրան ետեւէն խուլ աղմուկ մը եկաւ:

— Զարմանալի է, ըսաւ, կարծես թէ կարասի մը ինկաւ:

Ծնրադրեց եւ ականջը դրան մօտեցուց:

Բայց այլեւս բան չէր լսուեր:

— Այսուհանդերձ, այս լսածս որոշ աղմուկ մըն էր, աւելցուց ան:

Արտորանօք ոտքի ելաւ եւ ննջասենեակին դոց դրան մօտեցաւ:

Պահ մը հոդ ալ ականջ դրաւ, ապա փութաց եւ գաղտնի դրան կոճակը կոխեց, դուռը իսկոյն բացուեցաւ եւ Տիգրան շունչը բռնելով գլուխը մութ նըրբանցքէն ներս խօթեց:

Նրբանցքին մէջ կատարեալ լռութիւն մը կը տիրէր:

— Սխալած ըլլալու եմ, ըսաւ Տիգրան:

Եւ գլուխը քաշելով պատրաստուեցաւ վերստին դուռը գոցել... բայց յանկարծ, իրեն այնպէս թուեցաւ թէ՝ այդ մութ ու խոնաւ նրբանցքին մէջ տկար թափանցող պաղ հոսանքը, հեռաւոր, խառնակ ձայներու արձագանգ մը բերաւ ականջին:

Երիտասարդը մտատանջուեցաւ...

Նրբանցքին մէջ քանի մը քայլ եւս ըրաւ:

Ձայները վայրկեանէ վայրկեան կը սաստկանային:

Տիգրան այս անգամ սարսռաց:

Այսպիսի յառաջացեալ ժամու մը մէջ այդ աղմուկը անկասկած վեհապետին յարկաբաժիններէն կուգար եւ անարգել ուղղակի ատոնց հետ հաղորդակցող գաղտնի նրբանցքին կը փոխանցուէր:

Սկսաւ այլեւս կասկածը իրեն համար իրականութիւն դառնալ թէ՝ Հայրիկ իր նպատակը իրականացնելու թափին մէջ շտապելով յաջողած չէր մահափորձը գըլուխ հանել:

Յայնժամ ուրեմն գետին ինկող կարասիի այն անորոշ աղմուկը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ պարպուած հեռաւոր հրազէնի մը աղմուկը:

— Աստուած իմ, խորհեցաւ Տիգրան, ուրեմն Հայրիկս սպաննեցին:

Սակայն տակաւին մտածումը աւարտած չէր, երբ իրմէ քիչ անդին, նախագաւիթին կողմը, ուր Զաւի հրաման ստացած էր անքուն Սուլթանուհիին վերադարձին սպասել, ողբագին ճիչ մը եւ բազմաթիւ քայլերու աղմուկ մը լսեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Կարապետ Օսմանեան եւ զաւակները՝ Անի եւ Ժան–Ժաք, Տէր եւ Տիկին Թորոս Օսմանեան եւ զաւակը՝ Շուշան, այրի Տիկին Տիրուհի Թաճեան, այրի Տիկին Մելինէ Օսմանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Փօլ Փիօթէ եւ զաւակները (Լօզան), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թաճեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Արշալուհի Դաւիթեան, այրի Տիկին Թագուհի Յարութիւնեան, Պ. Յարութիւն Յարութիւնեան եւ զաւակները (Փլովտիւ), Տէր եւ Տիկին Կարօ Պօտուջեան եւ զաւակները (Նիւ Եորք), Օր. Շաքէ Պօտուջեան (Նիւ Եորք), Օր. Անահիտ Պօտուջեան, Կիւլպէնկեան, Քէչիչեան, Գալֆայեան, Աճէմեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն հօր, մեծհօր, եղբօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Դեկտ. 19ին, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի Դեկտ. 22, ժամը 16,30–ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, Ռիւ Սէն–Ժիւսթ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, կը խնդրուի փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել կազմակերպութեանց:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլ – Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէն կ'ողբայ իր ընկերոջ՝ Կարպիս Օսմանճեանի մահը եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալին այրիին եւ զաւակներուն:

×

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Թորոս Օսմանճեանի, ընկերուհի Անի Օսմանճեանի եւ Օսմանճեան ընտանիքին՝ ընկ. Կարպիս Օսմանճեանի յանկարծական մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Յասմիկ Տէր–Աւետիսեանի ցաւալի մահուան առթիւ, այրի Տիկին Մարիամ Ակոնայեան 30 Փր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը Դեկտեմբեր 22ին, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հանդիպատեղին:

ԽՐԱԽՃԱՆՔԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ՝ Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, Կիրակի՝ Դեկտ. 26ին, ժամը 7էն մինչեւ ուշ գիշեր, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ «Նուպար Կիւլպէնկեան» չքեղ սրահին մէջ:

Հայկական ճաշեր, երգ ու պար,

Հայկական ընտանեկան մթնոլորտ

Սիրով կը հրաւիրուի Լոնտոնի հայ երէց եւ երիտասարդ սերունդը, ստեղծելու եւ վայելելու համար հայկական ջերմիկ մթնոլորտ մը:

Մուտքը ազատ է

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Ուրբաթ՝ Ծրագալոյց, ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին:

ՇԱԲԱԹ՝ Ծնունդ, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ԿԻՐԱԿԻ 9 Յունուար հանդիսաւորութիւն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան զոյգ վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն:

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափէր:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՃԱՇ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Համախորհրդային Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Դեկտ. 24, ժամը 21,30էն սկսեալ

Ռըլէ տիւ Սօլէյ

Շապէօյ (Տռոմ), Վալանսէն 10 քիլոմեթր հեռու:

Նուագախումբ Ժաք Քոժա:

Պարեր մինչեւ առաւօտ:

Արձանագրուիլ Պ. Յ. Կօչկակարեանի մօտ (մսավաճառ) Ռիւ Պուֆիէ:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ

ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը շնորհաւորէ իր յաճախորդներուն զոյգ տօները եւ կը յիշեցնէ անգամ մը եւս թէ իր մօտ պիտի գտնէք մատչելի գիներով ամէնէն ընտիր եւ ճոխ հայկական աղանդերները, անուշեղէնները, չոր պտուղներ որոնք պիտի զարդարեն Կաղանդի ձեր սեղանները:

N. NIGOGHOSSIAN
121, Avenue Henri Barbusse — 95 - ARNOUVILLE LES GONESSE
Tél. : 985-04-46

Restaurant
LES DIAMANTAIRES
60, Rue Lafayette — PARIS (9e)

Տիամանթէռ ճաշարանը կը հաղորդէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ Դեկտեմբեր 21էն սկսեալ փակ է

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՅԱՅԳԱՏՕՆ (ՌԵՎԵՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան:

×

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԱԶԴ

Բագին ամսագրի, Ազդակ Շաբաթօրեակի եւ Յեղափոխական ալպոմի Մարսէյլի եւ շրջանի բաժանորդները իրենց հաշիւները պէտք է վճարեն:

Պ. Վաղարշակ Տէր–Վարդանեանի
20, Rue d'Isoard — Marseille 12

Disques VOGUE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՊՆԱԿՆԵՐՈՒ ԱՄԷՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՄՈՅՇՆԵՐԸ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն, կը յանձնարարուի վերջին նորութիւնը

1. Եռանուագ
(Trio) — pour flûte, clarinette, piano No 790

2. Եռանուագ
(Trio) — pour deux flûtes et harpe No 790

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ.—

Կոմիտասեան պատարագ (451) — Եկմալեան պատարագ (442)
Գանձարան հոգեւոր երաժշտութեան (20169 եւ 20175)
Ծննդեան, Զատկական եւ զանազան տօներու յատուկ

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ.—

Գեղջկական չարք — Կովկասեան Համանուագ (եւն.) (20176)
Au Fil des songes (10 morceaux)
Orchestre des Concerts Colonne

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ (խմբերգ եւ նուագախումբ)

Հայ եւ Կովկասեան երգեր (No 526) — Arménie (527)
Reflets d'Arménie (20157) — Arménie (199)
Promenade en Arménie (20167) — Arménie Légendaire (20181)
Le Caucase (No 182) — Soirée Arménienne (No 20172)

(Իւրաքանչիւրը 12 կամ 15 կտոր) — Գին 30 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի
14, Rue Petit, Paris — Tél. 208-99-22

Առաքում նաեւ contre remboursement

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար․ 90 ֆր․ Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար․ 115 ֆր․ Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 23 DECEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12298 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.298

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՇՏ ՊԱՏՆԷՇԻ ՎՐԱՅ

(Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 41րդ Շրջանային ժողովին առթիւ)

—o—

Դեկտեմբեր 18–20 տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէութեան 41րդ Շրջանային Ժողովը, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Նախորդը տեղի ունեցած էր 1970 Յունուար 10–12:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս պատգամաւորներ եկած էին գաւառի հայաշատ բոլոր քաղաքներէն, ինչպէս նաեւ Անգլիայէն, Գերմանիայէն ու Իտալիայէն:

Երեք օրուան ընթացքին Շրջանային Ժողովը քննեց Օրակարգի քսան խնդիրները, քուէարկեց համապատասխան բանաձեւեր, գծեց նոր շրջանի աշխատանքներու ծրագիրը եւ ընտրեց նոր գործադիր մարմին, — Կեդրոնական Կոմիտէ:

Անցնող շրջանին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն մասնաւոր աշխատանք տարած է Հայկական Դատը արծարծելու առնչութեամբ: Փարիզի մէջ, Հայկական Դատի հասանքներու մասնակցութեամբ, տօնած է Սեւրի դաշնագրի յիսնամեակը: Սեւրի Թանգարանի ուխտագնացութեան եւ արարողութեան ներկայ եղած է Մերակոյտի նախագահը, իսկ Փարիզի մեծ հանդէսը հովանաւորած են ֆրանսացի ականաւոր դէմքեր, ակադեմականներ, գիտնականներ, գրագէտներ ու մտաւորականներ: Հանդէսին ներկայ եղած են մեծ թիւով Ֆրանսացիներ:

Նոյնպէս պատշաճ հանդիսաւորութեամբ ոգեկոչուած է Սեւրի յիսնամեակը Լիոնի եւ Մարսիլիոյ մէջ:

«Հայ Դատի Օր»ը Փարիզի աւանդական ձեռնարկներու շարքին անցած է քանի մը տարիէ ի վեր:

Հայ Դատի Յանձնախումբը գործի լծուած է Հայոց քաղաքական պահանջներն ու արդար իրաւունքները ծանօթացնելու համար օտարներուն՝ բանաւոր ու գրաւոր քարոզչութեամբ:

Արեւմտահայութեան պէս կէս դարէ ի վեր տարագիր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան գլխաւոր առանցքն է դարձուցած ազգապահպանման հետ միաժամանակ Հայ Դատի պաշտպանութիւնը, իբրեւ հարազատ արտայայտութիւնը հայ ժողովուրդի անկորնչելի իրաւունքներուն:

Սփիւռքի անսահման տարածութեանց վրայ ցիրուցան Հայութեան ազգային դիմագիծը անվթար պահելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կարելին կը փորձէ: Մամուլ, դպրոց, երիտասարդութիւն, պատանեկան ու մարզական կազմակերպութիւններ իր հոգածութեան գլխաւոր առարկան կը կազմեն: Իր հովանաւորութեան տակ անոնք ամէն օր նորանոր նուաճումներ կ՚արձանագրեն:

Իր նախաձեռնութեամբ է, որ 1945ին Ֆրանսայի մէջ կեանքի կոչուեցաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը, երիտասարդական այս ինքնուրոյն կազմակերպութիւնը, որուն շարքերուն մէջ քառորդ դարէ ի վեր հայկականութեամբ թրծուեցան հազարաւոր հայ տղաք ու աղջիկներ:

Նոր Սերունդը կանոնաւորաբար լոյս կ՚ընծայէ իր պաշտօնաթերթը՝ Հայաստանը, երբեմն հրատարակելով խնամուած բացառիկ թիւեր, ինչպէս այս տարուան Ապրիլի թիւը: Տարեկան բանակումն ու շրջաններական դասախօսական «սեմինէր»ները մաս կը կազմեն իր գործունէութեան:

Բացի երիտասարդական այս կազմակերպութենէն, Դաշնակցութեան հովանաւորութիւնն ու հոգածութիւնը կը վայելէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, որ 43 տարիէ ի վեր կը գործէ մեր գաղութին մէջ, նախախնամական դեր կատարելով: Ամէն տարի ամառուան եղանակին հարիւրաւոր երկսեռ փոքրիկներ կ՚ապրին հայաշունչ մթնոլորտի մէջ, հոգեպէս հաղորդակից կը դառնան Հայութեան հետ, կը թոթովեն հայերէն ու կ՚երգեն ազգային երգեր: Պէլֆոնթէնի իր կաղ– ղուրման կայանը ամէն օր կ՚օժտուի հանգըստաւէտութեան լաւագոյն պայմաններով:

Հայ Մշակոյթի Տուները նոյնպէս ըստեղծագործութիւնն են Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Փարիզի Տունը այս տարի իրագործեց իր չորրորդ յարկի նորոգութիւնն ու սարքաւորումը: Շուտով նոր դրասենեակներ պիտի դրուին մեր գանազան կազմակերպութեանց տրամադրութեան տակ:

Վարակիչ դարձած է Փարիզի օրինակը:

Հայ Մշակոյթի Տուներ բացուած են Մարսիլիոյ եւ Ալֆորվիլի մէջ: Իսի – լէ– Մուլինոն եւս գնած է շէնք մը: Կը յուսանք, որ շուտով մեր փարիզեան այդ հայաշատ գաղութին տրամադրութեան տակ պիտի դրուի Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, շնորհիւ հանգանակուած լումաներուն:

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 41րդ Շրջանային Ժողովը գոհունակութեամբ լսեց զեկուցումները եւ իր գնահատանքի խօսքն ըսաւ բոլորին՝ շուրջ երկու տարուան ընթացքին տարուած օգտակար աշխատանքին եւ ձեռք բերուած արդիւնքներուն մասին:

Պատնէշի վրայ է միշտ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայ ժողովուրդի կողքին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ - ՀԻԹ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

—o—

Անգլեւամերիկեան խօսակցութիւնները վերջ գտան Պերմիւտի մէջ:

Նախագահ Նիքսըն եւ վարչապետ Հիթ միացեալ զեկոյցով մը անհրաժեշտ կը գտնեն շարունակել «սերտ խորհրդակցութիւնները», ամէն ատիճանի վրայ, աշխարհը յուզող հարցերու շուրջ: Անհրաժեշտ կը նկատեն նաեւ վերաքննութեան ենթարկել «միջազգային առեւտրական յարաբերութիւնները», որպէսզի արգելքներ գոյութիւն չունենան գլխաւոր երկիրներու կապին միջեւ:

Անգլիոյ վարչապետը նկատել տուաւ Նիքսընի, թէ Անգլիա այլեւս սերտ գործակցութիւն պիտի հաստատէ Եւրոպայի հետ: Ասիկա կը նշանակէ, թէ որոշ փոփոխութիւն պիտի կրէ Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի միջեւ տասնամեակներէ ի վեր հաստատուած «բացառիկ յարաբերութիւններ»ու քաղաքականութիւնը, քանի որ տնտեսական ու առեւտրական, ինչպէս նաեւ քաղաքական գիծով Անգլիա պիտի հետեւի Հասարակաց Շուկայի երկիրներու ուղեգիծին:

Հիթ եւ Նիքսըն տարակարծիք գտնուեցան հնդիկ – փաքիստանեան հարցին մէջ: Լոնտոն կը մերժէ ընդունիլ Ուաշինկթընի տեսակէտը, թէ Հնդկաստան պատրաստուած էր յարձակիլ Քաշմիրի վրայ, Պենկալի մէջ տարած իր յաղթանակէն ետք, եւ որ սակայն ամերիկեան միջամտութեան վրայ հրաժարած է իր մտադրութենէն:

ԱՂԷՏ ՄԸ ԱՆԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

—o—

Երեքշաբթի օր ժամը 13,20ին յանկարծակի պայթիւն մը, բնակելի հսկայ շէնքի մը կայքի խողովակներուն, շատ կարճ ժամանակի մէջ աղէտի բնոյթ պիտի ըստանար:

55 Յարկաբաժինները կամ օդը ելած են կամ նուազագոյն պարապային ծանրօրէն վնասուած: Եօթը մեռեալ եւ 85 շատ ծանր վիրաւոր (այրած) կայ:

Շէնքը (թուռ) 12 յարկ ունի եւ վարձակալները այսօր, Ծնունդի նախօրեակին, ամէն ինչ կորսնցուցած են եւ անոնք որ ողջ–առողջ են, ապաստան գտած են դրացիներու կամ պատսպարեալներու կեդրոններու մէջ: Քննութիւն բացուած է այս աղէտին շուրջ, ուր ամբաստանուած են Լաքի կայը եւ Ընկերութեան հին կազմածները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ միշտ չէր կրցած ընտրել իր նախագահը: Ծանօթ է որ ընտրութիւնները սկսան Դեկտեմբեր 9ին եւ ոչ մէկ թեկնածու մեծամասնութիւն գտաւ: Առջի օր Քրիստոնեայ – Դեմոկրատները որոշեցին ետ քաշել իրենց թեկնածուն՝ Ամինթոռէ Ֆանֆանի եւ տեղը դրին՝ Ճիովաննի Լէոնէ:

ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ պիտի արտաքսուին «Սեւ Երրայեցիները» եւ ասիկա կ՚ըլլայ թեթեւցնելու համար երկրին խիղճը, կը գրէ Ճերուսալըմ Փոսթի խմբագրապետը: Պէտք է ընդունիլ սակայն, ըստ տեղական աղբիւրներու, թէ «Սեւ Երրայեցիները» ամէն ինչ ըրած են դժուար դարձնելու համար իրենց ներկայութիւնը Իսրայէլի մէջ: Թէեւ իրենց աղանդին անդամները իբրեւ հրեայ չեն ընդունուած Իսրայէլի ռաբբունական իշխանութեանց կողմէ, այնուամենայնիւ, գաղթող առաջին 30 ընտանիքներ փողով եւ թմբուկով ընդունուած են եւ անմիջապէս տուն տեղ ունեցած: Որքան ալ տարօրինակ թուի կ՚ըսուի նոյնիսկ թէ անոնց ներգաղթը կազմակերպուած էր հակիսրայէլեան քաղաքական ռազմավարութեան մը հիման վրայ: Իրողութիւն է թէ Շիքակոյի ձայնասփիւռը քարոզներ սփռած է «Սեւ Երրայեցիներու» պարագլուխներու կողմէ, բուռն կերպով հակահրեայ, եւ որոնց մէջ խոստում կ՚ըլլայ տասնեակ հազարաւոր ուրիշ ներգաղթողներ ղրկել վերջ տալու համար սպիտակ Սիոնականներու բռնատիրութեան Իսրայէլի վրայ, Աւետեաց Երկիրը զոր Աստուած Սեւերուն խոստացած է իբրեւ շառաւիղը Արբահամ նահապետին, ինք ալ սեւ...

ՄՕՐԻՍ ՇԸՎԱԼԻԷԻ առողջական վիճակը մտահոգիչ կը մնար Զորեքշաբթի օր: Ծանօթ է որ համբաւաւոր երգիչը 83 տարեկան — իւռեմիի տագնապի հետեւանքով կը խնամուի Նեքէռ հիւանդանոցը:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ընթացքին փոքրաքանակի վրայ գիները 0,6 առ հարիւր յաւելում կրած են Ֆրանսայի մէջ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ յապաղումներ եւ խանգարումներ կան, տրուած ըլլալով որ Փարի–Պոլինի կեդրոնը գործադուլ կ՚ընէ, բողոքելու համար աշխատանքի պայմաններու դէմ:

ՓԱՐԻԶԻ կեդրոնը, Ռիւ Հէլտէր կողոպուտ մը եղած է առջի օր եւ աւազակները կրցած են 140 միլիոն Ֆրանք (հին) գողնալ Ֆրանքօփորթիւկէզ դրամատունէն, օգտուելով հոն կատարուած աշխատանքներու ստեղծած շփոթութենէն:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ դրամատուները կը փակեն Ուրբաթ ցերեկին:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ (Ազգ․ Ժողով եւ Ծերակոյտ) փակեց իր նստաշրջանը: Յաջորդը՝ Ապրիլին: Ծերակոյտի նախագահը՝ Փոհէր, ցաւ յայտնեց որ ամբողջ շրջանին, նախարարապետը՝ Շապան–Տելմաս մէկ անգամ Ծերակոյտ չայցելեց:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԻԿԻՆ Ե. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Ցաւով կ՚իմանանք թէ խոր ծերութեան մէջ իր մահկանացուն կնքած է Երուանդ Տէր–Անդրէասեանի (Եռան) այրին՝ Տիկին Աղաւնի Տէր–Անդրէասեան:

Ծնած էր Պարտիզակ 1875ին եւ 17 տարեկանին կ՚ամուսնանար Երուանդ Տէր–Անդրէասեանի հետ, որ ուսուցչութիւն կ՚ընէր Պարտիզակի մէջ: Իր ամբողջ կեանքին ընթացքին հաւատարիմ նեցուկը եղած է ողբացեալ Եռանի: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, մինչեւ վերջը պահած էր իր գիտակցութիւնը եւ օրը օրին կը շարունակէր «Յառաջ» կարդալ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն՝ թերթիս աշխատակից՝ Գեղամ Տէր–Անդրէասեանի, Հրաչեայ Տէր–Անդրէասեանի, ընկ․ Երուանդ Ճանկէօզեանի եւ Հրայրի:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

Զանազան բնոյթի հանդիսութիւններով եւ ձեռնարկներով յիշատակուեցաւ Ալեքսանդր Սպենդիարեանի ծննդեան 100ամեակը Հայաստանի մէջ:

Հայ Ֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ, Դեկտեմբեր 16ին, յոբելենական հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Երգահաններու Միութեան վարչութեան եւ Խորհ. Միութեան Երգահաններու Միութեան քարտուղարութեան:

Նախագահութիւնը ստանձնած է յոբելենական յանձնախումբը՝ բաղկացած Ռ. Խաչատրեանէ, Կ. Պօղոսեանէ, Կ. Ուղումեանէ, ինչպէս նաեւ Խորհ. Միութենէն պատուիրակութիւններու նախագահներէ:

Հանդիսութեան խօսք առին երգահան Է. Միրզոյեան եւ Տ. Խրենիկով: Երկուքն ալ նախաձեռնող մարմիններու նախագահներն են:

Յաջորդաբար արտայայտուեցան նաեւ օտար պատուիրակութիւններու ներկայացուցիչները — Ադրբեջան, Ուկրայնիա, Մոլտավիա, Թուրքմէնիստան, եւայլն:

× Երեւանի մէջ բեմադրուեցաւ «Ալմաստ» օփերան՝ խմբավարութեամբ Օհան Տուրեանի:

× Դեկտեմբեր 17ին Օփերայի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յոբելենական հանդիսաւոր նիստ՝ նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան եւ Նախարարներու Խորհուրդին:

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Իր մահուան քանների տարեդարձին առթիւ, «Յառաջ» չատ մը ամբողջական գրութիւններով անդրադարձաւ Ռուբէն Տէր–Մինասեանի յեղափոխականի, հայրենասէրի եւ պետական մարդու գործունէութեան վրայ:

Եւ անգամ մը եւս Հայութիւնը յիշեց այս մեծ հայրենասէրին կեանքը եւ իր մատուցած մեծ ծառայութիւնը հայ ազգին:

Շատ մը անմոռանալի յիշատակներ ունիմ Ռուբէն Տէր–Մինասեանէն, մանաւանդ իր կեանքին երկրորդ մասին ընթացքին:

Իր բարեացակամութիւնը եւ վստահութիւնը անկեղծ էր եւ մեծ, եւ ես ալ մասնաւոր յարգանք մը եւ սէր ունէի իրեն հանդէպ:

Մենք պատանի էինք եւ երբ 1928ին Հայ Արիներու Միութիւնը հիմնեցինք, Վահէկը՝ իր անդրանիկ զաւակը, Հայ Արիներու Միութեան առաջին գայլիկներէն մին եղաւ, մինչեւ Եգիպտոս փոխադրուելնին, ուր դարձեալ այս անգամ իր երկրորդ զաւակն ալ, Լալիկը Գահիրէի Հայ Արիներու Միութեան մասնաճիւղերու մաս կազմեցին:

Ռուբէն Տէր–Մինասեան միշտ մեծ հաւատք ունէր հայ երիտասարդութեան հանդէպ եւ կը քաջալերէր անոր շարժումները եւ միութիւնները:

1937 Յունուարին երբ Եգիպտոս այցելեցի, շատ մեծ ուրախութեամբ գտայ զինքը եւ իր ընտանիքը, եւ այդ երկու ամիսներու ընթացքին, շատ աւելի մօտէն ճանչցայ Ռուբէն Տէր–Մինասեանը:

Ձիգիքապէս բնաւ չէր փոխուած կարծես. միշտ միեւնոյն ուղիղ կեցուածքը, թէեւ ժպիտ մը դէմքին վրայ: Ցաւի – տենդական սիկարէթը իր ձեռքը միշտ, կարծեմ մէկ լուցկի կը գործածէր, օրուան մէջ, եւ այն ալ իր առաջին սիկարէթը վառելու համար, իսկ ամբողջ օրը կը շարունակէր ծխել:

Ընդունելութիւնը միշտ սիրալիր էր եւ բարեացակամ, եւ իր բարեկամութեան լաւագոյն ապացոյցը «երիտասարդ» կոչել էր զիս...

Շատ ուրախ էր որ Եգիպտոս եկած էի, եւ իր շնորհիւ շատ մը դժուարութիւններ անհետացան:

Փափաքեցաւ որ Կիզէի բուրգերը առաջին անգամ իրեն եւ իր ընտանիքին հետ միասին տեսնեմ:

Նստանք հանրակառքը եւ երբ մօտեցանք բուրգերուն.

— Հիմա գոցէ աչքերդ, որ երբ հասնինք մօտէն եւ մէկ անգամէն տեսնես զանոնք:

Եւ առաջին անգամ ըլլալով բուրգերը տեսայ Ռուբէն Տէր–Մինասեանի հետ:

— Զմոռնաս, երիտասարդ, որ ինծի հետ տեսար բուրգերը կեանքիդ մէջ առաջին անգամ, աւելցուց ժպտելով:

Բուրգերէն վերադարձին, երեկոյեան ճամբուն վրայ հանդիպեցանք փէլլահի մը որ ծնրադրած պզտիկ կարպետի մը վրայ, դէմքը Մէքքէին դարձուցած երեկոյեան աղօթքը կ'ընէր:

— Կը հիանամ այս խեղճ գիւղացիներուն կրօնական երկիւղածութեան վրայ, աւելցուց, կարելի չէ յարգանք չունենալ անոնց հանդէպ...

Շարունակելով հանդերձ իր քաղաքական եւ ընկերային պատասխանատու գործունէութիւնը, Ռուբէն Տէր–Մինասեան, Եգիպտոսի մէջ մեծապէս նուիրուած էր իր ընտանիքին եւ շատ մօտէն եւ մեծ սիրով կը զբաղէր իր երկու զաւակներուն կրթութեամբ:

Շատ ու շատ առիթներ ունեցանք միասին ըլլալու, խօսակցեցանք երկար ժամեր, միշտ կը յիշեմ իր մէկ արտայայտութիւնը, որ ցոյց կուտայ Ռուբէնի մեծ իմացականութիւնը եւ նախատեսող միտքը: 1936ին էր որ մէկ–երկու երկիրներու զինուորական իշխանութիւնները սկսած էին կազմել վայրաշուներու (փարաշիւթիսթ) զումարտակներ, իսկ շատ մը երկիրներու զինուորական մասնագէտները վտանգաւոր եւ անօգուտ կը գտնէին զանոնք եւ զինուորական տեսակէտով անարժէք: Ռուբէն իր խօսակցութեան ընթացքին յայտնեց իր համոզումը՝ պատերազմները շահելու արագ կերպով եւ անսպասելի ձեւով, վայրաշուները մեծ դեր պիտի խաղան ապագային, վստահ եմատոր:

Նախկին ռազմիկը եւ Զինուորական նախարարն էր որ կ'ընէր այս մարգարէութիւնը, որ իրականացաւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմին:

Իր խօսակցութիւնը շատ հաճելի էր: Հակառակ իր հանդարտ կերպարանքին, մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւէր խօսակցութեանց: Բան մը չէր փախեր իր աչքէն:

1939–1945ին, պատերազմին սկիզբը, Եգիպտոս էր տակաւին: Պատերազմէն վերջ լսեցինք որ Միջին Արեւելք մեկնած էր, կանուխէն:

Երբ Մուսոլինի կը պատրաստուէր իր ճերմակ ձիուն վրայ նստած յաղթական գերմանական եւ իտալական բանակներուն հետ Աղեքսանդրիա մտնել, անգլիական բանակներուն առաջին պարտութեանց ի հետեւանք, կ'ըսեն թէ Ռուբէն այդ ժամանակէն նախատեսած էր անգլիական բանակներուն յաղթանակը եւ նոյնիսկ նախատեսած Մոնկոմըրիի ծրագիրները եւ էլ–Ալամէնի յաղթանակը:

Տարիներ անցան, եւ դարձեալ Փարիզ եկաւ հաստատուիլ Ռուբէն, իր ընտանիքին հետ եւ կը բնակէր Սէն–Քլու:

1950ի ընթացքին փափաք յայտնած էր զիս տեսնել դարձեալ եւ երեկոյ մը կնոջս հետ գացինք Սէն–Քլու: Գտանք ընտանեկան միեւնոյն պարզ բայց տաք մթնոլորտը: Ինքը աւելի ծերացած, բայց միշտ առողջ կ'երեւէր: Ոչ թէ մարած, այլ հանդարտած հրաբուխի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր, եւ նշմարելի էր նաեւ գրեթէ անյայտ զառնութիւն մը:

Հպարտ էր իր զաւակներուն ուսումնական յաջողութիւններէն:

Ընդունելութիւնը շատ սիրալիր եղաւ, ողջագուրուեցանք:

— Երիտասարդ, բնաւ չես փոխուեր...

— Ռուբէն, երեւի երիտասարդ բառը բարեկամութիւն եւ յաւիտենականութիւն կը նշանակէ քեզի համար, ըսի խնդալով:

Խօսեցանք երկար, շատ մը նիւթերու վրայ, հարցումները շատ էին, եւ կը փափաքէր տեղեկութիւններ մեր բոլորի մասին, կարծես ամէն բանէ տեղեկութիւններ ունէր: Երբ խօսեցանք Կարսի մասին շատ լաւ կը յիշէր կնոջս ծնողքին դերը:

Խօսեցանք Նրղրումէն գաղթած Հայերուն մասին. խօսեցանք Կարսի մասին, յիշելով Ջարդերը:

— Մի մոռնաք նաեւ ահաւոր ճերմակ Ջարդը ցարական Ռուսիոյ մէջ ուր հաբիւր հազարաւոր Հայեր կորսուեցան եւ ձուլուեցան, աւելցուց Ռուբէն:

Մադնիսական քաշողութիւն մը ունէր Ռուբէն Տէր–Մինասեան, շատ համեստ էր, բայց իր ամբողջ խօսակցութիւնը գրաւիչ էր եւ միշտ հետաքրքրական:

Մեր վերջին հանդիպումը եղաւ այս, իր մահուընէն առաջ:

×

Շատ անգամներ երբ մեծ անձնաւորութիւն մը կը մեռնի, ժողովուրդը կը սիրէ իր մասներուն վրայ համբել մեռնող հերոսին «թերութիւնները եւ գործած սխալները», կը քննադատեն անոր «բնաւորութիւնը» առանց անդրադառնալու որ անոր կեանքը ամբողջութիւն մըն էր, եւ իր տաղանդն ու ուժերը տրամադրած էր իր ժողովուրդին, զոհողութեան ոգիով:

Ժամանակը կարճ եղաւ եւ առիթները քիչ, բայց Ռուբէն Տէր–Մինասեան ցոյց տուաւ պետական մարդու իր մեծ կարողութիւնը եւ իր հեռատեսութիւնը: Մեծ էր իր տաղանդը, եւ կարելի է բաղդատել շատ մը մեծ երկիրներու քաղաքական վարիչներու հետ:

Մենք փոքր էինք թիւով, եւ քաոսը ամէն տեղ էր այդ ժամանակ, բայց Ռուբէն Տէր–Մինասեան գործեց իբր պատասխանատուութեան գիտակցումով լի պետական անձնաւորութիւն մը:

Մեծ էր իր Հայրենասիրութիւնը: Պատանեկութենէ մինչեւ իր վերջին շունչը ծառայեց Հայութեան, Անկախ Հայաստանին, Հայկական Դատին, միշտ խրատես, բայց լեցուն երազներով, անսահման սիրով, մեծ տաղանդով եւ նուիրումով:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՎԱՆ - ԱՂԹԱՄԱՐ

ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԱՆՁՇԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վարդապետը, ամենայն հաւանականութեամբ, նահատակուած է Քիւրտերէն, որովհետեւ Ինճիճեան կը գրէ. «Առտէրն ալ Քիւրտերու կործանարար ձեռքը կը հասնի»: («Արձագանք» 1882, էջ 313):

Կործանած եկեղեցիի եւ շէնքերու աւերակները կը տեսնուէին մեր օրերուն՝ ծածկուած փուշերով ու խոտերով որոնց մէջ վայրենի կատուներ կը բնակէին:

Աւելորդ չըլլար յիշատակել, այս առթիւ, որ 1431ին Աղթամարն ալ, ուրիշ շատ վանքերու հետ, գրաւուած ու կողոպտուած է Քիւրտերէն: Լալայեանց տեսած է յիշատակութիւն այս մասին՝ Աթանանց գիւղի Աւետարանին մէջ: եւ այժմ Աղթամարի մասին:

«Աղթամարը լեռնային է: Մինչեւ 5600 ոտք բարձրութեան հասնող գագաթներ ունի», կը գրէ յօդուածագիրը:

Արդ, Աղթամար լեռնային չէ: Անոր վրայ լեռ չկայ: Այլ խիստ ապառաժուտ է: «Խիզախ խարակներ, կարծր, թուխ կրաքարէ» կ'որակէ անգլիացի անուանի ուղեւոր Լինչ՝ անոր ապառաժները:

Այս ապառաժները, տեղ տեղ, բարձր են ծովակի մակերեսէն վաթսունէ եօթանասուն մեթր: Ոմանց սեպ ու ցից կատարները կ'երկննան ծովակի վրայ: Անոնց վրայ պտըտիլ շատ վտանգաւոր է. անզգոյշ մէկը կը գահավիժի ուղղակի ծովակի սարսափազդու, խոր անդունդը ու կը կորսուի: Անոնց անմատչելի ծերպերուն մէջ է, ամէնէն աւելի, որ ծովային թռչունները կը դնեն իրենց բոյները:

Կղզիի ամբողջ եզերքները շրջապատուած են ապառաժներով կամ հսկայ ժայռերով: Այսպէս՝ ամբողջովին ապառաժուտ ըլլալով, բացի այն տափարակ մասէն որու վրայ կանգնած են տաճարն ու վանական շէնքերը, Աղթամար զուրկ է բուսականութենէ: Մեր օրերուն կային մէկ քանի տասնեակ նշենիներ միայն, եւ քարքարուտ զառիվայրի մը վրայ ալ մօտ 300 քառակուսի մեթր տարածութեամբ որթատունկեր որոնց տուած խաղողը կը մնար տհաս:

Գալով «5600 ոտք բարձրութեան հասնող գագաթներուն»՝ յօդուածագիրը թէեւ չի մանրամասներ, բայց պէտք է ընդունիլ որ, ան այս բարձրութիւնները կը հաշուէ ծովի մակերեսէն, ոչ թէ ծովակի կամ կղզիի մակերեսէն: Այսպէս՝ մեծ անճշդութիւն մը գործած պիտի ըլլար: Վանայ ծովակը արդէն 1300, ըստ ոմանց՝ 1600 մեթր բարձր է ծովի մակերեսէն:

Ճիշդ չէ Նարեկի տեղագրութիւնն ալ, որու կեդրոնը կը բարձրանար համանուն փառաշուք վանքը:

«Նարեկի վանքը միայն եօթը մղոն հեռու էր Վանէն», կը գրէ յօդուածագիրը: Եօթը մղոն հաւասար է եօթնուկէս քիլոմեթրի, որովհետեւ մէկ մղոնը 1069 մեթր է. (տես «Լառուս» ֆրանսերէն միլ, անգլերէն մայլը): Մինչ Նարեկ, որ ծննդավայրս է, հեռու է Վանէն առնուազն եռեսուն քիլոմեթր: Ոտքով ութ ժամուան ճամբայ է:

«Նարեկ իր ջուրը կը ստանար Աթոս լեռներէն» կը յարէ:

Կարեւոր չէ գիտնալ թէ ան իր ջուրը ո՞ւրկէ կը ստանար: Բայց քանի որ կը գրէ ու անճիշդ՝ հարկ է այս ալ ճշդել:

Աթոս անծանօթ անուն է: Ո՞ր լեռներուն կ'ակնարկէ: Առաջին անգամն է որ կը լսեմ թէ հայրենի գաւառիս մէջ (Ռշտունիք), ան ալ ծննդավայրիս մօտերը, այս անունով լեռ կայ եղեր:

Նարեկ իր ոռոգումի ջուրը կը ստանար Ցարբերդ գիւղի վերը, Եղերով լերան լանջէն բխող առատահոս ակունք մը, որ կը կոչուէր Ազամայ Ակ: Անոր մէկ ճիւղը ոռոգելով յիշեալ գիւղի եւ Պօղոնիս ու Պախվանց գիւղերու հողերը՝ կը հասնէր Նարեկի դաշտավայրը:

Նարեկ կը գտնուէր Տաւրոսեան լեռնաշղթայի Շարադահ կոչուած լերան ստորոտը: Խմելու ջուրն ալ կը ստանար այս լեռնէն բխող սառնորակ աղբիւրէն:

«Վանայ լճի հեռաւոր շրջապատը լեռնային է», կը գրէ Պր. Գաւառ: Ըսել կ'ուզէ որ մերձաւոր շրջապատը դաշտային է: Ճիշդ չէ այս՝ լճի հարաւ – արեւմըտեան եւ մասամբ ալ հարաւ – արեւելեան

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Ազգային – տնտեսական այդ ձգտումներին միանում եւ ուժ էր տալիս Թուրքիային սահմանակից լինելու հեռանկարը, որով Ադրբեջանը իր անկախութիւնը պահպանելու ու պաշտպանելու եւ Ռուսաստանից սպառնացող վտանգից ազատուելու յենարան կ'ունենար: Արդէն Թուրքիան էր, որ «նրան ազատել ու անկախ էր դարձրել»:

Հասկանալի է, որ եթէ Ադրբեջանը յաջողէր իրականացնել իր ծրագիրը, ոչ միայն Հայաստանի անկախութիւնը կը վտանգուէր, այլ եւ Հայաստանը կը կործանուէր:

Հարց է ծագում՝ ի վիճակի՞ էր Ադրբեջանը գլուխ հանելու հայակործան իր այդ ծրագիրը: Պայմանները նրա համար նպաստաւոր էին դասաւորուած: Ռուսաստանը կլանուած էր իր ներքին գործերով: Վրաստանի վերաբերմունքը դէպի Ադրբեջանը բարեկամական էր, եւ նա, յամենայն դէպս, անտարբեր պիտի մնար դէպի Հայաստանի կործանումը: Պարսկաստանից՝ Հայաստանը ոչ մի իրական օգնութիւն չէր կարող ակնկալել: Թուրքիան Ադրբեջանի գործակիցն ու դաշնակիցն էր:

Ուրեմն, Ադրբեջանը Հայաստանն ընկճելու ու նրան իր կամքին ենթարկելու ճանապարհին ունենալու էր միայն մի հակառակորդ՝ Հայութիւնը: Իսկ Հայութեան ֆիզիքական ու տնտեսական վիճակն այն օրերին մխիթարական լինելուց հեռու էր, եւ այդ հանգամանքին Ադրբեջանը, հարկաւ, տեղեակ էր. «Նա գիտէր, որ իր դէմ պիտի ծառանան ամէնից շատ 1·200·000 Հայեր, որ կ'ապրին Հայաստանում եւ վիճելի հողամասերում. բայց նա կարող էր հաշուել, որ այդ 1·200·000ի դիմաց հէնց Հայաստանում նա ունի 700 հազարից անց Թաթարութիւն», որը ինքը ի վիճակի է կազմակերպել ու հանել Հայութեան դէմ: Բացի այդ, «Ադրբեջանի ձեռքն էր Հայաստանի հաղորդակցութեան բանալին». ցանկացած դէպքում, նա կարող էր նաւթ չտալ եւ այդպիսով անդամալուծել Հայաստանի երթեւեկութիւնը:

Կար մի կարեւոր հանգամանք եւս, որ դարձեալ Ադրբեջանի օգտին էր խօսում: Թէեւ Հայաստանում ապրող ժողովուրդների մէջ Հայերը մեծամասնութիւն էին կազմում, բայց «եթէ Երեւան, Կարս նահանգների ոչ թէ ժողովուրդների թիւը, այլ նրանց բռնած երկրամասը ի նկատի ունենանք, այդ պարագային պիտի գայինք 1919ին այն շատ տխուր եզրակացութեան, որ Հայաստան չկայ, որ Հայաստանն իր բռնած տարածութիւններով, գիւղերի քանակով, աւելի Թաթարիստան է քան թէ Հայաստան:

Իր այդ անմխիթար պնդումը Ռուբէնը հաստատում էր վիճակագրական տուեալներով:

Ինչ՞ վիճակի մէջ էր Հայաստանը 1919 թուին:

Այդ թուի սկզբներին Հայաստանը մեծացել էր շնորհիւ դաշնակից պետութիւնների որոշման ու աջակցութեան: Տաճիկները, առանց պատերազմի, հեռացել էին գրաւուած վայրերից՝ այն թողնելով հայ զօրամասերին: Այդպիսով, Հայաստանի Հանրապետութեան սահմանների մէջ էին մտնում Երեւան եւ Կարս նահանգները ամբողջութեամբ՝ մինչեւ 1914ի ռուս սահմանները: Սակայն, թէեւ տաճիկ զօրքն ու կառավարիչները հարկադրաբար հեռացել էին դաշնակիցների հրամանով, բայց «մնացել էին Թուրք, Թաթար, Քիւրտ ժողովուրդները եւ նրանց մէջ բազմաթիւ անպաշտօն պաշտօնեայ եւ զօրք, որոնք այժմ, յանուն Ուիլսոնեան «ազգերի ինքնորոշման սկզբունքների», չէին ուզում ենթարկուել Հայաստանի իշխանութեան եւ կը պահանջէին «ինքնորոշուել»:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 24)

ՈՍԿԵԱՅ ՋՈՅԳ ՅՈԲԵԼԵԱՆՆԵՐ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ (Յատուկ) .— Սովորաբար լուռ եւ ամփոփ կեանքը Մայրավանքին, պիտի ապրի ցնծութեան պահեր, երկու վաստակաւոր հայրերու՝ Հ. Եփրեմ Վրդ. Պօղոսեանի եւ Հ. Պետրոս Վրդ. Տէր-Պօղոսեանի քահանայական յիսնամեայ յոբելեանով, որ պիտի տօնակատարուի 25 Դեկտեմբերին:

Իր վերքերով եւ անհամար յօդուածներով յայտնի անուն մըն է Հ. Եփրեմ Վրդ. Պօղոսեան, որ ծնած է 1897 Մարտ 14ին Արտուինի — Ախալցխա — տանելով Սարգիս անունը: Մայր Վանք հասած է 1910 Նոյեմբեր 17ին, իր մշտնջենաւոր ուխտերն ըրած է 1917 Նոյեմբեր 21ին, եւ քահանայ ձեռնադրուած Գովրիկեան Արքեպիսկոպոսէն 1921 Դեկտեմբեր 24ին:

Երկար տարիներ իբր դաստիարակ աշխատած է ինչպէս վանքի ուսանողարանին մէջ Վիէննա, նոյնպէս Պլովտիւ (Պուլկարիա) եւ Պէյրութ, հասցնելով հայեցի եւ քրիստոնեայ սերունդ մը, որ այնքան ակնածանք կը տածէ անոր անձին եւ վաստակին. մանաւանդ եղած է գուրգուրոտ պահապան հրեշտակը մանուկներուն. անոնց շրջանակին մէջ ինքզինք գտած է իր տարրին մէջ:

Մեղուաջան պրպտումներով հաւաքած է անսպառ նիւթ, բնապատմական մշակոյթին կեանքի մասին: Հայրենակցական բազմաթիւ յուշամատեաններ լոյս տեսած են շնորհիւ իր ընձեռած պրպտումներուն եւ նիւթերուն, որոնց մասնակցութիւնը անփոխարինելի է: Թիւ եւ համրանք չունին հայ մամուլի մէջ ստորագրած իր յօդուածները, հայկական խոր.քով:

Արժէքաւոր մատենագրական, որ լոյս ընծայած է հատորաւոր գիրքեր, ունի դեռ շարք մը բազմարժէք գործեր, որոնք մամուլի տակ են: Ապագայ Հայոց պատմութիւնը երախտիքով պիտի յիշէ անոր վաստակը, քանի որ կորուստէ փրկած է անունը հայ նշանաւոր ընտանիքներու եւ անոնց գործունէութիւնը. ընտանիքներ, որոնք չիջած, մարած են իսպառ:

Այս վերջին երկու տարիները տկարացած է լքել գրիչը, քանի որ հիւանդութիւն մը չի թոյլատրեր գրական աշխատանք:

×

Երկրորդ յոբելեարը Հ. Պետրոս Վրդ. Տէր-Պօղոսեան, ծնունդն է Կովկասի, Ախալցխայի Ծղալթփիլա աւանին, 1898 Յունուար 7ին, մկրտութեամբ Սիմոն անունը առած: 1912 Հոկտեմբերին Վիէննա կը ժամանէ, 1917 Նոյեմբեր 21ին կ'անդամակցի Մխիթարեան Միաբանութեան: 1921 Դեկտեմբեր 24ը տարին է իր քահանայ օծումին, Գովրիկեան Արքահօր ձեռքով:

Բազմերես գործունէութիւն մը ունեցած է ան, աւելի Մայր Վանքի քան առաքելութիւններու մէջ.ատոր համար ալ իր անունը աւելի գիտական շրջանակի ծանօթ է: Դասաւանդած է Մայրավանքի եւ Սթամպուլի Մխիթարեան Լիսէին մէջ ձիգ տարիներ. կրնամ յիշել երկու տարիները Պէյրութ, ուր պլուխ հանած է հսկայ վարժարանի նոր շէնքը իր հսկողութեամբ: Հ. Պետրոս լուրջ բանասէր մըն է, եւրոպական կաղապարով. վկայ իր լեզուագիտական ներհուն յօդուածները, որոնցմէ շատեր լոյս տեսած, Ազգային Մատենադարանի շարքերուն մէջ:

Բազմաթիւ տարիներէ հետէ ձեռնհասօրէն կը վարէ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի խմբագրապետութիւնը, բարձր պահելով անոր վարկը յաչս եւրոպացի գիտնականներու: Իր նիւթին մէջ ան անփոխարինելի հեղինակութիւն է:

Միաբանութիւնը իրեն վստահած է բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօններ. երկար տարիներէ ի վեր մաս կը կազմէ Միաբանութեան Վարչական Մարմնին, եղած է ընդհ. գործակալ եւ տպարապետ: Վերջերս անուանուեցաւ Միաբանութեան Ընդհ. Աթոռակալ:

Մեր խղճն է, որ Աստուած ամենաբարին երկու վաստակաշատ հայրերուն շնորհէ առողջութիւն եւ արգիւնալից տարիներու շարք, վաստակելու համար Միաբանութեան ու Ազգին անդաստաններուն մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

շրջապատի համար: Գաւառ կը մտնայ այն լեռնաշղթան որ լճի արեւմտեան ծայրամասէն, Դատուան նաւահանգիստէն սկսեալ, լճեզերքը քերելով, կ'ուղղուի դէպի հարաւ – արեւելք ու կը յառաջանայ մինչեւ Ուշտունեաց գաւառի Ընձաքիսար լեռը ու անկէ մինչեւ Մոխրաբերդ նաւահանգիստը, Առտէր կղզիի դիմաց: Այս լեռնաշղթան ունի մօտ վաթսուն քիլոմեթր երկարութիւն, եւ լճի ու անոր միջեւ չկայ որեւէ դաշտային մաս:

«Հեռաւոր» բառը կը նշանակէ «շատ հեռու»: Կը գրենք՝ «Հեռաւոր երկիրներ, հեռաւոր ժամանակաշրջաններ» եւայլն:

Արդ՝ ճիշդ չէ հեռաւոր շրջապատի մէջ դնել Նէմրութ լեռը, արեւմուտք, որու լանջերը կ'իջնեն մինչեւ լճի եզերքը: Կապուտկող բարձր լեռը, հարաւ – արեւմուտք, Արտօս բարձրաբերձ լեռը, հարաւ, Ոստանի վերը, որոնք լճի եզերքէն միայն մէկ կամ երկու քիլոմեթր հեռու են: Ու դէպի արեւելք՝ լճեզերքին փակած Ս. Վարդանի ու Արտամետի սարերը: Ու այսպէս, չարունակաբար, Ծմլուտան ու Կենդանեաց գիւղերու բարձունքները՝ լճեզերքէն հազիւ մէկ քիլոմեթր հեռու:

Առանց այս կանաչազարդ, անտառուտ, պուրակներով պատուած մերձաւոր, գեղատեսիլ լեռներուն ու բարձունքներուն՝ Վանայ լիճը շատ բան պիտի կորսնցնէր իր գիւթիչ տեսարանէն:

ՂԱԶԱՐ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ

Ամէն անգամ որ կարդամ Մշակոյթի Տան, կամ յիշատակելի կոթողի մը կառուցման ձեռնարկի մասին, պահ մը կանգ առած կը խորհիմ, անդրադառնալով Հայու անմար ոգու, անսպառ եռանդի, անխորտակելի կամքի, կերտելու ձեռներէցութեան եւ ընդունակութեանը, ոչ միայն հոգիս կը խայտայ, այլ սիրտս կը լեցուի հպարտութեամբ, իսկ աչքերս արտասուքով...

Այո՛, յուզումո՛վ կը մտաբերեմ... դեռ երէկ չէ՞ր որ ազգս ամբողջ, մահուան ճամբով կը քալէր դէպի անյայտ հորիզոններ, ենթակայ անլուր խժդժութիւններու: Արհաւրալից օրե՜ր, օրհասական պահեր ապրած՝ մահուան հետ դէմ առ դէմ, անդէ՛ն, անզօր ու անպաշտպան, պայքարած է ապրելու տենչով, խո՛ր հաւատքով:

Արեան ճապաղիքներէն մազապուր ճողոպրած՝ Հայու վերականգնած՝ արդէն իր սեփական բոյնն է շինած:

Այժմ, բարեկեցիկ կեանքի մը ապահովութիւնն ունենալէ վերջ, կը մտածէ նաեւ հիմը դնել ազգային մշակութային կեդրոններու, վերանորոգման գաղափարապաշտ ձգտումով կը կերտէ, ա՛յն խոր համոզումով թէ՝ փոթորկայոյզ ծովուն վրայ ալիքներու դէմ մաքառող նաւուն, խորտակուելու վերահաս վտանգին առջեւ, միակ ապահով հանգրուաններն են անոնք:

Ֆրանսայի հայաշատ կեդրոններու մէջ իրարու յաջորդող մշակոյթի տուներու հիմնարկութիւնը, Տէսինի Մեծ Եղեռնի յուշարձանը, Ազգատախնամ մարմնոյ, արդէն իսկ ունեցած չորս տուներու վրայ, հինգերորդի մը (մտաւորականներու տան) բարձրացումը, ազգային խոր գիտակցութեան փաստացի ապացոյցները չե՞ն:

Այս բոլորի վրայ կուգայ բարդուիլ Դպրոցասէրի սրահին կառուցման հարցը. ձեռնարկ մը՝ միսներուն չափ անհրաժեշտ, մեծ պակաս մը լրացնելու սահմանուած՝ տարիներու երա՜զ մըն էր, լոկ թուղթի վրայ ծրագիր մը, որ այժմ մարմին առած, իրականութեան ուղիին մէջ է արդէն:

Ան, հանդիսասրահ եւ թատերասրահ չէ միայն այլ մարզասրահ միաժամանակ: Դպրոցասէրի մէջ պաշտօնավարած ըլլալու է, ըմբռնելու համար այն տաժանելի դրութիւնը, որ կը ստեղծուի երբ աննպաստ օդերուն աշակերտութիւնը բանտուած կ'ըլլայ մարզանքի պահը անցնել դասարաններու մէջ: Ո՞ւր է թէ ան, ընդարձակ սրահի մը նուիրուի խաղերու եւ մարզական ազատ շարժումներու:

Սրահ մը, որ պերճանք չէ, այլ կրկնակ օգտակարութիւններու ծառայող, տրամադրելի պիտանի շէնք մը, որ պիտի կանգնի դարձեալ մեր ժողովուրդի սրտաբուխ նուիրատուութիւններով:

Սոյն ձեռնարկին, ժողովուրդի կողքին զօրավիգ կանգնելու ազնիւ պարտականութիւնը կը ծանրանայ Դպրոցասէրի անցեալի ու ներկայի բոլոր շրջանաւարտուհիներուն ուսին, որոնք պատկառելի թիւ մը կը ներկայացնեն ոչ միայն Ֆրանսայի այլեւ ամբողջ աշխարհի մէջ:

×

Սիրելի սանուհիներ, ահա գեղեցիկ առիթ մը ի սպաս դնելու ձեր կարողութիւնները, դրսեւորելու ապացուցանելու երախտագիտական զգացումները հանդէպ այն վարժարանին, որուն յարկին ներքեւ վայելեցիք թովչանքը մեր մայրենի մեղրածորան բարբառին, ուր անցուցիք ձեր պատանեկան քա՛ղցր տարիները, ուրկէ բաժնուեցաք առա՛ղջ դաստիարակութեամբ, մեր ազգային պատմութեան, աւանդական սրբութիւններու ծանօթութեամբ եւ Հայու գաղափարներով տոգորուած:

Մի զլանաք ձեր նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը: Ձեր հոգին վսեմ զգացումներով մօտեցէք: Մի գոհանաք ձեր տրամադրելի գումարէն բաժին մը հանելով միայն, այլ ատկէ զատ աշխատանքի կարեւոր մաս մը ստանձնեցէք. — ձեր շրջանակին ու անկէ դուրս միտքերը պատրաստել, նուիրելու եւ տալու տրամադրութիւն ստեղծելով:

Գիտակցօրէն տալը, առաքինութիւն է, իսկ ուրիշներուն ալ տալու գաղափարը ներշնչելը առաւե՛լ արժէք:

Աններելի է հեռուէն դիտել ու հիանալ: Ո՛չ, ասիկա Դպրոցասէրցիի մը վայել չէ:

Աղճի պարտք համարեցէք քա՛ր մը աւելցնել այն շինութեան, որ պիտի կառուցուի, մօտաւորապէս մէկ դարու պատմութիւն ունեցող ու իր յարատեւ գոյութեամբ պատկառանք ազդող հաստատութեան կողքին: Կառոյց մը, որ պիտի սատարէ ներկայ ու ապագայ սերունդներու այլ եւ այլ ձեռնարկներու յաջողութեան:

Սիրելի սանուհի՛, այս գործին լայնօրէն մասնակցութիւնդ պիտի յուզէ սրտերը եւ խթանէ ժողովուրդը, առատօրէն բանալու իր քսակը: Իսկ դո՛ւն, պիտի վարձատրուիս պարտքը կատարողի մը գերագոյն երջանկութեամբ:

Լ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Երիտասարդը Զաւէի ձայնը ճանչցաւ:

— Վերջապէս, ըսաւ վրդոված: Նա – խատեսածս կատարուեցաւ: Հայրիկս ըսպաննուեցաւ: Մարմինը հոս կը փոխադրեն եւ Զաւէ իր տիրուհիին անկենդան դիակը տեսնելով չկրցաւ ճիչ մը զսպել... Հիմա պէտք է ես իմ գլխուս ճարը նայիմ:

Արտորանօք գաղտնի նրբանցքէն դուրս ելաւ, եւեւէն դուռը գոցեց եւ դէպի բաղնիքը ուղղուեցաւ:

Ճիշդ ժամանակն էր, որովհետեւ սենեակին դրան միւս կողմը աղմուկ մը եւ անծանօթ մարդու մը ձայնը լսուեցաւ որ կ'ըսէր.

— Եւ այդ պզտիկին անունը ի՞նչ է ըսիր:

— Զէյնէփ, վսեմափայլ տէր, Զէյնէփ, ըսաւ Զաւէի լալագին ձայնը:

— Զէյնէփ, գոչեց դարձեալ անծանօթին սատափկ ձայնը, Զէյնէփ դուռը բաց:

Տիգրան այդ վայրկեանին բաղնիքէն ներս մտնելու վրայ էր եւ անծանօթ ուրիշ ձայն մըն ալ լսեց որ ալպաներէն կ'ըսէր.

— Վսեմափայլ տէր քնացած ըլլալու է:

— Դուռը կոտրեցէք, ըսաւ առաջին ձայնը:

Այդ հրամանին վրայ ծանր աղմուկ մը լսուեցաւ որ անկասկած դրան վրայ ինկող ահագին մարմինէ մը կուգար եւ կաղնեփայտէ դուռը երկուքի բաժնուելով բացուեցաւ:

Տիգրան այդ միջոցին մատը բաղնիքին գաղտնի դրան խորհրդաւոր զսպանակին վրայ կը դնէր եւ արտորանօք թաքստոցէն ներս կը մտնէր, մինչ դուռը ինքնիրեն իր ծխնիներուն վրայ դառնալով վերստին իր առաջուան դիրքը կը գտնէր:

Երիտասարդը թաքստոցին այդ անթափանցելի խաւարին եւ ցուրտ մթնոլորտին մէջ այլեւս ինքզինքը ապահով զգաց:

Սփոփանքի խորունկ շունչ մը առաւ եւ ներսէն ականջը դրան մօտեցնելով մտիկ ըրաւ...

Սուլթանուհիին ննջասենեակին մէջ տապալող կարասիներու աղմուկ մը կը լսուէր:

Կ'երեւի թէ ալպանացի արքայապահները կարասիները կը խուզարկէին, որպէսզի յանցանքը հաստատող ապացոյց մը գտնէին:

— Ինծի նայէ, կնիկ, կ'ըսէր վսեմափայլ կոչուողին թաւ ձայնը, դուն չըսի՞ր որ հոս փոքրիկ աղջիկ մը կայ:

— Այո, վսեմափայլ տէր, պատասխանեց Զաւէի լալագին ձայնը:

— Ուրեմն ո՞ւր է:

— Չեմ գիտեր վսեմափայլ տէր: Առվ մէկտեղ Ն. Բարձրապատուութիւնը պատուիրած էր որ հոս մնայ եւ տեղէն չշարժի:

— Ն. Բարձրապատուութիւնը, յարեց վսեմափայլ կոչուող անձը, ծաղրական շեշտով մը: Ուրեմն ո՞ւր է այդ աղջիկը որ Նորին Բարձրապատուութիւնը հոս մնալ հրամայած էր:

— Չեմ գիտեր, տէր իմ: Ա՛հ, սպասեցէք, թերեւս դրան զարնուիլը լսեց եւ վախնալով բաղնիք ապաստանեցաւ:

Տիգրան գաղտնի դրան ետեւը անշարժ կեցած, բազմաթիւ անձերու բաղնիքէն ներս մտնելը եւ կարասիները տապալելը լսեց:

— Մարդ չկայ, վսեմափայլ տէր, պատասխանեցին երեք չորս անձեր միաբերան:

— Արդեօ՞ք փախցաւ եւ պատուհանէն վար նետուեցաւ, ըսաւ փաշային խռպոտ ձայնը:

— Վսեմափայլ տէր, ըսաւ ատոնցմէ մին, բոլոր պատուհանները ալ գոց են:

—Վա՛յ սատանայ, վա՛յ, գոչեց փաշան, հոս ուրեմն գաղտնիք մը կայ:

Եւ կարճ լռութենէ մը յետոյ աւելցուց.

— Մինչեւ առաւօտ հոս մնացէք եւ ուշադրութեամբ հսկեցէք, ով որ քնանալու համար աչքերը գոցէ, գիտցած ըլլայ որ մէյ մըն ալ պիտի չբանայ: Ես հիմա պիտի երթամ այս ամէնը տիրոջը իմացնել, եւ յետոյ դարձեալ պիտի գամ:

Տիգրան, փաշային հեռանալը եւ պահակներուն մի առ մի սենեակներուն մէջ դիրք բռնելը լսելով, ինքն ալ այն ատեն գլուխը գաղտնի թաքստոցին դանէն հեռացուց եւ սկսաւ մութ ու խոնաւ ստորուղիին մէջ անստոյգ քայլերով յառաջանալ: Քանի կը յառաջանար, ուրիշ բան չէր լսեր, եթէ ոչ հաւատարիմ Զաւէի հեղհեղէ ակարացող հեծկլտուքները, զոր իր սիրելի տիրուհիին արիւնթաթաւ մարմնին վրայ կ'ողբար....:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Պ. Հրաչեայ Տէր–Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տէր–Անդրէասեան եւ իրենց աղջիկը՝ Անահիտ, Պ. Երուանդ Ճանկէօզեան եւ իր որդին՝ Հրայր, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Հ. Հայրապետեան (Պոլիս) եւ զաւակները, Պ. Հրանդ Տէր–Անդրէասեան եւ իր աղջիկը՝ Ժենիա (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Հայրապետեան եւ Տէր–Անդրէասեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ–ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ
(ծնեալ Հայրապետեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 19ին 96 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Դեկտ. 24ին, ժամը 15,45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Թաղումը տեղի կ'ունենայ Բլիշիի հին գերեզմանատան մէջ ուր Շանս Միյլի, ժամը 16,45ին։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

– Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քոչեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ռոտէն եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պարսիկեան եւ պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՆՇԱՆ ՔՈՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 21ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Հինգշաբթի (Դեկտ. 23) ժամը 16ին Մարսէյլի Ֆրանսական Սէն Փիէռ – Սէն Փօլ եկեղեցին հայկ. ծէսով, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մարսէյլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, այս Կիրակի առաւօտ, երջանկայիշատակ

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԱՐՔ.Ի

յիշատակին եւ բոլոր անոնց որոնք սատարեցին եկեղեցւոյս շինութեան։

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողնե–րուն։

×

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փէհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կիւրիւնեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց աներձագին՝

ՅԱԿՈԲ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահուան 24րդ տարեդարձին առթիւ, նոյնպէս իրենց զոքանչ մօր Մարիամ Գասպարեանի մահուան 4րդ տարեդար–ձին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա–տակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլ – Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառվարենց խումբը ցաւակցու–թիւն կը յայտնէ Օսմանճեան ընտանիքին, ընկ. Կարպիս Օսմանեանի մահուան առ–թիւ։

×

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Օսմանճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն Կարպիս Օսմանեանի մահուան առթիւ։

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Ս. Օսմանճեանի, զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն՝

ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՊԻՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆԻ

անակնկալ մահուան տխուր առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձ–նախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասա–ւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ։

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ալֆորվիլէն Տէր եւ Տիկին Ոսկիան Գալայճեան Նոր Տարեան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

Կարմիր Խաչի օղափոխ. կայան	300
Կապոյտ Խաչի օգն. կայան	300
Ս. Մուրատեան վարժարանին	300
Դպրոցասէրին	300
Ալֆորվիլի Հայկ. դպրոցին	300
Տէսինի Ապրիլեան յուշարձանին	300
«Յառաջ»ի բարգաւաճման	200

Եւ Մոնմորանսիի հանգստեան տան այր մարդու 12 ներքին վէսթեր։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արշալոյսի Դուլիթեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Կարպիս Օսմանեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Կարապետ Օսմանճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Վ. Ա. Կիւլպէնկեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչին։ (Ստանալ«Յառաջ»է)ն։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Ուրբաթ՝ Ճրագալոյց, ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին։

ՇԱԲԱԹ՝ Ծնունդ, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին։

ԿԻՐԱԿԻ 9 Յունուար հանդիսաւորու–թիւն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի։ Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ

Լիւքսէնպուրկի Պահապանը
Վարար Ջուրեր (*անտիպ*)
Ոսկիէ Կշիռը
Ամէնուն Թէոդիկը
Ազատն Կոմիտաս
Վաղը
Սեւ Արեւ

Գին 15 փրանք

Դիմել «Յառաջ»ի

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1971

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ըն–կերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան զոյգ վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն։

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափէր։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԿԸ ՈՒԶՈՒԻ

Importante fabrique demande monteurs, capables grosse production, de préférence avec coupe. Travail assuré toute l'année.

S'adresser :

VEXTEN
23, Rue du Caire — PARIS (2e)
Tél. : 236-85-04

×

Երկու հոգինոց հայ ընտանիքի մը մօտ ծառայելու համար կը փնտռուի միջին տարիքի կին մը լաւ պայմաններով։
Դիմել Տիկին Ջալեանի
21 Rue Cujas, PARIS (5e)
Tél. : ODE. 53-68

CHEZ VOUS ET SANS MAITRE

APPRENEZ L'ARMENIEN EN 3 MOIS

En y consacrant 1/4 d'heure par jour

GRACE AU NOUVEAU MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE REDIGE PAR :

HAROUTIOUN KURKDJIAN

chargé de cours au « Haïgazian Collège »
Professeur de français au Lycée Arménien Palandjian de Beyrouth

CONÇU D'APRES LES METHODES PEDAGOGIQUES LES PLUS RECENTES ET ACCOMPAGNE D'UN DISQUE 33 TOURS

PRIX DE LANCEMENT : 20 F. (25 F. avec le disque)

PUBLICATION
UNION DES ETUDIANTS ARMENIENS D'EUROPE
EDITIONS « HAMASKAINE »

388 pages, 72 leçons + supplément + lexique

EN VENTE :
Maison des Etudiants Arméniens, 57 Bd. Jourdan — Paris (14e)
Librairie « Le Petit Prince », 121 Bd. St Michel — Paris (5e)
Maison de la Culture Arménienne, 17, Rue Bleue, Paris (9e)
13, Rue des Dominicaines, Marseille

ԽՐԱԽՃԱՆՔԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ՝ Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, Կիրակի՝ Դեկտ. 26ին, ժամը 7էն մինչեւ ուշ գիշեր, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ « Նուարդ Կիւլպէնկեան » չքեղ սրահին մէջ։

Հայկական ճաշեր, երգ ու պար,
Հայկական ընտանեկան մթնոլորտ

Սիրով կը հրաւիրուի Լոնտոնի հայ երէց եւ երիտասարդ սերունդը, սաեղծելու եւ վայելելու համար հայկական ջերմիկ մթնոլորտ մը։

Մուտքը ազատ է

ՃԱՇ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Համախաքրերգչի–կան Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Դեկտ. 24, ժամը 21,30էն սկսեալ

Ուըլէ տիւ Սօլէյ
Շապէօյ (Տռոմ), Վալանսէն 10 քիլոմեթր հեռու։

Նուագախումբ Ժաք Քոժա։

Պարեր մինչեւ առաւօտ։

Արձանագրուիլ Պ. Յ. Կօշկակարեանի մօտ (մսավաճառ) Ռիւ Պուֆիէ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՅԱՑԳԱՍՕՆ (ՌԵՎԵՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան։

×

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի։

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տօնածառը Յունուար 23ին։

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երեկոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 փր· Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար· 115 փր· Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 24 DECEMBRE 1971
Le Numéro 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12299
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.299

ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

—o—

Սփիւռք ըլլալ, սփիւռքի Հայ ըլլալ ինքնին կը նշանակէ արդէն դժուարին պայմաններու մէջ ապրիլ: Հայրենի պատմական հողերուն մեծ մասը կը մնայ բռնագրաւուած, Թուրքի ձեռքը, դա-րերէ· այդ հողին վրայ հազարամեակ-ներով ապրող ազգին զաւակները ցար-ուած են աշխարհագրիւ, քաղաքացի բազ-մաթիւ երկիրներու, պետութիւններու, որոնց հաւատաւոր ու հաւատարիմ քա-ղաքացին ըլլալը չի կրնար իր մէջէն ար-մատախիլ ընել իր ազգի անցեալին եւ իրաւունքներուն գիտակցութիւնը· եւ ճիշդ ալ չէ որ ընէ:

Սփիւռքի այլազան պայմանները այլա-զան կացութեանց դէմ յանդիման կը դնեն Հայութեան զանազան կեդրոնները· երբեմն դժուարութիւններ կը ծագին, տըն-տեսական կարելիութիւնները կը պակսին· երբեմն քաղաքական պայմաններն են որ նպաստաւոր չեն ըլլար ու Հայութիւնը կը սկսի ենթարկուիլ զանազան կողմերէ սըր-նունդ ստացող հոսանքներու, որոնք իր հոգիին մէջ կը խախտեն վստահութիւնը, կը յառաջացնեն նոր հորիզոններու, նոր պայմաններու փնտռտուք մը եւ օր մըն ալ վերստին ձեռք կ'առնէ գաղթականու-թեան ցուպը, երթալ հաստատուելու հա-մար նոր երկրի մը մէջ· ըստ իրեն՝ «ա-ւելի նպաստաւոր» պայմաններու մէջ:

Կը սխալի ան· սակայն չի կրնար ան-միջապէս անդրադառնալ իր սխալին: Ը-սինք, երբեմն անգիտակցօրէն, երբեմն գիտակցօրէն հոսանքներ կը յառաջանան, որոնք կը համոզեն, կը կուրցնեն Հայ ան-հատը եւ կ'առաջնորդեն զանազան դես-պանատուներու դռները, գաղթականա-կան վիզա մը յուսալով, կարծես թէ նոր երկրին մէջ արտակարգօրէն նպաստաւոր պայմաններ իրեն կը սպասեն: Նման շար-ժումներու անուղղակի քաջալեր կը հան-դիսանայ, կրնայ նաեւ ուղղակի քաջալեր հանդիսանալ, ա՛ն, որ հիմնական շահ մը ունի աշխարհագրիւ Հայութեան ցրուու-մին եւ արագ ուծացումին մէջ· ա՛ն, որ կը ձգտի վերջնապէս խլրացնել իր բռնա-գրաւած հողերը:

Առանց նման քաղաքական նպատակներ հետապնդելու, սակայն վերջին հաշուով նոյն նպատակին ծառայած կ'ըլլան այն բարեսիրական կազմակերպութիւնները, հայ ըլլան անոնք թէ օտար, Ուըրլտ Քաունսըլ Աւ Չըրչս ըլլայ թէ Ա.Ն.Զ.Ա., երբ իրենց հասցուցած օժանդակութեամբ կա-րելի կը դարձնեն հայ ընտանիքներու ար-տագաղթը Միջին Արեւելքի այս կամ այն երկրէն, դէպի Ամերիկա, Քանատա կամ Աւստրալիա:

Երբ իրապէ՛ս ակամայ, տարբերային պայմաններու բերումով արմատախիլ կ'ըլլան հաւաքականութիւններ, — կամ մին-չեւ իսկ անհատներ, — եւ կը դառնան անօգնական խլեակներ, պարզ է որ օգ-նութեան հասնող ձեռք մը մարդասիրա-կան գործ է որ կը կատարէ:

Նոյնը չէ պարագան սակայն երբ չկան նման պայմաններ, չկան իրապէս ակա-մայ արմատախիլ եղած գանգուածներ, եւ սակայն կայ հեռանկարը, որ եթէ այս կամ այն ձեւով տեղահան ըլլաս կամ ինքզինքդ ներկայացնես իբրեւ ակամայ տեղահանուած, գոյութիւն ունի կազմա-կերպութիւն մը, որ քեզի կրնայ օգնու-թեան հասնիլ ու նպաստել քու տեղա-փոխութեանդ, իբրեւ գաղթական ընդու-նելուդ նոր երկրի մը մէջ· այդ պարա-գային ահա, մարդկային չահագործող գիծը ոտքի կ'ելլէ, երկուստեք· եւ ան-հատներ, ամբողջ ընտանիքներ, զիրար ընդօրինակելով, սուտի ու խաբէութեան ճամբով կը բռնեն արտագաղթի ճամբան, կը ներկայանան իբրեւ զոհեր, անօգնա-կան դարձած, անհպատակ դարձած գաղ-թականներ եւ կը պահանջեն որ օժանդա-կող կազմակերպութիւնները օգնութեան հասնին իրենց:

Նման կազմակերպութիւններն ալ իրենց գոյութեան իմաստը կ'արդարացնեն, ի-րենց գործունէութիւնը շարունակելու կարելիութիւնը ձեռք կը ձգեն, երբ նման « գաղթականներ » կը ներկայանան ի-րենց, որոնց «հասնիլ» պէտք է, «օժան-դակել» պէտք է· ու իրենց միջոցները կը գործածեն իրականացնելու համար այդ նոր ձեւի գաղթականներուն տեղափոխու-թիւնը, նոր ձեւի մարդասիրական օժան-դակութիւնը, որ այլեւս սակայն իրա-պէս մարդասիրական չէ խորքին մէջ:

Վերջին հաշուով մնացող գանգուած-ներն են որ կը կրեն նման արտագաղթե-րու հետեւանքները· գաղութներու մնա-ցող մասերն են որ կը դառնան տկար, անզօր, ու այլեւս չեն կրնար ինքզինքնին պահել այնպէս, ինչպէս կրնային, երբ գաղութը իր դիմագիծը անխաթար պա-հած էր:

Ներկայիս, Միջին Արեւելքի ոչ մէկ երկրի մէջ գոյութիւն ունին այնպիսի պայմաններ որ կարենան համեմատուիլ, հեռուէն իսկ, տարբերային արտագաղթի մղող պայմաններու հետ: Ամէն կողմ, ըլլայ ժողովուրդները, ըլլայ պետութիւն-ները, միայն գուրգուրանք ունին իրենց երկրին մէջ ապրող ու փոքրամասնութիւն կազմող Հայութեան հանդէպ, որ այնքան շինարար է ամէն տեղ, այնքան լաւ քա-ղաքացի: Եթէ տնտեսական կամ այլ ժա-մանակաւոր դժուարութիւններ կը յառա-ջանան երբեմն հոս կամ հոն, ատոնք պատճառ չեն, պատճառ պէտք չէ դառ-նան, որ Հայը մտածէ անգամ մը եւս գաղթականի վերածուելու մասին:

Հ· Յ· Դաշնակցութեան 18րդ Ընդհա-նուր Ժողովը իր յստակ բանաձեւը հանեց այս մասին, դաշնակցական մամուլը բաղ-միցս արտայայտուեցաւ այդ ուղղու-թեամբ, թէ «տնտեսական հոլովոյթներու հետեւանքով ստեղծուած երբեմնակի եւ անցողակի դժուարութիւնները պէտք է տանիլ գիտակից քաղաքացիի կարգապա-հութեամբ ու զոհաբերութեամբ եւ չմտա-ծել արտագաղթի մասին: Միջին Արեւել-քի երկիրները երկրորդ հայրենիքն են հայ ժողովուրդին, ե՛ւ լաւ օրերու, ե՛ւ դըժ-ուարութիւններ ունեցող օրերու համար· հայ ժողովուրդը պէտք է տանի ամէն դժուարութիւն ի խնդիր զինք որդեգրած նոր հայրենիքի տնտեսական եւ ընկերա-յին վերելքին, քաղաքական ազատու-թեանց ու անկախութեան»:

Ու Հայը կրնա՛յ մնալ իր կոչումի բար-ձրութեան վրայ· պայմանով որ զինք փորձութեան չենթարկեն զանազան ձեւի հեքարողչութիւններ եւ չունենայ այն հե-ռանկարը, որ եթէ ինք տունն ու տեղը ձգելով գաղթական դառնալու քաջութի-նը ունենայ, իրեն ձեռք երկարելով նոր երկիրներ առաջնորդող ու ատեն մը օգ-նող կազմակերպութիւններ կան:

Եթէ կան նման կազմակերպութիւններ ու կը գործեն, — եւ կա՛ն ու կը գործեն: — պէտք է տեւաբար յիշեցնել իրենց, թէ բարեսիրական գործ մը չէ այլեւս իրենց կատարածը: Եթէ Հայու անունով գործող կազմակերպութիւնը իրապէս Հայութեան գոյատեւումը կ'ուզէ, պէտք է գգա-մտահոգութիւնը կ'ապրի, պէտք է գգա-ցնէ Միջին Արեւելքի մէջ ապրող հայ ժո-ղովուրդին, թէ ինք ոչ մէկ ձեւով պիտի քաջալերէ արտագաղթը Միջին Արեւելքի որեւէ երկրէ:

Անցեալին իրապէս մարդասիրական գործ մը կատարած ըլլալը, իրապէս ա-կամայ, տարբերային պայմաններով ար-մատախիլ եղած գանգուածներու օգնու-թեան հասած ըլլալը եթէ կրնայ մարդա-սիրական արարք համարուիլ, ներկայիս, որեւէ ձեւով քաջալերելը հայ անհատ-ներ, ամբողջ ընտանիքներ, որ արտա-գաղթեն· — մարդասիրական արարք չէ:

Որոշ ու յստակ է Հ· Յ· Դաշնակցու-թեան դիրքն ու կեցուածքը այս ուղղու-թեամբ: Հ·Յ· Դաշնակցութեան անունին որեւէ ձեւի կապակցումը արտագաղթի հետ՝ չի համապատասխաներ Հ· Յ· Դաշ-նակցութեան իրական կեցուածքին ու մը-տածումներուն:

«ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿ»

ՃՇԴՈՒՄ

22 Դեկտ· Չորեքշաբթի օրուան խմբա-գրականին խորագիրը կարդալ՝ ԿԻԼԻԿ-ԵԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑ Ի ՄԱՅՐԱՎԱՆՍ ՍՍՈՅ: Տպուած էր «Դպրեվանք»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

—o—

Հեռատեսիլի երկու կայաններէն, միա-ժամանակ, սփռուեցաւ Նախագահ Փոմ-փիտուի հարցազրոյցը Չորեքշաբթի ի-րիկուն:

Լիոն Զիթրոնն էր որ հարցումներ կ'ուղղէր եւ պարզ է որ գլխաւոր նիւթն էր դրամը: Նախ հարցում եղաւ թէ ճի՞շդ է յաղթանակ կոչել Ֆրանսայի համար, ինչ որ եղաւ Ասօրներու մէջ:

— Պ· Զիթրոն, կը պատասխանէ Փոմ-փիտու, ձիարշաւներու քաջ մեկնաբանող մըն էք եւ իրաւունք ունիք դժգոհ ըլլա-լու յաղթանակ բառէն, որովհետեւ երբ հարցը կը վերաբերի պետական ղեկա-վարներու միջեւ հանդիպումի մը յարմար բառամթերք մը չէ: Նախ եթէ խօսուի յաղթանակի մասին, հարկ է որ պարտեալ մը ըլլայ, երբ պարտեալ մը կայ վրէժի հարց կը ծագի եւ այդպէս է որ կռիւները ծնունդ կ'առնեն, կը զարգանան եւ կը յարատեւեն: Նիքսըն եւ ես Ասօր հասանք մեր պատասխանատուութեանց գիտակ-ցութեամբ հանդէպ մեր ժողովուրդներուն եւ ինչ կը վերաբերի ինծի հանդէպ Ֆրան-քի գօտիի երկիրներուն եւ վերջապէս խսկական իրատեսութեան ոգիով մը: Հա-մաձայնութեան մը եկանք, որ կը խոր-հիմ, կը խնայէր մեր փոխադարձ շահերը եւ ճամբայ կը բանար ընդհանուր համա-ձայնագրի մը: Ուրեմն եթէ կարելի է խօսիլ Ֆրանսական յաջողութեան մը մա-սին, պիտի ըսէի որ Նիքսըն Ասօր եկած պէտք է ըլլայ, ինչպէս ես՝ յստակ գի-տակցութեամբ թէ լուծումի մը օգտակա-րութեան եւ թէ կարելի լուծումի մը ընդ-հանուր գիծերուն»:

Նախագահը, ապա, կը խօսի Ուաշինկ-թընի մասին եւ կ'ընդունի որ Ուաշինկ-թընի համաձայնութիւնները շատ հեռու են բոլոր հարցերը լուծելէ բայց ազգային եւ թէ ընդհանուր գետնի վրայ որոշ գո-հունակութիւն կը պատճառեն: Նախ դը-րամներու տատանումները վերջ գտան եւ ճշգրիտ սակեր որոշուեցան, ապա այդ սակերը ճշդուեցան ոսկիի բաղդատմամբ:

Ինչ կը վերաբերի այս համաձայնագրե-րու հետեւանքներուն Ֆրանսացիներու կեանքի վրայ եւ Ֆրանս· տնտեսութեան բարգաւաճման, Նախագահ Փոմփիտու չի ծածկեր որ արտածումի մարզին մէջ, Ֆրանսայի դիրքը, ներկայիս, նուազ նը-պաստաւորուած է: Ամէն պարագայի մէջ յոռետես ըլլալու պատճառ չկայ:

Գալով Եւրոպայի, Փոմփիտու անշուշտ շատ գոհ չէ որ վեցերը փոխանակ իրենք իրենց մէջ նախապէս կարգադրութիւններ ընելու, իրենց տարակարծութիւնները պարզեցին տասներու աչքին առջեւ: Ֆը-րանսայի դիրքը որոշ է միշտ, կը պաշտ-պանէ «կանանչ» Եւրոպան, այսինքն հո-ղագործական Եւրոպան:

Ի վերջոյ, Նախագահին հարցում եղաւ թէ ի՞նչպէս կը տեսնէ դրամական դրու-թեան ապագան: «Ինչ որ պէտք է գիտ-նալ, կ'ըսէ Փոմփիտու, այն է որ Ուա-շինկթընի համաձայնագրերը անկատար են եւ միայն առաջին հանգրուան մըն են: Որպէսզի ապագային դրամական միջազ-գային կարգադրութիւն մը կարելի ըլ-լայ, հարկ է որ նախ Միացեալ Նահանգ-ները տէր մնան բարոյական այն յանձ-նառութիւններուն զորս առին: Ցորչափ վճարումներու ամերիկեան հաշուեկշիռը հաւասարակշռուած չըլլայ, կարելի չէ իսկ խօսիլ դրամական միջազգային դրու-թեան մը մասին: Երբ ատիկա իրագոր-ծուի, կարելի կը դառնայ խօսիլ այդ մա-սին եւ յանգիլ տեղ մը: Բայց նուազագոյն երկու-երեք տարի կ'ուզէ: Այն ատեն մեծ հարցերը մէջտեղ կը դրուին եւ Ֆրան-սայի դիրքը ծանօթ է:

Եւ Նախագահ Փոմփիտու վերջացնե-լու համար ըսաւ թէ իմաստուն կերպով լաւատես է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ աղէտեալ տան զոհերու թիւը 13ի բարձրացաւ, ծանր վիրաւոր-ներ եւս մեռած ըլլալով: Կը պարզուի որ շինութեան եւ ապահովութեան հարկ ե-ղած արտօնագիրները չէին տրուած:

ՄԱԿ-ի Ընդհ· Քարտուղար նշանակ-ուեցաւ Քուրթ Վալտհայմ, Աւստրիացի: Նորընտիր քարտուղարը պաշտօնի գլուխ պիտի անցնի Յունուար մէկին: Պաշտօ-նավարութեան շրջանը հինգ տարի է: Ազգաժողովը առջի օր միաձայնութեամբ վաւերացուց Ապահովութեան Խորհուրդի թեկնածուն, որ իր ընտրութենէն անմի-ջապէս ետք յայտարարեց թէ ՄԱԿը կա-րեւոր հանգրուանի մը հասած է: Չինաս-տանի անդամակցութիւնը կարեւոր քայլ մըն է ընդհանրացման ճամբուն մէջ: Երկ-րորդ քայլը պէտք է ըլլայ երկուքի բաժ-նուած երկիրներու անդամակցութիւնը ՄԱԿի:

ՊԵՆԿԼԱ ՏԷՇԻ կառավարութիւնը Տաք-քա հաստատուեցաւ: Կառավարութեան անդամները, գլխաւորութեամբ իրենց նախագահին՝ Սայէտ Նազրուլ Իսլամի, հնդկական օդանաւով Տելհիէն Տաքքա հասան, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ: Ապահովութեան Խորհուրդը համա-ձայնեցաւ հրադադարի որոշումին շուրջ: Մոսկուա այս անգամ ի նպաստ որոշու-մին քուէարկեց:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ժողովը վաւե-րացուց Էրիմի նոր դահլիճը: Գլխաւոր ե-րեք կուսակցութիւնները ի նպաստ կա-ռավարութեան քուէարկեցին: Միայն ժո-ղովրդավարական կուսակցութիւնը, ինչ-պէս նաեւ յիսունի մօտ երեսփոխաններ դէմ քուէարկեցին: Ժողովրդավարական-ները 41 աթոռ ունին 450ի վրայ: Էրիմ Փարիզ պիտի գայ, ի մօտոյ իբրեւ պաշ-տօնական հիւր:

ԻՏԱԼԻԱ Հինգշաբթի օր դեռ չէր կըր-ցած ընտրել իր նախագահը: Ցարդ 22 ընտրութիւն կատարուած է, բոլորն ալ ապարդիւն:

ՊՈՒԼԿԱՐ օդանաւ մը, որ Սոֆիայէն Ալժէ կը մեկնէր, վար ինկաւ: 28 պուլ-կար երիտասարդ արուեստագէտներ մե-ռան:

ԱԶԳԱԳՐԱԳԷՏ ԱՂ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

(Ծննդեան 125ամեակին առթիւ)

Աղեքսանդր Մխիթարեան ծնած է Ալեքսանդրապոլ 1846 Յուլիս 3ին: Անոր ծնողքը գաղթած էր Արեւմտեան Հայաստանէն: Բանաստեղծին հայրը՝ Մխիթար Բողոյեան, բնիկ Ալաշկերտցի էր, խելական հողի մարդ, որ իր բազմանդամ ընտանիքը կը կերակրէր երկրագործութեան տուած բարիքներով:

1836ին Գիւմրին կը դառնայ բերդաքաղաք եւ կ'անուանուի Ալեքսանդրապոլ: Կը փոխուին կեանքի պայմանները, կը ծաղկին արհեստներն ու առեւտուրը: Մխիթար Բողոյեան իր երկու, արդէն չափահաս զաւակները կ'ուղէ դարձնել արհեստաւոր, սակայն անոր կինը՝ Նուպար, որ Մշեցի էր, կը փափաքի դաստիարակել իր զաւակները, որով իրենց կրտսեր որդին՝ եօթը տարեկան Աղեքսանը, կը յանձնեն քաղաքին մէջ ուսեալ մարդու համբաւ ունեցող «տիրացու»ի մը, ուր ուշիմ երախան քանի մը տարուան մէջ կը սորվի գրել-կարդալ, ազատ կը կարդայ «Սաղմոս, քերական եւ Նարեկ»: Այնուհետեւ խնամեալ պատանին կը դառնայ իր ուսուցչին օգնականը: Շուտով կը յաճախէ Սարգիս խալֆայի դպրոցը, որ իր էութեամբ չէր տարբերեր Տէր-Թոդիկի դպրոցէն:

1862ին կը մեռնի հայրը: 16ամեայ պատանին, որ արդէն բանիմաց մէկն էր, չուզեր զբաղիլ հողագործութեամբ, կ'երազէ շարունակել ուսումը Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցին մէջ: Սակայն նիւթական պատճառներով կը հարկադրուի հրաժարիլ իր միտքէն եւ կը զբաղի մասնաւոր դասեր տալով: Շուտով այնքան կը մեծնայ անոր աշակերտներուն թիւը, որ կը բանայ մասնաւոր դպրոց 1867ին: Տասը տարի ետք, 1876ին, երբ քաղաքի վիճակային դպրոցէն կը հեռանան Ղ. Աղայեան, Ս. Բեկնազարեան եւ քանի մը այլ ուսուցիչներ, դպրոցի հոգաբարձութիւնը զինքը կը հրաւիրէ դասաւանդելու Հայոց լեզու (գրաբար) եւ Թուաբանութիւն:

1889ին Ա. Մխիթարեան ընդմիշտ կը թողու ուսուցչական ասպարէզը եւ իր քաղաքին մէջ կը բանայ գրատուն՝ համաքաղաքացիներուն մէջ գրականութիւն տարածելու համար: Ան սերտ կապ կը պահէ Վենետիկի Հայ միաբանութեան եւ Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան հետ: Ազատ ժամերուն կը նուիրուի իր սիրած գործին՝ կը շրջի Շիրակի գիւղերն ու լեռները, կը հաւաքէ ու գրի կ'առնէ բազմաթիւ աւանդութիւններ, հէքեաթներ, ժողովրդական երգեր ու խաղեր, առակներ ու առածներ, հանելուկներ, շուտասելուկներ, օրհնութիւններ եւ անէծքներ: Այդ տարիներուն ան աշխատակցած է նաեւ Էջմիածնի «Արարատ»ին եւ այլ պարբերականներու: Կեանքի վերջին տարիներուն կը լծուի նաեւ հրատարակչական գործի: Թրքերէնէ կը փոխադրէ եւ կը հրատարակէ արեւելեան վիպաշխարհի հէքեաթներ: Պատրաստած է նաեւ իր բանաստեղծութիւններու գիրքը՝ «Գեղջկական քնար», ինչպէս նաեւ երգարաններ:

Ա. Մխիթարեան մեռած է 1916 Օգոստոս 17ին, թաղուած է Ալեքսանդրապոլի հին գերեզմանատունը:

Աւելի քան 40 տարի ան նուիրուեցաւ բանահիւսութիւն հաւաքելու գործին: «Տաղեր ու խաղեր» գիրքին յառաջաբանին մէջ ան կը գրէ, թէ «1870ից ամէն տարի անընդհատ սկսեցի ուսուցչութեանս ամառնային արձակուրդի ամիսներին շրջել Շիրակի եւ Վանանդի գիւղերում, ժողվել ու գրի առնել երգեր. սրա հետ միասին զուգընթացաբար գրի էի առնում նաեւ ամէն տեսակ ազգագրական նիւթերն ու ժողովրդական բանաւոր աւանդութիւնները»:

1900ին Մխիթարեան հրապարակ կը հանէ «Տաղեր ու խաղեր» հարուստ հաւաքածոն, ուր, բացի ժողովրդական երգերէ ու հայկական պարերգներէ, տեղ են գտած նաեւ շարականներ ու ազգային զանազան երգեր:

Բանահաւաքին միւս արժէքաւոր հաւաքածոն՝ «Փշրանքներ Շիրակի ամբարներից», լոյս է տեսած 1901ին, Լազարեան ճեմարանի հրատարակութեամբ եւ կը կազմէ «Էմինեան ազգագրական ժողովածու» մատենաշարի առաջին հատորը: Գիրքը խմբագրած է Փրոֆ. Գր. Խալաթեանց: Գիրքին առաջին բաժնին մէջ զետեղուած են ժողովրդական հէքեաթներ, առակներ, առածներ, հանելուկներ եւայլն: Երկրորդ բաժինը կազմուած է աւանդութիւններէ, նախապաշարումներէ, երազներու մեկնութենէ, ժողովրդական բժշկարանէ, ինչպէս նաեւ՝ կախարդութիւն, թովչութիւն, ընտանեկան բարք ու սովորութիւն: Ասոնք կարեւոր նշանակութիւն ունին ազգագրութեան եւ ժողովուրդին մասւոր կեանքին մասին գաղափար կազմելու համար:

Ազգագրական նիւթերու այս հարուստ հաւաքածոն ունի նաեւ ժողովրդական բառերու բառարան (1146 բառ):

«Փշրանքներ»ուն չհրատարակուած մասը (ձեռագիր 200 մեծադիր էջ) կը պարունակէ բազմաթիւ ազգագրական նիւթեր եւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ Շիրակի վերաբերեալ: Ուշագրութեան արժանի են այդ գաւառի հայրենագիտութիւնը, բուսականութիւնը եւ կենդանական աշխարհը, ազգաբնակչութիւնն ու անոր զբաղումը: Առաւել հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն Շիրակի աւերակները, ուր պատմական սոյն տեղեկութիւններէն զատ՝ կը յիշատակուին անոնց հետ կապուած ժողովրդական աւանդութիւնները: Շահեկան են նաեւ շրջանի բազմազգ բնակչութեան տարազն ու արտաքին նկարագիրը (հայ, յոյն, թուրք, ռուս, քիւրտ, հրեայ, պարսիկ), ինչպէս նաեւ հագուստի եւ զարդերու անուններն ու նկարագրութիւնները: Շատ կարեւոր տեղեկութիւններ կան Գիւմրիի աւանի պատմութեան վերաբերեալ: Յիշատակուած են խրաքանչիւր քարին, շինութեան ու հին աւերակին յատակ տեղը եւ հիմնադիրին անունը, աւերակ դարձած վանքերն ու նշանաւոր անձերու անունները, գերեզմանները: Բանահաւաքը մանրամասն կը յիշատակէ գաղթականութեան բերած արհեստներն ու սովորութիւնները, ականատեսներու վկայութիւններով կը նկարագրէ Ալաշկերտի գաղթը, ռուս բանակին յառաջխաղացումը եւայլն: «Բաջեր եւ աւազակներ» անունին տակ կը պատմէ Շիրակի անուանի զաւակներուն կեանքը եւայլն:

Ձեռագրին մէջ առատ նիւթ կայ հասարակաց օճախներու՝ սրճարաններու, աչուղներու քաղաք Գիւմրիի մտաւոր կեանքին եւ այլ հարցերու մասին: Երաժշտագէտները հոս կրնան գտնել ժողովրդական երգերու եւ պարերու անուններ, թիւն ու նկարագրութիւնը:

Ա. Մխիթարեան յաճախ այցելած է Անի եւ այս ուղղութեամբ 1902ին Ալեքսանդրապոլի մէջ լոյս ընծայած է «Ուղեցոյց Անի քաղաքի եւ շրջակայ աւերակաց» գրքոյկը: Բացի պատմական համառօտ տեսութենէ, մանրամասն ցոյց կը տրուին Ալեքսանդրապոլ – Անի գլխաւոր չորս երթուղիները ու անոնց սահմաններուն մօտ գտնուող նշանաւոր աւերակները, հարեւանցի ծանօթութիւններ կը տրուին շրջակայ գիւղերու, աւաններու, անոնց բնակչութեանց անցեալին եւ ներկային վերաբերեալ:

Մխիթարեանի գիւանի մէջ կը մնայ Անիի կեանքէն առնուած պատմական ողբերգութիւն մը՝ «Գագիկ վերջին կամ կործանումն Անի քաղաքի»: Ասիկա թէեւ գեղարուեստական արժէք չի ներկայացներ, սակայն գրուած է պատմական ստոյգ տուեալներու հիման վրայ:

1890ական թուականներուն Մխիթարեան կը գրէ գրական եւ պատմական գործեր, ատոնցմէ են՝ «Էջեր հայ ազատագրական շարժումների պատմութիւնից» (1898), «Ըմբոստի երգեր» եւ «Բանտի երգեր» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոները, «Վարդան Մամիկոնեան կամ Աւարայրի պատերազմը» պատմական ողբերգութիւնը (1887), «Արնոտ լեռներ կամ Սասունցիք» սոամը (1896), «Ոսկի երազներ», (պատկերներ թրքահայ գաղթականների 1895–96ի արկածներից) եւն.:

1910ին ան հրապարակ կը հանէ «Զըւարճալի զրօսարան» գիրքը: Հեղինակը հոն զետեղած է իր կազմած բազմատեսակ կրթական վիճակախաղերը, որպէսզի մարդիկ իրենց ազատ ժամերուն զբաղին մտաւոր վարժութիւններով: Հետաքրքրական է ժողովրդական երազահանը: Տպագրուած վերոյիշեալ գիրքերէն զատ բանաստեղծին գիւանին մէջ մնացած են մեծ քանակութեամբ չափածոյ հանելուկներ, զրոյցներ, առակներ:

Անուրանալի ծառայութիւն մատուցած է նաեւ աշուղական բանարուեստին: Խընամքով հաւաքած, գրի առած է աշուղական արժէքաւոր երգեր:

Կ. ԴՈՒՐԳԱՐԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆԻ 749-752Ի ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Ասորի պատմագիր Դիոնիսիոս Տէլ-Մահրայի վերագրուած գործին մէջ, Ը. դար, հետաքրքրական նկարագրութիւն մը կայ լեռնականներու 749–752ի ապստամբութեան մասին: Ըմբոստութիւնը ուղղուած էր արաբ բռնապետութեան, եւ առաջին առթիւ՝ իրենց դրացի Նփրկերտի Արաբներու բռնութիւններուն դէմ: Հոս չէ յիշատակուած Սասունի անունը, սակայն ապստամբութեան նկարագրութիւնը եւ, մանաւանդ, յիշատակուած տեղանունները կապ ունին Սասունի հետ եւ կասկած չի կրնար ըլլալ, թէ խօսքը հայ լեռնականներու ապստամբութեան մասին է: Սակայն, Սասուն անունին բացակայութիւնն է, ըստ երեւոյթին, պատճառ դարձած, որ այս նկարագրութիւնը պատմաբաններու ուշադրութենէն վրիպած է:

Դէպքերը տեղի կ'ունենան Ը. դարու կէսերուն, Օմայեաններու անկումի տարիներուն, երբ Միջագետքի եւ Հայաստանի մէջ խառնաշփոթ վիճակ կը տիրէր: Ահա թէ ինչ գրուած է պատմագիրքին մէջ.

Յունաց (կամ Սելեւկեան) 1062 թուականին (750–751) Մայֆերկատի (Նփրկերտի) Արաբները կը սկսին բռնութիւններ ի գործ դնել լերան քրիստոնեայ բընակիչներուն վրայ: Արաբ կառավարիչը՝ Քորէ իբն Թապիտ (Սապիտ) Կուլար գաւառը կուգայ, կը ձերբակալէ անոր իշխանները եւ անոնցմէ եօթը հոգին ալ կը սպաննէ: Այս դէպքերը անհանդստութիւն կը պատճառեն լեռնաստանի եւ միւս շրջաններու անոնց ցեղակից եղբայրներուն, եւ ահա Ֆիս (Փիս) գաւառը կը դիմէ ինքնապաշտպանութեան: Շարժման գլուխը կը կենայ քաջ մարդ մը՝ Յովհան որդի Տատայի, որ տեղացի էր: Ասիկա կը դիմէ լեռնականներուն հետեւեալ խօսքերով. «Դուք գիտէք, որ այժմ չկայ թագաւոր, որպէսզի ատոնցմէ մեր վրէժը լուծէ, եւ եթէ թոյլ տանք, ատոնք գերի կը դարձնեն մեզ եւ մեր ամբողջ ունեցածը կը յափշտակեն»: Յովհան կ'ընտրուի ղեկավար: Ան բազմութիւնը կը տանի տաճար, երդում ընել կուտայ, որ իր բոլոր հրամանները պի…

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Միանգամայն հասկնալի է, որ «ինքնորոշման» գաղափարը տեղական Թուրքերի, Թաթարների եւ Քիւրտերի համոզմունքներից չէր բխում, այլ «թելադրուած էր Ազրբեջանի եւ Տաճկաստանի կողմից» յետին նպատակներով: Ազրբեջանը առժամապէս ընտրել էր Հայաստանը ներսից պայթեցնելու ուղին՝ չխնայելով դրա համար ոչ մի միջոց եւ մեծ չափով յաջողել էր: 1919 թուի վերջերին Հայաստանի հողերի վրայ բացնից աւելի «ինքնորոշուած» մանր ու խոշոր իշխանութիւններ կային, որոնք ենթակայ էին ոչ թէ Հայաստանի կառավարութեան, այլ «Թաթարին, Թուրքին, կամ Վրացուն»: Հայաստանի դէմ ըմբոստացած այդ տարրերը թէ՛ իրենց թուով ու ուժով եւ թէ բռնած տարածութեամբ պատկառելի ուժ էին ներկայացնում: Իրօք, նրանց թիւը հասնում էր «մօտ կէս միլիոնի», եւ նրանք բռնում էին Հայաստանի տարածութեան կէսից աւելին, քանի որ քիւրտ եւ Թուրք տարրերը 8 անգամ աւելի ցանցառ էին բնակուած Հայաստան երկրում, քան Հայերը»:

Ուրեմն, «գոյութիւն ունէր մի անկախ Հայաստան, իրաւականօրէն ճանչցուած բոլորի կողմից. Նա բաւական ընդարձակ տարածութիւն կը բռնէր՝ աւելի քան 45 հազար քառ. կիլոմեթր, բայց փաստօրէն երկու երրորդը իր խլամ բնակչութեամբ կը գտնուէր Ազրբեջանի եւ Թուրքի ձեռքին: Դա մի երկիր էր, որի բանալին կը գտնուէր ուրիշների ձեռքին»:

Իսկ մնացած գաւառներում Հայութեան մօտ մէկ երրորդը փախստական էր Թըրքական շրջաններից, Տաճկահայաստանից ու այլ վայրերից, եւ զուրկ ապրուստի միջոցից ու նաեւ աշխատանք կատարելու հնարաւորութիւնից:

Այդպիսով, բոլոր տուեալները նպաստաւոր էին Ազրբեջանի համար, եւ բնաւ «անհաշիւ չէր նրա կողմից չափուել Հայաստանի ու հայ ժողովրդի հետ»:

Հայաստանին սարկական վիճակով բապառնացող այդ վտանգին հանդէպ ի՞նչ վերաբերմունք ունէին հայ ժողովրդի ազգային – քաղաքական ճակատագիրը տնօրինողները՝ Հանրապետութեան ղեկավար շրջանները:

Թէեւ նրանք բոլորն էլ գիտակցում էին վտանգի ներկայութեանը, բայց միատեսակ վերաբերմունք չունէին դէպի այդ սպառնալիքին դէմ դնող միջոցները: Դըրանցից ոմանք համոզուած էին, որ Հայաստանն անկարող է իր գոյութիւնը պահելու՝ առանց դրսի օգնութեան: Այդպէս մտածողների մի մասը իր յոյսը կապում էր դաշնակիցների հետ, իսկ միւս մասը, որ կազմում էր մեծամասնութիւն, Հայաստանի փրկութիւնը սպասում էր Ռուսաստանից՝ աչքի առաջ ունենալով, որ դաշնակիցները տրամադիր չէին կապուելու Անդրկովկասի հետ:

Դրսի, օտարի հետ յոյս կապող այդ հոսանքն ունէր տնտեսական եւ զինուորական լուրջ հիմունքներ, որոնք բխում էին երկրի ծանր վիճակից, նրանք լաւապէս ճանաչում էին թէ՛ երկիրը եւ թէ՛ տեղեակ էին թաթարական ուժերին:

Հայաստանի համար ստեղծուած վիճակին հանդէպ կային եւ այնպէս մտածողներ, որոնք կարծում էին, թէ Ազրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ ծագած վէճերը կարելի էր լուծել խաղաղ ճանապարհով՝ առանց դրսի օգնութեան եւ զէնքի միջամտութեան: Դրանք տեսականօրէն մտածող մարդիկ էին, մասամբ մաքրակրօն ընկերվարականներ, որոնք ձգտում էին իրականութեան հրապարակ նետած դաժան հարցերը լուծել սկըզբունքներով: Որոշ չափով իրականութիւնից կտրուած մարդիկ էին եւ այդ պատճառով յենարան էլ չունէին այդ իրականութեան մէջ:

Վերջապէս, կային եւ գործիչներ, որոնք հիմնովին տարբեր վերաբերմունք ունէին դէպի հայ – ազրբեջանական կընճռի լուծումը: Դրանք չէին ապրում սին յոյսերով, ուստի ժխտական վերաբերմունք ունէին դէպի դրսի օտարի միջամտութիւնը:

Գերազանցապէս, մինչեւ անձնուրացութիւն գաղափարական մարդիկ, ըստ ամենայնի ճանաչելով ոչ միայն հարազատ վայրը, այլ եւ քաջ գիտակ լինելով թաթար մտայնութեան, նրանք անհնարին էին համարում որեւէ այլ ճանապարհով չէզոքացնել Հանրապետութեան, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան սպառնացող մահաբեր վտանգը, բայց եթէ կազմակերպելով «հայկական ֆիզիքական ուժը» եւ Հայի բազուկը՝ դիմադրելու համար այդ փորձանքին: Դրանք, լինելով դաշնակցականներ, ականջի օղ էին արել կուսակցութեան 9րդ Ընդհանուր Ժողովի երկրի ներքին քաղաքականութեան վերաբերող բանաձեւով հանուած որոշումը — «ամենակտրուկ միջոցներով արմատախիլ ընել հակայեղափոխական եւ հակապետական շարժում, որ կողմէն ալ կազմակերպուած լինի ան եւ ինչ ուժերու վրայ ալ յենուած լինի ան»:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 25)

ւի կատարեն յամենայն հնազանդու – թեամբ:

Յովհան կը կազմակերպէ իր ուժերը, զանոնք բաժնելով հաղարեակներու, հարիւրեակներու, յիսնեակներու եւ տասնեակներու, սպաներ կը կարգէ, իսկ դաշտին լեռնացքներուն առջեւ պահակներ կը դնէ: Այդ օրերուն Սուզա անուամբ մարդ մը կուգայ Նփրկերտ, Արաբներուն քով եւ կը խոստանայ յաղթել լեռնականներուն եւ, նոյնիսկ, անոնց մեծամեծներուն գլուխները բերել: Բայց երբ խարէութեամբ կուգայ ապստամբներուն քով, ասոնք կը կասեն անոր միտքը եւ յարձակելով կը ջարդեն դաշտաւ կիրները:

Արդէն երկու տարի կ'ըլլար, որ կառավարիչը՝ Քուրէ իպն Սալիհ ամրացած էր Կուլար ամրոցին մէջ եւ հոնկէ կը սպառնար իր շրջակայքին վրայ: Անկէ հուզքին ազատիլ թէ՛ լերան քրիստոնեաները եւ թէ Մայֆերկատի Արաբները: Կառավարիչը ամուր հաստատուելով ամրոցը, իր զինեալ ջոկատներով կը յարձակի շրջակայ գիւղերուն վրայ եւ հաւաքած կողոպուտը կը բերէ ամրոց: Կ'ապստամբէ ելլուլ եւ Պաչպաչտա գիւղերու վրայ, չարագործութիւններ կ'ընէ, կը գերէ բնակիչները եւ անոնց ամբողջ ունեցածը կը յափշտակէ:

Ասպատակութեանց զոհ գացած գիւղերը գաղտնի լուր կը ղրկեն Յովհանի՝ անոր օգնութիւնը խնդրելով: Յովհան փութով կուգայ այն գիւղը, ուր կը գտնուէր կառավարիչը իր զինակիցներով: Յովհան կ'առաջարկէ կառավարիչին հեռանալ գիւղէն, բայց Արաբները կը մերժեն ու աւար վրայ լեռնականները կը ջարդեն զանոնք, սպաննելով նաեւ կառավարիչը:

Սակայն լերան մեծամեծներէն մէկը՝ Ստեփաննոս որդի Պօղոսի, կը խոստանայ Արաբներուն մատնել իր առաջնորդը: Ան Հայրօ գիւղին մէջ կը հանդիպի արաբ զօրապետ Ասիֆի եւ կը պայմանաւորուի անոր հետ, որ ինք իր տունը հրաւիրէ Յովհանը, իսկ Արաբները դարանակալ յարձակին անոր վրայ: Յովհան Ստեփաննոսի հրաւէրին ընդառաջելով կուգայ գիւղ: Բնակիչներէն մէկը կը գուշակէ զինքը վտանգի մասին, սրով ապստամբներու պետը կը ներկայանայ իր ուժերով, կը ջարդէ Արաբները, իսկ դաւաճանը հազիւ կը յաջողի փախչիլ՝ այլեւս երբեք ետ չվերադառնալու համար:

Արաբներուն եւ լեռնականներուն ընդհարումները կը շարունակուին. այս վերջինները թոյլ չեն տար, որ Արաբները մտնեն լեռնաստան:

Լեռնականները այդ ժամանակ հարուած մը կը ստանան հակառակ ճակատէն: Գրիգոր անունով Ուրտայացի մը (Ուրտայա) անոնց դէմ կ'ելլէ մեծ բանակով ու կը յարձակի Հարա գետին շուրջը ապրող մարդոց վրայ. շատերը կը սպաննէ: Այս պատճառով Սահիա լերան բնակիչները կը համախմբեն իրենց ուժերը եւ կ'ապաւինին Յովհանի սուրին:

Լեռնականները քանի մը տարի կը մնան այս վիճակին մէջ, մինչեւ 1063ին (752–753) Վերին Միջագետքի կառավարիչ Ապտալլահ իպն Մուհամմէտ խմանալով անցուդարձերը, սուրհանդակ մը կ'ուղարկէ Յովհանի՝ հրաւիրելով զայն Խառան: Փոխարքան մեծ ուրախութեամբ կ'ընդունի իր հիւրը, կը պատուէ, նուէրներ կուտայ եւ իր պալատին պետ նշանակելով՝ կ'ուղարկէ ետ: Այդ ժամանակ Հայաստան մտած էր Սալիհ իպն Սալիհ, որ լեռնաստանէն պատանդներ կ'առնէ ու զանոնք կը պահէ Մայֆերկատի մէջ:

Յովհան կը վերադառնայ իրեն հետ բերելով գրութիւն մը, որու համաձայն պատանդները պէտք է իրեն յանձնուէին: Սալիհ կը յանձնէ պատանդ կիները, բայց որովհետեւ Մայֆերկատի Արաբներէն նուէրներ ստացած էր, որպէսզի Յովհանէն վրէժ լուծէ, բոլոր պատանդներն ալ չի յանձներ ըսելով, որ այսօր կամ վաղը ետ կը ղրկէ մնացածները: Սակայն չուղարկեր զանոնք, անոնց մէկ մասը կը մեռնի զանազան հիւանդութիւններէ:

Սալիհ առիթ կը փնտռէր պարտութեան մատնելու լեռնականները: Ան կը յաջողի ձերբակալել Յովհանը, որ, սակայն, կը կարողանայ սուրհանդակ ուղարկել Ապտալլահի: Պատասխանը կը հասնի Յովհանի ճիշդ այն ժամանակ, երբ այս վերջինը առաւօտեան պիտի սպաննուէր (խաչի վրայ): Ազատելով, ան կ'երթայ Խառան: Յետագային Յովհան կը յաջողի փրկել բոլոր պատանդները ու կը վերադառնայ լեռնաստան:

Այս նկարագրութեան մէջ յիշատակուած տեղանուններէն մէկ քանին ծանօթ են Սասունի մէջ: Կուլարը Խուլփն է, այսօրուան նոյնանուն գաւառը: Միջազէլ Ասորի նոյնպէս կը յիշէ Կուլարը, իբրեւ Նփրկերտի մերձակայ հայկական քաղաք: Որով կասկած չի վերցներ, որ երկու ասորի պատմագիրներու Կուլարը Սասունի Խուլփն է, մանաւանդ որ արաբ պատմագիրներն ալ կը յիշատակեն այդ անունը: Հաղրօն, հաւանաբար, Հազզօն է, իսկ Ֆիսը (Փիս) թերեւս Փասնք գաւառի անունին հետ կապուի: Յիշատակուած Ուրտայան եւ Սահիան նոյնպէս Տաւրոսեան լեռներու կողմերը կը գտնուէին: Ուրտայացիք Հայեր էին, սակայն, ըստ երեւոյթին, իրենց խրթին բարբառին համար առանձին անուն ունէին:

Ա. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ժողովրդագրութեան տարեգիրքը, որ հրապարակ հանուեցաւ Դեկտեմբերի ըսկիզբները, յատկանշական երկու երեւոյթներ կը պարզէ: Առաջինը այն է, որ մարդիկ աստիճանաբար քաղաքաբնակ կը դառնան: Երկրորդ երեւոյթը ցոյց կուտայ, թէ ծնունդներու թիւը, մահերու թիւին հետ բաղդատաբար, երկու – քուկէս անգամ աւելի է:

1970ի Յուլիսի տուեալներով աշխարհի բնակչութիւնը 3632 միլիառ էր, որուն 2056 միլիառը, այսինքն՝ աշխարհի ընդհանուր բնակչութեան 56,6 առ հարիւրը հաստատուած է Ասիոյ մէջ: Բնակչու – թեան թիւով երկրորդ ցամաքամասը Եւրոպան է, որ ունի 462 միլիոն բնակիչ (12,7 առ հարիւր): Ափրիկէ իր 344 միլիոն ժողովուրդով երրորդ տեղը կը գրաւէ (9,5): Չորրորդը՝ Հիւս. Ամերիկայի ցամաքամասն է, որ ունի 321 միլիոն բնակիչ (8,8 առ հարիւր):

Միայն 1970ի առաջին եօթը ամիսնե – րուն 71 միլիոնով աւելցած է աշխարհի բնակչութեան թիւը: Եօթը երկիրներ հարիւրական միլիոն բնակիչէ աւելի ունին: Ամէնէն բազմամարդը կը մնայ միշտ Չինաստան իր 759,6 միլիոն ժողովուր – դով: Երկրորդը դիրքի վրայ կուգայ Հնդկաստան (550,3 միլիոն), երրորդ տեղը կը գրաւէ Խորհ. Միութիւն (242,7 միլիոն), իսկ չորրորդը՝ Մ. Նահանգները (205,3 միլիոն):

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան կարեւոր փոփոխութիւններ այս մարզին մէջ, վերջին քանի տարիներուն: Այսպէս՝ Ինտոնեզիա ներկայիս Ճափոնէն շատ բնակիչ ունի: Դաշնակցային Գերմանիա՝ Անգլիայէն, իսկ Նիժերիա՝ Իտալիայէն եւ Ֆրանսայէն աւելի: Նոյնը նաեւ Մեքսիկա եւ Փիլիպպեան կղզիները, որոնցմէ առաջինին բնակչութիւնը, Սպանիոյ բաղդատմամբ, աւելի մեծ թիւ կ'արձանա – գրէ, իսկ երկրորդինը կ'անցնի Լեհաս – տանի, Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի բնակչութեանց թիւերը:

Թայլանտ, որ 1950ին տեղ չէր գրաւեր բազմամարդ առաջին քսան երկիրներու շարքին, 1970ին 16րդ տեղը ապահոված է, իսկ Հիւս. Քորէա, որ 1950ի ցանկին մէջ էր, այժմ դուրս կը մնայ այդ ցանկէն:

Հարիւր հազարէ աւելի բնակչութիւն ունեցող 1784 քաղաքներ կան ներկայիս, ինչ որ կը նշանակէ 20 առ հարիւրի յաւելում վերջին տասը տարուան ընթաց – քին:

Թոքիօ կը մնայ միշտ աշխարհի ամէնէն բազմամարդ քաղաքը իր ինը միլիոն բնակչութեամբ: Երկրորդ եւ երրորդ տեղերը կը գրաւեն Նիւ Եորք եւ Լոնտոն 7,8 եւ 7,7 միլիոն ժողովուրդով:

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, որ աշխարհի բնակչութեան մէկ երրորդը այժմ կը բնակի 20.000է աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ: Տասը տարի առաջ միայն 30 տոկոսը աշխարհի բնակչութեան հաստատուած էր քաղաքներու մէջ: Հարիւր հազարէ աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքաբնակներու թիւը 19 տոկոս կը ներկայացնէ, երբ տասը տարի առաջ այդ տոկոսը 16 առ հարիւր էր:

Ընդհանուր տուեալներու համաձայն, քաղաքաբնակներու թիւին տոկոսը ներկայիս 34 առ հարիւր է: Ամէնէն բարձր տոկոսը կ'արձանագրէ Աւստրալիա, որուն բնակչութեան 83,3 առ հարիւրը կը բնակի քաղաքներու մէջ, ապա կարգով կուգան Իսրայէլ, Պահրէյն եւ Ուրուկուէյ՝ 80ական տոկոսներով: Միաց. Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան քաղաքաբնակներու տոկոսը, ընդհանուր բնակչութեան թիւին հետ համապատասխան, 64 եւ 56 է, Հարաւ. Ամերիկա՝ 54, իսկ Եւրոպա՝ 53: Գալով Ափրիկէի եւ Ասիոյ՝ երկուքն ալ 21 առ հարիւր կը ներկայացնեն:

Տասներեք երկիրներ 50 կամ աւելի ծընունդ կ'արձանագրեն հազար բնակիչի հաշուով: Ասոնցմէ եօթը կը գտնուի Ափրիկէ — Անկոլա, Տահոմէ, Մատակասքար, Նիժեր, Ռուանտա, Սուազիլէնտ եւ Թոկօ: Մնացեալները ասիական երկիրներ, են՝ Աֆղանիստան, Մալտիվ, Փաքիստան, Սէուտական Արաբիա, Եմէն:

Սուազիլէնտ ծնունդի ամէնէն բարձր տոկոսը կ'արձանագրէ (52,3):

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մանուկներու զիւղապնացութեան գործը մեր սրտին ամէնէն մօտիկ հարցերէն մէկը եղած է միշտ: Որովհետեւ օդափոխութիւնը ամէն մարդու այլ մանաւանդ մանուկներու համար կենսական նշանակութիւն ունեցող խնդիր մըն է:

Ծանօթ է արդէն որ ծովահայեաց շէնք մը գնեցինք, ընդարձակ հողով մը, Քալվատոսի Սէնթ–Օնորին տէ Փէրթ կոչուած քաղաքին գեղեցիկ մէկ վայրին վրայ, ծովէն հազիւ 600 մեթր հեռու, տալու նպատակայարմար ձեւով կազմակերպելու համար հայ մանուկներու օդափոխու – թեան ապգօղուտ աշխատանքները:

Հակառակ անոր որ տակաւին չյաջողեցանք ծախել մեր նախկին արձակուրդի կայանը, շնորհիւ մեր ժողովուրդին Հայ Կարմիր Խաչին հանդէպ տածած համակրանքին եւ հոգածու վերաբերմունքին եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան օժանդակութեան, մեր նոր գնած շէնքը հիմնական նորոգութեան ենթարկեցինք արդէն եւ օժտեցինք բոլոր յարմարու – թիւններով: Կը մնան կայանին բացման արտօնութեան անհրաժեշտ, հրդեհի դէմ ապահովութեան համար կարգ մը մեծածախս միջոցներ ձեռք առնելու եւ կահաւորման հարցերը:

Կը յուսանք այդ գործերն ալ գլուխ հանել պատշաճ կերպով, ապաւինելով վեհանձն հոգիներու քաջալերանքին եւ կայանին բացումը կատարել յառաջիկայ ամառ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Գ. ՄԱՍ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

Ա.

ՃԷՄԻԼԷԻ ԱՊԱՐԱՆՔԸ

Պառաւ Ջաւրէ, Սուլթան Ազիզի ճարտարապետ Պէսիմ պէյի ապարանքին կառուցման պատմութիւնը Հայրիէի պատմած թուականէն ի վեր, այդ ապարանքը անոր եւ Ճէմիլէի որդւոյն Ռուհի պէյին կողմէ անեղծ մնացած էր:

Երիտասարդ պէյը իր մահամերձ մօրը վերջին խօսքերը յիշողութեան մէջ տպաւորած էր եւ գիտնալով որ մայրը գերազանցօրէն հանճարիմաց ու փորձառու կին մը եղած էր, չյանդգնեցաւ անոր այս վերջին տարօրինակ ու խորհրդաւոր պատգամը կնոջական անմիտ տկարու – թեան մը վերագրել:

Այդ պատմութենէն, ինչպէս որ կը յիշենք, մեզի ծանօթ է թէ Ճէմիլէ մեռնելով իր որդւոյն հրահանգ տուած էր որ, որեւէ պատճառաւ ապարանքը չնորոգէ, կամ եթէ իր մեծ հարստութեանը համեմատ աւելի հոյակապ ապարանք մը շինել ուզէ, զայն անոր քովը շինէ եւ. ոչ թէ հին ապարանքին վրայ:

Երիտասարդ Ռուհի նախ ենթադրեց թէ ապարանքին մէջ սուլթանական գանձեր կամ Սուլթան Ազիզի սպանութեանը վերաբերեալ բաներ պահուած էին:

Ապարանքին ամբողջ շարժուն մասերը պրպտեց, սակայն իր մանկութեանը գիտցածներէն աւելի բան մը չկրցաւ գտնել:

Ուստի վճռեց անոր անշարժ մասին պրպտումին վրայ չզնդել, որովհետեւ տակաւին մահամերձ մօրը հեռեւեալ սպառնալից խօսքերը մոռցած չէր:

«— Այս շէնքին բնաւ չդպչիս: Առաջին քարը որ պիտի իյնայ, գիտցած ըլլաս որ նախ եւ առաջ քու գլուխդ պիտի ջախ – ջախէ...»:

«— Այս պատգամս պէտք է գաւակնե – րուդ եւ թոռնիկներուդ ալ փոխանցես»:

Եւ այսպէս նախկին Սուլթանուհիին որդին ջանաց իր մօրը հրահանգին խըստիւ հնազանդիլ:

Ռուհի պէյ գեղեցիկ ու կորովի երիտասարդ մը եղած ըլլալով եւ մեծ հարըստութեան մըն ալ բարիքները վայելելով, քսան տարեկան հասակին մէջ երկու դեղանի կիներէ հարէմ մը բացաւ, որոնցմէ առաջինը իրեն քիչ յետոյ զաւակ մը պարգեւեց որուն երիտասարդ պէյը իր հայրական սրտին բովանդակ գուրգուրանքը նուիրեց:

Ռուհի կ'ուզէր զայն երեւելի Սուլթանուհիի մը եւ անուանի դիտնականի մը արժանի ժառանգորդը ընել:

Երբ տղան տասներկու տարեկան եղաւ, Ռուհի դրամի զօրութեամբ յաջողեցաւ անոր պէյի տիտղոս մը ապահովել եւ տասնըհինգ տարեկան ըլլալէն յետոյ զայն Սպայից վարժարանը դրաւ:

Երիտասարդ Ֆէյզի իր հօրը ակնկալութիւններուն արժանի ելաւ: Քսանըմէկ տարեկան հասակին մէջ տեղակալի աստիճանով մայրաքաղաքին պահակազօրաց գունդին մէջ ծառայելու պաշտօն կը ստանձնէր եւ հօրը հետ կը շարունակէր մեծ մօրը ծովեզերեայ ապարանքը բնակիլ:

Հայր ու որդի երկու տարի այսպէս խաղաղ ապրեցան, առանց այն դժբախտութիւններէն միոյն հանդիպելու, որոնք Թուրքիոյ եւ մանաւորապէս Կոստանդնուպոլսոյ մէջ առանց պատճառի եւ անակնկալօրէն նշանաւոր անձերու ընտանեկան յարկին պայծառ հորիզոնը կ'ամպոտեն:

Սակայն ասիկա երկար ժամանակ կարելի չէր տեւել:

Օր մը Ռուհի Մեծ Եպարքոսէն կանչուեցաւ, որուն հետ մանկութենէն ի վեր բարեկամական կապերով կապուած էր:

Եպարքոսը այս անգամ բացառապէս զայն լուրջ կերպով մը ընդունեցաւ:

Ճէմիլէի որդին սկսաւ զարմանալ:

— Ռուհի, ըսաւ Եպարքոսը, քեզի հետ մանկութենէս ի վեր բարեկամական կապերով կապուած եմ, եւ այդ պատճառաւ քեզ դիտմամբ հոս կանչել տուի, որպէսզի հետդ անձամբ տեսակցութիւն մը ունենամ:

Պէյը երթալով աւելի մեծ զարմանքի մէջ կ'իյնար:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահեցաւ, սիրելի Եպարքոս, հարցուց ան դողդոջուն ձայնով մը:

— Ի՞նչ կ'ուզես որ ըլլայ, թշնամիներդ մին, քեզ տիրոջը առջեւ զրպարտեր է, իբրեւ թէ դուն սկսեր ես եղեր գաղափարներդ փոխել...

— Ե՞ս, ընդմիջեց պէյը զարմացած:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Օր. Մարի Իսթաթ, Տէր եւ Տիկին Շահան Հալքի եւ զաւակը՝ Մայտա (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Կիւրճեան եւ զաւակները՝ Վահրամ եւ Գառնիկ, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Այվազեան եւ աղջիկը Դալիդա (Պոլիս), այրի Տիկին Աննա Շահլամեան եւ Պ. Սուրէն Շահլամեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Կարապետեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արա Կարապետեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Վահէ Կարապետեան եւ զաւակը (Պոլիս), Օր. Մաքրուհի Խաչատուրեան (Յունաստան) խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԳԱՌՆԻԿ ԻՍԹԱՏԻ
(Վարժապետեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 21ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Դեկտ. 27, ժամը 10,30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի գերեզմանատունը (Վոլթէռ փողոց):

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Աննա Շահլամեանի, Օր. Մարի Իսթատի, Տէր եւ Տիկին Կիւրճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Փօլ Փիոթէ եւ զաւակները (Լօզան) եւ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թաճեան եւ զաւակը (Սէն Պրիս) կը նուիրեն 200 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին կահաւորման, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց մօրեղբօր Կարապետ Օսմանեանի մահուան տխուր առիթով:

×

Օր. Էլմոնէ Ճիվէլէկեան 30 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Կարպիս Օսմանեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Շ. Փաստրմաճեան եւ իր դուստրը՝ Արփիկ 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան Ֆրանս-Կարմիր Խաչի սիրայօժար սպասուհիութեան վկայականը յաջողելուն առթիւ 10ական Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի, «Աշխարհ»ի, «Հայաստան»ի եւ Նոր-Վուայի:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Պր. Յակոբ Եսայեան կը նուիրէ 20 Ֆր. Տէսինի Ապրիլեան յուշարձանին, Հոխիսիմէ Պաչոյեանի (Քանատա) եւ Համբարձում Պօքասեանի հոգեհանգիստներուն առիթով: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՃԱՇ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Համախմբերգչական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ, Ուրբաթ Դեկտ. 24, ժամը 21,30էն սկսեալ

Ռըլէ տիւ Սօլէյ

Շապէօյ (Տռոմ), Վալանսէն 10 քիլոմեթր հեռու:

Նուագախումբ Ժաք Քոժա:

Պարեր մինչեւ առաւօտ:

Արձանագրուիլ Պ. Յ. Կօչկակարեանի մօտ (մսավաճառ) Ռիւ Պուֆիէ:

ԽՐԱԽՃԱՆՔԻ
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ՝ Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, Կիրակի՝ Դեկտ. 26ին, ժամը 7էն մինչեւ ուշ գիշեր, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ «Նուպար Կիւլպէնկեան» շքեղ սրահին մէջ:

Հայկական ճաշեր, երգ ու պար,
Հայկական ընտանեկան մթնոլորտ

Սիրով կը հրաւիրուի Լոնտոնի հայ երէց եւ երիտասարդ սերունդը, առեղծելու եւ վայելելու համար հայկական ջերմիկ մթնոլորտ մը:

Մուտքը ազատ է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, այս Կիրակի առաւօտ, երջանկայիշատակ

ՊԱԼԱԳԵԱՆ ԱՐՔ.Ի

յիշատակին եւ բոլոր անոնց որոնք սատարեցին եկեղեցւոյս շինութեան:

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Ուրբաթ՝ Ճրագալոյց, ժամերգութիւն ժամը 17ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18ին:

ՇԱԲԱԹ՝ Ծնունդ, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ԿԻՐԱԿԻ 9 Յունուար հանդիսաւորութիւն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազգատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր փոխ-նախագահ՝ ողբ. Արմենակ Աճէմեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Պ. Արմէն Տապաղեան եւ ընտանիք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վրոյր Զիթունի եւ ընտանիք 200, Պ.Պ.Ժ. Զիլինկիրեան, Եդուարդ Սարաֆեան, Օննիկ Հորթունճեան եւ Փիէր Քէօսէեան 100ական, Տիկին Արմենուհի Լոյեօս 75, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիք, Պ.Պ. Լեւոն Տօնիկեան եւ Մասիս Ժամկոչեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Վարանդի եւ Տիկ. Եապըճեան 40ական, Տէր եւ Տիկին Արման Լոյեօս (Պերլին) 25 Ֆ.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երկու հոգինոց հայ ընտանիքի մը մօտ ծառայելու համար կը փնտռուի միջին տարիքի կին մը լաւ պայմաններով:

Դիմել Տիկին Զալեանի
21 Rue Cujas, PARIS (5e)
Tél. : ODE. 53-68

Disques VOGUE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՊՆԱԿՆԵՐՈՒ ԱՄԷՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՄՈՅՇՆԵՐԸ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Եթէ կը փափաքիք ամբողջացնել ձեր հաւաքածոն, կը յանձնարարուի վերջին նորութիւնը

1. Եռանուագ
(Trio) — pour flûte, clarinette, piano No 790

2. Եռանուագ
(Trio) — pour deux flûtes et harpe No 790

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ.—

Կոմիտասեան պատարագ (451) — Եկմալեան պատարագ (442)
Գանձարան հոգեւոր երաժշտութեան (20169 եւ 20175)
Ծննդեան, Զատկական եւ զանազան տօներու յատուկ

ՍԷՆՖՈՆԻՔ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ.—

Գեղջկական շարք — Կովկասեան Համանուագ (եռ.) (20176)
Au Fil des songes (10 morceaux)
Orchestre des Concerts Colonne

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ (խմբերգ եւ նուագախումբ)

Հայ եւ կովկասեան երգեր (No 526) — Arménie (527)
Reflets d'Arménie (20157) — Arménie (199)
Promenade en Arménie (20167) — Arménie Légendaire (20181)
Le Caucase (No 182) — Soirée Arménienne (No 20172)

(Իւրաքանչիւրը 12 կամ 15 կտոր) — Գին 30 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել Ա. Պարթեւեանի
14, Rue Petit, Paris — Tél. 208-99-22

Առաքում նաեւ contre remboursement

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան զոյգ վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն:

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փաւիէր:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Հոփսիմէ Պաչոյեանի (Քանատա) եւ Համբարձում Պօքասեանի հոգեհանգիստներուն առիթով Տէր եւ Տիկին Պարոյր Պօքասեան 50 Ֆր., Զալլաքեան ընտանիք 50, Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեան 15, Յակոբ Եսայեան 10:

Հայկանոյշ Բարսեղեանի թաղման առթիւ՝ Յովհաննէս Սեմէրճեան 50 Ֆր., Մի Ոմն 50, Տէր-Մինասեան ընտանիք 50, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Դալաքեան 50, Տէր եւ Տիկին Գօզայեան 30, Տէր եւ Տիկին Քիւրէլեան, Տիկին Տալիտա Համբարձումեան 20, Պարգեւ Գանտոյեան 20, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կուտուզեան 20, Ծերիկեան ընտանիք 20, Միհրան Վարդանեան 20, Գրիգոր Գալուստեան 20, Տիկին Մաալէն Յովհաննէսեան 20, Տէր եւ Տիկին Զուքուրեան 15, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Զուքուրեան 15, Տիկին Պապուչեան 10, Գրիգոր Փիլիկեան 10, Սիրաք Գոզոյեան 10, Պօղոս Հայթայեան 10, Պօղոս Պէրպէրեան 10, Տիկին Էնէզեան 10, Տիկին Սաթենիկ Սարգիսեան 10:

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

VOUS SOUHAITE UN JOYEUX NOEL ET UNE BONNE ANNEE
ET VOUS INVITE A SON EXPOSITION - VENTE

ARMÉNIE

PLACE DE L'ETOILE

au Centre Commercial du Parking Foch-Etoile où son Bar-Rrestaurant et une vingtaine de boutiques vous accueilleront, et où vous pourrez faire voir un des classiques de Walt Disney à vos enfants « Les Aristochats ».

jusqu'au Mercredi 29 Décembre de 11 h. à 21 h.
NOCTURNE le 23-24 jusqu'à 22 heures
CLOTURE le 29 à MINUIT

Vous trouverez pour vos enfants : des nouveaux disques 33 et 45 t., des « Posters » Porte-Clefs, Cartes Postales et de Vœux, Calendriers, Poupées, Albums d'Arts, Livres d'Histoires, Manuels avec disque, Contes et Légendes, Romans, Livres de Chants et Partitions, Timbres etc...

Et pour offrir à vos parents et amis : Vins d'Arménie, Livres et Disques d'Arménie, Opéra d'« *Anouch* » et de « *Tavit Beg* » en coffret, Albums d'Arts et pourquoi pas un Beau Tapis ? (à partir de 700 F.)

Et enfin parmi nos nouveautés : Réveils d'Arménie « Sevani » — 45 T. Microsillons d'Adiss Harmandyian de Lévon Katerdjian et de Zareh Kassian — l'Histoire d'Arménie, relié plein toile, gravé or fin — Le No 4 de la Revue « Documenti di Architettura Armena » consacré au célèbre couvent de S. Thadee en Iran — Des U.S.A. le 33 T. Stéréo, « Erébouni » de Varoujan Assadourian — Le 33 T. Stéréo de la célèbres chanteuse, tant applaudie dernièrement à Pleyel Loussiné Zakarian — Le 33 T. Stéréo No 3 d'excellentes chansons patriotiques d'Ara Guiragossian.

Nous allons recevoir incessamment : des cassettes Arméniennes, le disque du Festival Folklorique Arménien de Baalbeck, le disque du très bon pianiste Jacques Kadjian, le 4ème disques d'Adiss Harmandyan, etc., etc...

CADEAU PROMOTIONNEL ET PARKING GRATUIT

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Ալփորվիլ եւ Քաշան
15 եւ 16 Յունուար, Հ. Յ. Դ.
Նոր Սերունդի Մարսիլիոյ շրջանի
թատերախումբին կողմէ
«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»
Յակոբ Պարոնեանի

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուազի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

12-14, Ռիւ Սէնթ-Պազիլ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 25 DECEMBRE 1971
Le Numéro 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12300
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.300

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԾՆՈՒՆԴ

—o—

Արեւելքէն արեւմուտք, հիւսիսէն հարաւ բովանդակ քրիստոնեայ աշխարհը այսօր դարձեալ կը տօնէ Յիսուսի Ծնունդը:

Ցանկանչական երեւոյթ: Հիւլէական դարուն քաղաքակիրթ մարդկութիւնը տակաւին կը շարունակէ խոր հաւատքով ու սրտառուչ երկիւղածութեամբ ոգեկոչել յիշատակը մանուկին, որ ծնաւ Պաղեստինի անշուք մէկ գիւղին ընտանի կենդանիներու յատկացուած մսուրին մէջ:

Բեթղեհէմի հովիւները, որոնք այդ գիշեր բացօթեայ կը պահպանէին իրենց հօտերը, առաջին վկաներն եղան Աստուածորդւոյն հրաշափառ ծնունդին կոյսէ մը՝ անարատ յղութեամբ:

Խորհուրդ մե՛ծ եւ սքանչելի՛:

Աւետարանը կը պատմէ թէ Աստուծոյ հրեշտակը երեւցաւ այդ գիւղացի խոնարհ հովիւներուն եւ յայտնեց անոնց թէ «ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ»: Ու յանկարծակի հրեշտակին հետ երկնաւոր զօրաց բազմութիւն մը, գիշերուան խորհրդաւոր լռութեան մէջ, սկսաւ օրհնել զԱստուած եւ հնչալուր երգել՝

Փառք ի բարձունս Աստուծոյ,
Եւ յերկիր խաղաղութիւն,
Ի մարդիկ հաճութիւն:

Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հոգեզմայլ շարականը իր կարգին կ'աւելցնէ.

Հովիւք երգեն ընդ հրեշտակս,
Տան աւետիս աշխարհի:

Յիսուսի ծննդեան համբաւը հասած էր մինչեւ արեւելք, ուսկից ճամբայ ինկան երեք մոգեր դէպի Երուսաղէմ, ուր հասնելով հարցուցին թէ «Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն Հրէից»: Որովհետեւ արեւելքի մէջ տեսեր էին անոր աստղը եւ եկեր էին անոր երկրպագելու:

Երեք մոգերը՝ Մելքոն, Գասպար եւ Պաղտասար՝ աստղին առաջնորդութեամբ հասան Բեթղեհէմի մսուրը: Տեսան մանուկը իր մօրը Մարիամի հետ: Երկրպագելէ վերջ բացին իրենց գանձերը եւ ոսկի, կնդրուկ եւ զմուռս մատուցին անոր:

Երկրի վրայ խաղաղութեան եւ մարդոց միջեւ հաճութեան խորհրդանշանն է պատկերացուած Յիսուսի ծնունդին մէջ:

Իր օրինակելի կեանքով Նազովրեցի Յիսուս հետեւողական եղաւ իր քարոզած վարդապետութեանց:

Ծնած էր մսուրի մը մէջ: Յովսէփ եւ Մարիամ Նազարէթէն կուգային եւ դրամ չունէին բնակարան վարձելու: Մեծցաւ նեղ ու աղքատ պայմաններու մէջ: Փախստական տարուեցաւ Եգիպտոս՝ Հերովդէսի կոտորածէն փրկուելու համար:

Հալածուած բոլորէն, մանաւանդ հրեայ [illegible], իր վարդապետութիւնը քարոզեց ժողովրդական խոնարհ խաւերու: Իր աշակերտները գտաւ անոնց, ձկնորսներու եւ աշխատաւորներու մէջէն:

Մատնուեցաւ իր մէկ աշակերտէն: Դատապարտուեցաւ ու խաչուեցաւ իր նախանձոտ ազգակիցներուն կողմէ:

Հաւատք, յոյս եւ սէր քարոզեց:

Հրաշքներ գործեց հաւատքի ուժով:

Յոյս ներշնչեց յուսահատներուն:

Սիրեցէ՛ք զմիմեանս պատգամեց:

Հայ բազմաչարչար ազգը քրիստոնէութեան մէջ փորձեց գտնել զինքը տանջող ցաւին դարմանը: Ամուր փարեցաւ քրիստոնէական հաւատքին: Յիսուսի քարոզած ներողամտութեան, համակերպումի, անձնազոհութեան, համբերութեան, եղբայրութեան, ազատութեան, խաղաղութեան եւ այլ առաքինութեանց ուժով կրցաւ դէմ դնել այն բոլոր հալածանքներուն եւ տառապանքներուն, որոնք իր կեանքը թունաւորեցին դարերու ընթացքին:

Ու յաղթեց շնորհիւ իր անխախտ յոյսին ու անսասան հաւատքին:

Հայ քրիստոնեայ կոչումը ամբողջ վարդապետութիւն մըն է ինքնին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑՆ ԱԼ ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

—o—

Թուրքիա եւ Յունաստան միշտ տարակարծիք են Կիպրոսի շուրջ: Իսմէթ Ինէօնիւի այցելութիւնը Աթէնք եւ այս վերջինոյն տեսակցութիւնը վարչապետին հետ, ցոյց տուին վերստին, թէ Աթէնք եւ Անգարա նոյն ձեւով չեն մօտենար կիպրական հարցին:

Իսմէթ Ինէօնիւ մամուլի ասուլիս մը տուաւ Աթէնքի Թրքական դեսպանատան մէջ, ի ներկայութեան յոյն եւ այլ ազգի լրագրողներու: Համաձայն անոր Աթէնք կ'ուզէ նախ բարելաւել իր յարաբերութիւնները Անգարայի հետ, որպէսզի երկուստեք յաջողին լուծում մը գտնել: Անգարա, ընդհակառակն, Կիպրոսի հարցին կարգադրութենէն ետք է միայն, որ բարելաւումի մը մասին կ'ուզէ խօսիլ: Յամենայն դէպս, ըստ Ինէօնիւի, Կիպրոսի հարցը «շատ լուրջ» խնդիր մըն է, որուն պէտք է հետեւիլ մօտէն, որովհետեւ ան կը սպառնայ թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ Յունաստանի հանդարտութեան եւ Եւրոպայի ապահովութեան:

Թուրք վարիչին համար ընդունելի չէ «ինքնորոշման» սկզբունքը, որովհետեւ կղզիին մեծամասնութիւնը Յոյն է, կրնայ էնոսիսի (կցում Յունաստանի) ի նպաստ արտայայտուիլ: Թուրքիա կ'ուզէ ընդունիլ միայն Լոնտոնի եւ Ցիւրիխի համաձայնագիրը, այսինքն՝ Կիպրոսի անկախ պետականութիւնը:

Ինէօնիւ դժգոհած է այս առթիւ, որ Անգլիա եւ Յունաստան, որոնք ստորագրած են Լոնտոնի եւ Ցիւրիխի համաձայնագիրները, մերժած են միջամտել Կիպրոսի ներքին հարցերուն եւ Թուրքիա հարկադրուած է երկու առիթներով առանձին միջամտել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը անդրադառնալով իր յառաջիկայ հանդիպումին Նիքսընի հետ, Ֆլորիտի մէջ Դեկտեմբեր 28ին, նկատել տուաւ, թէ իրեն համար հիմնական կէտը կը մնայ այն, որ Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ «մնայուն եւ սերտ երկխօսութիւն մը ապահովուի միշտ»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ միջեւ վերահաստատուեցան դիւանագիտական յարաբերութիւնները, որոնք խզուած էին 1965ին, երբ Պոն ճանչցաւ Իսրայէլը:

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ուժեր Լիբանանի սահմանը անցնելով երկու շէնքեր քանդեցին Պլիտայի մէջ: Յարձակումը փոխադարձութեան բնոյթ ունէր, կը յայտարարեն իսրայէլեան շրջանակները:

ԼԵՀ կառավարութեան մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան: Արտաքին եւ Ներքին նախարարներու պաշտօնին կոչուեցան նոր անձեր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Ուզարնիկ Թատրոնին մէջ ճազի եռօրեայ փառատօն մը տեղի ունեցաւ, կազմակերպութեամբ Կոմսոմոլի (երիտասարդ համայնավար): Առաջին օրը 2000 երիտասարդ խուժեց սրահ լսելու խորհրդային ճազի աստղերը՝ Գէորգ Գարայեան, Ալեքսէյ Կոզլով, Գանելին եւ Անտրէյ Թովմասեան: Խրուշչեւ ճազի մասին խօսելով իր ատենին յայտարարած էր, թէ այդ երաժշտութիւնը «ստամոքսի ցաւ» կը պատճառէ: Ստալին զայն նկատած էր «ապասերած քաղքենիութեան երաժշտութիւն»ը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Ազգ. Ապահովութեան տնօրէնութիւնը համայնավար հեղինակներ կը նկատէ Անտոն Չեխովը, Ժան-Փօլ Սարթրը եւ... Անրի Թրուայան: Վերջերս ցանկ մը տպուեցաւ 124 գիրքերու, որոնք «համայնավար եւ հակակառավարական» որակուած են: Նոյն փաստաթուղթին մէջ իբրեւ վտանգաւոր ներկայացուած են Պրեխթի, Ժան Ժօռէսի, Ստակոնի, Ռուժէ Կառոտիի, Մարքիւզի, Չէ Կուեւերայի գործերը:

ՓԱՐԻԶԻ շրջանին մէջ զգալի յաւելումներ պիտի կրեն տուրքերը: Այսպէս ուղղակի տուրքերը առաւել 9,91 առ հարիւր, աւելածուի ծախքերը՝ առաւել 11,59 առ հարիւր, աղբ՝ 10 առ հարիւր, ջուր 3 սանթիմ խոր. մեթրը, հիւանդանոց օրական յաւելում՝ 10,75 առ հարիւր:

ԱՍՏՂԻՆ ԼՈՅՍՈՎ...

—o—

Քրիստոնեայ աշխարհի Ծննդեան տօնն է այսօր. Ամերիկացիներու Քրիսմըսը: Ֆրանսացիներու «Նոէլ»ը:

Բացառութեամբ Հայոց, Հին թէ Նոր աշխարհներու մէջ մարդկութիւնը Դեկտեմբեր 24էն 25ի լուսնալիք գիշեր եւ 25ի ամբողջ օրը կ'ապրի Աստուածորդիի ծննդեան խորհուրդով. տարբեր խօսքով՝ աւելի քան որեւէ օր, կը կառչի լուսաւոր կեանքի մը, ազնուագոյն կեանքի մը իմացումին. կը յուսայ աւելի քան որեւէ ատեն՝ որ մարդ էակին եւ ժողովուրդներուն վերապահուած է սիրոյ, փոխադարձ յարգանքի եւ համակեցութեան տրամադրութիւն մը, հակում մը, ձգտում մը:

Եղեւինի կամ մայրիի ճիւղերուն տակ, մսուրին առջեւ, եկեղեցիներու հովանիին տակ, տունէն ներս ու քիչ մը ամէն տեղ՝ տարբեր խորութեամբ սակայն նոյն կարօտանքով կը զգայ հոգեկան պահանջը այլասիրութեան, — իր նմաններուն հանդէպ քաղցր, բարի, հաճոյակատար ու վեհանձն մնալու. զանոնք տեսնելու ամէն ցաւէ զերծ, ամէն ճնշումէ ազատ, կենսալիր եւ յուսալից:

Հալող մոմերուն հետ, ճառագայթող լոյսերուն հետ, հնչող երգերուն հետ, շրթունքներու վրայ բառի վերածուող մաղթանքներուն հետ, բաշխուող նուէրներուն հետ, շնորհաւորական քարտերու տեղատարափին հետ, լուռ կամ ձայնաւոր աղօթքներուն հետ՝ մեզմէ ամէն մէկուն էութիւնը կ'ողողուի «խորհուրդով» մը, որ մարդկային մեր իսկութեան վերյայտնութիւնն է՝ առօրեայէն բթացած, յաճախ նաեւ տմարդութիւններով բրտացած հոգիին մէջ:

Տարուան մէջ մատի վրայ համրուող օրեր միայն ունինք, երբ Աստուծոյ ներկայութիւնը շօշափելիօրէն կը զգանք. կ'անդրադառնանք այլ խօսքով՝ որ մեր մէջ երկու էութիւններ կ'ապրին. — Բանաւոր կենդանին, որ մարդ արարածն է իր գործարանային կեանքով, ու դաստիարակուած Մարդը, որ «Աստուծոյ պատկերով» եւ աստուածային շունչով ստեղծուած էակն է՝ գործարանային իր կեանքին հետ նաեւ հոգեկան ապրումներու պատրաստ ներաշխարհով մը:

Ամէն ատենէ աւելի Ծննդեան եւ Ամանորեան օրերուն է որ Քրիստոսի «մարդեղութեան» տօնը իմաստ կը ստանայ մեր դատումին եւ զգացումներուն առջեւ: Եկեղեցական բեմերէ քարոզուած «աստուածայայտնութեան» գաղափարը՝ մե՛ր իսկ անձերէն ներս յայտնուող սիրոյ, բարութեան եւ ազնուագոյն տրամադրութիւններով ըմբռնելի կը դառնայ: Ատով ալ, արդէն, կը սկսի ինքնադատումի սրբազան պահը: Կ'ընդունինք առանց մեծամտութեան՝ թէ պզտիկ, չնչին էակներ ենք մենք. կը հաստատենք առանց դժուարութեան՝ թէ վատոյժ, տկար, փխրուն մարդիկ ենք մենք. կ'անդրադառնանք վերջապէս՝ թէ հարստութիւն, զարգացում, իշխանութիւն եւ հանգամանք, առօրեայ յաղթանակներ կամ յաջողութիւններ մնայուն որեւէ իմաստ չունին, եթէ մեր ունեցածով ուրիշներ եւս պիտի չբարձրանան, պիտի չերջանկանան մեզի հետ:

Մարդ էակի մեր այս բոլոր տկարութիւնները տեսնելէ եւ ընդունելէ ետք է միայն, որ հոգիով «լուացուած» ու «մաքրուած» ըլլալու տարօրինակ զգացում մը կը համակէ մեր ներքին էութիւնը: Լոյս մը կ'ողողէ, կարծես, մեր ներաշխարհը: Անխաբօրէն կը հաւատանք, թէ «ուրիշ» մարդ մը արթնցած է հոգեղէն մեր անօթին մէջ. ուրի՛շ ինքնութիւն մը՝ որ երկրային մարդուն երկնային էութիւնն է:

Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ապրինք րոպէական քաղցրութիւնը Ծնունդին եւ Կաղանդին. «րոպէական»՝ որովհետեւ, աւա՜ղ, յաջորդ առաւօտեան արեւուն հետ վերստին առօրեային սուսերները պիտի ծանրանան մեր զգայարանքներուն վրայ, կեանքը դա՛րձեալ իր մեքենականութեան տակ պիտի ընկճէ մեզ, ու անգամ մը եւս պիտի վերադառնանք մարդկային իրականութեան այն մի՛ւս ճշմարտութեան՝ որ բանաւոր էակին ճակատագրուած «սողալու» ճակատագիրն է, մաքառումի եւ պայքարի հրաւէրն է...

Քիչեր, շատ քիչե՛ր են անոնք, որոնք մարդուն երկուութեան կոչումը կրնան որոշ հաւասարակշռութեան մը մէջ պահել ու ատով ալ վկայագրուիլ, — դառնալ Մա՛րդ: Հոգեղէն իրենց պարունակին մէջ հոգեղէնը մշտական ներկայութեան մը վերածել, արժեւորել «Աստուծոյ շունչը»՝ մահկանացու արարածի իրենց առօրեային մէջ...:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ (*)

(*) ՅԱՌԱՋ.— Ցաւով կ'իմանանք թէ մինչ մեզի կը ղրկէր վերոյիշեալ յօդուածը, երկու օր ետք ընկ. Մինաս Թէօլէօլեան փոքր արկած մը ունեցած է, որուն հետեւանքով վնասուած է իր աջ բազուկը:

ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ «Յառաջ» վաղը (կիրակիի թիւ) լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի Դեկտ. 27:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՎԱՐԴ ԵՒ ՊԼՊՈՒԼ

—o—

Հին հէքեաթ մը կուգայ այսօր միտքս, զոր չեմ գիտեր թէ ո՛ւր եւ ո՛րմէ եմ լսեր:

Բայց հէքեաթէ աւելի պատմուածք մըն է ան, եւ որչափ հին՝ նոյնչափ բարախուն է արդիութիւնով:

×

Սարի մը կողքին ինքնակենցաղ վայրի վարդենի մը հարեւան պարտէզին մէջ իրեն զրացի ունէր փափկասուն եւ մշակուած վարդենի մը, որուն հանգիստած էր պլպուլ մը իր արբունքի անդրանիկ սաւառնումին մէջ եւ իր երազին թեւերը մէկիկ մէկիկ փաթթած էր այդ սիրասուն տունկին՝ իր բոյնը աստուածացնելու համար:

Բայց կեանքի հովը օր մը թափեց անոր պատրանքի ադուամազերը, տունկը տատանեցաւ եւ պլպուլը զգաց որ բոյնին ոստիկները կը ճաթրտէին եւ ցոլութիւնը կը հասցնէին մինչեւ իր բարակ ոսկորները:

Ցնցուեցաւ՝ կարծելով ջերմաւորիլ, բայց այդ ցնցումը աւելի եւս սարսեց բոյնը:

Վարդենին չարժեցաւ, եւ քանի մը թել անոնցմէ որոնք զայն բոյնին կը կապէին՝ փրթան:

Անզգոհութիւնը մտած էր թռչունին հոգիին խորը: Միսերուն մէջէն պաղ մը կ'անցնէր, աչքերը կը սկսէին լալ՝ անցած օրերու փայփայանքներու յիշատակին. սիրտը զառնացաւ անկողինին դէմ որ այնքան խարեբ էր գինքը, իր երջանկութեան գերեզմանը եւ տառապանքին ասպարէզը եղած էր...

Եւ, օր մը, երբ յուսահատ թեւարախիններով կը սուրար, վայրի-վարդին ճիւղը զպաւ անոր կատարին. սարսռաց. հպատակութեան, նուիրման ենթակայութիւնով մը ծռեց գլուխը՝ այդ ճիւղին գգուող տերեւներուն տակ:

Այս ծառը բիրտ ու փշոտ ծառ մըն էր, ամայի ու անհիւրամեծար, որուն վրայ ոչ մէկ թռչուն իր բոյնը հիւսած էր եւ որուն ոստերը սակայն կը թրթռային անծանօթ հաճոյքներու սպասումովը:

— Դուն պզտիկ թռչուն, քեզի այնչափ գիտած եմ որ մտերմութիւնդ սէր ներշնչած է ինծի: Դուն կը նմանէիր մացառներու մէջ ինկած տատրակի մը՝ զոր գգուելու, ունենալու համար հազի՛ւ կրնայի համարձակիլ ձեռքս երկարել՝ հնազանդող պարանոցիդ զորչ փափկութիւնը զգալու: Այսօր, երբ կ'անցնէիր թեւիս տակէն, անդիմադրելի եղաւ փորձութիւնս՝ համբուրելու համար անգամ մը քեզի...:

— Քու խորոտ թեւիդ գրկումը՝ ցանկութիւն մըն էր, եւ համբոյրիդ ջերմութիւնը հոգիս կը զովացնէ: Խորո՛տ ծառ, կը սիրե՞ս զուն զիս, չիտակը խօսէ:

— Ես քեզ կը սիրեմ այն սիրով ինչպէս պիտի սիրէր ազատ պարման մը՝ ազատ պարմանուհին որ ունի տարփանքով լեցուն սիրտ մը եւ անձնուիրութիւնով գեղուն հոգի մը: Կը սիրեմ քեզ քու թռիչի բարձրութիւններուդ եւ ընկերական խոնարհութիւններուդ համար: Սակա՛յն...

— Սակա՞յն...

— Սակայն դուն, փոքրի՛կ թռչուն, կորսնցուցած ես քու ազատութիւնդ: Դուն քու բոյնդ հիւսած ես արդէն եւ պլպուլ մը որ իր բոյնը հիւսած է անգամ մը՝ նորը չի կրնար հիւսել նո՛յն սիրայքով ու երազով: Ես չեմ գիտեր, բայց այսպէս կ'ըսեն նաեւ մարդիկը: Կ'ըսեն նաեւ թէ չար է ան որ բոյն մը քանդել կը խորհի:

— Ուրեմն չե՛ս սիրեր զիս...

— Ի՛նչպէս թէ չսիրեմ... Կրնա՞յ մէկը չսիրել՝ երբ ամէն վայրկեան կը սպասէ անոր. կրնա՞յ երաշտ արտը չխմել՝ երբ կ'անձրեւէ...: Բայց սէրը գլխու պտոյտ կուտայ ինծի, ու կուրծքս կը հաճոյանէ՝ մինչ կողերս չեն սարսիր, որովհետեւ՝ դուն ամբողջովին իմս չես ու չես կրնար ըլլալ...

— Կրնա՛մ ըլլալ...

Մրմնջեց յիմար թռչնիկը՝ իր գլուխը պահպանելով վայրի — վարդին թեւին տակ:

Եւ կատարուեցաւ զրկախառնում մը ուր ծառը գալարուեցաւ եւ թռչունը թրվռաց...

— «Ես քեզի ա՛յնքան կը սիրեմ որ ո՛չ իսկ չրթունքներովս կ'ուզեմ հպիլ քեզի», հծծեց պլպուլը:

— «Իսկ ես քեզի կը սիրեմ այնքան, որ չրթունքներս չեմ ուզեր բաժնել արբեցնող պարանոցէդ», յարեց վայրի — վարդը:

. . . .

— Աշխարհը չար է եւ սիրոյ ազատութիւնը հերետիկոսութիւն: Սիրուն ու տխրասի՛րտ պլպուլ, քեզի չեմ կրնար վերկս գիշերեցնել, որովհետեւ տատուն վարդենիդ թունաւոր կասկածով ու զայրոյթով մը պիտի լեցուի ինծի դէմ՝ իր բարի դրացնութեանը դաւաճանած ըլլալուս համար, եւ անցորդները արհամարհանքով պիտի թքնեն կոնակիս, որ քեզի յափշտակած եմ քու ընտանի բոյնէդ: Մարդոց իմաստութեան տասնաբանեան իսկ կ'ըսէ. «Մի՛ ցանկար հարեւանիդ»: Ջէ՛, իմ կոշտ ու պարզուկ հոգիս չի կրնար տանիլ այդչափ կասկած ու այդչափ արհամարհանք...: Սիրունիկ թռչնիկ, մի՛ յուսար, մի՛ հաւատար սիրոյս որ երբեք պիտի չկրնայ արտայայտուիլ ու պայծառանալ՝ ինչպէս լուսինը իր լրութեան իրիկուններուն...: Եւ յետոյ, դուն փափուկ եւ անտաշտ ճիւղերու վրայ ապրած էակ որ կենցաղիդ մեղմութենէն ու ճանճրոյթէն հալածական՝ փուշերուս հպումին նոր հաճոյքը կ'որոնես, գուցէ օր մը խայթուիս իսկ անոնցմէ...: Բայց...: Ո՛չ...: Ո՛չ թռչնիկս, մենք սիրենք զիրար մութ ու ամայի գիշերներուն՝ երբ կողերս կարծես հեշտախայթ սպասումդ կը հեւան: Սիրենք զիրար գաղտնապէս, գողերու նման, ինչպէս կ'ընեն մարդիկը, ինչպէս կը պահանջեն որ ընենք մեր ընկերական ու բարոյական բռնուած կարգերը...:

1910 ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ֆ. ՄԻԽԱՅԻԼՈՎԻՉ ՏՈՍԹՈՅԵՒՍԿԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 150ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(1821–1881)

—o—

Ա.

Ինչպէս լսած էինք Տիքընզի եւ Պալզաքի առթիւ, գրողին եւ մանաւանդ վիպասանին կեանքը կը հանդիսանայ այն հարուստ ենթահողը, որուն մէջ կը խրին իր գործին արմատները: Տոսթոյեւսկիի պարագային կրնանք հաստատել, որ կեանքին խրաքանչիւր հանգրուանը տըւած է վէպի նիւթը, եւ ինք նախապէս զգացած է իր հերոսներուն հոգեկան ուրախութիւնները եւ արտասովոր տուայտանքներն ու տառապանքները:

Կեանքէն ներս մուտք գործած առաջին իսկ վայրկեանին, չար ոգի մը, պրոմեթէական անգղի մը պէս, փարած է անոր էութեան, ժամանակ առ ժամանակ կրծելու համար անոր զգայուն եւ բարախող սիրտը:

Ֆէոտոր Միխայիլովիչ Տոսթոյեւսկի ծնած է Մոսկուա, «Սրբուհի Մարիամ» հիւանդանոցի փոքրիկ բնակարաններէն մէկուն մէջ, 1821 Հոկտեմբեր 30ին: Հայրը բժիշկի պաշտօն կը կատարէր նոյն հաստատութեան մէջ:

Աչքերը հազիւ լոյսին բացած՝ իր չուրջը տեսաւ հիւանդներ, հաշմանդամներ, թշուառականներ, չնչեց դեղերու հոտը եւ լսեց տառապողներու ճիչը: Մայրը վերջալոյսին, մելամաղձոտ ու երկչոտ կին մըն էր. իսկ հայրը զայրացկոտ, բիրտ ու ագահ, կատարեալ բռնակալ մը, որ իր չուրջիններուն առատօրէն կը բաշխէր լուտանքներ ու հարուածներ:

Ֆէոտոր, որ բարի սիրտ մը ունէր, կ'արգահատէր անոր, բայց կամաց-կամաց սկսաւ ատել զայն եւ նոյնիսկ փափաքեցաւ անոր մահը: Բայց Աստուած նկատի չառներ մեր քմայքները, որովհետեւ անոր նպատակները տարբեր են մերիններէն: Առաջին մեռնողը եղաւ մելամաղձոտ ու քաղցր մայրը, որ զոհ գնաց կուրծքի անողոք հիւանդութեան մը:

Հայրը ունեցաւ յուսահատութեան նոպաներ, սկսաւ գինովնալ ու հոգ չտանիլ իր գործերուն, եւ օր մըն ալ որոշեց քաշուիլ երկրին խորերը գտնուող իր կալուածին մէջ: Իսկ չուզելով ստանձնել պզտիկին հոգը, զայն ղրկեց Փեթերսպուրկի Երկրաչափական դպրոցը, որ զինուորական բնոյթ ունէր:

Երիտասարդը ոչ մէկ հակում ունէր երկրաչափութեան եւ զինուորութեան: Ժամանակ գտաւ պարապելու իր սիրած ճիւղով, այսինքն՝ գրականութեամբ: Անյագաբար կը կարդար ռուս եւ ֆրանսացի մեծ գրողներուն գործերը եւ կը կատարէր գրական իր առաջին փորձերը:

Այդ միջոցին իմացաւ լուր մը, որ ցնցեց իր ամբողջ էութիւնը: Հօրը վարմունքը այնքան կատղեցուցած էր գիւղացիները, որ զայն բռնի տարած էին անտառի մը խորերը եւ հոն սպաննած վայրագաբար: Այս ահաւոր լուրը Ֆէոտորի խղճին վրայ իջաւ կապարէ զանգուածի մը պէս:– Միթէ ինք չէ՞ր հօրը մահուան պատճառը: Ինք էր առաջին մեղսակիցը, գործադիր ուժը, գիւղացիները իր փափաքին պարզ գործիքները եղած էին:

Քսան տարեկանին, Տոսթոյեւսկի աւարտած էր իր ուսումը ու ապրուստը կը ճարէր թարգմանութիւններ ընելով: Նոյն ատեն կ'աւարտէր «Խեղճերը» անուն վէպին ձեռագիրը: Բանաստեղծ Նեկրասով կարդաց վէպը, հաւնեցաւ եւ յանձնեց հրատարակիչի մը: Յաջողութիւնը այնքան մեծ եղաւ, որ վիպասանը մէկ կողմ դնելով թարգմանութիւնները, յաջորդաբար հրատարակեց ուրիշ գործեր, որոնք, սակայն, ենթարկուեցան ծանր քննադատութիւններու: Տոսթոյեւսկի՝ կասկածելով իր տաղանդին վրայ, հեռացաւ գրական շրջանակներէն ու սկսաւ յաճախել յառաջդիմասէր երիտասարդներու խումբի մը, որոնց ղեկավարը կը կոչուէր Փեթրաշեւսկի: Այս խումբին նպատակն էր տապալել Նիկոլա Ա. ցարը եւ հաստատել ժողովրդական կառավարութիւն մը:

1849 Ապրիլ 22ի առտուան ժամը 4ին, ոստիկանները ձերբակալեցին վիպասանը իր սենեակին մէջ եւ իր Փեթրաշեւստ միւս ընկերներուն հետ արգելափակեցին Պետրոս-Պօղոս բերդին զնտաններուն մէջ:

Տոսթոյեւսկի հոն մնաց մօտ ութ ամիս, ցեխին ու ցուրտին մէջ: Դեկտեմբեր 22ին, բանտարկեալները տարուեցան Սեմինովսկի հրապարակին վրայ, որուն կեդրոնը զետեղուած էր բարձր ամպիոն մը: Քահանայ մը կ'առաջնորդէր զիրենք: Դահիճները անոնց հագցուցին ճերմակ պարեգօտ եւ մահապարտներէն երեքը կապեցին փայտէ սիւներուն: Զինուորներու ջոկատ մը դիրք բռնեց անոնց դիմաց եւ բարձրացուց հրացանները, սպասելով հրամանի: Տոսթոյեւսկի հասկցաւ,

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

—o—

Այդ տեսութեան ներկայացուցիչն ու հիմնաւորողը Ռուբէնն էր, ինչպէս եւ էր այն իրագործողը կեանքում: Եւ որովհետեւ սկզբնական շրջանում ոչ միայն պետական, այլեւ կուսակցական ղեկավար շրջանների մէջ Արամից բացի, գրեթէ ոչ ոք նա ունէր իր հետ եւ գրեթէ բոլորը իր դէմ էին (խօսքը, այսպէս ասած, ցըցուն դէմքերի մասին է, որոնց վերաբերմունքից էր կախուած, վերջին հաշուով, որեւէ աչքառու գործ կատարելը), ուստի Ռուբէնը իր ծրագիրները իրագործում էր ըստ ուժերի մէջ, մի տեսակ անլեգալ ճանապարհով. իր դիրքի ու կապերի շնորհիւ այդ բանն նա ի վիճակի էր անելու:

Սակայն, յետագայում, հանգամանքների հարկադրանքի տակ, կուսակցութեան ղեկավար մարմինը ւրացրեց Ռուբէնի տեսակէտը, հրահանգելով կառավարութեան՝ իրագործել այն կեանքում: Այդ մասին, սակայն, քիչ յետոյ:

×

Ինչպէս տեսանք, Ռուբէնը երկիրը անհարազատ տարրից մաքրելու իր ծրագիրը կիսատ ձգեց անբարենպաստ հանգամանքների բերմամբ: Այնուհետեւ նա սպասում էր յարմար առիթի՝ այդ ծրագիրը լիովին իրագործելու համար: Այդ առիթը ստեղծեցին հայ բոլշեւիկները Մայիսեան ապստամբութեամբ:

Գաղափար տալու համար այն ատենուան հայ բոլշեւիկների հայրենադաւ գործունէութեան մասին, մեր նիւթի կապակցութեամբ, մի քանի խօսքով ծանօթանանք Մայիսեան ապստամբութեան շարժառիթների եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ցուցաբերած դերի հետ այն ճակատագրական օրերին:

Հայ բոլշեւիկները թէ՛ Հիւսիսային Կովկասում եւ թէ Անդրկովկասում ենթարկւում էին անողոք հալածանքների: Միակ երկիրը, որ այդ բանը չէր անում, Հայաստանն էր: Եւ, բնականօրէն, հայ բոլշեւիկները, Վրաստանից, Ադրբեջանից ու Հիւսիսային Կովկասից փախչում էին Հայաստան: Այստեղ նրանք ոչ միայն ենթակայ չէին որեւէ հալածանքի, այլ եւ բոլոր քաղաքացիների հետ միասին վայելում էին հաւասար իրաւունքներ: Նրանց պաշտօններ տրուեցին պետական եւ հասարակական զանազան հիմնարկութիւններում՝ դպրոցներում, կոոպերատիւներում, նախարարութիւնների, պետական վերահսկողութեան, ինքնավարութիւնների մէջ: Հանրապետական կառավարութիւնը նրանց առջեւ միայն մի պայման էր դրել. հակապետական աշխատանք չկատարել:

Հայ բոլշեւիկները ազնիւ խօսք էին տուել կառավարութեան՝ յարգել այդ պայմանը: Այդ բոլշեւիկների մէջն էին՝ Ս. Կասեանը, Ա. Մռաւեանը, Ս. Խանոյեանը, Դ. Շահվերդեանը, Մ. Սահակեանը, Ե. Երզնկեանը, Ա. Նուրիջանեանը եւ ուրիշներ:

Հայ բոլշեւիկները Պետութեան տուած իրենց խօսքը կատարեցին մի առժամանակ: Բայց երբ Կարմիր զօրքը մօտեցաւ Կովկասի, նրանք դրժեցին իրենց «ազնիւ» խօսքը եւ անցան խլրդային աշխատանքի՝ գաղտնի հակապետական գործունէութեան: Արտասահմանից նրանք գաղտնի ճանապարհներով ստանում էին դրամ եւ գրականութիւն՝ այդ գործունէութեան համար: Կառավարութեան ձեռքն անցած փաստաթղթերից երեւում էր, որ Թուրքերը Հայաստանի վըրայով կ'անցնէին հիւսիս՝ օգնելու համար բոլշեւիկներին՝ Դենիկինի դէմ:

Մոսկուայում հաստատուած բոլշեւիկ իշխանութիւնը հէնց էն գլխից դաւ էր նիւթում Հայաստանի դէմ, եւ այդ դաւի անմիջական մասնակիցներն ու դերակատարները Հայաստանում հիւրընկալուած հայ բոլշեւիկներն էին:

Երբ այդ ամէնը պարզուեց, Հայաստանի կառավարութիւնը դիմեց խիստ միջոցների. ձերբակալեց աչքի ընկնող բոլշեւիկներին: Խուզարկութիւնները կառավարութեան ձեռքը տուին փաստաթղթեր, որոնք ոչ մի կասկած չէին թողնում, որ հայ բոլշեւիկները պատրաստում էին Հայաստանում ընդհանուր ապստամբութիւն, որպիսի նպատակով նրանք որոշած էին օգտագործել Հայաստանի այլազգի տարրերը (մահմետականների, Ռուսների) դժգոհութիւնը ինչպէս նաեւ երկրում տիրող պարենաւորման ծանր կացութիւնը: «Բոլշեւիկները վրդովում էին ամբոխի մութ բնազդները, խոստանում էին երկիրը լցնել հացի, շաքարի, հագուստեղէնի, նաւթի եւ այլ մթերքների անսպառ պաշարով, հէնց որ հաստատուի խորհրդային իշխանութիւնն եւ տապալուի Դաշնակների բռնութիւնը»:

1920 թ. Մայիսի 1ին, երբ հայ աշխատաւորութիւնը պատրաստւում էր տօնելու միջազգային աշխատաւորութեան տօնը, հայ բոլշեւիկներն ուզեցին օգտուել հանգամանքից եւ այդ տօնը վերածել ընդհանուր հակապետական ապստամբութեան: Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանում նրանք յաջողութիւն չունեցան, մի բան, որ չի կարելի ասել գաւառների մասին:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 26)

ՇՈՒՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ (Յառաջ). — Բացառիկ յաջողութիւն արձանագրեց տաւիղահար Շուշան (Սուսանա) Միլտոնեանի նուագահանդէսը Պրիւսէլի «Հայ Տան» մէջ, Դեկտեմբեր 17ին: Արդարեւ՝ հոն հաւաքուած հարիւրի մօտ ազգայիններուն համար գեղարուեստական եզակի վայելքի պահեր ստեղծեց արուեստագիտուհին, որ սիրով ընդառաջ գացած էր իրեն ուղղուած հրաւէրին՝ նուագելու գաղութի շրջանակին մէջ:

«Հայ Տան» մէջ էր, որ երեք չարաթ առաջ, անուանի եգիպտագէտ Փրոֆ. Արրակ Մխիթարեան կը կատարէր իր խիստ շահեկան դասախօսութիւնը հայկական արուեստի մասին: Փրոֆեսօրը ներկայ էր նուագահանդէսին, ինչպէս նաեւ Պելժահայ գաղութի վարչութեան նախագահը՝ Պ. Մուրատեան: Աւելցնենք նաեւ, որ այս նուագահանդէսը կը պարտինք Պրիւսէլի մեր ազգայիններէն Էդ. Խմիրզեանի աշխատանքին:

Ներկայացնենք նախ տաւիղահարը, որուն անունը տարիներ եւք պիտի յիշատակուի անկասկած Զապալեթաներու եւ Ֆրանսուա Փիէրներու կողքին:

Շուշան Միլտոնեան ծնած է Վենետիկ. «Մայրս Պոլսեցի է, իսկ հայրս՝ Արտաշատցին է», կը խօսի ան մեղմ ձայնով: Արտանո՞յշ. «Այո՛, կը պատասխանէ, հայրս կը պատմէ, թէ այդ վայրը այլեւս գոյութիւն չունի. կը գտնուէր Պաքուի մօտերը»:

Շնորհալի արուեստագիտուհին աշակերտելէ ետք Սիկոնեարիի՝ Վենետիկի նշանաւոր Պենետեթթօ Մարչելլօ երաժշտանոցը, 1959ին կը ստանայ տաւիղի առաջին մրցանակը: Ի դէպ աւելցնենք, որ այս նոյն երաժշտանոցէն վկայուած է բացառիկ ձիրքերով օժտուած երիտասարդ մը՝ Աւետիս Նազարեան, որու մասին կ'արժէ անդրադառնալ առանձին, յետագային: 1959ին Միլտոնեան կը մասնակցի Տաւիղի առաջին միջազգային մրցումին (Իսրայէլ), ուր կ'ապահովէ առաջին մրցանակը: Իբրեւ բացառիկ գնահատանք՝ անոր կը յանձնուի դմայլելի տաւիղ մը:

Յաջողութիւններու շարքը կը շարունակուի: Այսպէս՝ 1962ին երրորդ անգամ ըլլալով առաջին կարգի մրցանակակիր կը դառնայ Փարիզի Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցէն (Փիէր Ժամէի դասընթացք): Արուեստագիտուհին երաժշտանոցը յաճախած էր մտերմանալու համար իր նուագարանին վերաբերող ֆրանսական երաժշտական դպրոցին հետ: 1964ին, Ժընեւի Երաժշտութեան Միջազգային Մրցումի ընթացքին, դինք ունկնդրող ուսուցչապետներու դմայլանքին արժանանալէ ետք, կը խլէ, ընդհանուրին հաւանութեամբ, առաջին մրցանակը: Եւ վերջապէս, այս տարի նոյն առաջնակարգ վկայականին պսակները կը դառնայ Փարիզի Մարսէլ Թուրնիէ Միջազգային Մրցումին մէջ:

Շուշան Միլտոնեան իր առաջին նուագահանդէսը տուած է 14 տարեկանին Իտալիոյ մէջ: Ապա Եւրոպայի զանազան քաղաքները եւ Իսրայէլ, միշտ ընկերակցութեամբ համաշխարհային հռչակի տիրացած նուագախումբերու:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ տաւիղն էք ընտրած իբրեւ նուագարան:

— Օ՛, խօսքս կ'ընդմիջէ համակրելի շարժումով մը, վեց-եօթը տարեկանիս արդէն կը սիրէի այս նուագարանը: Երկու տարի դաշնակի դաս առնելէ ետք ձգեցի զայն՝ վերջնապէս նուիրուելու համար տաւիղին:

Խօսակցութեան ընթացքին նկատեցի, որ արուեստագիտուհին գիտակից Հայուհի մըն է՝ հպարտ իր ազգային արժանիքներով: Այդ գիտակցութիւնն է, որ զինք առաջնորդած է մինչեւ Երեւան, նուագահանդէս մըն ալ իր հայրենիքին մէջ տալու փափաքով:

— Իսկ ի՞նչ են ձեր անմիջական ծրագիրները, կը հարցնեմ փութով:

— Շուտով պիտի մեկնինք Մ. Նահանգներ, ուր պիտի տանք նուագահանդէսներու շարք մը մեծ ու փոքր քաղաքներու մէջ՝ Նիւ Եորքէն մինչեւ Ֆիլատելֆիա: Յատուկ ուրախութիւնը կ'ունենամ Հայերու հանդիպելու շրջապտոյտի ընթացքին:

Աւելցնեմ, որ յոգնակի այս նախադասութիւնները կը վերաբերին իրեն եւ Պելժիոյ ազգային նուագախումբին, որուն առաջին մենակատար տաւիղահարն է ան: Աւելցնենք, որ տաւիղի ուսուցչապետ է Պրիւսէլի Արքայական Երաժշտանոցին մէջ:

Արուեստագիտուհին նուագահանդէս մը պիտի տայ «Քարնեկի Հոլ»ի մէջ, Փետրուար 12ին: Ասիկա կը նշանակէ, որ ան կը նկատուի մեծ համբաւի տէր դարձած արուեստագիտուհի մը:

×

Շուշան Միլտոնեանի նուագահանդէսին յայտագիրը կը բաղկանար երկու մասէ.— Պարոք շրջանի երաժշտութիւն (Հենտէլ եւ Պախ) ու յետ-վիպապաշտ շրջան (Ֆորէ, Տըպիւսի, Փրոքոֆիէֆ, Սալզետօ):

Ծանօթ է, որ տաւիղը շատ քիչ անգամ նուագախումբէն դուրս՝ իբրեւ զուտ մենակատար նուագարան կը ներկայանայ հանրութեան առջեւ. նուագախումբի ընկերակցութեամբ տաւիղի քոնչերթօներն անգամ հազուադէպ են: Այդ հազուադէպներէն է Հենտէլի Քոնչերթօն, որ լսելու առիթը տրուեցաւ մեզի առանց նուագախումբի: Մեր համակրելի արուեստագիտուհին դժուարութիւնը հարթած էր այս վերջինին համար գրուած մասերը ամփոփելով եւ վերծանելով զանոնք մենանուագի, այս ձեւով տաւիղը կ'ընկերանար ինքզինքին՝ հանդիսանալով բազմեղը եւ ինքնուրոյն նուագարան: Պախի Քոնչերթօ Իթալիէնը, գրուած ստեղնաշարի համար (քլավիէ), նոյն կերպարանափոխումին ենթարկուած էր Շուշանի կողմէ: Ան հրաշալի կերպով իր գործիքին յարմարցուցած էր Պախի ծանօթ կտորը, իր երեք շարքերովը՝ վերակերտելով անոր ամբողջ բազմաձայն ցանցը (Անարէ Սեկովիա նոյնը կ'ընէ՝ Պախի եւ ուրիշներու գործերը վերծանելով կիթառի, առանց աղքատացնելու զանոնք): Ֆորէի Էմփրոմթիւն, Տեպիւսիի Արապեսքը եւ Փրոքոֆիէֆի Փրելիւտը դաշնակի կամ տաւիղի համար գրուած, ինքնատիպ գործեր են: Յայտագրի վերջին կտորն էր միայն (Սալզետոյի Վարիասիոնը), որ ուղղակի տաւիղի համար յղացուած է:

Արուեստագիտուհիին երաժշտութիւնը ունկնդրողին մօտ կը ստեղծէ մաքի թրթիռք, հոգիի վէավէտում եւ ապրումի անդերադանց պահեր: Պատկեր մը կը հետապնդէր զիս, երբ ուշի ուշով կը հետեւէի Հայուհիի մատներուն — Շուշան Միլտոնեան իր նուագարանին թելերը կը հնչեցնէ այնպիսի վարպետութեամբ, որ կը յիշեցնէ սարդը, երբ իր ոստայնի թելերէն կը կերտէ գրեթէ անտեսանելի եւ հրաշալուրծ ցանցը: Յայտագրի վերջին կտորին ընթացքին հիացումով հետեւեցանք տաւիղի երփներանգ ձայնին կարելիութիւններուն — մեզի այնպէս կը թուէր, թէ Սալզետոյի խրաքանչիւր վարիասոնը այլազան լարային նուագարաններու համար գրուած է. այսպէս տաւիղը մերթ կը կերպարանափոխուէր քընարի, մերթ վաղդաշնամուրի (քլավիքորտ), մերթ վինի (լիւթ) ու մերթ կիթառի, պահելով հանդերձ միշտ իր թէմպրին առանձնայատկութիւնները այս զանազան խաղերուն ընդմէջէն:

Յայտագրի աւարտին, ներկաներու բուռն փափաքին ընդառաջելով, Միլտոնեան նուագեց Փառէ Սոլէրի Սոնաթ ան Ռէն, գրուած քլավսէնի համար, վերծանումը կատարուած արուեստագիտուհիին կողմէ:

Շուշան Միլտոնեան սալի վրայ արձանագրած է Մոցարթի սրինգի եւ տաւիղի քոնչերթօն, ընկերակցութեամբ ֆրանսացի սրնգահար Մ. Լարիէօյի, ինչպէս նաեւ հայրենաբնակ երգահաններ Զաւրիշեանի եւ Գրիգորեանի զոյգ քոնչերթօները՝ տաւիղի եւ նուագախումբի համար: Երգահանները իրենց գործերը 1967ին նուիրած են արուեստագիտուհիին: Եւ վերջապէս, խարայելցի երգահան Մայանի տաւիղի քոնչերթօն:

×

Պելժահայ գաղութը Միլտոնեանի կողքին կը հաշուէ կարգ մը առաջնակարգ արուեստագէտներ եւս — Տիկին Ժոզիան Կարապետեան (դաշնակահարուհի), Յովհաննէս Անաստասեան եւ Սերժ Ղազարեան (երկուքն ալ ջութակահար): Կը յուսանք առիթը կը ներկայանայ այս վերջիններուն մասին եւս խօսելու:

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ

որ գաղտնի ատեան մը գիրենք մահուան դատապարտած էր եւ հիմա պիտի դընդակահարուէին: Գետինը ձիւնով ծածկուած էր եւ ցուրտը սաստիկ, բայց իրենք այնքան յուզուած էին, որ չէին զգար ցուրտը: Անոնց սիրտը կը տրոփէր մահամերձ թռչունի մը պէս:

Ցանկարծ ամպիոնի կողմէն փողեր հընչեցին եւ պաշտօնեայ մը բարձրանալով անոր վրայ՝ սկսաւ կարդալ ցարին հրովարտակը: Դատապարտեալներուն մահուան պատիժը կը փոխուէր տաժանակիր աշխատանքի: Տոսթոյեւսկի երբեք պիտի չմոռնար այդ պահը, երբ մահը իր վրայ կը բարձրացնէր իր ահաւոր թաթը:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

ՈՒ ԹԱՆԻ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ երջանիկ դիւանագէտի տիպարը.— «Դիւանագէտ մըն է որ անգլիական բնակարան մը կ'ապրի, ճափոնուհիի մը հետ ամուսնացած է, չինական կերակուր կ'ուտէ եւ ամերիկեան ամսաթոշակ կը ստանայ»: Բայց Ու Թան կը նկարագրէ նաեւ դժբախտ դիւանագէտը. «Դիւանագէտ մըն է որ ճափոնական տուն մը կ'ապրի, ամերիկացի կին մը ունի, անգլիական կերակուր կ'ուտէ եւ չինական ամսական ունի»:

×

Տիփէն, Խորհրդարանի նախագահ, օր մը կը պտտայ Լուի-Ֆիլիփ Թաղաւորին.

— Վեհափառ, երբեք համաձայն պիտի չըլլանք ա՛յս հարցին շուրջ:

— Ես ալ այդպէս կը մտածէի, Պ. Տիփէն, բայց չէի համարձակեր ձեզի ըսել:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Դատել՝ արդէն իսկ այլեւս չսիրել է:

ՄՈՆԹԵՍՔԻԷՕ

«ՅՈՒՍԱՁ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Գ. ՄԱՍ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

— Դէմքիդ անկեղծութիւնը կը տեսնեմ, բնաւորութիւնդ ալ մանկութենէդ գիտեմ, ուստի ինծի արդարանալդ հարկ չեմ տեսներ: Սակայն ի՞նչ պէտք է ընենք որպէսզի Սուլթանին ապացուցանենք թէ դուն այդ ամբաստանութենէն բոլորովին անմեղ ես:

— Բայց ասիկա փաստութիւն է, բացադանչեց Ճէմիլէի որդին զայրացած: Ես դաւակ մը ունիմ որ Սուլթանին հնազանդելու եւ անոր հաւատարիմ մնալու գաղափարովը մեծցուցի, զայն հայրենիքին նուիրեցի եւ հիմա պատրաստ է զայն համար նոյնիսկ արիւնը թափել:

— Ճանըմ Ռուհի, ընդմիջեց Եպարքոսը, այդ բառերդ գիտեմ եւ ամբողջն ալ Սուլթանին ըսի:

— Եւ չհամոզուեցա՞ւ, ինչ խենթութիւն. ես նոր գաղափարներ պիտի ընդունէի որպէսզի թէ՛ ինքս եւ թէ զաւակս կործանէի՞, բայց այն ատեն, սիրելիս, պէտք է զիս յիմարաց նետէք:

— Քեզի կ'ըսեմ թէ այդ ամէնքը ըսի, սակայն Սուլթանին բնաւորութիւնը գիտես, երբ միտքը բան մը դնէ այլեւս զայն դիւրութեամբ չի հաներ:

— Արդեօ՞ք իրեն ներկայանամ եւ ինքզինքս պաշտպանեմ:

— Ոչ... ոչ... չես գիտեր թէ զայն ինչ վայրկեանի մէջ պիտի գտնես, կամ կը շահիս եւ կամ բոլորովին կը կորսընցնես:

— Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընեմ, յարեց դժբախտ մարդը յուսահատութեամբ ձեռքերը իրար միացնելով:

Եպարքոսը ժպտեցաւ, թաւշապատ հակուռ թիկնաթոռէն ելաւ եւ մանկութեան բարեկամին մօտենալով ձեռքը անոր ուսին դրաւ:

— Անհոգ եղիր սիրելի Ռուհիս, ինչ որ դուն պիտի ընէիր արդէն ես ըրի եւ կը յուսամ թէ դուն ալ եթէ իմ տեղս ըլլայիր նոյնը պիտի ընէիր, ըսաւ Եպարքոսը:

Ռուհի պաղ քրտինքով մը թաթխուած, անձկալին ակնարկով մը մանկութեան բարեկամը կը հարցաքննէր:

Եպարքոսը շարունակեց.

— Ն. Վեհափառութեան ես ինքս քեզի համար երաշխաւոր եղայ:

— Ո՛հ, շնորհակալ եմ սիրելի բարեկամս, գոչեց Ռուհի տեղէն ելլելով ու ձեռքը պարքոսին երկարելով:

— Սպասէ, մի աճապարեր, տակաւին խօսքս չաւարտեցի:

— Շատ աղէկ, շարունակէ:

— Սակայն Ն. Վեհափառութիւնը կը պնդէր:

— Ի՞նչ բանի վրայ կը պնդէր:

— Քեզի հարցաքննութեան ենթարկելու վրայ...

— Ի՞նչ կ'ըսես, Աստուած իմ:

— Է՛հ, հանդարտէ, հոգ մի ըներ, տակէ ալ ազատեցի քեզ...:

Եպարքոսը իր կցկտուր խօսքերովը դժբախտ մարդը կը տանջէր:

Ռուհի կը զգար թէ քանի մը րոպէ եւս եթէ այդ անձկալից վիճակին մէջ մնար՝ պիտի նուաղէր:

— Արդ, պէտք է որ ժամ առաջ խօսքս լրացնեմ, որովհետեւ կը տեսնեմ որ հոգ կ'ընես, աւելցուց Եպարքոսը:

— Այո... բայց ոչ ինծի համար... զաւկիս համար, զաւկիս... գոչեց դժբախտ հայրը:

— Շատ աղէկ, ես ալ ճիշդ ատոր համար Սուլթանէն խնդրեցի որ ինձ հրաման տայ որպէսզի քեզ ասկէ հեռացնեմ:

— Ասկէ հեռանա՞մ:

— Այո, պէտք է անպայման ասկէ մեկնիս:

— Այսինքն զիս կ'աքսորե՞ս:

— Ոչ, սիրելիս, ինչ խենթ ու խելառ բաներ կ'ըսես, պիտի մեկնիս ըսի բայց արժանավայել կերպով եւ եթէ ես տակաւին շատ ժամանակուան համար Եպարքոս մնամ, դարձեալ շուտով կը վերադառնաս:

— Եւ ո՞ւր պիտի ղրկես զիս:

— Միտիլլի: Այնտեղի կուսակալը պիտի ըլլաս: Ի՞նչպէս է, գո՞հ ես:

Պէյը խորունկ շունչ մը առաւ:

Եպարքոսը գզրոց մը բացաւ, մէջէն վաւերաթուղթ մը առաւ եւ բարեկամին երկարեց:

— Ասիկա կուսակալ անուանմանդ հրամանագիրն է. մնացեալ թուղթերը թղթատարով պիտի ընդունիս: Միտիլլիի կուսակալը պաշտօնէ պիտի դադրեցնենք եւ անկէ պիտի հեռացնենք: Ըսէ, կ'ընդունի՞ս:

— Եթէ բախտիդ պէս է, կ'ընդունիմ, գոչեց Ռուհի ուրախացած: Ձեռքդ տուր որ համբուրեմ ու շնորհակալութիւնս յայտնեմ: Քանզի հիմա այլեւս միայն բարեկամս չես, այլ եւ բարերարս:

Ու Ռուհի Եպարքոսին ձեռքը խլելով շրթներուն տարաւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Պօղոսեան եւ իր աղջիկ-ները՝ Սոնա եւ Աստղիկ, Օր. Արտեմ Պօ-ղոսեան, այրի Տիկին Գարճեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 23ին, 68 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 27, առա-ւօտեան ժամը 9ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամ-բարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

28 Պուլվ. Պոն-Նուվէլ, Փարիզ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերու-հի Անի Օսմանճեանի, ընկերներ Թորոս եւ Ժան-Ժաք Օսմանճեանի եւ Տիկին Օս-մանճեանի իրենց հօր եւ ամուսնոյն Կա-րապետ Օսմանճեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնա-ճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վ. Գայթանճեանի իրենց եղբօր, ողբացեալ Հայկազ Գայթանճեանի մահ-ուան տխուր առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Վ. Միսքճեանին, իրենց քրոջ, ողբացեալ Ժաքլին Թէրզեանի մահ-ուան տխուր առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե-ղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալու-թեամբ ստացած է 100 Ֆր. Պ. Ժիրայր Չիլինկիրեանէ Արմենակ Անէմեանի մահ-ուան առթիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

ԿԻՐԱԿԻ 9 Յունուար հանդիսաւորու-թիւն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի: Հանդիսաւոր պատարագ ժա-մը 10,30ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Անտիլլի հանգուցեան տան պատսպար-եալներու խումբ մը 180 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր վարժարանին Արմենակ Ա-նէմեանի մահուան առթիւ:

Նուիրատուներն են.— Պէչէճեան 50, Սէֆէնըրլեան 50, Փաւքալ, Օհաննէսեան, Տէգերունեան, Էվրէնեան, Պիւփէլեան, Զապէլ, Սուճեան 10ական, Քոչինեան, Վառվառ, Արապեան 5ական, Պէօստէն-եան, Աւետեան 2ական:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ըն-կերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան զոյգ վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն:

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափէր:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ

Լիւքսէմպուրկի Պահապանը
Վարար Ջուրեր (անտիպ)
Ոսկիէ Կշիռը
Ամէնուն Թէոդիկը
Ազատն Կոմիտաս
Վազը
Սեւ Արեւ

Գին 15 փրանք

Դիմել «Յառաջ»ի

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1971

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երկու հոգինոց հայ ընտանիքի մը մօտ ծառայելու համար կը փնտռուի միջին տարիքի կին մը լաւ պայմաններով:

Դիմել Տիկին Զալեանի
21 Rue Cujas, PARIS (5e)
Tél. : ODE. 53-68

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Ալփորվիլ եւ Քաշան
15 եւ 16 Յունուար, Հ. Յ. Դ.
Նոր Սերունդի Մարսիլիոյ շրջանի
թատերախումբին կողմէ
«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»
Յակոբ Պարոնեանի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնա-ճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 Յունուար 1972, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահը: Կա-րեւոր օրակարգ, «Մանուկներու Օր»ը եւ զեկուցում պատգամաւորուհիի:

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

VOUS SOUHAITE UN JOYEUX NOEL ET UNE BONNE ANNEE ET VOUS INVITE A SON EXPOSITION - VENTE

ARMÉNIE

PLACE DE L'ETOILE

au Centre Commercial du Parking Foch-Etoile où son Bar-Rrestaurant et une vingtaine de boutiques vous accueillent ont, et où vous pourrez faire voir un des classiques de Walt Disney à vos enfants « Les Aristochats ».

jusqu'au Mercredi 29 Décembre de 11 h. à 21 h.
CLOTURE le 29 à MINUIT

Vous trouverez pour vos enfants : des nouveaux disques 33 et 45 t., des « Posters » Porte-Clefs, Cartes Postales et de Vœux, Calendriers, Poupées, Albums d'Arts, Livres d'Histoires, Manuels avec disque, Contes et Légendes, Romans, Livres de Chants et Partitions, Timbres etc...

Et pour offrir à vos parents et amis : Vins d'Arménie, Livres et Disques d'Arménie, Opéra d'« *Anouch* » et de « *Tavit Beg* » en coffret, Albums d'Arts et pourquoi pas un Beau Tapis ? (à partir de 700 F.)

Et enfin parmi nos nouveautés : Réveils d'Arménie « Sevani » — 45 T. Microsillons d'Adiss Harmandyian de Lévon Katerdjian et de Zareh Kassian — l'Histoire d'Arménie, relié plein toile, gravé or fin — Le No 4 de la Revue « Documenti di Architettura Armena » consacré au célèbre couvent de S. Thadee en Iran — Des U.S.A. le 33 T. Stéréo, « Erébouni » de Varoujan Assadourian — Le 33 T. Stéréo de la célèbres chanteuse, tant applaudie dernièrement à Pleyel Loussiné Zakarian — Le 33 T. Stéréo No 3 d'excellentes chansons patriotiques d'Ara Guiragossian.

Nous allons recevoir incessamment : des cassettes Arméniennes, le disque du Festival Folklorique Arménien de Baalbeck, le disque du très bon pianiste Jacques Kadjian, le 4ème disques d'Adiss Harmandyan, etc., etc...

CADEAU PROMOTIONNEL ET PARKING GRATUIT

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MARDI 28 DECEMBRE 1971

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 փր.	Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման	Տար. 115 փր.	Հատը 0,50

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12301

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.301

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

—o—

Գէորգ Էմինի կողմէ «առողջ հայրենասիրութեան» մասին բանաձեւուած կարծիքը կարելի է ներկայացնել հետեւեալ քանի մը տողերով.

— «Հայրենասիրական զգացումը արժանիք կը դառնայա՛յն պարագային միայն, երբ հայ մարդը ծայրայեղօրէն ԶԳԱՑԱԿԱՆ ու ՏԵՍԱԿԱՆ չի մնար ազգային իր հասկնալի տրամադրութիւններուն եւ իմացումներուն մէջ. այդ զգացումը կը վերածէ գործնական արտայայտութեան՝ եղածին վրայ բան մը աւելցնելով, իր հիացումին ընկերացնելով գո՛րծը, իր արժեւորումի եւ արդար հպարտութեան մեկնակէտերուն մէջ նաեւ քննական եւ քննադատական առողջ ոգի ի յայտ բերելով, դրական ու շինարար ուժի մը վերածելով իր կեցուածքն ու խօսքը: Մի՛ կարծէք, որ մենք դժուարութիւններ չունինք եւ հեշտօրէն կ'իրագործուին հայրենիքի նուաճումները: Մի՛ կարծէք նաեւ, որ հայրենական մամուլը զուրկ է քննադատական ոգիէ: Եւ երբ Սփիւռքի մէջ ապրող հայ արենակից մը՝ «Անի» հիւրանոցի մասին իր հիացումը յայտնելէ ետք դիտել տայ թէ այդ արդիական կառոյցը վերելակ չունի, «հակահայաստանեան» արտայայտութիւն մը մի՛ նկատէք զայն»:

«Քննադատական ոգին կենսական է այնքան ատեն, որքան կրնայ զանազանել լաւն ու վատը եւ չհասնիլ այն աստիճանին՝ ուր ազգային – ընդհանրական շահերը կրնան տուժել»:

Բառերը կրնան եւ–առաջ յիշուած ըլլալ, սակայն ա՛յս էր իմաստն ու ոգին իր տեսակէտին:

Զրոյցի այս մասին մէջ, ակնարկելով նաեւ հայրենաշունչ բանաստեղծ Յով. Շիրազին, հետ գրադէտը դիտել տուաւ.

— «Մեր գրականութեան մէջ եւս զգացական հայրենասիրութեան զգացումը պէտք է զարգանայ դէպի առողջ ուղղութիւն: Դարը փոխուած է, աշխարհ յեղաշրջումներու մէջ է, մարդիկ դէպի միջոլորտային վերին խաւեր կը ճախրեն, գիտութիւնը նոր նուաճումներ կ'իրագործէ ու մեր հայրենիքը յառաջապահ գիծերու վրայ է:

«Եթէ Մասիսը պիտի ուզենք եւ պահանջ բանաձեւենք ամէնօրեայ մեր կեանքին ու ստեղծագործութեանց մէջ, բովանդակ Հայաստանը ուզելու այդ դերին մէջ է արդէն...

«Հայ գրականութեան համար շատ աւելի նոր, շատ աւելի կենսական, ազգային թէ մարդկայնական ապրումներ կան»:

Ոչ միայն տեսանելի, շօշափելի եւ փաստական, այլ եւ թափանցիկ ու թափանցելի մտածումներ կան Էմինի գրական եւ հայրենասիրական բանաձեւումներուն մէջ: Ու մենք կասկած չունինք, որ բանաստեղծը առանձին չէ իր այս առողջ դատումներուն մէջ:

Աւելի՛ն:

ԴԱՍ ՄԸ ԿԱՅ իր այս ու այլ հաստատումներուն մէջ՝ բոլոր անոնց համար, որոնք հայրենասիրութեան զգացումի հարազատութիւնը կ'ուզեն պայմանաւորել բերանբաց հիացումով, բացբերան եւ հռետորաշունչ գովաբանութեամբ միայն, ու իրենց այս փարիսեցիական կեցուածքին մէջ կը մղուին անտեսելու ամբողջական դատումին թերացումը: Գոյութիւն ունեցող թերիներու ամէն մատնանշում, հայրենական կեանքի բացասական երեւոյթները դարմանուած տեսնելու մտահոգութեամբ արտայայտուած ամէն յաւ եւ քննական ակնարկ՝ այս կարգի «հայրենասէր»ներու համար ուրացումն է:

Գէորգ Էմինի սթափումի կոչը անձնական պատգամ մը չէ վստահօրէն: Ինչպէս ինք եւս դիտել տուաւ, — կը հաստատենք նաեւ մենք — հայրենական մամուլը եւս փորձեր կ'ընէ զգացնելու՝ թէ ամէն ինչ վարդագոյն չէ Հայաստանի մէջ ու հարկ է քայլեր առնել, դէպի բարելաւ կեանք ու կեցութիւն:

Շա՛տ տկար, «ամօթխած» քննադատութիւններ կրնան նկատուիլ անոնք — խորհրդահայ մամուլի ճամբով արտայայտուող դժգոհութիւնները: Սակայն կարեւորը այդ ոգիի զարթումն է, եւ եթէ աննախատեսելի դժուարութիւններ չստեղծուին, կրնանք յուսալ որ աւելի՛ն ալ կ'իրագործուի մօտաւոր ապագային:

Կը մղուինք հաւատալու, թէ հայրենի իշխանութիւններ եւ ժողովուրդ ոչ միայն տրամադիր են լսելու Սփիւռքեան մամուլի, մտաւորականութեան եւ ժողովուրդի ձայնը, այլեւ ակնկալութիւնն ու պահանջը ունին քննական ոգիի արտայայտութեանց:

Եւ, այո՛, այս ձեւով միայն կը բացուի «կանաչ ճանապարհը» ճշմարիտ հայրենասիրութեան:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴԸ

—o—

Ուրբաթ գիշեր արդէն հեռատեսիլը կը սկսէր Ծնունդի իր յայտագիրը եւ ժամը 19,30ին Բ. կայանի (գունաւոր) մանկական բաժնին մէջ կարելի էր լսել հայկ. պատարագէն նմոյշ մը (Ծնունդը Բեթղեհէմի մէջ) եւ լսել պատարագիչը՝ Եղիշէ Պատրիարք: Նոյն իրիկունը քիչ ետք Ա. կայանին վրայ, բանաստեղծական յայտագրի մը ընթացքին Ալէն Բիւնի կ'արտասանէր Գրիգոր Նարեկացիէն:

Պապը, ըստ սովորութեան իր ծննդեան պատգամը տուաւ Ս. Պետրոսի պատշգամէն: Քսան հազար հաւատացեալներու առջեւ, Պօղոս Զ. շեշտեց — «Մարդոց ամբոխը կը վրդովի ի լուր փրկութեան զոռող ինքնագոհութեան մը մէջ»:

Ապա, իր օրհնութիւնը տուաւ Ուռպի էթ օռպի, *եւ տասնըվեց լեզուներով շնորհաւորեց Ծնունդը, ի շարս որոնց՝ չինարէնը:*

× *Օդը մեղմ էր, գրեթէ ամէն կողմ բայց կառքի արկածները նոյնքան շատ էին եւ առժամեայ հաշուեկշիռի մը համաձայն 54 մեռեալ եւ 527 վիրաւոր կար որոնց 205ը ծանր վիճակի մէջ էին:*

ՊԵՆԿԼԱ-ՏԷՇ, ՓԱՔԻՍՏԱՆ, ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Հնդիկ ուժերը Արեւելեան Փաքիստան պիտի մնան որոշ ժամանակ եւս, իսկ արեւմտեան ճակատէն պիտի հեռանան, երբ երկու երկիրներու միջեւ համաձայնութիւն գոյանայ այս ուղղութեամբ, յայտարարեց Հնդկաստանի Արտաքին նախարարը Նիւ Եորքի մէջ: Համաձայն նախարարին՝ Հնդկաստան պարտաւորութիւններ ունի Պենկլա–Տէշի, այսինքն նախկին Արեւելեան Փաքիստանի մէջ:

Փաքիստանի նոր նախագահը խօսակցութիւններ կ'ունենայ ներկայիս Շէյխ Մուժիպուր Ռահմանի հետ, որ, ինչպէս ծանօթ է, Աւամի Լիկայի նախագահն է: Շէյխը շահեց ետք ընտրութիւնները Արեւելեան Փաքիստանի մէջ, իր երկրին համար լայն ինքնավարութիւն մը պահանջած էր, ինչ որ պատճառ դարձած էր փաքիստանեան բանակի բուռն միջամտութեան: Պութօ, Փաքիստանի նոր նախագահը խօսակցութիւններու ճամբով կը ձգտի խուսափիլ ամբողջական չզատուելու Իսլամապատի եւ Տաքքայի միջեւ: Ներկայացութեան մէջ Պենկլա–Տէշ կրնայ պահել իր ինքնավարութիւնը միշտ մաս կազմելով Փաքիստանի: Այս նպատակը կը հետապնդէ, համաձայն քաղաքական շրջանակներու, Պութօ: Այսուհանդերձ դժուար թէ իրագործուի Պութոյի ծրագիրը, քանի որ Պենկլաները կը խօսին կատարեալ անկախութեան եւ առանձին Պետութեան մասին, իսկ Նոր Տելհի զօրավիգ կը կենայ այս ձգտումին, քանի որ այս ձեւով տկարացած կ'ըլլայ իր վաղեմի թշնամին՝ Փաքիստան:

Արդէն Հնդիկ Արտաքին նախարարը «պատրանք» որակեց Փաքիստանի նախագահին այս ձգտումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ներքին լուրջ տագնապի մատնուած է շաբաթէ մը ի վեր: Խրուաթներու մօտ ազգայնական զօրաւոր շարժում մը ծայր տուած է, որ կը ձգտի իրենց Հանրապետութեան տալ ինքնավարութիւն: Նոյնիսկ խօսք կ'ըլլայ անջատումի եւ անկախ Խրուաթիա մը հաստատելու մասին: Պելկրատ խիստ միջոցներու դիմած է՝ հրաժարեցնելով բազմաթիւ անդամներ Խրուաթիոյ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէէն: Ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ ուսանողական շրջանակներու մօտ: Թիթօ սպառնաց ի հարկին զինուորական ուժով ճնշել անջատողական շարժումները:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդուժը շաբաթավերջին բուռն ռմբակոծութիւններու ենթարկեց Հիւսիս. Վիեթնամի հակօդային կեդրոններն ու օդակայանները: Երկու հարիւրի մօտ օդանաւեր մասնակցեցան ռմբակոծութիւններուն: Անցեալ շաբաթ Միկեր վար առած էին չորս ամերիկեան Ֆանթոմ օդանաւեր:

ՍԵՈՒԼԻ (Հարաւ. Քորէա) մեծագոյն պանդոկը, բաղկացած 22 յարկէ, քսան վայրկեանի մէջ հրոյ ճարակ դարձաւ: Հակառակ ձեռք առնուած ազդու միջոցներուն 155 հոգի մեռաւ եւ 64 հոգի ալ վիրաւորուեցաւ: Զոհերու թիւը կրնայ աւելի մեծ ըլլալ:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ, 23րդ քուէարկութենէ ետք, Փրոֆ. Ճիովաննի Լէոնէ, քրիստոնեայ – դեմոկրատ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒ կառավարութիւնը մտադիր է արեւմտեան եւ, յատկապէս, ամերիկեան ընկերութիւններու թոյլ տալ, որ 50 եւ նոյնիսկ աւելի տոկոս սեփականացնեն Եուկոսլաւիոյ մէջ հաստատուած կամ հաստատելի ընկերութիւնները: Ներկայիս առաւելագոյն տոկոսը 49 է: Այս որոշումը կը տրուի տնտեսական նպատակներով, կը շեշտեն Պելկրատի մէջ: Ռումանիա, իր կարգին, յար եւ նման քայլի պիտի դիմէ յառաջիկային:

ՄՕՌԻՍ ՇԸՎԱԼԻԷԻ առողջական վիճակը բարդացած էր Երկուշաբթի: Բժիշկները անուանի երգիչին օրերը համբուած կը նկատեն:

ՊՐԱՆՏ Ֆլորիտա մեկնեցաւ տեսակցելու համար նախագահ Նիքսընի հետ:

ՔԱՍԻՌՈՍ ՔԼԷ եօթներորդ ոստոստին դեւին փռեց գերմանացի կոփամարտիկ՝ Պլեն: Հանդիպումը «բարեկամական» բնոյթ ունէր եւ տեղի ունեցաւ Ցիւրիխի մէջ, 7000 հանդիսատեսի ներկայութեան:

ՈՃԻՐ, արկած եւ գողութիւն օրէ օր կը սաստկանան Ֆրանսայի մէջ:

ԴԷՄՔԵՐ

Հ. ԱՐՍԷՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

(1790–1866)

—o—

Հարիւրհինգ տարի առաջ, 1866 Դեկտեմբեր 24ին, Ս. Ղազարու Մխիթարեանց վանատան՝ Վենետիկեաններու մշակութային կեդրոնին մէջ վախճանեցաւ Հ. Արսէն Բագրատունի, հայ գիտնականաց աւագ բանաստեղծը եւ քերականագէտը, գրաբարին մեծ վարպետներէն, հմուտ՝ յունարէնի, լատիներէնի, անգլերէնի, ֆրանսերէնի եւ իտալերէնի:

Բագրատունեան եւ Անթիմոսեան համեմէտաւան ընտանիքներէն սերած՝ Ս. Ղազար մտած է 1801ին եւ քահանայական կոչում ստացած է 1810ին: 1810–1856՝ վարած է հովուական–ուսուցչական պաշտօններ, Հռոմի, Ռուսիոյ եւ Պոլսոյ մէջ: 1856ին վերադառնալով Ս. Ղազար, ձեռնարկած է Աստուածաշունչի եօթներորդ հրատարակութեան՝ «Գիրք Աստուածաշունչք Հին եւ Նոր Կտակարանաց» անունին տակ (1860):

Մինչ այդ, սակայն, Հ. Արսէն Բագրատունի շրջանի տիրական անուններէն մէկն էր դարձած արդէն իր «Տաղք» քերթողական հատորով (1852), «Արուեստ ուղիղ խորհելոյ եւ բարւոք կելոյ» գործով, բայց մանաւանդ «Հայկ Դիւցազն» ազգային – դիւցազներգական վիթխարի քերթողագիրքով (1858)՝ զոր դասական հայերէնի գլուխ գործոց մը կարելի է համարել:

Իր վախճանումէն ետք միայն հրատարակուած են՝ «Բազմավէպ»ի 1869ի թիւերուն մէջ, իրմէ երկու ողբերգութիւններ, — «Երուանդ» եւ «Արտաշէս»:

1834 Թուականի պատմական մեծ հրդեհին, Պոլսոյ մէջ, հրոյ ճարակ դարձած է «Ամբագիր քերթողական արուեստին» անուն ձեռագիր իր աշխատասիրութիւնը:

Իր անունը առաւելապէս կ'անմահանայ «Հայկ Դիւցազն»ով, 22 հազար եւ 89 տողերէ բաղկացած լայնաշունչ քերթուած մը (604 էջ եւ 17 էջերէ բաղկացած ծանօթագրութիւններու բաժին մը)՝ որ Հայոց Նահապետ Հայկի պայքարն ու յաղթանակը կը պատմէ, Ասորեստանցի Բէլի դէմ, մեկնակէտ եւ աղբիւր դաւանելով Մովսէս Խորենացիի պատմութիւնը: Գործը բաժնուած է գլխաւոր քսան դրուագներու:

Քերթողական արուեստի, բառամթերքի եւ ոճական հարստութեան տեսակէտով փարթամ ստեղծագործութիւն մը՝ որուն մէջ կը գտնենք Հոմերոսի, Վիրգիլիոսի, Ովիտիոսի, մինչեւ Թասսոյի եւ Միլտոնի նման դասական մեծերու ազդեցութիւնը: Հոն տարրեր կը գտնենք Հոմերոսի «Իլիական»էն, Վիրգիլիոսի «Ենէական»էն, Թասսոյի «Երուսաղէմ Ազատեալ»էն եւ Միլտոնի «Դրախտ կորուսեալ»էն:

Բագրատունիի քերթողական արուեստէն խանդավառուեցան ու ներշնչուեցան Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի, Սրապիոն Հեքիմեանի եւ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի նման դէմքեր:

Արդի քննադատութիւնը «պճնասիրութիւն» կը գտնէ Հ. Արսէն Բագրատունիի գրաբարին, ոճական ձեւերուն, բառամթերքին եւ ստեղծումներուն մէջ: Գործը արժեւորելով իր ժամանակին մէջ՝ հարկ է ընդգծել սակայն, որ ան հզօր երեւակայութեան ու լեզուական արտակարգ գեղեցկութեան վկայարան մըն է, արժանի՝ դափնեայ պսակի:

Մ. Թ.

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆ

ԻՆՏԻՐԱ ԿԱՆՏԻ ՅԱՂԹՈՂԵՑԱՒ

1939–1945ի Համաշխարհային պատերազմին մեծագոյն յեղաշրջումներէն մին ասիական երկիրներու պահանջած եւ ստացած անկախութիւնը եղաւ: Ճափոնի վերջնական պարտութիւնը մոռցնել տըւած չէր, ասիական ժողովուրդներուն Անգլիոյ կրած սկզբի պարտութիւնները: Տկարացած էր անգլիական մէկ դարուան հնդկական կայսրութիւնը, արթնցուցած էին Ասիոյ ժողովուրդները եւ բոլորն ալ անկախութիւն կը պահանջէին:

Անգլիա իր վերջին «մարգպան»ը ղրկեց Հնդկաստան, Լորտ Մաունթպաթըն, իր յաղթական ծովակալի հմայքով: Փոխարքայ նշանակուեցաւ իր միակ պարտականութիւնը ըլլալով համաձայնութիւն մը ստորագրել, եւ հռչակել Հնդկաստանի անկախութիւնը:

Եւ վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին բանտարկուած հնդիկ պետերը որոնք իրենց կեանքին մէկ մասը, տարիներով անգլիական բանտերու մէջ անցուցած էին, դարձան հնդիկ ժողովուրդին ներկայացուցիչները, եւ նըստան Անգլիոյ լիազօրներուն հետ, բանակցութեանց սեղանը:

Հնդկաստան, տարիներու ընթացքին ամբողջ աշխարհի համակրութիւնը գրաւած էր, իր պատմութեամբ, փիլիսոփայութեամբ եւ խորհրդաւոր անցեալով ու ներկայով: Իր մեծ առաջնորդը, Մահաթմա Կանտի, կառչած էր անկախութեան գաղափարին՝ հակառակ հալածանքներուն եւ բանտերուն: Անբռնութեան (non վիոլանս) ռահվիրան դարձած էր:

Իր ողբերգական սպանութիւնը, կէս ձգեց իր առաքելութիւնը եւ իր առաջին «առաքեալ»ին Փանտի Նեհրուի վիճակուեցաւ շարունակել նախ պայքարը, յետոյ՝ բանակցութիւնները:

Բայց դիւրին չէր մէկ օրէն միւսը նոր եւ անկախ երկիր մը ստեղծել, կազմել երկրամաս մը որուն մէջ կ'ապրէին աւելի քան քսան տարբեր ցեղեր, ժողովուրդներ իրենց զանազան կրօնքներով եւ սովորութիւններով:

Երկրին արեւմտեան մեծ մասը մահմետական ժողովուրդներէ կը բաղկանար, մասնաւորապէս Պելուճիստան, Բէնճապ, Քաշմիր, եւ մաս մըն ալ արեւելեան մասը՝ Պենկալ:

Ժողովուրդները որոնք դարաւոր ոխ եւ թշնամութիւն ունէին իրարու հանդէպ մանաւանդ մահմետականները, կարելի չէր միացեալ երկիր մը ստեղծել. ստիպուեցան երկու –մասի բաժնել: Մահմետական մասը կոչուեցաւ Փաքիստան, իսկ արեւելեան մահմետական երկիրը՝ Պենկալ, բաժնուեցաւ երկու մասի. մէկ մասը անցաւ Հնդկաստանի, մընացեալն ալ կապուեցաւ Փաքիստանի:

Բայց Պենկալը, Արեւելեան Հնդկաստանի մէջ, կզղիացած իր 75 միլիոն բնակիչներով, 2000 քիլոմեթր հեռու մայր Փաքիստանէն, զոհը եղաւ առաջին օրէն այդ անհասկնալի բաժանման որոշումին:

Հազիւ անկախութիւնները հռչակուած, սկսան գաղթերը գանգուածային՝ մէկ մասէն միւսը. Հնդիկները կը փախչէին Փաքիստանէն, մահմետականները դէպի Փաքիստան. առաջին պատերազմն էր երկու ժողովուրդներուն մէջ. հարիւր հազարաւոր ժողովուրդ ջարդուեցաւ երկու կողմէն ալ, եւ վերջապէս եկաւ հաշտութիւնը:

Կռուախնձորները անպակաս էին սակայն. Փաքիստան կը պահանջէր Քաշմիրի մնացեալ մասը, նոյնիսկ Նեփալը, իսկ Պենկալ չէր համակերպեր մաս կազմելու Փաքիստանին:

Դարձեալ սկսան կռիւները եւ 1962ին Խորհրդային Միութեան միջամտութեամբ դարձեալ հաշտութիւն գոյացաւ: Միեւնոյն ժամանակ Չինաստանն ալ կը սկսէր նեղել Հնդկաստանը Հիմալայի հիւսիսային սահմանին վրայ, ստեղծելով խլրտումներ:

Եւ ընդհանուր անտեսական թշուառութեան մէջ ժողովուրդին ոխը կը մնար վառ: Փաքիստանի մէջ կը յաջորդէին զինուորական իշխանական կառավարութիւնները իսկ Հնդկաստան կը կառավարուէր մեղմ, փիլիսոփայ նախարարներով:

Փանտի Նեհրուի մահէն յետոյ քանի մը տարի վերջ վարչապետ ընտրուեցաւ Տիկին Ինտիրա Կանտի, Փանտի Նեհրուի աղջիկը:

Հայրենասէր, օժտուած անգլիական բարձրագոյն կրթութեամբ, ազնուական մասին պատկանող, նոյնպէս ապրած անգլիական բանտերու մէջ:

Վարչապետը Հնդկաստանը չէզոք եւ «նօն ալինեէ» հռչակեց, բայց նկատի առնելով սահմաններուն անապահով վիճակը, իր առաջին պարտականութիւնը սեպեց, երկրին զինուորական ուժը բարձրացնել եւ ստեղծել արդիական բանակ մը:

Փաքիստան կը վայելէր Չինաստանի «բարեկամութիւնը» եւ նոյնպէս զէնք կը ստանար Ամերիկայէն եւ Անգլիայէն: Իսկ Հնդկաստան կը բարեկամանար Խորհըրդային Ռուսիոյ հետ, որուն օժանդակութեամբ կ'արդիականացնէր իր բանակը:

×

Բայց տարիներու ընթացքին Փաքիստանի պատկանող Պենկալի դրութիւնը օր ըստ օրէ կը վատթարանար. կեդրոնական կառավարութիւնը գրեթէ կ'անտեսէր 75 միլիոն բնակիչներուն տնտեսական վիճակը, հազար ճնշումներով, անարդար իշխանութեամբ օր ըստ օրէ առելի կը դառնար: Եւ անցեալ տարի ընդհանուր ընտրութեանց ժամանակ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, ժողովուրդը քուէարկեց «ազատ Պենկալ»ի թեկնածուներուն համար:

Փաքիստանի կառավարութիւնը չընդունեցաւ գործադրել ընտրութիւններուն արդիւնքը. սկսաւ վայրագ հալածանքներու. սպաննեց Պենկալի պետերը, բանտարկեց, փճացուց գիւղեր եւ ամէն ինչ որ Պենկալը կը ներկայացնէր, հրկիզեց եւ թալանի տուաւ երկիրը:

Վերջին ծայր թշուառութեան մէջ 10 միլիոն Պենկալցիներ փախան եւ գաղթեցին Հնդկաստան, աներեւակայելի թըշուառութեան մէջ:

Եւ ինչպէս միշտ, միջազգային «բարեսիրտ» աշխարհը ոչ մէկ քայլ առաւ ստիպելու Փաքիստանը, որ ընդունի ընտրութեանց արդիւնքը եւ գործադրէ նոր քաղաքականութիւն:

Ինտիրա Կանտի երկու ամիս առաջ շըրջեցաւ ամբողջ աշխարհը, աղերսելով, խնդրելով, պահանջելով որ մեծ պետութիւնները ճար մը գտնեն այս թշուառ ժողովուրդը փրկելու համար: Պատասխանը եղաւ... կաթ եւ ցորեն ղրկել, եւ վերթամին՝ մահամերձ մանուկներուն բաժնելու:

Ֆրանսան եղաւ դարձեալ, որ ամենամեծ օգնութիւնը ըրաւ եւ ջանաց որ մեծ Պետութիւնները ճար մը գտնեն, բայց իր ջանքերն ալ ապարդիւն անցան:

Եւ պատահեցաւ, ինչ որ կը սպասուէր:

Պենկալի հայրենասէրները սկսան պայքարը Փաքիստանի կառավարութեան դէմ: Փաքիստան սկսաւ իր բանակները ղրկել դէպի Հնդկաստանի սահմանը ուր ապաստանած էր գաղթական ժողովուրդը:

Եւ Ինտիրա Կանտի որոշեց իր բանակներով արշաւել Պենկալ, ազատել զայն, եւ հռչակել «անկախ եւ ազատ Պենկալ»:

Սկսաւ պատերազմը եւ Հնդկաստանի բանակները յաղթական դուրս եկան: Այս անգամ ալ «Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն»ը ցոյց տուաւ իր անկարողութիւնը կեցնելու պատերազմը եւ պաշտպանելու Պենկալի ժողովուրդը:

Ամերիկա եւ Չինաստան մէկ կողմէ, պաշտպան Փաքիստանի Եահիա Խանի կառավարութեան, Խորհրդային Ռուսիա պաշտպան Հնդկաստանի, կը շարունակեն իրենց սպառնալիքները:

Ռուսական նաւատորմը եւ ամերիկեան հիւլէական ռումբերով օժտուած մարտանաւերը հիմա ալ սկսած են հաւաքուիլ Հնդկաստանի ծովերուն մէջ:

Պատերազմը վերջացաւ Ինտիրա Կանտի յաղթական է, Պենկալ հռչակեց իր անկախութիւնը:

Բաստի վերածուած երկիր մը կայ որ պէտք է կարգի բերել, հասնիլ թշուառ ժողովուրդին օգնութեան եւ խաղաղեցնել ամբողջ երկրամասը:

Ոչ մէկը կրնայ նախատեսել ապագան այս շրջանին մէջ, մինչեւ հսկայ Պետութիւնները չհամաձայնին: Բոլորն ալ մոռցած են այդ միլիոնաւոր ժողովուրդներուն քաշած չարչարանքները եւ թշուառութիւնները:

Մեղմ եւ անուշ Ինտիրա Կանտի բացառիկ քաջութեամբ յաջողեցաւ իր ծրագրին մէջ, իբր պաշտպան եւ ազատարար Պենկալի ժողովուրդը: Ոչ մէկ բան կարելի է լմնցած նկատել, նոյնիսկ այս պատերազմին կեանքը, բայց ինչ որ վերջնական կը կարծուի, այդ է Պենկալի ազատութիւնը եւ անկախութիւնը, ինչ որ ալ պատահի ապագային:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ֆ. ՄԻԽԱՅԻԼՈՎԻՉ ՏՈՍԹՈՅԵՒՍԿԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 150ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(1821–1881)

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ազքատութիւնը կը դառնայ իրենց յարկին անբաժան հիւրը: Տոսթոյեւսկի կը խոստանայ լաւ դրամ շահիլ, միայն թէ՝ իր առջեւ բացուին Փեթերսպուրկի դուռները: Ճիշդ այդ օրերուն, կը մեռնի Նիկոլա Ա. ցարը եւ գահ կը բարձրանայ Աղեքսանդր Բ., որ ճանչցուած է իբրեւ բարեսիրտ եւ զարգացած անձ: Տոսթոյեւսկի անմիջապէս կը ղրկէ աղերսագիր մը եւ ներում կը խնդրէ նոր ցարէն: Ամիսները իրարու կը յաջորդեն, տարիները կ'անցնին եւ 1859 Նոյեմբեր 25ին միայն կը հասնի ներումի հրովարտակը, այսինքն՝ վիպասանի աքսորուելէն տասը տարի ետք:

Փեթերսպուրկի մէջ, արդէն մոռցած են զինք: Ի՛նչ փոյթ: Այնքան բաներ ունի ըսելիք, որ անմիջապէս կը սկսի գործի: Իրարու ետեւէ կը հրատարակէ «Անարգուած եւ վարկաբեկուածները», «Յուշեր մեռեալներու տունէն», «Ստորերկրեայ յիշատակներ»:

Այնքան կենդանի, այնքան յուզիչ են այս գործերը, որ ցարն իսկ կ'ազդուի անոնցմէ եւ կը խոստանայ բարենորոգումներ ընել, աքսորեալներուն կեանքը մեղմացնելու համար:

Չար ոգին սակայն միշտ արթուն է: Իրարու ետեւէ կը մեռնին կինն ու եղբայրը՝ Միշէլ: Նիւթական վիճակը կը վատթարանայ, իր վրայ կը ծանրանան եղբօր ընտանիքին ալ ապրուստի հոգերը:

Տոսթոյեւսկի կը սկսի աջէն ու ձախէն դրամ փոխ առնել եւ պարտքերը վճարելու համար՝ չուտով կը դառնայ գրականութեան թիապարտ, ժամն գնով գրութիւններ կը ծախէ տասնեակ մը հանդէսներու, բայց չի գանգատիր երբեք իր անձուկ վիճակին պատճառով: 46 տարեկանին, կը կնքէ երկրորդ ամուսնութիւն մը, իր 21ամեայ քարտուղարուհի՝ Աննա Կրիկորեւնայի հետ: Այդ համեստ, խելօք ու անփայլ աղջիկը ակնածանք ու սէր ունի մեծ գրողին հանդէպ, եւ կ'ըլլայ անոր պահապան հրեշտակը: Այդ շրջանին կը հրատարակէ երկու վէպեր՝ «Ոճիր եւ պատիժ», եւ «Խաղամոլը»: Գիրքերը լաւ կը ծախուին, բայց անկարելի կ'ըլլայ պարտքերը ամբողջութեամբ վճարել:

Պարտատէրերը այնքան կը հալածեն զինք, որ Տոսթոյեւսկի կը ստիպուի իր կնոջ հետ հեռանալ Ռուսիայէն: Կը թափառին քաղաքէ քաղաք՝ Տրեստէն, Համպուրկ, Ժընեւ, Ֆլորանս: Կ'անցընեն աղքատ օրեր, յաճախ անօթի: Գրաւի կը դնեն իրենց արժէքաւոր առարկաները ու հագուստները, որովհետեւ աղջիկ զաւակ մը աշխարհ եկած է այդ նեղ օրերուն: Նորածինը, սակայն, չուտով կը մեռնի, հօրը պատճառելով անսահման վիշտ մը: Երբ կարեւոր գումար մը կը ստանայ հրատարակիչէն, վիպասանը կնոջ կը թելադրէ, որ երթայ ու բախտը փորձէ: Աննա ժպտելով իր հաւանութիւնը կուտայ, գիտնալով պատահելիքը եւ հաճոյք պատճառելու համար իր ամուսինին: Կանաչ սեղանին վրայ գումարը կամացկամաց կը հալի, եւ վիպասանը վերածուած մարդկային քուրջի, գլխահակ կը հետեւի իր կնոջ: Գիշերը կ'անցնի սեղանին առջեւ, ու մոմի մը տկար լոյսին տակ կը գրէ մինչեւ առաւօտ:

Երկրորդ աղջիկ զաւակ մը աշխարհ կուգայ, երբ ինք աւարտելու վրայ էր «Ապուշը» անուն վէպը, որուն յառաջա

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

—o—

Ահաւասիկ այդ ժամանակ նորից հրապարակ եկաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ որոշեց իր ձեռքն առնել երկրի իշխանութեան ղեկը՝ մի կողմ դնելով պետական եւ այլ կարգի փափկանկատութիւնները, որոնք, մինչ այդ, կաշկանդում էին կառավարութիւնը թոյլ չտալով նրան վարել վճռական քաղաքականութիւն, անգամ ճակատագրական դէպքերում: Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ գումարուեց պարլամենտի արտակարգ նիստ, որը ընդունեց Ալ. Խատիսեանի դահլիճի հրաժարականը եւ նշանակեց նոր կառավարութիւն, այն է՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն իր ամբողջ կազմով անցաւ իշխանութեան գլուխ: Այդ նշանակում էր՝ Դաշնակցութեան դիկտատուրա: Մի բան, որին ձգտում էր Ռուբէնը:

Այդ նոր Բիւրօ – կառավարութեան մէջ Ռուբէնը գրաւում է Ներքին Գործոց եւ Զինուորական նախարարների պաշտօնը, այլ խօսքով ամենակարեւոր պաշտօնները:

Միաժամանակ կուսակցութիւնը շարժման մէջ է դնում իր բոլոր ուժերը — կուսակցականների մի տեսակ ընդհանուր զօրաշարժ: Աչքի ընկնող կուսակցական գործիչները ուղարկւում են ամէն տեղ, կազմակերպում են խմբեր եւ իրենք իրենց դնում կառավարութեան տրամադրութեան տակ:

Ապստամբների կեդրոնն էր Ալեքսանդրապոլը (այժմ՝ Լենինական) ուր նրանք ուժեղ էին: Նրանց կողմն էր անցել «Վարդան Զօրավար» զրահապատ գնացքի պետ գլխապետ Մուսայէլեանը: Այդ զրահապատ գնացքին բոլշեւիկեան հակապետական հարուածի մէջ մեծ դեր էին վերապահուած. նա ամենահաստ զէնքն էր ապստամբների ձեռքին եւ մեծապէս կարող էր նպաստել նրանց յաջողութեան, եթէ այն չխլուէր նրանց ձեռքից: Սակայն, այդ այնքան էլ դիւրին չէր, որովհետեւ համապատասխան զինական միմիջոցներ կառավարութեան տրամադրութեան տակ չկային: Նրանց պիտի փոխարինէին վճռականութիւնը, խիզախութիւնը եւ գործ կազմակերպելու շնորհքը:

Ռուբէնն է իր վրայ վերցնում այդ վտանգաւոր գնացքը գրաւելու գործը: Նա անցնում է Ալագեազ իր արծիւների բոյնը, հաւաքում սասունցի խմբապետներին, պարզաբանում նրանց ստեղծուած կացութիւնը ու չարիքի դէմն առնելու անհրաժեշտութիւնը: Ապա բացատրում է զրահապատ գնացքն անվործութեան մատնելու ու այն գրաւելու իր ծրագիրը: Այդ գործի համար պահանջւում է ոտքի հանել երեք հարիւր ձիաւորների մի խումբ եւ առանց ժամանակ կորցնելու, իջնել դէպի Ալեքսանդրապոլ տանող երկաթուղագիծը:

Ռուբէնը ենթադրում էր, որ զրահապատը Ալեքսանդրապոլից շարժուելու էր Երեւանի ուղղութեամբ «որտեղից իր հրամանով յատուկ զօրամասեր էին շարժուելու դէպի Ալեքսանդրապոլ», եւ ծրագրում է այստեղ նրան թակարդի մէջ ձգել ու անվործութեան մատնել:

Խումբը բաժանում է երեք մասի: Առաջինը իր հետ առած քանդումի գործիքները՝ պիտի բռնէր դէպի Երեւան երկարող գիծը՝ այն քանդելու համար: Երկրորդը պիտի մօտենար ու դիրք բռնէր դէպի Ալեքսանդրապոլ տանող գծի երկայնքին եւ, երբ զրահապատը փորձէր անցնելու դէպի Երեւան, պիտի քանդէր նրա թիկունքում մնացած՝ դէպի Ալեքսանդրապոլ տանող գիծը: Երրորդը Ռուբէնի գլխաւորութեամբ բռնում է կենտրոնը ու որոշ տարածութեան վրայ ծըրուած՝ սպասում:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 27)

քանին մէջ կը կորզանք յատկանշական հետեւեալ տողերը․

«Աշխարհի մէջ, հիանալի մէկ դէմք կայ միայն, Քրիստոսը։ Իսկ քրիստոնէական գրականութեան մէջ հիանալի հերոսնե – րուն ամէնէն յաջողը Տոն Քիշոթն է․․․»։

Այս վէպը նախ կը հանդիպի կատար – եալ անհասկացողութեան, բայց կամաց – կամաց կը ներգործէ հոգիներէն ներս եւ այսօր կը վայելէ մեծ համբաւ։ Մինչ այդ օրերուն, հրատարակիչէն կը ստանայ քանի մը հազար ռուբլի։ Վիպասանին ե – ռանդը կը կրկնապատկուի եւ հրատարա – կութեան կը յանձնէ երկու ուրիշ վէպեր՝ «Յաւիտենական ամուսինը» եւ «Այսա – խարները»։ 50 տարեկանին, գրկանքներէ եւ աշխատանքէ յոգնած ու ծերացած, Տոսթոյեւսկի կը վերադառնայ Փեթերս – պուրկ։ Համբաւը այնքան մեծ է, որ ղայն կը նկատեն ռուս մեծագոյն վիպասանը։ Կը սկսի հրատարակել «Գրողի մը հան – դէսը» անունով պարբերաթերթը, ուր կը պարզէ իր ազգայնական եւ քրիստո – նէական համոզումները։ Նոյն ատեն կը հրատարակէ իր վերջին երկու վէպերը, «Պատանին» եւ «Քարամազոֆ եղբայր – ները», որ իրաւամբ կը նկատուի իր գլ – լուխ գործոցը։ Այս վէպը կը պարփակէ մեծագոյն թեմաները․ հոն կը տիրէ հեղ – ձուցիչ մթնոլորտ մը, ուր գիրար կը խա – չաձեւեն տեսլայինը եւ իրականութիւնը։ Իր բոլոր տիպարներէն, ոճրագործէն մինչեւ սուրբը, բարին ու ոճրագործը, անցնելով միշտէն դէպի ուրախութիւն՝ կը քալեն ղանդաչելով, կը քալեն ու միշտ կը յառաջանան դէպի Աստուած տա – նող ճամբուն վրայ։

Տոսթոյեւսկի դարձած է ազգային դէմք, ամէնէն բարձր շրջանակները կ՚ու – զեն լսել իր անունը, իշխանուհիները ծա – ղիկներ կը ցանեն իր ոտքերուն առջեւ։ Ինք կը զարմանայ, չի հաւատար այս բո – լորին, որովհետեւ վարժուած է զժբախ – տութեան եւ գիտէ, որ երջանկութիւնը թռնելու պտուղ մըն է մահկանացունե – րուն համար։

Բայց, վերջ ի վերջոյ, կրցած է յաղ – թել ճակատագրին։ Պարտքերը վճարած է, կողքին ունի սիրած կինը եւ աղջիկը․ գործերը կը կարգադրուին ամենուրեք եւ այս խաղաղ մթնոլորտին մէջ է, որ մահը յանկարծ կը խոյանայ իր վրայ 1881 Յունուար 28ին, ուղեղային արիւնա – խրում մը վերջ կուտայ իր կեանքին։

Ամբողջ Ռուսաստան սեւեր կը հագնի այս մարդուն համար, որ դեռ քանի մը տարի առաջ կը մաքառէր Թշուառութեան դէմ։ Իշխաններ, եպիսկոպոսներ, քահա – նաներ, սպաներ, գործաւորներ, ուսա – նողներ եւ մուրացկաններ կը հետեւին իր դագաղին։ Փոսը կը գոցուի, գերեզմա – նատունը կ՚ամայանայ, եւ տխեղերքի լռ – ութեան մէջ, Ֆէտոր Տոսթոյեւսկի կը յառաջանայ դէպի յաւիտենականութիւն, որուն տեսիլքը արդէն ունեցած էր այս կեանքին մէջ։

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՕԾՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կիրակի Դեկտեմբեր 19ին, Շաւիլի Ս․ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին հիմնար – կութեան եւ օծման տարեդարձին առթիւ, ինչպէս նախորդ տարիները, արարողու – թեանց նախագահեց եւ պատարագեց Կա – թողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք․ Մանուկեան։ Եկեղեցին լեցուն էր Շաւի – լարնակ հայրենակիցներով․ Փարիզէն ալ եկած էին շատ մը անձեր։

Պատարագէն վերջ տեղի ունեցաւ հո – գեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցիին բա – րերարներուն յիշատակին, եւ մասնաւո – րապէս եկեղեցւոյ մեծ բարերար՝ Սար – գիս Պալապանեանի յիշատակին, որ մե – ռաւ անցեալ Յունուարին։

Արարողութիւններէն յետոյ, Սերովբէ Արք․ յարակից սրահին մէջ զետեղուած մարմարէ յիշատակարանին բացումը կա – տարեց «Սարգիս Պալապանեան Սրահ» գրութեամբ։

Բացումէն ետք տեղի ունեցաւ աւան – դական հոգեճաշը, նախագահութեամբ Սերովբէ Արք․ի, որուն կ՚ընկերանար Զարեհ վարդապետ Թօփալեան։

Ինչպէս կրօնական արարողութեանց ներկայ էին նաեւ, Լոնտոնէն եկած Սար – գիս Պալապանեանի քոյրը՝ Տիկին Մա – տաթ եւ բոլոր պարագաները՝ Փարիզէն եւ Լոնտոնէն։

Սրահը լեցուն էր Շաւիլի եկեղեցիին բոլոր հովարարձուներէն եւ գլխաւորու – թեամբ ատենապետ Զաւէն Յովհաննէսե – անի, ինչպէս նաեւ եկեղեցիին բոլոր հիմնադիրներէն, չինութեան պատասխա – նատու երկրաչափ Ակօ Գաւուքճեան, ներկայ էր նաեւ Շաւիլի քաղաքային խորհրդական Պ․ Տէր–Յակոբեան։

Ճաշի ընթացքին, նախ խօսեցաւ Պ․ Զաւէն Յովհաննէսեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անցեալ եւ ներկայ օ – ժանդակներուն, յուզումով յիշեց Սարգիս Պալապանեանի յիշատակը։ Յետոյ խօսե – ցաւ բժիշկ Գուրգէն Մեծատուրեան, թէ՛ իբր ընդհանուր պետ Հայ Արիներու Մի – ութեան եւ թէ իբր մեծ բարեկամ Շա – ւիլի եկեղեցիի հիմնադիրներուն եւ նա – խագահութեան, ոգեկոչեց Սարգիս Պա – լապանեանի յիշատակը եւ շնորհաւորեց Շաւիլի Հայութիւնը որ արդէն բացած է իրենց եկեղեցին եւ դպրոցը։

Խօսք առաւ Շաւիլի հայերէնի վաստա – կաւոր ուսուցիչ Տիկին Փափազեան, որ երկար տարիներէ ի վեր մեծ նուիրումով հայերէն կը սորվեցնէ Շաւիլ ծնած հայ տղոց եւ աղջիկներուն։ Յարգելի Տիկինը անգամ մը եւս շեշտեց ծնողաց պարտա – կանութիւնը եւ պատասխանատուութիւ – նը իրենց զաւակներուն հայկական կրթու – թեան հանդէպ։

Խօսք առաւ նաեւ Շաւիլի քաղաքապե – տական խորհրդական Պ․ Տէր–Յակոբեան, որ յայտնեց թէ յաջողցուցած է որ հայե – րէնի դասաւանդութիւնները Շաւիլի ֆր – րանսական դպրոցին մէջ ըլլան։

Յարգելի խորհրդականը որ արդէն շատ մը ծառայութիւններ մատուցանած է Շաւիլի հայ համայնքին, խոստացաւ իր կարելին ընել նոր օժանդակութեանց հա – մար։

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ Սերովբէ Արք․, որ նախ իր գոհունակութիւնը յայտնեց Շաւիլի եկեղեցիին հովարարձութեան եւ բոլոր բարեկամներուն գործունէութեան համար, խօսեցաւ նաեւ Սարգիս Պալա – պանեանի նուիրումին հայ եկեղեցիին եւ մասնաւորապէս Շաւիլի եկեղեցիին։ Յի – շեց նաեւ անոր անսահման սէրը հայ պատանեկութեան եւ իր նուիրումը Հայ Արիներու Միութեան իբր նախագահ։ Կոչ ըրաւ ծնողքներուն քաջալերել իրենց զա – ւակները որ սորվին եւ խօսին հայերէն։

Հաւաքոյթը վերջացաւ Տէրունական ա – ղօթքով։

Շնորհաւորելի են Շաւիլի եկեղեցւոյ պատասխանատուները, որոնք տարիներէ ի վեր մեծ եռանդով եւ շատ մը զոհողու – թիւններով կը ծառայեն հայ եկեղեցիին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— Անցեալ տարի, Նոյեմբեր ամսուան ընթացքին, իրենց տեսակին մէջ իրապէս բացառիկ հանդիսութեամբ, կը տօնուէր Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ Սեւրի Դաշնագրի յիսնամեակը։

Մարսէյլի հանդիսութեան ներկայ էին բազմաթիւ օտար անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին նախարար Պր․ Ժ․ Գոմիթի եւ Մարսէյլի երեսփոխան – քաղաքապետ Պր․ Կ․ Տըֆէր։ Այս վերջինը հանդիսա – ւոր կերպով առաջարկած էր Հայ Դատի Պաշտպան մարմնի մը ստեղծումը, որ իր մէջ պիտի համախմբէր Հայկական Դատի համակիրներն ու բարեկամները, առանց քաղաքական կամ փիլիսոփայա – կան խտրութեան։

Այս առաջարկը դարձած է արդէն շօ – շափելի իրականութիւն։ Մարմինը ստա – ցած է իր պաշտօնական վաւերացումը՝ համաձայն 1901ի օրէնքի տրամադրու – թեանց։ Մշակուած կանոնագիր – ծրագրի երկու հիմնական կէտերն են՝ Հայ ժողո – վուրդի ճանաչումը իբր Ազգութիւն մի – ջազգային գետնի վրայ եւ բարոյական ու նիւթական հատուցում 1915ի ցեղասպա – նութեան։

Սոյն Մարմնի նախագահութիւնը ըս – տանձնած է Պր․ Կ․ Տըֆէր եւ արդէն իսկ անդամակցած են կարգ մը Ֆրանսացի եւ հայ անձնաւորութիւններ՝ երեսփոխան, ծերակուտական, նահանգային եւ քաղա – քապետական Խորհուրդներու անդամներ, ինչպէս՝ Պ․ Պ․ Էմիլ Լօ, Մեթր Փաօլի եւ Պանտիկեան փոխ–նախագահներ, Օրիորդ Իրմա Բափիւզի, Փրոֆ․ Վիկուրու, Պ․ Լէսխա, Տիկին Ժ․ Լէսխա, Փ․ Լուշոն, Տիկին Բոպէյրէնց, Բժիշկ Զաթարա, Ս․ Դաւլաքեան, Ա․ Պաղտասարեան, Ս․ Կա – րապետեան, Տիկին Յակոբեան վարչու – թեան անդամներ․ Պր․ Կ․ Յովսէփեան քարտուղար, Պր․ Ժ․ Շալճեան գանձա – պահ։

Մարմինը գումարեց իր առաջին ժողո – վը Հոկտեմբեր 26ին, Մարսէյլի Մշակոյ – թի Տան մէջ նախագահութեամբ Պր․ Էմիլ Լոյի՝ նախկին երեսփոխան եւ Մարսէյլի քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ։ Այս առթիւ մշակուեցաւ գործունէութեան ծրագիր մը, յատկապէս շեշտը դնելով հետեւողական եւ կրկնուած միջամտու – թեանց քաղաքական աշխարհի մէջ ծանօ – թացնելու եւ հրապարակ բերելու համար Հայկական Դատը իր պատմական, քաղա – քական, մշակութային եւ ընկերային տուեալներով։

Նման մարմնի մը կազմութիւնը, քա – ջալերական երեւոյթ մըն է եւ սքանչելի ապացոյց մը թէ օտարները կարելի է հե – տաքրքրել մեր հարցերով։

Սակայն մեր խանդավառութիւնը պէտք է չափաւոր ըլլայ։ Նախ Հայը պէտք է հաւատայ իրեն եւ յետոյ յոյս դնէ ուրի – շին։ Անյոյս են այն ազգերն ու ժողո – վուրդները որոնք ինքնահաւատ չեն, ո – րոնք հաւատք չունին իրենց կարողու – թիւններուն, ստեղծագործութիւններուն եւ մանաւանդ ապագային մասին։ Ան – շուշտ Հայկական Դատը հասնելու համար իր յաղթանակի հանգրուանին, հրամա – յական կարիքը ունի հանրային կարծիքի համակրութեան, բայց եւ այնպէս չմոռ – նանք որ հանրային կարծիքը կը սկսի նախ պահանջատէր ազգի միակամ եւ միատարր կեցուածքով եւ ապա հող կը գտնէ այլ ժողովուրդներու մօտ։

Այսօր գրեթէ բովանդակ Հայութիւնը, Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակէն վերջ խիրացուցած է հայկական հողերու պա – հանջը, հարկ է որ ան խիրացնէ նաեւ հայ հայրենիքի պահանջը, ապրելու եւ ստեղ – ծագործելու համար ազատօրէն Հայ։

Հայկական Դատի յանձնախումբեր, Հայ Դատի Պաշտպան Մարմիններ կ՚աշ – խատին այս ուղղութեամբ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Նոր Տարուան Առթիւ

ՅԱՌԱՋ

ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Գ․ ՄԱՍ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

— Եւ ե՞րբ պէտք է մեկնիմ, հարցուց։

— Պէտք է շտապես, այսօր Հինգշար – թի է, մինչեւ Շաբաթ պէտք է մեկնած ըլլաս։

Ռուհի պահ մը մտածեց, յանկարծ դէմ – քին ստացած զուարթ արտայայտութիւնը աքօղուեցաւ ու կապարի գոյն մը առաւ։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղար Ռուհի, հար – ցուց Եպարքոսը։

Պէյը փոխանակ պատասխանելու, Ե – պարքոսին ոտքերուն ինկաւ ու մարած ձայնով մը ըսաւ․

— Ո՛հ, սիրելի բարեկամս․․․ ըսէ․․․ ճիշդը ըսէ․․․

— Ի՞նչ եղար Ռուհի, ընդմիջեց Եպար – քոսը ապշած։

— Ո՛հ, ներէ ըրած հարցումիս․․․ զա – ւակիս վրայ ցաւելուս համար կ՚ընեմ․․․

— Բայց վեր ելիր։

— Ոչ, ոչ, հոգ չէ։

— Է՛, ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ պիտի հար – ցնես։

— Արդեօք մեկնելէս առաջ գործերս պէ՞տք եմ կարգադրել։

— Է՛հ, մարդ ենք, գործերնիս պէտք է միշտ կարգադրած ըլլանք, յարեց Եպար – քոսը, ահա ես Եպարքոս անուանուած օրս, առաջին գործս կտակս ընելը եղաւ։

Այս պատասխանը Միթիլլի նորեկ կու – սակալը աւելի յուսալքեց քան թէ քաջա – լերեց։

— Գոնէ, ըսաւ, կրնա՞ս ինծ վստա – հեցնել թէ ինչ տեսակ նաւով պիտի մեկ – նիմ։

Եպարքոսը՝ բարեկամը վեր վերցուց եւ կրկին ձեռքը անոր ուսին դնելով ըսաւ․

— Հարցումիդ նպատակը հասկցայ։

— Ուրե՞մն, հարցուց պէյը անձկագին։

— Վստահ եղիր սիրելի Ռուհիս, շոգե – մակոյկով պիտի չմեկնիս այլ Իզմիր մեկ – նող ճամբորդատար առաջին շոգենաւով։

Եպարքոսին այս հաւաստիքին վրայ, պէյը թէ լալով եւ թէ խնդալով դարձեալ բարեկամին ձեռքը համբուրեց ու կուսա – կալ անուանման հրամանագիրը առնելով գահլիճէն դուրս ելաւ։

Երկու օր յետոյ Աւստրիական « Լոյտ » ընկերութեան Իզմիր գացող նաւերէն մին կը մտնէր ու երիտասարդ տեղակալէն հրաժեշտ առնելով անոր՝ ծնելէն ի վեր տասը հազար անգամ ըլլալով Ճէմիլէ մամիկին ծովեզերեայ ապարանքին մէկ քարին իսկ չդպչելու պատուէրը կը կրկնէր։

Բ․

ՔՍԱՆԱՄԵԱՅ ՊԷՅԻ ՄԸ ԵՐԵՔ ԿԻՆԵՐԸ

Ճէմիլէի թոռը Ֆէյզի, ապարանքին մէջ մինակ մնալով՝ ան ալ իր ցեղին սովո – րութիւններուն հետեւեցաւ ու երեք դե – ղանի կիներէ հարէմ մը բացաւ, որոնց կարգաւ ամբողջ իր երիտասարդական սրտին հուրը նուիրեց։

Սակայն ապարանքը կը հիննար օր ըստ օրէ այնպէս որ տնափոխութիւն մը կամ նորոգում մը այլեւս անհրաժեշտ դար – ձաւ։

Երիտասարդ պէյը հօրը պատուէրը մոռցած չէր, մանաւանդ որ այս վերջինը մեկնած միջոցին անգամ մըն ալ կրկնած էր իրեն։ Այսուհանդերձ ապարանքին չդպչելու գաղափարը հոգւոյն մէջ երի – տասարդական յամառութիւն մը կը ծըն – ցնէր որ օր ըստ օրէ կ՚աճէր ու աւելի տե – ւական կը դառնար։ Այն ժամանակներու աւելորդապաշտութեան վերաբերող մեծ մօրը մէկ անմիտ պատգամը միթէ՞ կա – րելի էր մարդկային մտքին իր հին ակա – րութիւններէն ազատագրուած միջոցին չարունակուէր յարգուած ու անվթար մնալ։ Երիտասարդ Ֆէյզի երկար բարակ մտածելէ յետոյ՝ ծովեզերեայ ապարան – քին վերյարդարումի ծրագիրը կազմեց։ Այս որոշումը իր կիներէն առաջինին՝ գիրուկ ու թուխ քսանամեայ վրացի Էլ – մասի ալ յայտնեց առանց սակայն նախ – կին Սուլթանուհիին իր ժառանգորդնե – րուն թողած վերջին պատգամն ալ զանց ընելու։

Էլմաս պէյին այս որոշումը լսելով ա – ղեղաձեւ սեւ յօնքերը պռստեց եւ պա – տասխանեց․

— Բայց սիրելի պէյս, քանի որ մեծ մօրդ մէկ պատգամն է, պէտք է զայն յարգես։

— Յիմարութիւն է, յարեց երիտա – սարդ տեղակալը։ Միթէ կրնա՞նք ապա – րանքը այս վիճակին մէջ ձգել։ Պէտք է անպատճառ զայն նորոգենք։

— Այո, իրաւունք ունի, սակայն գոնէ վերջին անգամ ըլլալով հօրդ կարծիքն ալ առ, տեսնենք ան ինչ պիտի պատաս – խանէ։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար․)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Համպուրկէն Պ. Հմայեակ Պաղտասարեան 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկիններ Անտոնեան եւ Պապեան 50 ֆր. կը նուիրեն Ուսանողներու Օգն. Մարմնին Գառնիկ Իւզբաշի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Կիմիչեանի մահուան առթիւ Պր. Ղուկաս Տօնապետեան 20 ֆր., Պր. Համազասպ Մուրատեան 30 :

Տիկին Հռիփսիմէ Պաչոյեանի եւ Համբարձում Պօքսաեանի հոգեհանգիստին առիթով Տէր եւ Տիկին Պօքսաեան, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Պօքսաեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Պօքսաեան եւ Տէր եւ Տիկին Միրիճան Պօքսաեան 50ական ֆր. :

Տիկին Հայկանոյշ Բարսեղեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Քիւփէլեան 25 ֆր., Ծերիկեան ընտանիք 20, Պր. Սիրաք Գողոյեան 10 ֆր. :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis. rue Thouin - PARIS 5e

ԿԻՐԱԿԻ 9 Յունուար հանդիսաւորութիւն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի : Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գին 15 փրանք

Դիմել «Յառաջ»ի

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ

Լիւքսէմպուրկի Պահապանը
Վարար Ջուրեր (*անտիպ*)
Ոսկիէ Կշիռը
Ամէնուն Թէոդիկը
Ազատն Կոմիտաս
Վաղը
Սեւ Արեւ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1971

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շըտիկեան իրենց եղբօր՝ Արտաշէս Շըտիկեանի *յիշատակին կը նուիրեն.—*

Փարիզի Մշակոյթի Տան	500 *Ֆր.*
Կապոյտ Խաչ	200 *Ֆր.*
Շաւիլի եկեղեցի	200 *Ֆր.*
(Ստանալ «Յառաջ»էն)	
«Յառաջ»	100 *Ֆր.*

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՐՈՖ. Լ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Թղթակից անդամ
Աստղագիտութեան Միջազ. Ակադեմիայի
Բիւրականի Աստղադիտարանի
Տնօրէնի տեղակալ

"ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ"

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ժամը 20,30ին
HOTEL MODERNE
Place de la République — PARIS
ENTREE LIBRE

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պ. Ա. Պայրամեան 50ական փրանք կը նուիրէ հետեւեալ հաստատութեանց.—

Ազքատախնամ, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն, Դպրոցասէր, Ս. Մուրատեան վարժարան, Տէսինի Ապրիլեան Յուշարձան, Կապոյտ Խաչ, Կարմիր Խաչ, Մատաղահասներու Տուն, Որբերու Օգն. մարմին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ» :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տօնէ մանուկներու օրը 9 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը :

Աշակերտներու կողմէ տեղի կ'ունենան արտասանութիւն, երգ, հայկական պարեր եւ թատերախաղ մը՝ ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Հայր Գեղամի :

Այս տօնածառին առթիւ կը ներկայանայ Կաղանդ Պապան իր պէս-պէս ուտելիքները եւ նուէրները բաշխելու փոքրիկներուն : Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքներ եւ բարեկամներ :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան

Յունուար 9, Կիրակի ժամը 14,30ին
6րդ Քաղաքապետարանի սրահը

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ ՅԱՅԳՕՆՔԻ ԱՌԹԻՒ

REVEILLON

Ուրբաթ Դեկտ. 31 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ; Մեթրօ Քառէ

ԱՌԱՏ ԿԵՐՈՒԽՈՒՄ — ՏԱՔ ՄԹՆՈԼՈՐ

AMBIANCE — BUFFET

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ

ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը շնորհաւորէ իր յաճախորդներուն զոյգ տօները եւ կը յիշեցնէ անգամ մը եւս թէ իր մօտ պիտի գտնէք մատչելի գիներով ամէնէն ընտիր եւ նոր հայկական ապրանքները, անուշեղէնները, չոր պտուղներ որոնք պիտի զարդարեն Կաղանդի ձեր սեղանները :

N. NIGOGHOSSIAN
121, Avenue Henri Barbusse — 95 - ARNOUVILLE LES GONESSE
Tél. : 985-04-46

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան զոյգ վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն :

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափէր :

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր :

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է :

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean
Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz
Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ
(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ
Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մշակութային եւ Երիտասարդական Յանձնախումբերու, մշակութային ասուլիսներու շարքին մէջ

ՓՐՈՖ. ԼՈՒՏՎԻԿ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Նիւթ

«ԲԻՒՐԱԿԱՆ 1972»

Աստղագիտական նոր հետազօտութիւններու շուրջ

Չորեքշաբթի, Յունուար 12 ժամը 2045ին
MUSEE GUIMET
Place d'Iena — Métro Iena

Կ'ՈՒԶՈՒԻ՝

Երկու հոգինոց հայ ընտանիքի մը մօտ ծառայելու համար կը փնտռուի միջին տարիքի կին մը լաւ պայմաններով :

Դիմել Տիկին Զալեանի
21 Rue Cujas, PARIS (5e)
Tél. : ODE. 53-68

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 Յունուար 1972, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահը : Կարեւոր օրակարգ, «Մանուկներու Օր»ը եւ ղեկուցում պատգամաւորուհիի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի :

×

ՅԱՅԳԱՏՕՆ (ՌԵՎԵՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս - հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան :

×

ՏԷՍԻՆ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Յունուար 16, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին, Տէսինի Թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ : Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներու կողմէ : Խմբերգ, երգ, պար, արտասանութիւն եւ մանկական թատերախաղ մը մէկ արար :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

1972-Ի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի

Ապսպրանքներու համար դիմել իւրաքանչիւր շրջաններու մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն կամ հետեւեալ հասցէին՝

HOVSEPIAN G.
51, Bd. des Grands Pins — Marseille 10 — C. C. P. 25 42 89 Marseille

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել հետեւեալ անձերուն՝

ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Ս. Շտոյեան եւ Մ. Սուքիասեան
ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ՝ Հ. Սարգիսեան եւ Յ. Արզումանեան
ՔԱՂԱՔ՝ Ս. Քէօսէեան - Ծերիկեան գրատուն
ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ՝ Վ. Մուրատեան
ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Խ. Ուլուսեան եւ Ս. Աւտոյեան
ՊՕՄՈՆ՝ Ղ. Տէրտէրեան եւ Ֆ. Մելքոնեան
ՍԷՆ-ԼՈՒ՝ Ս. Գինոսեան
ԼԱ ՓՈՄ - ՎԱԼՊԱՐԷԼ՝ Մ. Նազաշեան եւ Գր. Փիլիկեան
ԿԱՐՏԱՆ՝ Ն. Սարգիսեան եւ Գ. Զալըքեան
ՆԻՄ՝ Ս. Ալեքսանեան եւ Գ. Խոսրովեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 29 DECEMBRE 1971
LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12302
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.302

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՈՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ ԿԱՆԱՆՉ ԸԼԼԱՅ

—o—

Տարիները երբ կը հասնին իրենց վախճանին, կը մղեն մարդիկ զանազան խորհրդածութիւններու եւ մանաւանդ՝ հաշուեկշիռներու: Այսպէս, եթէ 1965ը եղաւ առաւելաբար Եղեռնի տարին, 1971ը կարելի է նկատել Սփիւռքի եւ Սփիւռքահանութեան տարին: Արդարեւ յիսնամեակ մը անհրաժեշտ եղաւ, կարծէք, որպէսզի նոր թափ մը ստանայ Հայկ. Դատը եւ աւելի խորապէս անդրադառնանք, Երեւանէն արտասահման, թէ Հողեր ունինք՝ բռնագրաւուած: Ու երիտասարդները ախպեցին, որ մարդիկ աւելի քննական մտքով տեսնեն թէ կա՛յ Սփիւռք մը:

Բաւած ենք քանիցս թէ Սփիւռքը, ըլլալով հանդերձ աղէտի մը հետեւանք, անպայման աղէտ մը պէտք չէ նկատել եւ չապաստանիլ Լացի Պատին առջեւ, ողբ ու կոծի յանկերգներով:

Կարեւորը Սփիւռքը կազմակերպելն է, զայն դնել ամուր հիմերու վրայ, ի շահ ոչ միայն ցիրուցան բազմութիւններու, այլեւ ի շահ հայրենիքի մը, որ ի վիճակի չէ իր գիրկն առնելու իր ամբողջ ժողովուրդը: Հարկ է անկեղծ ըլլալ ու խոստովանիլ թէ պէտք է հաւատալ Սփիւռքին եւ աշխատիլ անոր համար, քանի օրէ օր աւելի ծանր է անոր պարտականութիւնը:

Իր ճիտին պարտքն է պահպանել ու պաշտպանել մեր այն սրբութիւնները, զորս Երեւան չի կրնար պաշտպանել: Այսինքն՝ արեւմտահայ մշակոյթը առանց խորական ոգիի, լեզուն եւ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Այս ուղղութեամբ ամէնէն ծանր բեռը կ'իյնայ Սփիւռքի հայ մամուլին: Եւ երբ Մայրենիքի վերջին մօհիկանները կ'անհետանան, մնացորդացին կը մնայ աւելի գիտակցիլ իր պատասխանատուութեան:

Սփիւռքը իրականութիւն մըն է որ պիտի տեւէ, ուզենք թէ չուզենք: Եւ այս իրողութեան գիտակից են նաեւ անոնք — այս պարագային Ռամկավարները — որոնք մինչ մամուլով միայն հայրենիքի մէջ կը գտնեն փրկութիւնը, անդին, Պէյրութի կեդրոնը, փառաւոր շէնք մը կը կառուցանեն, որ Թէքէեանի անունը կը յաւերժացնէ: Եւ նման ամէն քար որ կը դրուի Սփիւռքի մէջ, կը ծառայէ, ոչ թէ ժողովուրդը հեռացնելու իր հողէն, այլ ընդհակառակն՝ կը մղէ զայն աւելի ամուր կառչելու իր Հայութեան: Ու սեւ չէ պատկերը Սփիւռքի: Եթէ Մեծասքանչի առաքեալները գերեզման իջան հետզհետէ ողբերգական պարապութիւններ ստեղծելով, անդին կայ երիտասարդութիւն մը, որ զարթնումի շրջան մը կ'ապրի եւ աւելի քան երբեք կը հետաքրքրուի իր մշակոյթով:

Յոռետես չի կրնար ըլլալ «Յառաջ», որ դեռ տարին չլրացած ճիշդ 160 նոր բաժանորդ կ'արձանագրէ նոր եւ միջին սերունդէն, բայց կը մնայ իրատես եւ կը գիտակցի որ իր պարտականութիւնը աւելի ծանր է, այսօր քան երէկ, եւ աւելի ծանր պիտի ըլլայ՝ վաղը:

Վաղը: Մեծ հարցականն է անշուշտ: Կը բաւէ սակայն որ այսօրը լաւ կերտենք: Քիչ մը քիչ խօսինք, եկեղեցական սին վէճերով ժամավաճառ չընենք հաւատացեալ եւ բարեմիտ զանգուածներ ու գործակցինք այն հարցերուն շուրջ, որոնք հասարակաց յայտարարներ ունին: Եւ քիչ չեն անոնք:

Եթէ 1971ին միայն, անդրադարձանք որ Սփիւռք մը կայ, 1972ին, պէտք է ընենք այնպէս որ անոր ճանապարհը կանանչ ըլլայ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

—o—

Մերձաւոր Արեւելքի հարցը կրկին օրակարգի նիւթ կը դառնայ թէ՛ Թել Ավիվի եւ թէ Գահիրէի մէջ, ուր ներկայիս կը գումարուի արաբ Արտաքին Նախարարներու խորհրդաժողովը:

Արաբ աշխարհի տարակարծութիւնները՝ Եգիպտոսի որդեգրած քաղաքականութեան նկատմամբ, մեծ են: Արդարեւ անցեալ ամիս արաբ Արտաքին նախարարները չյաջողեցան ընդհանուր ուղեգիծի մը շուրջ համաձայնիլ եւ գոհացան ընդհանուր սկզբունքներ թուելով:

Այդ տարակարծութիւնները երեւան եկան նաեւ Ազգաժողովին մէջ, երբ վեց արաբ երկիրներ մերժեցին քուէարկել Եարինկի առաքելութեան շարունակութեան ի նպաստ, երբ անդին Եգիպտոս գոհունակութեամբ կ'ընդունէր Ազգաժողովի որոշումը, զայն նկատելով դիւանագիտական յաղթանակ մը:

Գահիրէ այժմ կը փորձէ համոզել այսպէս կոչուած արաբ յառաջդիմական երկիրներու Արտաքին նախարարները, որ իրենք իրենց կարգին Եարինկի առաքելութիւնը նկատեն «յաղթանակ» եւ ոչ թէ զիջում՝ արգիլելու համար պատերազմին վերսկսումը:

Քաղաքական դէտերու համոզմամբ Մահմուտ Ռիատ, Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը, դժուարութեան պիտի հանդիպի այս գետնի վրայ: Արաբ Արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը, չորրորդը իր տեսակին մէջ, այս անգամ եւս ձախողութեամբ վերջ պիտի գտնէ:

Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Աբբա Էպան նկատել տուաւ, թէ իրենց դիւանագիտական լեզուին մէջ գոյութիւն չունի «չբանակցիլ» բառը, թէեւ այս չի նշանակեր տրամադիր ըլլալ «զիջում» կատարել ամէն ճակատի վրայ: Իսրայէլի Արտաքին նախարարը վստահութիւն չունի Ապահովութեան Խորհուրդին վրայ, որուն երաշխաւորութիւնները ոչինչ կ'արժեն:

Քաղաքական դէտերու համոզմամբ Իսրայէլ 1972ի ընթացքին պիտի շարունակէ հետեւիլ իր այժմու քաղաքականութեան — որեւէ գնով չփորձել խաղաղութեան մը հաստատումը, այլ պահպանել ուժերու հաւասարակշռութիւնը Արաբներու հետ եւ, միւս կողմէ, համաձայնիլ Արաբներու հետ այնպիսի պայմաններով, ուր Իսրայէլի ապահովութիւնը կախում ունենայ իրմէ միայն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ Իսրայէլի հիւպատոսին սպանութեան ամբաստանեալներէն երկուքը, որոնք մահուան դատապարտուած էին, պիտի չգնդակահարուին: Մահավճիռը ցկեանս բանտարկութեան վերածուեցաւ:

ՄՕՐԻՍ ՇԸՎԱԼԻԷԻ վիճակը որ շատ ծանր էր Երկուշաբթի առտու յանկարծակի բարելաւում մը արձանագրեց, ինչ որ չի նշանակեր թէ վտանգաւոր ըլլալէ դադրած է: Շըվալիէ երիկամունքի խըղդում մը ունի եւ ցարդ կարելի եղած է եօթը մաքրագործում ընել արուեստական երիկամունքով, Երեքշաբթի առտու վատթարացում չկար:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ քաղաքական բանտարկեալներուն վիճակը մտահոգիչ կը նկատուի: Ցարդ չէ յայտնուած թէ ե՞րբ պիտի դատուին: 150 է անոնց թիւը եւ կ'ըսուի թէ շատ քիչ վերաբերումի առարկայ են եւ նոյնիսկ չարչարանքներու: Միջազգային զանազան կազմակերպութիւններ զեկոյց մը հրապարակած են, որու մէջ կը պահանջեն որ պարսիկ իշխանութիւնները հրապարակային դատավարութեան մը երաշխաւորութիւնները տան:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ աւագերէցը կարդինալ Մինծենթի որ Վիէննա կ'ապրի, 15 տարի Փեշտայի ամերիկեան դեսպանատունը մնալէ ետք, յայտարարած է Վելթ ամ Զոնթակ գերմանական թերթին, որ իր յուշերը պիտի հրատարակէ: Կարդինալը հոն կը պատմէ թէ ի՞նչ պայմաններու տակ տեղի ունեցած է իր առաջին դատավարութիւնը եւ ինչպէս զինքը պատրաստած են «խոստովանութիւններ ընելու»: Բայց խոստովանագրին տակը, ստորագրութեան կողքին աւելցուցած է «Սէֆ» երկու սկզբնատառեր (Քոաքթուս Ֆէսի = եղած ստիպման տակ) ինչ որ երբեք չէ յայտնուած: Քաղաքական հաշիւներով է որ Ամերիկացիք այլեւս չուզեցին ապաստան տալ կարդինալին, որ չէր ուզեր հեռանալ իր հայրենի հողէն, բայց ստիպուեցաւ տեղի տալ: Մերժեց սակայն Վատիկանի հանգստեան կեանքը եւ նախընտրեց Վիէննա հաստատուիլ աւելի մօտ իր հայրենիքին:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Մայր Աթոռում ստացուեց Անթիլիասի Կիլիկեան Աթոռի Գահակալի 20 Նոյեմբեր 1971 թուակիր շրջաբերականը, որը մի անգամ եւս գալիս է հաստատելու վերջին տասնեւհինգ տարիների ընթացքում այդ Աթոռի որդեգրած ոգին ու գործելակերպը Հայ Եկեղեցու միութեան եւ հայ ժողովրդի միասնութեան սկզբունքների դէմ:

Մնում է ցաւ յայտնել, որ Անթիլիասի Աթոռը մի կողմից ձեւացնում է իրեն իբր համերաշխասէր, սակայն փաստօրէն գործում է բաժանարար ոգով եւ միշտ փորձում է հակադրուել ու մրցակից դառնալ Հայաստանեայց Եկեղեցու գլուխ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին:

Մի անգամ եւս հրապարակաւ բացայայտւում է, թէ ոչինչ չի փոխուել Անթիլիասի ափերին, անգամ նրա չորս ներկայացուցիչների վերջերս Ս. Էջմիածին այցելութիւնից յետոյ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(Կնիք)

Սուրբ Էջմիածին
16 Դեկտեմբեր 1971 թ.

×

ԽՄԲ.— Մայր Աթոռէն Երկուշաբթի օր ստացանք վերոյիշեալ «Յայտարարութիւնը» հրատարակելու խնդրանքով: Մեզի համար յստակ չէ թէ ի՞նչ բան խրտչեցուցած է Էջմիածինը Անթիլիասի յիշատակուած շրջաբերականին մէջ, զոր հրատարակեցինք Դեկտ. 10ին եւ որ նուիրուած էր Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան յիսնամեայ եւ Դպրեվանքի քառասնամեայ պատմագրութեան:

Պիտի նախընտրէինք չյանգիլ այն եզրակացութեան թէ Էջմիածին պատրուակներ կը փնտռէ ելք մը չգտնելու համար այն շինծու եւ արուեստական տագնապին, որ ստեղծուած է երկու նուիրական Աթոռներու միջեւ եւ որմէ շահ ունին միայն անոնք, որոնք չեն ուզեր որ դարման մը գտնուի այս ցաւոտ խնդրին:

Ոչ հայ ժողովուրդը, ոչ ալ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին բան մը կը շահին այս կացութեան երկարաձգումէն:

ՍԿԻՒՏԱՐԻ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ»

—o—

Հարիւրերեսուներեք տարի առաջ, 1838 Դեկտեմբեր 21ին, Պոլսոյ հայաբնակ «խեթակ»ներէն Սկիւտարի մէջ — պատմակա՛նօրէն երեւելի՝ իբրեւ արեւմտահայ Վերածնունդի օրրաններէն մէկը, իր կրթական եռուզեռով, մտաւորական մթնոլորտով, հայ նահապետական աւանդութիւններով — կատարուեցաւ բացումը «Ազգային Ճեմարան»ի:

1715-1825, հարիւրէ աւելի տարիներու շրջանը, մեր պատմութեան մէջ կը յատկանշուի «Վերածնունդ»ի դարաշրջան մը իբրեւ, արեւմտահայ թէ արեւելահայ ճակատներու վրայ: Գրի, արուեստի թէ գիտութեան բոլոր մարզերուն մէջ՝ մասնաւորաբար կրօնականներու եւ առհասարակ լուսամիտ աշխարհական դէմքերու կողմէ կը շեշտուի հետաքրքրութիւնը Արեւմուտքի հանդէպ. ընկերային, իմաստասիրական, գիտական, գրական եւ կրթական եռուն շարժում մը ծայր կուտայ՝ ինքնագիր թէ թարգմանածոյ գործերու հրատարակութեամբ:

Պոլիս, Իզմիր, արեւելահայ ոստաններ, Հնդկաստան, Վենետիկ ու Վիէննա՝ հետզհետէ կը դառնան լոյսի վառարաններ:

Ընդհանուր վերածնունդի այս մթնոլորտին մէջ, թափ կը ստանայ մասնաւորաբար վարժարաններու ցանց մը հիմնելու ձգտումը օրուան մեծ դէմքերուն, — գլխաւորաբար ամիրաներու, պատրաստուած ուսուցիչներու, մտաւորականներու եւ եկեղեցական որոշ դէմքերու:

1790ական թուականներուն, արդէն, թաղային վարժարաններ հիմնուած էին Պոլսոյ արուարձաններէն Պալաթի (1796), Սամաթիոյ (1797), Սկիւտարի (1797), Օրթաքէօյի (1798) եւ Գուրուչեշմէի մէջ (1798): 1800ական թուականներուն զօրացաւ շարժումը եւ ծաւալեցաւ թրքահայ թէ ռուսահայ ճակատներու վրայ, քիչ մը ամէն տեղ: 1834ին հիմնուեցաւ Մխիթարեաններու Մուրատեան վարժարանը Փատովայի մէջ (Իտալիա), 1836ին՝ Մուրատ Ռափայէլեանը Վենետիկի մէջ, Ռափայէլ Ղարամեանի մեկենասութեամբ ու Մխիթարեաններու նախաձեռնութեամբ: Նոյն թուականին բացուեցան Սկիւտարի Ազգ. Ճեմարանը (1836), ինչպէս նաեւ Խասգիւղի «Ներսէսեան» վարժարանը՝ որ աշխարհիկ ոգիով գործող ուսումնական առաջին հաստատութիւնն էր Թրքահայոց կեանքին մէջ: Ու տակաւին ուրիշնե՛ր...:

Սկիւտարի Ճեմարանին սկզբնական կոչումը «Ազգային Ճեմարան Ս. Երուսաղիմայ»էր, հիմնուած՝ Կարապետ ամիրա Պալեանի եւ իր մօտաւոր ազգական Յովհաննէս ամիրա Սերվէրեանի նախաձեռնութեամբ, սակայն նիւթական յատկացումներովը Երուսաղէմի Պատրիարքութեան, որ ոչ միայն կարեւոր գումարով մը մասնակցած էր շէնքի շինութեան՝ այլ եւ կը հոգար հաստատութեան տարեկան պիւտճէն:

Ճեմարանի առաջին սիւները եղած են շրջանի պատկառելի դէմքերէն Յակոբ Մանուէլեան (տնօրէն, ծնած 1802ին եւ մահացած 1870ին), Յովհաննէս Տէրոյենց - Զամուրճեան (ուսուցչապետ), (1801-1888) հայագէտ Խաչատուր Միսաքեան (1815-1891) եւ ուսողագէտ Խաչատուր Պարտիզպանեան (1801-1856):

Յաւէ՛տ կորսուած հոյլը մեր Վերածնունդի դարբիններուն...:

Մ. Թ.

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆ

Բոլոր անոնց համար, որոնք անձամբ եւ քիչ–շատ մօտէն կը ճանչնային զինք՝ տխրաբեր լուր մըն էր, թերթերու մէջ, քանի մը տողէ բաղկացած այն լուրը, որ ազնիւ եւ սքանչելի այս մարդուն մահը կը գուժէր:

Զինք անձամբ եւ թղթակցութեամբ տասնեակ տարիներէ ի վեր ճանչցած եմ: Արդարեւ, խիստ համեստ՝ սակայն մեր «Մեծասքանչ»ին գինուրեալի իր պարտականութեան մէջ երբեք ընկրկող այն «հին»երէն էր, որոնք հետզհետէ կ'անհետին դժբախտաբար, եւ որոնց տեղը պարապ կը մնայ, աւա՜ղ, մեր ներկայ իրականութեան մէջ:

Նուիրումը զոր ունէր հայ մշակոյթի եւ հայ լեզուի հանդէպ՝ «զգայացունց» ոչինչ ունէր, եւ առաւելապէս արձանացած կը մնայ «Յուսաբեր»ի էջերուն մէջ: Իրապէս հերոսական կեանք մը ապրեցաւ, ժուժկալ, տաժանալից, զրկուած՝ կատարեալ լռութենէ, զրկուած՝ մտերմութենէն իր մեծանուն ընկերներուն, — Օշականին եւ Նաւասարդեանին: Բացարձակօրէն նուիրուած խմբագրական չարչարալից եւ ապերախտ կեանքին, իր անհատական հակումներն ու հետաքրքրութիւնները սախպուած էր զոհել հաւաքականութեան:

Բենիամին Թաշեան, սակայն, իր հասուն տարիքին մէջ վստահօրէն «երջանիկ» հեռացաւ այս կեանքէն, — որքան կարելի է «երջանիկ» հեռանալ խմբագրատան մը գինուորեալը ըլլալու դիրքէն:

Մեր սրբազնագոյն սուրբերը, Սահակ ու Մեսրոպ, անոնց վերակերտած «Մեծասքանչ»ը եղան իր անշեղ պաշտամունքին Երրորդութիւնը եւ Հաւատամքը:

«Ը»ի մը կամ «յ»ի մը նուիրականութիւնը մինչ մեզի պէս մահկանացուներու համար «չնչին» կը թուէր, իրեն համար սրբազան կարեւորութիւն կը ներկայացնէր: Նման «չնչին բաներու» սրբապղծութիւնը՝ իրեն համար մահացու մեղք էր եւ աններելի: Արուեստական եւ չինծու ոչինչ կար իր վերաբերումին մէջ: Երբ իմ սահմռկեցուցիչ հայերէնիս եւ ուղղագրութեանս մասին գիտել կուտայի իրեն, ներողամիտ շեշտով ու լեզուով, որ սակայն յանդիմանող բան մը ունէր իր մէջ, կ'ըսէր. «է՜հ, ի՞նչ ընեմ, մեր ձեռագիրներում անվերապահ նուիրումդ՝ մեղքդ կը քաւէ»:

Սփիւռքի մէջ կամ Սփիւռքի մասին երբ գրական վերլուծումներ կ'երեւին ժամանակակից օրերու մէջ, նոյնիսկ անարժէք «ոտանաւորճի»ներ եւ արձակագիրներ, թէկուզ նիհար հատորիկ մը հրատարակած ըլլան, կը յիշուին, կը գնահատուին կամ կը քննադատուին. սակայն երբ հարցը կուգայ բանասէրներու, պատմաբաններու, լեզուագէտներու, եւայլն, կարծես մե՜ղք կը սեպուի զանէ յականէ յանուանէ յիշատակելու զանոնք: Կարծես անոնք Սփիւռքի հայ մշակոյթին պահպանողները չըլլայի՜ն: Կարծես իրենց գործը աւելի մնայուն արժէք չներկայացնէր: Այսօր այլեւս ո՞վ կը յիշէ Փրոֆ. Անանիկեանը, Վ. Քիւրքճեանը, Ադոնցը, Յ. Թիրեաքեանը, Ա. Սաֆրաստեանը, Ն. Ադրալեանը, Կ. Բասմաճեանը, — յիշելու համար քանի մը մեռած–գացած բափիւռքահայ գինուորեալներ միայն մեր մշակոյթի մարզերէն:

Քանի՞ տեղ կարդացած էք անունները (Սփիւռքի գրականութեան յատկացուած վերլուծումներու մէջ) Բենիամին Թաշեանի, Միհրդատ Թիրեաքեանի, Քասունիի եւ ուրիշներու՝ որոնց գործը իրապէս շատ աւելի մնայուն է մեր գրականութեան եւ մշակոյթին մէջ, քան մեծագոյն թիւով այն «ոտանաւորճի»ներուն կամ «արձակագիր»ներուն, որոնք ամէն առթիւ կը յիշատակուին սփիւռքեան գրական վերլուծումներու եւ մշակութային գործունէութեան նուիրուած էջերու մէջ:

Ըսինք, որ Բենիամին Թաշեան ապերախտ գործի մը բոլորանուէր մշակներէն էր:

Ան ալ այդպէ՜ս գնաց: Կեանքին իր վերջին պահերուն անդրդուելի հաւանօրէն, որ իր գործը լաւ եւ խղճմտօրէն կատարած էր, որքան կարելի էր Փիզիքական եւ նիւթական իր կարելիութեանց սահմանին մէջ: Վստահ եղաւ սրբազան նուիրումով եւ խորապէս հաւատալով իր աշխատանքի սրբութեան գերագոյն արժէքին:

Այն սրբազան տաճարը՝ որ մեր լեզուն է, բազմահազար տարիներու ընթացքին ենթարկուած է բազմաթիւ խախտումներու, ագիւսներ թափած են, շաղախներ թափթփած, ու հարկը ծակած է վերստին ամրացնելու զանոնք: Ենթարկուած է հիմնայատակ կործանման պահերու եւ կ'ենթարկուի խոշտանգումներու: Ահա թէ ինչո՛ւ, հաւատաւոր նուիրեալներ պէտք են ամէն տեղ եւ ամէն ատեն, որպէսզի խախտած քարը ամրացուի, շաղախը լեցուի, շէնքը ամրացուի, հիմնայատակ կործանման առաջքը առնուի: Ասոր համար մեծ ու պզտիկ, նշանաւոր ու աննշան Մեսրոպներ պէտք էին եւ ե՛ն սուրբերու անթիւ հոյլեր պէտք էին եւ ե՛ն: Անոնց շարքին՝ Բենիամին Թաշեանն ալ «աննշան» սուրբ մը, սակայն վստահօրէն խնձմէ եւ մեզմէ աւելի սուրբ մըն էր:

Իրեն չլացուեցաւ Օշական երթալու եւ Երեւանեան տանիքէ մը Այրարատները տեսնելու բախտը, հեւասպառ՝ Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանին բարձունքը ելլելու երջանկութիւնը: Սակայն, խընդրեմ, ըսէ՛ք, իմէ աւելի արժանի ո՞վ կրնար ըլլալ: Ո՞վ իրաւունք ունէր արգիլելու, որ ան չկարենար իր դողդոջուն մատներով դպչիլ Լազարեան Աւետարանին: Ինք չէ՞ր, որ կեանքը մաշեցուցած ու զոհած էր՝ որպէսզի «ը»ը իր տեղը մնայ եւ «յ»ն չայլակերպի, չօտարանայ: Մեսրոպի եւ անթիւ մեծ ու փոքր Մեսրոպներու «յ»ութենէն չուծանի, չպղծուի եւ վայրագօրէն չխեղաթիւրուի:

Ագնի՜ւ Բենիամին... Հանգստ կեցի՛ր հողիդ տակ, եւ, եթէ կրնաս, բարի եղիր ըսելու համար. «Հա՛յր, ներէ՛ անոնց՝ վասնզի չեն գիտեր թէ ինչ կ'ընեն»:

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Բրեժնեւի «սահմանափակ գերիշխանութիւն» սկզբունքը անխրագործելի մընաց Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, տնտեսական գետնի վրայ:

Երկու ցայտուն երեւոյթներ կը հաստատեն այս իրողութիւնը:

Կրեմլին նախ չյաջողեցաւ Քոմեքոնի անդամ երկիրներուն պարտադրել տնտեսական եւ առեւտրական իր միաձուլումի քաղաքականութիւնը: Արդարեւ, Պուքրէշի մէջ այս ամառ Քոմեքոն (Արեւելեան Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայ) թէեւ մշակեց իր ապագայ ծրագիրները եւ խօսեցաւ իր հեռանկարներու մասին, սակայն, երբեք չանդրադարձաւ գերազգային տնտեսութիւն հաստատելու խորհրդային տեսակէտին:

Երկրորդ՝ իւրաքանչիւր երկիր հետեւողական ձեւով կը շարունակէ մշակել ու հետեւիլ իր ծրագիրներուն: Բոլորն ալ մեծ ճիգ կը թափեն Արեւմուտքէն ձեռք ձգելու զարգացած թեքնոլոժի, դրամական վարկ եւ, միւս կողմէ, առեւտրական համաձայնութիւններ գոյացնելու Արեւմուտքի առեւտրական խմբակցութիւններու հետ: Մոսկուա արտօնած է իր արբանեակ երկիրներուն, որ այս ուղղութեամբ աշխատին՝ իրենց նիւթական կարողութեանց սահմաններուն մէջ:

Մոսկուայի արբանեակները գոհացուցիչ չեն գտներ Արեւելքի թեքնոլոժին, որով ամէն երկիր կը փորձէ այս կամ այն ճամբով դուրս ելլել խորհրդային թեքնոլոժիի ծիրէն:

Արեւմուտքցի գործատէրեր կը փութան այցելել Արեւելեան Եւրոպա, որպէսզի համաձայնութիւններու ճամբով ապահովեն արտադրութիւններ՝ պատրաստուած իրենց ցոյց տուած միջոցներով: Մ. Նահանգները, օրինակ, համաձայնեցան Լեհաստանի ծախել քարիւղի արդիական զտարան մը: Վարշաւա թեքնիք ցուցմունքներ կը ստանայ նաեւ Պրիթիշ Փեթրոլիում ընկերութենէն՝ Պալթիկի վրայ քարիւղի զտարան հաստատելու համար:

Ռումանիա իր խորհրդային օդանաւերը փոխարինեց անգլիականներով՝ ներքին թռիչքներու համար, իսկ Ֆիաթ ինքնաշարժի շինութեան իր մասնագիտութիւնը կը փոխանցէ Լեհաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ (այս վերջինը անդամ չէ Քոմեքոնի): Լեհաստան եւ Հունգարիա անգլիական ելեկտրոնիք սարքեր կը գործածեն:

Այնուամենայնիւ, Արեւելեան Եւրոպա երկար տարիներ դատապարտուած է ընդտեսապէս խորհրդային ենթակայութեան տակ մնալու, յատկապէս նախնական նիւթերու ստացման հարցին մէջ, ինչպէս բնական կազ, քարիւղ եւ հացահատիկ:

Օտար երկիրներու դրամական վարկերը չնչին են, թէեւ Եուկոսլաւիա, Հունգարիա եւ Ռումանիա օտար նիւթական յատկացումներու ուղղութեամբ մեծ աշխատանք կը տանին: Եւ որոշ արդիւնքներ ալ ձեռք ձգած են:

Արեւելեան փոքր երկիրներու հասարակաց կարծիքը այն է, որ Խորհ. Միութիւնը շատ աւելի հետաքրքրական գաշտ մըն է Արեւմուտքի համար, առեւտրական մարզին մէջ, քան իրենք: Զմոռնանք, որ գիւղատնտեսական արտադրութիւնը կարեւոր տեղ կը գրաւէ անոնց արտաքին փոխանակութիւններուն մէջ: Համաձայն ՄԱԿի քննութիւններուն եւ եզրակացութիւններուն՝ այդ երկիրներուն արտածումը պիտի շրնդլայնի ցորչափ անոնք հնարաւորութիւնը չունենան գիւղատնտեսական ապրանքները փոխարինելու ճարտարարուեստական արտադրութիւններով:

Խորհ. Միութեան շահագրգռութիւնը՝ Քոմեքոնի միաձուլման ուղղութեամբ, չեշտուեցաւ, երբ Մոսկուայի համար այլեւս պարզ դարձաւ Հասարակաց Շուկայի ընդլայնումն ու զօրացումը: Մոսկուա մտահոգ աչքով կը դիտէ առեւտրական եւ տնտեսական պատկառելի ուժի հաստատումը Եւրոպայի վրայ:

Այսուհանդերձ, Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները սովորութիւն դարձուցած են առանձին ճամբաներով բանակցիլ Արեւմուտքի հետ: Խորհ. Միութեան համար դժուար պիտի ըլլայ սանձել այս սովորութիւնը: Օրինակ, Լեհաստան եւ Եուկոսլաւիա առանձին պայմաններ ապահովեցին առեւտրական գիներու եւ փոխանակութիւններու հարցին մէջ: Ռումանիա կը պատրաստուի նոյնը ընել:

Միւս կողմէ, սակայն, Քոմեքոն կրնայ ներքին համաձայնութիւններու յանգիլ՝ լուծելու համար կարգ մը հարցեր: Օրինակ որոշ համաձայնութիւններով Լեհաստան կրնայ աշխատող ձեռքեր ղրկել Հունգարիա եւ Արեւելեան Գերմանիա, ուր պահանջ կայ այդ ուղղութեամբ:

Ցամենայն դէպս՝ Արեւելեան Եւրոպա իր աչքերը յառած է դէպի Արեւմուտք:

Թ. Ա. Թ.

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Ռուբէնի նախատեսութիւնը ճշդւում է: Հեռագիտակով տեսնում են որ զրահապատը Ալեքսանդրապոլից շարժւում է դէպի Երեւան: Հասնելով այնտեղ, ուր գիծը քանդուած էր, զրահապատը կանգ է առնում: «Այդ պահուն է, որ Ռուբէնը հրահանգ կուտայ միահամուռ կրակ բանալ գնացքի վրայ»: Միաժամանակ գընացքի թիկունքում դիրք բռնողները սկըսում են քանդել գիծը՝ անհնարին դարձնելով զրահապատի դէպի Ալեքսանդրապոլ նահանջելու փորձը: Այդպիսով, զըրահապատի համար ստեղծւում է այնպիսի վիճակ, որ նա ոչ առաջ կարող էր շարժուել եւ ոչ էլ ետ: Հարկադրուած զրահապատը ընդունում է կռիւը: «Երեք ժամ էր, որ տեւեց այդ կռիւը: Մեր դիմաց ունէինք թշնամի մը, որ պաշտպանուած էր զրահով, ունէր գնդացիր եւ թնդանօթ: Զրահներն անթափանցելի էին. լեռ ու ձոր չէր մեր դիմացինը, որպէսզի յարձակումով կարելի ըլլար գրաւել: Սակայն, Ռուբէնը հրահանգած էր մեզ ամէն գնով գրաւել այդ գնացքը, ու գիտէինք, որ բոլորս ալ, ինքն ալ մեզի հետ պէտք է իյնայինք այնտեղ, սակայն պէտք չէ շեղէինք տրուած հրահանգէն»:

Եւ Ռուբէնի կռիւները իր գլխաւորութեամբ «երեք ժամ տեւող մաքառումէ վերջը», զրահապատի համար ստեղծւում է այնպիսի մի վիճակ, որ նրա ղաւաճան հրամանատարը՝ գնդապետ Մուսայէլեանը գնացքը թողնում ու փախչում է, իսկ մնացողները ճերմակ դրօշակ են պարզում եւ անձնատուր լինում:

Զրահապատի գրաւումը յուսահատութեան է մատնում ապստամբութեան ղեկավարներին Ալեքսանդրապոլում, իսկ նրանց միացած խաբուած զօրամասերը երես են դարձնում նրանցից: Այդ ղեկավարները ցրիւ են գալիս այս ու այն կողմ: Նրանց մի մասը յաջողում է դուրս գալ Հայաստանի սահմաններից, իսկ միւսն ընկնում է մեր իշխանութեան ձեռքը:

Այնուհետեւ ապստամբական շարժումը, առանց գլխացաւանքի, ճնշւում է ամենուրեք՝ Կարսում, Սարիղամիշում, Նոր Բայազէդում, Դիլիջանում:

Ապստամբական ամբողջ շարժումը հաշուեյարդարի է ենթարկւում երկու շաբթուայ ընթացքում: Գերի ընկած դաւաճանների պարագլուխները յանձնւում են արտակարգ դատարաններին:

Այդպիսով, հայ բոլշեւիկները խաղացին այն օձի դերը, որը, տաքանալով գիւղացու կրծքի վրայ, փորձում է խայթել նրան, բայց վրիպում է, եւ գիւղացին ջախջախում է նրա գլուխը:

×

Բոլշեւիկեան շարժումը ճնշելուց յետոյ, մեր կառավարութիւնը «քննութեան է առնում ոչ պակաս ծանրակշիռ մի հարց — Թրքաբնակ վայրերի գրաւման, այսինքն՝ այդ վայրերի կառավարութեան հնազանդութեան բերելու հարցը:

Կասկած չկայ, որ հարցը կառավարութեան օրակարգին բերողը Ռուբէնն էր: Նա ժամանակը հասած էր համարում անվարան բաց անել իր քարտերը եւ անցնել իր ծրագրի թերի մնացած մասի գործադրութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը դաւադիր տարրերից մաքրելու գործին: Այդ դաւադիր տարրերը, որոնց թիւը կազմում էր ազգաբնակչութեան «գրեթէ մէկ երրորդը» եւ որոնք «գտնըւում էին կիսանկախ, անկախ եւ կամ ըմբոստ վիճակում» եւ բռնում էին Հայաստանի հողային տարածութեան մեծ մասը, անշնչելի մթնոլորտ էին ստեղծել երկրում:

Իր յիշատակներում Ռուբէնը, անդրադառնալով այդ վիճակին, գրում է.

«Մօտ 21 շրջանների ապստամբ վիճակը անհնարին պիտի դարձնէր հիմնական կերպով բարեկարգելու ժողովրդական տնտեսութիւնը եւ վերջ տալու ժողովրդական դաղթական վիճակին Անկախ Հայաստանի ծոցում: Մնացած դաւառներում հայութեան մօտ մէկ երրորդը, փախստական դարձած այդ թրքական շրջաններից, Տաճկահայաստանից եւ այլ վայրերից, ոչ պիտի գտնէր հող երկրագործութիւն անելու եւ ոչ ալ ասպարէզ՝ առեւտուրի եւ աշխատանքի, եւ այս հանգամանքը ոչ միայն պիտի չթոյլատրուէր ժողովրդական կանոնաւոր եւ համաչափ կերպով տեղաւորման, այլ պիտի մեռցնէր եւ երկրագործութիւնը եւ առեւտուրը եւ աշխատանքը, ու պիտի պահէր Հայաստանը աղքատութեան մէջ: Այս դրութեան մէջ Հայաստանում ոչինչ պիտի կատարուէր»:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 28)

Նոր Տարուան Առթիւ

ՅԱՌԱՋ

ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՆՈՐ ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ

(ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Ընթացիկ սովորութեամբ այս տարի եւս Դեկտեմբեր 19ին, Կիրակի օր, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ շինութեան եւ օծման տարեդարձը յիշատակուեցաւ, բարեհաճ մասնակցութեամբ փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երգչախումբին: Այս հանդիսաւոր արարողութեան նախագահեց եւ պատարագեց Արեւմտ. Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան: Մեր եկեղեցին այդ օրը իր բացառիկ պահերէն մէկը ապրեցաւ՝ խուռներամ բազմութեան ներկայութեան:

Ինչպէս ներկայացուած էր «Յառաջ»ի թղթակցութեան մէջ (Դեկտեմբեր 28), եկեղեցւոյ վարչութիւնը ըստ ընկալեալ սովորութեան այս տարի եւս ճաշ մը սարքած էր եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝ ի պատիւ հիւրերու եւ տեղական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու:

Արդար ըլլալու համար ըսենք, որ հակառակ վարչութեան պատրաստած ճոխ սեղանին՝ ճաշը անցեալ տարիներու ջերմ մթնոլորտն ու խանդավառութիւնը չունէր, որովհետեւ գեղարուեստական բաժին չկար. այսպէս՝ ոչ մէկ երգ, բացի խնջոյքի վերջաւորութեան միօրինաբար երգուած Տէրունական աղօթքէն: Երգչախումբ կար, շնորհալի երգիչ - երգչուհիներ կային, այլ սակայն ոչ մէկ ելոյթ անոնց կողմէ: Եղան միայն խօսքեր եւ ճառեր, որոնց ընթացքին բնականաբար ոգեկոչուեցաւ յիշատակը բոլոր բարերարներուն, նուիրեալ անձերուն:

Միակ «ուրախալի» պարագան, Սերովբէ Արք.ի յայտարարութիւնն էր, թէ «Շաւիլի մէջ պիտի կազմուի եկեղեցասէր տիկնանց միութիւն մը՝ ի խնդիր եկեղեցիի եւ դպրոցի բարելաւման», եւ թելադրեց եկեղեցւոյ վարչութեան ընթացք տալ այս շնորհալի շարժումին եւ քաջալերել զայն: Արդար եւ իրաւ:

Սակայն հոս թող ներուի մեզի ըսել, թէ թիւրիմացութիւն մը ծայր տուաւ այս առթիւ ներկաներու մօտ, եւ արդէն այս տողերը գրի կ'առնուին թիւրիմացութիւնը փարատելու համար: Ճշդենք, որ Սերովբէ Արք. իր լսածն ու իրեն ըսուածն է, որ կրկնեց: Սակայն եւ այնպէս ներկաներու բացարձակ մեծամասնութիւնը, որ հեռու տեղերէ ժամանած էր, այն տպաւորութիւնը ունեցաւ, թէ Շաւիլի հայ գաղութը իր 45 տարուան գոյութեան ընթացքին չէ ունեցած եկեղեցիին եւ դպրոցին կողքին կեցող եւ ի նպաստ անոնց աշխատող հայ կանացի կազմակերպութիւն եւ կինէր, այլ միայն յամի տեառն 1972ին է, որ բարեբախտաբար, հայ կինը կ'արթննայ թմբիրէն ու կը յիշէ, թէ եկեղեցի ու դպրոց ունի եւ պէտք է կազմակերպուի, նոր միութիւն կազմէ՝ ի փառս եկեղեցիին եւ դպրոցին:

Չյիշուեցաւ եւ մոռցուեցա՛ւ, որ մեր մէջ ունինք հայ կանացի կազմակերպութիւն մը, որ յառաջիկայ ամիսներուն պիտի տօնէ իր կազմութեան քառասնամեակը, որ այդ կազմակերպութիւնը Շաւիլի մէջ տասնեակ տարիներէ ի վեր վարած է հայ դպրոցը: Մոռցուեցա՛ւ, որ եկեղեցւոյ վարչութիւնը համերաշխ ոգիով մը անոր յանձնած է այդ պատուաբեր գործը: Այսօր ան քանի մը սերունդ հասցուցած է այս գաղութին, եւ մեծաւ մասամբ այդ սերունդին կը պարտինք այժմ այնքան փառաբանուած եկեղեցիին շինութիւնը:

Այո՛, այդ օր մեր հիւր ազգակիցները անգիտակ մնացին գաղութի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան՝ ի նպաստ եկեղեցիին եւ դպրոցին: Մասնաճիւղ մը, որ իր 45 ընկերուհիներով տասնամեակներէ ի վեր զօրավիգ կը կենայ շրջանի ազգային կեանքին՝ մղում տալով նաեւ անոր:

Այո՛, քառասնամեայ կազմակերպութիւն մը 45 անդամներով — առանց մոռնալու չորս տասնամեակներու ընթացքին անոր շարքերուն մէջ գործած եւ ապա մեռած նոյնքան թիւով անդամուհիները — տքնեցաւ եւ աշխատեցաւ դժուար պայմաններու մէջ, որպէսզի մեր գաղութին զաւակները հոգիով ու սրտով կապուին իրենց ազգին եւ հայրենիքին:

Այս տողերը գրուեցան, որպէսզի այդ օրուան մեր հիւրերը չունենան այն մտածումը, թէ Շաւիլ հոգիով այնքան աղքատ գաղութ մըն է, որ կանացի կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար սպասեց մինչեւ 1971 թուականը: Նոր կազմուելիք միութեան մասին կարելի է քաջալերական խօսք ըսել, սակայն կարելի չէ լռել գոյութիւն ունեցող պատկառելի միութեան մը մասին:

Նոր բարի լոյս: Եթէ բարի է թո՛ղ բարի ըլլայ նորին գալուստը:

ՇԱՒԻԼՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի «տուրիզմի եւ էքսկուրսիաների հանրապետական խորհրդի ակտիւի նիստը» տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 30ին, Երեւան:

Խորհուրդին նախագահը՝ Ա. Մանուկեան գոհունակութեամբ նկատել տուաւ, թէ «Հանրապետութեան տուրիստական - էքսկուրսիոն կազմակերպութիւնները որոշակի աշխատանք են կատարել տուրիզմի նիւթական բազան ամրապնդելու, տուրիստական եւ էքսկուրսիաների սպասարկման կուլտուրան բարձրացնելու համար»:

Այս տարի Երեւանի մէջ բացուեցաւ «Նայիրի» պանդոկը հինգ հարիւր տեղով, իսկ միւս կողմէ սկսան «Էրեբունի» պանդոկին աշխատանքները: Զգալի գործ կատարուած է երկաթուղիի, գետի եւ օդանաւի ճամբորդութիւններու եւ շրջագայութիւններու կազմակերպման ուղղութեամբ: Հայաստանի մէջ աւելի եւս զարգացաւ խմբական զբօսաշրջիկութիւնը, ստեղծուեցան նոր բաժանումներ, կազմակերպուեցան արշաւներ, մրցումներ եւայլն, որոնց մասնակցեցան երեք հարիւր հազար անձեր:

Կան սակայն լուրջ թերութիւններ:

Այս տարի անհամեմատ դանդաղ ընթացան շինարարական աշխատանքները: Օրինակ, «Էրեբունի» պանդոկին շինութիւնը ինը ամսուան ընթացքին իրագործուած է 15,2, Լենինականի հանգրուաննինը՝ 23,5, Ստեփանաւանինը՝ 39,4 տոկոսով եւայլն: Զգալի թերութիւններ կան նաեւ զբօսաշրջիկներու սպասարկութեան, արձակուրդներու կազմակերպութեան գործին մէջ: Այժմ մեծ դժուարութիւններ ստեղծուած են արձակուրդներու եւ հաւաքական շրջագայութիւններու գործին կազմակերպման եւ զարգացման ուղղութեամբ: «Աւստոտրանսպորտի մինիստրութիւնը» մօտ 60 տոկոսով կրճատած է զբօսաշրջիկ կազմակերպութիւններուն տրամադրուած «աւտոմեքենաների», այսինքն՝ ինքնաշարժներու թիւը, իսկ երկաթուղիի մարմինն ալ աչքաթող ըրած է կարգ մը կարեւոր որոշումներ:

Աւելցնենք, որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախորդ նիստերուն հարց ծագած էր զարգացնել զբօսաշրջիկութիւնը, սակայն, այս կէտը նկատի չէ առնուած Հայաստանի հնգամեայ ծրագրի նախագիծին մէջ: Պահանջ կայ նիւթական կարեւոր յատկացումներու, որպէսզի մղում տրուի այս գործին:

ԶԱՐԳԱՑՆԵԼ ՄԵՂՈՒԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Նոյ. 30ին, Երեւանի մէջ, որու ընթացքին քննութեան առնուեցաւ մեղուաբուծութիւնը զարգացնելու խնդիրը:

Գիւղատնտեսութեան փոխ - նախարարը՝ Վ. Սերոբեան նախ դիտել տուաւ, որ մեղուաբուծութիւնը վերջին տարիներուն նկատելի կերպով անկում արձանագրած է Հայաստանի մէջ: 1955ի համեմատութեամբ կոլտնտեսութիւններու եւ սովխոզներու մեղուի ընտանիքներու թիւը պակսած է աւելի քան 35 հազարով: Նոր որոշումներու հիման վրայ կը նախատեսուի հիմնովին բարելաւել գիւղատնտեսութեան այդ կարեւոր ճիւղը:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը 1971 Դեկտեմբեր 16ին իր հինգերորդ տարեդարձի առթիւ սարքած մտերմիկ ընդունելութեան ընթացքին, Միութեան ատենապետը ողջոյնի եւ շնորհակալութեան խօսքը ըսելէ յետոյ, տուաւ հակիրճ զեկուցում մը Միութեան գործունէութեան վերաբերեալ, եւ այդ առթիւ հաղորդեց 1970 տարուան Յունուարէն մինչեւ Դեկտեմբեր ամսուան մուտքի եւ ելքի գումարները, բայց անոնք ամբողջութիւն մը չէին կազմեր, քանի որ 1969էն փոխադրուելիք գումարը հաշուի չէր առնուած: Այսօր կը ներկայացնենք պաշտօնական մեր հաշուետուութիւնը, ինչպէս ըրած ենք ուրիշ տարիներ:

Մուտքի եւ ելքի գործառնութիւնը կը սկսի Հոկտեմբեր ամսուն մեր կոչ-շրջաբերականներով եւ վերջ կը գտնէ յաջորդ տարուան Սեպտեմբերի վերջաւորութեան: Ուրեմն 1969 Հոկտեմբերէն մինչեւ 1970 Սեպտեմբեր եղած է 37.460 Փրանքի մուտք մը եւ 37.453 Փրանքի ելք մը: Միութենէն օգտուած են 25 ուսանողներ եւ Անարատ Յղութեան Առնուվիլի վարժարանին մէջ 5 աշակերտուհիներ:

Մեր գլխաւոր նուիրատուներն են հետեւեալ անձնաւորութիւնները եւ կազմակերպութիւնները.— Արսէն Փափազեան (Մոնաքօ), Հիմնարկ, Ղուկասով Հիմնարկ (Ժընեւ), Բարեգործական (այս տարի), Տէր եւ Տիկին Սէյահի (Նիս), Տիկ. Տիարպէքիրեան (Արժանթին), Պր. Կիւրճեան (Արժանթին), Պետրոսեան եղբարք, Հայ Տիկիններու Միութիւն (Մանչեսթր), Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Պաղրճեան, Պր. Պապայեան (Լիոն), Պր. Պերլիւք Ճէզվէճեան, Տէր եւ Տիկ. Միքայէլ Քոչարեան (Փարիզ):

Վերոյիշեալ նուիրատուներէ ստացուած է տարեկան 1000 Փրանքէն մինչեւ 5000 Փրանք, իսկ Միութեանս զանազան անդամներէն տարեկան 20 Փրանքէն մինչեւ 500 Փրանք:

Կը փափաքինք յիշեցնել ամէն հայ հասարակութեան, որ իր տխուր կամ ուրախ օրերու առթիւ ըրած նուիրատուութիւններէն բաժին մըն ալ չմոռնայ յատկացնելու Հայ Ուսանող. Օգն. Միութեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Գ. ՄԱՍ

ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

Ֆէյզի որոշեց Միխիլի հօրը գրել եւ ապարանքին նորոգման ծրագրին համար հաւանութիւնը խնդրել:

Սակայն Ռուհի պէյին պատասխանը կարուկ ու մերժողական եղաւ: Միայն թէ իր եւ որդւոյն գաղափարները հաշտեցնող ելք մը գտած էր: Որդւոյն խորհուրդ կուտար որ հին ապարանքին քով, ճարտարապետական բոլոր նորութիւններով նոր ապարանք մը շինէ:

Ֆէյզի հօրը այս առաջարկը դէշ չգտաւ եւ երկու տարուան միջոցի մէջ հին ապարանքին քով հրաշալի նոր ապարանք մը բարձրացուց ու իր երեք կիներովը միասին հոն փոխադրուեցաւ:

Նոր ապարանքը հինին հետ սքանչելի պարտէզով մը կը հաղորդակցէր, որ ձէմիլէի եւ Պէխիմի վայելչախութեան արդիւնքն էր: Ծառերը, որոնք այն ժամանակ տնկուած էին, այժմ արդէն խնամոտ մշակութեան մը շնորհիւ մէյ մէկ տիտաններ դարձած էին եւ սանդղաձեւ կերպով բաւական բարձրութեամբ բլուրին գագաթին վրայ կը հակէին ու այսպէս պարտէզին տեսքը ալ աւելի հըմայիչ կը դարձնէին:

Երկու ապարանքներուն միջեւ եղած հեռաւորութիւնը գրեթէ ոչինչ էր, այնպէս որ մարդ պարտէզին մէջ քանի մը քայլ ընելով, նրբանցքի մը դրան առջեւ կը գտնուէր, որ դէպի նախկին Սուլթանուհիին սիրելի կանանոցը կ'առաջնորդէր:

Այդ նրբանցքը մանաւանդ ամառուան ժամերուն հրաշալի զբօսավայր մըն էր: Մէկ կողմէն ծառերու խիտ կանանչութիւն մը երեւան կը հանէր, իսկ միւս կողմէն մարդուս ակնարկին առջեւ փայլուն ցոլացումով մը մրցող եւ Վոսփորի եւրոպական ու ասիական ափերը թեթեւակի շրջապատող միապաղաղ սքանչելի կապոյտ հորիզոն մը կը բանար:

Այն օրերուն, ուր Եըլտըզի մէջ մեզի ծանօթ սոսկալի դէպքերը տեղի կ'ունենային, զոր ներկայ պատմութեան նախորդ մասին մէջ մանրամասնօրէն պատմեցինք, Ֆէյզի պէյ, Պատերազմական նախարարութեան կողմէ գաղտնի հրահանգով մը Սելանիկի կուսակալին քով կը գտնուէր:

Այսպէս, Հայրիէի սպանութեան հետեւեալ օրը, առաւօտեան ժամը տասնին, երիտասարդ պէյին երեք կիները պարտէզ իջած էին, անկէ աստիճանաբար Վոսփորի հանդարտ ծովուն տեսքէն հրապուրուելով, որ հեզութեամբ ու պչրանօք հին ապարանքին հիմերը կը լզէր, իրարու մէջէ բռնած ապարանք ելած ու բաց պատշգամին դիմացը դրուած լայն բազմոցի մը վրայ նստած էին:

Պէյին երեք կիները իրարմէ բոլորովին տարբեր գեղեցկութիւն մը կը ներկայացնէին:

Անոնցմէ առաջինը՝ մօտաւորապէս քսան տարեկան, քաղցր արտայայտութեամբ եւ արեւելքցիի յատուկ դիւրութեամբ թուխ կին մըն էր: Խոշոր սեւ աչքերը փշաձեւ թարթիչներով շրջապատուած էին, որոնք զիրենք դիտողին արեւելեան հեշտութիւններու գաղտնիքին կատարեալ գաղափար մը տալ կը խոստանային: Անունը Էյմաս էր եւ երիտասարդ տեղակալը ապարանքին նորոգութեան համար հօրը հրամանը խնդրելու թելադրողն էր:

Միւս երկուքը տարիքով Էյմասէն աւելի փոքր էին:

Խարտեաշ ու նուրբ Կիւզէլը Թրքուհիէ մը աւելի Անգլուհիի մը կը նմանէր եւ ինչպէս որ զայն երիտասարդ պէյին հարեմին մէջ գնելու միջնորդողը հաստատած էր, անոր ծննդեան համար անկլօ-թրքական մասնաւոր համաձայնութեան մը պէտք եղած էր:

Այսուհանդերձ, եթէ Կիւզէլ հօրը մազերն ու մորթի սպիտակութիւնը ստացած էր, սակայն եւ այնպէս մօրը ժառանգութենէն ալ բոլորովին զերծ մնացած չէր: Ան անորմէ երկու նշաձեւ խոշոր աչքեր ստացած էր, որոնք հրապուրիչ կարգադրութեամբ մը Չէրքէզուհիի սեւը Ալպիոնի խարտեաշին կը միացնէին: Մարմինը բարձրահասակ ու ճկուն էր, մասամբ նիհարութեան յանգելով, սակայն այնպիսի նիհարութիւն մը, որ մարդուս աչքին անոր կլորութիւնները աւելի զգալի դարձնէ:

Ոչ մէկը պիտի չկրնար երաշխաւորել թէ՝ երկուքէն ո՞րը, Անգլիացին թէ Թըրքուհին աւելի մեծ ճիգ թափած էին որպէսզի տասնեւութ գարուններ յետոյ այս տարօրինակ արարածը երիտասարդ պէյին գիրկը յանձնէին, սակայն միակ բան մը որ մարդ պիտի կրնար վստահութեամբ հաստատել, այն էր թէ՝ բնութիւնը իր ամբողջ խորամանկութիւնը ի գործ դրած էր որպէսզի մանկամարդ Կիւզէլի հրապոյրները անթերի ընէ: Գիրութիւնը նիհարութեան հետ եւ Եբենոսը ոսկիին հետ միացուցած էր ու այսպէս հրաշալի կարգադրութիւն մը ըրած էր:

Երրորդը Կիւզէլէն ալ փոքր էր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արտաշէս Շըտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շըտիկեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՇԸՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

ՏԷՍԻՆ — Գրիգոր Արզումանեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով իրենց վերջին յարգանքը մատուցին նորոգ հանգուցեալ Տիկին

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Աննա Շահլամեանի եւ Սուրէն Շահլամեանի իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԳԱՌՆԻԿ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Վիրաբոյժ բժիշկ Սերգօ Սիմոնեան եւ կինը, իրենց սիրեցեալ հօր եւ աներհօր ողբացեալ Յովհաննէս Սիմոնեանի անուան տօնի յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Տիկին Արաքսի Սիմոնեան – Ալթունեան Ս. Յովհաննէսի տօնին առթիւ, 28 Դեկտ. իր յոյժ սիրեցեալ ողբացեալ ամուսնոյն Յովհաննէս Սիմոնեանի անուան յիշատակին 50 Ֆր. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Յովհ. Վարդանեան, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Վարդգէս Վարդանեանի (Մարսէյլ) եւ 20 Ֆր. ալ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Կարապետ Օսմանճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նուպար Աճէմեան կը նուիրեն 50 Ֆր. Դպրոցասէրի, 50 Ֆր. «Հայաստան» թերթին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Կարապետեան (Փավիյոն սու Պուա) կը նուիրեն 50 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգտափոխութեան կայանի ծովահայեաց Նոր շէնքին կահաւորման, փոխան ծաղկեպսակի, Կարապետ Օսմանճեանի մահուան տխուր առիթով:

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

ՆՈՒԷՐ

Վազգէն Կիւլէգեանի *ամուսնութեան հանդիսութեան առթիւ հանգանակուած գումարէն 250 Ֆր. նուիրուած է Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղին եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին:*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան զոյգ վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն:

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափէր:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ

ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը շնորհաւորէ իր յաճախորդներուն զոյգ տօները եւ կը յիշեցնէ անգամ մը եւս թէ իր մօտ պիտի գտնէք մատչելի գիներով ամէնէն ընտիր եւ ճոխ հայկական աղանդերները, անուշեղէնները, չոր պտուղներ որոնք պիտի զարդարեն Կաղանդի ձեր սեղանները:

N. NIGOGHOSSIAN

121, Avenue Henri Barbusse — 95 - ARNOUVILLE LES GONESSE

Tél. : 985-04-46

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տօնէ մանուկներու օրը 9 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

Աշակերտներու կողմէ տեղի կ'ունենան արտասանութիւն, երգ, հայկական պարեր եւ զուեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Հայր Գեղամի:

Այս տօնածառին առթիւ կը ներկայանայ Կաղանդ Պապան իր պէս-պէս ուտելիքները եւ նուէրները բաշխելու փոքրիկներուն: Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքներ եւ բարեկամներ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան

Յունուար 9, Կիրակի ժամը 14,30ին

6րդ Քաղաքապետարանի սրահը

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի *ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի,* Օր. Մարի Ալեքսանեանի, *ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:*

12-14, Ռիւ Սէնթ-Պազիլ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՅԱՅԳՕՆՔԻ ԱՌԹԻՒ

REVEILLON

Ուրբաթ Դեկտ. 31 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, *Մեթրօ Քատէ*

ԱՌԱՏ ԿԵՐՈՒԽՈՒՄ — ՏԱՔ ՄԹՆՈԼՈՐ

AMBIANCE — BUFFET

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

ԿԻՐԱԿԻ 9 Յունուար հանդիսաւորութիւն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՐՈՖ. Լ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Թղթակից անդամ
Աստղագնացութեան Միջազ. Ակադեմիայի
Բիւրականի Աստղադիտարանի
Տնօրէնի տեղակալ

"ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ"

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ժամը 20,30ին

HOTEL MODERNE

Place de la République — PARIS

ENTREE LIBRE

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Մարսէյլի Մշակութային Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ճաշին՝ Բարեկենդանի ուրախ առթիւ:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՅԱՅԳՕՆՔ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Nuit de la Saint-Sylvestre, organisée par le Cercle des Dames Arméniennes, au profit des bonnes œuvres, le 31 Décembre de 21 h. à l'aube, Salle des Ingénieurs, 19 Rue du Grand-Moulin à Saint - Etienne

Animée par l'orchestre ROBERT EUTUDJIAN

Buffet — Spécialités Orientales — Cotillons — Ambiance

ENTREE 10 F.

RESERVATION : 6, RUE ET. MIMARD — Télép. (77) 33-37-09

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)

Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

VOUS SOUHAITE UN JOYEUX NOEL ET UNE BONNE ANNEE
ET VOUS INVITE A SON EXPOSITION - VENTE

ARMÉNIE

PLACE DE L'ETOILE

au Centre Commercial du Parking Foch-Etoile où son Bar-Rrestaurant et une vingtaine de boutiques vous accueilleront, et où vous pourrez faire voir un des classiques de Walt Disney à vos enfants « Les Aristochats ».

jusqu'au Mercredi 29 Décembre de 11 h. à 21 h.

CLOTURE le 29 à MINUIT

Vous trouverez pour vos enfants : des nouveaux disques 33 et 45 t., des « Posters » Porte-Clefs, Cartes Postales et de Vœux, Calendriers, Poupées, Albums d'Arts, Livres d'Histoires, Manuels avec disque, Contes et Légendes, Romans, Livres de Chants et Partitions, Timbres etc...

Et pour offrir à vos parents et amis : Vins d'Arménie, Livres et Disques d'Arménie, Opéra d'« *Anouch* » et de « *Tavit Beg* » en coffret, Albums d'Arts et pourquoi pas un Beau Tapis ? (à partir de 700 F.)

Et enfin parmi nos nouveautés : Réveils d'Arménie « Sevani » — 45 T. Microsillons d'Adiss Harmandyian de Lévon Katerdjian et de Zareh Kassian — l'Histoire d'Arménie, relié plein toile, gravé or fin — Le No 4 de la Revue « Documenti di Architettura Armena » consacré au célèbre couvent de S. Thadee en Iran — Des U.S.A. le 33 T. Stéréo, « Erébouni » de Varoujan Assadourian — Le 33 T. Stéréo de la célèbres chanteuse, tant applaudie dernièrement à Pleyel Loussiné Zakarian — Le 33 T. Stéréo No 3 d'excellentes chansons patriotiques d'Ara Guiragossian.

Nous allons recevoir incessamment : des cassettes Arméniennes, le disque du Festival Folklorique Arménien de Baalbeck, le disque du très bon pianiste Jacques Kadjian, le 4ème disques d'Adiss Harmandyan, etc., etc...

CADEAU PROMOTIONNEL ET PARKING GRATUIT

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ — Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 Յունուար 1972, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ, «Մանուկներու Օր»ը եւ ղեկուցում պատգամաւորուհիի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍՕՍԻ պարախումբի 25ամեակի տօնակատարութիւնը Կիրակի 30 Ապրիլ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
30
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
30 DECEMBRE
1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12303
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.303

«ՈՒՍ ՈՒՍԻ՝ ԵՒ ՈՉ ՃԱԿԱՏ ՃԱԿԱՏԻ»...

—o—

Բանաստեղծ Գէորգ Էմին, խօսելով Հայութեան յատուկ վիճասէր խառնուածքին մասին, գրած է սոյն 8 դեկտեմբերի իր արտասովոր ընթացքին.

— «Մտացի, խելօք ու արթուն ժողովուրդ է Հայը. չի սիրեր հանդարտ նիրհել: Շարժումի մէջ է միշտ եւ իր կենսունակութեան արտայայտութիւններէն մէկն է վիճասիրութիւնը: Ուիլիըմ Սարոյեան, իր գրոյցներէն մէկուն մէջ կ՚ըսէր թէ վէճը աղն է հայ կեանքի: Պատկերացումը բնորոշիչ է, պայմանաւ որ այդ աղը չափով գործածուի, աղ չկեր-ցնելու համար մեզի...

«Օգտակար է վէճը, երբ կանգ կ՚առնէ ո՛ւր ու ազգային — ընդհանրական շահերուն վտանգ կը սպառնայ: Սփիւռքը պէտք է փորձէ ամէն ինչ, հայրենիքի հետ կամրջելէ առաջ ի՛ր իսկ ներքին ճակատներուն վրայ կամրջելու համար, իրարու հետ: Վերջ պէտք է տալ ճակատ ճակատի կամ իրարու ետեւէ եւ առջեւէ քալելու սովորութեան եւ ընթանալ ուս ուսի, քովէ քով: Այս կերպով կը դիւրանայ նաեւ հայապահպանումի կամ գոյատեւման գործը»:

Ինչպէս չէնտած էինք ասկէ առաջ, Հայրենի քերթողին պատկերացումները, համոզումներն ու եզրակացութիւնները անկեղծ հոգիէ մը կը թելադրուին: Ցաւ թէ ուրախութիւն, մեղադրանք թէ գնահատութիւն՝ խրոխտութիւններէ կը բխին եւ կը ծառայեն առողջ հետեւութեանց յանգելու:

Պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ Սփիւռքեան ախտագին վիճակներէ չատերո՛ւ պատճառը Հայութեան «վիճասէր» խառնուածքը չէ միայն: Ընդունելով հանդերձ Մովսէս Խորենացիի այն հաստատումը, թէ Հայը «խռովասէր ոգի» ունի, չենք ընդունիր այն ախտաճանաչումը՝ թէ պայքարի, հատուածականութեան եւ «ճակատէ ճակատ» քալելու իրողութիւնը «մեր վզին» մեղքն է միայն: — Երբե՛ք:

Անփափկանկատ եղած կ՚ըլլա՞նք հիւրին հանդէպ, եթէ գրենք տանք թէ Արտասահմանեան փոթորիկներուն, փուչին եւ թանձր մշուշներուն մէջ «յարդելի՛» դեր է ունեցած Համայնավարութեան 1920–1950ական թուականներու (մասնաւորաբար) եւ մինչեւ մեր օրերու (ընդհանրապէս) քինախնդրական ոտնձգութիւնը գաղութահայ կեանքի մարզերէն ներս, — եկեղեցիէն մինչեւ քաղաքականգաղափարական ճակատներ, մշակոյթ ու գրականութիւն...

Իրեն, Գէորգ Էմինի չէր իյնար ակնարկե՛լ իսկ այս կէտին, սակայն կը կարծենք որ ազատ Սփիւռքի մէջ ապրող ոեւէ հայ մարդ չի կրնար աչքանց քաշել այս դառն իրողութեան վրայ եւ գոհանալ մազերը փետելով...:

Աւելի՛ն: — Խորհրդային Համայնավարութիւնը ոչ միայն «ճակատէ ճակատ» քալելու մեր սխալը արմատացուց գաղութներու մէջ, այլեւ հիմնական խաթարումի եւ ցնցումներու ենթարկեց ազգային, պատմական ու բարոյական մեր ըմբռնումները: Մերօրեայ անհասկացողութիւններու մեծագոյն պատճառը ա՛յս իրողութիւնն է: Իսկապէս, Էմինի իսկ բացատրութեամբ, մեր ժողովուրդը «աղկերտւ», Թօյն ու մոլեխինդ խմեց, իբր հետեւանք գրգռութիւններու եւ պառակտիչ պայքարներու:

Վստահ ենք, որ բանաստեղծին ուշադրութենէն վրիպած չէ ի՛ր իսկ այցելութեան առիթով պարզուած տխուր երեւոյթը: — Հայրենիքէն կուգայ հայ բանաստեղծ մը, որուն շուրջ անվերապահ սիրով ու յարգանքով բոլորուած պէտք է տեսնել Հայութիւնը ամբողջ, առանց «հրէի ու հեթանոսի» խտրութեան, եւ սակայն, ընդունելութեան նախաձեռնող մարդիկ «անկարելիութեան» կը բախին՝ գործակցաբար կազմակերպելու համար ամէն ինչ...: Ո՞վ է պատասխանատուն. որո՞նք են մենաշնորհեալի յաւակնութեամբ գործողները. ի՞նչ բնոյթ ունին արգելքներն ու խոչընդոտները, բայց եթէ պառակտիչ այն ոգին՝ որուն գլխաւոր սերմնացանները չակերտաւոր «հայրենասիրութեան» ախոյեաններն են:

Այո՛, համաձայն ենք բանաստեղծին: Ուս ուսի պէտք է քալել: Եթէ հայրենիքը կամենայ եւ յաջողի՝ մենք, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, պատրաստ ենք թեւանցուկ ընթանալու մտաւոր ու հոգեկան կեանքի բոլոր ճակատներուն վրայ:

Հարկ կա՞յ պարզելու, թէ մեր վերապահութիւնները բացառապէս քաղաքական, ընկերային եւ գաղափարաբանական բնոյթ ունին՝ դէմ յանդիման հայրենիքի կարգերուն, ու այդ վերապահութիւնները արգելք չեն, պէտք չէ ըլլան, գաղութներու մէջ ներքին կամրջումը իրագործելու, իսկ Հայրենիքն ու Սփիւռքը ծիածանով մը կամարելու...:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՆԿԼԱ-ՏԷՇ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆ

—o—

Փաքիստանի նոր նախագահը կը շարունակէ խօսակցիլ Շէյխ Միւժիպուր Ռահմանի հետ, որ միշտ արգելափակուած կը մնայ Իսլամապատի մէջ: Ինչպէս գրած էինք նախապէս, նախագահ Զիւլֆիքար Պութօ կը փորձէ համաձայնութեան եզր մը գտնել Շէյխին հետ, որ ըլլալով նախագահը Աւամի Լիկայի, մեծամասնութիւն ունի նախկին Արեւելեան Փաքիստանի կամ՝ այժմու Պենկլա Տէշի մէջ:

Զ. Պութօ ընդունեցաւ, թէ ցայսօր քանի մը խօսակցութիւններ ունեցած է Շէյխին հետ, որոնք ըստ իր յայտարարութեան «թէեւ դիւրին խօսակցութիւններ չէին, այսուհանդերձ դժգոհելու պատճառ ալ չկայ»:

Քաղաքական դէտերու կարծիքով Շէյխ Ռահման որեւէ յանձնառութիւն չի կրնար ստանձնել Պենկլա Տէշի կապակցութեամբ, ցորչափ կարծիքը չունենայ Տաքքայի մէջ հաստատուած նոր կառավարութեան անդամներուն: Այս վերջիններն, ինչպէս նկատել կուտան լաւատեղեակ շրջանակներ, դանդաղ տրամադրութիւններ ի յայտ կը բերեն: Պենկլա Տէշի ներկայ վարչապետը՝ Թաժիտտին Ահմէտ չուզեր խնդրոյ առարկայ դարձնել անկախութեան սկզբունքը: Արեւելեան Փաքիստան անկախ երկիր մըն է իրեն համար իր նոր անունով: Միւս կողմէ սակայն, նոր կառավարութեան Արտաքին Նախարարը՝ Մուշթաքէ Ահմէտ կը բանաձեւէ «դաշնակցային» սկզբունքը, որով Պենկլա Տէշ ինքնավար ըլլալով միատեղ կապուած կը մնայ Փաքիստանի դաշնակցային հիմունքներով: Արտաքին նախարարը կ՚ուզէ վարել նաեւ Ամերիկայի հետ հաշտ քաղաք քաղաքականութիւն:

Ցամենայն դէպս խօսակցութիւնները կրնան երկար տեւել: Կը կարծուի, թէ Իսլամապատ կրնայ թոյլ տալ Շէյխ Ռահմանի վերադառնալ Տաքքա եւ, միւս կողմէ, իբրեւ փոխադարձ զիջում՝ Հնդկաստան կ՚արտօնէ նախկին Արեւելեան Փաքիստանի պետական կազմի անդամներուն՝ վերադառնալ Իսլամապատ:

Մինչ այդ Զ. Պութօ յայտարարեց, թէ Փաքիստան հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնէ բոլոր այն երկիրներուն դէմ, որոնք պաշտօնապէս կրնան ճանչնալ Պենկլա Տէշի անկախ Պետութիւնը: Փաքիստանի նախագահը պաշտօնապէս խզէ դիւանագիտական յարաբերութիւնները Պենկլա Տէշը ճանչցող երկիրներուն հետ: Ցարդ միայն Հնդկաստան պաշտօնապէս ճանչցած է զայն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ իշխանութիւնները ընդառաջ երթալով Պէյրութի խորհրդային դեսպանատան բողոքին՝ թոյլ չտուին վերջին պահուն, որ մայրաքաղաքին երկու շարժանկարի սրահներուն մէջ ներկայացուի «Խոստովանութիւն» ժապաւէնը, որուն նիւթը առնուած է Արթիւր Լոնտոնի կեանքէն՝ զոհ սթալինեան հալածանքներու Չեխոսլովաքիոյ մէջ: Ժապաւէնին գլխաւոր դերասաններն են Իվ Մոնթան եւ Սիմոն Սինեօրէ:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ հրապարակուած պաշտօնական հաղորդագրութեամբ Արաբ Ընկերվարական Միութեան Կեդր. Կոմիտէն կը շեշտէ, թէ «պատերազմը միակ միջոցն է, որով կարելի է ազատագրել գրաւուած արաբ հողերը»: Այսուհանդերձ չանտեսեր դիւանագիտական ուղին քանի որ Կեդր. Կոմիտէն իր հաղորդագրութեամբ կը հրաւիրէ կառավարութիւնը «շարունակելու իր դիւանագիտական ջանքերը»:

ՄԱՀ, ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Մինչ Նէքէր հիւանդանոցի թիւ 47 սենեակին մէջ, Մօրիս Շըվալիէ դեռ Զորեքշաբթի ցերեկ, կը պայքարէր մահուան դէմ, անդին նախորդ օրն իսկ, «դղայացնող» լուրերու մասնագէտ շաբաթաթերթ մը վեց բացառիկ էջեր կը տրամադրէր մեծահամբաւ արուեստագէտին, մանրամասնօրէն նկարագրելով անոր վախճանը: Ա. էջի վրայ հսկայ տառերով կը խորագրէր՝ «Մայրիկ, մայրիկ, մրմռաց եւ աչքերը կամաց - կամաց փակուեցան»:

«Վկայութիւններ» առնուած են նաեւ հիւանդապահուհիէն եւ խոստովանողէն ու «վերջին» հաղորդութիւնը տուող քահանայէն եւ դեռ ի՜նչ մանրամասնութիւններ Շըվալիէի հոգեվարքի նկարագրութեան սկիզբէն վերջ: Արդարեւ լրագրողը մանրամասնօրէն կը նկարագրէ այդ «հոգեվարքին» սկիզբն ու վերջանալը, մինչ Շըվալիէ տէրն է իր գիտակցութեան:

Աւելորդ է անշուշտ աւելին ըսել մարդոց մասին որոնց միակ «կոչումն» է թուղթ ծախել եւ տարօրինակ ըմբռնում մը ունին մամուլի եւ բարոյականի մասին: Ի վերջոյ կը կարծուի երբեմն միամտօրէն թէ մարդիկ պէտք է գիտնան թէ մինչեւ ուր կարելի է հեռու երթալ:

Այս առթիւ Լը Մոնտ կը յիշէ թերթ մը, որ 1927ին միշտ «թուղթ ծախելու» համար նկարագրած էր Նէօնժէսէռի եւ Գոլիի յաջողութիւնը երբ Ատլանտեանը կ՚անցնէին մինչ երկու օդաչուները երբեք պիտի չհասնէին Ամերիկա: Այդ թերթը այլեւս ինքզինքը պիտի չգտնէր:

Թէեւ Շըվալիէի վիճակը միշտ ծանր է բայց բարոյականի մը տարրական ըմբռնումը, եթէ մնացած է անշուշտ, պիտի թելադրէր որ սպասուէր մահուան, նոյնիսկ եթէ մարդը քիչ մը շատ ժամանակ կը դնէ մեռնելու համար...:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՀԱԼԷՊԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ ՔՍԱՆԸՀԻՆԳ ՏԱՐՈՒ

Մամուլին ուղղուած կոչէ մը կը տեղեկանանք, թէ Հալէպի «Քարէն Եփփէ» հայկական ճեմարանի քսանըհինգամեակին առթիւ ծրագրուած է հրատարակել յուշամատեան մը՝ որուն համար կը խնդրուի գործակցութիւնն ու աշխատակցութիւնը «երբեմնի տնօրէններուն, ուսուցիչներուն, վարչական պատասխանատուներուն եւ շրջանաւարտ կամ թերաւարտ սաներուն»:

« Պատկերազարդ պատմութի՛ւն Հայոց », կը մտածենք ակամայ, երբ Մեսրոպեան այդ տաճարի քառորդ դարու կեանքէն յուշեր, դէմքեր եւ իրագործումներ կը խուժեն մեր մտքին, ու անմիջական անդրադարձումով մը կը հաստատենք՝ թէ զայն քար առ քար, աղիւս առ աղիւս, «չգոյէն» գոյի՛ վերածող տեսլապաշտ ու հաւատակուռ մարդոց փաղանգը իր մեծագոյն մասով մեկնած է անդարձ. իսկ անոնք որ նախաձեռնողներու կրօնքին ու ոգիին վրայ բարդեցին նո՛յնքան հայաշունչ իրենց ծառայութիւնն ու վաստակը՝ հողմավար ցրուեցան «յայսկոյս եւ յայնկոյս», յաճախ իրենց կամքէն անկախ, հեռուէն ապրելու համար խռովքն ու աղնիւ տենդը բոլոր անոնց՝ որոնք մինչեւ այսօր իրենց կարելին կը փորձեն, փրկարար այդ Լուսոյ Օջախին կրակը անշէջ պահելու կամքով...

Սակայն, բնազդական այս անդրադարձումին կը յաջորդէ ազգային հպարտութեան այն զգացումը, որ թելադրուած է այդ հաստատութեան քառորդ դարու իրագործումներէն, եւ զոր կը պարտինք բացառապէս Քարէն Եփփէի հայասիրական գործը նո՛յն մեծանձնութեամբ շարունակող ազնիւական ընկերակցութեան ու մեր ժողովուրդի հաւաքական զոհաբերութեան:

Բառերը անբովանդակ ու անզօր տարազներու կը փոխուին, երբ կը փորձուիս արագ ակնարկներով պատկերացնել ճիգեր կամ գործեր՝ որոնց ետեւ ապրումներու, խռովքներու, անկարելի մաքառումներու եւ հոգեկան անբացատրելի խլրտումներու «աշխարհ» մը կայ. տականաեւ, բաժնեկից, անմիջօրէն վկայ մարդոց վերապրումները կան՝ մօտաւոր անցեալի օրերէն...

Կրթական այդ յարկի մէն մի մասին մէջ, երբեմնի փայտաշէն ու խարխուլ տնակներուն յիշատա՛կ դարձած պատկերին ետեւ, իրենց որբութիւնն ու պատրապարեալի տառապանքը այդ հիւղակներէն այլո՛ւր փոխադրող բեկորներու մեկնումով ստեղծուած ուսանողական փեթակէն ներս՝ մերօրեայ Ճեմարանի վսեմական կոթողումով՝ կ՚ողջունենք, ամէն բանէ առաջ, տեսլական ու հաւատք ունեցող մեր ժողովուրդի անսասան կամքը ապրելու, — ապրելու իբրեւ լուսատենչ ժողովուրդի մը, որ այժմու և ապագայի իր գոյութեան առանցք է դարձուցած հայաշունչ եւ հայավայել կեանքի իմացումը եւ վճռած է կրթութեան գործը դասնիլ գերագոյն նպատակ:

Ո՛վ, ի՛նչպէս, ի՛նչ ծաւալով ու տարողութեամբ պիտի գրէ «Քարէն Եփփէ»ի քսանըհինգամեայ պատմութիւնը, — չենք գիտեր: Գիտե՛նք սակայն, որ ծրագրուած յուշամատեանը իր ամէն մէկ էջին, ամէն մէկ տառին, ամէն մէկ վկայութեան մէջ կոչուած է ըլլալու արտայայտութիւնը «հրաշալիքէ»ի մը, որուհետեւ քիչ անգամ անկարելին կարելի է դարձած ա՛յն ոգիով ու այնքա՛ն առատահունձք բերքով, որքան Հալէպի Ճեմարանով իրագործուած վաստակը:

Մ. Թ.

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ՍԵՂՄ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Պոլսոյ մէջ երբ տակաւին Թաղական դպրոցները չէին կազմակերպուած, երբ դեռ կարդալ – գրելն ու հաշուել գիտնալը հազուագիւտ երեւոյթ կը նկատուէր, ջանքեր կ'ըլլային բարձրագոյն կրթարան մը հաստատելու ուղղութեամբ՝ գոնէ ուսեալ եկեղեցականներ պատրաստելու համար:

Յովհաննէս Կոլոտ 1715ին այս նպատակով վարժարան մը կը հաստատէ Սկիւտարի մէջ. հոն կը դասախօսեն Հիմնագիրն ու Խարբերդցի Ղուկաս Վրդ. Արբահամեան, որ հմուտ էր խալդերէնի, լատիներէնի եւ յունարէնի մէջ: Նոյնեան պատրիարք այս վարժարանը 1741ին կը փոխադրէ Գում-Գափու. դպրոցին վարիչը կ'ըլլայ գիտնական Պաղտասար Դպիր Կեսարացի: 1790ին Թաղական դպրոցներ կը հիմնուին եւ ասոնցմէ մէկ քանի փայլուն շրջաններ կը բոլորեն:

1824ին Գրիգոր պատրիարք Փէշտիմալճեան Մայր-վարժարանը կը յաջողի վերածել ուսումնական վառարանի մը. շէնքը կ'այրի 1826 Օգոստոս 18ին, Հօճա-Փաշայի մեծ հրդեհին, եւ գործը կ'ընդհատի: 1828ին կը վերաշինուի՝ յարակից ուսումնարանով. «անդր աշակերտեցին.. գաշամբք ուխտի յօժարին լինել վարդապետ կամ քահանայ կամ վարժապետ»: Դպրոցի կրթական ծախքերուն կը մասնակցին Պոլսոյ բոլոր հայկական եկեղեցիները. «վերակացու եւ մխիթէվէլլի» կը կարգուի Բինկեանցի Յովհաննէս, իսկ «տեսուչ եւ նազր» «հինգ բարեպաշտօն իշխանապետք», Կարապետ Աղնաւուրեան, Յր. Պէզճեան, Ճանիկ մահտեսի Սիմոնեան, Միք. Փիշմիշեան եւ Յր. Կէլկէլեան, բոլորն ալ ամիրա:

Տնօրէնն էր Փէշտիմալճեան: Ուսումնարանի անդրանիկ հունձքը՝ 15 հոգի, 1833ին անսովոր հանդիսութեամբ քահանայ կը ձեռնադրուի Մայր-եկեղեցւոյ մէջ: Բողոքականութեան կասկածով՝ հակահոսանք մը կը սկսի այս հաստատութեան դէմ, որ կը տկարանայ 1834ին:

Լայնախոհ եւ լուսամիտ երկու ամիրաներու, Մկրտիչ Ճեզայիրլեանի եւ Յար. Նէվրուզեանի նպաստով կը փայլի ուրիշ հաստատութիւն մը, Հասքէօյի Ներսէսեանը, որ կը նորոգուի 1836ին: Հոն կը դասախօսեն անուանի ուսուցիչներ՝ Յովհ. Եզէկեան, Յովհ. Վարդանեան, Ֆիլիքս Պօղոս, Յովհ. Տէր-Սահակեան, Աբիսողոմ Իւթիւճեան: Տնօրէնն էր Գէորգ Քէհյ. Արծրունի: Տրուած կրթութիւնը բաղդատմամբ Մայր-եկեղեցւոյ ուսումնարանին, աւելի աշխարհիկ էր: 19 ամսեայ փայլուն շրջանէ մը ետք՝ Ներսէսեանն ալ կ'անշքանայ միեւնոյն կասկածով. Ճէզայիրլեան կը դադրեցնէ իր նպաստը, տնօրէնն ալ Զօրլու կ'աքսորուի:

Սուլթան Մահմուտ 1828էն սկսեալ շարք մը ոչ-կրօնական երկրորդական եւ մասնագիտական վարժարաններ բանալ տուած էր, որոնց դուռները փակ էին ոչ-իսլամներու առջեւ: Ընդհակառակն Ամերիկացիք եւ լատին քարոզիչներ հայ տղաքը կը հրապուրէին իրենց կրթարանները: Համապատասխան մակարդակով հայ վարժարան մը չկար: Ամիրաներէն ոմանք նկատեցին, որ Թրքական վարժարանները Պետութեան, Յոյներունը՝ պատրիարքարանին, Լատիններունը՝ Վատիկանի, իսկ Ամերիկացիներունը՝ իրենց ընկերութեանց նպաստներովը կը մատակարարուէին: Ազգին մէջ մուտք գործող օտար կրթութեան հոսանքը կեցնելու եւ եւրոպական ուղղութեամբ ուսումնարան մը ունենալու համար, Կ. Պալեան եւ Յ. Սէրվէրեան ամիրաները ազգային գիշերօթիկ վարաժրան մը հիմնելու նախաձեռնարկ կ'ըլլան: 1836 Օգոստոս 26ին, Ստ. Աղանի պատրիարքի նախագահութեամբ գումարուած ժողովի մը ընթացքին կ'որոշուի 1838 Սեպտեմբեր 13ին բանալ Ազգային Ճեմարան Ս. Երուսաղէմայ կրթարանը, որ սակայն «էսնաֆ»ի եւ «ամիրա»յի պայքարներու կռուախնձոր կը դառնայ: Այսպէս՝ փայլուն այլ վաղանցիկ կեանք մը ունենալէ ետք կը փակուի 1841 Հոկտեմբեր 3ին: Ճիշդ հինգ տարի ետք կը վերաբանայ դայն սեղմ ծրագրով եւ սահմանափակ թիւով ուսանողներու համար: Բառամեայ անփայլ կեանք մըն ալ աոոր վերապահուած էր:

Ճեմարանին տուած ճաչակը, մանաւանդ Պէպէքի Փրանսական եւ ամերիկեան գոլէժներու մրցակցութիւնը միշտ օրակարգի վրայ կը պահեն երկրորդական ազգային վարժարան մը ունենալու հարցը: Ջուր ջանքեր կը թափուին ու ծրագիրներ կը յղացուին: 1850-66ին ամգոյն փորձեր կ'ըլլան եւ քանի մը անհատներ յանդըգնութիւնը կ'ունենան դպրոցներ բանալու, աւելի կամ նուազ տեւական: 1866ին Հասքէօյի մէջ կը հաստատուի Նուպար-Շահնազարեան վարժարանը, վարդապետին կոտկով եւ փաշային նուիրատուութեամբ: Դրամ՝ անհատական, մատակարարութիւն եւ վարչութիւն՝ ազգային: Տասնամեայ շրջանի մը մէջ ան կը կատարէ կարեւոր դեր, ազգին տալով պատրաստուած մարդիկ, որոնք յետագային անուանի դարձան արեւմտահայ կեանքի մէջ: Ն. Շահնազարեան կը փակուի Թուրքիոյ ելեմուտքի Թուլութեան հետեւանքով, որովհետեւ իր դրամագլուխը կապուած էր օսմանեան արժեթուղթերու հետ:

1869 Յունուար 19ին անհատական (Կ. Փանոսեան) նախաձեռնութեամբ, Պոլսոյ հայ գաղութը կ'ունենայ աղջկանց երկրորդական վարժարան մը՝ Ազապեան, որ, իր տեսակին մէջ առաջին, յեղաշրջող դեր կը կատարէ մինչեւ իր փակումը (1875): Նոյն դերը կը շարունակէ յետագային, նուազ ազատական ոգիով, Մեզպուրեան (1865 Հոկտեմբեր 1), որ 1879ին Սկիւտար փոխադրուելով՝ կը նուիրուի լոկ աղջկանց դաստիարակութեան գործին մինչեւ 1896, երբ արդէն, 1876էն ի վեր, երեք եռանդուն եւ գաղափարակից երիտասարդներ երեք հայաշատ թաղերու մէջ հիմնած էին իրենց վարժարանները, Պէրպէրեան՝ Գատըգէօյ, Գուրգէն՝ Օրթաքէօյ (Հայկական կրթարան) եւ Սուրէնեան՝ Կէտիկ-Փաշա: Առաջինը, որ 1878ին Սկիւտար փոխադրուեցաւ, ամէնէն երկարակեացը եղաւ: Երկրորդը 12 տարուան շատ արդիւնաւոր կեանք մը բոլորեց, իսկ երրորդը հազիւ քանի մը տարի ապրեցաւ: Ջենք յիշեր ուրիշներ, որոնք աստղի նման երեւցան Պոլսոյ կրթական հորիզոնին վրայ:

Ազգային երկրորդական վարժարանի մը գաղափարը մոռացութեան չէր մատնուած սակայն. անով ամէնէն շատ խանդավառուող տիպարը եղաւ Ստ. Փափազեան, որ Ղալաթիոյ պէս կեդրոնական արուարձանի մը Թաղականութիւնը վարած էր: 1860էն ետք իրարու յաջորդող Ուսումնական Խորհուրդները իրենց օրակարգի վրայ ունեցան դաւառացի երիտասարդներու եւ Պոլսոյ Թաղական դըպրոցներէ շրջանաւարտ եկողներու բարձրագոյն կրթութեան հարցը: 1876ին, Փափազեան կը յաջողի վերջապէս Ղալաթիոյ եկեղեցիին շրջափակին մէջ կառուցանել կեդրոնական վարժարանի մը շէնքը, նաեւ Ազգ. Ժողովին սրահը, սակայն չի կրնար բանալ վարժարանը, քանի որ չէր կրցած ապահովել անհրաժեշտ գումարը: Եկեղեցապատկան կալուածները յատուկ խնամքի կը կարօտէին, որոնց ուղղութեամբ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կատարած փորձերը դեռ ելքի մը չյանգած՝ 1884 Հոկտեմբեր 26ին կը վախճանէր Ներսէս Վարժապետեան: Պատրիարքին գործը գնահատողներ՝ անոր անունը յաւերժացնելու առաջադրութեամբ 1885 Դեկտեմբեր 12ին կը կազմեն ընկերութիւն մը: Այս մարմնին — որ յետագային «Խընամակալութիւն» անունը առաւ — կ'անդամակցէին երկու առատաձեռն ջոջեր, Աբիկ Ունճեան եւ Մկրտիչ Խայեան, իսկ կրթական գործերու համար հեղինակաւոր անձը կը ներկայանար Մինաս Չերազ, երեքն ալ Վարժապետեանի թունդ համակիրներ: Դպրոցը կը բացուի 1886ին՝ «կարգապահ» տնօրէնութեամբ Չերազի, ան Պոլսոյ յայտնի ուսուցիչներու գործակցութեամբ ուսումնատենչ երիտասարդներուն կը ջամբէ հիմնովին տարբեր դաստիարակութիւն մը, որ Կեդրոնականին յատկանիշը պիտի դառնար այնուհետեւ: Կը ստեղծուի մթնոլորտ մը, ուր «ազգին սէր»ը մեծ տեղ կը բռնէր, մինչ խանդավառութեան ընդունակ հոգիներ կը ստանային ամուր նկարագիր եւ նուիրումի գիտակցութիւն: Կազմուած էր «ազգային օճախ»ը: Սակայն անոր սիւնը բախտը չունեցաւ անդրանիկ պտուղը վայելելու. Չերազ՝ դէպքերու բերումով կը ստիպուէր անդարձ հեռանալ Պոլսէն 1899ին: Անոր կը յաջորդէ Ֆիլիպէ Ջուխըճեան, որ չարդարացներ իր վրայ դրուած յոյսերը: Տարեշրջանի աւարտին՝ Խնամակալութեան որոշումով տնօրէն կը նշանակուի Յր. Մոսդիչեան, վկայեալ Օքսֆորտ համալսարանի օրէնսդրական ճիւղէն: 1890-1896 յաջողութեամբ կը վարէ իրեն վստահուած պաշտօնը: 1896ին, Պանք Օթոմանի դէպքին առթիւ, խոյս կու տայ արտասահման: Դպրոցը տարի մը կը մնայ փակ, սակայն վերստին կը բացուի 1897ին:

Աւելցնենք, որ Կեդրոնականի «ընդհանուր հսկող»ի պաշտօնը կը վարեն Գ. Բարունակեան, Յ. Թ. Հինդլեան, Մ. Նալպանտեան, Փրոֆ. Ա. Խաչատրեան, Գ. Գավաֆեան, Վ. Թէքէեան եւ ուրիշներ:

Ա. Ա.

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ «ՋԳՋԳՈՒԱԾ» ՀԱՐՑԵՐԸ

Ստորեւ կուտանք Պուէնոս Այրէսի «Քլարին» օրաթերթի խմբագրութեան մաս կազմող լրագրող Մարթին Ալեքայի մէկ յօդուածը, որ լոյս տեսած է նոյն թերթի 11 Նոյեմբերի թիւին մէջ, եւ որուն մէջ Հայ Դատի հանդէպ համակրանք ունեցող երիտասարդ յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ ՄԱԿի արխիւներուն մէջ տարիներէ ի վեր լուծման սպասող հարցերու, որոնց վրայ կայ ցեղասպանութեան մը կամ ցեղային խտրականութեան դրոշմը:

Այսպիսի հարցերէն մէկն է նաեւ Հայկական Հարցը, որուն անտեսումը դառնութեամբ կը մատնանշէ լրագրողը:

×

Անգամ մը եւս, Միացեալ Ազգերը զատապարտեցին ցեղային խտրականութեան

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Ռուբէնի գծած այդ պատկերը ոչ միայն մխիթարական չէ, այլեւ ուղղակի յուսահատական է: Եւ, սակայն, Ռուբէնն այդ համարում էր փոքրագոյն չարիքը, որովհետեւ կար աւելի վատն ու նուաստացուցիչը երկրի համար. «Ըմբոստ շըրջաններից ոչ միայն տնտեսական օգնութիւն պիտի չլինէր Հայաստանին, այլ ամբողջ հայ ժողովուրդը իր նիւթական, բարոյական եւ ֆիզիքական ուժերը պիտի լարէր, նա պիտի իր ոստիկանութիւնն ու զօրքը չատացնէր՝ ոչ թէ այդ շրջանները մտնելու համար, այլ պաշտպանելու հայկական շրջանները ըմբոստների յարձակումներից: Հայը որտեղ էլ գտնուէր իր երկրի մէջ, պիտի օտար եւ թշնամի շրջանի պատահէր եւ պիտի ջանար նրանից պաշտպանուիլ եւ կամ նրա դէմ կռուել: Նրա ուշադրութիւնը պիտի կենտրոնանար միայն եւ միայն երկրի ներքին դրութեան վրայ, նա պիտի չկարողանար պահեստի ուժ ստեղծել՝ ֆիզիքական թէ տնտեսական՝ պայքարելու համար արտաքին թշնամու դէմ»:

Եւ դժբախտութիւնը նրանում էր, որ մեր հայրենիքում ներքին քասըռ տեղծողները մեր թշնամիներն էին. մեր երկրի մէջ ըմբոստութիւնները կազմակերպում եւ ղեկավարում էին «Ադրբեջանի ձեռօք»:

Եւ Հայաստանի այդ թշնամուն՝ մի կողմից լիառատ ձեռքով օժանդակում էր Քեմալական Թուրքիան, տրամադրելով նրան ղեկավարներ եւ ռազմամթերք, միւս կողմից՝ նրա յաջողութեանը Հայաստանում նպաստում էին բոլշեւիկները իրենց բարեկամութեամբ Տաճկաստանի հետ:

«Բոլշեւիկները կը տեղեկացնէին մեր ամէն մի շարժումը, դրամ եւ զէնք կը տային թէ՛ ըմբոստներին եւ թէ Թուրքերին, եւ, փաստօրէն, խղճուկ Հայաստանի դէմաց մի ճակատ էին կազմում հզօրագոյն ուժերի»:

Այդպիսով, անչափելի ծանր կացութիւն էր ապրում Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Մինչեւ Բիւրօ-կառավարութիւն ստեղծուիլը, երկրի իշխանութիւնը, գիտակցելով իր թուլութեանը, վարում էր տատանման, ձգձգման, «քարշ տալու» քաղաքականութիւն: Պէտք է նըկատել, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ էլ մինչեւ այդ չկար, «յստակ ուղղութիւն»: Ոմանք կողմնակից էին կառավարութեան քաղաքականութեան, ոմանք՝ դէմ: Վերջիններին, ինչպէս գիտենք, գլխաւորում էր Ռուբէնը: Նա անհրաժեշտ էր համարում ստեղծել մի դրութիւն, որի մէջ Հայաստանի սահմաններում ապրող բոլոր քաղաքացիները ոչ միայն «հաւասար իրաւունքներ ունենային, այլեւ համաչափ պարտականութիւններ՝ հանդէպ Հայաստանի Հանրապետութեան»: Եւ որովհետեւ Հայաստանի բընակչութեան 30 տոկոսից աւելին չէր ճանաչում Հայաստանի իշխանութիւնը եւ բացարձակ թշնամական դիրք էր բռնել այդ իշխանութեան հանդէպ, ուստի պէտք էր նրանց համարել «պետական դաւաճաններ եւ ուժով պէտք էր նրանց ենթարկել օրէնքներին եւ կամ հեռացնել Հայաստանի սահմաններից»:

Ռուբէնի այդ արմատական տեսակէտը շատերը պարզապէս անիրագործելի էին համարում: «Բացառիկներ էին ղեկավար ընկերներից, որոնք հաւատացած լինելով այդ ուղղութեամբ գործելու անհրաժեշտութեան, կը ջանային իրագործել կեանքի մէջ այդ սկզբունքները, լի վտանգներով եւ արինահեղութեամբ», նկատում է Ռուբէնը իր «Յիշատակներում»:

Թւում է մեզ, որ Ռուբէնը «ղեկավար ընկերների մէջ ինքն էր, որ նման մտածողութիւն ունէր եւ ձգտում էր տալ այդ մտածողութեան՝ որտեղ իր ձեռքը հասնում էր: Բայց մինչեւ 1920 թիւը, մինչեւ Բիւրօ-կառավարութիւն ստեղծելը, այդ բանը նրան լիովին չէր յաջողւում:

Պէտք է նկատել, որ մեր կուսակցական մտաւորական շրջաններում էլ կային Ռուբէնին համակիրներ, բայց նրանք նախ՝ դարձեալ բացառութիւն էին կազմում եւ ապա կուսակցական գծով ղեկավարների շարքում չէին:

Այդ բացառիկ մտաւորականների թւին էր պատկանում Նիկոլ Աղբալեանը: Բաղմակողմանի տաղանդներով օժտուած այդ մեծ մտաւորականը նաեւ մեծ հայրենասէր եւ տուեալ հարցում՝ Ռուբէնի տիպի հայրենասէր: «Երբ Նիկոլի հետ պատից կախուած քարտէզը կը դիտէինք Թուրքը կապոյտ, Հայը կարմիր, կը տեսնէինք, որ անկախ Հայաստանի երկրում կապոյտը բռնում էր երեք-չորրորդը եւ կարմիրը միայն մէկ չորրորդը: Կապոյտի ազգաբնակութիւնը քիչ էր՝ 600-700.000 հոգի, բայց նա բռնած էր ամենալաւ վայրերը, միջի կարմիրներին ոչնչացրել, քշել էին էին նրանց ամբարները, հայը կը փըտէր, միսը, կարագը ու պանիրը կը հոտէին. Թաթարը չգիտէր, ինչպէս սպառէր իւր հացն ու բարիքը, իսկ Հայը, երկրի տէրը, սոված կը չարչարուէր: Մտքիս կ'անցնէր «պէտք է հաւասարեցնել, բայց ոչ մեր մէջ, այլ կապոյտը ջնջել, կարմիրը տարածելով»: Այդ դըժուար էր եւ սարսափելի Թալէաթի ծրագրի նման, բայց պէտք էր անել, եթէ կ'ուզէինք Հայաստանը գերեզման չդարձնել, եթէ կ'ուզէինք կուշտ ու ապահով լինել: Լուծելու համար տնտեսական մեր ծանր պրոբլեմը, հաստատելու համար իրական անկախութիւն՝ պէտք էր մի ուժ, որ նախապաշարմունքից վեր կանգնած լինէր, մի ուժ, որ հրով ու սրով քանդէր օրջը՝ ըմբոստ գայլերի: Պէտք էր մի ուժ, թէկուզ դաժան, բայց հիմնականօրէն վճռական: Եւ այս ուժը կարող էր լինել միայն՝ Դաշնակցութիւնը: Մեր գործեան հանգոյցը լուծելու համար էր, որ պիտի ստեղծուէր շուտով Բիւրօ-կառավարութիւնը»:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 29)

քաղաքականութիւնը, զոր կը գործադրէ Հարաւային Ափրիկէի Հանրապետութիւնը: Այս երկրին ներկայացուցիչը, վճիռը մտիկ ընելէ ետք, գոցեց իր պայուսակը եւ ելաւ ընդհանուր ժողովի սրահէն բարեկամական կերպով խօսակցելով իր պաշտօնակիցներէն ոմանց հետ, որոնք քիչ առաջ մասնակցած էին վճիռին արձակման:

Այս հարցը կապ ունի անշուշտ այն խօսքերուն հետ, զորս կ'ըսէր լատին-ամերիկեան դեսպան մը՝ Կազմակերպութեան մէջ զարմանալու եկած կարգ մը «ձգձգուած հարցեր»ու մասին: Ծանօթ են արդէն Հարաւային Ափրիկէի եւ Ռոտեզիոյի հարցերը: Սակայն ասոնց կողքին կան նաեւ այլ հարցեր, որոնք ի բացակայութեան քաղաքական արագ լուծման, կը փոխադրուին մէկ յանձնախումբէն միւսը, առանց լուծման կամ վերջնական մահուան յոյսը ներշնչելու:

Քաղաքական այս հարցերու գոյութիւնը մեր միտքը կը բերէ այն ժամանակաշրջանը, — տակաւին բոլորովին չհինցած, — որուն ընթացքին զանազան մեծ պետութիւնները կը խաղային Բարի Սամարացիի դերը «առողջութիւնը վերադարձնելու» համար պզտիկ երկիրներուն, որոնք ենթարկուած են տեղական կամ շրջանային տագնապներու: Ողորմածութեան զգեստ, զոր կը հագնէր զինուորական կամ տնտեսական յարձակումը, որուն ամէնէն ողբալի օրինակը մեզի կուտայ Հնդկաչինի ամերիկեան միջամտութիւնը:

ՄԱԿը պայմանադրուած է լուծելու համար այդպիսի խնդիրներ եւ այսպէսով վերահաստատելու համար հաւատքը արդարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու վրայ:

Այս յոյսը, — արդարօրէն կը կարծենք, — ներշնչեց բազմաթիւ պետութիւններ, որպէսզի քուէարկեն ի նպաստ ժողովրդային Չինաստանի մուտքին Կազմակերպութենէն ներս, իբրեւ զարգացման փուլի վրայ գտնուող երկիրներու եւ ապագաղթատիրական դրօշակիր: Կարգ մը երկիրներ գործեցին մի միայն նկատի ունենալով որոշ հաշիւներ եւ մանաւանդ այն իրողութիւնը, որ Չինաստանի մուտքը անխուսափելի էր: Այս բոլորը մտածել կուտան, թէ շատ «ձգձգուած հարցեր» պիտի շարունակեն գոյութիւն ունենալ, եթէ մէկը քաջութիւն չունենայ ըսելու Չինացիներուն եւ ոչ-Չինացիներուն, թէ պէտք է բան մը ընել: Այս մարզին մէջ արձանագրուած է Հայկական Հարցը, որուն ներկայացուիլը կը սպասուէր այս տարի ընդհանուր ժողովին մէջ եւ որ հաւանօրէն ներկայացուի յառաջիկայ նստաշրջանին:

1915ին, Երիտասարդ Թուրքերու կողմէ գործուած ցեղասպանութենէն ետք, հայ ժողովուրդը տարագրուած աշխարհի չորս ծագերուն կը պահանջէ իր հայրենիքի եւ գերիշխանութեան իրաւունքները, որոնք ապօրէն կերպով խլուած են, Սեւրի դաշնագրին չգործադրուելուն հետեւանքով:

Այս պարտադրուած աքսորը, որուն համար Ազգերու Լիկան լռութիւն պահեց երկար տարիներ, եւ որ բացէ ի բաց կը հակասէ ՄԱԿի ուխտագրին եւ մարդկային իրաւանց յայտարարութեան, արգելք չեղաւ, որ պատասխանատու ազգը դատապարտէր ցեղային խտրականութիւնը, գաղթատիրութիւնը եւ քուէարկէր ի նպաստ Փեքինի մուտքին:

Այստեղ է, որ մուտք կը գործեն հաշիւները, սակայն գիտնալով ժողովրդային Չինաստանի կեցուածքը, կասկած չկայ, թէ ստեղծուած կացութիւնը պիտի կրէ որոշ փոփոխութիւններ:

Դիւանագիտութիւնը, անփորձ ձեռքերու մէջ՝ պիտի կրնայ հանդիսանալ ուղիղ ճամբան դէպի քաղաքական ինքնասպանութիւնը:

Սփիւռքի միլիոնաւոր Հայերը կ'ապրին այսպէսով Սեւ Ափրիկէի եւ Արեւելեան Փաքիստանի միլիոնաւոր գաղթականներուն վրայ, չխօսելու համար Պաղեստինցիներուն եւ այլ ազգերու մասին, որոնք իրենց բոլոր յոյսերը կը դնեն Միացեալ Ազգերու գործունէութեան վրայ:

Այս «ձգձգուած հարցեր»ը, մինչ այդ, կը սպառնան Միացեալ Ազգերը վերածել — ինչ որ պէտք է ըլլար տիեզերական առողջութեան ոստան մը, — քրոնիկ հիւանդներու հիւանդանոցի մը: Ապագաղթարարութեան մասնաւոր յանձնախումբը, որ կը կասկածի անոր որոշումներուն ենթարկուելիք պետութիւններուն վէճ տրամադրութեան, այս տարի խուսափեցաւ պահանջելու անկախութիւնը որոշ հողերու, — մեր Մալուին կղզիները ներառեալ, — եւ ՄԱԿը սահմանափակուած է նախաձեռնելու մակերեսային բանակցութիւններ, սպասելով, որ շահագրգռուած կողմերը լուծեն իրենց տարակարծութիւնները, իրարու հետ բանակցելով:

Նոր եւ հին խնդիրներ կը պահանջեն աւելի արագ եւ գործնական միջոցներ: Այս ուղղութեամբ, Միացեալ Ազգերու բարձր պատուիրակի մը նշանակումը մարդկային իրաւանց համար, եւ ցեղասպանութիւնը դատապարտող տիեզերական յայտարարութիւն մը, կրնան բանալ յոյս ներշնչող նոր ճամբայ մը:

ՄԱՐԹԻՆ ԱԼԵՔՍ

Նոր Տարուան Առթիւ
ՅԱՌԱՋ
ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

ԳՐԱԲԱՐԻ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

—O—

1. Պէտք է նկատել աշխարհաբարն իբրեւ դիւրացուցիչ եւ իբրեւ առաջին աստիճան՝ գրաբարի ելլելու: 2. Պէտք է նկատել գրաբարն, իբրեւ էապէս հարկաւոր՝ աշխարհաբարի կատարելութեանը: Ասանկո՛վ կարելի է տեսնել մեր ներկայ եւ ապագայ գրականութեան պայծառութիւնը: Աշխարհաբարը գրաբարէն ինչպէս իր ծնունդն առած է, նոյնպէս դեռ իր զարդարանքը, մանաւանդ թէ դեռ իր հոգին ու շունչը կ'առնէ: Միշտ ստոյգ կը մնայ թէ նոր լեզուի մը բոլոր գանձը հինին մէջն է, եւ հինն ստացողը տիրած է նորին վրայ:

Հ. ԱՐՍԷՆ ԱՅՏԸՆԵԱՆ

Գրաբարի բառամթերքը գրեթէ ամբողջութեամբ կրնայ մնալ ու գործածուիլ աշխարհաբարի մէջ՝ որուն բառաբանը ցարդ այս փոխառութեամբ ճոխացած է մանաւանդ: Գրաբարին ուսումը նաեւ սա օգուտն ունի որ անո՛վ կրնան բացատրուիլ ու հասկցուիլ իրենց ծագման ու պատմական ընթացքին մէջ շատ մը աշխարհիկ լեզուի ձեւեր ու գործածութիւններ:

Ռ. Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ռամկօրէնը պաշտպանողներ հասկցած չեն՝ գրաւոր լեզուին վրայ հիմնուած կանոնեալ աշխարհաբար մը ունենալու բաղձանք ու ջանք ունեցողներուն դիտաւորութիւնը, նոյնպէս վերջիններն ալ խելամուտ չեն՝ ժողովրդեան լեզուին վրայ հաստատուած աշխարհաբար մը ունենալու միտքը: Քննենք մեր ամէն գաւառականներն, որոնենք բառից ներքին կեանքն, երեւան հանենք հայ լեզուին ծածուկ կանոններն եւ հայ ոգւոյն համեմատ փոխանակենք հիմակուան օտարազգի նորամուտ գրչութիւններն. ա՛ն ատեն կ'ունենանք կանոնաւոր լեզու մը:

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՄԷՆԷՎԻՇԵԱՆ

Ռամկական բառը շուտութիւն ու շուտկութիւն մը ունի, որ մատենագրական լեզուին ծանրութիւնն ու հանդիսաւորութիւնը կ'առուլէ եւ կ'առողէ:

ԵՂԻԱ

Գրաբարին ոճերը քիչ քիչ մտցնելով աշխարհաբարին մէջ, եւ բառերն ալ իրենց ազատ կերպարանքէն մերկացնելով ու հին ձեւերնին եւ ուժերնին տալով, կրնանք օր մը «հասարակաց լեզու» ընել գրաբարը: Աշխարհաբարը, որ գրաբարին այլանդակ վիժածն է, կոկուած լեզու մը ընենք՝ գրաբարին ու ռամկօրէնին միջնորդ. թող աշխարհաբարը քիչ քիչ ընդլայնէ մեզի գրաբար լեզուն, երթալով իր բնիկ ձեւն առնու, այսինքն լեզուի կարգ մը մտնէ՝ իր ծնողքին կատարելութիւնները ստանալով:

ԳՐ. ՕՏԵԱՆ

Հայերէն լեզու ըսելով հիմա մեր դպրոցներուն մէջ միմիայն աշխարհաբարը կը հասկցուի: Գրաբարը պերճանք մը կը նկատուի միայն: Լեզուին նոր օրէնքները եւս պարզելու համար մէկէ աւելի քերականութիւններ պատրաստուած են, եւ հին լեզուին ցանկապատը այնքան հեռացուցած են աչքերէ, որ դէպի հոն մղելու եւ մղուելու համար, անհրաժեշտ տաժանքին ոչ ոք կ'ուզէ ենթարկել ինքզինքը: Նոր լեզուին եւ նոր գրականութեան այս հոսանքին մէջ կարելի չէ գրաբարին մակոյկը անվտանգ վարել:

ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Աշխարհաբարը ուրոյն եւ անջատ լեզու մըն է, զոր եւ ոչ մէկ կապ կը միացնէ գրաբարին: Իր բնական ուժերը՝ զորս ժողովրդեան բարբառէն կը քաղէ, պէտք չեն թողուր անիմաստ փոխառութիւններ ընելու մեռեալ լեզուէ մը, որ պատմական ըլլալէ ուրիշ նշանակութիւն չունի այսօր:

Գ. ԶՕՀՐԱՊ

Աշխարհաբարը հեշտիւ լայնարձակ մանկաժպիտ բանաստեղծութիւնն է գրաբարին օգտապաշտ խստացեալ խիստ ձեւին:

ԵԴ. ԳՈԼԱՆՃԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Արքայական աստղագուշակները միշտ հանգիստ կեանք մը չեն ունեցած: Լուտովիկոս ԺԱ. կը վերադառնար Շառլ լը Թէմէրէրի հետ ունեցած իր մէկ տեսակցութենէն որ նուազ յաջող անցած էր քան ինչ որ նախատեսած էր իր աստղագուշակը՝ Կալոթթի եւ սրտնեղած կանչել կուտայ իր մօտ, հրամայելէ ետք իր պահակապետին՝

— Եթէ Կալոթթին ճամբեմ «տէր ընդ ձեզ» ըսելով, անմիջապէս խեղդեցէք զինքը, իսկ եթէ ըսեմ «խաղաղութեամբ գացէք», գլխուն մազին մի դպիք:

Կալոթթի շատ բուռն յանդիմանութիւններ կը լսէ, ապա Թագաւորը կ'ըսէ իրեն.

— Ի վիճակի՞ էք գոնէ ձեր մահուան թուականը կարդալու աստղերուն մէջ:

— Յաճախ հարցուցած եմ իրենց, կ'ըսէ աստղագուշակը, թակարդ մը զգալով, ինծի պարզապէս ըսած են թէ ձերդ վեհափառութենէն երեք օր առաջ պիտի մեռնիմ:

— Խաղաղութեամբ գացէք, խաղաղութեամբ գացէք, կը կրկնէ քանի մը անգամ արքան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Գ. ՄԱՍ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

Էմինէ ճշմարիտ Չէրքէզուհիի մը տիպարն էր: Սեւ մազեր, սեւ աչքեր, սեւ յօնքեր, սեւ թարթիչներ: Սպիտակ մորթ, սպիտակ ատամներ, կարմիր շրթներ, վարդագոյն եղունգներ, հարուստ կուրծք, լայն կողեր, փոքրիկ բերան մը, նուրբ ձեռքեր եւ պզտիկ ոտքեր:

Ասոնցմէ առաջինը՝ Էլմաս, անձայն եւ քաղցր ժպիտ մը ունէր, իսկ երկրորդը՝ Կիւզէլ, մեծաղոչ եւ անհանդարտ խլըրտուք մը, իսկ երրորդը Էմինէ աւելի կը նախընտրէր իր վարդագոյն շրթները համբոյրով մը կծկել, քան թէ խնդուքով մը բանալ:

Սակայն կ'երեւի թէ երիտասարդ պէյը իր գեղուհիներուն շարքը բաւական նկատած չէր եւ ժամանակէ մը ի վեր իր սիրային էնթրիկները հարէմէն անդին ալ տարածած էր:

Իր ընտրեալները զինքը գիշերները շատ հազուադէպ կերպով կը տեսնէին եւ ամէն անգամ որ անոնք իր այս բացակայութիւններուն համար կը գանգատէին, պէյը արտակարգ խնդիրներով զբաղած ըլլալը պատճառ կը բռնէր եւ տակաւ առ տակաւ երեքին համար ալ անտանելի դառնալու աստիճան բացակայութիւնները կ'աւելցնէր:

Այս առօրեայ տաղտուկը պատճառ եղած էր որ այս երեք մանկամարդուհիները հասարակ համակրութեամբ եւ սերտ բարեկամութեամբ մը իրար կապուէին:

Երեքն ալ իրենց ննջասենեակները հասարակ դռներով իրար միացուցած էին եւ գիշերներուն մեծ մասը քով քովի նստած նոր ապարանքին պատշգամին դիմացը դրուած լայն բազմոցի մը վրայ կ'անցընէին:

Այսուհանդերձ այս դժբախտ մանկամարդուհիները իրենց ամուսնական մեկուսացումին մէջ իրար դիտելով փոխանակ մխիթարուելու, ալ աւելի կը տառապէին:

Կ'երեւի թէ միմիայն հոգւոյ հուրին համար նմանաբուժութիւնը օգտակար արդիւնք մը կ'ունենայ: Մարմնոյ հուրին համար նմանաբուժութիւնը կրակին վրայ իւղ թափելու կը նմանի:

Արդ, մարդ կրնայ երեւակայել, թէ այդ գիշերային ժամերուն անհաւատարիմ պէյին ծովեզերեայ ապարանքին պատշգամը ինչպիսի բարձրադիր բոցեր կ'արձակէր: Բոցեր, որոնք երեք հաւասար խարոյկներէ եւ երեք անհատնում իւղի հեղեղներէ յառաջ կուգային:

Գ.

ՄԱՐՄՆԱՅԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐ

Ահա այս էր բնախօսական ու հոգեկան վիճակը անհաւատարիմ Ֆէյզիի հարէմին այդ առաւօտեան ժամը տասնին:

Հանդարտ ծովուն ու պայծառ երկինքին տեսքը, ինչպէս նաեւ փոքրիկ ալիքներուն ափին վրայ թեթեւակի հնչող գողունի համբոյրները որոնք կարծես ծերուկ ու նախանձոտ փաշայի մը սպառնալից դաշոյնին տակ փոխանակուող երկու տարփածուներու համբոյրները ըլլային. այդ գրգռուած հոգիներուն վրայ որեւէ ցոլացում մը չէին կրնար գտնել:

Թող ուզածին չափ ծովը հանդարտ երեւի, թող ուզածին չափ երկինքը պայծառ երեւի: Պայծառութիւնը եւ հանդարտութիւնը ըմբռնումի խնդիրներ են: Ո՛չինչ կ'արժէ բնութեան հանդարտութիւնը, երբ ան փոթորկոտ հոգիի մը վրայ կը ցոլայ:

Մի՞թէ մեղրագոյն լուսնի ճառագայթէ մը կայ աւելի հրապուրիչ բան մը: Եւ սակայն, եթէ այդ ճառագայթը յուզուած ովկիանոսի մը վրայ իյնայ, հազարաւոր կտորներու կը վերածուի եւ ալիքներէն ցիրուցան կ'ըլլայ առանց այլեւս մէյ մըն ալ իր բեկորներուն հետ միանալու եւ իր լուսաւոր պատկերը վերարտադրելու յոյսը ունենալու:

Սակայն քանի՛ քանի անգամներ վերէն խիտ ամպերով ծածկուած հանդարտ ովկիանոս մը փայլակին լուսաւոր պատկերը իր ամենաքաղցր տեսքովը պատկերացուցած չէ:

Ամէն մէկ հորիզոն, ըլլայ բնութեան, ըլլայ մարդուս հոգւոյն մէջ իր անձնական փոթորիկները ու հանդարտութիւնները ունի: Այս վիճակները այն ատեն միայն իրարմէ կախեալ կ'ըլլան, երբ խնդիրը արտաքինը ներքինը աճեցնելու վրայ ըլլայ: Մանաւանդ շատ անգամներ կը պատահի որ, հակադրութիւնը մարդուս հոգւոյն վրայ այնքան խոր կերպով ազդէ որ, բնութեան հանդարտութիւնը անոր յուզումը առաւել եւս աճեցնէ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Հ. Թորոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մ. Թորոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կ. Գալայճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ա. Թորոսեան եւ զաւակները (Թուլուզ) եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Յունուար 2ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 11 Սէնթ–Անտրէ Լըզ եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռիին եւ ազգականին՝

ՀՐԱՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգող բարեկամները:

Ծանօթ.— Յարգելի հայրենակիցներէն կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ, որովհետեւ ժամերգութիւնը կը լրանայ ժամը ճիշդ 11ին:

Այրի Տիկին Արեգնազ Կարապետեան եւ զաւակները, Պ. Հաճի Առաքել Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Կարապետեան եւ զաւակները, եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի Յունուար 2, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, որդւոյն, եղբօր եւ հօրեղբօր, արկածահար՝

ԹՈՐՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի յուշ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան 50 Փր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, եկեղեցւոյ վերաշինութեան 14րդ տարելիցին առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Ս. Մատաթ 1000, Տիկին Մարտիկեան 500, Ժ. Չիլինկիրեան 250, Պ. Զաքըճեան 200, Ա. Չիլինկիրեան եւ Սերոբեան 50, Տիկին Իրիս Բարսեղեան 100, Օր. Հայկանոյշ Նորիկեան 50, Ա. Տիկին Տիրուհի Մեսմուրեան 50:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Տէրպէտէրեանէ եւ Օր. Քիւրքճեանէ 40 Փր., իրենց քրոջ մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած էԿարապետ Օսմանեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Գ. Պագըրճեանէ 100 Փր., Տէր եւ Տիկին Գ. Մոսթիչեանէ 50, Պր. Յակոբ Երանեանէ 50:

×

Առնուվիլի տօնածառի հանդէսին առթիւ ուսուցչուհի երէցկին Ալիս Ժամկոչեան նուիրած է 400 Փր. նուէրներու եւ զանազան ծախքերու համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Վասպ. Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով (Վիէն, Տէսին) կուգայ իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել այրի Տիկին Սաթենիկ Շըրտիկեանի, Տէր եւ Տիկին Վարդիկ Շըրտիկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շըրտիկեանի եւ զաւակներուն, Վանոսպ Շըրտիկեանի ընտանիքին եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, Վասպուրականի Հերոսամարտի մարտիկներէն հայրենակից

Արտաշէս Շըրտիկեանի

մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ս. Լերթողեան եւ Տիկին Ա. Սարգիսեան 100 Փր. կը նուիրեն Կարմիր Խաչի կայանին Արմենակ Աճէմեանի յիշատակին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Նիսէն Օր. Հերմինէ Միքաճեան 80 Փր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Փր. «Յառաջ»ին ընկեր Կարպիս Օսմանեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ ողբացեալին ընտանիքին:

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce

Tél. : 20-50-84

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

25ՐԴ ՑԱՆԿ

Պր. Հանրի Ապասեան, էփսոն (Բլեմոն Ֆեռան), Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեանի ձեռամբ 1000 Փր., Համաչարսանճաքի Հայրենկ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ Պր. Նալպանտեանի եւ Պր. Պետրոսեանի ձեռամբ 500, Տիկին Կիւլիմիա Ճինպաշեան (Վալանս) 200, Պր. Բարգէն Սարըքէշիշեան (Պոսթոն), 159 (30 տոլար), Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միքաճեան (Լիոն) 150, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Օհաննեան (Շաւիլ), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Բէշապեան (Ս. Շամոն), Պր. Արշակ Տաւուտեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Տէրտէրեան (Տրակինեան), ազգատէր Տրակինեանցի մը, Պր. Վարդան Գասիկեան եւ ընտանիք Մոնթոռու (Վառ) 100ական Փր.:

Նախկին գումար 103·183,53

25րդ ցանկի գումար 2609

Ընդհ. գումար 105·792,53

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գին 15 փրանք
փոստով՝ 17 փրանք

Դիմել «Յառաջ»ի

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ

Լիւքսէմպուրկի Պահապանը
Վարար Ջուրեր (անտիպ)
Ոսկիէ Կշիռը
Ամէնուն Թէոդիկը
Ազատն Կոմիտաս
Վաղը
Սեւ Արեւ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1971

ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲԻ ԲԱՑՈՒՄ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 16ին

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍՕՍԻ պարախումբի 25ամեակի տօնակատարութիւնը Կիրակի 30 Ապրիլ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները հոգեհանգստեան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Հերազեանէ 50 Փր. ողբացեալ Արշալոյս Հերազեանի տարելիցին առթիւ, Պր. Ալէն Պագըրճեանէ 50 իր մեծ մօր Տիկին Շնորհիկ Շահլամեանի նաեւ ծնողքին էլէն Լեւոն Պագըրճեանի յիշատակին: Նոյն առթիւ Պր. Սարաճեան ընտանիք 50 դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պաղտասարեան եւ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Սարգիսեան 20ական, այրի Տիկին Պանտիկեան 10:

Պր. Յովհաննէս Զազարեան իր կնոջ ողբ. Եղիսաբէթ Զազարեանի առաջին տարելիցին 50, Դարբինեան ընտանիք 40, Տէր եւ Տիկին Նշան Գորթոշեան ողբ. Նուպիկ Գորթոշեանի քառասունքին 20, Տիկին Քէնտիրեան Արմենուհի 15, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աճէմեան 20, Տէր եւ Տիկին Հելվաճեան Նուպար 25 ողբ. Տիկին Թագուհի Գասպարեանի քառասունքին առթիւ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՑԱՅԳՕՆՔԻ ԱՌԹԻՒ

REVEILLON

Ուրբաթ Դեկտ. 31 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ

ԱՌԱՏ ԿԵՐՈՒԽՈՒՄ — ՏԱՔ ՄԹՆՈԼՈՐ

AMBIANCE — BUFFET

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

ԿԻՐԱԿԻ 9 Յունուար հանդիսաւորութիւն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան զոյգ վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն:

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փավէր:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր

Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 31 DECEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12304

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.304

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍԵՄԻՆ

—o—

Վերջացող տարին, որ յանդեպաւ մոմի մարող լոյսի մը նման, ոչինչ ունէր յատկանշական: Ո՛չինչ բացառապէս յուսատու: Աշխարհ բստ առաջնոյն թաւալեցաւ ինքն իր շուրջ եւ մի՛շտ արեգակնային շրջագիծի մէջ: Եւ մարդիկ ու ժողովուրդներ շատ յաճախ իրենց երազներուն ցամքիլը տեսան՝ արտօրանօք: Կեանքը, որ ներկայիս կը յատկանշուի իր տենդոտ փոքով եւ անդուսպ խոյանքով՝ քիչ մը աւելի կորսնցուց իր հոգեկան, մարդկայնական նկարագիրը, դարձաւ աստիճան մը աւելի մեքենայացած, նիւթականացած:

Եւ եթէ մարդկային միտքը յաճախ ցոյց տուաւ իր անսահման ու անծայրածիր յղացքին տարողութիւնը, անդին, անմիեւնոյն ատեն հաստատեց, թէ ինք անզօր է կամ՝ անտրամադիր, սանձելու Երկրին մոլուցքները եւ կարգաւորելու հասարակ էակներու, մեծ ու փոքր ժողովուրդներու առօրեան:

Այսպէս է, որ անցնող տարեշրջանին եւս ընթացիկ հնհնուքներն ու տառապանքները մի՛շտ անբաժան դարձան մարդոց կեանքէն: Մնացին հաւատարիմ ընկերակիցները անոր:

Արդարեւ, վերջացող տարին հաստատեց կրկին, թէ փոքր, անտեսանելի, անշօշափելի մանրէ մը դեռ ի վիճակի է իր աւերը տարածելու բնութեան ստեղծագործ մարմնին վրայ, երբ նոյն այդ մարմնին մէջ պարփակուած միտքը հնարաւորութիւնն ունի մեռած մոլորակէն եռք իր աչքերը սեւեռելու մինչեւ Հրատ, եւ դեռ աւելի հեռուն:

Մէկ կողմ բարձր գիտութիւն եւ յառաջադէմ թէքնոլոժի, միւս կողմ մանրէ մը սանձելու անզօրութիւն:

Ուրեմն 1971ը եւս արձանագրեց նուաճում եւ ձախողութիւն: Ունեցաւ իր մակընթացութիւններն ու տեղատուութիւնները:

Ու այսօր կրկին Ամանոր՝ 1972րդը, համաձայն քրիստոնէական աշխարհի հաշուարկումներուն: Եւ կրկին մարդկութեան մէկ մասը բոլորուած հրապուրիչ սեղաններու շուրջ՝ գինիով ու ուխքով կը փորձէ մոռնալ անցեալի ցաւերն ու սուգերը, երբ անդին՝ Գանգէսի ափերուն եւ այլուր՝ անմեղ երախաներու աչքեր դեռ կը մնան յառած ափ մը բրինձի վըրայ... կամ՝ իրենց աղաղուն մարմինները դեռ կը խոշտանգուին ռումբերու տարափին տակ:

Բայց Ամանոր է այսօր, Վանատուր, եւ մարդիկ քանի հազարերորդ անգամն ըլլալով ուրախութեամբ կը փակեն Մեծ Մատեանին մէկ էջը ու յուսատու հաւատքով կը բանան այն միւսը, որ դեռ իր սպիտակ գոյնով կը մնայ անբիծ՝ ուրախութիւններով եւ ցաւերով:

Առաւելաբար խորհրդանշական նկարագիր ունէր այն երկնային լուսատուն, որուն շողով ու փայլով իրենց ուղին գտան Արեւելքի երեք մոգերը մինչեւ Բեթղեհէմ: Հոն ուր Մեծ Յոյսը կը ծնէր, իբրեւ հաւատք եւ կրօնք:

Ու կարեւոր չէ այժմ հասկնալ, թէ Մեծ Յոյսին երեւումը վաւերական ի՛նչ տարազ կը կրէ: Կարեւորն ու հիմնականը այն է, որ մարդկութեան համար Յոյսը կը մնայ այն գերզօր ուժը, որով ան կը յաջողի յաղթահարել ամէն խոչընդոտ, քանդել ամէն թումբ ու ամբարտակ, որոնք կը ցցուին իր առջեւ:

Մարդկութեան մեծագոյն նուաճումը ցայսօր կը մնայ այն վերացական ուժը, որ կը կոչուի Յոյս:

Այդ ստեղծագործ ուժով է, որ կը դիմաւորենք Նոր Տարին, ա՛յս օրերուն:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՐԱՆՏ - ՆԻՔՍԸՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

—o—

Գերման – ամերիկեան խօսակցութիւնները վերջ գտան Ֆլորիտի մէջ: Ինչպէս կ՚ակնկալուէր, Նիքսըն եւ Պրանտ իրենց երկօրեայ հանդիպումներու ընթացքին համակարծիք գտնուեցան շօշափուած գըրեթէ բոլոր հարցերուն շուրջ:

Մասնաւորապէս գոհ է Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը, որ յաջողած է ապահովել Նիքսընի երաշխաւորութիւնն ու խոստումը, թէ Ամերիկա մի՛շտ յանձնառու է պաշտպանելու Եւրոպան: Պրանտ արդարեւ, ունէր այն մտավախութիւնը, որ Նիքսըն Մոսկուայի մէջ կրնայ միակողմանի համաձայնութիւն մը կնքել Կրեմլինի վարիչներուն հետ՝ ուժերու կրճատման ուղղութեամբ: Պրանտ, ինչպէս նկատել կուտան դէտեր, կը վախնար նոր Եալթայէ մը:

Միացեալ զեկոյցին մէջ Նախագահ Նիքսըն կը վերահաստատէ Ամերիկայի յանձնառութիւնը Եւրոպայի պաշտպանութեան նկատմամբ, որ փոփոխութեան պիտի չենթարկուի, յատկապէս ամերիկեան ուժերու կրճատման ուղղութեամբ: Այս գետնի վրայ Ուաշինկթըն երկկողմանի համաձայնութիւն պիտի չկնքէ, այլ խօսքով Մոսկուա – Ուաշինկթըն երկուստեք պիտի չհամաձայնին այս ուղղութեամբ: Աւելին՝ նախագահ Նիքսըն յանձն կ՚առնէ որեւէ որոշում չտալ Ատլանտեան Ուխտի ապագային նկատմամբ, առանց նախապէս խորհրդակցած ըլլալու իր դաշնակիցներուն հետ:

Ուժերու կրճատումի հարցը պէտք է քննուի Ատլանտեան Ուխտի կողմէ:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովին՝ այս հարցն եւս պէտք է քննութեան առնուի եւ մշակուի Ատլանտեան Ուխտի շրջագիծին մէջ:

Նիքսըն եւ Պրանտ խօսած են նաեւ տընտեսական եւ դրամական հարցերու շուրջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ գոյդ օդակայանները մէկ շաբթուան մէջ չորրորդ անգամ ըլլալով անդամալուծուեցան խիտ մշուշի հետեւանքով: 63 թռիչքներ ջնջուեցան առջի օր:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ իշխանութեանց ձեռք առած քայլը հաճոյք պատճառելու համար Խորհ. Միութեան, բաւական խըրանցում ստեղծած է երկրին մէջ: Արդարեւ, ինչպէս գրած էինք երէկ, Քոսթա Կավրասի ֆիլմը «Խոստովանութիւնը» (Լ՚Ավէօ) պիտի չներկայացուի Պէյրութի մէջ: Այս առթիւ կը յիշուի որ դէպքը նախընթաց չունի եւ լիբանանեան կառավարութիւնը ցարդ նման ոչ մէկ դիմումի ընդառաջ գացած էր: Հելուի օրով, առաջօրէն ներկայացուած են «Ալժէի կռիւը», «Զէտը» եւ «Սաֆարպարլըք»ը հաւասարապէս, կառակ Պէյրութի Ֆրանսացի, յոյն եւ Թուրք դեսպաններու բողոքներուն: Եղածը ալ աւելի զարմանք կը պատճառէ տրուած ըլլալով, որ նախագահ Ֆրանճիէ եւ իր շրջապատը մի՛շտ վերապահ եղած են մարքսեան գաղափարներու նկատմամբ:

ԻՐԱՔԻ ընդդիմադիր վեց խմբակցութիւններ «ազգ. զինակցութիւն» մը հիմնած են, ինչպէս կը յայտնեն Դեկտ. 28 Թուակիր Թռուցիկով մը, զոր ցրուած են նաեւ Պէյրութ: Այդ Թռուցիկին մէջ, կ՚ամբաստանեն նախագահ էլ-Պաքրը որ դաւաճանած է արաբ ազգին, ջնջած է ազատութիւնները եւ դաւ սարքած օտար տնտեսական մենաշնորհներուն հետ: Թըռուցիկին մէջ բողոք կայ նաեւ կառավարութեան վարած քաղաքականութեան դէմ Քիւրտերու նկատմամբ:

ԼՈՆՏՈՆ որոշեց քաշել իր ուժերը Մալթա կղզիէն: Մինթոֆ, Մալթայի վարչապետը, որ իշխանութեան գլուխ եկած էր Յունիսին, կղզիի անգլիական կայաններուն համար իբրեւ վարձք պահանջած էր 18 միլիոն ստերլին տարեկան, երբ մինչ այդ հինգ միլիոն ստերլին էր: Լոնտոն երկար բանակցութիւններէ ետք համաձայնած էր վճարել շուրջ տասը միլիոն, ինչ որ մերժումի հանդիպած էր: Իրաց այս կացութեան մէջ Լոնտոն կ՚որոշէ պարպել կղզին իր կայանները: Անգլիացի զինուորներու թիւը 3500 է:

ՀԻՒՍ. ՎԻԷԹՆԱՄ պաշտպանութեան ուժերու ընդհանուր զօրավար Հոչակեց՝ դէմ դնելու համար «ամերիկեան յարձակումին»: Ամերիկեան օդուժը նոյն սաստկութեամբ օրերէ ի վեր անընդհատ կը ռմբակոծէ զինուորական կայաններ, Հիւսիսային Վիէթնամի մէջ: Հանոյ մերժեց ընդունիլ 900 գերիներու համար ուղարկուած կաղանդի նուէրները:

ՊԵՆԿԼԱ ՏԷՇԻ (Նախկին Արեւելեան Փաքիստան) մէջ հաշուեյարդարը կը շարունակուի վայրագօրէն: Երեսուն հազար ոչ–Պենկալցիներ Տաքքայի մեծ զործատան մը մէջ զետեղուած են, ուր սովամահ ըլլալու պարտադրանքին տակ կը գտնուին: Ոչ–Պենկալցիները մահմետականներ են, որոնք Արեւելեան Փաքիստան կը գտնուէին Հնդկաստանի բաժանման ժամանակ 1947ին:

ԹՈՒՐՔԻԱ Խորհ. Միութեան յանձնեց այն երկու երիտասարդները, որոնք տարի մը առաջ օդանաւով Խորհ. Միութենէն փախուստ տուած էին Տրապիզոն: Դէպքը պատահած էր 1970 Հոկտ. 27ին:

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷԻ մէջ սեւամորթ երկու ցեղեր բախումներ ունեցան իրարու միջեւ: 27 հոգի սպաննուեցաւ:

ՓԱՐԻԶԻ Վիէթնամի խորհրդաժողովին 139րդ նիստը յետաձգուեցաւ: Բանակցող կողմերը բողոքեցին: Միաց. Նահանգներու եւ Հարաւ. Վիէթնամի պատուիրակները բողոք ներկայացուցին Հանոյի «զինուորական գործողութիւններուն դէմ», իսկ այս վերջնոյն պատուիրակը՝ ամերիկեան օդային ռմբակոծութիւններուն դէմ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Պաշտպանութեան նախարարը ամուսնալուծուեցաւ 36 տարուան ամուսնութենէ ետք: Զոյգը երեք չափահաս զաւակ ունի:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ կրկին ամբաստանեց հընդիկ ուժերը, որ վերստին անցած են Թիպէթի սահմանը:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ գրութիւն մը նուիրած է վերջերս մեռած խորհրդային գրագէտ՝ Տվարտովսկիի, ուր կ՚ամբաստանէ խորհրդային գրական իշխանութիւնները, որոնք Նովի Միրէն հեռացուցած են բանաստեղծներուն «նախասիրած զաւակը»: Այս գրութիւնը ձեռքէ ձեռք կը շրջի Մոսկուա: Մոսկուայի կարգ մը աղբիւրներու համաձայն երկու ուրիշ գրողներ վտարուած են Գրողներու Միութենէն, Սոլժենիցինի շնորհազրկումին կապակցութեամբ: Ասոնք են Կալիչ, 53 տարեկան թատերագիր եւ երգահան, որու երգերը շատ ժողովրդական են բայց արտօնուած չեն եւ Մարկին, որ երկու քերթուած նուիրած էր Սոլժենիցինի անցեալ ամիս:

Տվարդովսկիի նուիրած դամբանականութեան մէջ, Սոլժենիցին այսպէս կը սկսի.— «Բազմաթիւ ձեւեր կան բանաստեղծ մը սպաննելու համար: Տվարտովսկիի համար այդ ձեւերը եղան իր թերթէն, որու համար այնքան տառապած էր, դուրս քշել անոր ամէնէն սիրուած զաւակը»:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ սահմանափակ գումարը (փլաֆոն) նոր յաւելում մը պիտի կրէ Յունուար մէկէն սկսեալ 10,9 առ հարիւր համեմատութեամբ: Այսպէս տուրքերը պիտի վճարուին ոչ թէ ամսական 1650 ֆրանքի վրայ այլ՝ 1830:

« ՍԷՆԹ ՔՈԼՈՆ Ա ԼԱ ԻՒՆ » շաբաթաթերթը որ երեք ամիս առաջ սկսաւ հրատարակուիլ, գլայացունց ծանուցումներով (աշխարհի զունաւոր մեծագոյն թերթը եւայլն, եւայլն) դադրեցուց իր հրատարակութիւնը, մամուլի մեծագոյն ձախողանքը արձանագրելէ ետք:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՎ ԿԸ ԶԲԱՂԻՆ...

—o—

Ենի Իսթանպուլ Դեկտեմբեր 27ի իր թիւին մէջ հետեւեալը կը գրէ.—

« Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Հայերը որոնք երկար տարիներէ ի վեր Թուրքիոյ դէմ տենդագին քարոզութիւն կ՚ընեն Փաքիստանի արեւմալի դէպքերուն հետեւանքով բովանդակ աշխարհի մէջ ջարդերու դէմ պժգանք ծայր տալէն օգտուելով վերջերս դարձեալ թափ տուած են իրենց գործունէութեան:

Ամերիկայի մէկուկէս միլիոն Հայերը այլազան ընկերակցութեանց ձեւին տակ կազմակերպուած են: Բովանդակ աշխարհի մէջ կը հետեւին այս ընկերակցութեանց խողովակով Թուրքիոյ դէմ ձեռնարկուած անհեթեթ քարոզութեան, մինչ ամերիկեան կառավարութիւնը բնաւ ձայն չի հաներ այս գրգռիչ հրատարակութիւններուն: Այս կացութիւնը մեծ ցաւ կը պատճառէ Թուրքիոյ մէջ, ուր մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայուի թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւններուն, հակամերիկեան ամէն տեսակ յոռեմիտ քարոզութիւն խստիւ կը հակակշռուի: Հայերուն կողմէ հրատարակուող բոլոր գրքոյկ ու հանդէսներուն մէջ առանց քաշուելու կը տրուին հասցէները նոյնիսկ հեռաձայնի թիւերը այն ընկերութեանց, որոնք Թուրքիոյ դէմ քարոզութիւն կը կատարեն:

Վերջերս հրատարակուած գրքոյկի մը մէջ կը պնդուի որ 56 տարի առաջ Թուրքերը այս դարուն մեծագոյն ջարդին ձեռնարկած կէս միլիոն Հայ «ջարդած են» ու կը պահանջուի Թուրք «ոճրագործներուն» համար Նիւրէմպէրկի ատեան մը հիմնել: Գրքոյկին մէջ պնդելով, որ Թուրք կառավարութիւնը չի մտենար Հայոց պահանջներուն, կը շեշտուի թէ պիտի շարունակեն պայքարիլ հայ ժողովուրդը Թրքական «գրաւման» տակ գըտնուող հողերէն ազատագրելու համար, այնքան ատեն որ Թուրքիա չկրէ Հայերուն ըրածներուն պատիժը աշխարհի վըրայ ոչ մէկ փոքրամասնութիւն, ոչ մէկ ազգ ինքզինքը ապահովութեան մէջ պիտի զգայ: Ասկէ զատ ցրուած գրքոյկներուն մէջ Կարսը, Արտահանը եւ Արդուինը իբրեւ Հայաստանի սեփականութիւն ցոյց կը տրուի»:

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ...

Ա.

Ամենուրեք տխուր եւ մտահոգիչ համայնապատկեր: Երկինքը ծածկուած է սեւ ամպերով: Փոթորի՞կ պիտի պայթի, թէ ամպերը պիտի ցրուին ու՜շ կամ կանուխ: Բնութիւնը ամբողջ իր դայրոյթն ու չարիքը պիտի պարպէ՞ մարդուն գլխուն, թէ ոչ դարձեալ պիտի սկսի ժպտիլ իր անծայրածիր գեղեցկութիւններով: Ի՞նչ է պատճառ: Ո՞չ ոք գիտէ: Մըռայլ է մարդուն դէմքը, որովհետեւ անձկութիւնը կը սեղմէ անոր սիրտը: Ուր որ նայի, մթութիւն, անապահովութիւն կը տեսնէ ան: Դժգոհութիւն, անհանդստութիւն կը դտնէ ամէն կողմ: Իր շրջանակին մէջ կամ իրմէ բաւական հեռու ու կամ վերջապէս ամէնէն հեռաւոր հորիզոններուն եւսին: Ամէն կողմ նոյն հարցման նշանն է կախուած միլիոններու շրթներէն: Խռովութիւն, կռիւ, զանգատ: Բողոք եւ ատելութիւն: Ո՞ւր կ'երթայ մարդկութիւնը, ո՞ւր կ'երթան աշխարհի գործերը:

×

Երեսուն տարի խկ չմնաց թեւակոխելու համար 2000ական թուականներուն: Գիտնականներ եւ ապագայապաշտներ հիմա հատորներ կը լեցնեն պատմելու համար թէ ի՞նչպէս պիտի ըլլայ կեանքը 21րդ դարուն մէջ: Գիտութիւնը արդէն յիսուն կամ եօթանասուն տարի վերջուան ապրումին հիմերը նետած է: Թեքնոլոժին գծած է այն շրջանակը, որու մէջ պիտի ապրի 2000ի մարդը: Ինչե՛ր, ինչեր մանրամասնօրէն չեն նախատեսուած անջրպետային նոր մարդուն ի հաշիւ: Ի՞նչպէս պիտի ըլլայ գպրոցը, ի՞նչպէս պիտի ըլլան բնակարանները, փոխադրամիջոցները 2000 թուականին: Ի՞նչպէս պիտի ըլլայ այս, ի՞նչպէս պիտի ըլլայ այն:

Այս բոլորը չահեկան է բնականաբար: Բայց չահեկան է մասնաւորաբար այն մարդուն համար որ չէ ծնած տակաւին: Իսկ 1971ի մարդը, իրականութեան մէջ, ուս կը թօթվէ Ժիւլ Վէրնեան այս արդի գիտա-գրականութեան դիմաց: Իր հոգը չէ 2000 թուականը, որովհետեւ չի գիտեր թէ ինչ պիտի ըլլայ իր կեանքը վաղը, միւս օր կամ քանի մը տարի վերջ: Իրա՛ւ ալ ի՞նչ կ'արժեն իրեն համար այն բարիքները որոնք կը խոստացուին իր յաջորդներուն: Իրեն ի՞նչ պիտի տրուի, ահա կարեւորը:

Քալիֆորնիոյ համալսարաններէն մինչեւ Նիւ Եորքի Հարլէմը, Քանատայի Քէպէքէն մինչեւ Հարաւային Ամերիկայի խառնաշփոթ հանրապետութիւնները, Եւրոպայի իւրաքանչիւր քաղաքէն մինչեւ Փաքիստան եւ Հնդկաստան, Հնդկաչին եւ Ճափոն ամէն կողմ եւ ամէն տեղ հոգեկան անհանդստութեան մը ալեկոծումը կը նշմարուի այսօր: Մարդկային պատմութեան մէջ արդեօք դտնուա՞ծ էր շրջան մը ուր նոյն ատեն աշխարհին ամէն կողմէն բարձրանար դժգոհութեան այսպիսի ձայն մը: Այսօր ամէն կողմէ կը բարձրանայ ան: Ամէն կողմէ, նոյնիսկ ըստ երեւոյթին ամէնէն հանդստաւէտ եւ քաղաքակիրթ երկիրներէն ուր մարդիկ, միջին հաշուով, պէտք էին ապրիլ բարգաւաճ կեանք մը, շրջապատուած այն գեղեցիկ խաղալիքներով զորս քաղաքակրթութիւնը բերած է իրենց:

×

Բայց ինչե՞ր կ'ուզեն այս դժգոհները: Ինչո՞ւ ապստամբութեան, խռովութեան, գոնէ անհանդստութեան դրօշը բարձրացած է ամէն կողմ: Չէ՞ որ քսաներորդ դարը բարգաւաճ, բոլոր երկիրներու համար տնտեսական վերականգնումի դարն է: Չէ՞ որ այս դարը հաւասարութեան, ժողովրդավարութեան, մարդկային իրաւունքներու պաշտպանման դարն է: Չէ՞ որ պետութիւնները հետզհետէ վերջ կուտան աշխարհակալ ձգտումներու, աւելի մեծ ակնածանք կը ցուցաբերեն մէկզմէկու անկախութեան եւ ազատութեան հանդէպ: Հսկան եւ մանրակազմը, զօրաւորն ու տկարը նոյն նստարաններուն վրայ կը նստին ազգերու ժողովարանին մէջ: Պետական մարդիկը, հոս ու հոն, ներսը կամ դուրսը, կարծես երբեք այսքան նուիրուած չէին իրենց ժողովուրդին բարօրութեան: Տենդագին աշխատանքի մէջ են, գիշերները քուն չունին, օրը քսան ժամ աշխատողներ կան անոնց միջեւ: Վարչապետներ, հանրապետութեան նախագահներ, կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարներ, նախարարներ մաքոքի նման կ'երթան ու կուգան մէկ երկիրէն միւսը: Չէ՞ որ տակաւին ամէն երկիր նոյնիսկ ամէնէն յետամնացը, ճարտարարուեստական վերելք կ'արձանագրէ ամէն ամիս, ամէն օր: Արտադրութիւնները կը շատնան, գործիթիւերը կը բարձրանան գլխու պտոյտ պատճառող համեմատութիւններով, վիճակագրութիւններու նետերը միշտ վեր կը մագլցին: Կրթական մակարդակները, զարգացողները կը բազմապատկուին օրէ օր: Գործարաններ կը բացուին, ամբարտակներ կը կառուցուին, էնէրժիի կայաններ կը հիմնուին, հրապարակներ կը բացուին, պողոտաներ կը հարթուին, հանրօգուտ սքանչելի շէնքեր կը շինուին: Հիմա աւելի մեծ թիւով մարդիկ ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի գործիք, սառնարան կամ ելեկտրական աւել ունին, եւայլն, եւայլն: Ի՞նչ կ'ուզեն այս դըժգոհները: Ահա հարցումը զոր անշուշտ իրենք իրենց կ'ուղղեն պետական մարդիկը: Ի՞նչ կ'ուզէ իրենց ժողովուրդը երբ այսքան աշխատանք կը տարուի իրեն ի նպաստ: Երբ այնքան փայլուն թուանշաններով կը գարդարուին բոլոր վիճակագրութիւնները...:

×

Եւ սակայն շատ յստակ է այդ հարցումին պատասխանը:

Ժողովուրդը մէկ բան միայն կ'ուզէ. երջանիկ ըլլալ: Իր այնքան ալ հոգը չէ թէ ի՞նչ ցոյց կուտան վիճակագրութիւնները, թէ որքան արագօրէն կը բարձրանան վիճակագրութիւններու նետերը ամէն մէկ մարզի մէջ: Իր այնքան ալ հոգը չեն հրապարակները, հանրօգուտ շինութիւնները եւայլն, եւայլն: Ան, ամէն բանէ առաջ, կ'ուզէ երջանիկ ըլլալ: Միւսները աւելի վերջը կուգան, մինչեւ իսկ յաճախ ամէնէն հայրենասէր նկատուած մարդուն համար: Մարդուն տրըւած բոլոր իրաւունքներուն մէջ կայ մէկը որ այսօր ամէնէն սրբազանը ըլլալ կը թուի. երջանիկ ըլլալու իրաւունքը: Որովհետեւ այսօր մարդը աւելի քան երբեք կը մտածէ թէ մէկ անգամ միայն պիտի ապրի այս կեանքը, եւ ուրեմն պէտք է որ երջանիկ ապրի զայն...:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԷՋ ՄԸ «ԱԼՄԱՍՏ»Ի ԲԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԽՄԲ.— «Սով. Արուեստ»ի Հոկտեմբերի թիւին մէջ (դեռ նոր ստացուած) երաժշտագէտ Ռ. Աթայեան կը խօսի «Ալմաստ» օփերայի ներկայացման մասին, Փարիզի մէջ 1951 Յունիս 17ին: Կը ներկայացնենք յօդուածը արեւմտահայերէնով եւ փոքր յապաւումներով:

Բազմազան է Փարիզի երաժշտական, մասնաւորապէս համերգի եւ օփերայի կեանքը իր պետական, հանրային եւ անհատական ձեռնարկներով: Այդ բազմազանութեան մէկ տարրն ալ հանդիսացած է Ալ. Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերայի բեմադրութիւնը:

1961ի ամառը տասնեւհինգ խորհրդային երգահաններէ կազմուած խումբով ինքնաշարժով կը շրջագայէինք Ֆրանսայի հարաւը: Մեր «ուղեցոյցը»՝ Ռեզնիկով, ռուս բանիմաց երաժիշտ էր, օփերայի պաս եւ բեմադիր, որ երիտասարդ տարիքին Շալիապինի հետ բեմ ելած էր: Տեղեկանալով, որ խումբին մէջ Հայեր կան, հարցուց.

— Իսկ դուք գիտէ՞ք, որ «Ալմաստ»ը Փարիզի մէջ բեմադրուած է: –

— Ի՜նչ...

— Այո՛: Փարիզի մէջ «Ալմաստ»ը կը համարուի գերազանց օփերա... Թուեց գայն բեմադրողին անունը եւ «անգիր» արտասանեց բոլոր դերակատարներուն անունները:

Այդ օրերուն զբաղած ըլլալով կոմիտասեան նիւթերու փնտռտուքով հնարաւորութիւն չունեցայ զբաղելու նաեւ Սպենդիարեանով: Թերացումս սրբագրեցի յետագային նամակագրութեամբ:

Հանգամանքներու բերումով հնարաւոր եւ ձեռներէց, բայց անկախ այդ հանգամանքներէն՝ արուեստագէտ Հայ մը եղած է «Ալմաստ»ի բեմադրութեան իրագործողը Փարիզի մէջ եւ, ինչպէս պարզուեցաւ, ուրիշ օփերաներ ալ ներկայացուցած է:

Ղորղանեաններու (Կորգանով) նշանաւոր երաժշտասէր տոհմէն է Նիկողայոս Ալեքսանդրովիչ (1880–1969), երաժշտագէտ Վ. Դ. Ղորղանեանի հօրեղբօր որդին: Ծնած է Երեւան: Տեղւոյն գիմնազիան եւ Պետերբուրգի համալսարանը աւարտելէ ետք որոշ ժամանակ զբաղած է իրաւաբանութեամբ, ապա տեղափոխուած է Ֆրանսա, ուր ապրած է մինչեւ իր մահը: 1948ին նուիրուած է բացառապէս թատերական գործունէութեան:

1948ին կազմած է մնայուն ռուսական թատերախումբ մը, որ գործած է «Իէնա» թատրոնը եւ կոչուած է նախ «Փարիզի ռուսական տաղայի եւ օփերայի թատրոն», ապա՝ «Ռուսական կամերային (սենեկային) օփերա»:

Ն. Ղորղանեանի խումբը գոյութիւն ունեցած է 10 տարի, տուած է աւելի քան 120 ներկայացում, բեմադրած է ռուս դասականներու նշանաւոր ողբերգութիւններն ու կատակերգութիւնները, Գլինկայի, Բորոդինի, Չայկովսկիի, Ռիմսկի-Կորսակովի, Մուսորգսկիի, Ռուբինշտայնի, Գրեչանինովի օփերաները: Զանազան տարեդարձներու առթիւ յատուկ երեկոներ կազմակերպած է՝ նուիրուած Գոգոլի, Տոլստոյի, Դոստոեւսկիի, Վերդիի եւ ուրիշներու:

Օփերաներու մէջ դերերգերով հանդէս եկած են մեծ մասամբ ռուս երգիչներ, ունեցած է երգչախումբ, բեմապար, պատշաճ յարդարանք: Օփերայի այդ ներկայացումները տրուած են առանց նուագախումբի, երկու դաշնակով (հոսկէ ալ, հաւանաբար, «սենեկային» անուանումը): Դատելով լրագրային բազմաթիւ յօդուածներէն, խումբին ներկայացումները սովորաբար մեծ յաջողութիւն են գտած ունկնդիրներու մօտ. ի դէպ՝ յօդուածներուն մէջ յաճախ երախտագիտութեամբ կը յիշուի կազմակերպողին գործի նուիրումը:

«Ալմաստ»ի բեմադրութեամբ Ղորղանեան նպատակ ունեցած է Փարիզի բաղ-

---

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Այժմ, երբ Բիւրօ կառավարութիւնը սահղծուած էր, Ռուբէնը, համախոհ-հուրդ՝ իր ընկերների հետ, անցնում է իր ծրագրի փակատար իրագործման: Սկըսում է Զանգիբասարից:

Դա ինքնիշխան շրջաններից մէկն էր, ունէր մօտ 1500ի վերստ քառակուսի տարածութիւն՝ 30.000ի մօտ թաթար բնակչութեամբ: Զանգիբասարը բաժանում էր Ղամարլուի շրջանը Էջմիածնից եւ Սուլ-մալուից եւ փակում Սուրմալու-Էջմիածին, Ղամարլու-Երեւան ու Էջմիածին-Երեւան ճանապարհները: Թշնամին նստած էր Հանրապետութեան մայրաքաղաք Երեւանի քթի տակը, ընդամէնը երկու կիլոմետր հեռու, եւ ապարէց էր կարգում նրան: Կառավարութիւնը բաւականանում էր գրահապատ գնացքով երկաթուղու գիծը ապահովել: Զօրքն ու ոստիկանութիւնը շրջապատած էին այդ հարուստ ու վտանգաւոր շրջանը եւ ինքնապաշտպանողական դիրք բռնելով, պաշտպանում էին մայրաքաղաքն ու հայկական շրջանները թշնամու յարձակումներից: Այդ շրջանը կազմակերպել էին տաճիկ սպաները, որոնց ղեկավարութեան տակ կային աւելի քան 4000 տեղական մարտիկներ եւ 600–800 ասկեարներ, տեքնիկական տեսակէտից լաւ ամրացուած էր, ունէր ռազմամթերքի մեծ պաշար:

Յունիս 18ին 1920) այդ շրջանի Հանրապետութեան կառավարութեան անունից ներկայացուեց վերջնագիր՝ ճանաչելու Հայաստանի իշխանութիւնը, զինաթափուելու եւ իրենց միջից քշելու թուրք ադրբեջանական գործակալներին:

Զանգի բազարցիք այնքան երես էին առել, — գրում է Ս. Վրացեանը իր «Հայաստանի Հանրապետութիւն» գրքում, — որ հարկ չհամարեցին անգամ պատասխանել կառավարութեան վերջնագրին: Լրկութեան հասած այդ արհամարհական վերաբերմունքը դէպի Հայաստանի կառավարութիւնը բնորոշ էր ոչ միայն լըրբացած թշնամու համար, այլեւ Հայաստանի կառավարութեան մինչ այդ վարած թոյլատու քաղաքականութեան համար: Սակայն, այս անգամ Զանգիբազարի ղեկավարները իրենց հաշիւների մէջ չարաչար վրիպեցին. չստանալով պատասխան՝ Ռուբէնը հրամայեց զէնքի ուժով գրաւել Զանգիբազարը եւ խպառ մաքրել այն՝ անհարազատ եւ դաւադիր բնակչութիւնից: Այդ հրամանը կատարուեց լրիւ կերպով, եւ մաքրագործուած Զանգիբազարը մաս կազմեց Հանրապետութեան:

Գրեթէ միաժամանակ, Ռուբէնի հրամանով, զինական գործողութիւններ սկսուեցին Կարսի նահանգում, ածխահանքերի շրջանում, ուրեղի մահմետականները նոյնպէս չէին ենթարկւում Հայաստանի իշխանութեան: Այդ շրջանի մահմետականներին ղեկավարում էր Անգարայի զինուորական գործակալ Խալիլ Բէյը: Մի քանի օրուայ յամառ կռուից յետոյ, այդ շրջանը եւս մաքրուեց, ու այդպիսով մինչեւ Օլթիի ամբողջ գաւառը անցաւ Հայերի ձեռքը:

Այդ շրջանները մաքրելուց յետոյ, Ռուբէնը սկսեց կազմակերպել Բէօյիւք Վէդիի գրաւումը: Թրքական այդ շրջանը մի կատարեալ պատուհաս էր Հայաստանի համար: Հրամանատարն էր թուրք սպայ Մուստաֆա Բէյը, որն իր տրամադրութեան տակ ունէր անհաշիւ ռազմամթերք: Այնուամենայնիւ, Բէօյիւք Վէդիի օրերը համրուած էին: Երկու-երեք օրուայ ընթացքում այդ շրջանը եւս մաքրուեց եւ միացուեց Հայաստանի:

Այնուհետեւ Ռուբէնի հրամանով, զօրքերը շարժուեցին դէպի Դաւալու, իսկ Դարալագեազի մասերն իջան Շարուր եւ գրաւեցին Բաշ-Նորաշէն–Ուլխա-Նորաշէն–Ախոր գիծը:

Այդ շրջանների գրաւումը ու մաքրագործումը, մի կողմից, ընդհանուր գոհունակութիւն առաջ բերեց երկրում, միւս կողմից էլ՝ հարկադրեց թշնամուն գէթ առժամապէս փոխել իր քաղաքականութիւնը ու զսպել իր ախորժակը:

Նախիջեւանի Ազգային Խորհուրդը մի պատգամաւորութիւն ուղարկեց Երեւան եւ հաշտութիւն խնդրեց: Ռուբէնը չափազանց լաւ էր ճանաչում թշնամուն. նա համոզուած էր, որ հակառակորդի այդ խնդրանքը անկեղծութիւնից զուրկ է եւ միայն ժամանակ վաստկելու նպատակ ունի, ուստի ներկայացրեց հակառակորդի համար անընդունելի պահանջներ՝ անպայման հնազանդութիւն, զէնքերի յանձնում, երկաթուղագծի ապահովութիւն, որոշ քանակութեամբ ձի եւ մթերք, երկաթուղու երկու կողմը որոշ տարածութեան վրայ մաքրել մահմետականներից «եւ այլ խիստ պահանջներ»:

Եւ որովհետեւ այդ պահանջները չընդունուեցին, Ռուբէնը հրամայեց յարձակումը վերսկսել:

«Թուրքերը երեք օր ցոյց տուին յուսահատ դիմադրութիւն», սակայն ջարդուեցին եւ փախան դէպի Մակու եւ Պարսկաստան, որով՝ ամբողջ շրջանը պարպուեց թշնամուց:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(Շար. – 30)

մաշակր Հայութեան ծանօթացնել Սպենդիարեանի օփերան: Բացի ֆրանսերէնէ եւ ռուսերէնէ, տպագրուած եւ բաժնուած են նաեւ հայերէն ծանուցումներ:

Այդ ներկայացման համար ան չէ բաւարարուած «Իէնա» թատրոնով, վարձած է «Միւթիւալիթէ»ն իր 2500 տեղով: Սրահը գրեթէ լեցուն եղած է հանդիսատեսով: Ընդհանրապէս ամէն բան կատարուած է մեծ խնամքով: Միայն թէ... Ն. Զորզանեանի այրին՝ Հեղինէ Լեւոնովնա կը գրէ՝ «Ամուսինս շատ կը փափաքէր, որ «Ալմաստ»ը բեմադրուի նուագախումբով եւ հայերէն, սակայն դժուարութիւնները եւ խոչընդոտները չա՛տ շատ էին: Ամէնէն կարեւորը՝ չկար մասնաւոր եւ չկային հայերէն երգել գիտցող անուանի դերասաններ, որով բեմադրուեցաւ ռուսերէն: Բայց իւրաքանչիւր գործողութենէ առաջ հայ դերասանը բեմէն հայերէն բացատրականներ կու տար»:

Մենք յաջողեցանք գտնել ներկայացման մասին երաժիշտ եւ ոչ երաժիշտ հեղինակներու գրած քանի մը լրագրային քննադատականները ռուսերէն, հայերէն եւ ֆրանսերէն (հայ թերթերէ):

Գրեթէ բոլոր քննադատները նախ տեղեկութիւններ կու տան Սպենդիարեանի եւ անոր ստեղծագործութեան մասին եւ մեծ մասամբ գովեստով կ'արտայայտուին: Բուն ներկայացման վերաբերող կարծիքները տարբեր են: Քիչ թէ շատ կենդանի պատկերացում մը տուած ըլլալու համար կը ներկայացնենք հատուածներ գրութիւններէ:

Ռուս քննադատներէն Ն. Լինկէն կը գրէ. — «Ն. Ա. Կոզլանովի եռանդը անսպառ է: Անոր շնորհիւ մենք հնարաւորութիւն ունեցանք ունկնդրելու Սպենդիարովի այդ շատ հազուադէպ ներկայացուող օփերան, որ չափազանց գունաւեղ է, շատ հետաքրքրական՝ հայկական եւ պարսկական երաժշտութեան տարրերու մշակումով եւ շատ ողբերգակ իր նիւթով: Օփերան բեմադրուած էր խիստ ջանադիր կերպով, այնքանով որ հնարաւոր է մեր պայմաններուն մէջ. ընդհանուր տպաւորութեան նպաստեցին հիանալի, գեղատեսիլ հագուստներն ու բնութագրական պարերը, որ սիրայօժար բեմադրեր էր Իրինա Գրժեբինան:

«Ներկայացման երաժշտական մասը արժանի էր լուրջ ուշադրութեան: Դերերգերը սորված էին խնամքով, բեմադրութիւնը լաւ կշռադատուած էր»: (Ռուսկիէ Նովոստի):

Վ. Վերեշչագին ստորագրութեամբ ռուսերէն այլ քննադատականի մը մէջ հեղինակը թէեւ կը գտնէ, որ «Ալմաստ» օփերան զօրաւոր զգացողութիւններ չի ստեղծեր հանդիսատեսին հոգիին մէջ, բայց ներկայացումը ինքնին շատ գոհացուցիչ է:

Հայ քննադատներէն մէկը երգահան Արա Պարթեւեանն է: «Յառաջ» օրաթերթին մէջ (*) ան կը քննարկէ նուագախումբի բացակայութեան հարցը, արժանին հատուցանելով դերակատարներուն եւ, մանաւանդ, պարախումբին: Ան միշտ կը ընութագրէ «Ալմաստ» օփերայի երաժշտութեան գլխաւոր առանձնայատկութիւնները, յետոյ ալ, սակայն, երգիչ խումբերու բացակայութեան պատճառով օփերան կը քննադատէ: Հեղինակը կը գտնէ, որ «բեմադրութիւնը ընդհանրապէս գնահատելի երեւոյթ էր... ձեռնարկը վերջին ծայր շնորհաւորելի»:

Մարգարիտ Բաբայեան «Աէժուր» թերթին մէջ գովեստով արտայայտուելով Սպենդիարեանի մասին կը գտնէ, որ «Ալմաստ» օփերային կը բացակայի «շարժումն ու կեանքը», սակայն անմիջապէս կը ճշդէ, թէ ինք այդ ըսելով նկատի չունի համանուագախումբին հատուածները, «որոնք նուագախումբով պէտք է տպաւորիչ ըլլան, ինչպէս նաեւ բեմապարին հատուածները, աշուղի արիան, քանի մը դերերգերու մոթիվները եւ երգչախումբին հատուածները»: Ասոնք, ուրեմն, «շարժումէ եւ կեանքէ» զերծ չեն: Խօսելով ներկայացումին մասին, կը քննադատէ գրեթէ բոլոր երգիչները, չի հաւնիր մանաւանդ անոնց առոգանութեանը, բացի մէկէն՝ Վ. Դերվիզի, որ «գիտէր երգել եւ արտայայտել: Ըսենք՝ անոր վիճակուած էր երգել արեւելեան գունագեղութեամբ իսկական մեղեդի մը»: Բաբայեան կը գրուատէ նաեւ բեմապարը:

ՌՈԲԵՐՏ ԱԹԱՅԵԱՆ

(*) «Յառաջ», 1951 Յունիս 20, էջ Գ.:

ՀՐԱՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Մահուան քառասունքին առթիւ)

ՎԻԷՆ.— Դժուար է առանց յուզումի քանի մը տող գրել անվերադարձ թանկագին ընկերոջ մը մասին, որուն հետ մեր անմեղ տարիներու յիշատակները կը խռովեն որբանոցներէն սկսեալ... մեր շատ տխուր տարիներուն...:

Ցեղովին Թրքական անօրինակ սպանդին ենթարկուելէ յետոյ, եւ դէպքերու խարդախ դասաւորումով «Նիր Իսթ Րըլիֆ»ը իր խնամքին տակ գտնուող որբանոցներէն սկսաւ ցրուել. եւ այդ առթիւ բազմաթիւ որբ-որբուհիներ զանազան երկիրներ՝ մասնաւորաբար Ֆրանսա գրկուեցան գործարաններու եւ ագարակներու մէջ աշխատելու համար... ճիշդ ղեկ ու կայան չունեցող փոթորկոտ ալիքներու վրայ ծփացող նաւերու պէս, աշխարհի չորս ծագերը ցրուեցան հայ որբերը:

Ֆրանսա եկող բազում որբերէն մէկն ալ Հրանդն էր, որուն հետ մեր ծանօթութիւնը կը սկսի 1920 Թալասի որբանոցներու անցուկ կեանքի մը մէջ, կեանք մը՝ որուն մութ ծալքերուն տակաւին անտեղեակ էինք, թէ ինչո՞ւ որբանոց կը գտնուէինք...:

Հրանդն ալ կանուխէն Ֆրանսա, Վիէն քաղաքը հաստատուած Ապրիլեան սերունդի այն ներկայացուցիչներէն էր, որոնք առանց ծնողական գուրգուրանքի որբացան, եւ հակառակ ատոր եւ հակառակ նաեւ առանց հայրենիքը տեսնելու, Հայաստան աշխարհի սէրը մինչեւ վերջ վառ պահեցին իրենց հոգւոյն մէջ, մեր հազարագանձ հայ մշակոյթի միջոցաւ:

Սեբաստիոյ նահանգին Կէմէրէկ գիւղաքաղաքի նահապետական ընտանիքի շառաւիղներէն էր, որ հրաշքով ազատած թուրք վոհմակներու ձեռքէն, Վիէնի մէջ ընտանեկան բոյն կազմած՝ զաւակներով եւ թոռներով շրջապատուած, գաղութէն սիրուած եւ յարգուած նահապետական ընտանիքի իրական նահապետն էր մեր ազգային սովորութիւններով, իր հիւրասէր բնաւորութեամբ օրինակելի եւ տիպար հայ մըն էր: Վիէնի մէջ տեղի ունեցող բոլոր հայկ. ձեռնարկներուն իր ներկայութեամբ կը յարգէր եւ կը փախնար որ, չըլլայ թէ ներկայ-բացակայ կարդան...:

Բայց աւա՜ղ, 1970ի ունեցած կաթուածը եղերական եղաւ իր առողջութեան համար: Որովհետեւ, արկածէն յետոյ օրը օրին աւելի կը շեշտուէր իր ընդհանուր անհանգստութիւնը, հակառակ մասնագէտ բժիշկներու խնամքին, աւելի քան եօթը ամիս տառապեցաւ անողոք հիւանդութեան ճիրաններուն մէջ, այնպէս որ քաջառողջ, շէն եւ հուժկու ընկերը կամաց-կամաց մոմի պէս հալեցաւ... եւ կեանքի թելը կտրեց Նոյեմբեր 21ին, խոր սուգի մէջ ձգելով իր հարազատները, ընկերները եւ Վիէնի հայրենակիցները, որոնք երկար ատեն պիտի պահեն իր յիշատակը: Կիրակի Յունուար 2ին, իր մահուան քառասունքն է:

Սիրելի Հրանդ, այս քանի մը տողերով ընկերական պարտք կը զգամ հողակոյտ այցելել, որ այս պահուս քու անխօս հոգիդ մեր անցեալի յիշատակները անգամ մը եւս կը խռովէ... Հանգիստ տառապած հոգւոյդ եւ հողը թեթեւ ճնշէ, համբոյր թարմ հողակոյտիդ, յիշատակդ անմոռաց:

Ընկերդ Ճ.

ԿԱՐԱՊԵՏ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տխուր ընկերոջ մը կորուստն է, որ արձանագրուեցաւ Դեկտեմբեր 19ին, ընկեր Կարապետ Օսմանճեանի մահով:

Կենսագրական տողերու մանրանշումը, որքան ալ կարեւոր նկատուի նման դառն պահերու, վերջին հաշուով չի կրնար ցայտուն դարձնել եւ հարազատ գիծերու մէջ պատկերացնել անձի մը նկարագիրը, որ յատկանշուեցաւ համեստութեամբ, նուիրումով եւ գաղափարական մաքուր դիմագիծով:

Ողբացեալ ընկերը, որ ծնած էր Կեսարիա 1905ին, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին եղաւ անոնցմէ, որոնք դաժան ճակատագրին բոլոր դառնութիւնները ճաշակելով հանդերձ, ունեցան արիութիւնը վերահաստատելու իրենց ընտանիքին անունը՝ յարատեւ աշխատանքով, այլ մանաւանդ, գաւառէն իրենց հետ բերած նահապետական ամուր բարքերով:

Ապահովաբար պայքարի ջիղը ան ժառանգած էր իր հօրմէն, Կեսարիոյ մէջ ծանօթ յեղափոխական Թորոսէն, որ նախ իբրեւ Հնչակեան, ապա Դաշնակցական, մարտունակ հարուածող բազուկն էր դարձած մեր ժողովուրդը խոշտանգող տարրերու դէմ: Յեղափոխական նկարագրով օժտուած ընտանիքը կը հարկադրուի փախուստ տալ դէպի Պոլիս, ուր պատանի Կարապետ հնարաւորութիւն կ'ունենայ քանի մը տարի յաճախելու Կեդրոնական:

1921ին ան կը հաստատուի Սէն Շամոն, ապա՝ Փարիզ, ուր կարճ ժամանակի մէջ իր ձեռներէցութեամբ կը հաստատէ իր տնտեսութիւնը:

Ֆրանսայի մէջ է, որ ողբացեալը դեռ երիտասարդ տարիքին կ'անդամակցի Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ մնալով միշտ հաւատարիմ Հայութեան ազգային գաղափարախօսութեան:

Համեստ ու պարտաճանաչ՝ ան դարձաւ աշխատունակ տարր մը իր շրջապատին մէջ: Անտրտունջ՝ ստանձնեց մեծ ու փոքր պարտականութիւններ միշտ այն գիտակցութեամբ, թէ հանրային կեանքի մէջ չկան անարժէք կամ երկրորդական գործեր, այլ կան միայն օգտակար ու ազդու ծառայութիւններ:

Այսպէս է, որ ան իր բեմական սէրը վերածեց հանրօգուտ աշխատանքի՝ համբերատար ոգիով դերուսոյցի դեր ստանձնելով Նոր Սերունդի թատերական ներկայացումներուն եւ հանդիսութիւններուն մէջ:

Ողբացեալ ընկերը ծանօթ էր իր աւանդապահ ըմբռնումներով: Ընտանեկան սեղմ յարկէն մինչեւ կուսակցական լայն շրջանակին մէջ անոր համար հայրենի բարքերու եւ աւանդութիւններու պահպանումը, հայերէնի մնայուն գործածութիւնը, դարձաւ նուիրական սրբութիւն մը, եղաւ առաջնահերթ պայմանը հայ դիմագիծի անաղարտ պահպանման:

Գիտակից ըմբռնումով իր սրտին եւ մտքին մօտ զգաց այն, ինչ որ հայկական դրոշմ ու հայրենական նկարագիր ունէր: Եւ տասնամեակներ շարունակ մնաց համեստ այլ պարտաճանաչ նուիրեալը ազգային առաջադրութիւններուն եւ հանգանակներուն:

Ու այս ամէնէն բարձր վկայութիւնն է հայ մարդու մասին:

ԸՆԿԵՐ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Գ. ՄԱՍ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

Այդ վայրկեանին ճիշդ այդ երեք մանկամարդուհիներուն հոգիներուն մէջ նոյն բանը կը պատահէր, ծովուն միօրինակ ու խաղաղիկ հանդարտութենէն նկատուող կնոջական երեք հոգիները, իրենց երեք միահամուռ փոթորիկները միակ փոթորիկի մը վերածած էին:

Այսուհանդերձ այսպէս քով քովի նստած ու իրարու մէջքէ բռնած այնպիսի հրապուրիչ խումբ մը կը կազմէին, որ մարդ կարելի չէր երբեք երեւակայել: Շրջազգեստնուն վիզին շուրջի անփութօրէն բացուած մասը հօլանի կուրծքեր երեւան կը հանէր: Մինչ Կիւզէլի դեղձան վարսերը Թուխ Էլմասի սեւ վարսերուն հետ հիւսուելով վոսփորեան սիւքին ամէն մէկ դողաշունչ փչումին, տեսակ մը մութ ստուերացումներով ոսկեղօծ ալիք մը կը պատկերացնէր:

Երկար ատեն երեք կիներն ալ թողուցին որ ակնարկնին երազելով սիւքէն պռստտուող Վոսփորի ջուրերուն վրայ թափառի, որոնց վրայ ինկող արեւին ճառագայթները շլացուցիչ ցոլացումներ կուտային:

Վերջապէս երեք կիներէն ամէնէն գլուրթը՝ Կիւզէլ, լռութիւնը խզեց:

— Կարծեմ թէ պարտէզին մէջ ոտքերու ձայներ կը լսուին, ըսաւ:

— Այո, պատասխանեց Էմինէ, գլուխը ծանր շարժումով մը դէպի պարտէզ առաջնորդող նրբանցքին կողմը դարձնելով: Կ'երեւի թէ Լալան կուգայ:

— Միտքս գաղափար մը եկաւ, աւելցուց Կիւզէլ խնդալով:

— Ի՞նչ, ըսէ որ քիչիկ մը խնդանք, վասնզի կը զգամ թէ նեղութենէս պիտի ճաթիմ, վրայ բերաւ Էմինէ:

— Եկէք Լալան ծովը նետենք եւ այսպէս զուարճանանք, առաջարկեց Կիւզէլ:

Երեք հանըմները տրամութիւննին վանելով քրքիջներու նուիրուեցան:

Այդ միջոցին կարճահասակ ու դէր սեւամորթ մը որուն դէմքը զուարթ արտայայտութեան մը կայուն դիմագիծերը կը ներկայացնէր, նրբանցքին ծայրէն երեւալով, սկսաւ ծանր քայլերով դէպի պատշգամը յառաջանալ:

— Բարի եկար Ապտուլլահ, գոչեց Կիւզէլ:

Ներքինին ծիծաղելի թէմէննահ մը ըրաւ եւ դէմքին վրայ քաղցր ժպիտ մը գծագրելով, եկաւ երեք կիներուն առջեւը կանգնեցաւ:

— Ապտուլահ, շարունակեց Կիւզէլ, լողալ գիտե՞ս:

— Ոչ, Կիւզէլ հանըմ, պատասխանեց սեւամորթը:

— Կ'ուզե՞ս ես սորվեցնեմ քեզ:

Ապտուլլահ առիթը գտաւ ծիծաղով մը հաստ շրթները առաւել եւս բանալու:

— Նայէ, անպիտանը ինչ գեղեցիկ ակռաներ ունի, ըսաւ Էմինէ: Ամէնքն ալ տոկուն ու սպիտակ են:

— Միթէ՞ պէտք ունի ատոնց, վրայ բերաւ Կիւզէլ ժպտելով, քանի որ չի կրնար միսը ծամել:

Ապտուլլահ ծիծաղելի կերպով հառաչեց:

Կիւզէլ նստած տեղէն վեր ելաւ եւ ներքինիին մօտենալով անոր տափակ սեւ ձեռքը իր ձեռքին մէջ առաւ:

— Ձեռքդ ազատ թող Ապտուլլահ, ըսաւ Կիւզէլ:

Ներքինին հնազանդեցաւ:

— Ըսէ տեսնեմ Լալա, յարեց Կիւզէլ, եթէ օրինակի համար ակռաներդ կտրէին, ո՞ր միսը պիտի նախընտրէիր, սպիտա՞կը թէ թուխը:

Աս ըսելով, խարտեաշ Թրքուհին սեւամորթին ձեռքը քաշեց եւ յաջորդաբար Էլմասի ու Էմինէի ծիծերուն տարաւ:

Ներքինին երկու մանկամարդ հանըմներուն մերկ ծիծերը դիտելէ յետոյ, ծիծաղելով պատասխանեց.

— Պիտի նախընտրէի սպիտակը թուխով խառնուած ուտել:

— Վա՛յ խորամանկ վա՛յ, գոչեց Էլմաս խնդալով: Կը տեսնէ՞ք, անպիտանը ոչ մէկերնիս ալ տհաճեցնել չուզեր:

Երեք հանըմները պահ մը զիրար դիտեցին, ապա Կիւզէլի մէկ նշանին վրայ խնդալով ոտքի ելան եւ երեքն ալ ձեռքերնին ներքինիին գլանաձեւ մարմնին վրայ զետեղելով, սկսան բռնի պատշգամին կողմը հրել:

Ապտուլլահ նախ բան մը չըսաւ, սակայն երբ տեսաւ որ երեք կիները զինքը պատշգամին եզերքը բերին, ահաբեկած գոչեց.

— Աստուծոյ սիրոյն... հանըմ էֆէնտիներս... ի՞նչ կ'ընէք... գիս ծո՞վը նետել կ'ուզէք:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐՈՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Հ. Թորոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մ. Թորոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կ. Գալայճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ա. Թորոսեան եւ զաւակները (Թուլուզ) եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհան-գստեան պաշտօն կը կատարուի Յունուար 2ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 11 Սէնթ-Անտրէ Լըօ եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռիին եւ ազգականին՝

ՀՐԱՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգող բարեկամները:

Ծանօթ.— Յարգելի հայրենակիցներէն կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ, որովհետեւ ժամերգութիւնը կը լրանայ ժամը ճիշդ 11ին:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՍԹԸՆ.— Հայ Օգնութեան Միու-թեան Կեդր. Վարչութիւնը Նոր Տարուան եւ Հայկական Ս. Ծննդեան առթիւ ի սրտէ կը շնորհաւորէ աշխարհասփիւռ իր բոլոր անդամները, բարերարներն ու բարեկամները, որոնք կանգնած մեր Միութեան նեցուկն են ու զօրավիգը, ու կը մաղթէ անոնց առողջ ու բարօր կեանք, Հայ ապրելու եւ Հայօրէն ապրելու կամք:

×

Նոր Տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւ բազմաթիւ շնորհաւորական նամակներ կը ստանանք հայաշխարհի բոլոր անկիւններէն: Շնորհաւորական այս նամակներուն հնարաւոր չըլլալով մէկ առ մէկ պատասխանել, կ'ապաւինինք մեր մամուլին եւ անոր միջոցով կ'ուղենք շնորհակալութեան եւ շնորհաւորանքի խօսք ըսել բոլոր անոնց, որոնք մեզ յիշած են:

Շնորհաւորանքի եւ մաղթանքի խօսք ունինք նաեւ բոլոր մեր ազգակիցներուն եւ բարեկամներուն, ազգային-կեղեցական, կրթական մեր հաստատութիւններուն եւ անոնց ղեկավարութեան, մեր մամուլին եւ անոր ժրաջան խմբագիրներուն եւ աշխատակիցներուն, մեր մարզական կազմակերպութիւններուն եւ բոլոր անոնց, որոնք հայ ժողովուրդի իտէալներուն կը ծառայեն:

Թող Նոր Տարին համերաշխութեան եւ ազգային բարօրութեան տարի մը ըլլայ համայն Հայութեան համար:

ՃՈՐՃ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

×

Ս. Ծնունդի առթիւ սրտանց կը շնորհաւորենք Ֆրանսայի, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մեր ազգականներուն, բարեկամներուն եւ ընկեր-ընկերուհիներուն ջերմագին մաղթելով որ Նոր Տարին բոլորին բերէ առողջութիւն, երջանկութիւն եւ խաղաղ կեանք:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ
ՁԱԼԼԱՔԵԱՆ ԵՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

H. ZALLAKIAN
14851 Horger St.
Allen Park MI 48101 — U.S.A.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախորհրդակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 1972ի օրացոյցը: Դիմել մասնաճիւղերու վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ալֆորվիլէն Ա. Փափազեան 10 ֆր. կը նուիրէ:

Լիոնէն Պ. Կ. Սէմէրճեան՝ 10 ֆր.:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՆԻՍԷՆ Տիկին Երուանդեան մէկական տարի «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկ. Ն. Մարգարեանի եւ ժամկոչեանի ընտանիքին (Նիս):

×

Տիգրան Զերչեան Նոր Տարուան առթիւ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մեծ-հօր՝ Զատիկ Կոչեանի (Ալֆորվիլ):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարապետ Օսմանեանի մահուան առթիւ, Սարսէլ - Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէն 100 ֆր. կը նուիրէ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կառավարենց խումբին:

×

Նոյն տխուր առթիւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառավարենց խումբը 100 ֆր. կը նուիրէ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին:

ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲԻ ԲԱՑՈՒՄ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 16ին

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ԳՈՐԾԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

MANOUKIAN

61, RUE NATIONALE, 61
13 - MARSEILLE

SOLDES

DRAPERIES FRANÇAISES ET ANGLAISES

Cessation Commerce — Tél. : 20-50-84

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Շ. Փաստրմաճեան եւ աղջիկը՝ Արփիկ 100 ֆր. նուիրած են «Յառաջ»ի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Հրանդ Փաստրմաճեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

×

Տէր եւ Տիկին Գամէր Գարամաճեան 30 ֆր. կը նուիրեն «Ուսանողներու Օգնութեան Մարմնին» Գառնիկ Իւսքատի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Հռ. Չիլինկիրեան Ամանորի առթիւ կը նուիրէ 100 ֆր. Դպրոցասէրի սրահի շինութեան, իր ողբացեալ ամուսնոյն Պերճ Չիլինկիրեանի յիշատակին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 10 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝ Կարապետ Օսմանեանի, Տէր եւ Տիկին Թորոս Օսմանեան եւ զաւակը՝ Շուշան 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին եւ 100 ֆր. «Հայաստան»ին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ, 1 Յունուար.— Կաղանդ եւ Տարեմուտ: Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին:

Կիրակի, 2 Յունուար.— Դ. օր Ծննդեան Պահոց: Պատարագ ժամը 10ին:

Չորեքշաբթի, 5 Յունուար.— Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Սկիզբ ժամերգութեան եւ ընթերցուածներու՝ երեկոյեան ժամը 4ին:

Ընթերցուածները պիտի կարդան Դըպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտուհիները: Պատարագ Խթման՝ ժ.ը 5ին:

Հինգշաբթի, 6 Յունուար.— Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին: Բազմաձայն պատարագ՝ ժամը 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց):

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք:

Ուրբաթ, 7 Յունուար.— Յիշատակ Մեռելոց: Պատարագ ժամը 10ին: Պատարագի աւարտին կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի, 9 Յունուար.— Դ. օր. Ծննդեան: Բազմաձայն պատարագ՝ ժ.ը 10ին:

Հինգշաբթի, 13 Յունուար.— Տօն Անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Պատարագ կը մատուցուի ժամը 10ին: Յետ պատարագի Առաջնորդարանի սրահին մէջ կը կատարուի տնօրհնէք:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՏԱՅԳՕՆՔԻ ԱՌԹԻւ

REVEILLON

Ուրբաթ Դեկտ. 31 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ

ԱՌԱՏ ԿԵՐՈՒԽՈՒՄ — ՏԱՔ ՄԹՆՈԼՈՐ

AMBIANCE — BUFFET

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տօնէ մանուկներու օրը 9 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

Աշակերտներու կողմէ տեղի կ'ունենան արտասանութիւն, երգ, հայկական պարեր եւ զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Հայր Գեղամի:

Այս տօնածառին առթիւ կը ներկայանայ Կաղանդ Պապան իր պէս-պէս ուտելիքները եւ նուէրները բաշխելու փոքրիկներուն: Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքներ եւ բարեկամներ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան

Յունուար 9, Կիրակի ժամը 14,30ին

6րդ Քաղաքապետարանի սրահը

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

ԿԻՐԱԿԻ 9 Յունուար հանդիսաւորութիւն Յայտնութեան եւ Մկրտութեան Քրիստոսի: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. յանձնախումբը նախաձեռնած է նուագի եւ սոլֆէժի ձրի դասընթացքներու, դասաւանդութեամբ արուեստագիտուհի, Օր. Մարի Ալեքսանեանի, ամէն Հինգշաբթի ժամը 17էն 19 Մշակոյթի Տան մէջ:

12-14, Ռիւ Սէնթ-Պազիլ:

Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ բոլորին որ օգտուին այս պատեհութենէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍՕՍԻ պարախումբի 25ամեակի տօնակատարութիւնը Կիրակի 30 Ապրիլ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

1972-Ի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հրատարակութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի

Ապսպրանքներու համար դիմել խուրաքանչիւր շրջաններու մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն կամ հետեւեալ հասցէին՝

HOVSEPIAN G.

51, Bd. des Grands Pins — Marseille 10 — C. C. P. 25 42 89 Marseille

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել հետեւեալ անձերուն՝

ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Ա. Շտոյեան եւ Մ. Սուքիասեան
ՊՈՒԼ. ՕՍՍՕ՝ Հ. Սարգիսեան եւ Յ. Արզումանեան
ՔԱՂԱՔ՝ Ա. Քէօսէեան - Ծերիկեան գրատուն
ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ՝ Վ. Մուրատեան
ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Խ. Ուլուսեան եւ Ս. Աւտոյեան
ՊՕՄՈՆ՝ Ղ. Տէրտէրեան եւ Ֆ. Մելքոնեան
ՍԷՆ-ԼՈՒ՝ Ս. Գինոսեան
ԼԱ ՓՈՄ - ՎԱԼՊԱՐԷԼ՝ Մ. Նաղաշեան եւ Գր. Փիլիկեան
ԿԱՐՏԱՆ՝ Ն. Սարգիսեան եւ Գ. Զալըքեան
ՆԻՍ՝ Ս. Ալեքսանեան եւ Գ. Խոսրովեան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մշակութային եւ Երիտասարդական Յանձնախումբերու, մշակութային ասուլիսներու շարքին մէջ

ՓՐՈՖ. ԼՈՒՏՎԻԿ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Նիւթ

«ԲԻՒՐԱԿԱՆ 1972»

Աստղագիտական նոր հետազօտութիւններու շուրջ

Չորեքշաբթի, Յունուար 12 ժամը 2045ին

MUSEE GUIMET

Place d'Iena — Métro Iena

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 Յունուար 1972, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ, «Մանուկներու Օր»ը եւ ղեկուցում պատգամաւորուհիի:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան զոյգ վարչութիւններուն հովանաւորած հայերէնի դպրոցներուն:

Յունուար 9 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3,30ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափէր:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)